הלכה · ראשונים

האגור

יעקב לנדא (האגור)

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

האגור

יעקב לנדא (האגור)

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/האגור/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
הלכות תפלה 6
הלכות ציצית 8
הלכות תפילין 13
הלכות ברכות 26
הלכות נשיאת כפים 42
הלכות קריאת ספר תורה 44
הלכות נטילת ידים 47
הלכות סעודה 49
הלכות ברכת המזון 55
הלכות ברכות הפירות 63
הלכות תפלת המנחה 72
הלכות תפלת ערבית 73
הלכות שבת 78
הלכות עירובין 117
הלכות ראש חדש 126
הלכות יום טוב 129
הלכות חול המועד 144
הלכות חמץ ומצה 149
הלכות הגעלה 157
הלכות לישת מצה 166
הלכות חמץ 172
הלכות ליל פסח 175
הלכות ספירת העומר 183
הלכות תשעה באב 184
הלכות תענית 191
הלכות ראש השנה 195
הלכות יום הכפורים 204
הלכות סוכה 210
הלכות לולב 215
הלכות הדס וערבה 217
הלכות אתרוג 218
הלכות חנוכה 226
הלכות פורים 228
הלכות שחיטה 231
הלכות טריפות 247
הלכות טרפות הריאה 249
הלכות חלב 265
הלכות מליחה 270
הלכות איסור והיתר 277
הלכות כחל 283
הלכות בשולי עובדי כוכבים 296
הלכות טבילת הכלים 300
הלכות הגעלה 301
הלכות הכשר כלים 310
הלכות נדה 311
הלכות כתמים 315
הלכות טבילה 320

הקדמה

דברי אגור בן יקא אל התלמיד החשוב כמ"ר עזרא אברהם בן כמ"ר דוד עובדיה הרופא זצ"ל מבית לאון מעיר טריקרקו:

חשקה נפשו חשק נפלא להתדבק בחכמים כל היום יחרוש ידרוש יפרוש כנפיו להסתופף בצל החכמה למען יתדמה במעשיו בדעותיו בעשתונותיו אל השלמים התמימים בפעולתם לא יסבו בלכתם: בראותי טוב כוונתו ותכונתו מעותדת לקבל החכמות התורנית לטוב מזגו וישר שכלו יחתור מחתרות נסתרות למצא אורחות נכוחות. יסקל מסילות סלולות ללכת אל עיר מושב המזימה. ואותי יום יום ידרוש להראות לו מבוא העיר להעיר רעיוניו להאיר עיניו להגיע אל מחוז חפצו בדרך היותר מתוקן להרים מכשול פן תגוף באבן רגלו. ובחפשי אמתחות דעתי אמרתי אל לבי מה לך נרדם קום קר' לאלהיך אולי יתעשת ה' לנו ולא תשתכח תורה מישראל לרוב ספקות ודעות חלוקות ושמועות קשות מתחדשות חדשים לבקרים. בין ההרים הגבוהי' בני אלהים הלא המה הגבורים ראשי הדורים הנמצאים בכל דור ודור. ע"כ נערתי חצני כי הציקתני רוח בטני ואהבתו האלצתני. אמרתי ארוצה לדבר מצוה ויהי מה:

וזאת היתה הסבה הראשונה אשר עוררתני בראותי התלמיד החשוב הנזכר שולח ידיו בפרי עץ הדעת טוב ורע הם המצות המעשיות המפורשת בתלמוד. גם ישים בכליו מחכמות העמוקות כמו חכמת הטבע ומה שאחריו וכל ההקדמות הצריכות להם. והזמן אשר היא יקר במציאו' לא יספוק לו לעמוד על אלו הדרושים כי צל ימינו עלי ארץ. עם רוב התלאות הנמצאות בגלות אשר קצר המצע מהשתרע. אמרתי אקומה נא ואאזור כגבר חלצי ואתן צמידים על ידיו ורביד הזהב על צואר' במוהר ומתן. ואכתוב לו רובי תורה שבע"פ בדברים אשר יפלו בהם הספקות והמחלוקת בין החכמים עם כל הדעות הנמצאים בחבורים אשר הם חשובים בעיני חכמי הדור ומזולתם לא חשתי כי הם בטלי' ברוב בנין וברוב מנין. גם אכתוב חדושים מספקות אשר עליהם פסקו חכמי דורנו אשר הספקות ההם אינם נמצאים בפוסקים בביאור אמנם אל בעל הטורים שמתי מגמתי ואחריו נמשכתי בעבותות האהבה כי הוא קבץ רוב הדעות שהיו לפניו יותר מכל הפוסקים. ואני אדרוך בסדורו ובלשונו וכל מה שכתב אשר לא נפלו עליו חלוקה על הדרוש ההוא לא אכתוב ואעביר עליו כי אין כוונתי לחזור מה שכתבו האחרים. אמנם בכל דרוש אשר נפל בו מחלוקת בו אשים דברתי ואחלק דבורי בכל דרוש לשלשה חלקים:

החלק האחד בו אקבץ כל הדעות וכל דברי החכמים המתנגדים זה לעומת זה אשר הם נמצאי' בחבורי' אשר תחת ידינו. ובראשם רב אלפס משנה תורה מרדכי סמ"ג עמודי גולה אור זרוע הטורי'. שבולי הלקט הרשב"א הרוקח. גם לא אכתוב כל החדושי' אשר נמצאים בפוסקים אלו מאין חולק עליהם רק לפעמים בחדוש גדול ובחלק השני אכתוב בכל דרוש ודרוש ההסכמה וההלכה אשר פסקו גדולי אשכנז וצרפת אחר מי יש להשות לנהוג דאם לא כן תהיה פעולתי בלתי סבה תכליתית. ובחלק השלישי אכתוב ואביא בכל דין ודין כל הספקות אשר נמצאו בתשובו' אשר נחקקו ונתחדשו מזמן קרוב אשר לא ימצאו בפי' בפוסקים הנזכרים ובפרט מתשובו' גדול בדורו אשר הרביץ תורה לרוב מהר"ר יעקב מולן זצ"ל. גם מיתר גדולי המורים. ומהפעולה הזאת יתפשטו שלש תועלות עצומות:

האחת שיצא הדורש כל הדעות הנופלו' בכל דרוש כולם יחד בלתי חפוש וחקירה ואף אם לא ימצאו ספרים אצלו זולתי זה הספר כאשר יסתפק האדם בזה הספר עם חבור אחר אי זה שיהיה בודאי ימצא מרגוע לנפשו ולא תסבב דעתו לפוסק אחר:

התועל' השני כי אשר האדם נבוך ולא ידע להטות ימין או שמאל לרוב הדעות ימצא בחבור זה אחרי מי שימשוך ולא תהיה כוונתו ברצוא ושוב ויכון הדרך הישר:

והתועל' השלישי שימצא הרבה דינים פסוקים אשר לא ימצא בחבורים אחרים כי לא היתה לאל ידם לכתוב כל הספקות האפשרים ליפול בתורה שבעל פה לרוב עומק' כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. וכלל אתן ביד המעיין בזה הספר במקום אשר לא כתבתי שם הספר מן הלשון אשר אני כותב הוא לשון הטורים. גם כלל אחר אתן. שאם לפעמים בדרושים לא אכתוב כמו נוהג העול' וימצ' בדרוש ההוא דעת רבי' אשר אבי רבינו יעקב בעל הטורים ראוי שתדעו כי האשכנזים נמשכים על הרוב אחר דעת רבינו אשר ולכן פעמי' נסמכתי על הכלל הזה ולא כתבתי בכל מקום כמי ההלכה ואני יעקב ברוך בן מורינו הרב ר' יהודא לנדא אשכנזי שנסתי את מתני ואקרא בשם ה' ידריכני בנתיב יושר. יודעני פשר. כי קראתי שם הספר הנותן אמרי שפר. אגור בן יקא מג' טעמים האחד כי אגור מפני האף והחימה כי דעתי תולה על בלימה. ואין אתי שלמות מה. הטעם השני כי בו אגור ואקבץ כל הדעות שונות אשר אפשרים לקבצם כפי הצורך וכפי ההשג' ונסמכתי על יסוד חזק כראי מוצק. והוא כי הנני בן יקא. בן מי שאסף התורה והקיאה והשפיע שפע לרוב לתלמידים לאלפים כאשר נודע ומפורסם לכל בני אשכנז וצרפת אשר עוד היום נשארו אלי מזוהרו כמלא מחט סדקית ממנו אלמוד לקבוע הלכה ברוב דברי רז"ל. והטעם השלישי כי אגורה ואשכנה באהלי שם. שמה ישבו כסאות

למשפט יתנו צדקות ה'. והשם יודע וישראל ידע כי כוונתי לשם שמים למען לא ירבו מחלוק' בישראל וכל איש אשר ידבנו לבו לקרב אל המלאכה מלאכת שמים יסתכל באספקלרי' המאירה כחשיכה כאורה יתיר חרצובות ספקותיו. יפוצו מעינותיו להשקות נוטעי גנו וכנו אשר נטעה ימינו. מה טובו אוהליך יעקב אשריך שזכית להכנס תחת כנפי השכינה להיות לעם סגולה מכל העמים ואתה ישראל נמשכת לי וצרך בעבותות עבודת האהבה לעבוד בוראך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך ובכל מעשיך נתכונו להיות לש"ש. ואף בהיותך עוסק במפורסמות בצרכי חייך כיון פתיחין בעלותך נגד אלהיך וכאשר תעיר משנתך ראוי לך להקרב אל צורך במחשבתך ובמעשיך ודברת בם בד"ת ולא בשיחה בטילה. ואפי' הרהור בהבלי העולם אסור כי הרהור עבירה קשה מעבירה כי אם ביראת ה' כל היום. ואתחיל לסדר דברי בעבודת היום כפי הסדר מבעל הטורים וראשונה אדבר במה שהוא יסוד ועקר העבודה הוא למוד התורה על דרך שהתחיל הגבר אשר הוקם על נעים זמירות כי אם בתורת ה' חפצו כי היא למעלה מכל העבודות ואף מן התפלה הנקראת עבודת הלב ולאותם שחשקה נפשם בתורה ולאותם שתורתם אומנותם. ומה שאמרו רז"ל בפ"ק דברכות א"ר מני גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מן העוסק בתורה. הלא פרשו התוספ' שאינו רוצה לומר העוסק בתורה בשעת זמן ק"ש שצריך להפסיק דהא אפי' לתפלה צריך להפסיק כדאמר בפ"ק דשבת כגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה ופי' כגון אנו שאין תורתינו אומנותינו הרשב"י וחבריו מפסיקין. אלא ר"ל גדול הקורא ק"ש בעונתה יותר מן העוסק בתורה שלא בזמן ק"ש והטעם הוא כאשר קורא ק"ש מקיים למוד תורה ג"כ במה שקורא ומקיים נמי מצות עשה אבל אותן שדומין לר' שמעון ודאי תלמוד תורה גדול מתפלה. ולכן אתחיל במי שמשכים לעבודת ה' קודם התפלה ללמוד תורה איך יתנהג בענין הברכות קודם שילמוד אחר שלמד כשיתפלל בבית הכנסת אם חוזר ויברך ואח"כ אכתוב הדין ממי שמהרהר בלבו תורה בלי נענוע הפה אם חייב לברך אם לא דבר זה אינו מבואר באר היטב בפוסקים כ"א מכלל' אתמר:

הלכות תפלה

פרק א

גרסינן במסכת ברכות אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש חייב לברך. משקרא ק"ש א"צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה לפי דעת ר"ת אם השכים לשנות קודם שעלה השחר א"צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה של אתמול משחרית לשחרית. ויחיד הוא בדבר זה וכל הפוסקים אומרים שיש לברך. וכן התוס' בעצמם וכן

נהגו לברך כשמשכים אפילו קודם היום והר' יצחק אור זרוע כתב בשם רש"י שאסור ללמוד בעצמו תורה קודם שיתפלל אבל לאחרים מותר ורבינו חננאל כתב אפכא. אמנם ר' יצחק בעל התוספות מתיר ללמוד קודם התפלה אפי' לאחר שעלה עמוד השחר והביאו המרדכי פ"ק דברכות וכן עמא דבר. בעל שבולי הלקט כתב בשם ר"מ מרוטנבוק דצריך לברך כשהוא משכים היינו דוקא כשלומד אבל אם מתפלל תחנונים א"צ לברך והראב"ד כתב צריך לברך כמו כן על המקרא וכתובי' ופסוקים מכלל מקרא הם וכן פסק גדול בדורו מהר"ר יעקב מולן ז"ל. ובשבולי הלקט כתב בשם רש"י דמברך דוקא לפניה ולא לאחריה. עוד בשבולי הלקט בשם הלכות של הר"ר יהודה שא"צ לברך כל היום. והר"ר שמואל משרוג והר"ר אביגדור כהן כתבו כמו שכתבו התוספות בברכות כיון שברך ברכת התורה קודם התפלה א"צ לברך כל היום. והר"ר שמחה כתב דשינה ומרחץ ובית הכסא חשובים הפסק וצריך לחזור ולברך ומהר"ח כתב דאחר צרכי גדולים א"צ לברך ברכת התורה כי אינו מסיח דעתו כי אף בזמן שהוא נפנה צריך להזהר בדינין כמו בגלוי טפח וכיצד יקנח עכ"ל. ומורי אבי מהר"ר יהודא לנדא הנהיג שלא לברך ביום אפי' שינת קבע ביום וכן ראוי לעשות כי המקיל בברכות במקום שיש מחלוקת הרי זה לא הפסיד כי הברכות אינן מעכבות:

פרק ב

ומי שמהרהר בלבו תורה קודם שברך בב"ה א"צ לברך כי הרהור אינו כדבור לענין ברכה כמו שהוא הדין לענין ק"ש ותפלה שצריך הוצא' בשפתים. וכ' התוספות פרק מי שמתו דהלכה כרב חסדא דהרהור לאו כדבור דמי וכן הוא לענין בעל קרי שמותר להרהר בק"ש. וכן פסק ר"ח ז"ל אם כן מי שמהרהר בתורה א"צ לברך דהא אפי' רבינא אומר שא"צ לברך לא לפניה ולא לאחריה. ופירש"י ותוספות דר"ל בהרהור לא יברך וכן פסק מהר"ל מולן ואע"ג דרז"ל פסקו דהרהור בתורה אסור בט' באב דהיינו מטעם דהוי שמח ולא מטעם דחשוב כדבור. כתב מהר"י מולן הא דנשים מברכות ברכת התורה אע"ג שאינן חייבות ולא עוד אלא שארז"ל כל המלמד בתו תורה כאלו מלמדה תפלות זהו בתורה שבעל פה אבל לא תורה שבכתב וכ"כ הרמב"ם. ואע"פ שלשון הברכה מלעסוק בדברי תורה משמע תורה שבע"פ מ"מ אין לשנות מטבע הברכות ועוד כי הן מברכת על קריאת הקרבנות ותפלה כנגד קרבנו' תקנום והם חייבות בתפל' וא"כ חייבות ג"כ בקריאת העולה והקרבנות וכ"ש לדברי הסמ"ג שכתב שהנשים חייבות ללמוד הדינין השייכין להן עכ"ל:

פרק ג

ולענין העוסק בתורה קודם תפלה אם צריך נטילת ידים. הרא"ש פסק במסכת ברכות בסוף שאדם יכול לברך כל הברכות השייכות קודם התפלה בלי נ"י רק שלא נפנה לגדולים או לקטנים ושפשף והביא ראיה ממאי דאיתא בפ' הרואה כד אתער משנתיה מברך אלהי נשמה וכו' דמשמע מיד כשנעור משנתו. ובשבולי הלקט בשם רבינו יהודא משפיר"א שכאשר נעור משנתו של שינת היום לברך אלהי נשמה ולי המחבר נראה שטוב ליטול ידו לכתחלה כשיש לו מים דרוח שיבתא שורה על הידים ואם אין לו מים לפי שעה כדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו בשעת הדחק דהא טעמא וראיה קאמר. והרוקח כתב בהלכות תפלה דיש ליטול ידיו קודם שיתפלל משום רוח שיבתא כי התפלות כנגד הקרבנות תקנום. ובתחלת העבודה צריך קדוש ידים ע"כ ולפי דבריו משמע כשאנו אומרים בבקר פסוקי דקרבנות אפי' בלי ברכות צריך נ"י ויש להשוותו עם דעת הרא"ש דדוקא לכתחילה קאמר הרוקח:

פרק ד

ובדין הברכות לברך נטילת ידים ואשר יצר אחר שנפנה לגדולים או לקטנים י"א לקטנים לבד כל היום צריך לברך אשר יצר ולא על נ"י ועל הגדולי' כל היום יברך שניהם אפי' בלא למוד אחריו ולא תפלה. והרא"ש לא היה מברך אפי' על הגדולים רק אשר יצר אפי' כשרצה ללמוד אחרי כן רק כשרצה להתפלל אחריהם ובמרדכי כתב פרק אלו דברים שאם רוצה ללמוד אח"כ או להוציא מפיו דבר שבקדושה או ללכת לבה"כ מברך שניהם. ואם יושב ובטל די לו באשר יצר ובתשובת הרשב"א פיר' בשם ה"ר יונה שאין לברך על נ"י אלא בשחרית ובשעת אכילה ומי שטבולו במשקה. ובשבולי הלקט בשם רבי' יצחק ב"ר יהודה כתב שאין לברך רק אשר יצר על הקטנים ועל הגדולים והר"ר אלחנן כתב שמברך על הגדולים על נ"י ואשר יצר ע"כ. וכן נהג מורי אבי מהר"ר יהודה זצ"ל:

הלכות ציצית

פרק ה

הגאונים כתבו שהטלית תהי' גדולה שיוכל להתעטף דוגמת העטיפת ישמעאלים ובעל העטור כתב שא"צ רק כדי לכסות קומת הראש:

פרק ו

אמר מהר"ם בשם ר' שמשון כי הלובש טלית שיש בו בית צואר שיש לברך להתלבש בציצית ולא על לבישת ציצית דומיא להתעטף מרדכי קטן:

פרק ז

ואם מלובש בטלית ופשטה והלך לצרכיו ואח"כ חזר ולבשה דעת ב"ה שלא יברך פעם שני'. ובתשובת הרשב"א בסי' תי"ז מי שלובש אפי' מאה בגדים בציצית זה אחר זה ואין בדעתו בתחלה על כול' צריך לברך על כל א' וא':

פרק ח

הרמב"ם ורש"י כתבו שצריך לעשות הציצית מצבע הטלית. ור"י בר' שמואל כתב שא"צ. כתב בסמ"ק שלא לעשות ציצית של פשתן בטלית של משי הגאונים ור"ת אסרו לעשות ציצית של פשתן בטלית של פשתן וכ"כ בתשובת הגאונים בשם רב פלטוי גאון וז"ל ומאן דרמי חוטי דכיתנ' ומברך עלייה עובר משום לא תשא וחייב מלקות ע"כ ורב אלפס והרא"ש ורש"י מתירין כתב ה"ר ישעיה הראשון בתשובה הירא שמים לא יעשה טלית רק מצמר להוציא נפשיה מפלוגת':

פרק ט

נשאל גדול הדור מהרר"י מולן על טלי' של משי מאי זה מין נוהגין לעשות הציצית וטלית שהשתי פשתן והערב צמר גפן מה דינו והשיב כי רבים נוהגים להטיל ציצית של צמר בטלית של משי דצמר ופשתים פוטרים בין במינו בין שלא במינו וכן הורה רבו ז"ל. אבל לדעת הר"מ מרוטנבורק צריך ששניהם יהיו ביחד צמר ופשתים ואז פוטרים בין במינו בין שלא במינו ולדעתו צריך ציצית של משי בטלי' של משי וטלית שהשתי פשתן והערב צמר גפן ר"י אור זרוע השיב שיעשה ציצית של פשתן אבל לדברי ר"מ דלעיל לא נפיק ביה גם מאחר שר"ת החמיר שלא לעשות כלל טלית של פשתן והיה ברכה לבטל' ראוי להחמיר ובספרד ואגפיה נוהגין בטלית של פשתן. אבל באשכנז נוהגין בטלית של צמר ואוסרין סדין בציצית אפילו במינו וצא ולמד ממנהג אשכנזים שנהגו איסור גמור לעשות טלית מבגד שקורין בוקש"נו כי הוא מעורב פשתן וצמר גפן ולכן הירא שמים יוצא נפשו מפלוגת' ולא יעשה טלית אלא מצמר ע"כ:

פרק י

כל המגרר ציציותיו עליו הכתוב אומר וטאטאתים במטאטי השמד הגה"ה מרדכי קטן יש לעשות ב' קשרים בכל קשר מה' קשרים שהוא קשר של קיימ' ור"א בר יואל הלוי כתב שבלולב וציצית די בקשר אחד ע"כ הגה"ה במרדכי קטן:

פרק יא

בגד בעל' ד' כנפי' שנכפל כ' הרמב"ם שצריך לתפור כולו מכל הרוחות והרא"ש כ' שא"צ לתפור הכפילה לשון הטורים וסדינין שיש להם ד' כנפות רבי' אליהו מפאר"יז

היה עושה להם ציצית רוקח קבלתי ממורי רבי' אליעזר ממי"ץ דלא קי"ל כברייתא בפ' התכלת דמחייבת בעלת ה' אלא כברייתי' דפ"ב דזבחים ד' כנפות ולא בעלת ה' ולא ג' והכי משמע בפ' הקומץ רבה רוקח ושאר הפוסקים מחייבים בעלת ה':

פרק יב

הטיל ציצית על ציצית כתב הרמב"ם אם נתכוין לבטל הראשונים כשר ואם נתכוין להוסיף פסול והרא"ש לא חלק:

פרק יג

כתב בעל העטור שיכול להוסיף על החוטין שאין שיעור לחוטין מלמעל' ור"י כתב עד ח' כפולים שהם י"ו יכול להוסיף ותו לא ול"נ דדעת בעל העטור לגבי ר"י ב"ר שמואל אינה משנה. ובתשובת הרב ישעיה הראשון הביא מן הספרי דחוטין של ציצית צריכין שיהיו שזורין ויליף תכלת תכלת מגז"ש מה להלן שזורין אף כאן שזורין וכן המנהג:

פרק יד

כתב הרמב"ם מנהגנו לעשות חוליות והרא"ש לא הי' מדקדק וב"ה כתב שהאידנ' אין לדקדק אפי' בכריכה אפי' אם כרך רובא או לא כרך אלא חוליא אחת כשרה אבל עיקר מצותה לכרוך ע"כ והעולם נהגו לכרוך שליש ולא לעשות חוליות:

פרק טו

בענין פסיקת הציצית אם נפסקו החוטין כולם ונשתיירו בהן כדי עניבה שיכול לענבם כולם יחד כשר. וזהו לפרש"י שצריך כדי עניבה מן הענף. ולדעת ר"י בר שמואל אפי' לא נשאר מן הגדיל אלא כדי עניב' כשר ואפי' נחתך כל הענף וכן הדעת הרא"ש וי"א אפי' לא נפסקו אלא ג' חוטין פסול כי שמא נפס' הרוב וכן בסמ"ג אפי' אם נשאר בהם כדי עניב' וכן בסמ"ק ובמ"ק א"ר פפא אגרדום לבן וקאי אתכלת אגרדו' תכלת וקאי אלבן כשר משמע דשא' חוטין שלמין אפי' לא נפסקו אלא שישאר כל הד' חוטין שלמין והני שנפסקו ישאר מהן כדי עניב' אמנ' שמא אינם אות' שנכפלו וא"כ יש לפסול עד שיתברר שיש ד' חוטין שלמין כי שמא נפסקו האחרי' ולא נשאר כ"א חוט א' שלם הלכך יש לפסול אפי' בחוטין מגורדמין וכן עשה ר"ת מעש' וריב"ש אומר דאפי' כלם מגורדמין כשרי' בכדי עניב' ובסמ"ק פסק כר"ת וכן עמא דבר וכמה שיעו' מגורדמין אמר שמואל כדי עניב' י"מ דאף בגדיל מכשירין כדי עניבה. וי"מ דוקא בכנף כדי שיהי' בסוף גדיל ופתיל ורבינו שמשון כתב וז"ל מתוך פרש"י משמ' דלא מכשירינן גרדומי ציצית אלא בענף אבל לא בגדיל. ועת' הנה לא נתתי אל לבי שרש"י פי' כך. וא"כ לפי זה יש להזהר היכא שנפסק במקום הגדיל. ואין כח בידי עד שיבא מורי צדק:

פרק טז

ומיהו בסמ"ג משמע אף מן הגדיל ובסמ"ק משמע דוק' אף מן הענ' בעינן כדי עניב' ושיעור עניב' כדי לענו' ד' חוטין לפיר"ת וח' חוטין לפירש"י עכ"ל מרדכי קטן ואני המחב' או' כי מנהג פשו' בכל אשכנז לפסול הציצי' כשנפס' אפי' חוט א' סמו' לגדיל שלא נשאר כדי עניבה:

פרק יז

טלית שאול' עם ציציותי' תוך ל' יום י"א שאין לברך עלי'. והרא"ש כתב שיש לברך עלי' והמבר' יברך והמיקל לא הפסיד ע"כ. והעול' נוהג לברך על טלית שאול'. והמוצ' טלי' של חברו י"א שיכול לברך עלי' דניחא לי' לאינש לקיים מצוה בממוניה ובלבד שיקפלנה וכן עמא דבר. ומהר"ם הי' מקפיד במקופל:

פרק יח

טומטו' ואנדרוגינוס חייבין מספק והרמב"ם כתב יעטו' בלא ברכ' ור"ת כת' שנשי' יכולו' לבר' אע"פ שהן פטורו' ומכ"ש מי שהו' ספק חיי' ובעל הטורי' כתב יות' טוב שלא לברך:

פרק יט

ת"ר סדין בציצי' בית שמאי פוטרין וב"ה מחייבין ורש"י פסק כב"ה ובסדר רב עמר' ור"ת פסקו כב"ש ופוטרין אפי' טלי' של פשתן אפי' במינו. כסו' המיוח' ליום אם לבשו בליל' כת' הרמב"ם שפטו' מציצית והרא"ש כתב שחיי' ואינו פטו' רק כסות המיוחד לליל' שפטור אף ביום. וכסות המיוחד ליום וליל' חייב וכ"כ התוספו' במסכ' ברכות פ' היה קורא. והרוקח כתב כסות ליל' אף ביום חיי' וראית' אותו פרט לכסו' ליל' שכסו' יום פטו' אף בלילה והוא סובר כר"ש שפוט' אף הנשי' דהוה מצו' עשה שהזמן גרמ' וכותי' קיימ' לן בפ' במה מדליקין ובמנחו' וכסו' לילה חייב' אף ביום וה"ר אליהו מפרי"ז היה עוש' ציצית לסדין של ד' כנפו':

פרק כ

בעל הטורי' כתב שמות' להשתמש בציצי' הקשור בטלי' ובשאלתות פסק בפ' שלח לך דאסור בציצי' ובהושענ' ובאתרוג להשתמ' ולמד מדם שמכס' במה ששופך וכת' בעל הטורי' טוב להחמי':

פרק כא

מותר ללכ' בטלי' עם הציצי' בבי' הקברו' רק שיגבהנו שלא ירא וה"ר יונה כתב כגון אנו שאין עושין ציצי' רק משום מצו' ולא בכל הבגדי' אסור משום לועג לרש דאפשר להסירו:

פרק כב
פסק בה דיש לברך לעשות ציצי' בשעת העשיה וליתא דקי"ל כר"נ דאמר ציצית חובת גבר' הוא:

פרק כג
רב בעי טווייה לשמה לציצית. ושמואל לא צריך ורש"י פסק כרבי ור"ת פסק כשמואל ומהר"ם כתב שיש להחמי' לנפץ הצמר של ציצית לשמה. וכן נוהגין בעלי נפש מאשכנז:

פרק כד
כתב רבינו שמרי' מפי ריב"א הלוי מי שנחסר במועד ציצית אסור ללבשו ומותר לתקנו במועד:

פרק כה
מהר"ם כתב בתשובתיו שאין לעשות טלאי ע"ג הכנף ולא על המנעל כדאמרינן גבי חליצה. ואין נ"ל כלל. וכן עמא דבר ואולי תלמיד טוע' כתב כן משמו ולא אמרו מעולם. ע"כ ממרדכי קטן:

פרק כו
כתב רבינו שמשון וז"ל טליתות שעושין באשכנז והם כמין לבוש ויש להם בית הצוא' וחציו מלפניו וחציו מלאחריו אין זה מן המובח'. דלא מקרי אשר תכס' בה ור"י קורא תגר על העושין כן בין בציצית בין בלא ציצית כי רפי' בידיה מרדכי קטן:

פרק כז
ונשאל מהר"י מולן והשיב דנשי' הלובשת ציצית שטות הוא ומחזי כיוהרא. ואחת הית' בשכונתינו שהיתה לובשת ציצית.

פרק כח
עוד נשאל על טלית קטן שלובשין איך מברכין עליו ואיך יהי' עשוי שיהי' בו עטוף. והשיב כי יש מברכין להתעטף וכן משמע בא"ח ואין לחוש אם אין בו עטוף כי נוסח הברכה כך היא כמו לישב בסכה וכהנה רבות ותואר צורתו של טלית קטן לא ראיתי נוהג לעשות בו לולאות אלא כמנהגנו בבית הצואר. וכן נהגו גדולי ארצנו ולא חשו על ר"י או"ז שכתב שברכ' לבטל' הוי ועל פיו נהגו קצת לעשות חתוכ' מרובעת ברצועות אכן יש לעשות הכתפי' רחבי' מכאן וכאן דלא אתי אויר' דהאי גיסא ודהאי גיס' ומבטל לי':

פרק כט
וטלית קטן שלובשין על המלבוש וטלית גדול בב"ה. בתחלה נהג מהר"ם שלא להתעטף בטלית קטן עד צאתו מבה"כ ואז הפסי' בדברי' בטלים ולבשו וברך אבל ה"ר משה פרנס

כתב למהר"ח שחזר בו מהר"ם ולבשו בתחל' ולא היה מברך עד בואו לבה"כ ונתעטף בגדול ונתכוון להוצי' שניה' עכ"ל וכן בא"ח:

פרק ל

יש מפרשי' שנשי' פסולו' לעשות ציצית ולית' דמדפסיל אינו יהודי אלמא נשי' כשרות בשם ר"י. ומיהו מצאתי שמהר"ם היה מקפיד בנשי' ובפ' המוכר את הספינה או' שאתתיה דר' חנינא בן דוסא שדיא תכלתא לצדיקים לעתיד לבא:

פרק לא

וטלית שנקרע חוץ לשלש יתפו' תוך ג' לא יתפור וחכ"א יתפור בסמ"ק משמע דפוסל כר"מ שלא הבי' דברי חכמי'. וכן אני ההדיוט מדקד' מתוך דברי התוספות מרדכי קטן:

פרק לב

כתב הרשב"א בתשובותיו שהמלבושין שקורין גונילי"א וקוט"א אע"פי שיש להן ד' כנפות מאחר שהם תפורי' ומחוברי' למעלה אין להם דין. ד' כנפות רק טליתות שהם כול' פתוחות יש להם דין ד' כנפות ע"כ:

פרק לג

עוד כתב הרשב"א שאין לשום צנד"ל תחת הכנף והציצית לפי שהוא מפסיק ע"כ. ולא נהגו כן:

פרק לד

נשאל מהר"י מולן על היוצא מבה"כ ומסיר טליתו וחוזר ולבשו אם יש לו לברך והשיב דמהר"ם הצריך לחזור ולברך ומהר"ח חלק היכא דנשאר עליו ט"ק שקורין ד' כנפות אז כשחוזר לא יחזור לברך:

הלכות תפילין

פרק לה

הרא"ש הניח תפילין בין אוזר ישראל ובין עוטר ישראל בתפארה כי תפילין נקראין פאר דכתיב פארך חבוש עליך. עכ"ל:

פרק לו

רב אלפס פסק שאין לברך על שתי התפילין אלא ברכה אחת להניח תפילין וכן רב האי גאון. ואם שח בינתים מברך על של ראש על מצות תפילין וכ"כ רש"י. וכן הוא בשימושא רבה. וכתב הר' יצחק אור זרוע ושיטה הישרה לפי הפשט כרש"י שמימיו אנו שותים. והר"ש פסק לברך ב' ברכות אפי' שלא הפסיק ואם שח חוזר ומברך שתים

על של ראש וכן בעל ה"ג פסק שמברך ב' ברכות וכן ריב"ק ממגאנצא וכן רב עמרם וכן בספר התרומה וכן רבינו ישעיה הראשון. והביא ראיה מדקאמר לא שח אינו מברך אלא אחת משמע מהכרח שכבר ברך ולא שח דאי לא ברך מאי האי דקאמר אם לא שח הכי הוה ליה למימר לא שח אינו מברך עוד אלא סומך על מה שבירך כבר ומדקאמ' לא שח מברך אחת ש"מ על של ראש קאמר עכ"ל וכ"כ רבינו שלמה בן היתו' בשם רבינו גרשום ז"ל וכן ר"א ממי"ץ בספר יראי' וכן רב עמרם גאון ע"כ מתשובת הר"ר ישעיה הראשון: ואני המחבר מצאתי בס' הזוהר בפ' פנחס מאמר דרשב"י דאין לברך על שניהם אלא ברכה אחת וז"ל אמר ר"ש תפילין אינון על מוחא לקביל זכור ותפילין דזרועא שמאלא על לביה לקביל שמור. ומה זכו' ושמור בדבור אחת נאמר אף הכא ברכ' אחת לתרוייהו ולא צ' לאפרש' בין דא לדא כשהיה בעלמ' כמה דאקמוה. ואני תמהתי על הני רברבי החולקי' על רשב"י אם היה שידעו מאמ' זה ומ"מ העול' נוהגין לברך שתים:

פרק לז

פסק מה"ר מולין שיש לברך להניח בקמץ תחת הה"א אבל לא בפתח ובדגש אף כי אין חלוק במשמעו' מ"מ ראוי לברך כלשון הכתוב להניח בקמץ כמו להניח ברכה אל ביתך עכ"ל:

פרק לח

פסק הרשב"א שיכול להפסיק בין של יד לשל ראש לענות קדיש וקדוש' אבל צ' לחזור ולברך על של ראש ואפילו הפסיק ושמע דשומע כעונה:

פרק לט

הרא"ש לא כרך הרצוע' עד אחר קשירת הראש משום הפסק:

פרק מ

אטר יד ימינו מניח בימין כל אדם וכתב ה"ר יחיאל מפריז דוקא כשהוא כותב בשמאל אבל כותב בימין מניח בשמאל כל אדם:

פרק מא

קיימא לן דלילה זמן תפילין הוא לכן אין לברך בסילוקן לשמור חקיו דאין הלכה כבני מערבא. וכתב רב האי כי הרשו' בידו אם ירצה לברך. ובעל העיטו' תמה עליו אם פטור למה יברך ועמא דבר שלא לברך:

פרק מב

הר"ר פרץ כתב מאחר דקי"ל דלילה זמן תפילין המשכי' לצאת לברך יכול לברך עליה' קודם זמנם והרא"ש לא כתב כן:

פרק מג
תפילין בח"ה מניח בלא ברכ' והרא"ש כתב לברך ועמא דבר שלא לברך. וא"א הרב מוהר"ר יהודה לנדא ז"ל הנהיג לברך:

פרק מד
אם אמר ישראל לאינו יהודי לעבד קלף לשם קדושה ועשה כן הרמב"ם פוסל והרא"ש מתיר כשהישראל עומד על גבו ואו' לו עשה לשם תפילין ור"י אור זרוע פוסל כמהר"ם:

פרק מה
אם לאחר שנכתב נקב תוך האות ולא נשאר מוקף גויל תוך האות יש אומרים כשר והירושלמי פוסל:

פרק מו
בא"ז כתב תפילין לכתחילה צריכין עבוד לשמן ובדיעבד אם לא עבדן לשמן לפירש"י כשרין ולפי' דעת ר"ח ור"ת פסולות וכן עמא דבר:

פרק מז
דיו של ס"ת תפילין ומזוזות הנ' לעשותו ר"ת מקוצי' כמו שעושין בצרפת ומתי' לתת אדרמינ"ט לתוך הדיו מספר אור זרוע דיו דידן פלוגתא דרברבתא יש פוסלין עפצי' ויש פוסלין אדרימנ"ט ויש פוסלין וויטרי"אולו ע"כ ירא שמי' יצא ידי כולם ויעשה דיו שכתב הרמב"ם או של ר"ת עכ"ל מהרר"י מולן

פרק מח
אם נגע רגל האל"ף או פני האל"ף בפנים בגג תחתיה וכדומה לזה כולן פוסלין ואין תקנה במחיקה או בהפרדה שנקרא חק תוכות. אמנם שאר דבקיו' באות לאו' שהאות נכר אף ע"פ שדבק עם חברו מותר למחוק וכן הוא בהגהות מיימוניו' וכ"פ מהר"ם ז"ל:

פרק מט
ובס' המצות אם נפל טפת דיו בחלל הבי"ת או בחלל החי"ת או אות אחרת ועתה אין שמה של או' עליה וכל כי האי גונא לא יועיל תקון בין בס"ת או תפילין או מזוזות אבל בירושלמי מכשיר נגיעת אות באות למטה ופוסל למעלה ומסופק באמצע ע"כ. ובסמ"ק פוסל אם נפלה טפת דיו קודם שנגמר' האות ולא הית' האות נכרת ואח"כ נוטל הדיו דהוי כמו חק תוכות אבל אם כבר נגמ' האות ונפל הדיו יכול ליטלו והרא"ש לא חלק ופוסל זה וזה וכן בס' התרומ' וכ"כ ד"לא יעשה אחרי כן כמו ריש כי נקרא חק תוכות. וכן מ"ם פתוחה שנסתמ' אין מועיל שום תיקון:

פרק נ
בסמ"ג כתב צ' שיניח העליון מן הקלף למעלה ולמטה כמלא אטב' דספרי שהוא כמו חצי צפורן. והרא"ש כתב שא"צ רק שיעו' אורך למד למעלה ושיעור כ"ף ונו"ן למטה. הא"ז אינו פוסל אם שירטט בין שיטה לשיטה בתפילין וה"ר שמחה פוסל:

פרק נא
ועמא דבר לשרטט מצד אחד של הכתב אם אינו יכול לכוין השיטו' וכן הכשיר ר"ת והרא"ש ורוקח וסמ"ג והגהות מיימוניות:

פרק נב
כתב הרמב"ם עור הבתים א"צ עבוד לשמן ורב כהן צדק והרא"ש כתבו שצריך וכן עמא דבר:

פרק נג
ספר מצות גדול מתיר לעשות הבתים מקלף מפני שנקרא ג"כ עור וכן ספר התרומ'. בפ' הקומץ רבה כתבו התוס' ויש שעושין הבתים של תפילין מקלף לבן דלא אמרינן שחורות אלא לרצועו'. וכ"כ הרשב' והעולם נוהג לעשותן שחורות:

פרק נד
כתב הרמב"ם הרצועות צריכות עבוד לשמה ולא הבתי' ובעל התרומו' כתב שצריכו' הבתים עבוד לשמן. וכן הרוקח ורבינו יהודא ברזילי ור"א ממי"ץ:

פרק נה
כתב הרוקח שיש לגלח השער שעל הצואר כדי שתהיה הרצועה נוגעת בבשרו ולא נהגו כן:

פרק נו
בשימושא רבה מצריך שיעור תפילין אצבעים על אצבעים והטורים כתב שלא נהגו כן:

פרק נז
כתב בעל הטורים אם כתב ד' פרשיות בד' חתיכות ונתנם כלם בבית היד כשר וא"צ לדבקה וכ"כ בעל אור זרוע. והרב ר"י חסיד כתב שיכול לתופרם וכן ברוקח ומהר"ם היצריך לדבקה בדבק:

פרק נח
סדר הנחתן בבית של ראש ושל יד לרש"י יניחם כסדר כתיבתם בתורה וכן הוא במכילתא וכן בשמושא רבה וכן הרשב"א והר"ר יונה והרמב"ם והרמב"ן כרש"י אבל רב שרי' גאון ובני רב האי גאון ור"ת ור"ח. וכן בתשובו' הלכות גדולות שכתב הר"ר יוסף טוב עלם

והר"ר יהודה ברזילי או' שמניחין בבתים בזה הסדר קדש והיה כי יביאך והיה אם שמוע שמע וסמניך הויות להדדי ואפי' לר"ת כ' שיכתו' בסדרו הכתובי' בתורה ויניח חלק פ' והיה אם שמוע עד אחר כתיב'. שמע ואח"כ יכתוב והיה ותפילין של אילו פסולין לאילו וכתב הרא"ש וסמ"ג ירא שמים יניח ב' זוגים תפילין בפירוש שניהם כי יש מקום לב' זוגי תפילין בראש ובזרוע ובאשכנז ובארץ ישמעאל נהגו כרש"י ונהגו הרא"ש ומהר"ם בשני זוגי תפילין ובסמ"ג נמצא שנפלה בימה שעל קבר יחזקאל ומצאו תחתי' תפילין עשוין כסדר רש"י וכן נוהגי' בכל גליות ישראל:

פרק נט

כתב בה"ג בסמ"ק בשם הר"ר יחיאל מפארי"ז דבשל ראש שנכתבי' בד' קלפי' אין לחוש בסדר כתיבתן ומיהו העולם נהגו להקפיד ולפסול:

פרק ס

תיתורא של תפילין הלכה למשה מסיני כתב הרשב"א הוא העודף הנכפל למטה המכסה פי הבתים והוא בית מושבו של תפילין משמע מתוך פי' הקונ' שהבתים והתיתורא הכל הוא מעור אחד ולא מהגי' כן מספר א"ז והר"ר יהודא חסיד פירש שהיא רצועה עליונה של תפיר' של זרוע:

פרק סא

צורת ה"א לרש"י צ' תג למעלה לצד שמאל וכ"כ ר' שמריה. ור"ת כתוב זהו לצד ימין שצ' לרבעה ולצד שמאל א"צ וכתב הטורים וטוב לעשות לשניהם:

פרק סב

צורת חי"ת לרש"י חטוטרת למעלה כמין מקל לצד שמאל וכן פי' רבי' אליקים כרש"י וכן הערוך ור"ת כתב צ' לעשות גובה באמצע גגו כזה וכן נמצא בשם גאון וכן עמא דבר והמדקדקים עושים שניהם:

פרק סג

בשימושא רבה פסל אם לא עשה תגין שהזכי' רבא וכן הר"ר יצחק א"ז פסל אם חסר קוץ אחד ואפי' זיי"ן אח'. והרא"ש כתב בגמ' דידן לא הוזכרו התגין האלו ולא מסתבר' לפוסלן בשביל זה וכ"כ הרמב"ם וכן עמא דבר ור"ת פסל אם לא זיין אותיו' שעטנ"ז ג"ץ:

פרק סד

ואפי' קוצו של יו"ד מעכב פי' רגל ימין. ור' אליקים פי' מה שמשוך מראשו כלפי מטה שהוא כתר היו"ד. נהגו כותבי תפילין של מדינת אשכנז לעשות:

פרק סה
כתב הר"ר שמשון שבפי' של מסכת שבת בכתב יד של רש"י צייר צורת התגין אחד לימין ואחד לשמאל ואחד למעלה ועוד פי' שם שיש עושין שלשתן למעל' מספר א"ז וכן עמא דבר לעשות שלשתן למעלה. ואני המחבר נוהג לעשו' התגין משעטנ"ז ג"ץ כמו ג' זיינין ולא די בתגין כי כן אומר צ' לזיין אותיות של שעטנ"ז ג"ץ וכן נוהגין בספרד:

פרק סו
גרסינן במכילתא והיה לזכרון בין עיניך מכאן אמרו רז"ל המניח תפילין כקורא בתורה והקורא בתור' פטור מן התפילין ורבינו שמואל בן חפני כתב דלית' להאי ברייתא דהא חזינן כמה רבנן קשישי שתורתם אומנתם מניחין תפילין ומברכי'. ובעל העטור כתב דמסתברא דהקורא בתור' קאמר והם למדו תלמוד וכת' בעל העטור אין נ"ל לחלק דהכל נקרא תורה ומברכין ברכת התורה על שניהם:

פרק סז
מהר"מ הצ' להניח חלק בתחיל' הפרשה בשל יד ובשל ראש כדי לגולל את כל ההקף וכן בסמ"ק בשם הר"ר יהודה בר שניאור וסמ"ג אינו מצריך והעולם נוהגים לעשות כן למצוה:

פרק סח
בירושלמי אומר כורכן בשערן וטולן במטלית ר"ל תחלה כורך ואח"כ טולין ובתלמוד בבלי אומר ההפך טולין במטלית וכורכן בשערן והרמב"ן כתב שיכרוך הפרש' במטלית ויכרוך אותם כמו שסובר התלמוד שלנו וספר התרומה וסמ"ג כתבו דאין קפידה איזה מקדים ומנהג לעשו' כדברי שניהן כורכין בשער מתחלה וטולין במטלית או בקלף וחוזרין וכורכין:

פרק סט
ספר מצות קטן כתב אין כותבין ג' אותיות חוץ לשיטה ומנהג שלא לכתוב אפי' אות אחת:

פרק ע
הרמב"ם התיר לישן בתפילין כשהם בידו אפי' שינת קבע והרא"ש אוסר:

פרק עא
מעברתא של תפילין הלכה למשה מסיני פי' הרשב"א דהוא חור הנעשה מכפילת העור שכופלים למטה לכסות פי הבתים ומכניסי' בו רצועות ור' שמחה פי' שהוא הטליא שעל בית היד ותפור למטה בתיתור' כמו רצועה רחב' כמדת גג של בית היד ועובר כל גובה

הבית משני צדדין. ובאור זרוע כתב הרצועה ההיא צריך שתעבור על רוחב הבי' לרוחב הזרוע ולא לאורך הזרוע. וכ"כ רבינו שמחה והרוקח וכן בא"ז. והר' יהודה חסיד או' בשם הגאון מעברת' מקום חריץ שבין כל בית ובית של ראש ובעי למעבד בין כל חדא וחדא תרי גידי מלעיל' עד לתתא ולהדקיניה שפיר כי היכי דליתפרשו אינון מעברת' ואם נפסקו ג' חוטין בתפיר' פסולה מספר א"ז. והר"ר שמחה כתב אם החריצין נכרין א"צ להעביר חוט בין הבתים גם יש מקפידים להעביר החוטין בשל ראש בקרקע התפילין. אמנם בנוסחאות עתיקות ובשמוש' רבא ושאר רבותינו אין מקפידין על כך ורוב כותבי תפילין נוהגים להמשיך חוטין בין כל בית ובית ומעבירין החוטין בקרקע התפילין כפי הפי' לעיל:

פרק עב

אמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני פי' רבינו אליקים השי"ן שבקמט העור משני צדי בתי הראש מספר א"ז. והרוקח כתב אם החליף שי"ן של ימין בשל שמאל כשר התוס' כתבו בפ' רבה דדלת ויו"ד שברצועת לאו אותיות גמורות הן ואינן הלכה למשה מסיני וכ"כ הר"ר שמחה. והרוקח כתב שיש בהן קדושה כמו רש"י:

פרק עג

וצ' שיגיע החריץ למקום התפר פי' רבינו אליקים שקאי אחריץ שבין בית לבית שצ' שיגיע עד התיתורא ורבינו שמחה פי' דאחריץ של שי"ן שבקמטי צדי הבית קאי שצ' שיגיע עד התיתורא:

פרק עד

כתב מהרר"י מולן שאין לקנות גידין לתפור התפילין מן האינו יהודים דשקלי נמי מבהמה טמאה מסוסי' וחמורים וספיקא דאורייתא היא וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ע"כ:

פרק עה

עד אצבע צרדא כרב כהנא דמחוי כפוף י"מ שצריך לעשות רצועות ארוכות ממקום הנחתן עד אצבע צרדא וכפוף היינו שכופף אצבעו ומשע' עד שם. והחסיד ז"ל כתוב שרוך של תפילין עד הטיבור. ופי' רבינו שמחה דהאי שיעורא בין לתפילין של יד בין לשל ראש בקונ' פי' דהיינו אצבע הסמוכה לגודל עוד פי' בערוך כפוף היינו מעיקר הגודל עד ראש האצבע כשהן דבוקות זו בזו מראש הגודל עד ראש האצבע כשהן פשוטו' מספר א"ז. ושיעו' אורך הרצוע' של ראש עד הטיבור של ימין ושל שמאל עד החזה וכנה"ג:

פרק עו
צריך שיהיה הקשר כלפי הפנים פירש"י. ממול עורף ולא בצדי הראש והר"ר אליקי' פי' שלא יהא מכוין כנגד העורף אלא מצדד לצד אחד ולא נהגו כן:

פרק עז
נהגו ר"ל שלא לקשור קשר של תפילין בכל יום ודלא כרבינו אליהו:

פרק עח
תפלין מרובעין הלכה למשה מסיני כתבו התוספ' פ' הקומץ רבה שאין מרביעין אלא מקום מושב הבתים ושמא צריך נמי שיהיו הבתים מרובעי' של ראש כשארבעתן דבוקות יחד ובין בית של יד וקצת היה נראה שאין קאי מרובעת אלא אתפרן ואלכסונן עכ"ל. וכן ר"י אור זרוע כתב בספק. ובסמ"ק כתב וז"ל בשמושא רבה משמע שיהו מרובעות דקאמ' מייתי אעא דתרי אצבעי על תרי אצבעי כדי שיעש' מרובעי' ור"א ממי"ץ כתב בספר יראי' שצריכים מרובעים. ורש"י פי' שצריכים להיות מרובעים. ואני הקטן לא קבלתי כן רק התפילין עצמן מספר הרוקח ועמא דבר להרביעם:

פרק עט
תפילין אינם נכתבין אלא בקלף ובמקום. והתו' כתבו בפ' יין ובהקומץ רבה דרבינו יוסף בן פרת פי' דתפילין כשרים במקום שער על קלף ובאגוד' כתב תפילין שכתבן על קלף במקום שער ועל דוכסוסטו' אפי' במקו' בשר פסולין. וכתב ר"ת דקליפין שלנו דינן כקלף ונכתבין לצד בשר וכתב רבינו שמחה דקליפין שלנו. י"א שכותבין באי זה מקום שירצה וי"מ שדינן כדכסוסטו'. וי"א שדינן כקלף פוק חזי מאי עמא דבר עכ"ל הגהות מיימוניות:

פרק פ
דין זיינין של שעטנ"ז ג"ץ ושאר זיינין כתב ר"ת בספר הישר שאם לא זיין אותיות של שעטנ"ז ג"ץ דפסול דלא גרע מקוצו של יו"ד. ויש מאלו האותיות של שעטנ"ז ג"ץ שכתבו רז"ל לתייג במקומות מיוחדות ואע"ג דבכל מקום צריכי' לתייגם כמו שכתבנו באותיות ש"ע דשמע וט"ט של טוטפת ויתר אותיות אלא היינו שבאותן המקומות המיוחדו' צריכין תגים גדולים ביותר משאר שעטנ"ז ג"ץ כ"כ בספר התרומה

פרק פא
צריך שיהיה כל האותיות גולם אחד לבד מה"א וקוף וכ"כ בספר התרומה וכ"כ הרמב"ם וכל המחברים. ואם נגעו ה"א וקו"ף פסול ואין תקנה במחיקה וכ"כ מהר"ם. ואם לא נגעו שאר האותיות ליגע פסולות אבל אפשר לתקנם לדעת מהר"ם. מאחר שיש להם שם אות אפילו בלא נגיעה כמו רגל השי"ן והעין ויו"ד האלפי' והפ"א ויו"ד הצד"י ורגל התי"ו.

וסמ"ך ומ"ם סתומה צריכין להיות סתומין מכל צד וכ"כ הרא"ש שצריכין לדבק כולן בר מה"א וקו"ף אבל מן הקו"ץ של יו"ד לצד שמאל שהוא קוצו של יו"ד המעכב לדברי ר"ת מ"מ מותר לתקנו. וכן כתבו הגהות מיימוניות מאחר שנקר' אות מתחלה וכ"ש לדעת רש"י שיכולין לתקנן מאחר שלדעת רש"י הוא הצד של ימין ולא של שמאל כי קוצו של שמאל נקרא תג לרש"י וכן רבינו אברהם בעל תפילין התיר לתקנן בחבור שלו:

פרק פב

בענין החסרות ויתרות נהגנו כהרמב"ם ודלא כר"י חסיד. ור"א ממי"ץ ורוקח. וכן המנהג בכל המדינות:

פרק פג

כן סדר בפרשיות הסתומות והפתוחות שבתפילין. בפ' קדש בין בחדש האביב ובין והיה כי יביאך הפסק כמו שלש אותיו' גדולו' שהם אשר. וכן בין יצאתם ממצרים ובין ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו. אמנם בספר הרמב"ם וגם בהגהות שלו וגם בשאר חבורים לא נמצא כלל זה. ולכן אין לפסול התפילין אם נמצא כזה. הפרשיות כמו פרש' קדש ופרשת והיה כי יביאך ופרשת שמע בין של יד בין של ראש כולן פתוחות ואם שינה פסול' לכל הדעות. ופרשת ארבע והיה אם שמוע דינה להיות סתומה ושיעור פתוחה כמו ט'אותיות ג' פעמים אשר. ולפי דעת הרמב"ם יש לפרשה פתוח' ב' צורות כמו אם גמר באמצ' שיטה מניח' ומתחיל בשיטה בתחיל' השניה. והיינו דוקא כשנשאר בשאר השיטה כשיעור ט' אותיות ואם לא הניח כשיעור זה בסוף השיטה מניח כל השיט' וכל השיט' שניה ומתחיל בשלישית. ופרשה סתומ' יש לה ג' צורות אם גמר באמצע יניח כשיעור ריוח ויתחיל לכתוב בסוף אותה השיט' ואם לא נשאר מן השיט' כשעור החלק דהיינו לכתוב תיב' אחת יניח חלק ויניח מעט מראש השיטה השנית ואם גמר בסוף השיט' ממש מניח השיט' השני כשיעור הריוח ומתחיל בחצי שיטה שניה נמצאת אתה אומר שפרשה פתוחה תחלתה בתחל' שיטה לעולם ופרשה סתומ' תחלתה באמצע השיט' לעולם עכ"ל. ור"ת אומר כי מצא בסדר קדמוני' כאשר אמרנו בפתוח'. אבל בסתומה אין מצריך חלק באמצע רק כדי לכתוב שם שתי אותיות ולא פי' שום דין אם גמר בסוף שיטה אבל במסכ' סופרי' שנינו איזוהי פתוחה כל שהניי' בסוף שיטה שלש אותיות סתומה שהניח באמצע השיט' ג' אותיות. גמר הפרשה בסוף הדף ישייר שיט' אחת מלמעל' ואם שייר מלמט' כדי לכתוב בו שם בן ג' אותיות מתחיל מלמעל' וכתב ר"ת כי הברייתא עקר ופרש' פתוחה תחלת' בראש השיט' דוקא נקרא' פתוחה ואם יניח

שיעור ט' אותיות בסוף השיטה וכן בתחלת' יצא ידי שניהם עכ"ל ספר מצות גדול וכן נהגו העולם לצאת ידי שניהם:

פרק פד

נמצאו שלש' דינין בספר הזוהר בענין ציצית ותפילין מה שאינה נמצאי' בכל הפוסקים הנמצאי' בינינו. הא' שכתוב שם שאסור גדול הוא מי שמניח תפילין קודם לבישת הציצית. השני שצריך שילבש תפילין של יד מיושב ושל ראש מעומד. והג' שצריך שיקרב היו"ד ברצוע' של יד אצל הבית של יד בקשירתו ומי שמרחקו ירחקו חייו ממנו ולשלשתן יש טעם גדול מצד הקבל' כאש' עוררתיך אתה התלמיד החשוב מהיותי מפיק נצוצי דנור מפומי לפומך בקבלה האמיתית:

פרק פה

צורות אותיות תפילין

סדר באור האותיות וצורתן כפי הקבלה האמתית כדי לכותבן בתפילין ומזוזת וס"ת כי בה צריך כתיבה תמה לכן יש להזהר בכתיבתן ובקבלת צורתן ולא כרוב כותבי תפילין שמקלקלין מלאכתן בכתיבתן. ולכן ארשום האלפא ביתא כדינא ובצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועקש: א נקודה ראשונה העליונה כמין יו"ד ופניה באמצע הגג כלפי מעלה וכ"כ החסיד ז"ל מפני שמראה על בוראה וגגה עקום למטה כלפי מעלה וכן הוא בספר יראים כדאמרינן בגמ' שלא יעשה לאלפ"ן עיינין מכלל שיש לעקם קצת כמו העין מהופכה ורגל' ירחוק מן הגג לכל הפחות כעובי קולמוס וידב' הרגל במצח הגג וכן רגל היו"ד שהיא למעלה. והאלף היא מן האותיות העולה חשבונם כמנין שם המיוחד כי יש שני יודי"ן שהם עולין עשרים והקו האמצעי דמות וי"ו שהם כ"ו כמנין השם ואם היה נוגע הרגל בגג האלף למטה או היו"ד שלמעלה נוגעת אל הגג למטה בצד שמאל פסול:
ב צריך שיהיה לה תג למעלה לצד שמאל בפניה שמראה על בוראה שהיא למעלה וצ' שיהא לה עוקץ מאחריה בראש ימין. ועקב למטה כדי שלא תראה ככף והעוקץ מראה על האל"ף שהיא ראשונה על שם הבורא שהוא ראשון ואחרון. וכ"כ החסיד שהב' היא מן האותיות שיש להם זוית. וכן הרוקח וכ"כ רבינו שמחה שצריכה תג למעלה לצד שמאל לומר שהאחד בראה. וכן כתב הרא"ש. ולא כאותם שעושין הב' למעלה עגולה:
ג יש לעשות ראשה עב ולמטה דק מאד ואריך יותר למטה מן הרגל השמאלי והרגל נוטה למטה כדי שיוכל לכתוב אות אחרת אצלה שלא תגע ברגל:
ד יש לכתוב ראש הדלת ארוכה שלא תדמה לזי"ן והרגל עב לצד הגוף ולא יעשה ארוכה שלא תדמה לכף פשוט' ומן הדין יהי' לה עוקץ מאחוריה לצד האדם שדל במצות:

ה יכתוב הגוף כמו דלת ממש ובראשה תג ונקודה שבתוכה תלויה יען כי הה"א רומזת לעולם הזה שנברא בה"א דכתיב בהבראם. והדלת מן הה"א רומזת לשמים והנקודה היינו רגל השמאלית והוא כאדם התלוי בתשובה. לכן לא ידביק הנקודה למעלה כלל כי הקב"ה מקבלו בתשובה באותה הפתח שבין הנקודה והגג. ולכן יש תג על הה"א שהקב"ה קושר לו כתרים שנ' שובה ישראל עד ה' אלהיך ואם לא ישוב תחתיו פתוח ויפול לגיהנם וכן הוא בספר מצות גדול וכ"כ הרא"ש שיש לה תג לצד שמאל וכן איתא בהקומץ רבה מאי טעם אית לה גג ובירושלמי פ"ק דחגיגה הא יש לה נקודה אחת מלמעלה ור"ת פי' שר"ל בעוקץ של אחריה לצד ימין שלא תראה כרי"ש וההגהות מיימוניות כתבו כהרא"ש וכן מהרי"ח. ומלשון האשר"י משמע שרגל שמאל של ה"א דינו להיות בסוף גג הה"א לצד שמאל ולא לימין דאם היה הרגל דבוק למעלה אז היתה כמו חי"ת ממש כי דין להיות כן שאין ראוי להיות הפרש בין ה"א לחי"ת אלא שהרגל אינו דבוק:

ו יעשה לה פנים שוים למעלה ולמטה ולא קצר וארכה ארוכה שלא תדמה ליו"ד וצואר ארוך ודק שלא תדמה לזי"ן וכן כתב הרמב"ן:

ז ראש הזי"ן עב משני צדדין והגוף יורד באמצע קצר ולא ארוך שלא תדמה לנו"ן פשוטה ולכן ראשה נוטה לכאן ולכאן על שם יום השבת הנקראת זיי"ן וכ"כ רבינו שמ' זיי"ן יש לה שני תגין משני ראשיה:

ח יעשה סוטרא לגגה של חי"ת כי הוא מורה לחיי העולם שהוא ברומו של עולם ועוד שהגמרא אומרת במס' שבת נטל לגגו של חי"ת ועשה תרין זייני"ן זהו לפי' ר"ת. אבל רש"י פי' חי"ת ישרה ועל גגה תג וקוף לצד שמאל ולכן לצאת ידי שניהם יש לעשות שני זייני"ן עם חטוטרת וגם מקל זקוף לצד שמאל כמו דעת רש"י ובפסקי מהרי"ח פוסק כר"ת ואומר שכן יש באלפא ביתא של רבי עקיבא. ובהגהות מימוניות יש שר"ת בעצמו קיים דברי רש"י וגם קיים דעתו ועשה שניהם:

ט יעמיק ראשה ויטיה לצד מטה בפנים אבל לא יגע הראש של מטה בקרקע' הטי"ת כלל וגוף הטי"ת יעשנה למטה עגולה. והטעם שיעמיק ראש ימין למטה כדאמרינן בפר' הבונה בשבת נתכוון לכתוב אות אחד ועלו בידו שתים דהיינו פה וזיי"ן חייב. א"כ ש"מ שיש לעשות הטי"ת דוגמת הפ"א. וכן אמרנו בגמ' שלא יעשה טותי"ן פהי"ן. וכ"כ ר"ת וכן ר"א ממי"ץ רק שלא יכפה הראש ימין יותר מדאי כי אז תהיה ממש כמו פ"ה עכ"ל. וז"ל אלפא ביתא דר' עקיבא מפני מה טי"ת טמון ידו וזקוף ראשו וקושר קשר שכל הנותן

מתנה לעני יתן לו בסבר פנים יפות ובסתר משמע דטמון היינו הכפל שתוך חללו עכ"ל הגהות מימוניות:

י יש לה תג למעלה שמראה על בוראה שבראה ויש לה תג למטה כדאית' בגמ' למה יו"ד ראשה כפופה כי מורה על הצדיקים שהם כפופי ראש. והרגל יעשה קצר ועקום כלפי שמאל שלא תדמה לוי"ו. השני קוצות יעשה ביו"ד טרם יתחיל לכתוב אות אחרת כי פסולה היא בלא אלו ב' קוצות לדברי ר"ת. והיו"ד מורה על המתים שיורדים לגיהנם. ויש לה תג למעלה שעולין שנ' ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל. דבר אחר הקוץ מורה על החטאי' שיורדין לגיהנם שנ' ואתה אלהים תורידם לבאר שחת וגו' והתג למעלה מורה על השבים בתשובה שעולים שנ' שובה ישראל וגומר:

כ יכתוב הכף עגולה מאחריה מאד שלא תדמה לבי"ת. והכ"ף פשוטה ועגולה כמו רי"ש ולא כמו דלת כי כ"ף פשוטה וכפופה הכל אחד רק העקום והכף פשוטה תהיה ארוכה שאם תכפול אותה תהא כף. וכן יש בס' יראי' ויזהר שלא יאריך גג הכף פשוטה בסוף שיטה כי תאבד צורתה ותראה כרי"ש כי צריכה להיות ארוכה כפלים כגגה וכן כתוב החסיד:

ל יכתוב הצואר בפשיטות והראש ושני תגין למעלה כי הראש נקרא מגדל הפורח באויר ועל אותן ב' תגין דרש ר"ע תילי תילים ולכן אמרינן בהקומץ רבה אמר רב חסדא בין שיטה לשיטה כמלא שיטה כדי שיבא רוחב לכתוב צואר' של למ"ד וראשה ושני תגיה. ודין הוא כי אותיות כלם מלך להפך והם באמצע האלפ"א בית"א להורות על מלכו של עולם שהוא באמצע העולם כנגד ב"ה ועליו כתוב המביט לארץ ותרעד. ונאמר ממכון שבתו השגיח על יושבי הארץ וזנב הלמד עב ולא דק ולכל אותיות יעשה תג אחד לצד שמאל. וכתב רבינו שמחה למ"ד דינה גבוה משאר אותיות כלם כשעור גובה אות אח' עכ"ל. והחסיד כתב שהלמ"ד מן האותיות שאין להם זויות. ואני המחבר ראיתי בספר תמונה שהלמ"ד היא מן האותיות שמנינה כמנין שם המיוחד כמו האל"ף כי דינה להיות הרגל למטה כפוף ואז היא כמו כף והצואר למעלה כמו וי"ו ועולה כ"ו. והחסיד כתב אילו האותיות שיש להם זויות: ב ד ה ח ם פ ף ת ואלו האותיות שאין להם זויות ט ו כ ל ס ק ר עכ"ל. וכן כתב רבינו שמחה בשם החסיד:

מ פתוחה יעשה כן פתוחה למטה ואם סתמה פסול' ואין לה תקון והיו"ד אצלה ידביק היטב לראש ומושב המ"ם למטה יהיה ארוך וראוי שתהיה המ"ם סתומה בעלת זויות כמו המ"ם פתוחה ואני המחבר קבלתי שגם המ"ם מן האותיות שעולין כמנין השם דוגמ' הלמ"ד כי המ"ם כ' וי"ו אצלה העולה כ"ו:

ם סתומה צריכה להיות מרובעת מכל וכל שלא תדמה לסמ"ך וסתומה לגמרי כמו שאמרו רז"ל במגילה מ' וס' שבלוחות בנס היו עומדים ואם לא היו סתומים לא היו עומדים בנס:

נ יכתוב ראשה עב והגרון עב והמושך למטה ארוך יותר מן ראשה שלא תדמה לבי"ת:

ן יכתוב ראשה עב וצוארה עב וירכה ארוך שלא תדמה לזיי"ן וצריך להאריך כל כך שאם תכפול אותה תהיה נו"ן כפופה וכן בצדי פשוטה. וכ"ף ופ"ה פשוטות:

ס יכתוב הס' למעלה ארוכה ולמטה קצרה ועגולה מאד שלא תדמה למ"ם סתומה. ואני המחבר קבלתי כי הס' מן האותיות שיש להם מנין השם המיוחד כי הס' הוא כמו כף וי"ו אצלה רק שהיא סתומה:

ע יכתוב הרגל בעין והעין בעמידה כדי שיוכל לכתוב אות אחרת אצלה שלא תגע בה ולא יעשה הז' שבעין קטנה שתהיה כמו יוד אלא ממש כמו זיי"ן וכן כתב החסיד. ולא תגע הזיי"ן לראש העין אלא למטה:

פ יכתוב באופן שלא תגע הנקודה שבפנים אלא במצח הפה למעלה לצד שמאל ולא תגע למעלה בגג וגם לא למטה בקרקע ואם נגע' בפנים פסולה לדברי כל הגאונים וכ"כ הרוקח וכן החסיד שצריך שלא תגע בפנים. וז"ל הרא"ם בספר יראים פ"ה כפופה וצד"י כפופה צריכה שתהא עגול' לצד התחתון כשתפשטם יהיו מכוונות ופשוטות ולא מרובעות למטה אמנם הרוקח כתב בהדי' בשם החסיד שצריך לעשות הפ"ה כמוה בי"ת מרובעת ולא עגולה כמו כ"ף וכן הפ"ה פשוטה דינה להיות מרובעת עכ"ל. וכן נוהגים הסופרים. ואני המחבר קבלתי שיש באות הפ"ה כמנין שם המיוחד כי דינה כמו כ"ף וי"ו מהופכת בתוכה לכן הנקודה בתוך הפ"ה דינה להיות עוברת למעלה מן גג הפ"ה שאז היא כמו וי"ו מהופכת בתוכה ולפי קבל' זו דין היותה עגולה כמו כ"ף:

ף יש לכותב' עגולה כמו רי"ש אבל לפי קבלת החסיד צריכה להיו' מרובעת כמו פ"ה כפופה והנקודה שבפני' ראשה הפוכה כנגד פנים ולא כנגד חוץ:

צ יעשה היו"ד שבצד פניה נוטה כלפי מעלה שמראה על בוראה שהוא צדיק ומושב הצד"י ארוכה כמו הנו"ן וזנב היו"ד ימשוך בצוארה ומושב הצד"י ימשוך למטה לחוץ לצד ימין שלא ידמה לעי"ן וצ' לדבק היוד לצואר. וכתב החסיד שיזהר שלא ידביק היו"ד למטה אצל המושב שלא תדמה לעי"ן רק באמצע צוארה לכן יכתוב ירכה ארוך וידביק היו"ד היטב לצואר שלא תדמה לנו"ן יו"ד ץ יאריכנה עד שאם יכפלנה שתהיה ראויה לצדי כפופה:

ק יכתוב גגה ארוך והזנב לצד פנים מעוקם והרגל השמאל יהיה ארוך שלא תדמה לה"א והתג בגגה לצד שמאל ויעקם מעט זנבו בצד ימין. ואני המחבר קבלתי שהיא מן האותיות כמספר השם המיוחד כי דינה כמו כ"ף וי"ו הרגל כמו וי"ו והגג כמו כ"ף:
ר יכתבנה עגולה שלא תדמה לדל"ת וראשה ארוך שלא תדמה לוי"ו וירכה קצר שלא תדמה לכ"ף פשוטה:
ש יכתוב ראשה האמצעי כמו זי"ן ולא כמויו"ד זה דעת רבי אברהם בעל תפילין בחבור שלו. אבל רבינו שמחה וכן סמ"ג והרוקח כתבו שצריך להיות כמו יו"ד:
ת יכתוב גוף הת' כמו ד' כן נאמר בשם הר"ר יצחק אור זרוע וירך הימין קצר שלא תדמה לכ"ף פשוט' והרגל שמאל יהי' מדובק בטוב למעלה ועקום הרגל לצד חוץ ולא לצד פנים שלא תדמה לפ"ה פשוטה. והרוקח כתב שיש לכתוב הת' כמו שני דלתות זה בתוך זה וכן כתב החסיד שצ"ל בעלת זויות ולא כמו רי"ש וכן נהגו העולם. ואני המחבר קבלתי וכן ראיתי בספר תמונה כי הת' היא מן האותיות מספר השם המיוחד כי דינה להיות ר"ו הגוף מן הת' כמו רי"ש והרגל כמו וי"ו מהופכת שעולה כמנין השם כי ר' עולה במספר עשרים כשתקח כל העשרות מן מאתים כי העשיריו' אחדים הם. והוא עולה יחד כ"ו:

הלכות ברכות

פרק פו

בגמרא כד שמע קול תרנגולתא וכו' הוא הדין אם לא שמע דאין הברכה אלא על האור שהתרנגול מבחין בין האור. והמיימ' פליג וכתב דווקא כששמעו וכן אם שכב כל הלילה בבגדיו. לא יברך מלבוש ערומים מרדכי פ"ט דברכות. והמנהג לברך אפי' כשלא שמע קול תרנגולתא כי אנחנו מסדרים יחד כל הברכות האילו בבה"כ:

פרק פז

כתב בסדר רב עמרם כיון שברך זוקף כפופים אין לברך מתיר אסורים ואיני יודע למה דהא בגמ' מפרש כל חדא וחדא למה נתקנה ובסדר אשכנז מוסיפין ברכה אחת הנותן ליעף כח ונתקנה על שאדם מפקיד נשמתו ביד ה' עיפה ומחזיר' לו חדשה לשון הטורים ואני המחבר קבלתי מרבותי שאין להוסיף עוד על אילו ברכות שנתקנו רק כמו שנזכרים בגמ' ועליהן אין להוסיף ומהן אין לגרוע ואפי' על הברכה מהנותן ליעף כח ראיתי מקטרגים מאחר שאינ' נזכרת בגמ' ובסדר ברכות של בעל סמ"ק אינ' נזכרת ברכת ליעף כח וכן ברוקח בסדר של ברכות מ"מ המנהג מצרפת ואשכנז לאומרה אכן ראיתי בסדורי

טלי' ואני וקטאלנ"י וספרדים הרבה ברכות שלא הוזכרו לא בגמרא ולא בפוסקים ואין להם ראיה ומנין:

פרק פח

לשון סמ"ק ואעפ"י שעיקר תפלות דרבנן מ"מ יש תפלה שהיא דאורייתא עכ"ל וסמ"ג כתב כי מצות עשה להתפלל בכל יום ותנן בפ' מי שמתו שנשים ועבדים חייבים בתפלה לפי שאין זמן קבוע לה פיר' מן התורה נשאל' לגדול הדור מהר"ר מולן איך יתכן שהאדם נוטל ידיו שחרי' וממתין לברך על נ"י עד בית הכנסת והלא הפסק הו' בין הנטילה והברכ' והשיב כי אין לו כל כך טעם מפורסם אבל נר' לו שדבר זה נתקן שימתין לסדרם בבה"כ כדי שישמעו עמי הארץ שאינם יודעים לברך ויענו אמן ויצאו בברכתו ואע"פ שלפעמים מברכין בבה"כ אע"פ שאין שם מי שאינו בקי מ"מ לא חלקו כמו שמצינו בברכת יראו עינינו או תהלה נביע שנתקנו בשביל הראשונים שהרגילו בבתי כנסיות שלהן שהיו בשדות אע"פ שעתה אין זה הטעם מ"מ הברכה לא זזה ממקומה וכן בברכות האלו אף ע"פ שלפעמים אין שם מי שאינו בקי לא חלקו עכ"ל ולי המחבר נר' מי שמברך בשחרית על נטילת ידים בשעת נטילה ואח"כ בבה"כ לא יברך יפה עושה:

פרק פט

נשאל לגדול הדור מהרר"י מולן לקהילת אשכנז שנוהגים הזקנים בהשכמ' בבה"כ לברך ברכת ענ"י בקול רם ואחד הוא המברך וחבריו עונין אמן ואח"כ מברכין האחרים ג"כ פעם אחרת ענ"י בקול רם למה לא יצאו בפעם ראשונה באמן שענו והשיב כי אע"פ שענו אמן יכולים לחזור ולברך מאחר שהא' שהוא מתחיל לברך אינו מכוין להוציא כי צריך כונת המברך והשומע ואפי' אם הש"צ יכוין להוציא מי שאינו בקי מ"מ המברכי' אחריו אינם מכונים לצאת ידי חובתן בברכתו עכ"ל:

פרק צ

כל המתרצה להיות ש"צ שלא מתוך אגודה אחת אין רוח חכמים נוחה הימנו ויחיד מוחה בחזנות והרמב"ן חסדאי חולק מספר א"ז:

פרק צא

בעיר ווירצבו"רק מנעו לגר להיות ש"צ ולהתפלל בצבור וראיה מבכורים דהגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבעת לאבותינו ור' יואל התיר והביא ראיה מהירושלי מרדכי פ"ק דמגיל':

פרק צב

הטור הנהיג לומר מיד אחרי אלהי נשמה ברכת התורה ולא כאשר עושין באשכנז שאומרים מתחילה הרבה פסוקים כי גם הפסוקים צריכים ברכה וכן הוא בסדר רב עמרם וכן נוהגים בצרפת וכל איטליא"ה אבל אינו צריך כמו שכתבתי מרדכי פ"ק דברכות וכ"כ מהרר"י מולן בתשו' שאין לחוש כי אין או' הפסוק דרך למוד רק דרך בקשה ושבח ורצוי ולא דרך למוד עכ"ל

פרק צג

אין לחתום בברכת התורה בא"י למדני חקיך האלפסי כתב שלא לדבר בין ישתבח ליוצר וכן יש בירושלמי דהשח ביניהם עבירה הוא בידו וחוזרין עליו ממערכי מלחמות ורב עמרם התיר להפסיק בדבר שהוא צורכי רבים או לצרכי צדקה ורש"י התיר להפסיק בצרכי קדושה מק"ו מהלל. באשכנז אין אומרים מזמור לתודה בשבת וי"ט:

פרק צד

השיב הראב"ד טעם על הקדישות שאו' בתפלה האחד אחרי פסוקי דזמרה שיש לשם הפסק דפסוקים וקדיש אחר סיום תפלה מי"ח שהוא מצוה בפני עצמה. ואינה דבוקה לאחריה וקדיש אחר קריאת התורה כי היא מצוה בפני עצמה בכנסת וקדיש אחר הקדושה והיא דבר שבקדושה וקדיש אחר אמירת מזמור או פרק או אגדה או משנה כדאמרינן בסוטה עלמא קאי אקדושא דסדרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא וקדיש אחר אשרי למנחה שהיא מצוה בפני עצמה כדאמר רבי אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח שהוא בן הע"הב וקדיש אחר ברכת ק"ש של ערבית כי תפלת ערבית רשות ויש שהולכין להם קודם י"ח ולא ישמעו קדיש וקדיש לאחר תפלת ערבית שכבר נשלמה התפלה ואין פוחתין מז' קדושות בכל יום והגאונים כתבו על שם שבע ביום הללתיך עכ"ל השבולי הלקט:

פרק צה

היה בא לב"ה ומצא צבור שגמרו פסוקי דזמרה שאלו לרב נטרונאי מהו שיתפלל עם הצבור ואמר אחרי כן פסוקי דזמרה והשיב שלא יאמרם כלל אחריהם. וכן הוא דעת הגאונים וכן דעת הרמב"ן וה"ר יהודה אלברצלוני. אבל הצרפתים אומר בין כך ובין כך אומר' אותו ואנו נוהגים כדברי הגאונים ותשובת הרשב"א וכ"פ ר"י אור זרוע אלא יאמר ברוך שאמר ותהלה לדוד הללו אל בקדשו וחות' בישתבח וממהר להתפלל עם הצבור. והרא"ש כתב בשם רב עמרם שיאמר ברוך שאמר ותהלה לדוד בלבד וחותם ישתבח והר"ר יונה כתב אם מצא צבור שהתחילו יוצר אור ואין שהות אפי' להתפלל תהלה

לדוד יקרא ק"ש בברכותיה ויתפלל תפלה עם הצבור ואח"כ יקרא פסוקי דזמרה עם הברכות שלפניהם ואחריהם וכו' עכ"ל הטורים ואני המחבר או' כי יש לתרץ ולומר שרב נטרונאי ורב עמרם אינם חולקים על ה"ר יונה כי דוקא כשאמר מתחלה ברוך שאמר ותהלה וישתבח אז אין לומר הזמירות אחר התפלה אבל כשאין לו שהות לו' דבר אפשר דמודו שיאמר אחרי כן אבל לפי זה קצ' דחוק לשון רב נטרונאי ז"ל שאינו משמע כן ונמצא כתוב בשם הערך בשם רב משה גאון שאין לומר פסוקי דזמרה אחר התפלה משבולי הלקט:

פרק צו

יש מתירין לצרף קטן וחומש בידו עם תשעה לתפלה והרא"ש כתב שאין לצרפו עד שיביא שתי שערות לא לתפלה ולא לברכת המזון:

פרק צז

ועונין יהא שמיה הגדול מבורך מכאן יש לסתור מה שפי' במחזור ויטרי יהא שמיה רבא שזהו תפלה שאנו מתפללין שימלא שמו כי יד על כס יה שלא יהיה שמו שלם וכסאו שלם עד שימח' זרעו של עמלק ופירושו יהא שמיה שם יה רבא מברך כלומר שאנו מתפללים שיהא שמו גדול ושלום ומבורך לעולם הוי תפלה אחרת כלומר ומבורך לעולם הבא וזה לא נראה מדקא' הכא יהא שמיה הגדול מבורך משמע דתפלה אחת היא ואין ר"ל שיהא שמו גדול ושלם אלא יהא שמו הגדול מבורך עכ"ל תוס' פ"ק דברכות וכן הסכים בעל הטורים:

פרק צח

מהר"ם כתב שש"צ אצ"ל ברוך ה' המבורך לעולם ועד. וה"ר יהודה אלברצלוני כתב שצריך שיאמר ונוהגין לאומרו:

פרק צט

נהגו לו' בשעה שהחזן או' ברכו שאומרי' הקהל יתברך וישתבח כו' ויותר נרא' שלא לאומרו כדי שיאזינו אל החזן עכ"ל הטורים ומ"מ מנהג צרפת ואשכנז לאומרו:

פרק ק

הרמב"ם כתב שמצוה מן המובחר שיתחיל ביותר קודם הנץ החמה כדי שיגמור לקרותו ולברך ברכות אחרונות עם הנץ החמה ושיעור זה כמו שעה אחת קוד' שיעלה השמש עכ"ל. וזהו כותיקין וכ"כ התו' פ"ק דברכות מצוה מן המובחר כותיקין

פרק קא

קדושה ביוצר כתב הרמב"ם שאין ליחיד לאומר' וכן מהר"ם והביא ראיות כמו שהביאו הלקט. וכן רב נטרונאי גאון. והרא"ש כתב שהיחיד או' עכ"ל הטורים:

פרק קב

וכן המנהג שהיחיד אומרו. ה"ר אליעזר מווירונה גורס עונים ביראה ואו' קדוש וברוך לאל ברוך. והר"ר ברוך כתב האומר עונים ביראה ואו' קדוש וברוך לא יפה עושה משום שאותה כת שאומרת קדוש אינה אומרת ברוך כדאמרינן בפרק גיד הנשה אלא הכי לימא עונין ביראה ואו' קדוש והאופנים וכו'. משבחים ואו' ברוך ואינו גומר הפסוקים ומתחיל לאל ברוך נעימות יתנו וזהו עיקר עכ"ל שבולי הלקט. ומנהג אשכנז לומר כך עונים ואו' ביראה קדוש וכו' והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול מתנשאים לעומת שרפים לעומתם משבחי' ואו'. ברוך כבוד ה' ממקומו:

פרק קג

נהגו לחתום באשכנז אור חדש על ציון תאיר. ובספרד אין נוהגין וכ"כ רש"י לומר וכן רב סעדיה גאון. והרא"ש כתב שיכול לאומרו וכן רב שרירא גאון. ויש שחותמין בה ונזכה כלנו במהרה לאורו למענך יוצר אור בא"י יוצר המאורות כדי להזכיר מעין חתימה להסתלק מן הספק שיבולי הלקט. מנהג אבותינו לומר אור חדש בציון תאיר ויש בני אדם שאינן או' וכן בתשובת הגאונים יש שלא לאומרו וטעם שלהן לפי שאין מברכין על אור העתיד. ואני אליעזר אומר כי מנהג אבותינו תורה שלמה היא כי מדבר מן האור הנגנז והוא נברא ששת ימי בראשית ואנו מתפללים שנזכה לאותו האור עכ"ל הרוקח. ובאשכנז נוהגין לו' כן:

פרק קד

ברכה שניה מק"ש פליגי בה רב אדא אמר שמואל אהבה רבה. ורבנן אמרי אהבת עולם ופסק רב אלפס כרבנן וכן הלכות גדולות ור"ח ור"י בר שמואל ור' ישעה ורבינו יצחק א"ז והגאונים הכריעו וכן רבינו יעקב גאון ואמרו שחרית אהבה רבה ערבית אהבת עולם לצאת ידי שניהן וכן נוהגים באשכנז עכ"ל בעל הטורים וכן פסק המרדכי:

פרק קה

זאת אומרת ברכות אינם מעכבות פי' ר"ח שאם קרא ק"ש בלי ברכותיה יצא ורב האי או'. אם לא אמרן כלל מעכבות אבל הירושלמי רוצה לו' סדר הברכות אינם מעכבות אם שינה סדרם:

פרק קו

בפ' כסוי הדם ובערבי פסחים מצות צריכות כונה. ובירושלמי דראש השנה הדא אמרה מצות צריכות כונת הלב רוקח. גרסינן בברכות בפ' היה קורא שמע מינה מצות צריכות כונה. מאי אם כוון לבו לקרו' לקרו' והא קרא בקורא להגיה. פירשו התוספות בקורא להגיה שקורא בחסרו' ויתרות כמו לטטפת לטוטפת ובה"ג פסקו דמצות צריכות כונה וכ"כ הרא"ש וצריך שיתכוון לצאת:

פרק קז

יש נוהגים לו' אמן אמ"נ. וי"א אמ"נ. והרמב"ם כתב דוקא כשיחיד גו' קודם החזן הברכה אז יענה אמן על ברכת החזן אבל על ברכה עצמו לא. גם כתב שנראה לו מי שאומר אל מלך נאמן שמזכיר שם שמים לבטלה ובטורים האריך והרוקח כתב כי ראוי לו' אמן אפי' יחיד אחר ברכה שניה שלפני ק"ש מפני שנקראת סוף ברכה ואו' אל מלך נאמן וברוך שם כבוד וכו' שהם ט' תיבות להשלים המנין מרמ"ח תיבות כי בפ' שמע יש בה מ"ח תיבות ובוהיה קכ"ב ובציצי' ס"ט הרי בין הכל רל"ט. ותשעה הרי רמ"ח עכ"ל. ולפי דעת הרוקח משמע שצריך לומר שתיהן אמן ואל מלך נאמן אמן לסוף ברכה ואל מלך להשלים המנין. ובאשכנז וצרפת נהגו לומר אל מלך נאמן ולא אמן. איתא בתנחומא שיש רמ"ח תיבות בק"ש כנגד רמ"ח אברים. ותירץ רבינו דניאל ז"ל שהוסיפו עליהם ג' תיבת אל מלך נאמן כדי להשלים רמ"ח אברים וכ"כ רש"י בספר הפרדס וכן נמצא בטעמי ר"י חסיד עכ"ל משבולי הלקט:

פרק קח

יש מורין בנענוע ראשם בשעה שמאריכין בדל"ת דאחד כפי המחשבה למעלה ולמטה ולארבע רוחות. ויש מפקפקים בדבר משום דתנן לא ירמוז בעיניו והרא"ש כתב דלא דמי להתם כי בכאן הרמיזה היא לצורך הכוונה. ל"ה:

פרק קט

נמצא באגדה שאליהו צוה שלא להפסיק ולספר בין קדיש לברכו ובין גואל לתפלה בין ברכה לברכה בין פרשה לפרשה בין פ' לפ' בין אמן יהא שמיה וכו' ליתברך וראיתי מפרשים בין ברכה לברכה כגון שתי ברכות הסמוכות ומחוברות זו לזה כגון ברכות של תפילין וי"ח ברכות של תפלה וברכת המזון וזולתם. בין פרשה לפרשה כגון הפרשיות דברכת כהנים ובשעת הברכה והקורא בתורה ובמגילה ומפסיק בקריאותו. בין פ' לפ' כמו פרקי ק"ש והלל. ע"כ משבולי הלקט:

פרק קי
האומר שמע שמע משתקין אותו. פי' בירושלמי דוקא בצבור אבל ביחיד לית לן בה ונראה דאין לחלק דבגמ' דידן אינו מחלק. ל"הט. הא דאמר פסוק וכופלו הא דאמר מלה וכופלה. פירש"י אם כופל כל פסוק משתקין אותו דמחזי בשתי רשויות ורב אלפ"ס פי' להפך:

פרק קיא
עד לבבך בעמידה בירושלמי מפרש לאו דאי הוי יושב דיעמוד אלא אם היה מהלך עומד ואפי' לבית הלל מצוה מן המובחר לעמוד. וכן איתא בתנחומא מרדכי פ"ק דברכות.

פרק קיב
כתב הרב ר' יונה שצריך לקרותק"ש בטעמים כמו שהוא בתורה:

פרק קיג
כתב רב עמרם מצות ק"ש מיושב ומי שרוצה לעמוד כשקורא ק"ש מקרי עבריין כי עובר על דברי ב"ה. לה"ט. ומי שקורא מהלך צריך שיעמוד בפסוק ראשון וה"ג כתבו עד על לבבך וכ"כ הראב"ד

פרק קיד
שואל מפני היראה פירש"י והרמב"ם שירא שמא יהרגנו המלך או אנס והרא"ש כתב א"כ פשיטא אלא ר"ל מפני יראת אביו או רבו וכן פירשו הגאונים:

פרק קטו
ולענין לענות קדיש וברכו וקדוש י"א אע"פ ששואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד אינו פוסק. ומהר"ם כתב שמשיב בין הפרקים. וכן בתשובת הרשב"א. ובסמ"ק כתב דעונין קדיש ואמן של האל הקדוש ואמן של שומע תפילה בכ"מ. וי"א שפוסק לכל ואפי' באמצע ולזה הסכים הרא"ש. וכ"כ ראבי"ה במרדכי פ"ג דברכות וכ"כ הרב ר' אלחנן וכן שמעתי שיכול להפסיק להניח תפילין וציצית כדי שלא יעיד עדות שקר משה"ל. ובעל המנהיג כתב קראוהו לס"ת צריך להפסיק מק"ו מכבוד הבריות לה"ט:

פרק קטז
בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק כדין בין פ' לפ' אלא כדין באמצע. וריב"ש פי' דלא יפסיק כלל אלא יאמר אני ה' אלהיכם אמת ואז יפסיק כמו באמצע הפרק ל"הט:

פרק קיז
בענין להפסיק בברכות של ק"ש לומר פיוטים. ראוי היה שלא להפסיק וכ"כ מהר"ם וכן הרמב"ם וכן נראה לרא"ש. וכ"כ אבן עזרא. אבל רב עמרם ורב כהן צדק ורב פלטוי והרב

ר' ינאי ור' קלונימוס ור' יוסף טוב עלם. ור' שמעון הגדול והרב ר"א הקלירי ורב סעדיה גאון וגאוני לותיר כלם כתבו שיש לומר פיוטים. מש"הל. וכ"כ ה"ג ורבינו יצחק ורב ה"ג ור"ח. מרדכי פ"ה דברכות וכן נוהגים בכל מקומות להפסיק בפיוטי' וכ"כ הראב"ד וגם ר"ת לקיי' המנהג:

פרק קיח

מנח תפילין ומצלי. מכאן משמע שמותר להני' תפילין בין גאולה לתפלה וכן טלית וכן מצינו בר' יהודה. ומ"מ יש לחלק בין ציצית לתפילין דעקר ק"ש ותפלה שייכים בתפילין. אבל ציצית דאינו חובה אם אין לו טלית בת ד' כנפות א"כ הוי הפסקה וכ"כ ה"ר יהודה בר' יצחק והר' משה מקוצי אומר שאין ראיה. מרדכי פ"ק דברכות:

פרק קיט

פורסין על שמע. כת' ר"ת שאותו שפורס על שמע צרי' שלא שמע אפי' אם האחרי' שמעו ותלמידי רש"י כתבו משמו שאפי' בשביל אחר שלא שמע קדיש וברכו פורסין על שמע אפי' אחד שכבר יצא וכן איתא במסכת סופרים ולזה הסכים הרא"ש ל"הט. וגאון אחד כתב שצריך ז' שלא שמעו וכ"כ מהר"ם ז"ל אבל הרב אביגדור כהן כתב שא"צ רוב. וראיתי גדול בצרפ' ואנשי מעשה עושים כר"ת. ע"כ מש"ה. ואומר רבינו טובי' שרבים נהגו להתפלל אפי' בשביל יחיד וראיה מאבל וחתן. וכן הוא במחזור ויטרי ובשאלתות דרב אחאי סמ"ק. וכן הוא ברוקח ובאשכנז נהגו בכ"מ לפרוס על שמע אפי' על אחד שלא שמע ואפי' שמע הפורס:

פרק קכ

כתב הרא"ש בתשובה שהסומ' יכול להתפלל ולהוציא אחרים ובלבד שלא יקרא בתורה שאסור לקרא בעל פה:

פרק קכא

קטן פטור מק"ש לרש"י אפי' הגיע לחנוך ולר"ת דוקא שלא הגיע לחנוך:

פרק קכב

אם החתן רוצה להחמיר על עצמו לקרות ק"ש כשהוא פטור ת"ק מתיר ורשב"ג אוסר. הרא"ש פסק כרשב"ג וכן ר"ח. ורב אלפס פסק כת"ק וכל שכן האידנא שאפי' כל שאר בני אדם אין מכוונין שאין חילוק בין חתן לשאר בני אדם וכ"כ מהר"ם וכן המרדכי והרמב"ם כתב כל מי שפטור מק"ש אם רצה להחמיר ולקרות קורא רק שאינו נבהל ותמיה ע"כ ל"הט והתוספות כתבו בשלהי פ' היה קורא וז"ל ומיהו אנו שבשום פעם אין

אנו מכוונים היטב גם הוא יש לו לקרות דאדרבא נראה כיוהרא אם לא יקרא כלומר אני מכוון בכל שעה. אבל לעשות מלאכה בט' באב אין לעשותה:

פרק קכג

כתב הרמב"ם אין מוציאין המת סמוך לק"ש אא"כ היה אדם חשוב. ובגמ' פליג והרא"ש לא הביא זה בפסקיו ואיני יודע למה:

פרק קכד

היה ישן עם אשתו רב אלפס פסק דמותר לקרות בחזרת פניהם אפי' בלי הפסק ור' יצחק פסק דאסור בלי הפסק. ולי המחבר נראה דיש לחוש לדברי ר' יצחק בעל התוספות משני טעמים. האחד שהוא מחמיר והשני שהוא בתראה

פרק קכה

לבו רואה את הערוה מותר לקרוא ק"ש לת"ק וי"א שצריך להפסיק דלבו רואה את הערוה אסור. רש"י פסק כת"ק ור"ח ורב אלפס ורבינו יצחק פסקו כיש אומרים:

פרק קכו

צואה בבשרו ומכוסה בבגדיו או הכניס ידו לבית הכסא דרך חור ואינו מריח ריח רע רב הונא מתיר לקרא רב חסדא אוסר ר"ח פסק כרב חסדא ורב אלפס והרא"ש פסק כרב הונא וי"מ דלא התיר רב הונא אלא במקו' שמכוס' מאליה כמו בין אצילי ידיו וכיוצא בהם:

פרק קכז

אינו יהודי אסור לקרוא ק"ש כנגדו והכי נמי אמרי' טפח באשה ערוה במקום שרגילה לכסות וכן קול באשה ערוה ופי' רב האי גאון דכל הני לק"ש וכן הרב רב יוסף אבל הרב ר' יצחק אור זרוע כתב דלא מיירי לק"ש. וכתב ר"א ממי"ץ בספר יראים הלכך אסור לומר כל דבר שבקדושה בשמיעת קול שיר באשה. וכתב ר"א בר יואל הלוי כל הדברים שדברנו לערוה דוקא בדבר שאין רגילות להגלות אבל בתולה הרגילה בגלוי שער לא חיישינן דליכא הרהור מרדכי בברכו'. וכ"כ הרב רבינו יצחק א"ז:

פרק קכח

צואה מרחיק וקורא ואפי' אם כפאו על פיו. י"א שמרחיק ממנו ולראבי"ה נראה להתיר דהא מכוסה הוא מרדכי פ"ג דברכות:

פרק קכט

בית הכסא חדש מיבעיא אם מותר לקרות בתוכו אם לא ולא אפשיטא. הראב"ד פסק לקולא והרמב"ם פסק לחומר' וכן הרא"ש:

פרק קל

הלך במקום מבואות המטונפות והפסיק וכשחוזר פסק רב אלפס שיחזור למקום שפסק אפי' שהה כדי לגמור את כולו ור"י פסק דחוזר לראש אם שהה כדי לגמור את כולו דודאי היכא שפסק באמצע בלי אונס כיון דאם היה רוצה היה רואה אפי' שהה כדי לגמור את כולו חוזר למקום שפסק אבל זה שהוצרך להפסיק מפני האונס חוזר לראש וכן להלל ולתפל' ולמגלה:

פרק קלא

אם הגרף כרעי רשב"ג אמר אפי' בית של מאה אמה חשוב כד' אמות ולא יקרא עד שיוציאנו או יניחנו תחת המטה ור' שמעון לא מחשיב כל הבית כד' אמות ואם הוא אח' המטה קורא דמטה חוצצת וחשוב כאלו היה ברשות אחרת ואם הוא לפני המט' מרחיק ד"א ורבנן סברי דאין חלוק בין לפני המטה או לאחר המטה אלא בכל עניין מרחיק ממנו ד"א ולית הלכתא כרשב"ג דחשיב כל הבית כד' אמות. ולענין המטה אם מחוץ פסק גאון כרשב"ג דחוצץ א"כ לפירש"י אין ראיה דהלכה כרשב"ג וכן לפי דעת הראב"ד אין ראיה:

פרק קלב

כתב רב אלפס איכא מ"ד הא דקאמרי' בטלוה לטבילתא בין לד"ת בין לק"ש ותפלה קאמרי. ואיכ' מ"ד דוקא לד"ת אבל לתפלה בעי טבילה וכן סבר ר' יצחק א"ז. וכן הרוקח ולאו דוקא טבילה אלא רחיצה במים רבים וכ"כ רב האי גאון והראב"ד. והלכות גדולות והרב ר' ישעיה כתבו שאין חלוק לד"ת ותפלה וכן רבינו יצחק ולכן המברך על הטבילה בערב יה"כ הוי ברכה לבטלה מספר א"ז. ונהוג עלמא אפי' בלא רחיצה ט' קבין בין לד"ת בין לתפלה ומוכח מן הירושלמי שא"צ רחיצה. ל' הטור:

פרק קלג

משום שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל יש ללמוד מכאן שצריך לחגור חגורתו קודם שיתפלל אע"פ שיש לו אבנט ומכנסים שאין לבו רואה את ערותו. והר"י ומחזור וויטרי חולקין מרדכי פ"ק דשבת:

פרק קלד

כתב ר"א בר' יואל הלוי דמותר לשתות מים בשחרי' קודם תפלה. ודוקא בחול אבל בשבת לא מפני הקידוש והוא עצמו שתה וכן הוא בא"ז והרא"ש שתה מים בשבת שאין הקידוש אוסרו כיון שלא הגיע זמנו. ואם התחיל לאכול קוד' עלות השחר הרמב"ם כתב שא"צ הפסק והרא"ש כתב בשם רבי יצחק שצריך להפסיק ואפי' ללמוד אסר רש"י אחר שעלה עמוד השחר קודם התפלה. ורבינו יצחק פי' דבריו דהיינו דוקא מי שרגיל

להתפלל בבית מדרשו דילמא ימשך בגרסתו ויעבור זמן התפלה אבל כשמתפלל לא ב"ה:

פרק קלה

מי שצריך להשכים לדרך יכול להתפלל משיגיע עמוד השחר וממתין עד ק"ש עד זמנה דעדיף טפי להתפלל בביתו מעומד ממה שיתפלל בדרך ושיסמוך גאולה לתפלה כי הא דאבוה דשמואל ולוי וכו' והם סוברים כת"ק אבל רשב"ג אומר בין כך ובין כך קורא ק"ש ומתפלל פירו' בזמנ' דמסמך גאולה לתפל' עדיפא. ור"ח והרא"ש פסקו כאבוה דשמואל ולוי והלכות גדולות פוסקים כרשב"ג ע"כ ל"הט ומיהו מדקאמר רב אשי חזינין לרבנן קשישי דקא עבדי וכו' משמע דאין הלכ' כמותו מרדכי פ"ק דברכות:

פרק קלו

א"ר חלבו המתפלל אחורי ב"הכ נקרא רשע. א"ל אביי לא אמרן אלא דלא מהדר אפיה לבי כנישתא אבל מהדר אפיה לבי כנישתא לית לן בה. פרש"י כל פתחי ב"ה שלה' היו למזרח ואחוריהן למערב וזה מתפלל אחורי ב"הכ ר"ל בצד מערב ואינו מחזר פניו לבה"כ ונראה ככופר במי שהצבור מתפללין לפניו ולא נהירא דאדרבה במהדר אפיה לב"הכ מחזי כשתי רשויות שהקהל מתפללין למערב והוא מתפלל כנגדם למזרח ע"כ נראה אחורי בה"כ מי שהוא אחורי העם במזרח והעם משתחוי' למערב ולהכי קאמר ולא מהדר אפיה וכו'. ודוקא הם שהיה מנהגם להתפלל למערב אבל אנו מתפללין למזרח נראה כמו שפי' להם לצד מערב תפרש לנו לצד מזרח עכ"ל תוס' פ"ק דברכות:

פרק קלז

ואם המתין לו שכרו הרבה פי' ר"ח דוקא בימיהם שהיו בתי כנסיות שלה' בשדות ושכיחי מזיקים וי"א אף בשלנו בלילה ור"י היה ממתין אף בשלנו ביום:

פרק קלח

לתפלה עד ארבעה מילין והני מילי לפניו אבל לאחריו עד מיל חוזר. פירש"י לתפלה כדי להתפלל בעשרה ויש פירושים אחרים שמפרשים לענין נ"י שצריך לילך לפניו עד ד' מילין ופירש"י עקר וכ"כ ר"י. מרדכי פ' שלישי דברכות. וכ"כ הרב ר"י א"ז. מספר א"ז הנוטל ידיו שחרית ומתנה עליה' כל היום כולו וכשבא לאכול אין לו מים ורוצ' לסמוך על תנאו אם עתיד למצא לפניו בד' מילין לא יאכל עד שיטול מזה משמע דוקא כשנטל שחרי' א"צ לחזור אלא עד ארבעה מילין אבל אם לא נטל כלל אין לו לאכול עד שימצא דאם לא כן מה היה דוחקו להעמיד זה לתפל' כשנטל שחרית כן נ"ל המחבר:

פרק קלט
אמר רב חסדא לעולם יכנס אדם שעור שני פתחי' ויתפלל י"מ שלא ימהר להתפלל אלא ישהא כשעור הלוך שני פתחים אבל אם יושב סמוך לפתח אין לחוש ומהר"ם חלק כשבית הכנס' פתוח לרשות הרבים מפני שמביט לחוץ ונראה שאין לחלק וכן משמע מהירושלמי:

פרק קמ
כתב ר"א בר' יואל הלוי הא דאמרי' במידי דמנקי שמותר לרחוץ הידים הני מילי דלא אסח דעתיה אלא שנתלכלכו בטיט. וי"מ אדרבה צריך שלא יהיו מלוכלכו' אבל על היסח הדעת אין לחוש והרא"ש אומר שאין חלוק שבכל דבר מועיל הנקוי:

פרק קמא
העוסק בצרכי צבור כעוסק בד"ת דמי. פי' לענין לעמוד מתוכו להתפלל שגם זה שמחה היא לו. וי"מ אותו לענין שאינו צריך לפסוק להתפלל כמו שאין צריך לפסוק מת"ת להתפלל מי שתורתו אומנתו:

פרק קמב
המתפלל י"ח ברכות בדרך יש מחמירין לעמוד באבות:

פרק קמג
שמואל לא הוי מצלי בביתא דאית ביה שכרא וכו' מהר"ם אנו אין נזהרי' עתה בכל זה שאין אנו מכוונין כל כך בתפלה:

פרק קמד
וצריך שיסדר תפלתו קודם שיתפלל. כדי שתהא שגורה בפיו ודוקא תפלה של פרקי'. הרמב"ם כגון של ר"ח ומועדי' והרא"ש כתב של פרקים דוקא משלשים יום ולהלן ולפי זה של ר"ח א"צ סדר:

פרק קמה
אם התפלל ולא כיון באבו' צריך לחזור והאידנא אין אנו חוזרין כי אף בחזרה קרוב הדבר שלא יכוון וכתב הרב ר"א שצריך לחזור וימוד בעצמו שיכוון בכל חתימה:

פרק קמו
כל המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנ' וכו' יש מפרשים שצריכה שתהא התפלה בלחש עד שלא תשמע אפי' לאזניו ומביאין ראיה מן התוספתא ומיהו בגמ' דידן לא ממעט אלא שלא ישמעו אחרים וכן משמע בירושלמי וכן הדעת נוטה שיותר טוב שישמע לאזניו וכ"כ הרמב"ם

פרק קמז

ויכול להתפלל בכל לשון שירצה פי' רב אלפס הני מילי בצבור אבל ביחיד דוק' בלשון הקודש. וי"מ דהא דיחיד אין להתפלל אלא בלשון הקודש זהו דוק' כששואל רק צרכיו. וא"א ז"ל לא חלק והתיר:

פרק קמח

כתב גדול בדורו הרב ר"י מולן כשיש רק עשרה בב"הכ ואחד מהם התחיל להתפלל ביחידי יכול הש"ץ להתחיל להתפלל טרם יגמור האחד תפלתו ואע"ג שאינו יכול לענות דאכל בי' עשרה שכינה שריא עכ"ל:

פרק קמט

אם יכול להתחיל ולגמור קודם שלא יגיע ש"צ למודים וכו' ולא יפסוק לא ליה' שמיה רבה ולא לקדושה וכתב ר"ח וכן רש"י בשם ה"ג שישתוק ויכוון למה שאמר ש"צ ויהיה כעונה וכן כתב רבינו ישעי' ז"ל וכן בעל שבה"ל. אבל רבי' יעקב ור"י כתבו שאין לשתוק דכיון דשומע כעונה הוי כהפסק וכ"כ הגאונים וכן ברוקח: מכל מקום נהגו לשתוק ולשמוע ומיהו באלהי נצור עונה כך פסק ר"א בר' יואל הלוי. מרדכי פ"ג דברכות חכמי אשכנז נוהגים שלא לשתוק כך קבלתי מרבותי:

פרק קנ

ר' יוחנן אומר ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו והלכתא כר' יוחנן ומפרש ר' יצחק דר' יוחנן לא קאמר אלא בספק התפלה דלא פליג אדר"י דאמר אפי' באמצע ברכ' מפסיק ורב אלפס פי' דוקא ביחיד ואדעתא דרשות דהוי כמו נדבה ויכול להתפלל אבל אדעתא דחובה אסור. וצבור בכל ענין אסור ואפי' יחיד במוסף לא דאין מוסף נדבה והא דא"ר יהודה פוסק אפי' באמצע ברכה מיירי שהתחיל אדעתא דחובה. לה"ט. מיהו בעיני נראה לפסוק הלכה כר"י דאע"ג דכבר התפלל בחזקת חובה חוזר ומתפלל כל פעם שירצה ואפי' בצבור. עכ"ל א"ז. ורב האי פי' ההוא דר' יוחנן דוקא ע"י חדוש שאם יוכל לחדש שום דבר מתפלל ואם לאו לא יתפלל. וכ"כ הרב ר' יונה דוקא ע"י חדוש או בספק התפלל. והכלל העולה מכולם מי ששכח שהתפלל והתחיל להתפלל ונזכר בתוך הברכה פוסק ואם יודע לחדש בה דבר מתחיל לכתחלה להתפלל פעם שני ואין חלוק אם מצא צבור מתפללין אם לא לעולם אל יתפלל אלא על ידי חדוש וי"מ שצריך חדוש בכל ברכה וברכה מענינה ולא נהירא אלא שיכול לחדש בה דבר אחד ודי שיכול לחדש דבר באחת מכל הברכות חוץ מבשומע תפלה ונ"ל אם יכול לחדש וגם ברי לו שהתפלל ורוצה להתפלל תפלת נדבה לרב אלפס יכול להתפלל חוץ מן המוסף וי"א שגם בשבת

אין להתפלל תפלת נדבה שאין תפלת נדבה באה בשבת. ולרב האי אין להתפלל נדבה אלא ע"י חדוש ולזה הסכים הרא"ש לה"ט. הנכנס לבה"כ ומצא צבור מתפללין אם יכול לחדש דבר בתפלתו מתפלל אע"ג שכבר התפלל ואם לאו אינו רשאי להתפלל ולפי ר"ח ולדברי אבא מורי הכי פירושו אם יכול לחדש דבר בתפלתו חייב להתפלל ואם לאו אינו חייב להתפלל אבל הרשות בידו אם ירצה עכ"ל אור זרוע:

פרק קנא

כתב בהלכות גדולות שכח ולא התפלל ערבית ושחרית מתפלל במנחה שלש מתפלל של מנחה ואח"כ שחרי' ואח"כ ערבי' דכל זמן שלא עבר היום יש תשלום לתפלתו. אבל הרמב"ם והרשב"א כתבו שאין תשלומין כשעבר זמן שני תפלות לראשונה וכן במרדכי פ"ג דברכות הלכות גדולות ור"ת ור"י התירו לשאול צרכי רבים בג' ראשונות וכו':

פרק קנב

רב ששת כי כרע כרע כחיזרא וכי זקיף זקיף כחויא פירש"י כחיזרא כשבט ביד האדם שהאדם חובטו וכופהו בפעם אחת וכחויא כנחש שזוקף ראשו מעט מעט ורב האי פי' כי חוזרא אחד ממיני קוצים וראשו כפוף וככה יכרע ולא יכרע מאמצעיתו וראשו זקוף:

פרק קנג

אמר ליה סיימתיה. כולי שבחא דמריך. פירש"י דוקא בתפלה קאמר שאין לו להוסיף ממטבע שתקנו חכמי' אבל בינו לבין עצמו לית לן בה. והרמב"ם אוסר בכל והכי מסתבר' לשון הטורים. ולי אני המחבר נראה כדברי ר"י וכן נוהגין העולם בכל אחד בעצמו מוסיף כל מה שעולה בדעתו:

פרק קנד

בירושלמי איתא טעה ולא הזכיר גשמים בתחיית המתים ונזכר קודם שומע תפלה מזכירו בשו"ת אבל בגמ' דידן בפ' תפלת השחר לא משמע כן וכ"כ רב אלפס והרא"ש בתוס' פ' תפלת השחר. בירושלמי' היה עומד בטל והזכיר של גשם מחזירין אותו פירו' בימות הקיץ וכן הלכה למעשה שאם עומד בשל טל והזכיר של גשם מחזירין אותו. ואם לא הזכיר משניהם כלל מחזירין אותו והדר קאמר בירושלמי קאי בגשם והזכיר טל אין מחזירין אותו לכן יש בני אדם שאומר כל השנה טל ומתוך שהם רגילין כן אם בימות הגשמים שכח לומר מוריד הגשם אין מחזירין אותו עכ"ל התוספות ובתוס' של רבי' יהודא לא משמע כן. ומ"מ כמה גדולים פסקו כמו הירושלמי הגה"ה בסמ"ק. ובסדר ברכות של מהר"ם כתוב דקו' בהזכרה סגי אם הזכיר טל ולא גשם אבל לא בשאל' סמ"ק

הגה"ה בספרד נוהגין להזכיר טל בימות החמה בתחיית המתים וכן באטלייא ובצרפת ומנהג טוב הוא ובאשכנז אין מזכירין:

פרק קנה

מוהר"ם נוהג לומר תשעים פעמים אתה גבור עד משיב הרוח כנגד ל' יום שאומרים אותו ג' פעמים בכל יום דהשתא אם היה מסופק אם הזכיר אם לא. לא היה צריך לחזור. והרב ר' פרץ כתב לא חזינן לרבנן קשישי דעבדי הכי והרא"ש הסכים לסברת מוהר"ם:

פרק קנו

הא דתניא כל הכתוב לרבים אין מכנין אותו ליחיד וליחיד אין מכנין אותו לרבים היינו במתרגם הפסוק או הקורא פסוק בזמן שמכוון לקרות אבל פסוק או תפלה ותחנונים לא והרברבי' יונה כתב דוקא כל המזמור אבל כשהוא מתפלל ואומ' פסוקים הנה והנה יכול לשנות וכ"כ הרא"ש לה"ט:

פרק קנז

בספרד מזכירין טל בימות החמ' בברכת השנים ולא באשכנז גם בצרפת ואיטלי"א מזכירין:

פרק קנח

כתב ר"א בר' יואל הלוי דאיתא בירושלמי דס' יום מן התקופה ששואלים גשמים היינו מעת לעת מעת נפילת התקופה שאם נפלה תקופת תשרי בלילה מונין ס' יום מן הלילה ואם ביום מונין מן היום וכן פסק הוא בעצמו. והרא"ש כתב כנגדו ולא נהגו כן אלא לעולם שואלין בתפל' ערבית של יום ס'. ובפירוינצא שמעתי שהם שואלין הגשמי' בז' במרחשון וישר בעיני הרא"ש מאד:

פרק קנט

לא הזכיר שאלה בברכת המטר ולא עקר רגליו ונזכר. איתא בירושלמי שחוזר לשומע תפל' וכ"פ רב חננאל. ובעל ה"ג כתב שחוזר לברכת השנים וכ"כ הרמב"ם והראב"ד והרא"ש:

פרק קס

ורב אשי אמר אמצעיות אין להם סדר וכן הלכתא ופירש"י אמצעיות אין להם סדר שאם דלג אחת מן הברכות ואח"כ נזכר קודם שיגיע לרצה אומרה במקום שנזכר. ולפי זה ש"צ ששכח לומר עננו ונזכר אח"כ אומר אותו במקום שנזכר. או מי ששכח לשאול בברכת השנים או מי שטעה בעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ לשון הטורים. ולא נרא' כפרש"י אלא כפי' האלפסי ורשב"ם מרדכי פ"ה דברכות וה"ג פסקו כרב אשי. והרשב"א פי'

דודאי צריך להזכירי"ח ברכות על הסדר אלא לענין זה אין להם סדר שאם דלג או טעה באחת מהם א"צ לחזור לאתה חונן כמו בראשונה שחוזר לראש ג' ברכות אלא יחזור לראש הברכה שטע' בה או שדלג משם ואילך יאמר על הסדר ולפי זה מי ששכח עננו לא יחזור שאם היה חוזר היה צ"ל עננו ואח"כ רפאנו וכל הסדר וזה אי אפשר דאם כן הוי ברכה לבטלה כיון שאין מחזירין על עננו. וכן פי' רבינו יצחק וכן עיקר לה"ט:

פרק קסא

א"ר יצחק דכל היכא דאמרינן מחזירין אותו כמו על הנסים דחנוכה ופורים ויעלה ויבא דר"ח ועננו וכיוצא בו דלא מיבעיא אם עקר רגליו אין מחזירין אותו. אלא אפי' כיון שסיים אותה ברכה אע"פ שלא פתח בברכה שלאחריה אינו חוזר לראש דברכה לבטלה היא אם יחזור כלל. ומיהו העיד ר' יצחק שראה ר"ת שחזר אע"פ שהתחיל בברכה שלאחרי' והיה אומר שבכ"מ שאמרו חכמים אין מחזירין אותו היינו היכא שעקר רגליו שסיים כל תפלתו אבל היכא דלא עקר רגליו לעולם חוזר. ולדברי ר"ת אם סיים מודים ולא אמר על הנסים חוזר לעבודה דהא אמרינן לקמן טעה בג' אחרונות חוזר לעבודה ורבינו אלחנן פסק דכל היכא דלא פתח בברכ' שלאחריה אותה ברכה מיהא חוזר והביא ראיה מברכת הטוב והמטיב בב"המ ור' יצחק דחה ראייתו וראבי"ה פסק כר' אלחנן וכתב דאין חוזר לתחלת עבודה אלא אומר יעלה ויבא ומסיים ותחזנה עינינו עד דאמר המחזיר שכינתו וכו'. מרדכי פ' תפל' השחר:

פרק קסב

בספרד אין נוהגין לו' רצה במנח' רק ואשי ישראל. וכ"כ רב סעדי' גאון ורב שריר' גאון ואיני יודע טעם למנהג ובשאר כל המקומות נהגו לומר

פרק קסג

יש נוהגי' לומר שלום בשמאלי ושלום בימיני עושה שלום וכו' וראבי"ה כתב שאין לאומרו לה"ט וכן מנהג מגדולי אשכנז. כתב ראבי"ה הורגלו רבים לומר שלום בשמאלי ושלום בימיני. ואני המחבר לא קבלתי כך כי שגו במה שכתוב במחזורי' מרדכי פ"ק דברכות:

פרק קסד

כתב ר' אלפס צריך שיעמוד במקומו אחר שפסע ג' פסיעות לאחוריו עד שפתח ש"צ וי"א עד דמטי שליח צבור עד קדושה וכן ראיתי נוהג מורי אבי מהר"ר יהודה לנדא זצ"ל:

פרק קסה
לא יענ' אמן חטופה פי' כאלו נקד בחטף. ובערוך פי' שלא יחטוף שלא ימהר לענות קודם שיסיים המברך לה"ט. ולא אמן קטופה פי' אמן בשתי תיבות וי"מ קטופ' שיחסר קריאת הנון שאיננו מוציאה בפה שתהא נזכרת מרדכי פ"ק דברכות. ור"י א"ז כתב שלא הזכיר האלף אלא מן ולא אמן יתומה פירש שלא שמע הברכה מפי המברך וכתב ה"ר יונ' ז"ל דוקא שלא יצא מי"ח ברכו' ועונה אמן כדי לצאת אבל אם כבר יצא לית לן בה וכ"כ ר"י א"ז. ומדברי רב כהן צדק משמע אפי' אם כבר יצא וכן מסתברא בני ספרד נותנין עיניהם למטה כשאומרים קדוש וכו'. ואשכנז וצרפת נוהגין לתת עיניה' למעל' ונושאים גופם כלפי מעלה:

פרק קסו
כתב בעל סמ"ג בשם ה"ג שאף בתפלת המוסף בר"ח אם שכח ש"צ יעלה ויבא אינו חוזר מפני טורח צבור ובסמ"ק כתב שאפי' בשב' וי"ט אין מחזירין אותו בשחרית וכן מסתבר ומה שכתב שאין מחזירין אף במוסף לא נהירא:

פרק קסז
רש"י כתב שאין לש"צ לומר ושמו את שמי וכו' ורב עמרם כתבאם אין שם כהנים אומר ש"צ אלהינו וכו'. ושמו את שמי וכו' עד עושה השלום ואין המנהג ככה:

פרק קסח
נשאל גדול הדור מהר"י מולן ז"ל אם מותר לאדם ליפול על פניו ולומר תחנה עם הצבור כשהוא עומד חוץ לצבור או לא: והשיב דפשיטא הוא דיכול ליפול על פניו כי אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים עכ"ל:

הלכות נשיאת כפים

פרק קסט
כתב הרב פרץ אין שם אלא כהן אחד שאינו עובר אם לא ישא כפיו דילפינן מאמור להם ואין נראה ירושלמי ובלבד שיהא החזן ישראל והרמב"ם כתב משתדלין שיהא החזן ישראל דכתיב אמור להם מכלל שהמקרא אינו כמותם:

פרק קע
נשאל גדול הדור מהרר"י מולן על ש"צ שהוא כהן איך יתנהג בברכת כהנים והשיב כי מהר"ם כתב שמלמדין אל מי שנושא המים ליטול ידיהם שלא ילך אצלו ואז אינו עובר

בעשה שהרי כתיב אמור להם ומתרגמינן כד יימרון להון ועומד שם ש"צ ושותק ואחר מקרא עכ"ל:

פרק קעא

כתב ר"ת שאין לש"צ להפסיק לקרא כהני' אלא חזן דכנסת פי' הממונה שהוא שמש הכנסת. ור"י כתב דוק' להם שלא היו קורין אלהינו ואלהי אבותינו אבל עכשיו שש"צ רגיל לומר אלהינו גם כשהכהני' נושאין ידיהם נכון לו' וכ"כ מהר"ם שיש לומר בלחש אלהינו עד כהנים ואז אומר בקול רם כהנים ומסיים ואומר בלחש עם קדושך וכו':

פרק קעב

כתב הר"ר פרץ שאין הש"צ מקרא היחיד כיון דנפקא לן מאמור להם ואין נראה

פרק קעג

כתב הרמב"ם נשתמד לא ישא כפיו אפי' עשה תשובה ל"ה. וכ"כ רב נטרונאי גאון וכן רבינו יוסף טוב עלם שלא ישא כפיו ולא יקרא בכהנים. משב"הל. ורש"י כתב שישא כפיו וכ"כ רבינו גרשום והביא ראיה מן הירושלמי. ומהר"ם כתב שאין קורין אותו ואם עלה אין מוחין בו. ועמא דבר לקרותו וגם לישא את כפיו:

פרק קעד

נשאל גדול הדור מהרר"י מולן אם המקרא כהנים אינו חזן אלא אחר אם הוא מסיים שים שלום אם לא והשיב מהר"ם כתב שהמקרא מסיים שים שלום. אבל רש"י פרק אין עומדין כתב שהחזן מסיימו. וכן הביא המרדכי גופיה פרק הקורא דעת רש"י. וכ"כ בספר הפרנס וכדי להשוות דעתם אני אומר אם המקרא כיון לתפלת ש"צ מתחלה ועד סוף אז עדיף טפי שהמקרא מסיים ונוכל לומר שרש"י מודה בזה עכ"ל:

פרק קעה

כתב הרשב"א נמצא בשם הר"ר יהודה בר יצחק שמי שאינו נשאוי לא ישא כפיו כי מי שאין לו אשה שרוי בלא טובה ושמחה. והרשב"א כתב שמעולם לא ראה ולא שמע דבר זה ואולי מדרש אגדה הוא. עכ"ל:

פרק קעו

נשאל גדול הדור מהרר"י מולן למה אין הכהנים נושאין כפיהן בכל יום מאחר שהוא מ"ע והשיב מפני שהוא מנהג הכהנים לטבול קודם כמו שכתוב בהגהות מיימוני' ובכל יום קשה להם לטבול בחורף ולכן עלה המנהג דוקא בי"ט וגם מטעם בטול מלאכה וכשהכהן אינו נקרא אינו עובר קמ"ל:

פרק קעז
כתב בעל הלכות גדולות דנושאין כהנים כפיהם במנחה ביום הכפורים ורב עמרם כתב שאין נושאין וכן המנהג באשכנז. והרמב"ם כתב אם עלה לא ירד:

פרק קעח
כתב רב צמח גאון שאין ליחיד לומר סדר קדושה שאו' אחר י"ח ברכות ועמא דבר לאומרו ביחיד וכ"כ הרא"ש ויש אומרים שצריך לומר בנקודם ובטעמם.

פרק קעט
כתב הרשב"א בתשובותיו שאין לומר י"ג מדות ביחיד ודוקא דרך תפלה ובקשה אבל דרך קריאה בעלמא אומרו כדרך שאומר קדושה דאופנים עכ"ל:

פרק קפ
אין לומר בנוסח עלינו לשבח וכסא כבודו בשמים ממעל רק ומושב יקרו' בשמים ממעל:

הלכות קריאת ספר תורה

פרק קפא
מורינו הר"ם התיר במקום שאין ס"ת לקרות בחומשין בעשרה ולברך לפניה ולאחריה ומה שאיתא בגמר' אין קורין בחומשים מפני כבוד הצבור מיירי בחומש וחומש לבדו ולא כל החומשין יחד. ולא נהירא להר"ר אביגדור. וכתב רש"י הקורא בחומשים בבית הכנסת אין רוח חכמי' נוחה הימנו ורבי אוסר לעשות כן והמקיל בזה נכון לו שמוציא ש"ש לבטלה עכ"ל משבולי הלקט:

פרק קפב
משמע מתוך דברי הרא"ש שאם תלמיד חכם יש שמופלג בתורה ובחכמה יכול לקרות לפני כהן להט"ט. וכ"כ הרשב"א בתשובותיו דתלמיד חכם חייב לקרות קודם כהן עם הארץ ואם לאו חייב מיתה אבל רב עמרם ורב נטרונאי כתבו שאפילו נשיא שבישראל לא יעלה קודם אפי' כהן עם הארץ להט"ט. וכ"כ רבינו משה בר חנוך. ורבינו ישעיה שלא יקרא תלמיד חכם בכהנים אא"כ הוא גדול הדור שאין כמותו אף בעיר אחרת. משבולי הלקט ולי המחבר קשה מה שאמרו רז"ל במסכת מגילה כל ת"ח שמברך לפניו כהן עם הארץ אותו תלמיד חכם חייב מיתה דכתיב וכל משנאי אהבו מות. נשאל למהר"ר יעקב ווי"ל ז"ל אם מותר לקרות כהן או לוי לשביעי והשיב מאחר שהוא ממנין שחובה לקרות אסור עכ"ל:

פרק קפג

אמר אביי נקטינן אם אין שם כהן נתפרדה החבילה. פירש"י בלשון אחד שלא יקרא לוי כלל כלשון רבו הזקן וכן רבינו חננאל ורב עמרם והרשב"א וכן הר"ר יצחק בר' יהודא. אבל מתלמידי מורי רבינו יצחק הלוי שמעתי משמו שאין סדר לדבר להקדים לוי לישראל ומי שרוצה להקדים יקדים לשון רש"י ופי' אחד שאל יקדים לוי לישראל אלא מי שירצה יקדים אם הישראל גדול הימנו מקדים ואם הם שוים הלוי קודם וכן עקר לשון הטורים. וכ"כ גאון וכן מצאתי בשם הגאון רבי' שמואל בר דוד. וכ"כ עוד גדול אחר ומנהג אשכנז שאין לוי קורא כלל וכן נוהגין רוב העולם:

פרק קפד

בעל הדברות כתב כהן הקורא במקום לוי לא יברך אלא פעם אחת על שתיהן ולא נהגו כך משבולי הלקט:

פרק קפה

רבינו אפרים אסר לחזן שהיה כהן או לוי שיקרא כהן או לוי אחר לס"ת ורבינו יואל כתב כנגדו וכן אחרים ולית הלכתא כרבינו אפרים:

פרק קפו

אבל כהן אחר כהן לא יקרא ויש מקומות שנהגו לקרות הרבה כהנים ואינם חוששים שיאמרו הראשון פגום הוא כיון שהישראל עולה אחריו. וכ"כ רב עמרם דבתר דקרא לוי וישראל קרי מאן דבעי ואפי' כהן ואין נוהגין כן:

פרק קפז

ועיר שכולה כהנים כתב הר' עינן בר' מרינוס שאח' מן הכהנים קורא בכהן ולוי פעמים וחוזר ויושב במקומו ואח"כ קוראין הכהנים האחרים עד שיגמרו אחד שבת ואחד י"ט. וקורין ר' פלוני הכהן. ע"כ משבולי הלקט:

פרק קפח

הרב ר' יהודא אלברצלוני כתב בשם רב סעדיה גאון שאף ע"פ שאומר הקורא בתורה המבורך ולא הוציא עצמו מן הכלל צריך לחזור עצמו תוך הכלל לגמרי ולומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד

פרק קפט

יש לומר בברכה אחרונה של תורה וחיי עולם נטע בתוכינו ולא לחיי עולם נטעה בתוכינו:

פרק קצ

יש לחזן לסייע לקורא בתורה בנחת ולא בקול רם כדברי הגאונים משיבולי הלקט. ואני המחבר ראיתי באשכנז עושים ההפך שהחזן קורא בקול רם והקורא קורא בלחש. כי לפעמים יקרא עם הארץ שאינו יודע לקרות שלא יטעה אפי' במסייען אותו אבל כשהחזן קורא בקול רם קורא אחריו מלה במלה ואינו טועה וזהו מנהג יפה וכן איתא במרדכי פ"ק דשבת וז"ל גם מכאן דקדק הר' שמואל מבובנ"בורק שאין לקרות בקול רם עם הש"צ והכי אמרי' אין שנים קוראין בתורה. ומה שהחזן קורא בתורה ראיה מפ' בתרא דמסכת סופרים התקינו להקרות את היודע ואת שאינו יודע שלא לבייש את שאינו יודע ע"כ:

פרק קצא

איתא במדרש אע"פ שטעה הקורא בתורה בקריאתו יצא כמו קורא לאהרן הרן. והרמב"ם כתב קרא וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו עד שיקרא בדקדוק:

פרק קצב

לרב נטרונאי צריך לתרגם כל פסוק ופסוק בשעה שקורא בתורה אבל התוס' כתבו שאין מעכב וכן איתא בירושלמי ואנו שאין מבינין בלשון ארמי לא נהגו לתרגם. וא"ת נתרגם בלשוננו שאני לשון ארמי שנתקן ברוח הקודש:

פרק קצג

רב ששת מהדר אפיה וגריס. פירש"י שהיה גורס בלחש בשעה שהיו קוראי' בתורה דדוקא בקול רם אסו' לספר ובה"ג איתא דוקא בדליכא עשרה דצייתי אבל היכא דאיכא עשרה דצייתי שפיר דמי. ולי המחבר נראה דהלכות גדולות לא סבירא להו הא דרב ששת דכיון דכתבו דבעשרה לא יספר משום דצריך לשמוע א"כ אם ילמוד בדבר אחר לא ציית אלא הם מעמידים דברי רב ששת דהוו עשרה זולתו. ומה שכתבו אבל היכא דאיכא עשרה דצייתי שפיר דמי מסתברא דוקא בלחש כמו שסובר גם ר"י כדי שלא יבלבל אחרים. ורב אלפס כתב דוקא כמו רב ששת שתורתו אומנתו אבל איניש אחריני אסור. י"א דוקא אם אינו מהפך פניו ומדבר בקול רם לעיני העם אז אסור אבל אם מהפך פניו מותר. וי"א דוקא רב ששת שהיה סגי נהור והיה פטור מקריא' התורה דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה. ורבי שמחה כתב דוקא כשמספר אפי' בד"ת אסור דמבלבל אחרים ללמוד בלחש שפיר דמי ול"נ דגם הרב צריך לשמוע הלכך נראה שאסור משה"ל:

פרק קצד
בתשובה לרב האי ולרב אלפס אם יש כהנים ולוים הרבה ורוצים לקרות כולם לכבוד בעל הנשואין יעלה כהן ולוי וישראל אחריו כהן לוי וישראל וחוזר חלילה מתשובת הרשב"א:

פרק קצה
כשמוציאין ס"ת ומתחילין לקרות ונמצ' כתוב טעות או פסוק חסור או יתיר אין להחזיר הספר ולהוצי' ספר אחר משום דאין לנו ס"ת כשר שלא מצא בה חסר או יתיר וכ"כ רב יצחק א"ז. וכן הרא"ש וכן המרדכי פ"ג דמגלה והביא ראיה ונהוג עלמא כותיה ולא כראבי"ה דמצריך לחזור ולקרות באחר עכ"ל תשובת מהרר"י מולן ז"ל וכ"פ הגדול מהר"ר ישראל בר פתחיה ז"ל:

פרק קצו
כתב רב שלום שצריך לעמוד כשאומרין אמן יהא שמיה רבא על התורה ולא ראינו מי שנוהג כן דמה שכתוב ובפתחו עמדו כל העם אותה עמידה רוצה לו' שתיקה:

הלכות נטילת ידים

פרק קצז
הלכות גדולות כתבו שמותר לטבול ידיו בכלי ואין נראה שצ' שיבא מכח גברא מן הכלי:

פרק קצח
שעור נטילה לרב אלפס כל היד עד הקנה של זרוע וכן ר"י א"ז והרא"ש כתב שחומר' יתירה היא ופסק הוא עד מקום חבור האצבע ביד וכ"כ המרדכי והעולם נוהג כרב אלפס:

פרק קצט
הורה ר"י בר"י מי שהולך בספינה ואין לו כלי ורוצה לאכול שוטף ידיו בנהר ודיו ומברך על שטיפת ידים ויש מפרשין דבין הנוטל ידיו מן הכלי בין הנוטל ידיו מן הנהר מברך על נ"י משה"ל. ואני המחבר שמעתי ממורי אבי מה"ר יהודה ז"ל שהיה נוהג לברך שטיפת ידים כשנוטל ידיו בים או בנהר וכן קבל מרבותיו:

פרק ר
נקראת נטילה על שם שמגביה ידיו כמו וינטלם. וי"מ נטילה על שם הכלי הנקרא אנט"ל

פרק רא
יש בני אדם שמברכין שחרית נקיות ידים על שם ארחץ בנקיון כפי אך אנו רגילים לברך ענ"י:

פרק רב

יש מברכין ענ"י בין שפיכה ראשונה לשנייה כדי שיהא עובר לעשייתן וכן עשה רבינו שמשון משניץ וכ"כ הרוקח. מרדכי פ"ד דברכות. ולא נהגו כן כי קודם נגוב ידים נקרא עובר לעשייתן כדאמרי' כל האוכל בלא נגב ידים כאלו אוכל לחם טמא:

פרק רג

אלו ז' דברים צריכין נטילה אחריהם ההולך עם המתים היוצא מבית המרחץ. הנוטל צפרניו. החולץ מנעליו. הנוגע ברגליו החופף ראשו היוצא מבית הכסא. מרדכי פ"ו דברכו':

פרק רד

כתוב בסמ"ק הולכי דרכים חשיבי כשעת הדחק ויכולין להתנות. ואם אחר שהתנה שחרית נזדמן לו מים לא יברך יראה שפוסק שאינו מהני אלא בשעת הדחק. וכ"כ רב אלפס דוקא היכא דלא שכיחי ודוקא בשחרית ודוקא שלא יטנפו אבל הרא"ש מתיר אפי' שלא בשעת הדחק לה"ט. הרשב"א כתב קבלתי מהר"ר יונה שאין מברכין ענ"י אלא בשחרית ובשעת אכילה ומי שטבולו במשקה. מתשובת הרשב"א. פירש"י על הא דקאמר שיכול להתנות ובלבד שיזהר שלא לטנפם והרמב"ם כתב ובלבד שלא יסיח דעתו מהם ונהגו העולם שלא להתנות.

פרק רה

מי שיצ' מבית הכס' ורוצה ליטול ידיו לאכילה שאלו לרש"י אם צריך ליטול ב' פעמים. והשיב שאלתי את פי ר' יעקב ב"ר יקר ואמר לי שצריך לטול שתי נטילת על הראשונים אשר יצר. ועל השניים ענ"י. ולי נראה שנטילה אחת עולה לכאן ולכאן. ומהר"ם היה נוהג כרבינו יעקב ב"ר יקר. וכן הרא"ש דאי בנטילה אחת מברך אשר יצר ואחר כן על נטילה הוי הפסק ורב אלפס כתב דלא הוי הפסק ויראה לי להכריע דלאחר ששפך פעם אחת על ידו ומשפשף יברך אשר יצר. ואח"כ בשעת נגוב ידים יברך ענ"י:

פרק רו

מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה אבל אנו שנוטלין ג' פעמים אין לחוש. מספר א"ז בשם רבי אביגדור כהן מצאתי נראה לו שאם אדם רוחץ כל ידיו כשרוצה לאכול א"צ לזקוף הידים למעלה במים ראשונים משה"ל. כתב הר"ר אביגדור כהן בשם ר' שמחה משפיר"א צריך אדם לאכול הפת שבצע בהמוציא קוד' שיאכל פת אחר כדי שיאכלנה לתאבון משה"ל:

פרק רז

יש לדקדק עובד כוכבים אם פסול ליטול ממנו הידים ויש מביאין ראיה דאסו' והבל הוא דהא נדות ויולדות נוטלות לעצמן. ודוק' לתרומה לא. מרדכי פ"ד דברכות. וכן בעל התרומה התיר ליטול מעובד כוכבי' ומאשה נדה והבי' ראיה מן התוספת'. משה"ל. ונר' בעיני שאם נטל ידיו ולא היה בדעתו לסעוד ואח"כ נמלך מיד לסעודה צריך נטילה אחרת. משה"נ:

פרק רח

כתב רבינו יואל דאין לחוש להפסק בין נטילה להמוצי' וההיא דתכף לאכילה ברכה מוקי ליה במים אחרונים וכן כתבו רב אלפס והרמב"ם. והרא"ש נהג שלא להפסיק בראשונים. וכן מתוך הירושלמי שמעינ' דההיא דתכף לנטילה ברכה אמים ראשונים קאי:

הלכות סעודה

פרק רט

יש שאין רוצי' לחתוך הפת כלל קודם הברכה כדי שיהא הפת שלם ממש בשעת הברכה. וכתב הרא"ש דחשיב הפסק אלא חותך ואין פוסק ומפריד וכ"כ ר"י. אמנם בשבת נכון להחמיר ולברך קודם שיחתוך שלא ישמט ידו לבצוע קודם שתכלה ברכה ואז לא יהיה לו לחם משנה. מרדכי פ"ה דברכות:

פרק רי

אם יש לאדם שני חצאי לחם ואין לו לחם שלם יחברם יחד בעץ או בשום דבר שלא יהא נראה ודינו כשלם ואפי' בשבת יכול לחברם כדמשמע בערובין פ' חלון עכ"ל הרוקח:

פרק ריא

אם הוא מסופק אם ברך אם לא ברך המוצי' כתב הרמב"ם יברך מספק ונראה שאינה אלא מדרבנן ולא יברך מספק וכ"כ בסמ"ג. כתב הרמב"ם כל הברכות כולן אי יסתפ' אם ברך אם לאו אינו חוזר ומברך לא בתחלה ולא בסוף מפני שהם מדברי סופרים. ונראה דוקא ברכה ראשונה שהיא מדרבנן. אבל אחרונה מעין שלש דאוריית' היא דמסמוך ליה אקראי וכן יראה מדברי הלכות גדולות. אך ברכה מעין שלש יש להסתפ' אם דאוריית' היא אם דרבנן סמ"ק. כל הברכות האילו חוץ מנחם אם נסתפק אם ברך אם לא ברך אינו חוזר ומברך לא בתחלה ולא בסוף מפני שהם מדברי סופרים מרדכי:

פרק ריב

חביצא פי' פירורי לחם הנדבקים יחד ע"י מרק. פי' הר"ר יונה דג' חלוקים יש בו אם יש בהן כזית מברכין עליהן המוצי' וג' ברכות ואם אין בהם כזית אע"פ שיש בהן תורתי' דנהמא אין מברכין עלייהו אלא בורא מיני מזונות דכיון שנתבשל אין חשוב תואר לחם. ואם אינו מבושל אלא שמחובר ע"י דבש מרק אם יש בפרורים כזית מברכין המוצי' אפי' אין בו תואר לחם ואם אין בו כזית אם יש בו תואר לחם מברכין המוצי' ואם לאו בורא מיני מזונות ואם אינו לא מבושל ולא מחובר אלא מפורד דק אף ע"פ שאין בו כזית ולא תואר לחם מברכין המוצי' וג' ברכות דכיון שהוא פת בפני עצמו אינו יוצא לעולם מתורת פת:

פרק ריג

דבר שבלילתו רכה אם אפאו באלפס ובלי משקה לריש לקיש לא הוי לחם ולר' יוחנן הוי לחם ופסק ר"ח כריש לקיש. ור"י והרא"ש פסקו כר' יוחנן:

פרק ריד

והא מר הוא דאמר משמיה דשמואל לחמניות מערבין בהן מברכין עלייהו המוציא בקבע סעודתייהו עלייהו פי' ר"י לחמניות אובליא"ש בצק הנילוש בבצים ונאפה בין שני ברזלים ואינו נראה שהרי ר"ת היה רגיל לפסוק שהם לחם גמור וחשובין תחילתן וסופן עסה ויש לפרש דלחמניו' הם ניבלו"ש והם רכים מאד ולישתן רכה ואו' ר"ת שאין מברכין עלייהו המוצי' שהרי תחלתן סופגנין וגם סופן ולא חשיבן עסה דאין להם תוריתא דנהמא ונכון להחמיר שלא לקבוע סעודתו עליהן בלי לחם לפי שדומה שלא די בברכת בורא מ"מ. מיהו אר"י דנכון לברך על הניבל"ש בתוך הסעודה לפניהן ולא לאחריהן ולא כפירש"י שמוקי לה בלי סעודה ולפי הענין לחמניות הם ניבל"ש ולחמניו' ופת הבא בכסנין חדא מלתא הוא פי' הר"ר אלחנן תוספות פ' כיצד מברכין ומיהו בוורמנייז"ש אע"פ שתחלתן עיסה אין מברכין עלייהו ברכת המוציא משום דליכא עלייהו תורתי' דנהמא אך בחלה חייבין לפי שחייבין עלייהו חלה בעודו עיסה. מיהו רבינו יחיאל היה מסופ' בדבר לענין חלה לפי שאינן רגילין לבשלן כשיעור חלה אע"פ שבשעת לישה היה בה שעור חלה דשמא יש לדמות לעוש' עיסה כדי לחלקה בצק דפטורה מחלה והיה מורה להפריש חלה בלי ברכה. הנה פירשתי תחלתן עיסה וסופן סופגנין לפי דברי ר"ת אבל פירוש רבינו שמשון משנ"ץ דפי' על הירושלמי דמסכת חלה תחלתו עיסה וסופו סופגנין. חייב. היינו בנמלך אחר הלישה לעשותה סופגנין אבל היכא דמשעת הלישה היה דעתו לאפותו כענין הוי תחלתו וסופו סופגנין ופטור ולפי פי' זה פרטא"ש

ור"ישולש פטורות פי' קרישונ"י וומיציל"י בלעז ומורי הרב ר' יחיאל היה נוהג כר"ת. ההגהה בסמ"ק

פרק רטו

ועיסה שנילושה לפנטינ"י ושפיטל"י הם פרטל"י אם טגנן בשומן במחבת מברכין עלייהו בורא מ"מ. ואם אפאן במחבת דלא טגנן בשמן חייבים בחלה ומברכין עלייהו המוציא. ועיסה שנילושה לורמיצ"ילי והוא מאכל שחותכין העיסה לרצועות דקות ומבשלות אותן חייבים בחלה ומברכין עלייהו בורא מ"מ שיטת ר"ת. והרב רבינו יהודה הנקרא מיסי"ר ליאון ז"ל מכריע כדבריו ולשיטת ר"ח כל מעשה אילפס אע"פ שאינו מטוגן בשמן בהדביק ולבסוף הרתיח כולן פטורין מן החלה דהיינו תחלתן סופגנין ואין מברכין עלייהו המוציא אבל היכא שבאו מתחל' לידי חיוב חלה ולא נאפו בתנור אין מברכין עלייהו המוציא כמו קלצול"י וארבל"י ופלצולט"י ושפיצול"י וכן הדעת נוט' כדבריו עכ"ל א"ז:

פרק רטז

כתב הר"ר ישעיה המולייתות שקורין פשטיד"א או טורט"א הנאפת בתנור בבשר או דגים או גבינה אע"ג דבשר דגים וגבינה עקר מברכים עליהן המוציא דמין דגן חשיבי ליה אינשי ועוד כתב כל דבר עיסה שמטגנין באלפס בשמן נקר' חלוט ואין מברכין עלייהו אלא בורא מ"מ בין קבע סעודתו. בין לא קבע סעודתו עלייהו בין בשמן או במשקין או בדבש או בחלב והמשקין שנטגן בהם כיוצא בהן. שבולי הלקט:

פרק ריז

אם קבע סעודתו עלייהו פי' ר' אביגדור כהן דוקא סעודת ערב ובוקר ולא סעודת עראי:

פרק ריח

פת הבא בכסנין פי' רב אלפס היכא דאכיל בתורת קביעות מברך עלייהו המוציא וג' ברכות ואי לא מברך מעין שלש וכ"כ רש"י ולא מסתברא לרבינו ישעיה משה"ל:

פרק ריט

ואורז ודוחן פי' הר"ר ישעיה בין עשאה פת בין בקדרה מברך בורא מ"מ ולאחריה ולא כלום וכן פירש"י. רב אלפס באורז בורא מ"מ. ופת דוחן שהכל ורבינו שמואל בן חפני גאון כתב הלכה רווחה בישראל שאין מברכין בורא מ"מ אלא מה' מיני דגן. וכן השיב רב יהודא גאון משה"ל. ורבינו יצחק כתב ואורז ודוחן בתחל' במ"מ ואחרי' בורא נפשות רבות:

פרק רכ

דבר שבלילתו רכה אם אפאו באלפ' בלי משקה לריש לקיש לא הוי לחם. ולר' יוחנן הוי לחם. ופסק ר"ח כריש לקיש ור"י והרא"ש פסקו כר"י:

פרק רכא

כתב הרא"ש יש מתירין להשתמש בפת לעשות ממנו כף כשאוכל הפת אחרי כן וכן סבר שמואל אבל במסכת סופרים אוסר. ואני ראיתי גדולים שהיו אוכלין בכל פעם ממנו מן הפת עם הדייסא וקיימא לן כשמואל עכ"ל הרא"ש. לא יאכל דייסא בפת במקום הכף אי לא דקים ליה בנפשיה שלאחר שאכל הדייסא יאכל הפת שאכל בו הדייסא מספר א"ז:

פרק רכב

אין סומכין את הקערה בפת כך פי' ר"ח ופסק רבינו יצחק כשמואל דאמר עושה אדם כל צרכו בפת וראיה מפ' במה טומנין. מרדכיפ"ט דברכות:

פרק רכג

כתב בהלכות גדולות האוכל בשר מותר לאכול אחריו גבינה מיד ע"י קנוח והדחה והאוכל גבינה מותר לאכול בשר מיד אפי' בלי קנוח והדחה. והרא"ש כתב שלא נהגו העולם כן אלא נוהגים שלא לאכול גבינה אחר בשר אפילו הוא בשר עוף ואין לשנות המנהג. הלכך אין לאכול גבינ' אחר בשר אפי' אחר בשר עוף עד שהייה כשיעור מסעודת הבקר עד זמן סעודת הערב. ל"הט. המנהג אשר ראיתי אני המחבר מן המורים ששוהין כמו שש שעות. וכן נוהגין בעלי נפש מאשכנז ובשר אחר גבינה מותר מיד בקנוח והדחת פיו ונטילת ידיו וכן המנהג:

פרק רכד

בסמ"ג כתב בשם ר"ת ובשם ר"י דמי' שבתוך הסעודה שאין לברך עליהם. לה"ט וכן נוהגין בצרפת משב"הל וכ"כ ר' יהודה מפריז"ז בשם ר"י מדניפר"יש שאין לברך על המים. ומה שנמצא כתוב במחזורים וגם בה"ג שיש לברך על המים אינו אמת. אבל רש"י כתב שצריך לברך על כל פעם אבל לא שאר משקין עכ"ל המרדכי ורבי' יוסף כתבו דשאר משקין פשיטא ליה דלאו פת פוטרתן ולא פריך מיין דחשיב' ליה ומי שמברך על המים יש לו לברך כל פעם ופעם דנמלך הוא. ובה"ג פסק דמאן דשתי מיא תוך הסעודה מברך זמנא קמייתא ותו לא מרדכי פ"ז דברכות. והרא"ש כתב שיש לברך על כל פעם ופעם דנמלך הוא ולא מסתבר לי כלל. והרוצה להסתלק מן הספק ישב קודם נטיל' במקום אכילתו ויברך על המים על מנת לשתות תוך סעודתו ע"כ לה"ט העולם נהגו לברך על כל משקים. הבאים תוך הסעודה ונראה שצריך לברך על כל פעם ופעם

והנוהג כדברי ר"ת ור"י ואינו מברך על שום משקה בתוך הסעודה כי אם על היין לבדו לא הפסיד ונוהג בטו' מספר א"ז:

פרק רכה

יין שבתוך הסעוד' כל אחד מברך לעצמו אפי' הסבו יחד וכתב הרא"ש מטעם זה. י"א אם המברך אמר סברי מורי והם מפנים את בית הבליעה כדי לשמוע שפיר דמי לה"ט. וכ"כ ר"י א"ז. ומיהו לא נהירא האי טעמא אלא הטעם שאינה יכולי' לענות אמן דאין משיחין בסעודה לה"ט. מסקינן בפ' כיצד מברכין בשבתות וימים טובים דאדם קובע סעודתו על היין יין שלפני המזון פוטר יין שלאחר המזון אבל בימים אחרים אין פוטר וכ"כ הרב יוסף בכור שור. רבינו יצחק פירש שיין של קידוש והבדלה פוטר מרדכי קטן:

פרק רכו

ואותם בני אדם שמבדילים על השולחן פסק ר' יוסף דא"צ לחזור ולברך בורא פרי הגפן בתוך הסעודה וכ"ש שביין שלפני הקידוש יצא דחשיב כמו תוך הסעודה דאין קידוש אלא במקום סעודה אבל הבדלה שייכא שפיר שלא במקום סעודה. מיהו יש מחמירין להבדיל קודם נטילת ידים לאפוקי נפשיה מפלוגתא דאז ודאי צריך לברך אחריו ברכה אחת מעין ג'. ואינו פוטר יין שבתוך הסעודה. מרדכי. פי' כיצד מברכין:

פרק רכז

ועל היין שלאחר המזון אם הסבו א' מברך לכלן. ולדידן אפי' בלא הסבו ובספר המצות כתב דאין אנו רגילין לקבוע אלא בפת אבל ביין או שאר דבר אין א' פוטר את חבירו. ולא נהירא לה"ט. וכ"כ המרדכי וצריך עיון מהבדלה אם אנו פוטרין זה את זה מהבדלה אחרי שאין אנו מסובין לכן נאה וטוב למי שמבדיל וגם לאחרים מהשומעים שישבו בשעת הבדלה מרדכי ברכות:

פרק רכח

רש"י כתב שאין מברכין הטוב והמטיב אלא כשיודע שיין השני משובח מן הראשון. והתוס' מפרשים אפי' בסתמא שאין יודע אם הוא משובח מן הראשון אם לאו אלא א"כ היה יודע שהוא גרוע ממנו ל"הט. ובעל הדברות כתב אפילו גרוע ממנו. ור"ח פי' שנוי יין כל שלא שתה הימנו תוך ל' יום מש"הל. ראבי"ה כתב אם הביא לפניו יין גרוע ויין טוב בבת אחת יש לברך על הטוב בפ"הג ויפטור הגרוע ואל יברך על הגרוע כדי שיברך על הטוב הטוב והמטיב כדי להרבות בברכות כי לעולם יש לברך על הטוב תחלה. וי"א שאע"פ שכל אחד מברך על היין לעצמו בברכת הטוב והמטיב אחד מברך לכולם ל"הט. וכן פי' הר"ר יחיאל מפאריז"ז וכן רבותינו מאיב"רא היו נוהגים שאחד פוטר את אחרי'

לענין הטוב והמטיב שאינו בא אלא לשמחה ומסתברא טעמייהו סמ"ק ואומר רבינו יחיאל כהן דכיון דבתוך הסעודה היא ואין בית הבליעה פנוי א"כ לענין הטוב והמטיב נמי כל אחד מברך לעצמו הגה"ה סמ"ג:

פרק רכט

כתב הר"ר פרץ דיין אחד שנתן בשני חביות בתוך מ' יום לבציר חשיב כיין אחד ממש ואינו מברך:

פרק רל

ועל שנוי יין ששניה' חדשים או שניהם ישנים מברך הטוב והמטיב וזהו שהאחרון משובח מן הראשון כך פי' רשב"ם. וה"ג ור"ת אומר אפי' גרוע מן הראשון ובלבד שלא יהא גרוע הרבה יותר ממנו מספר א"ז:

פרק רלא

כתב הרא"ש פירות הבאים בתוך הסעודה ולא קבע סעודתו עלייהו אם אוכל מהם מעט בלי פת צריך לברך לפניהם ע"כ כתבו רברבתא ג' ברכת המזון פוטרין ברכה אחת מעין ג' ולא בעי לברוכי לאח' ברכה היין מעין ג' קוד' שיברך ברכת המזון [וכ"כ רשב"ם וה"ג ורב עמרם גאון. אבל רש"י ורבינו ישעיה כתבו שצריך לברך משה"ל:

פרק רלב

בזמן הזה אין אנו מושכי' ידינו מן הפת עד ברכת המזון. א"כ אפי' מה שאוכלין לבסוף כמו פירות או שום דבר טעון ברכה לפניו ולא לאחריו. וקיימא לן כדפסי' רב פפא. ודייסא בתוך הסעודה הוי דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת סעודה ולא כרש"י שפי' שטעונים ברכה לפניהם. ויש להסתפק אם אדם אוכל בתחלת הסעודה פת ופירות והם עיקר סעודתו אם יברך עליהם אם לאו. וירא שמים האוכל פירות בסעודה יאכל מהם קצת תחלה בלי פת ומברך עליהם. מרדכי פ' כיצד מברכין. וכן נהג אבי מהר"ר יהודה לנדא ז"ל:

פרק רלג

בני חבורה שהיו מסובי' ויצאו ממסובתן לבה"כ או לבית המדרש אם מסובת' היה על דבר שצריך ברכ' אחריהן במקומן דהיינו לדעת רשב"ם כל ז' המינין ולרבינו יצחק דוקא מין דגן לרשב"ם א"צ לברך כששינוי מקומן ולרב אלפס צריך לברך אא"כ הניחו שם מקצת החברים והרא"ש הסכים לדברי הרשב"ם והר"י לענין הדברים הטעונין ברכה כמו פת ומין דגן דוקא אם אכל פת במקום אחד וחזר ואכל פת במקום אחר צריך לברך במקום הראשון ברכת המזון. ע"כ סמ"ק. וז"ל ההגהות ופוק חזי מאי עמא דבר. המהלכין

בדרך כשאוכלין והולכין דרך פרסה. או יותר ויושבין ומברכין במקום סיום אכילתן ואינן חוזרין וכ"פ בספר התרומה. וכמדומה שראיתי בשיטת ר"ח שנסתפק אם מברך פעמים במקום שני ובמקום ראשון ומיהו בפי' רשב"ם משמע דאינו מברך כי אם ברכה אחת על שתיהם ובמקום שני וכן עיקר עכ"ל. כתב הר"ר יום טוב בר' יהודה אדם שנזכר בתוך הסעוד' שלא התפלל ועמד והתפלל כשהוא חוזר צריך נ"י ולברך ברכת המוציא הואיל וצלויי ומיכל בהדי הדדי לא אפשר כדאית' בפ' כסוי הדם וה"ר יונה אומר שא"צ:

פרק רלד

גמר סעודתו ונטל מים אחרונים אסור לאכול פירש רש"י שיברך ברכת המזון ולא נהירא אלא אסור לאכול ולשתות עד שיברך עליו תחלה ל' הטור וכ"כ ר"ח. מרדכי כתב הרא"ש אנו שאוכלין כולם על שולחן א' אין נכון להסיר המפה והשלחן והלחם עד אחר ברכת המזון. ויש נוהגים שלוקחים כל הלחם והמפה ומשימין לפני המברך לה"ט. ועמא דבר שלא להסיר המפה. ומורי אבי ז"ל הניח פת לחם תמיד על השלחן עד לאחר ברכה:

פרק רלה

מים אחרוני' כתב הרמ"ה שאין מברכין עליהן וקצת הגאונים כתבו שמברכין על רחיצת ידים וכ"כ רא"ם בס' יראים אפי' בזמן הזה וכן שמע משמו של הר"ר יצחק בן מלכי צדק ואין נראה לר' אבי"ה. והר"ר משה הכהן היה אומר דיחיד ודאי אין לו לברך על מים אחרונים אבל בברכת המזון מברכין עליהן כדאמרי' בפרקין מרדכי פ"ק דברכות ומצאתי בשם הר"ר שמואל ב"ר אהרן הכהן בשם הר"ר משה ממגנצא דשאר המסובין אין צריכין לברך אלא המברך צריך ליטול ידיו ולברך לפי שהידים מזוהמות פסולין לברכה וכ"כ רב האי גאון. ורב עמרם כתב שלא לברך על מים אחרונים וכ"כ רב אחא משבתא וכן התוספות ובפרט בזמן הזה שאין מלח סדומי' מצוי בינינו וכן רבינו קלונימוס והראב"ד הכריע שאם אכל תבשיל שמזהים הידים מברך על רחיצת ידים. אבל אם אכל פת חרבה שאינו נוטל אל מלח סדומית אין מברך. ור"י לא נטל ידיו באחרונה. וכ"כ רבינו קלונימוס א"ז:

הלכות ברכת המזון

פרק רלו

כוס פגום פי' רשב"ם לכתחלה לא יברך עליו אבל מי שאין לו אלא כוס פגום יכול לקדש עליו ורבינו יואל כתב אפי' בדיעבד שאין לו אחר אינו מברך. ומהר"ם היה נוהג לברך עליו בשעת הדחק וכן ר"י א"ז. ועוד כתב מהר"ם שאין מחזיר יין של כוס פגום לתוך

הקנקן שאין לחוש כלל מלברך עליו משום דקמא קמא בטל ויש נוהגים להוסיף על כוס פגום מעט יין ולתקנו בכך וכן יש בירושלמי וכן מנהג אשכנז אבל הצרפתים נוהגים שכל כוס ששתה ממנו מחזיקין אותו בפגום אם לא יערה אותו לחוץ כל מה שבתוכו וימזוג יין אחר לקידוש וכן לברכת המזון. מרדכי פ"ט דברכות. וי"א שאפי' ע"י מים שמוסיפין בו מתקנו ויש שנותנין בו מעט פירורין של פת ואומרין שמתקנין אותו בכך ומנהג שטות הוא ואין לו סמוך וראי':

פרק רלז

חד עבד בשוגג כו' ר"י פי' דוקא בפת צריך לחזור למקומו ורשב"ם פי' בערבי פסחים דבכל ז' המינין צריך לחזור למקומו ולברך:

פרק רלח

עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה. חי פי' חי ממש בלי מזיגה. ופירש ר"ת חי מזוג ולא מזוג שמזגו קצת וכשמגיע לברכת הארץ מזגו כראוי על חד תלת מים ויין שלנו א"צ מזיגה ורב אלפס פי' שמניחו חי עד ברכת הארץ ורש"י פי' חי שנותנו בכוס של ברכה חי ואח"כ מוזגו לאפוקי שלא ימזגנו בכלי אחר ויתננו בכוס של ברכה אי נמי מוציאו מן החבית לשם ברכה פריס"קו בלע"ז. ויש מפרשים על הכלי שיהא שלם וטוב לצאת כל הפירושים לה"ט:

פרק רלט

כתבו הגאונים הא דא"ר יוחנן אנו אין לנו אלא ארבע ולא מצריך עיטוף ליתא אלא כרב פפא ורב ששת דבתראי נינהו ועבדי עובדא והרמב"ם ז"ל לא הזכיר ד' של ר' יוחנן והתוס' כתבו מנינא לר"י לא אתא למעוטי אלא עטור ועטוף אבל בנתינ' לימין מודה דהא אמר ר"י ראשונים שאלו מהו שמאל שתסייע לימין ומסתמ' גם במגביהו טפח מדדריש ממקרא שאו ידיכם קודש וכן נותן עיניו בו מסתברא כדי שלא יסיח דעתו וכן רב נחמן הי' רגיל לשלחו לאשתו ובכל הנך רגילין האידנא ובפריסת סודר שלא יברך בגלוי הראש ואין חסר אלא עיטור:

פרק רמ

נשים חייבות בברכת זימון פירש הראב"ד שחייבים מן התורה ולדבריו מוציאין אחרים אפי' אם אכל שיעור דאוריית'. אבל התוס' כתבו הך בעיא דנשים מברכת דאוריית' לא אפשוט הלכך מוציאין אחרים וההיא דאשה מברכת לבעלה מיירי באוכל שיעור דרבנן וכ"כ הרמב"ם ז"ל שהוא ספק אם חייבות מן התורה. נראה לר"י דנשים יוצאות בזמון שלנו אע"פ שאין מבינין לשון הקודש וכן סובר ר"ת ויש לדחות ראיית' ובנות

הר"ר אברהם מאורלי"נש חמיו של ר"י היו מזמנות לעצמן על פי אביהם ומיהו לא נהגו העול' כן. ורבי' שמחה עשה הלכה למעשה לצרף אשה לעשרה מרדכי פ"ח דברכו'. ואני המחבר לא ראיתי מעולם נוהגים כך ולא שמעתי מקום שנוהגין כן

פרק רמא

כתב רש"י אע"פ שמי שאכל כזית דגן אינו חייב אלא מדרבנן מוצא אפי' מי שחייב מן התור' וכן פי' הר"ר ישעיה ז"ל וכל מי שמשנה ממטבע שטבעו חכמים או שלא הזכיר מה שהזכירו חכמים להזכיר לא יצא ידי חובתו. כתב אחי הר"ר יחיאל מסופק אני' בהא דאמרי' לא יצא ידי חובתו אם לעכוב' קאמר או למצוה קאמר ע"כ. ולא נהירא כיון דברכת המזון דאוריית' לעכוב' קאמר וצריך לחזור ואם סיים הברכה חוזר לראש ראיתי בסמ"ק שכתב בשם ר"י מי שלא אכל יכול להוציא מי שאכל ולא נהירא דאמרי' ולהוציא חבירו עד שיאכל כזית ובירו' מסמיך אקראי ולהוציא אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן אומר ר"ת וכן ה"ג ומיימוני דכזית וכביצה הם מדרבנן. ולכן פירש ב"י דיכול להוציא אפי' מי שלא אכל כלל דכל ישראל נעשו ערבים זה לזה. והא דבעי' הכא כזית משום דבעינן למימר שאכלנו משלו ורא"ם בספר יראים כתב דכזית וכביצה דאורייתא במרדכי פ"ז דברכות:

פרק רמב

ואכילה בכזית אומר ר"י דהלכה כר"מ דאמר בכזית ואינו מוציא ידי רבים עד שיאכל כזית דגן וכ"פ ר"ח ושאלתות וה"ג כתב רא"ם בספר יראים כיון דקיי"ל כר"מ דאמר ושבעת זה שתייה א"כ לא מחויב מדאוריית' אלא א"כ שתה והלכך מי שאכל ולא שתה לא מוציא מי שאכל ושתה דלא אתי דרבנן ומפיק דאוריית' משבולי הלקט:

פרק רמג

ומפרש אחד מצאתי אפי' אם הזהיר מפת של אינם יהודים היה כהן והיה אוכל חלות או תרומות ושאינו נזהר היה אוכל פת של עובדי כוכבים שאין א' יכול לאכול פת עם חבירו אפ"ה מצטרפין לזמון לפי שאם יזדמן להם בסעודתן פת חולין של ישראל שניהם יכולין לאכול יחד שבולי הלקט:

פרק רמד

אכל טבל אין מזמנין עליו. כתב הרמב"ם שאין מברך עליו לא בתחילה ולא בסוף וכן על כל דבר של אסור. והראב"ד השיג עליו וכתב כי שלא אמר אין מזמנין עליו אלא לומר שאין לו קביעות כיון שאוכלין דבר של אסור והוא כעין אכילת פירות שאין להם קבע לזמון אבל למה לא יברכו עליו לבסוף מאח' שנהנה. וכ"כ הרא"ש לה"ט:

פרק רמה

ולענין שעור לברך ברכה אחרונה ורבי' יצחק היה מסופק אם הוא בכזית או בכביצ' או ברביעית. והר"ר אביגדור כהן כתב שאם שתה פחות מרביעית אין מברכין אחריו מעין שלש אלא בורא נפשות רבות וכ"כ רב אלפס קיימ' לן כל לאחריו ולא כלום מברך בור' נפשות רבות:

פרק רמו

יש מפרשי' דברכה מעין שלש טעונה כוס וא"כ אין לדבר סוף כי אחרי ששת' צריך לברך וא"כ צריך ג"כ כוס ומפרשים דלא ישתה מכוס של ברכה אלא פחות מרביעית דאז א"צ לברך אחריו מעין שלשוהר"ר אביגדור כהן השיב עליהן ור' יצחק צרפתי כתב נראה שיש להחמיר ולברך אחריו אפי' שתה פחות ממלא לוגמא והוא ששתה ד' חומשי ביצה כדאמרינן בערבי פסחים והוא דשתה רובא דכסא. משבה"ל:

פרק רמז

אמר רב יודא בר שילת אמר רב תשעה שאכלו דגן ואחד אכל ירק מצטרף. כתב רב האי גאון ור"ת ורא"ם ור' ישעיה דוקא לעשרה אבל לשלשה לא. משבה"ל. וכ"כ רב אלפס דוקא לאצטרופי לעשרה אבל לג' אינו מצטרף עד שיאכלו כזית דגן. והר"ר יונה והרא"ש סברי דמצטרפין אבל לא שנים לאחד ע"י דגן. כתב בה"ג אכל כזית דגן אינו מוציא אלא אותם שאכלו שיעור דרבנן אבל לא אותה שאכלו כדי שביע' והר"ר יונה כתב שמוציא את כולם. וכ"כ ר"י א"ז:

פרק רמח

ששה אוכלין וארבעה מצרפין אפי' בירק וכן לשלשה מספר א"ז. כתב מהר"ם שנים שאכלו דגן ואחד ירק מצטרף וכ"פ ר"י והשר מקוצי ורא"ם בספר יראים ובספר המצות והרמב"ם כתבו ההפך קטן שאכל כדי שביע' ואחרי' שעור דרבנן מוציאין ידי חובתן מספר א"ז. ר"ח לא הניח לגר לברך ברכת המזון ר"ל להוציא אחרים מפני שאינו יכול לומר שהנחלת לאבותינו וכן בה"ג. והר"ר יונה כתב שיכול להוציא שהרי כתיב אב המון גוים נתתיך:

פרק רמט

ת"ר נשים מזמנות לעצמן פירש"י אם רוצים אבל חיובא ליכא. והרא"ש כתב שחייבות ובאשכנז לא נהגו כן וכן בשאר מקומות והרב ר' יהודה הכהן עשה מעשה להלכה להצטרף אשה לזמון לה"ט. וכן רבינו שמחה בין לעשרה בין לג'. מרדכי ומהר"ם השיב

לדבריו וכתב שאין מצטרפות והרמב"ם כתב דאין מצטרפות אבל מזמנות לעצמן ובלבד שלא יזמנו בשם:

פרק רנ

אמר רב נחמן קטן היודע למי מברכין מזמנים עליו פי' ר"ח דמיירי שנכנס בשנת י"ג דוקא וכ"כ רב אחא משבחא ורב יודאי גאון וכן מרינו ריב"ק פסקו שאין מצטרפין רוקח ורב אלפס והרמב"ם כתבו אפי' בן ט' מזמנין עליו אם יודע למי מברכין ולדעת הרמב"ם מצטרף אף לג' ואף לעשרה לה"ט. וכן כתב רבינו ישעיה ז"ל ורב האי גאון כתב דמצטרף לעשרה ולא לג' וכ"כ הר"ר יצחק מדינפירש וכ"כ הר"ר אביגדור וכן משמע סבר' רש"י וכן רא"ם משה"ל. ויש נוהגין לצרף ע"י חומש שנותנין חומש בידו ואין מנהג והרא"ש הביא מן הירו' שאין מברכין עליו עד שיביא שתי שערו' וכן הלכה המחוור שבכולם אין עושין קטן סניף לעשרה לבה"מ ולתפלה ולג' עד שיביא שתי שערות וכ"כ ר"י א"ז. וכן הרוקח:

פרק רנא

קטן פורח ר"ת פסק דקטן לבה"כ כשר בעשרה וכן לתפלה ודוקא לעשרה דברכת הזימון וכ"פ רשב"ם אבל לא לג' לזמן. ולא כמו שכתוב בב"ר דכל שכן לשלשה דתלמודא דידן עיקר. וכ"כ רב האי גאון דקטן עולה למנין ז' ואפי' מוטל בעריסה. ור"ח חולק עליו ולא מכח ההלכ' אלא לחומרא שלא להוציא שם ואפי' לדברי ר"ת המחמיר בזימון הוא דמחמיר אבל בסניף לעשרה לא פליג אדר"י בן לוי ורבינו יצחק כתב ראיתי ר"ת שלא רצה לעשות מעשה דקטן ואפי' חומש בידו להצרף לי' לברכת המזון ולתפלה אע"פ שבתשובתיו התיר להר"ר שלמה וגם אמר שלא מצא בשום מקום לעשות קטן סניף לעשרה ע"י חומש בידו רק בפרקי דר"א לענין עיבור השנה מזכיר ס"ת והכי איתא התם. מעברין בשלשה ר"א אומר בשבעה ואם נתמעטו מביאים ס"ת ואין מזכיר שם כלל שיהא קטן אוחז ס"ת בידו להצטרף אלא משמע לענין מילת' דהתם דמועיל ס"ת בלי קטן:

ור"י הוכיח מן הירושלמי דאין עושין קטן סניף לא לעשרה ולא לג' ולא לתפלה עד שיביא שתי שערות. וכן השיב הערוך בתשובותיו. וכ"כ ראבי"ה כיון שנחלקו בדבר גאוני עולם ראוי להחמיר בכולן מרדכי פ"ח דברכות ור"י בר' יהודה ז"ל עשה מעשה לצרף קטן לעשרה עם חומש להתפלל בעשרה. וכן בשאלות החלום ששאל החסיד הר"ר יעקב אם מותר לעשות סניף קטן שהגיע לחנוך כמו בן ט' וי' וי"א והשיב לו הקטנים עם הגדולים יוסף ה' עליכם ובב"ר אומר קטן וס"ת עושי' אותם סניף לעשרה. לא מיירי בקטן וס"ת בידו אלא קטן בפני עצמו ואפשר דוקא לענין בה"מ אבל לא לענין תפל' כמו שהוא בפי'

אחר כן בב"ר. וכן במסכת סופרים אין קטן עולה לתפלה ולס"ת עד י"ג. וכן סובר ר"י ורבינו ישעיה ורב נטרונאי ז"ל. משה"ל:

פרק רנב

נשאל גדול הדור מהרר"י מולין ז"ל עשרה שהיו בב"הכ וישן א' מהן אם יכולי' להתפלל אע"ג שהוא ישן והשיב הא ר"ת צרף אפי' עם תנוק המוטל בעריסה: ונהי דכתב הרא"ש דצריכה עשרה דצייתי. מ"מ חזינא דנהוג עלמא לצרף אף ע"פ שמשיחין שיחת חולין אע"ג דלבי מגמג' דשמא כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו עכ"ל:

פרק רנג

כתב רש"י שיכול להתחיל בשבת בבה"מ רחם וא"צ לשנות בפתיחה וגם בחתימה א"צ וכ"כ ר"י. ורב אלפס כתב וכן הרב יוסף וכן ר"י א"ז שיתחיל בנחמינו ומסיים בנחמינו שאומר והעלינו בתוכה ונחמינו בה כי אתה בעל הנחמות בא"י מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים והר"ר יונה מפרש שיסיים מנחם ציון בבנין ירושלים. והרא"ש כתב בפתיחה כרב אלפס ובחתימה כמו הר"ר יונה:

פרק רנד

טעה ולא הזכיר יעלה ויבוא בבה"מ בי"ט אומר בא"י אשר נתן י"ט לעמו ישראל לששון ולשמחה בא"י מקדש ישראל והזמנים וכתב הראב"ד צ"ל לששון ולשמחה את יום חג פלוני הזה. וכתב עוד שאין בה לא שם ולא מלכות לפי שאינה קבוע' ודומה לברכת הזימון שאע"פ שהוא מן התורה אין בה לא שם ולא מלכות לפי שאינה קבוע'. והר"י כתב שצריכין שם ומלכות והכי מסתברא והא דסגי בהאי ברכה ה"מ דלא פתח בהטוב והמטיב. אבל פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש. י"א כיון שלא סיים ברכת הט"והמ א"צ לחזור לראש בה"מ אלא חוזר לתחלה בונה ירושלים ולא מסתברא אלא חוזר לתחלת בה"מ וכ"כ הר'. ואם טעה ולא הזכיר ראש חודש בברכת המזון אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל זיכרון. ונסתפקו בגמ' אי חותם אי לא חותם. ורב אלפס כתב שאין לחתום. ור"י והרא"ש פסקו שיש לחתום:

פרק רנה

ואם חל ר"ח בשבת והזכיר של שבת ולא של ראש חדש היה אומר הר' יוסף שאין מחזירין אם פתח בהטוב והמטיב ואף ע"ג דהשתא לא סגי דלא אכל וכתב אחי הר"י צריך עיון בסעודה ג' אם לא הזכיר של שבת אם מחזירין אותו. לדעת ר"ת שאומר שיוצא במיני תרגימה בלי פת ודאי אין מחזירין אותו. ולדברי המפרשים שצריך פת דילפינן מדכתיב ג' פעמים היום גבי מן שהוא במקום פת לדידהו מחזירין אותו ע"כ:

פרק רנו

רב יהודאי גאון כתב ורב האי גאון שלאחר אכילת פירות וכיוצא בו צריך לענות אמן אחר ברכתו האחרונה מאחר שהוא סוף ברכה. והרמב"ם כתב שאין לענות אמן אחר סוף ברכה אלא כשהוא מברך שתי ברכות או יותר זו אחר זו:

פרק רנז

והוא דעונה אמן בבונה ירושלם כתב בה"ג וכן פירש ר"ח ורש"י דהוא הדין אחר סיום כל הברכות כמו בסוף י"ח וסוף ישתבח וסוף ברכות דק"ש שחרית וערבית וסוף ברכות די"ח וסוף יהללוך דהלל. אבל מ"מ לא נהגו העולם לומר אמן אלא אחר בונה ירושלי' דברכת המזון כמו שמפורש בתלמוד מרדכי פ"ח דברכות:

פרק רנח

בעל ה"ג כתב שאין לומר בברכת אבלים בברכ' המזון ולוקח נפשות במשפט משום דאיתא פ"ק דשבת דיש מיתה בלא חטא. והרא"ש כתב שאין למוחקו וכן עמא דבר:

פרק רנט

להיכן הוא חוזר פי' רב אלפס דמלתא באפיה נפשיה היא ופי' להיכן הוא חוזר לאותו שמברך שאכלנו משלו והם משיבים ברוך שאכלנו וכו' להיכן חוזר רב זביד אומר חוזר לראש ואומר נברך שאכלנו משלו פעם אחרת. ורבנן אמרי למקום שפסק שאומר ברוך שאכלנו משלו וכו'. וכן הלכת' וכ"כ ה"ג וכן ראבי"ה וכן הגאונים. ור"י פי' דקאי על מי שמפסיק לשנים. ואומר עד היכן ברכת הזימון שאומר עמהם רב נחמן אומר עד נברך עד ועד בכלל אבל ברכה הזן לא יגמור ורב ששת אמר עד הזן ועד בכלל ואחר סעודתו עד היכן חוזר. ופסק הלכתא למקום שפסק דהיינו ברכת הארץ לדברי ה"ג. ור"י פסק כרב ששת שמפסיקין עד ברכת הזן ולאחר גמר סעודתו מתחיל בברכת הארץ דהיינו למקום שפסק וא"צ זימון אבל רש"י פי' בריש שמעתין עד היכן ברכת הזימון שצריכין להיות ג' וכשהם שנים לא יאמרוהו ובסוף שמעתין פירש עד היכן הוא חוזר מי שנצטרף לזימון דאמרי' לעיל אליבא דרב ששת בברכת הזימון עד הזן להיכן חוזר לאחר גמר סעודתו והוצרך זה להפסיק אכילתו עד שגמר זה שמברך ברכת הזן וחוזר זה שהפסיק לשנים וגמר סעודתו וקאמר חוזר לראש. לתחל' הזן שהרי נתחייב בזימון שהרי מתחילה הוקב' לג' ורבנן אמרי למקום שפסק לברכ' הארץ כשאר יחיד ומשמע מתוך פירושו שהיחיד אין לומר בשום פנים ברכת הזן ופי' דחוק הוא והוקשה עליו מהא דקיימא לן דג' ברכות דאורייתא ומעשים בכל יום דלא עבדינן הכי. מרדכי פ"ג שאכלו. ור' ישעיה כתב הא דאמרינן שחוזר למקום שפסק הוא שלא אכל פת אלא מיני פרפרת. אבל ודאי אם אכל

פת צריך לברך על הפת שחזר ואכל. משבה"ל ומדברי הרא"ש למדנו לענין ג' שמפסיקין לשבעה שאין מפסיקין אלא עד שיאמר נברך וכו':

פרק רס

המפסיק לשנים יפסיק עד שיגמר מברך הזן וכשיגמור סעודתו יתחיל בא"י הזן. מספר א"ז:

פרק רסא

ויברך אחר ברכת הכוס בורא פרי הגפן ברכה אחת מעין ג'. לאפוקי מה"ג שכתבו שאין לברך אחר כוס של ברכת המזון וכ"כ המרדכי:

פרק רסב

כתב ה"ר יונה הא דאמרינן שלשה שאכלו אין רשאין לחלק דוקא כשקבעו עצמן ביחד בתחלת הברכה מהמוציא. והרא"ש כתב אע"פ שלא קבעו עצמו בתחלה. ורב אלפס גורס ג' שישבו לאכול אע"פ שכל אחד אוכל מככרו אין רשאין לחלק לה"ט:

פרק רסג

שנים שאכלו מצוה לחלק ולברך כל אחד ואחד בפני עצמו. פירש"י בין ברכת המזון בין ברכת המוציא וכן רבינו שמחה אבל ר"י פי' דוקא בברכת המזון אבל בברכה הראשונה כל אחד מוציא חברו. הר"ר יוסף פי' בשם רשב"ם דיוצא כל אחד בברכת חברו מרדכי:

פרק רסד

אכל טבל אין מזמנין עליו. כתב הרמב"ם שאין מברכים עליו לא בתחלה ולא בסוף וכן על כל דבר של איסור. והראב"ד השיג עליו וכתב שלא אמרו אין מזמנים עליו אלא לומר שאין לו קביעות כיון שאוכלין דבר של איסור והוא כענין אכילת פירות שאין להם קבע לזימון אבל למה לא יברכו עליו לבסוף מאחר שנהנה. מהר"ם היה אומר נודך ולא נודה לך ה' אלהינו ולא נהגו כן דכתיב נודה לך ונספר תהלתך ונהגו לומר על שהנחלת לאבותינו ברית תורת חיים ומזון. והרא"ש לא אמרו. וכן ר"י:

פרק רסה

גרסינן בירושלמי א"ר יהושע בן לוי מימי לא ברכתי לפני כהן ולא ברך ישראל לפני. ור' יהושע לוי היה ונראה לכאורה שיש דין קדימה ללוי לברך לפני ישראל במקום שאין כהן. ומהר"ם כתב שאין לו דין קדימה:

הלכות ברכות הפירות

פרק רסו

על הגרעינין או הפירות כתב הר"ר יונה שמברכין עליו בורא פרי העץ וכ"כ הרא"ש ובלבד שלא יהיו מרים וכ"מ המרדכי וכן ר"י א"ז. והרשב"א כתב שאין מברכין עליהם בורא פרי העץ:

פרק רסז

פתח בדשכרא וסיים בדחמרא פתח ואמר בא"י כדי לגמור שהכל נהיה בדברו. וכיון שהגיע למלך העולם נזכר שהוא יין ואומר בפה"ג לקולא עבדינן ולא מהדרינן ליה. ור"י פסק לחומרא שמחזירים אותו. ומיהו אומר הרב מאיבר"א דאם היה יודע בטוב מהו כגון שהיה יודע שהוא יין ונטעה בדבורו ואמר בורא פרי העץ תחת פרי הגפן דבתוך כדי דבור יכול לחזור בו ויצא אחר שהיה יודע בטוב שהוא יין מרדכי פ"ק דברכות:

פרק רסח

שמן זית מברכין עליו בפ"ה ומוקי ליה בחושש בגרונו והר' יוסף פי' לאו דוקא חושש בגרונו ה"ה נמי אם נתן שמן הרבה לתוך אנגרון מברך עליו בפ"ה שהרי נהנה ממנו ובה"ג כתבו שאין לברך עליו אא"כ כייב ליה חנכי פי' כואבים לו השנים דמתכוון לרפואה ונהנה מיניה. וכ"כ מהר"ם. וכ"כ הרמב"ם אם שתה אותו לבדו או שלא חשש בגרונו מברך עליו שהכל. ואינו נראה מה שכתב הרמב"ם שאם שתהו לבדו שיברך עליו שהכל דקאמר בגמרא אי דשתייה בעיניה אזוקי מזיק ליה פי' ולא יברך כלל לה"ט. ונראין הדברים אם שותה אדם משקה לרפואה אם המשקים רעים דלית ליה הנאה לא בריך ואי אית ליה הנאה מיניה לבד הרפואה חייב מרדכי פ"ו דברכות:

פרק רסט

השיב גדול הדור מהרר"י מולן על יין מזוג לענין בפה"ג אע"ג דבעלמא פסק ר"ת דטעם כעקר דאוריי' אפי' לקולא מ"מ לענין ברכה הוכיח ר"ת בחולין דחד בשיתא בטיל דלא חשיב טעמא לענין ברכה ואי הוה יותר מחד בשיתא הולכין אחר הטעם אי רגילי אנשי למשתיה במקום יין מברך ע"כ:

פרק רע

על הקפריסין שהן גדילין על הצלף. ה"ג ורב אלפס כתבו שמברכין בפ"ה. והראב"ד כתב בורא פרי העץ. וכן הרא"ש וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא מברכין עלייהו ב"פ האדמה לה"ט:

פרק רעא
מסמר של גרופלי אין מברכין עליו ביבש אבל עץ קנמון מברכין עליו ב"פ האדמה ועל הצוקרו ואגוז מוסקט ב"פ העץ מרדכי ברכות:

פרק רעב
על הצוקרו כתב בה"ג בורא פרי העץ ולולי הקבלה היה נראה בורא פרי האדמה סמ"ק:

פרק רעג
על פלפל וזנגביל יבשים אין מברכין עליהם. וי"א בזנגביל הלח ב"פ האדמה. וכ"כ ה"ג:

פרק רעד
דבש שזב מהתמרים שהכל ודוקא שערב עמו מים אבל אם הוא בעין ב"פ העץ. והר"ר אפרים לא חלק. והרמב"ם כתב דבש תמרים שהכל לה"ט. דובשא דתמרים מברכין עליה שהכל וכגון שנתנו בו מים ומיהו בלבדו מברכין ב"פ העץ. וה"ג ור"י ז"ל כתבו דאפילו לבדו מברכין עליהן שהכל. עכ"ל ר"י א"ז:

פרק רעה
סופי ענבים שאינן מתבשלי' לעולם משקין היוצא מהם כשאר מי פירות ומהר"ם כתב מברכים עליהם. ועל היוצא ממנו שהכל ונ"ל שמברכין עליו ב"פ העץ כמו על הבוסר:

פרק רעו
אם בשל פרי ויצא טעם הפרי במים כתב הרשב"א שמברכין עליו שהכל והרא"ש פיר' שמברכין עליו ב"פ העץ. ואני המחבר קבלתי מרבותי שבכל מקום שמחלוקת יש בברכות הלך אחר המקל מאחר שעל הכל שאמר שהכל נהיה בדברו יצא:

פרק רעז
רב אלפס כתב שאחר מים מברכים והר"ר יהודה או' שאין מברכין. א"ז:

פרק רעח
בני חוצה לארץ חותמין על הארץ ועל הפירות ובני א"י על הארץ ועל פירותיה. ועל היין חותמים על הארץ ועל פרי הגפן ודלא כאות' שחותמין על הגפן ועל פרי הגפן לה"ט נוסחא דראבי"ה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה תורת חיים ומזון שהוצאתנו מארץ מצרים רחם ה' על וגומר מרדכי. ורבינו ישעיה כתבו חותמין על הארץ ועל פרי הגפן אחר היין. ור"ח חותם על כולם על הארץ ועל הפרי וכן רב אלפס וכן ר"י א"ז. ורש"י כתב על הפירות על הארץ ועל פרי העץ על היין על הארץ ועל פרי הגפן. והנכון כדברי רבינו ישעיה ור"ח. משבה"ל. ורב האי גאון כתב מי שאוכל מזונות ותמרים ורימונים ושתה יין צריך לברך ג' ברכות בברכה אחרונה וא"ת יברך ברכה אחת ויסיים

בשלשתן הלכה רווחא היא דאין חותמין בשתים. וכן מצאתי בשם מהר"ם אך ר"ח כתב דמברך על המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פ"ה ועל תנובת השדה וחותם על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה ועל הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פ"ה כי הארץ מוצאת הכל וכ"כ ר"י א"ז משבה"ל:

פרק רעט

מהר"ם כתב ערמונים וחבושים כיון שאין דרכן לאוכלן חיין כשהן חיים שהכל מבושלין בורא פרי העץ וכ"כ ר"י א"ז. וכ"כ המרדכי. וערמונים וחבושים שלנו אינן כן אלא ראוים חיים ומבושלים:

פרק רפ

אגוז המטוגן בדבש ב"פ העץ. וכן השיב רש"י וה"ר ישעיה וכן ר"י א"ז. וכן על צוקארו כתב ר"י א"ז שמברכין עליו ב"פ העץ. וי"א כיון שאם בשלם בלי דבש משתנים לגרייעותא אם כן הוי דבש עיקר ומברכין עליהן שהכל ולא נהירא. ולי המחוקק נראה שזה עיקר וראוי לברך עליהם שהכל:

פרק רפא

על יין מבושל כתב בעל הדברות בשם ר' אבן גיאת שאין מברכין עליו בפה"ג אפי' נתבשל מעט וכן מצאתי שהשיב ר"י הגדול להר"ר יקותיאל דמברכין עליו שהכל וכן השיב רב פלטוי. ור' ישעיה כתב דמברכין עליו בפה"ג. כדאיתא בירושלמי שיוצאין בו חובת ארבע כוסות והרבה ראיות אחרות. משבה"ל. וכ"כ הר"י א"ז. והעולם נוהג לברך עליו בפה"ג ועל הבוסי כתב בה"ג ב"פ העץ. והרמב"ם כתב כך הגאונים כתבו ב"פ האדמה וי"א בפה"ע. ואני אומר שאין זה פרי ומברכי' עליו שהכל ואפשר להשיב על דבריו:

פרק רפב

אומר ר"ת כי התותי' הגדלי' בסנה מברכי' עליהם בפה"ע וכ"כ מהר"ם והר"ר יוסף והרא"ש כתבו שמברכים עליהם ב"פ האדמה וכן ראבי"ה. והר"ר מנוח הביא ראיה מן הירושלמי דמברכים על כל מיני אטד ב"פ האדמה וכן על תותים טריזא"ש בוכו"נאו. מרדכי פרק ה' דברכות:

פרק רפג

לשון א"ז תומי וכרתי וכיוצא בהן שטובי' חיים יותר ממבושלין אומר רב אלפי' דבין חיין ובין מבושלין בפ"ה ונראין דבריו והר' יהוד' כתב דכשהן מבושלין מברך עליהם שהכל. וצ' עיון כי הטורים לא כתבו כן בשם רב אלפס כאשר תראה אחרי כן:

פרק רפד
אי חנקתיה אומצא ושותה מים אין מברכין לא לפניו ולא לאחריו ודלא כרב עמרם שכתב שמברך לאחריו. וכן הרמב"ם כתב שלא לברך לא לפניו ולא לאחריו:

פרק רפה
ועל המורדכא המרוקחת בדבש והוא מרקחת נעשה מוורדים או ממיני עשבים נראה לי שיש לברך עליו שהכל אלא שחברי חולקין עלי ואומרים שהדבש הוא תפל ולדבריהם יש לברך עליהם בפ"ה והנני מבטל דעתי מפני דעתם. לה"ט:

פרק רפו
תומי וכרתי כתבו התוס' כשהם חיים בפ"ה ולאחר בשול שהכל ורב אלפס כתב כשהם חיין שהכל וכשהן מבושלין ב"פ האדמה וכן נהגו הגאונים:

פרק רפז
כתב רב האי ז"ל גרגלידי דליפתא מבושלי' או כבושים בחרדל או בחומץ בפ"ה. חיין שהכל. וכ"כ בעל ה"ג ויש מן הגאונים שכתבו להיפך וקצת נר' כדברי רב האי ז"ל:

פרק רפח
חמשת מיני דגן אם אכלן בעין לא שלא מבושלים אינן חשובי' לקבוע להן ברכה ומברכים לפניהן שהכל ואחריהן כתב בה"ג בורא נפשות רבות. וכ"כ הרמב"ם. והתוס' מסופקין אם היא בורא נפשות רבות או מעין ג' ולכן כתבו שיש להזהר שלא לאכלן חיין או שלוקות בעינייהו אלא בתוך הסעודה שאם אדם מסופק בברכה ראשונה יברך מספק שהכל שעל הכל שאמר שהכל יצא. אבל בברכה אחרונה אין לומר אלא כפי שנתקנה לה"ט. וכ"כ המרדכי:

פרק רפט
על פת דוחן כתב רב אלפס שהכל וכן הרמב"ם וה"ג כתבו ב"פ האדמה. והרא"ש כתב תחלה בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות רבות וכ"כ גאון:

פרק רצ
תוריתא דנהמא תואר של לחם כלומר צריך שיהיה בו מראה של לחם כלומר שלא נימוח לגמרי וניכר וידוע שהוא לחם והכי קיימא לן כרבא וכרב ששת דמברכין המוציא וברכת המזון על פירורין שאין בהן כזית כגון דאיכא תוריתא דנהמא:

פרק רצא

ונראה כשנותנים פת במים כלומר פירורים והמים מתלבני' מחמת הפירורין אזיל ליה תוריתא דנהמא וכן היה רגיל ר' דוד ממגנצא ללבן פירורי' בלילה כדי לאוכלן בשחרית בלי ברכת המזון ובלי המוציא מרדכי:

פרק רצב

כשנותנין קמח בתוך פולין או עדשים או כרישין או לתוך שקדים שעושין לחולה אם עושין אותו כדי שיסעוד הלב אז צריך לברך בורא מיני מזונות וטוב להחמיר ולגומעו בתוך הסעודה לאחר ברכת המוציא ופטור ממה נפשך מרדכי. ומיהו אותן נילי"ש דקים הרבה ולא הוי אלא גובלא בעלמא ויש להסתפק אם יש לברך המוציא או בורא מיני מזונות. ור"י נהג שלא לאוכלן כי אם בתוך הסעודה לברך על פת תחלה כדי לפוטרם מברכה שהיה מסופק. ואותם פרטא"ש ורוש"לייש חייבין בחלה ובהמוציא הואיל ואית להו תוריתא דנהמא. וכ' מהר"ם דר"י מפארי"ז לא היה רגיל לאכול פרטא"ש ורוש"לייש כי אם בתוך הסעודה שלא היה ברור לו אם יש להם תוריתא דנהמא:

פרק רצג

כתב הרמב"ם כל הברכות כולם אי נסתפק לו אם ברך אם לא אינו חוזר ומברך לא בתחלה ולא בסוף מפני שהם מדברי סופרים. ונראה דוקא ראשונה היא מדרבנן אבל אחרונה מעין ג' דאורייתא דמסמיך ליה אקראי וכן יראה מדברי ה"ג ל"הט:

פרק רצד

מטעמת התבשיל אין נ' לברך עד רביעית לכאורה משמע אפי' היה בולע וכ"כ הרמב"ם אבל ר"ח פירש דווקא בטועם ופולט:

פרק רצה

בירושלמי משמע דעל בריה כמו על גרגיר של ענב או של רמון שמברכין אחריו אפי' שהוא פחות מכזית. מה"ט. וכ"כ מהר"ם בשם הירושלמי והתוספות מספקין בו. לכן יש להזהר שלא לאכול בריה כי אם פחותה מכזית או יותר מרביעית כדי שלא להכנס בספיקא:

פרק רצו

האוכל פחות מכזית משבעת המינין שאינו יכול לברך אחריו ברכה מעין שלש כתב ר"י שיש לברך בורא נפשות רבות וכתב הרא"ש ולא נהירא וכן יראה מדברי הרמב"ם יש להסתפק אם יש לברך על פחות מכשיעור מז' המינין לאחריו בורא נפשות רבות ומסקנ' דאין לברך כלל אחריו:

פרק רצז

ועל היין ושאר משקים מסופק ר"י אם מברך אחריו אפילו בכזית. או שמא דוקא בכביצה וטוב ליזהר לשתות או פחות מכזית או יותר מכביצה:

פרק רצח

היו לפניו מינין הרבה ר"י אומר אם יש בהם מז' המינין מברך עליו וחכ"א על איזה שירצה לברך ומוקמינן ליה כשברכותיהן שוות ר' יהודה אומר כיון שברכותיהן שוות וא' נפטר בברכת חברו מין ז' עדיף אבל אם אין ברכותיהן שוות וצריך לברך על שניהם על איזה מהן שירצה יברך תחלה ואח"כ יברך על השניה אפי' אם היה האחד מהן חביב יכול לברך על האחד תחלה. לה"ט והר"ר ישעיה והר' שמואל בר חפני גאון פסקו כר' יהודה. ורב שמואל בן חפני כתב כבר הודיענו ה' ברכות הן לפני המאכל ומקצתן מוקדמות לקצתן בהזדמן כולן לפניו. ברכת המוציא קודם לברכת בורא מ"מ. בורא מיני מזונות קודמת לפרי העץ. ופרי העץ קודמת לפרי האדמה והאדמה קודמת לשהכל משב"הל. ורב האי גאון ורש"י פסקו הלכה כרבנן. אבל ה"ג פסקו דבכל פעם ב"פ העץ קודם לברכת האדמה וכן פסק רא"ם בספר יראים מרדכי. ובסמ"ק כתב בשאין ברכותיהן שוות צריך להקדים החביב. והרא"ש כתב כסברא ראשונה מלה"ט מספר א"ז כל היכא שאין ברכותיהן שוות מברך על זה וחוזר ומברך על זה וכגון שאין אחד מהן עיקר. אבל אם היה אחד מהן עיקר שבשבילו מתחיל האכילה מברך על עיקר כדתניא היו לפניו צנון וזית מברך על הצנון ופטור על הזית בד"א בזמן שהיה הצנון עיקר וחביב. אבל אם הצנון עיקר ולא חביב מברך על הזית וחוזר ומברך על הצנון ואפושי בברכות עדיף דאין להפקיע הברכות כל כי האי גוונא עכ"ל:

פרק רצט

ראיתי כתוב שברכת ב"פ העץ קודמת לברכת ב"פ האדמה אבל הרא"ש כתב שהן שוות ועל אי זה מהן שירצה יברך תחלה:

פרק ש

ירושלמי פת נקיה טמא ופת קיבר טהור מברך על אי זה מהם שירצה ואם פת אינו יהודי נקי וחביב ושל ישר' אינו חביב על איזה שירצה יברך אם אינו נזהר מפת של עובדי כוכבים. אבל השר מקוצי צוה לסלק הפת לבן של עובדי כוכבים מעל השלחן עד לאחר ברכת המוציא מרדכי ברכות:

פרק שא

כתוב בסמ"ק אם יש בני אדם שישבו או הסיבו יחד על היין בזמן הזה כל אחד מברך לעצמו שאין אנו רגילין עתה לקבוע עצמינו על היין. ונ"ל שאין חלוק האידנא בין מעיקרא. מרדכי:

פרק שב

אמר רב כל ברכה שאין בו הזכרת השם אינו ברכה. ור' יוחנן אמר כל ברכה שאין בו הזכרת שם ומלכות אינה ברכה ר"י נסתפק אם הלכה כר' יוחנן ונפקא מינה אם דילג מלכות והזכיר השם שלא יחזור ויברך דשמא הלכה כרב אבל רב האי גאון והרמב"ם פסקו כרבי יוחנן וכן ר"י א"ז וכן שבה"ל:

פרק שג

תניא אחר הכל עונין אמן חוץ מאחר תינוקות של בית רבן והני מילי בעידנא דגמרי אבל בעידנא דמפטרי נפשייהו עונין י"א דמפטרי נפשייהו עונין אחרי שלמדו אומרים קדיש והראב"ד פירש בשעה שאכלו מברכין לפטור עצמן ורש"י פי' בעידנא שאומרי' הפטר' ומברכין בתורה ובנביאים:

פרק שד

המור י"א שהוא זיעת חיה והנכון שהוא דם שמתקבץ ומתיבש בחטוטר' של חיה בצואר' ונעשה ממנו המור והרמב"ם היה אוסר לאוכלו משום חשש דם. והרב ר' יונה מצדד להיתר דפירשא בעלמא הוא והרא"ש כתב על דבריו. ובאתרוג של מצוה כתב ראבי"ה המריח בו מברך והרב שמחה כתב שאין מברך והדבר נכון:

פרק שה

על מושקט"א המריח כתב מהר"ם מברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות וכ"כ על ריח קנה וקנמון וכיוצא בהן מברך בורא עצי בשמים והרא"ש כתב ברוך שנתן ריח טוב בפירות לה"ט. והר"ר מקוצי היה אומר בורא מיני בשמים. מרדכי. ואני המחבר אומר מאחר שהם חולקין בלשון הברכה נר' לפסוק כדברי הרב ר' משה מקוצי שהכל נכלל במיני בשמים:

פרק שו

כתב הראב"ד ורדים מברך עליהם ברוך נתן ריח טוב בפירות וכן דעתי נוטה לפי שנאכלים במרקחות מתשובתהרשב"א:

פרק שז

כשיתא פי' בערוך כשיתא עיקרו שמן זית ומערבי' בו כמה מיני בשמים ואם סננו אתו ואין בו כלום מן הבשמים יש אומרים שאין מברכין על ריחו אלא בורא שמן ערב וי"א שאין מברכין עליו כלל דהוי כריח שאין לו עיקר והרא"ש כתב על כולם בורא עצי בשמים ולא חלק:

פרק שח

רב עמרם כתב היו לפניו שלש מיני בשמים ועצי בשמים ועשבי בשמים צריך לברך על כל אחת ברכה בפני עצמו. ויראה שאם היו לפניו אלו ג' מינין כיון שברך בורא מיני בשמים פוטר הכל שכולן מיני בשמים הן. אבל אם עצי בשמים ועשבי בשמים לפניו אז צריך לברך על כל אחד וכן יראה מדעת הרמב"ם לה"ט:

פרק שט

הביאו לפניו בסוף הסעודה שמן כבוש דלעיל לסוך בו ידיו להעביר זוהמת האוכלין והדס להריח בו מברך על השמן וחוזר ומברך על ההדס. ור"ת כתב דמברך על ההדס. ופוטר את השמן מספר א"ז:

פרק שי

כתב הרמב"ם המריח בכלים שהם מוגמרים אינו מברך לפי שאינו עיקר אלא להריח ואין נראה:

פרק שיא

הרואה מקום שנעשה בו נסים לישראל וכו' כל הברכות האלו צריכות שם ומלכות. וכ"כ הר"ר ישעיה וכן השר מקוצי לאפוקי מהראב"ד שכתב שא"צ שם ומלכות וכתב הראב"ד שאין חובה לברך על הנס אלא בפעם הראשונה ומכאן ואילך רשות והרא"ש כתב דמל' לל' יום ואז חובה בפעם הראשונה ומסיקנא אניסא דיחיד איהו לבדו בעי לברוכי. ורב אלפס גורס אניסא דיחיד איהו ובריה ובר בריה צריך לברוכי. וכן גורס רב האי ויש מפרשים לפי גירסתן לאו דוקא בנו ובן בנו אלא הוא הדין ליוצאי יריכו:

פרק שיב

ארבעה צריכין להודות וצריך לאודויי בפני עשרה. והתוס' כתבו שצריך עשרה ותרי רבנן מלבד העשרה:

פרק שיג

נוהגים באשכנז שלא לברך הגומל כשהולכי' מעיר לעיר אלא בהולכי מדברות ומנהג צרפת וגם איטליא לברך כשהולכין מעיר לעיר וראייתם מן הירושלמי דאומר כל הדרכים

בחזקת מסוכנים הם אמנם מורי אבי מהר"י לנדא ז"ל נהג שלא לברך. וכן לענין חולה כתב הר"ר יוסף והראב"ד דוקא חולה שנפל למשכב אבל חש בראשו או במעיו א"צ לברך וכ"כ המרדכי וכן הרשב"א בתשובותיו. אבל הרמב"ן כתב דבכל דרך ובכל חולי צריך להודות וכ"כ הערוך דאפי' חש בראשו צריך לברך וכן נוהגין בספרד:

פרק שיד

זמן תפלת הדרך עד פרסה אבל מכי עבר פרסה לא שנא במים לא שנא ביבשה הוה מעוות לא יוכל לתקן. ובה"ג מפרש עד כמה יבקש לילך שיהיה צריך להתפלל עד פרסה אבל פחות לא יתפלל. מרדכי פרק תפלת השחר

פרק שטו

המתענה בשבת כתב בה"ג שיאמר עננו באלהי נצור וכן נהג מורי:

פרק שטז

כתבו התוס' על מי שקנה כלים חדשים שמברך שהחיינו דוקא בכלים חדשים וחשובים אבל חלוק או מנעלים או אנפליאות אינו מברך והרא"ש כתב הכל לפי הקנה יש עני שמח בחלוקו יותר מעשיר בבגדים:

פרק שיז

אין מכבדים בדרכים דוקא שפגעו זה בזה בדרכים אבל מתחלה כשיוצאין יחד בדרך מכבדם בדרכים כדמשמע פ' בהמה קדמיה חמריה דרב. וראבי"ה פי' דבדרך סכנה אין מכבדין מרדכי פ"ק דברכות:

פרק שיח

נשאל גדול הדור מהרר"י מולן על מי שמברך שהחיינו על הענבים אם חוזר ומברך על יין חדש והשיב דרפיא בידיה פירוש מסופק מאחר דשמעי' דרבא אומר בפ' בתרא דעובדי כוכבים חמרא חדתא בענבים בתר שמא אזלי'. וא"כ יהא חייב לברך שהרי יש להם ב' שמות או דלמא לענין ברכת זמן בתר טעמא אזלי' ומאחר ששמח מתחלה על הענבים אינו שמח יותר על היין חדש עכ"ל ולי המחבר נראה שאין לברך מספק. עוד כתב הרב הנזכר אע"ג דבעל סמ"ק כתב שאם לא ברך זמן על פרי חדש בפעם הראשונה ששוב לא יברך אין נראה לו כמו מאן דנפק ביומי דניסן ורואה אילנות מלבלבי' דאפילו אם לא ברך בראשונה מברך בשניה ה"נ ל"ש עכ"ל:

פרק שיט

הרואה פרי חדש ונהנה מראייתו מברך שהחיינו ואם אינו נהנה עד אכילתו ממתין עד אכילתו וכן מכל דבר שמתחדש משנה לשנה כמו גדולי קרקע אבל דבר שאינו מתחדש

אפי' יש ימים רבים שלא אכל אינו מברך כ"כ רב שרירא גאון וברכ' הגשם אינו נוהג עתה עכ"ל סמ"ק. ובהג"ה סמ"ק וכן משמע קצת בערובין דקאמר רב יהודא אנא אקרא חדתי בריכי' שהחיינו פירוש אראייתן מיהו התם משמע דהוה רשות ולא חובה דומיא דאכילתן ע"כ:

פרק שכ

כתב הרמב"ם על הים הגדול מל' יום לל' יום מברך בא"י העושה ים הגדול ואיני יודע למה פוסק כיחיד שר"י הוא שאומר שקובע ברכה לעצמו ורבנן פליגי עליה:

הלכות תפלת המנחה

פרק שכא

הרב ר' יהודא כתב בשם ר"י שמותר לאכול סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה וכ"פ ר"י א"ז. ור"ת אוסר ונראה שאפי' לר"ת שאוסר דוקא כשקובע עצמו לסעוד אבל אם אוכל כביצה כאדם שאוכל מעט בלי קבע מותר כמו אכילת פירות ורב אלפס כתב דאפי' סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה אסור וכ"כ הרב יונה ומחמיר תבא ע"ב:

פרק שכב

זמן תפלת המנחה מו' שעות וחצי עד הלילה לדברי חכמים. ור"י עד פלג המנחה שהוא י"א שעות פחות רביעית שהוא א' שעה ורביע קודם הלילה ולא אפסוק הלכתא כחד מנייהו ואסיקנא דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד והוא שיעשה לעולם כחד מנייהו שאם עושה כרבנן ומתפלל מנחה עד הלילה שוב אינו יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה עד הלילה כיון דאחשוב אותו יום לענין תפלת המנחה שוב אינו יכול לעשותו לילה לענין ערבית וכן אם היה עושה כר' יהודה והתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה צריך ליזהר שלא יתפלל מנחה באותה שעה עכ"ל הטורי':

פרק שכג

דעבד כמר עבד אהא סמכי' שלפעמים אנו מתפללין תפלת המנחה אחר פלג המנחה כרבנן ולפעמים אנו מתפללין תפלת ערבית מיד אחר פלג המנחה כר' יהודה דאמר מפלג המנחה ואילך לילה הוא ויש מהנדזין בדבר משום דנראה כתרי חומרי דסתרן אהדדי מרדכי פ"ד:

פרק שכד

הלכה מתפלל מנחה ואחר כן של מוספין מכאן יש להזהר ביה"כ להתפלל תפלת מוספין קודם שש שעות ומחצה דהיינו קודם שיגיע שעת המנחה דאם לא כן היו צריכים

להתפלל תפלת המנחה קודם. וכ"כ ר' ישעיה ור' יהודה מפרי"ז מ"מ העול' נוהג שלא להקפיד. והר"ר אליאב יישב המנהג והאריך עיין בהגה' סמ"ק. ומיהו אם איחר אחר ו' שעות ומחצ' בזה אומר הירושלמי אם יש שהות להתפלל שתיהן תפלת המוספין קודמת ובתלמודא דידן בשמעתא לא משמע כן מרדכי פ"ד דברכות:

פרק שכה

שכח ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים דוקא שכח אבל הזיד ולא התפלל אין לו תשלומין וגאון כתב אפי' הזיד אם רוצה להשלימה בתפלת ערבית הרשות בידו אלא שאין לו שכר תפל':

פרק שכו

לדברי אשכנז וצרפת אין לו לאדם להתפלל תפלת נדב' שלא תקנו להתפלל אלא ג' תפלות ביום אבל רב אלפס כתב שיכול להתפלל נדבה אבל נראה לי שיש לאדם להזהר שלא להתפלל תפלת נדבה אם לא יכול לחדש בה דבר וגם צריך שיהא מכיר בעצמו שיכוון מראש ועד סוף:

הלכות תפלת ערבית

פרק שכז

ומאימתי זמן ק"ש כדתנן משעה שהכהנים נכנסים לאכול תרומתן והיינו צאת הכוכבים כך פסק רב אלפס וכ"כ רב פלטוי כל הקורא ק"ש קודם שיראה ג' כוכבים אם נתכוון לכך לא יצא ידי חובתו ויחזור ויקרא ויתפלל ואם לא נתכוין ולכך וטעה והתפלל אל יחזור ויתפלל. וכ"כ רב עמרם ואפי' קראה בין השמשות שהוא ספק יום ולילה איתא בירושלמי שחוזר וקורא אותה וכן פירש"י שזמנה מצאת הכוכבים ורש"י פי' שמה שאנו קורין אותה בב"ה אין אנו יוצאין אלא במה שאנו קורין אותה לפני מטתינו ואותה של ב"ה אינה אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה וכ"כ רב עמרם שעקר הקריאה שיוצא בה היא שקורא לפני מטתו ומחמת כן כתב שצריך לברך עליה ור"ת אומר שאותה של ב"ה עיקר שקורין אותה בברכותיה ומה שאנו קורין אותה קודם צאת הכוכבים משום דקיימא לן כר"י דאמר זמן תפלת המנחה עד פלג המנחה שהוא שעה ורביעית קודם הלילה ומשם ואילך חשוב לילה לענין תפלת המנחה והוא הדין נמי לענין ק"ש שמשם ואילך הוי זמנה. וכ"כ ראבי"ה והרא"ש הקשה על ר"ת. ור"י פי' כדי לישב המנהג שאנו סוברים כשאר התנאים של הברייתות שמקדימים זמן ק"ש לצאת הכוכבים וכו'. וגם מתוך הדוחק נהגו כן שלא יתקבצו אח"כ לתפלת ערבית ולא יתפללו בצבור ומ"מ

גם לפירוש ר"ת אין למהר כל כך לקרותה מבעוד יום קודם צאת הכוכבים כי דבר מועט הוא בין תנאי דמתני' ובין תנאי דברייתא לה"ט.

וראבי"ה כתב נראה לי עיקר דברי ר"ת והמחמיר לקרות ק"ש ולהתפלל בלילה מחזי כיוהרא שכל העושה דבר שאינו צריך לעשות נקר' הדיוט אלא א"כ הורגל בפרישות בשאר דברים מרדכי. והראב"ד היה נוהג לענות אמן עם הצבור כשהתפלל קודם צאת הכוכבים ועונה אמן על ברכת מעריב ערבים ואהבת עולם וקורא שמע עם הצבור כקורא בתורה ועל אמת ואמונה היה עונה אמן ומתפלל עם הצבור וכשמגיע זמן צאת הכוכבים היה קורא שמע בברכותיה ואינו משגיח על סמיכת גאולה לתפלה. משבה"ל.

ובעל המאור ז"ל כתב אנו אין לנו ראיה להקדים זמן ק"ש קודם זמנה ע"כ. ונקוט האי כללא בידך דאפי' מאן דשרי לקרות ק"ש של ערבית קודם צאת הכוכבים לא שרי אלא בדיעבד אבל לכתחלה לא אלא עד צאת הכוכבים וכן הלכתא. משבה"ל. אמר המחבר קנא קנאתי לה' על בטול תפלת ערבית בזמנה ולא די שאינן יוצאין ידי חובתן כי בזמן הזה קבלנוה עלינו לחובה כמו שכתבו המחברים אלא שמברכים ברכות של ק"ש לפניה ולאחריה וכמעט שהן לבטלה והנני סוגר חרב וחנית לבני אשכנז ואיטלייא המתפללין תפלת ערבית בזמן הקיץ לאחרכ"ב שעות דהיינו יותר מב' שעות לפני צאת הכוכבים ולא נמצאו ידיהם ורגליהם בבית המדרש ואין למנהג הזה לא שרש ולא ענף רק הרגל רע מצות אנשים מלומדת מצד עצלות וטרחה להתפלל שתי פעמים בשני זמנים מנחה ומעריב ובעבור כי ראיתי קצת נוסחאות מועתקות בשם הגדול המורים הרשב"א אשר בו תולי' עצמם כמו שאז"ל הרוצה ליחנק יתלה באילן גדול. הנני מביא לשון הנוסחא ההוא. ואוכיח בראיות ברורות מזהירות כשמש וירח שאין ממש בדבריהם ואפיצ' ביעקב ואחלקם בישראל וכטיט חוצות אריקם. וז"ל הנוסח' משום טור' צבור התירו להתפלל תפלת ערבית קודם הזמן וקורין ק"ש בברכותיה לעמוד מתוך דברי תורה לתפל' כאשר הוא מסקנ' הירושלמי. וכ"כ רש"י והראב"ד והרי"ף והרב' מן הגאוני' עכ"ל הרשב"א בחדושי ברכות. והנה טעו בזה הלשון וחושבים שמ"ש הרב התירו להתפלל תפל' ערבית קודם הזמן שר"ל קודם פלג המנחה כי מפלג המנחה ולמטה היא לילה לדברי ר' יהודה. ואני אומר כי לא יפה כוונו כי קודם הזמן ר"ל קודם צאת הכוכבים שהוא התחלת זמן של ק"ש של ערבית לכ"ע ותדע דהא לא מצינו בשום מקום שאפי' ר' יהודה אומר להתפלל ערבית מפלג המנחה רק שאמר שזמן תפלת המנחה עד פלג המנחה וכ"כ הרא"ש בפירוש וז"ל ונהי נמי דאין זמן תפלת המנחה אלא עד פלג המנחה לר' יהודה היינו שהיה כנגד התמיד וזמנו לא היה אלא עד פלג המנחה אבל ק"ש שתלוי

בזמן שכיבה אין ראוי לקרותו אז שעדיין אינו זמן שכיבה עכ"ל. ואפי' לפי' ר"ת שכתב דהוא הדין לר' יהודה דנחשב לילה אחר פלג המנחה ולר' יהודה יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה היינו דוקא מפלג המנחה ולמעלה מאחר ששעת מנחה עברה אבל לקרות ק"ש וערבית קודם שעה ורביעי' לפני צאת הכוכבים לכולי עלמא הוי יום לתפלת המנחה. ואיך יעלה על לב אדם להתפלל תפלת ערבית ותדע עוד כי הרשב"א הביא הדבר' הזה בשם הגאונים. ובשם רש"י וכולם אינם מדברים אלא מפלג המנחה ולמעלה. וכן לה"ט וז"ל ור"י פי' כדי לקיים המנהג שאנו סוברים כשאר התנאים של הברייתא וכו' והוא לשון התוספות א"כ ש"מ כי המנהג היה להתפלל מעט לפני צאת הכוכבים דומיא דתנאי ברייתא שאמרו זמנה מעט לפני צאת הכוכבים כמו שפירש"י לשם. ולמען לא יהיה פתחון פה לבעל דין לחלוק אכתוב כל חלוקי' הזמנים מק"ש של ערבית הנמצאים בגמרא בתחלת מסכת ברכות. מאימתי קורין שמע בערבי' משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן ומסיק בגמרא שהוא משעת צאת הכוכבים. וכן ההיא משעני נכנס לאכול פתו במלח ומסיק בגמ' דעני מאוחר מכהן. וההיא ברייתא משעה שקדש היום בערבי שבתות ואליבא דר"א. ופירש"י היינו בין השמשות והוא כדי מהלך חצי מיל קודם צאת הכוכבים. ואליבא דר"מ דאמר משעה שהכהנים טובלין לאכול בתרומתן ופירש"י דהיינו מעט קודם בין השמשות ואליבא דר' אחאי שאומר משעה שרוב בני אדם נכנסי' להסב ופיר"י והוא המאוחר לכולן. א"כ כל הני תנאי מאוחרים מפלג המנחה והיינו תנאי דברייתא שאומרים התוס' בתחלה מסכת ברכות. וז"ל אנו שמתפללין ערבית מבעוד יום סבירא לן כהני תנאי דגמ' שאמרו משעה שקדש היום א"כ ש"מ שמיירי כולם מפלג המנחה ולמעלה הרבה וגם מה שכתב הרשב"א שהוא מסקנ' הירושלמי היינו כמו שכתבו התוס' בתחלת פ"ק דברכות. וז"ל ודקאמר בירושלמי והא דקורין אותה בבה"כ וכו'. אר"ת שהיו רגילין לקרוא ק"ש קודם התפלה כמו שאנו רגילין לומר אשרי תחלה ואותו ק"ש אינו אלא כדי לעמוד מתוך דברי תורה עכ"ל. הרי שהירושלמי אינו מדבר מק"ש של חובה שהיו מתפללין עם ברכותיה.

והנה ראיתי בתשובת מהר"ר איסרליין ז"ל הנקראים תרומת הדשן שכתב שלא מצא טעם וסברא למנהגנו בזמן הקיץ וכן מהר"ר יוסף קולין זצ"ל לא היה מתפלל כלל עם הצבור ערבית רק בלילה וכן הרבה בעלי נפש וכן אני הקטן נוהג בזמן הקיץ אבל בזמן החורף שמתפללין ערבית אחר כ"ג שעות שהוא אחר פלג המנחה סומכים על יהודה ודוקא לפי דברי ר"ת מ"מ אינה יוצאין חובת ק"ש בזמנה לרוב הדעות סוף דבר בזה סליקנא בזה נחיתנא. ושבח אני את הספרדים והציצילי' אני וכן בערי המערב המתפללין

ערבית סמוך ללילה ויהי חלקי עמהם במצוה זו. ועליהם אני קורא ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע מהיכלו קולי. ואם באתי לתת טעם למנהג הרע הזה כי בזמן הקיץ תחלק היום לי"ב שעות גדולות כמו בימי החורף לי"ב שעות קטנות כמו שמצאתי בתוס' ספרדיות שכל שיעורי שעות שאמרו חכמים מתחלקין לפי השתנות הימים וכן שמעתי שמביאין ראיה מיומו של יהושע כשעמד לו החמה כיום תמים ואיכא במדרש כי היום ההוא יום תקופת תמוז היה וקא חשוב ליה תלמודא פ' אין מעמידין לי"ב שעות והיינו י"ב שעות ארוכות אע"פ שר"י הוא מסופק לענין התקופה פ' כיצד מעברין מ"מ תוספת זה אינו רק דבר מועט והוא קרוב לחלק חמישי מן השעה לכל שעה לפי דעת החוזים כאשר שאלתים וא"כ שעה ורביעית קודם הלילה שהוא צאת הכוכבים אפשר שיגיע לפי שיעור תוספת עד קרוב לשעה וחצי ודוקא בתקופת תמוז אבל לא בשאר הימים והלילות כשהם כמעט שוים אבל מכ"מ לשתי שעות שלימות קודם הלילה לא יוכל להגיע. וא"כ אפי' לדעת זו המתפללין ערבית קודם שעה וחצי לפני צאת הכוכבים תם לריק כוחם. וה' יראנו נפלאות מתורתו אמן:

פרק שכח

מי שנאנס ולא קרא ק"ש עד שעלה עמוד השחר יכול לקרות קודם הנץ החמה אבל לא יאמר השכיבנו. והר"ר יונה כתב ודאי צ"ל שתים לפניה ושתים לאחריה אבל לא יאמר הברכה כמו שהוא מתחיל ותקננו בעצה טובה מלפניך והרא"ש כתב שלא יאמרה כלל. עכ"ל הטורים והשר מקוצי כתב דקאי אקודם הנץ החמה דסליק מיניה אבל קודם עמוד השחר יכול לומר השכיבנו וכן פסק ראבי"ה מרדכי פ"ק דברכות:

פרק שכט

ברכה ראשונה מק"ש בערב נוסחא ספרדית ומבדיל בין יום ובין לילה בא"י המעריב ערבים ונוסחא אשכנזית בין יום ובין לילה ה' צבאות שמו אל חי וקים תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד. והר' ר' יחיאל אחי בעל הטורים כתב כי נוסחא ספרדית טובה. אבל נוסחא אשכנזית אינה מעין החתימה סמוך לחתימה. והרא"ש ישב קצת שהיא מעין החתימה:

פרק של

הפסוקי' שתקנו לומר אחר השכיבנו שהם י"ח אזכרות שמתחיל ברוך ה' לעולם אמן ואמן. י"א שאין לומר משום הפסק גאולה לתפל':

פרק שלא

כתב רב עמרם ש"צ יכול להפסיק אחר שחתם המלך בכבודו תמיד ימלוך עלינו וכו' לומר ברכו בשביל ב"א שבאו בין הפרקים כיון דבלאו הכי מפסיקין בפסוקין וביראו עינינו ואני כתבתי למעלה שאין להפסיק אלא במה שתקנו החכמים:

פרק שלב

עוד כתב רב עמרם בשם רב שר שלום שמות' ליפול על אפים ולבקש רחמים אחרי תפלת ערבית אפי' בצבור וכן המנהג בבית רבינו שבבבל. וכל בני אשכנז וצרפ' נוהגי' שלא ליפול על פניהם בערבית. ואת' תלמידי כבר קבלת שמץ מנהו שלא ליפול על אפי' בלילה כמו שפירשו המקובלים הטעם האמתי ולחכימ' ברמיזא

פרק שלג

מצוה לקרות ק"ש על מטתו ודי בפרש' ראשונה. ור"ח כתב שצריך לקרות ג"כ פרשת והיה אם שמוע דכתיב בה בשכבך ובקומך:

פרק שלד

נשאל גדול הדור מוהר"ר יעקב מולן. איך המנהג בקדיש יתום אם יושבי העיר יכולין לעכב על הנכרים שבאו חוץ לעיר לומר קדיש יתום. אם לא וגם הטעם למה נקרא קדיש יתום ולמה הקטנים אומרים זה הקדיש הואיל והוא דבר שבקדושה והשיב הרב כי יש מנהגים שונים בקהלות אשכנז יש נוהגים שלא לומר החיצון. ויש קהלות נוהגים שיאמר הגר כמו התושב ובמקום דנהוג נהוג אבל במקום דליכא מנהג מצד דינא יכולים התושבים לעכב על החיצונים. מאחר שהם פורעים ההוצאות מהכנס' וכל שאר עולים ומסים כמו מקום בית הכנסת שיש להם בדין. ונקרא זה הקדיש קדיש יתום בשביל שהקטנים שאינם יכולים להתפלל בצבור יכולים לומר קדיש זה כי נתקן בשביל המתים ולכן הקטנים יכולין לאומרו כי איננו חובה כשאר הקדישות של תפלה. ול"נ כי אע"פ שזה הקדיש נתקן בשביל המתים כמו מעשה דר' עקיבא מ"מ האבל כשהוא איש טוב לו יותר להתפלל כל התפלה מזה הקדיש כי גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה. ואע"פ שאין אבל בב"ה אין לבטלו מאחר שהוא נתקן אחרי פסוקים ואפי' מי שיש לו אב ואם יכול לאומרו מאחר שנתקן עכ"ל וקצרתי:

פרק שלה

נשאל גדול מהר"ר ישראל בר פתחיה המכונה ר' אוסרליין על מי שמת לו אביו או אמו באדר ובסוף סיום השנה שמת היתה השנה מעוברת אם יאמר קדיש באדר השני או באדר הראשון והשיב שיש לומר קדיש באדר הראשון כי לדבר זה אין רק שנים עשר

חדש כמו שאמרו רז"ל פושעי ישראל נדונין בגיהנם שנים עשר חדש ואינו אומר שנה וכ"כ מהר"ם ז"ל עכ"ל:

פרק שלו

א"ר יוחנן בן דהבא ארבע דברים שאלו מלאכי השרת. חגרין מפני מה הויין מפני שהופכין שלחניהם. פירש שנוהגים כמעשה בהמה פנים כנגד אחור. אבל מ"מ משמש כדרכה. ודוקא דרך אקראי בעלמא:

פרק שלז

וכשהוא מספר מגלה טפח ומכסה טפח ודומה. כמי. שכפאו שד כתב הראב"ד יש מפרשים מגלה טפח פי' שלא היה ממרק האבר בשעת תשמיש כדי למעט ההנאה. והראב"ד פי' מגלה טפח עכשיו מגלה אותה ועכשיו מכסה אותה כלומר שלא היה מאריך בתשמיש. י"מ מגלה טפח בסינר שהיתה חגורתו סינר שאף בשעת תשמיש היה מצריכה לחגור סינר ומכסה טפח מיד כדי למעט בהנאה:

הלכות שבת

פרק שלח

כתב הרמב"ם מסופקים בתנור אם דרך להחכירו כמו שדה ומותר או אם דומה למרחץ ואסור והוא הכריע לאסור ואפי' השכירו לשנה אסור. לשון הטורים לבעל התרומה התיר בתנור וברחים כתבו התוס' להתיר שעומדים לאריסות. ורב האי גאון כתב שאם השכירו תנור לשנים הרבה ונתפרסם הדבר מותר וכן נוהגין היתר בבבל. והרא"ש כתב נתברר הדבר בכל גלותינו שכל מי שיש לו מרחץ או תנור אינו שוכר פועלי' לעשות מלאכ' בהם ולוקט הוא הריוח של הרחיצה ושל האפיה אלא משכירו לאחר לשנה א' לחדשים בשכר ידוע ושיטול החוכר כל הריוח שיגיע ממנו ומותר בקבלנות שאין מלאכת העובד כוכבים נקראת על שם הישר' אבל אם היה משכירו לימים אסור לקבל שכר שבת וי"ט לשון הטורים:

פרק שלט

ועובד כוכבים שתפר בגדיו של ישראל בשבת אסור ללובשן בשבת ולא התירו אלא שתעשה מלאכתו בשבת אבל לא שיהנה ממנו בשבת וכן כתב הר"ר אביגדור ומורי עלה כתב דלא סבירא ליה האי פסקא שיהא אסור ללובשו. וכן מצאתי בשם ה"ר מאיר. משבולי הלקט:

פרק שמ

נשאל לרש"י מי שיש לו שוורים והשכירה לעובדי כוכבים לחרוש לזמן מה אם יכולין לחרוש בשבת ויש שהיו אוסרין אפי' קבל העובד כוכבים אחריות מיתה וגנבם וגם יוקרא וזולא. ויש מתירין באופן זה ישראל ששכר עובדי כוכבים לבנות לו בית בקבלנות היה מתיר ר"ת שיבנו בשב' ור"י אוסר ואפי' סתם הגוי האבנים בביתו אסור לישראל לשקטן בבנין רבי היה מתיר בתנור שקבלו בשותפות שיקבל יום א' כנגד יום השבת שבטל העובד כוכבים אפי' לא התנו בתחיל' ור"ת אוסר. וכשבנה ר"ת ביתו לא רצה שיבנו לו בשבת וכן נראה דעת הרמב"ם שכתב המשתתף עם העובדי כוכבי' במלאכה או בסחור' אם התנו וכו'. וכתב הרא"ש ומיהו תנור של עובדי כוכבים שלקח הישראל משכון מן העובדי כוכבים נראה שאין צריך לישראל להתנות כלום כיון שהוא ברשות העובדי כוכבים ושכר העובדי כוכבים הוא רק לישראל ברבית שלו ואין לישראל חלק בגוף התנור ואם לא התנו בתחלה וגם לא באו יחד לומר שיקח הישראל יום אחד כנגד השבת אלא חלקו סתם. מבעיא ולא אפשיט' וכתב הרא"ש דספיק' דרבנן לקולא אבל מדברי הרמב"ם נראה לחומרא ל' הטורים:

פרק שמא

רבינו גרשום אסר הפת שנתנו אנשי הפיחה ליהודי' בשכרו ואסר אפי' בדיעבד כל שכר שבת. וכן פסק מהר"ם על היהודים הקונים המכס ומשכירים להם העובדי כוכבים לקבל המכר בשבת ונראה דבקבולת מותר והאיך דמי קבולת גבי מכס כגון שהשכירו כך לשתגבה כ"ה דינרים אתן לך כך וכך אבל לישב אצל העובדי כוכבים המקבל המכס אסור. קצרתי לשון המרדכ"י פ"ק דשבת:

פרק שמב

בספר התרומה התיר להשכיר בהמתו בהבלעה וע"י הפקר שצריך להפקיע האסור שביתת בהמתו. וכתב הר"ר פרץ ויפרש בשעת הפקר שאין מפקיר' אלא ביום השבת ונראה דאפילו בסתם נמי דעתו לזה שהרי אינו מפקירה אלא כדי להפקיע אסור שביתת בהמתו עכ"ל וכ' בספר המצות בשם הר"ר שמשון משנץ ומיהו אם אמר בהמתי קנויה לך מותר:

פרק שמג

בנתינת חטי' לרחי' בערב שבת סמוך לחשיכ' ר"ת פסק כרב יוסף דשרי. ולא נהירא לר"י אלא כמו שכתב רב חננאל שפסק כרבה וכן מסקנ' הרא"ש לאסור וכן נוהגין בכל מקום ע"כ מתשובת מורי מהר"ר יהודה לנדא זצ"ל:

פרק שמד

אם אין אדם ידוע בעיר לקבל הכתבי' אין משלחים אותן בערב אלא אם כן קצץ וברביעי ובחמישי מותר והרמב"ם כתב שאם לא קצץ לעולם אסור:

פרק שמה

יש מפרשים דאין מפליגי' בספינה פחות מג' ימים קודם שבת משום אסור תחומין ולכן מתירין ההולך בספינה גדולה שמהלכת למעלה מעשרה לשון הטורים וכן כתב ר"ח ומשום הכי נהגו להפריש בים ור' ישעיה כתב דהאי מתניתין דאין מפליגין אליבא דבי' שמאי היא אבל ב"ה שרו והלכתא כוותיהו אפי' לא נכנס אלא עם השמש מותר. ועוד מצאתי כיון דשבת באויר מחיצות מבעוד יום יכול לחזור לביתו ולהכנס בה בשבת ולהפליג חוץ לתחום ולטלטל בכולה והוי לה כד' אמות. ואעפ"י שמותר להכנס בספינה מבעוד יום כדי להפליג למחר אסור לצאת ממנה אם הלכה חוץ לתחום וכן פי' ר"ת ורש"י ובדברי רשב"ם וה"ר נתן המכירי בשם רבו רבי' שלמה מצאתי שמותר להכנס בשבת בספינ' ולצאת חוץ לתחום ולטלטל בתוכ' כיון ששב' באויר מחיצו' מבעוד יום ועוד גדולה מזו כתבו דאפי' לא נכנסו מבעוד יום שמותר להפליג בשבת עצמו אך בזה לא נהירא לרבינו יצחק הזקן מייניפר"א. ורבינו יואל הקש' מפ"ק דשבת האמנם מצאתי דאין ראיה לסתור דברי רבותי. והר"ר אביגדור כתב הנכנס בספינ' מערב שבת אל יצא משחשיכה שאם יצא הימנה מחשיכה וירצה ליסע לא יכול עוד לחזור לתוכה דהוה ליה כיוצא לדעת חוץ לתחום וכן כתב גאון אחר משבולי הלקט. ורב אלפס כתב דטע' דאין מפליגין משום עונג שבת שכל ג' ימים הראשונים גופו משתבר ואין רוחו חוזרת עליו עד אחר ג' ימים ולכן מתירין בנהרות הנובעים שאינו מצטער ובה"ג כתב אם קנה שביתה בספינה מע"ש מותר להכנס בה אפי' בשבת ור"י אסר הכל אפי' בתוך התחום מפני שהוא שט על פני המים שהוא אסור לשון הטורים מצאתי בשם הר"ר ישעיה שהיה נכנס ועובר בשבת בעיר וני"זיאה באותן הספינות שעוברין משכונה לשכונה והיה אומר שהעובדי כוכבים המנהיגי' את הספינ' לעצמן הם מכונין ורבינו מאיר הקשה לו מרבן גמליאל שירד לנמל וכו' ובדברי הגאונים ז"ל שאם המחוז יבש שאין הספינה יכולה להתקרב ביבשה כדי שיעשו כבש מותר לירד במעבר היא ביצית קטנה שמעברת כמו בגשר. והר"ר אביגדור כתב שאין לכנס בדוגית קטנה אם היא שטה על פני המים וזה ממקומה אך אם היא עומדת בארעא סמיכתא הוא. משבולי הלקט:

פרק שמו

ולענין דבר מצוה פירש ר"ת דבכל מקום שאדם הולך חוץ מלטייל חשוב דבר מצוה:

פרק שמז
הרמב"ם כתב מצוה שימנע אדם מן המנחה ולמעלה לקבוע סעודתו בערב שבת. ונראה דקודם מנחה אין לקבוע דע"ש סתם קאמר לשון הטורים. האלפסי פסק כלישנא בתרא דמחמיר ואסר אפי' בסעודה קטנה סמוך למנחה גדולה אבל ר"ת פסק כלישנא קמא דסתמא דתלמודא קאמר לה ואם כן דוקא סעודה גדולה כגון חופה ובירית מילה סמוך למנחה גדולה אסורה להתחיל מו' שעות ואילך דהיינו חצי שעה לפני מנח' גדולה ואם התחיל אפי' לאחר מנחה זו אין מפסיקין עד הערב שיוכל להתפלל המנחה ביום אבל סעודה קטנה אינה אסורה להתחיל עד שתגיע המנחה קטנה סוף תשע שעות ומחצה: מרדכי פ"ק דשבת:

פרק שמח
המתענה בערב שבת הלכתא מתענה ומשלים פי' אם ירצה ולא הוי כמתענה בשבת וכיון שיכול להשלים אם ירצה והוא קבל עליו בסתם וכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית צריך להשלים עד צאת הכוכבים אם לא שפירש בשעת קבלת התענית שישלים עם הצבור ומהר"ם כתב שיכול לאכול מיד אחר התפלה קודם שקיעת החמה שהוא מפרש מתענה ומשלים עד אחר תפלה אבל תענית חלום לכולי עלמא מתענין עד ליל' ממש שאפי' בשבת עצמה יכול להתענות:

פרק שמט
כתב הרא"ש מי שכותב לעצמו ספרים דרך למודו מותר לכתוב ערב שבת כל היום:

פרק שנ
רבינו תם ז"ל פי' הטעם למה אסור לעשות מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה משום כבוד שבת וי"ט שמוסיפי' מחול על הקודש דווקא מלאכת הדיוט אבל מלאכת הקדש כגון כתיב' מותר וכן כתב רב ישעיה משבולי הלקט:

פרק שנא
פסק הר' יוסף שאסור לומר לעובד כוכבים בערב שבת תעשה מלאכה זו בשבת מפני שהוא כמסייעו וכן הוא בספר התרומה ובספר מצוה גדול פסק דמות' לומר לעובד כוכבים בע"ש וליתן מעות שיקנה מה שירצה ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת מרדכי פ"ק דשבת:

פרק שנב
כל דבר שאסור להשהותו ואם עבר ושהה או ששכ' ושהה אותו במקום שלא היה לו לשהותו אסור לכל אף למי שלא שהה אותו והרמב"ם חלק בשבת בין בשל כל צרכו

ובין אם מצטמק ויפה לו. ובשלא בשל כל צרכו אסור עד מוצאי שבת וכשמצטמק ויפה לו התיר ואיני יודע למה חלק ביניהם:

פרק שנג

פירש רשב"ם כל מה שאמרו הטמנה דוקא שלא הגיע למאכל בן דרוסאי ור"ת פי' שיותר יש להחמיר בהטמנה מבשהיה לפי שמטמין לצורך מחר וצריך חמום טפי שלא יתקררה לכך חיישינן טפי ואפי' נתבשל כמאכל בן דרוסאי. ל' הטורים ובדברי קצת גדולי ישראל והר"ר משה מכללם אפי' השהוי בתנור ואפי' גרוף וקטום אסור ואפי' נתבשל כל צרכו אם הוא מצטמק ויפה לו. והתבשילים שאדם נותנן בתנור מערב שבת לאכול בשבת מצטמק ויפה לו הוא ומ"מ ליתנו בתוך התנור לכתחלה לעולם אסור לדברי הכל תשובות הרשב"א. וכתב הרא"ש יש נוהגים לעשו' חפירה גדולה אצל מקום האש מרוצפת בלבני' סביב ומסירין אותה וגורפין אותה ומטמינין בהם את הקדרה ומכסין אותה ומביאין ראיה. ויש לחלק. ההטמנה שמטמינין רוב העולם שמניחי' הקדירה על גבי הכירה ומכסין אותה וסביבותיה בבודים איני יודע טעם להתירדאעפ"י שמותר להטמין בכסוי כיון שיש תחת הקדר' אש שמוסיף הבל אסור דאמ' רבי זירא קופא שטמן בה אסור להניחה על גבי גפת של זתי' אלמא אע"ג שטמן בהיתר כיון שנתנה על גבי דבר שמוסיף הבל אסרו כ"ש שהוא אסור כשהקדרה נתונה על גבי האש וגם על ההטמנה של הרא"ש יש לפקפק מהא דקדרה שטמן וכו' אלא שהוא היה מחלק להיתר כיון שאינו דרך הטמנה לשון הטורים:

פרק שנד

השיב גדול הדור מהר"י מולין תנור סתום המרדכי מתיר לסותרו בפרק במה טומנין וספר אגודה אוסר משום סתירה וראיתי מורה ע"י עובד כוכבי' או תינוק כדאפשי'. ובדליכא כל הני אפי' ע"י ישר' וכמדומ' לי שכן ראיתי בתוספו'. ולחזור ולסותמו אם יש בו גחלים לוחשו' שמא הוי פסיק רישיה אבל ע"י עובד כוכבי' מנהג פשוט להיתר וע"י ישראל אם אינו סותמו לגמרי דילמא הוי שרי עכ"ל:

פרק שנה

רבינו אליעזר ממיץ אסר לומר לעובד כוכבים להוציא הקדירה בשבת כשנוגעת בגחלים וכל זה הגון הוא כי דבר שאינו עושה אינו אומר לעובד כוכבים ועושה. שיבולי הלקט: ואפשי' שהישראל עצמו מותר להסיר הקדירה מעל הגחלים בשבת הואיל ואינו מנענע הגחלי' ואין מתכוין אליהם ואין מנדדן ממקומו. מרדכי פ"ק דשבת:

פרק שנו

כתב רבינו ישעי' האבני' שהאשה מכסה בהם הכירה מותר לטלטלן בשבת כיון שטמנה בהן בערב שבת וי"ט שחל להיות בערב שבת היה מקפיד רבינו יהודה ב"ר נתן להטמין דסבירא ליה דאסור דהוי כמו בנין ומפרש אחר כתב שאין להקפיד על כך. משבולי הלקט:

פרק שנז

וכשמדליק נר בשבת מברך להדליק נר של שבת ויש אומרי' שאין לברך עליו ונותנים טעם לדבריהם שאם היתה דלוקה ועומד' אין צריך לכבות' כדי לחזור ולהדליקה וגם לא להדליק אחר' ואינו טעם. ועוד אומ' ר"ת שאם היה דלוק ועומד שצריך לכבותה ולחזור ולהדלי' וכ"כ רב עמרם המדליק נר של שבת יברך ר' משולם כתב שאין לברך על הדלקת נר בשבת כאשר הביאו התוס' ולא מסתבר' כוותי'. יש חכמים שמצוי' לברך על הדלק' נר בשבת ויש מצוי' שלא לברך משום דחובה היא כדאמרי' הדלקת נר בשבת חובה אך נהגו לברך על פי ר"ת בארץ הזאת ואין דומה למים אחרונים חובה דלא מברכין משום שהן בשביל סכנה. ע"כ סמ"ק:

פרק שנח

כת' ראבי"ה שאין להדליק פחות משתי נרו' אחת כנגד זכור ואחת כנגד שמור. וגם אין לו לאכול בחצר ביתו בלילי שבת אלא צריך לאכול במקום שהדליק על שם וידעת כי שלום אהליך משבולי הלקט ואני המחבר אומר כי דבר זה להצריך ב' נרות אינו נזכר בשאר פוסקים ולכן אין העולם מדקדק בזה אבל אמת הוא כי נפש המקובלים מארץ אשכנז דקדקו בזה כי ראוי ומצו' מן המובח' לעשות כדי ליחד כנסת ישראל בהקב"ה הרמוזי' בזכור ושמור בדבור אחד נאמרו וביחוד אמתי. והמבין תשואות חן חן לו:

פרק שנט

כתב בהלכות גדולו' דקבלו' שבת תלוי בהדלקת הנר כיון שהדליק הנר חל עליו שבת. והתוספות כתבו שאין הדבר תלוי בזה ואפי' אחרי שהדליק לא חל עליו שבת אלא תלוי בתפל' של ערבית וכן כתבו הגאוני' שאין אסו' במלאכה עד שיתפלל ערבי' וכן כתב הר"ר שמשון והנני מוסיף על דבריהם שאם קבל עליו לשבות אסור לעשות מלאכה אך אם טעה שהיה סבור שהחשיך ולא החשיך מותר. וכן מצאתי בשם ה"ר אביגדור שאם הדליק בכונה שלא לעשות מלאכה אבל אם קבל בטעו' מותר וכן פסק ר"ח. ורבינו ישעיה ורבינו נסים ובעל המאור כתבו אפילו צבור מותרים בעשיית מלאכה אם קבלו שבת המעות. ומצאתי בתשובת הגאונים פעם אחת היה מעונן וסבורים שהחשיך

והדליקו את הנרות ולא הספיקו להתפלל מנחה עד שנשבה רוב ונתפזרו העננים וזרחה השמ' ולא התפללו ערבית והיה שהות ביום והתחילו לכבות ושאלו לחכמי ישראל ואמרו שאותם שהדליקו את הנרות אסורים להדליק ולעשות מלאכ'. אבל שאר אנשי הבית מותרין להדליק נר אחר אבל אותו הנר שהדליק לשם שבת אסור ליגע בו ולהוסיף בו שמן ואפי' אם כבה אסו' לטלטלה עד מוצאי שב' ובמסכת ברכו' מביא מעשה אח' כזה ומפירש"י משמע שצבור שהתפללו בטעו' אסורין בעשיית מלאכה שבה"ל:

פרק שס

והיכא שרוב הקהל קבלו עליהם שבת המיעוט אסור במלאכה בעל כרחם וכ"כ הר"ר יהודה ב"ר מרדכי דאם הקהל אמרו ברכו היחיד שלא היה בכנס' אין רשאי לעשות מלאכה אעפ"י שאין רוצה לקבל עליו שבת עדיין מרדכי פ"ב דשבת. ובעל סמ"ג כתב ואפשר המדליק עצמו אסור במלאכה ואני המחבר ראיתי מ"א מהר"י לנדא ז"ל שהנהיג את מרת אמי כשהדליקה נר ש"ש להשים מיד על הקרקע הנר שהדליקה בו והיתה שובב' מיד:

פרק שסא

כתב גדול בדורו מהר"י מולן לפי דעת התו' בפ' תפלת השחר יכול לקבל עליו את השבת מפלג המנחה ולמעלה לדע' מהר"ם ב' שעות קודם הלילה שהוא חלק י"ב מכל יום השבת שהוא כ"ד שעות דומיא דשנת השביעי' דתוספ' שביעי' הוי ל' יום חלק י"ב משנה. וכולהו דרבוותא שרו לאכול שלא במקום הדלק' הנר כמו שתמצא בתשוב' מהר"ם בהגה"ה מיימונית. אלא שבעל ספר האגודה הצריך והוסיף לעשות נרו' ארוכו' שלא יכבו קודם הלילה דאל"כ הוי ברכה לבטלה דשרגא בטיהר' למאי אהני מכל מקום נראה לי דסגי בנרות שבחדרים דהוו לתשמי' ולא לאכילה ובעי לברוכי כדכתב מהר"ם וגדולי צרפת נמשכים בסעודתם עד הלילה ובאשכנז מקדימים בזמן הקיץ ועל שניהם אני קורא ועמך כולם צדיקי' עכ"ל:

פרק שסב

פסק בס' המצות מה שנוהגים שמדליקין ע"ש ומכבין הפתילות כדי שתאחז להשלהבת יותר היטב לרווחא דמילתא היא. ובה"ג פסק דהכי הלכתא דאין מדליקין אלא בפתילה מהובהב' וכן איתא בתוס' ור"י חלק וספק דבחרוך שרי אבל הבהוב כדי להדליק ולכבות א"צ לעשותו מרדכי פרק ב' דשבת:

פרק שסג
אם כרך דבר שמדליקי' על גבי דבר שאין מדליקין אם כיוון להדליק אסור להקפות מותר. ופירש"י שלא כרכו סביב אלא נתן הפסול תחת הפתילה שתהא צפה שלא תטבל בשמן ורב אלפס פי' אפי' כרכו סביב וכן פי' הרא"ש:

פרק שסד
פירש"י שאין מדליקין בקנבוס ולא בצמר גפן ור"ת התירו ונהגו כמותו וכ"כ הגאונים ור"י וכן המנהג לה"ט. ר' יואל הלוי תמה על שנהגו להדליק בצמר גפן דמשנה רווחא היא כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן וכן פירש"י דקנבוס צמר גפן יוצאין מן העץ הוא ורא"ם כתב היוצא מן העץ נקלף מן העץ לאפוקי קנבוס אבל צמר גפן מדליקין בו משבה"ל:

פרק שסה
יש מתירין אפי' שמן פסול ופתילה פסולה שכרכן יחד ועשה מהן נר שלא אסרו אלא בשביל א' לבדו בתוך הנר אבל כשכרכו יחד שרי וטעמא משום דאין נמשכין אחר הפתילה וכשכרכו יחד לא שייך האי טעמא ור"ת אסרו ואם כרך שעוה סביב הפתילה ועשה ממנה נר הגאוני' אוסרין ורש"י ורב אלפס מתירין ולזה הסכים הרא"ש:

פרק שסו
בספרד נהגו לומר והוא רחום בהסכנת שבת ובאשכנז וצרפת ואיטלייא' אין אומרים:

פרק שסז
בטוליטל"ה נוהגין לומר ולחתום בשבת כמו בחול ואין נראה וכן במקו' יראו עינינו משנ' בפתיחתם ואו' ישמחו השמים ותגל הארץ וזהו מנהג של טעו' שלא תקנו ברכת המלך בכבודו אלא לפי שתקנו לו' פסוקי' שיש בהן שמונה עשרה אזכרו' שתקנו לו' אחריה' ברכ' וכיון שא"א הפסוקי' בשב' למה יאמרו הברכה וכן המנהג בבית רבי' שבבבל שא"א שומר עמו ישראל לעד וכתב בעל המנהיג שא"ל ושמור צאתנו ובואנו וכו':

פרק שסח
כתב רבינו שאין ליחיד לומר הברכ' ממגן אבות בדברו שלא נתקנה אלא בצבור ומנהג אשכנז וצרפת שהיחיד אומרה בלי ברכה ומתחילין במגן אבות עד זכר למעשה בראשית:

פרק שסט
כתב רב עמרם טעה ולא הזכיר של שבת בערבית מחזירין אותו ורב משה גאון כתב יחיד שטעה ולא הזכיר אתה קדשת בלילי שבת אם שמע מש"צ מגן אבות מראש ועד סוף

יצא ור' נטרונאי כתב אפי' לא התפלל כל ז' ברכות ושמע מש"צ מגן אברהם מראש ועד סוף יצא ידי חובתו ותימה הוא לה"ט:

פרק שע

וי"ט שחל בערב שבת נהגו שלא לשנות פ' במה מדליקין לפי שאינן יכולין לו' עשרתן ערבתן ויש שאין דוחין אותו בכך משבה"ל והעולם נהגו שלא לאומרו:

פרק שעא

ונהגו בכל המקומות שש"צ מקדש בבה"כ ואני תמה איך נתפשט זה המנהג דהא קי"ל כשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה דהא אין מקדשין בבה"כ אלא לאפוקי אורחים דאכלו בבה"כ כיון דהשתא ליכא אורחים קרוב הדבר להיו' ברכה לבטלה. לה"ט הא מלתא אסתפקא מכמה שנין וצווחו כמה גאוני עולם ככרוכיא דאין קידוש אלא במקום סעודה וכ"כ רב האי גאון ורי"ן אבן גיאת ואפשר לומר דכיון דתקנו הקידוש משום אורחים אפי' כי ליכא אורחי' לא עקרו התקנה דוגמת מגן אבות דנתקן בשביל עם שבשדו' ואע"ג דליכא עם לא סלקוה תשוב' הרשב"א סימן ת"ק. ורב נטרונאי כתב מקדשין בבה"כ אעפ"י שאין אוכלין לשם ואע"פ שאין קידוש אלא במקום סעודה מפני שהטעמ' קידוש רפואה היא. ומה שטועמין כל הצבו' לאו משום דחוב' היא לטעום אלא שחובה היא לשמוע קידוש לבד וכיון ששמעו הקידוש יצאו ידי חובתן וא"צ לטעום וכל דבריו תמוהים ואי איישר חילי אבטליניה. וכ"כ רב האי שאם אין שם אורחין אין מקדשין בבה"כ לה"ט:

פרק שעב

כתב רבינו נסים הא דאמרינן אין קידוש אלא במקום סעודה דוקא כשמקדשי' במקום זה על מנת לסעוד במקום אחר א"צ לקדש עוד והביא ראיה מן הירושלמי ורב האי גאון ובעל הדברות דחו ראייתו. ובתשובת הגאונים מפרש הא דאמרינן אין קידוש וכו' אם רואה במקום שהוא סועד מקום שקדש שם מותר שבה"ל:

פרק שעג

אם התחיל לאכול מבעוד יום וחשכה צריך להפסיק ופורס מפה ומקדש. וי"א שמקדש כמו בשאר פעמים שמברך על היין ואח"כ על הקידוש ומיהו בירושלמי אומר אם היו שותים תחלה שא"צ לברך על היין וכן פסק הרי"ץ גיאת:

פרק שעד

ולענין המוציא א"צ לברך אלא מקדש ואוכל בלי המוציא וכ"כ ר' ישעיה ובעל הדברות שבולי הלקט. ורב אלפס כתב שצ' לברך המוציא וכן ר"י ז"ל ולזה הסכים הר"ש שיש

לברך בפ"הג אם שתה תחלה אבל המוציא יברך. ונר' מדבריו שאם אין לו יין ומקדש על הפת שגם המוציא א"צ לברך. וכ"כ הרי"ץ גיאת. כתב רב אלפס ה"מ לקידוש אבל להבדלה אינו מפסי' ובעל הדברות ז"ל כתב הא דאמר שמואל כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה מסתברא דהלכתא היא משב"הל:

פרק שעה

כתב רב סעדיה גאון צ' שיאכל בלילי שבת אחר הקידוש ואם לאו לא יצא ידי חובתו של קידוש והגאונים כתבו דסומא א"צ להבדיל רק בתפלה. מתשובות הרשב"א סי' ס"ח

פרק שעו

ואותם בני אדם ההולכים לעשות קידוש לאלמנות בבתיהם וחוזרים לאכול בביתם האלמנות יוצאות והם אינם יוצאים ולכן נוהגים שלא לשתות בבית האלמנו' אע"ג דשיטת ההלכה מוכחת שהיו רגילין לשתות בב"הכ מכוס של קידוש עכ"ל סמ"ק:

פרק שעז

ואם גמר סעודתו וקדש עליהם היום קו' שיברך בה"מ כת' רב אלפס שיברך בה"מ של כוס אחר ואח"כ קידוש היום על כוס שני אבל שתיהן על כוס אחד לא לפי שאין עושין מצות חבילו' וצרי' להזכיר של שבת בבה"מ אע"פ שמברך קודם הקידוש וי"א שאף בגמר סעודתו אין לברך בה מיד אלא פורס מפה ומקדש ומברך המוציא ואכל מעט ואח"כ מברך בה"מ ולזה הסכים הרא"ש:

פרק שעח

כתב רב עמרם אחר שמקדש על הכוס נוטל ידיו ומברך ענ"י. לה"ט וכ"כ ר' ישעיה ז"ל. וכן פסק רב אלפס דבדיעבד יכול לקדש אבל רב עמרם כתב נטל ידיו לא יקדש על היין אלא על הפת דכיון דנטל ידיו עקר דעתו מן היין ושם דעתו על הפת שבה"ל. אבל אם נטל ידיו קודם לא יברך על היין אלא על הפת וכ"כ מהר"ם מי שנתכוון לקדש על היין שכח ונטל ידיו לסעודה קודם קידוש הרי זה מקדש על הפת לא על היין כיון שנטל ידיו לסעוד' וכן נהג מהר"ם לקדש קודם אבל רשב"ם פי' הא דאמר רב ברונא הנוטל ידיו לא יקדש היינו דוקא לרב דאמר יש קידוש שלא במקום סעודה הלכך לא הוי הקידוש מענין הסעודה והוי הפסק בין נטילה לסעודה הלכך הנוטל ידיו לא יקדש הוא אלא יניח לאחר לקדש ויצא הוא בשמיעה ולא הוי הפסק כולי האי. אבל לשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה וקיימא לן כוותיה יכול ליטול קודם הקידוש דהקידוש לא הוי הפסק ומיהו לכתחלה טוב לקדש קודם כדחזינן דסברי בית שמאי שמוזגין הכוס ואח"כ נוטלין לידים שלא להפסיק במזיגה בין נטילה לברכה. ור"ת ור"י כתבו דאפי'

לכתחלה יכולין ליטול קודם הקידוש דקידוש לא הוי הפסק וכן היה נוהג הרא"ש ואני תמה על מנהגו לדחוק ולהוציא אמריה דרב ברונא מפשטיה לה"ט. ואני המחבר אומר כי באשכנז וצרפת נוהגין כר"ת ור"י ליטול ידיו תחלה:

פרק שעט

ושותה מלא לוגמיו יצא והוא רובו של רביעית ודלא כרב עמרם שכתב אם קדש ולא טעם רביעית לא יצא. ורבינו ישעיה כתב שהיא פחו' מרביעית שבה"ל:

פרק שפ

ואם היו מסובין ב' או ג' ולא טעם המקדש וטעם אחר כמלא לוגמא. כתבו הגאונים שלא יצא אא"כ טעם המקדש וכ"כ בה"ג. וכתב עוד ואי אשתלי ולא טעם ושתו אחריני מייתי כסא אחרינא ובריך בפה"ג ולא צריך לאהדורי ולקדושי והא דמשמע בירושלמי דסגי בטעימת האחד פי' הגאון בשאר הדברים שאינם טעונים כוס אבל אקידוש לא יצא אא"כ טעם המקדש והרא"ש כתב שגם בקידוש יוצאים בטעימת הא' ומיהו צריך אחד מן המסובין לשתות מלא לוגמיו:

פרק שפא

ועל יין המבושל רבו הדעו' ה"ר שמעיה כתב בשם רש"י שמברכין עליו שהכל וכ"כ הרי"ץ גיאות. יין שנתבשל אפי' מעט. וכן אם נפל בתוכו מעט דבש מברכין עליו שהכל. וכ"כ רב האי גאון כיון שנתן האור תחתיו והרתיח אין בו משום גלוי ולא משום יין נסך וא"א עליו קידוש היו' ואין נראה לבעל העטו' דכתב דלא גרע מקונדיטין דאיתא בירושלמי שיוצאין בו בפסח ידי חובת ד' כוסות וכ"כ ר"ת ור"י שמקדשין על המבושל וכן הסכים הרא"ש לה"ט. וכן הרשב"א בתשובות וכן בעל סמ"ק והרמב"ם כתב אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח לפיכך אם נתערב בו דבש או שאר משקי' אפי' כטיפ' חרדל בחבי' גדול' אין מקדשין עליו וכן היו מורין בכל המערב ויש מתירין לקדש עליו שלא אמרו הראוי לנסך על גבי המזבח אלא להוציא מגולה או ריח רע או מבושל שאין מקדשין על אחד מאילו לה"ט ומנהג אשכנז וכל גדולי' לקדש על יין מבושל אם אין לו אחר ואפי' אם יש אחר שאינו טוב:

פרק שפב

בתשובת הגאונים ז"ל לא מבעיא על חמר' פגום' דלא מקדשינן אלא אפי' אמיא פגומא לממזג ביה חמרא לקדושי אסור ור' ישעיה כתב בשם רבינו שמואל דקפיד לכתחילה משמע אבל אם אין לו יין אחר מקדשין עליו משב"הל ולמעלה בהלכות ברכות כתבתי דין פגום:

פרק שפג

במקום שאין יין מצוי מקדשין על שכר ועל שאר המשקין דהוי חמר מדינה ופי' רשב"ם כשאיו יין מצוי בכל העי' נקראו שאר משקין חמר מדינה ומקדשין עליו ויש מפרשין דלא הוי חמר מדינה אלא שלא יהא גדל מהלך יום אחד יין סביב העיר. ומדברי הרמב"ם נראה שאין מקדשין על חמר מדינה. שכתב מדינה שרוב יינה שכר אף ע"פ שאין מקדשין עליו מבדילי' עליו הואיל והוי חמר מדינה לה"ט. ואני המחבר נראה ליישב לשון הרמב"ם שאינו חולק על חבריו כלל. שכתב מדינה שרוב יינה שכר ר"ל עיר שרוב יינה שכר אבל מיעוטה שותין יין ממש אינו נקרא חמר מדינה לקדש עליו ואע"פ שכתב אח"כ שמבדילין עליו הואיל והוא חמר מדינה כוונתו שנקרא חמר מדינה לענין הבדלה מאחר שרוב העיר שותין השכר ותדע שכך כוונתו מדלא קאמר סתם מדינה שיינה שכר שהיה משמע שכולם שותין שכר אלא ש"מ דוקא קתני שמיעוטה שותין יין ממש וכי תימא זו אינה ראי' דהא דנקט הרמב"ם רוב יינה שכר ולא נקט סתם להודיעך כח דהבדלה דאפי' דמעוט' שותין יין אפ"ה לענין הבדלה קרוי חמר מדינה א"כ היה לו לפרש דבריו ולו' כך מדינה שיינה שכר אע"פ שאין מקדשין עליו מבדילין עליו אפי' מיעוטה שותין יין הואיל והוה חמר מדינה כי כן דרך הפוסקים והמחברים לבאר היטב דבריהם במראה ולא לדבר בחידות כמו התנאים. וא"כ נוכל לומר דהא דאמרו הגאונים שמקדשים על חמר מדינה היינו במקום שאין יין מצוי כלל וכן נראה מדבריהם. ובפרט לדברי רשב"ם לעיל דאמר שצרי' שאינו גדל מהלך יום אחד סביב לעיר. ועל הפת כת' ר"ת שאין מקדשין עליו ורשב"ם כתב שמקדשי' עליו וכ"כ רב עמרם וכשמקדש על הפת מברך ברכת המוציא ואינו פורס וגומר הקידוש ופורס. וכ"כ רב האי גאון. והרא"ש כתב שמקדשין על השכר אם היא חמר מדינה. ומכ"מ יותר טוב לקדש על הפת כיון שהסעודה היא לכבוד שבת אבל בסעודת הבקר יותר טוב לקדש על השכר אם הוא חמר מדינה פי' שיברך עליו שהכל קודם לברכת המוציא שאם יברך על הפת תחלה א"כ אין שם שום שנוי:

פרק שפד

רב עמרם כתב שאם יש לו כוס של קידוש ואין לו כוס של ב"המ כל זמן שלא ברך ב"המ חייב לברך ברכה אחרונה עליווהרא"ש כתב דיין שלפני המזון נפטר בבה"מ אפי' אין לו כוס בב"המ כיון שבא להמשיך האדם לתאות המאכל חשוב כדברים הבאים מחמת הסעודה וכ"ש בכוס של קידוש שהוא צריך סעודה טפי דקיימא לן אין קידוש אלא במקום סעודה:

פרק שפה
כתבו התוס' דבחדר אחד מפינה לפינה לא שייך שנוי המקום לענין קידוש במקום סעודה אפי' החדר גדול הרבה ורב שר שלום גאון כתב כל זמן שרואה מקומו מותר אפילו מבית לחצר ואם לאו אסור. לה"ט

פרק שפו
מצאתי בשם רב עמרם שכוס של קדוש צרי' לברך אחריו כל זמן שלא ברך בה"מ וה"מ דלית ליה חמרא וכוס של בה"מ. ולמפרש אחר מצאתי דכוס של קידוש אין טעון ברכה לאחריו שהרי יש לשתות בתוך המזון. משב"ל:

פרק שפז
כתב גדול בדורו מהרר"י מולין דמקרי אין קידוש אלא במקום סעודה אפי' באותו מקום עצמו שקדש אם אין דעתו לאכול שם לאלתר ואין חילוק לזמן קצר או לזמן מרובה. אבל אם היה דעתו לאכול שם מיד אפי' אם היה הולך לדרך גדול ומתוך כך שוהה עד שיגיע לשם חשוב במקום סעודה לפי הירושלמי ואפי' בטרקלין גדולים חשוב מפינה לפינה במקום סעודה עכ"ל הרב:

פרק שפח
ממורינו הרב ר' אברהם שמעתי הטעם שמכסין הפת בשחרית בשבת היינו הטעם שאם היה מגולה היה צריך לברך על הפת תחלה מפני שהוא קודם בפסוק כדמשמע בברכות. מרדכי פ' ערבי פסחים:

פרק שפט
ראיתי כתב על שם הגאונים מי שקדש לאנשי ביתו ובא אצל אנשים אחרים אינו מקדש להם ואני תמה אם כתבו כן הגאונים וה"ג מחלקין אם בא אצל אחרים שאינן יודעין לקדש מקדש להם אבל אם יודעי' לקדש אין מקדש להם:

פרק שצ
כתב בעל התרומות מי שאינו יודע לקרות אין מספיק שיעיין עם מי שקור' לאור הנר בשבת ויש מתירין והכי מסתבר טפי שכיון שאינו טרוד בקריאה יותר יעיין עליו משאם היה טרוד בקריאתו:

פרק שצא
בספר התרומה כתב לו' פיוטים בלילי י"ט שחל להיות בשבת בבה"כ יש להתיר מפני שנותנין לב זה על זה. ויש אסורין מ"מ נראה שמותר לקרות במה מדליקין לאור הנר שהרי הוא מזכיר אסור שבת ואיך ישכח:

פרק שצב
נוהגין באשכנז בשבת לו' ברוך שאמר אחרי משנת איזהו מקומן ואח"כ מוסיפין מזמורים ובטוליטול"א או' המזמורי' תחלה ואח"כ ב"ש ואח"כ מזמור שיר ליום השבת ויותר נכון מנהג אשכנז לו' כל המזמורי' בין ב"ש לישתבח כדי שיהא לכלם ברכה לפניהם וברכה לאחריהם:

פרק שצג
ובשבת א"א מזמור לתודה באשכנז שאין קרבן תודה בשבת ואינו טעם של עיקר:

פרק שצד
נוהגים באשכנז לו' בשחרית שבת בקדושה ממקומך מלכנו תופיע. אז בקול רעש גדול וכן בצרפת. והכי סדר רב נטרונאי גאון ריש מתיבתא דמתא מחסיא באיט"לייה ואגפיה א"א. ובכ"מ או' כתר יתנו לך בקדושה חוץ מבאשכנז ואני המחבר נפלאתי מאד על מנהג אשכנז שאינם אומרים כתר יתנו לך כי זה נזכר בכל ספרי המקובלים וכותבים כונת השבח על דרך הקבלה ואי איישר חילי אתקן לומר כתר במוסף ובקדושת של יוצר בשבת אז בקול רעש וממקומך מלכנו כסדר ר' נטרונאי גאון:

פרק שצה
אם חל ר"ח בשבת פי' ר"י שאין המפטיר צריך להזכיר של ר"ח והר' יונה פי' שצריך להזכיר ולומר את יום המנוח הזה ואת יום ר"ח הזה אבל א"צ לחתום בר"ח ורש"י ורבינו ישעיה פסקו כמו ר"י ובעל המאור ובעל הדברות לא פסקו כן. והנכון כקמאי וכן המנהג משבה"ל:

פרק שצו
רב אלפס פסק דהמפטיר עולה למנין שבעה וכן ר"ת ורב נטרונאי כתב משמיה דרבנן סבוראי היכא לקרו שתא ומפסיק בקדישא והדר מפטיר אינו עולה והיכא דלא הפסיקו בקדישא מקמי הפטרה עולה. ורבינו ישעיה כתב המפטיר אינו עולה משבה"ל והעולם נוהג שאינו עולה:

פרק שצז
כתב רבינו ישעיה מה שנהגו שהמפטיר קורא המוספי' ומפסיקין בקדיש בין קריאת התורה לקריאת המפטיר נרא' לי שקריאת המוספין אינה חוב' שהרי אינה נזכרת לא במשנה ולא בתו' ולא בתלמוד בבלי וירושלמי ואינו אלא תקנת הגאונים וראשי ישיבות. ולכן תקנום שיקראם אחר שאינו ממנין השבעה שהם חובה. אבל ד' פרשיות ופרשת ר"ח שהם חובה ליום וקובעין הפטרה אחרת צריך שיקראם אחד מן הז' הלכך טוב וישר

לקרא ששה בפרש' היו' השביעי בפרשה הנוסף' ואח"כ אומר הקדיש ואחר כן חוזר המפטי' קורא לכבוד התורה בפרשה הנוספת בקריאת השביעי משב"ל. כל המשלי' פרשיותיו עם הצבור משלימין לו ימיו ושנותיו ואפילו עטרו' ודיבון ופירש"י אע"פ שאין בהם תרגום ולפי זה אפי' ראובן ושמעון וכיוצא בהן צריך לקרו' שלשה פעמים. ויש מפרשים דנקט עטרות ודיבון לפי שיש ספרים שכתוב תרגום ירושלמי ונקט עטרות ודיבון אע"פ שא"צ כל כך תרגום ולפי זה ראובן ושמעון א"צ לקרותו ג"פ ומכ"מ נהגו להחמיר כרש"י לה"ט:

פרק שצח

כתב מורי יעלה עכשיו שאין אנו נזהרים בלשון בבלי מפורש הוא הלעז שיש לכל לשון והירא דבר ה' יוצא ידי שניהם לקרות תרגום ולעז. ורב נטרונאי כתב אותם שמפרשין הפרשה בלשון לעז ואו' שא"צ לתרגום אינן יוצאין ידי חובתן דאמרי' מפורש זהו תרגום משבה"ל. וכתב סמ"ג ואני דנתי לפני רבותי שהפירוש מועיל יותר מהתרגום והודו לי רבותי ע"כ:

פרק שצט

י"א הא דאמרי' שצריך להקדים של מנחה קודם של מוסף היינו דוקא שצריך עתה להתפלל שתיהן כגון שרוצה לאכול ואסור לו לאכול עד שיתפלל מנחה תחלה. הלכך כיון שצריך להתפלל שתיהן של מנחה קודמת שהיא תדירה וגם הוא עיקר זמנה אבל אם א"צ להתפלל עתה תפלת מנחה יכול להקדים של מוסף ולאחר של מנחה עד דמדומי חמה. והתוס' לא חלקו שכתבו שיש להזהר ביוה"כ כשמאחר בתפלת יוצר עד אחר שש שעות ומחצה שיקדים תפלת המנחה לתפלת המוספין. והרמב"ם כתב שיש מי שהורה שאין כן בצבור כד שלא יטעו. הרא"ש היה נוהג ביום הכפורים כשמאחרים תפלת יוצר עד אחר שש שעות ומחצה שיקדימו תפלת מוסף ביחידי כדי להתפלל בזמנה:

פרק ת

נראה דאפי' לרב ברונא דאמר נטל ידיו לא יקדש דוקא בקידוש הלילה קאמר דשייך ביה דפסק טפי אבל בקידוש היום כיון שאינו אלא ב"פ הגפן מודה שיכול ליטול ידיו קודם. אבל הרמב"ם כתב מצוה לברך על היין בשבח קוד' שיסעוד ומברך בפה"ג בלבד ושותה ואח"כ נוטל ידיו וסועד וצריך שיהא ג"כ זה הקידוש במקום סעודה ושלא יטעום קודם. וראיתי לרא"ש שהיה שותה מים בבקר קודם תפלה כיון שלא חל עליו קידוש עד לאחר תפלה אין אסור לטעום:

פרק תא

הרב ר"א ממי"ץ פסק דאסור להתמנות עד שש שעות בשבת וכתב רבי אבי"ה אבל בתפלה ובתלמוד שרי לעסוקי ולהתענות דקיי"ל כר"א דאמר או כולו לכם או כולו לגבוה ומרדכי פ"ק דשבת:

פרק תב

בהגדה מצאו תלמידיו של ר"ע את ר"ע שהיה בוכה בשבת אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו וקראת בשבת עונג אמר להם זהו עונג שלי. יש מוכיחין מכאן שאדם שמזיק לו אכילתו דאז עונג שלא לאכול וכמעט שהוא אסור לאכול דהא מצער ליה במה שאוכל שבה"ל:

פרק תג

ר"ת הנהיג שלא לאכול בין מנח' למעריב בשבת משום דאיתא במדרש כל השותה מים בין השמשות כאלו גוזל את המתים וכו'. ועל כן הנהיג לעשות סעודה שלישית קודם המנחה והרמב"ם כתב מתפללים מנחה ואח"כ קובע סעודה שלישית ונראה דהכי עדיף טפי דכיון שהגיע זמן המנחה אסור לאכול עד שיתפלל לה"ט. ומנהג אשכנז וצרפת לאכול סעודה שלישית אחר המנחה:

פרק תד

כתב הרמב"ם גם בסעודה ג' קובע ברכה על היין תחלה ובוצע על ב' ככרות וכן איתא במכילתין. לה"ט. וכ"כ מורי יעלה ז"ל שה"ל והרא"ש כתב שלא יברך על היין תחלה. וכן הרשב"א בתשובותיו אבל היה בוצע על שני ככרים וכן מהר"ם לה"ט ומצאתי שהר"מ היה מקדש בג' סעודות ולא מצאתי טעם לדבר שבה"ל:

פרק תה

יש מביאין ראיה שהמפסיק על שלחנו ומברך בה"מ בין שני תבשילים טעות הוא בידם ולא יצאו ידי חובתו מג' סעודות. אמנם ראבי"ה כתב דאפי' לא ברך בינתים בשבת בשחרית. יכול לסמוך סעודה ג' על השור"טובלא והוא מין מאכל הבא ליתור דכיון דאינו רגיל בחול לאכול המאכל המיותר הזה שקורין שורט"ובלא איכא היכרא. מרדכי פי"ד דשבת:

פרק תו

ובחלוק שלש סעודות נחלקו הגאונים יש מהם שאומרים שאין מקדימין סעודה שלישית קודם דשעות והביאו ראיה. ובעל היראים דחה ראייתם והר"ר יעקב מטרוי"ש שאל שאלת חלום אם יוצא אדם בג' סעודות להפסיק בסעודת שחרית בפריסת מפה וב"המ

והשיב לו שאינו יוצא. ובשם מהר"ר אברהם ב"ר יוסף מצאתי שיוצא. וכן השיב הר"ר אביגדור כהן דבה"מ חשוב הפסק אבל בפריסת המפה לחוד לא יספיק וכן ראיתי אבא מורי נוהג שבה"ל:

פרק תז

י"א שיכולים להשלים ג' סעודות במיני תרגימא פי' מאכל העשוי מחמשת מינין של דגן וכ"כ ראבי"ה במרדכי. ר"י או' שצריך לעשותם בפת וכ"כ מהר"ם והביאו התשב"ץ כמו תרגום ירושלמי בפסוק אכלוהו היום. וכ"כ מהר"ם שצריך אדם לעשות סעודה ג' בי"ד בניסן שחל להיות בשבת קודם זמן מנחה קטנה כדי שיאכל מצה לתיאבון. ורבינו ישעיה כתב שיוצאין במיני תרגימא וכן הילכת' וכן היה נוהג ר"י בר יהודה. ומורי יעלה ז"ל היה מקפיד בפירות של שבעת המינין. שבה"ל. ואני המחבר ראיתי גדולי אשכנז וצרפת נוהגים לעשות ג' סעודות בפת וכן נכון לעשות משום ואל תטוש וכו':

פרק תח

ר"ת כתב להר"ר משה כי הנשים חייבות בג' סעודות אע"ג דהוי מ"ע שהזמן גרמא דאף הן היו באותו הנס דלחם משנה והן חייבות לבצוע על שתי ככרות. מרדכי פ"ד דשבת:

פרק תט

מה שנהגו העולם שכל ימי השבוע מתעוררין בבקר בבית הכנס' לתפלה או ללמוד ובשבת ישנים יותר בשחרית זהו טעמו של דבר שבכל ימי השבוע נאמר בתמיד של שחר בבקר ובתמיד של שחר בשבת לא נאמר כן אלא וביום השבת ולשון זה משמע אחור כדמשמע ביומא וטעם זה שמע הר"י בר יהודה בעיר רומא מפי רב האי גאון. מרדכי פ"ח דשבת:

פרק תי

כתב רב ששת גאון הטעם שאומרים צדקתך בשבת לומר שהוא צדוק הדין על שמת משה רבינו באותה שעה. וגם נהגו שלא לקבוע מדרש בין שתי התפלות משום שחכם שמת בתי מדרשות בטלים. ויש שמוכיחים שלא מת באותה שעה. ומה שאומרים צדקתך משום הרשעים כשחוזרין לגיהנם במוצאי שבת:

פרק תיא

טעה במנחה בשבת והזכיר י"ח ברכות ולא הזכיר של שבת. כתב רבינו יצחק אעפ"י שלא יצא באותה תפלה ואלו נזכר מבעוד יום היה צריך להתפלל ז' ברכות אפי' הכי לא יתפלל במוצאי שבת שתי' שכיון שכבר התפלל שמונה עשרה ברכות וחכמי פרוינ"צה או' כיון שלא יצא ידי חובתו באותה תפלה הוה כאלו לא התפלל וצריך להתפלל שתים

לערב. לכן היה אומר ר"י שהנכון לצאת ידי ספיקא ולהתפלל אותה בערב בתורת נדבה וא"צ לחדש בה דבר דכיון דמתפלל אותה מספק אין לך חדוש גדול מזה. לה"ט:

פרק תיב

הא דקאמר בגמ' שאם התסיל בשבת בי"ח ברכות גומר הברכה שנזכר בה. כתב הרשב"א דוקא שחרית ערבית מנחה אבל מוסף אין זה מקום לי"ח כלל הלכך פוסק אפילו באמצע ברכה והר"מ פירש דוקא ברכת אתה חונן אבל בשאר ברכות פוסק. משבה"ל:

פרק תיג

כתב רבינו משולם שבת שיש למחרתו ר"ת א"א צדקתך צדק. וגם בחול אין נופלים בתחנון במנחה שאנו יודעים שאותו היום שמת משה בז' באדר מת ולא היה ר"ח וי"ט לכן בכל מקום שאנו יכולים לדחותו מפני שום דבר כמו עכשיו מפני ר"ח דוחין אותו ונהגו שלא לאומרו בשביל אסרו חג ביום ראשון ובעי"ט או חנוכה או חולו של מועד משבה"ל:

פרק תיד

צריך להזכיר נחמינו ופרש"י דא"צ לא להתחיל בשל שבת ולא לסיים בשל שבת אלא מתחילי' בנחמה ומסיימין בנחמה ובנין ירושלים הרי נחמה כל היכא דמתחיל בין רחם בין נחמינו. ורבי ישעיה פירש מתחיל בנחמה נחמינו ומסיים בנחמה מנחם עמו ישראל בבנין ירושליס. וכ"פ ר"ח וה"ג ור"י. שבה"ל. ומנהג אשכנז לומר רחם. ובאיטלי"א מתחילין נחמינו:

פרק תטו

כתב הרמב"ם אם לא הבדיל במוצאי שבת במפלה וגזבר קודם שומע תפלה יש מי שאומרים שאומרה בשומע תפלה ואם אין לו כוס להבדיל צריך לחזור ולהתפלל אם לא הבדיל בתפלה. וכתב רב יונה אפי' אם אין לו כוס בלילה ויודע שיהיה לו כוס למחר א"צ לחזור ולהתפלל אא"כ סבור שאף למחר לא יהיה לו כוס ולפי זה אף בט' באב שחל להיות במוצאי שבת אם טעה ולא הזכיר הבדלה בתפלה א"צ לחזור ולהתפלל כיון שהבדיל על הכוס במוצאי ט' באב:

פרק תטז

והיכא שיש לו כוס שא"צ לחזור ולהתפלל מיד כשמסיים הברכה אין לו לחזור ואע"פ שלא פתח בברכה של אחריה. וכן בכל הדברים שא"צ לחזור בשבילם כמו על הניסים דחנוכה ופורים ויעלה ויבא בר"ח ועננו בתענית. ור"ת כתב אפי' לאחר שפתח הברכה של אחריה חוזר אם ירצה וכן עשה מעשה וחזר לאחר מודים. בדבר שאמרו אין מחזירין

אותו וכתב הרא"ש ז"ל דלא מסתבר כלל כיון שאם עקר רגליו אינו חוזר לראש גם אם סיים הברכה אינו חוזר לעבודה. ואפשר שר"ת היה מפרש אינו מחזיר אותו שאין חייב להחזיר אבל אם רצה לחזור יחזור. ומיהו גם בזה יתכן אם סיים תפלתו שיכול לחזור לראש דלא גרע מתפלת נדבה אבל באמצע תפלה כיון שאינו חוזר לראש נ"ל דהוי הפסק אם חוזר עכ"ל:

פרק תיז

אם אין לו יין להבדיל איתא בפ' ר"א אמר רב המנונא אם אין לו יין ושמן לנר פושט ידו לאור הכוכבים ומברך ומבדיל בלי יין וכתב רב עמרם ואנן לא סבירא לן הכי ואין מבדילין אלא על היין ואפי' על הפת אין מבדילין וכן פירשו התו' שאין מבדילין על הפת אלא השכר אם הוא חמר מדינ'. והגאונים כתבו אע"פ שאין מבדילין על הפת אם חל י"ט במוצאי שבת כיון שמקדשין עליו הקידוש עיקר ואגב הקידוש מבדילין ג"כ עליו. והרא"ש כתב שיותר טוב מעשות ההבדל' והקידוש שניהם על השכר לה"ט. ורש"י כתב שאין מבדילין אלא על הפת ולא על המים וכ"כ רב עמרם בר שננא גאון וכן מנהג בשתי ישיבות. אבל במ"ש וי"ט שיש קידוש והבדלה מבדיל על הפת אם אין לו יין וכ"כ אדוננו מר צדק גאון וכן סברת דרברבתא בתראי אבל קמאי כגון מר יוסף ומר רב אבא ומר רב צדק דמתא מחסיא סבירא להו דהבדלה נמי על הפת וכן מצאתי לרב יהודא ולר"ת ובעל הדברות ז"ל. ולרבינו משה ולרבינו יעקב מצאתי דאין מבדילין אלא על היין ואין נראה לי דמאי אולמי' דהבדלה מקידוש. ועוד הראיה שהביאו הגאון מהירושלמי מוכיח כן דתניא התם מבדילין בלי יין הילכך אין לחלק בין הבדלה לקידוש משבולי הלקט:

פרק תיח

כתב הר"ר אפרים מי שאינו מריח ומברך על הבשמים הוי ברכה לבטלה ואף להוציא בני ביתו אינו יכול ואינו דומה לקדושא ואבדלתא וברכת המוציא של מצוה דהדין חובה אבל זה אינו אלא מנהג בעלמא ולא נהירא שהרי פורס אדם פרוסה לבני ביתו אע"פ שאינו אוכל עמהם והתם מאי חובה איכא וכן הורה לי הרא"ש:

פרק תיט

נר של בה"כ פיר"י אם יש שם אדם חשוב אין מברכין עליו שנעשה לכבודו ולא להאיר ואם אין שם אדם חשוב מברכין עליו שאינו נעשה אלא לכבוד השכינה וי"מ איפכא בשיש שם אדם חשוב מברכין עליו שנעשה להאיר לו. וכשאין שם אדם חשוב מברכין עליו שאין נעשה אלא לכבוד השכינה:

פרק תכ

במרדכי כת' שיותר טוב להבדיל בישיבה כדי לקבוע הסבה על הכוס כדי שהאח' יוצא בברכ' חבירו בבפה"ג. ובספר אגודה פוסק שא"צ דכיון שקובעין עצמן לצאת ידי הבדלה קובעין נמי לב"פ הגפן. וכן נוהגין באשכנז לעמוד עכ"ל:

פרק תכא

כתב רבינו שמחה דאותם המחמירים על עצמן במוצאי שבת שיושבין על השלחן ומבדילין על היין ושותין אף שלא פסקו מסעודתן ומברכין בפה"ג כשהוא שותה בתוך הסעודה ואע"פ שברכו על הכוס מהבדלה. משום דאמרי שיש הבדלה בלי סעודה ולר' אין נראה ואין מנהג בכך והמברך שתים הוי ברכה לבטלה משבה"ל:

פרק תכב

כתב בעל ה"ג וה"מ דמבדיל ביום ראשון דלא טעי' מידי אבל אי טעי' מידי לא אע"ג דקיל"ן טעם מבדיל הני מילי היכא דמבדיל באורתא אבל אי מבדיל למחר אי טעים לא מבדיל ואיני מבין מה יש בין לילה ויו' לענין אם טעי' מבדיל לה"ט:

פרק תכג

מצאתי מפרשים דלא אמרי' אסור לטעום כלל קודם שיבדיל אלא היכא דאית ליה חמרא אבל במקום שאין יין מצוי מה יעשה יתענ' ואמימר דבת טות חומרא בעלמא הוה. שבה"ל:

פרק תכד

כתב רב עמרם דוקא אם רוצה לעשות מלאכה קודם תפלה אבל לאחר תפלה א"צ לברך אע"פ שלא הבדיל על הכוס. וכן פירש"י. ופירש עוד אפי' המבדיל בין קדש לחול די בלא ברכה. אבל מלשון הרא"ש אע"פ שהבדיל בתפלה אסור במלאכ' עד שיבדיל ויאמר בא"י המבדיל בין קדש לחול שצריך הזכרת שם ומלכות:

פרק תכה

כתב רב נטרונאי שאין אומרים ויהי נועם כשחל י"ט בשבוע וסימן לדבר ויהי נועם ו"יהי נועם וכ"כ רב עמרם. וכן המנהג פשוט אצלנו. ויש מקומות שאין אומרים אותו כשחל י"ט ביום אב"ג אבל מיום ד' ואילך אין נמנעין שמיום ד' ואילך נקרא לפני שבת ומר רב יוסף בר מר רב חיננא ואביו אמרו שאין אומרים ויהי נועם במוצאי שבת לחולו של מועד ואם אמר לא הפסיד עכשיו אל תמנעו אלא במ"ש לי"ט או למועד בלבד וכן השיב רב שרירא גאון. וראיתי מוכיח מתשובות הגאונים שאם חל י"ט מיום שני ואילך אין ראוי למנוע מלאומרו משבה"ל. ומנהג צרפת ואיטלי"א שאין לאומרו כשחל י"ט בשבוע:

פרק תכו

טבעת שיש עליה חותם לרש"י פטור אבל אסור לאיש ולר"ת מותר דכל דבר שהוא תכשיט לאיש מותר דלא שייך ביה דילמא שלפה ומחויא ליה:

פרק תכז

דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש כגון מפתחות נאות של כסף כמין תכשיט אסו' שהרואה אומר לשם תשמיש מוציאו. והר"מ התירו אם עשוי מכסף אבל לא בשל ברזל ונחשת אפי' עשוי לנוי. ובספר המצות כתב מפתח אסור אם אינו עשוי ברצועות מובלעות בתוך יד של מפתח אבל בשלשלת שיש בה קרס והקרס אחוז במפתח יש אוסרין ויש מתירין. ע"כ ודעת הרא"ש להתיר לה"ט וכן הוא מנהג באשכנז להתיר:

פרק תכח

מנעלים שלנו המסומרים אינן בכלל סנדל המסומר ומותר לצאת ומכ"מ נהגו בהם איסור ואין לפרוץ גדר ל' הטו' וכו' הר"ר אברהם בר שלמ' אלו הסנדלי' שלנו למה הם אסורי' גזרה שמא ישתלפו מעל רגליו ויבא להביאם ד' אמות ברשות הרבים עכ"ל. א"כ אם שכח ויצא בהן ברשות הרבים ונזכר א"צ להסירן מעליו ברשות הרבים אלא מהלך בהן עד שיגיע לביתו. וכן ראיתי מורי יעלה ז"ל נוהג שבהל:

פרק תכט

והרשב"א התיר לצאת בשבת בפיי"אנילי ולא חיישינן שמא ישתלפו וכן נהגו כל חכמי ארצו בתשובות סי' רי"ט. ובספר המצות כתב סנדל ומנעל שלנו מותר אפי' בלא שום קשור דלא נפיל מיניה. ואני המחבר אומר כי מנהג אשכנז שלא לצאת בסנדלי' בשבת כלל ואפי' בבית אין מהלכין בהם. ואפי' אם היו קשורין ברגל ובמנעלים שקורין פייאנ"ילי אין יוצאין בהם אלא א"כ קשורין ברגל שלא ישתלפו אבל באיטלי"יאה נוהגים היתר בשניהם אפי' בלא קשירה. ושמעתי על מהר"ר יוסף קולון ז"ל. שאסר:

פרק תל

מותר להניח כובע של לבד בראשו בשבת ברשות הרבים היכא שיש רצועה או משיחה שקושרין תחת צוארו דליכא למיחש שמא יפול. וגם נוהגים באשכנז לישא כובעיהם בראשיהם. וי"א כשהכובע קשה אז אסור שהכובע בולט טפח ואסור משום אהל אבל היכא דלא מיהדק אלא דק ונכפף כנגדו שרי דלא מיקרי אהל וכן אסר ר"ת משום אהל ורש"י התיר לצאת בו מרדכי שבת פי' י"ח:

פרק תלא
היוצא בטלית שאינה מצוייצת בשבת חייב חטאת פי' בקו' משום דתכלת שבציצית חשובה ולא בטלה. ומורי רבינו יחיאל פי' משום חשיבות המצוה ואפי' בלי תכלת. סמ"ק הג"ה:

פרק תלב
מהר"ם היה מחמיר שלא לצאת בטלית בשבת ברשות הרבים. והרא"ש יצא בו לה"ט. והעולם נוהג לצאת בו. ומהרר"י מולין ז"ל יצא בטלית בשבת וסמך על הרא"ש היוצא בו כדאסהיד עליו בנו בא"ח עכל"ה:

פרק תלג
נשאל מורי אבי מר' יהודא לנדא ז"ל על הסרבלי' שיש להם מאחוריהם קפוצ"י בלעז שנושאין בשבת ותלוין מאחריהם ודינם להיות משאוי מאחר שאינן מתכסין בהן רק כדי להציל מטינופא ובפרט אותם שתלויות ברצועות. והשיב דאותן שתפורין מותרין הם שהם ממש כמו המלבוש כי לפעמים מתלבשין מפני הרוח והקור ומפני הגשמים. וכתב בא"י בשם הר"ר שמשון מקוצי דאיכא בירושלמי דאפי' משאוי כמו זה הצריך לפעמים כשהוא מחובר למלבוש שרי להוציא לרשות הרבים וכל אותן שתולי' ברצועות. לאו שפיר עבידי עכ"ל:

פרק תלד
האשה לא תצא בכולייר פירש"י נושק"א בלעז. ור"ת פי' כעין רדיד ובערוך פירש כעין עטרה ולכן יש לחוש לשלשתן. יוצאה אשה בחוטי שער ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה ולא ילדה בשל זקנה. והרמב"ם התיר של ילדה בשל זקנה:

פרק תלה
כתב בספר המצות מי שיש לו ריח הפה יכול לצאת בפלפול שבפיו ומסופק אני אם יוכל ליתנו לכתחלה או לא:

פרק תלו
יוצאת אשה בחצר בכבול ובפיאה נכרית פיר' קליעת שער שקולעת בתוך שערה אבל כל הדברים שאסורים לצאת בהם לרשות הרבים אסור לצאת בהם גם בחצר אבל ר"ת פירש דגם בשאר דברים מותר לצאת בחצר אפי' אינה מעורב' אבל לא בכרמלית אבל הנח להם לבנות ישראל מוטב יהיו שוגגות ואל יהיו מזידו' אבל בעל התרומות חלק דכל דבר שאסרו משום דלמא שלפא ומחויא להו ואסרו אפי' בחצר אטו רשות הרבים לדידן

דלית לן רשות הרבים שרי' אבל דבר שהוא משוי וברשות הרבים אסור מן התורה אסור נמי לדידן בכל מקום:

פרק תלז

עיר של זהב פי' ר"ת דלאו היינו נושקא שפירש"י אלא הוא טשיק של זהב שמשימים סביב ראשה ובשבת אסור דלמא שלפא ומחויא. אבל אם הוא תחת הצעיף מותר דלא מגליא ראשה. מרדכי פ"ד דשבת:

פרק תלח

מהרר"י מולן ז"ל התיר לאשה לצאת בבגד שלא תפול דם על בשרה דכל משום תענוג מלבוש הוא לאדם אבל אם עושה שלא יטנפו בגלים אסור. וכן הוא בסמ"ג עכ"ל:

פרק תלט

תרי הימייני קאמרת פירו' שתי חגורות ורש"י פי' שתי לשונות האחד אוסר והאחד מתיר ופסק ר"י דלכ' הלשונות כשחגור אחד על חלוק וחגור אחר על הקוט"ה מותר שכן דרך בני אדם אפי' בחול וכל שכן שמותר ללבוש ב' סרבלים דליכא מאן דאסר ורבינו יואל פיר' תרי הימייני לאסור ופסק דאסור להוציא דרך רשות הרבים ב' מקטרונים זה על זה לצורך חבירו. מרדכי פ"ז דשבת:

פרק תמ

וכתב רא"ם בספר יראים ב' סרבלי' וב' תכשיטין זה על זה והוא אינו צריך אלא לאחד מהם אסור וכן הביא רש"י ראיה לאסור ובעל התרומות כתב דמותר לצאת בשבת בשתי סרבלים מפני הצנה. ואפי' אם היה אסור לצאת בב' חגורות עוד מצאתי דמותר אדם לצאת בב' אנפלאות ולהתעטף בב' סודרים מפני הצנה שה"ל:

פרק תמא

יש אוסרים לצאת בשבת בבתי ידי' שקו' גוואנט"י מפני הצנה שמא יפלו מידו וכו' אך אם קשרם קשר של קיימא דליכא למיחש מותר. וכובע של לבד שקורץ פילט"רו או של קשין או של כנפי טווסין לפי' רש"י ורבינו גרשון ורבינו ישעיה ז"ל מותר לצאת בו אך שיהא מהודק וקשור בטוב:

פרק תמב

וכתב בעל התרומה אסור להניח על כתפו שולי הטלית התלוי לאחוריו וכן שתי קרנות הטלית התלוין למטה לפניו אסור להניחן על כתפו. ורבינו תם כתב היוצא בטלית מקופלת ומונחת לו בין כתפיו בשבת חייב חטאת פירוש שלאחר שנתנה על ראשו הגביה שולי' על כתפיו ואין זה דרך מלבוש. וה"ר יוסף כתב אסור לקפל קרן הטלית על

כתפיו דנראה כמשאוי אבל להתעטף בטליתו אעפ"י שמתקצר קצת מלמטה ומתכסה כתפו וגופו מותר. וגאון אחר כתב שאסור לקבל טליתו על כתפיו ועל ראשו מפני החמה או מפני הגשמים דהכל משאוי הוא ובשם ר"ח מצאתי שאין אסור אלא כשמסיר כל הטלית מעליו ומקפלה ונושא' על כתפו שבה"ל:

פרק תמג

כתב בעל התרומות אותן הרצועות התלויות באבנט המכנסים למתוח בהם הבתי שוקי' ולפעמי' הם חשובים כגון של משי ולפעמים הולך יחף שמא מותר הוא והמחמיר תבא עליו ברכ' וגאון אחר כתב שהם בטלי' אגב המלבוש אם אינם של משי או מוזהבות. והר"ר ישעיה כתב הרצועות שהן תלויות באבנט משוי הן ואינן בטלין בשה"ל:

פרק תמד

בספר מצות גדול אשר ליתן האוכף בלי קשיר' דמפר' טעמא בירושלמי שלא ישתמש בבעלי חיי' כי כשקושר צריך לקרב אליה אבל בלא קשירה אין צריך לקרב אליה . לשון הטורים. ועמא דבר לצאת הסוס בפרומביא והיחידים נזהרים אבל בשניהם בפרומביא ובאפסר אסור ור' אביה התי' לסוס שעסקיו רעים לצאת בשניהם מרדכי פ"ה דשבת:

פרק תמה

מי שנשרו כליו במים הולך בהם ואינו חושש שמא יבא לידי סחיטה ובשוטחן פסק רבינו נסים ששוטחן בחמה שלא כנגד העם ור"י פסק כיון שאסור כנגד העם אפי' בחדרי חדרים אסור. טיט שעל גבי רגלו יכול לקנחו בין בכותל בין בקרקע. והרמב"ם כתב מקנחו בכותל ולא בקרקע והרא"ש התיר שניהם. ר"ת כתב שלא אמרינן שרייתו זהו כבוסו אלא היכא שהוא דרך לכלוך כמו המסתפג באלונטית או המקנח במפה וראיתי כתיב ע שם מהר"ם דלא אמרינן שרייתו זהו כבוסו אלא בבגד פשתן אבל לא בשל צמר ומטעם זה התיר ליתן מים על בגד של צמר שנפל בו יין והיה מפקפק לנגב הידים ואני תמה איך אמרו שיש חלוק בין צמר לפשתים שאינו מחלק בגמרא אלא בין עור לבגד וכל הבגדים שוים. וכן כתב בה"ג סתם בגד שנפל עליו יין אין נותנין עליו מים ולנגב הידים שרי':

פרק תמו

לשדך התינוק לארסו וללמדו ספר וללמדו אומנות מותר בשבת וכתב מהר"ם דוקא לדבר אליו אם רוצה להשתכר אבל לשוכרו ולהזכיר לו סכום דמים אסור:

פרק תמז
מותר למדוד מדידה של מצוה ולחוש שלוחשין על כאב הראש שלוקחין אזורו ומודדי' בו ג' פעמים ואומרו בלחש על המדיד'. אומר אבי העזרי דמשום לחש ליכא דמותר להתרפאות וללחוש בשבת ומשום מדידה נמי ליכא דמתעסק הוא אצל מדידה וה"ר משה כהן אסרו ומהר"ם היה מדמה למדידה של מצוה:

פרק תמח
בספר המצות התיר לומר לעוב' כוכבים אחר שבת למה לא עשית לי אש בשב' שעבר' וכן כתב בעל התרומה ומסתברא קצת לאסור:

פרק תמט
הרמב"ם התיר אמיר' לעוב' כוכבים בשבות דרבנן במקום שיש צורך מצוה כגון שיאמר לו לעלות באילן להביא שופר לתקוע בו תקיעת מצוה או שיש בו קצת מצוה כגון צורך חולה וכגון שאמר להביא מים דרך חצר שלא ערבו לרחוץ התינוק או שמצטער אבל התו' אסרו לומר לעוב' כוכבים להביא שום דבר אפי' דרך כרמלית אפי' ספר ללמוד בו שמשצוה שלא התירו אמירה לעובד כוכבים אלא לצורך מצוה שהיא גופה דוחה שבת ל"ה:

פרק תנ
הרשב"א אסר על סחורה שנפסד' בספינה ע"י גשמים לומר לעוב' כוכבים להוציאה כי לא התירו לומר כל המכבה לא יפסיד אלא בדליקה עד כאן תשובת הרשב"א סימן קמ"ג:

פרק תנא
ראיתי כתוב בשם מהר"ם שמותר לקרות בכתב שהובא בשבת רק שאסור ליגע בו ואני תמה מאחר שאסר בו משום שהובא בשבילו למה מתיר לו לקרותו והלא קריאתו הוא הנאתו ור"ת אומר אחר שלא הובא לו יכול לקרותו הואיל ולא הובא בשבילו אי נמי אפילו מי שנשלח לו יכול לקרותו שהרי השולח שלחו בשבילו ולא בשביל שהוא שלוח אליו ע"כ. ומ"מ אני תמה האיך התיר הקריאה בשטר' הדיוטות ומצאתי כתוב מה שרגילין עתה לקרות הכתבי' שהובאו בשבת לפי שאינן יודעין למה הביאן ושמה יש בהן צורך ולא דמי לשטרי הדיוטות שאין בהן צורך ואינו טעם מספיק:

פרק תנב
סולם אפי' של עליה שהוא גדול מותר לטלטלו בשבת בחצר והרמב"ם אסרו אבל של שובך מותר לנטותו ממקום למקום להה"ט:

פרק תנג

בפרק אין צדין מבעיא לן אם יש מוקצה לחצי שבת אם לא ולא אפשיט' כתב בעל הדברות דעבדינן לחומרא ובעל המאור פסק לקולא מל' שבה"ל:

פרק תנד

שכח אבן על פי החבית או מעות על הכר מטה החבי' על צידה ומנער הכר והם נופלות ואם הניחן עליהן מדעת אסור להטות ולנער. ופירוש מניח שהניחן אדעתא שישארו שם בכניסת השבת ופי' שכח שהיה דעתו ליטלו מבעוד יום בשעה שהניחה שם ושכחה שם. אבל בעל התרומות כתב אפי' הניחן אדעתא שישארו שם בהכנסת שבת לא מיקרי מניח אלא כשיניח על דעת שישארו שם כל השבת אבל הניח במזיד כדי שיטלם בשבת מותר לנער למחר החבית והכר והם נופלים ל' הטורים. וכן פסק הר"ר ישעיה ועוד כתב רבינו ישעיה דאפי' נר שהדליקו באותה שבת דאסרו רב אחא ורבינא אלו היה צריך למקומו כגון שתלה הנר על שלחנו או בשום מקום שצריך להשתמש בו והנר מעכבו שמותר לטלטלו מצאתי לגאונים ז"ל יש מניחים בשבת פת על הנר שהדליקו באותו שבת ומטלטלין את הנר וטעות בידם דלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד. וכן כתב ר"ח והראב"ד. ור"ת והר"ר יוסף מטול כתבו שאין לטלטל שום מוקצה ע"י ככר או תינוק משבולי הלקט:

פרק תנה

תנן התם בית שמאי אומרים מעבירין מעל גבי השלחן עצמות וקליפין ב"ה אומרים מסלק הטבלא כלה ומנערה. ופירש"י קליפין קליפי אגוזים וכן מצאתי למפרשי' אפי' אין ראוין לבהמה מותר לטלטולינהו מדפליג רבי יהודה. ורבינו יצחק ורבינו ישעיה כתבו כי שרי רבי שמעון דוקא עצמות וקליפות דחזיין למאכל בהמה שבה"ל:

פרק תנו

מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה רש"י מתיר לטלטלו טלטול גמור ולרב אלפס דוקא טלטול מן הצד והרא"ש הסכים טל רש"י. ואם הוא מוטל בחמה או בבזיון כמו שהוא מסריח אם יש לו ככר או תינוק מניחו עליו ומטלטלו על ידו אפי' מרשות היחיד לכרמלית והרמב"ן כתב שמוטב להוציאו לכרמלית. בלא ככר ותינוק על ידו כדי למעט בהוצאה שלא אמרו ע"י ככר או תינוק לא ברשות היחיד מחמה לצל. וכתב עוד שנראה שמותר להוציאו אפי' לרשות הרבים ע"י תינוק אבל לא ע"י ככר שאינו טפל למת אלא שר"ת אסר ל"ה:

פרק תנז

מת מניח עליו ככר ומטלטלו פיר' הה"ר אביגדור כהן דמה שצריך ככר או תינוק למת היינו דוקא למת ערום אבל למת מלובש מטלטלין אותו אגב כסותו. ורבי אבי"ה כתב אם חוששין שמא יתקשר ולא יהיה עוד ראוי לפשוט והוא בזיון מניח עליו ככר או תינוק עד שיפשטו אותו והביא ראיה וכן היה מעשה לפני הר"ר אליעזר ממיץ שהתיר להוציא המת מן התפיסה מפני כבוד המת ולהביאו ע"י עובדי כוכבים בבי' קרוביו ביום השבת מפני כבודו. ור' ברוך הקשה עליו גם מעשה בא על א' שהור' לומר לעובד כוכבים שילך חוץ לתחום בשבת אחרי קרובי המת שיבואו לקבורתו. ומהר"ם אומר שהיה טועה אבל חולה דתקיף ליה עלמא ואומר שישלחו אחר קרוביו הוא ודאי שרי וזה התיר רבי שמריה אפי' בשבת שמא תטרף דעתו מרדכי פ"ג דשבת:

פרק תנח

קנה שתקן לנעול בו אין צריך שיקשרו בדלת מ"מ דמי לבנין טפי מפקק החלון ולא סגי במחשב' שחושב עליו מאתמול לרש"י צריך לתקנו לשם כלי שיהיה ראוי לשום תשמיש ולרבינו יצחק אין צריך רק שיתקננו לנעול בו:

פרק תנט

ראיתי כתוב בשם מהר"ם דהוא הדין כוס של פרקים אסור להחזירו אלא א"כ יהיה רפוי ונראה דאין צריך להדקו ושרי' בכל ענין:

פרק תס

כתב הרא"ש דוקא בענין קשירת חבל וכיוצא בו אבל פותח של עץ ושל מתכת אסור להפקיע ולשבר. ובסמ"ק כתב ובשבירת פותח של תיבה נחלקו בו ר' אליעזר מתיר ור' שמעון אוסר. מיהו ע"י אינם יהודים יש להקל ל"ה:

פרק תסא

פי' ר"י דאם התיבה סגורה ואבד המפתח אסור לשבור אותה בשבת או בי"ט משמע דסתירה שייכא שפיר אפי' בכלים ואי הוי קטיר במיתנא אסור לפסוק החבל. אבל הר"ר יעקב מקנ"ון פי' דמותר להסיר הצירים שבאחורי התיבה אם נאבד המפתח דהאי סתירה גרועה היא כיון שאינו צריך לשבר שום דבר אבל לא נראה להר"ר פרץ מרדכי פ"ג דערובין:

פרק תסב

הרב ר' אביגדור כהן הורה דדף שמשימין לפני התנור וטוחי' אותו בטיט בע"ש במקום שאין עובד כוכבים היהודי יכול להסירו בשבת מן התנור מרדכי פ"ג דשבת:

פרק תסג
כתב הר"ר יוסף נקב שנסתם בחבית שסותמין אותם בעץ מותר לנוקבו בשבת להוציא העץ ובלבד שלא יהא העץ כנגד השמרים משבה"ל. ואני המחבר לא ראיתי שום מורה צדק מימי שמתיר לשבר הפותחות כלל אפי' שהיה לצורך שבת:

פרק תסד
כתב רבינו ישעיה אלו שעושין נקב בפי בתי ידים ויש להם חוט מחובר עם מחט שמכניס באותן הנקבים ומהדקים על ידיהם. בין אם היה הפתיל מושם מע"ש ומרווח ומהדקים בשבת בין הכניסו בנקבים בשבת אין בו משום תופר. ובעל היראים כתב אותם שיש להם נקבים וחבלים בבגדיהם וחבלים קבועים להדהק אותן חושש אני להם מחטאת ואינו דומה למתיחת חבלים או רצועו' שמהדקין בצוארן שלשם סופו להתירן ולהוציא ראשו ואם חבלי בגדיה' מהודקין שאין יכולין לצאת אלא בהרפותו מותר בחבלי הדוק הצואר ואם חבל הדוק הצואר רחבים שיכול לצאת ראשו בעודן מהודקין ונמלך פעמים להניחו כך לעולם אסור להדקן בחוט של תפירה משבה"ל. וע"כ אסור למתוח חוט של תפירה של בתי ידים אא"כ יש נקב רחב ומתוקנת בתפירות בעגול הנקב הגה"ה בסמ"ק:

פרק תסה
שלא יכרוך ויקשור פירש"י כריכה וקשירה היינו ב' תכיפות והר"אם פיר' דקשר דאורייתא אינו אלא שני קשרים זה על זה וא"כ אסור לקשור שני ראשי הרצועות בתוך המכנסים בשבת כי אם בעניבה וטוב לעשות בראש האבנט כמו שעושין לחגורות נוקל"א בלעז של ברזל או של נחשת אמנם רא"ם מתיר וכ"כ הרי"ן פרת דאסור מדרבנן לקשור קשר המכנסים מרדכי והעולם נוהג לעשות קשר אח' ועליו חצי קשר שקורין בל' לעז שקורטו"ר ובל"א שלייפ"א:

פרק תסו
המנער טליתו בשבת פר"ח המנערו מן הטל שעליו דהיינו כבוס ולבון חייב חטאת אבל בנעור מן העפר כדפירש"י אינו נראה שהוא לבון מרדכי פ"ק דשבת:

פרק תסז
גם פסקנו המנער טליתו מן העפר בשבת חייב חטאת ודוקא חדשי' ושחורים דשייך בהו לבון ודוקא כשמקפיד עליו ואם לא מקפיד ללבשו עם העפר או עם הטל שרי משבה"ל:

פרק תסח
אסור לעשות אהל עראי בשבת וי"ט פירש"י שאין אסור עשייתו אלא בגג ולא במחיצות ור"ח פיר' דבמחיצות נמי אם עושה אותה להיתר סוכה או להיתר טלטול אסור אבל אם אינו עשוי אלא לצניעות בעלמא מותר:

פרק תסט
פוריא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור פירש"י מטה כשמעמידין אותה אסור ליתן הרגלים ולתת הקרשים עליה אבל ישים עליה הקרשים מתחיל' ואח"כ יתן הרגלי' תחתיה ופירשו התוספות לא יתכן לאסור זה אם לא יהיו הרגלים ארבעה דפין מחוברין בד' דופני התיבה שאין העולם נזהרין ליתן השלחן על גבי רגלים בשבת וכן מטה:

פרק תע
טלית כפולה כשקושרה בין שני הכתלים והיא משלשלת ונוגע' בארץ ונכנס לישן תחתיה לא יעשנה ואם כרך עליה חוט של משיח' מותר לכתחלה ופיר' רב אלפס אפי' אין בגגו טפח לא יעשנו לכתהלה והרא"ש כתב ודאי אם אין בגגו טפח או אחד משאר הדברים שאסורי' בכילה מותר לכתחלה כמו כילה אלא מיירי שיש בגגו טפח או יותר משאר הדברי' האוסרי' בכילה. הלכך הכל אסור ואפ"ה אי כריך עליה חוט או משיחא מותר לכתחלה:

פרק תעא
כתב בעל התרומות אסור לנעול בשבת תיבה שיש בה זבובים אלא יתן סכין או דבר שמפסיק בין הכסוי לתיבה בענין שיוכלו לצאת משם ונ"ל שא"צ לדקדק בזה שאין הזבובים נצודים בתיבה שאם בא לפתוח התיבה וליטלם יברחו לה"ט. אמנס התוס' פ"ג דשבת אסרו לסגור התיבה:

פרק תעב
הרב ר' יוסף פי' שהשחורה הקופצת היא הנקראת כינה והלבן היא הנקרא פרעוש ור"ת פי' אפכא ונהגו כר"ת לה"ט:

פרק תעג
כתב ר"ת דלכתחלה מותר לצוד פרעוש מן הבשר כשעוקץ אותו משום צערא אבל בשם רב יהודאי גאון מצאתי דכתב חזינן לרבנן קשישי דממנעו מלצוד פרעוש אפי' על בשרו. מרדכי פ' י"ז דשבת:

פרק תעד

הגאונים פסקו כר' יהודה במבשל דמזיד אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד. ובשוגג אסור בו ביום גם לאחרים ולערב מותר גם לו. ור"י פסק כר"מ וכן בסמ"ג דבשוגג מותר אפי' בו ביום ובמזיד אסור בו ביום אף לאחרים ולערב מותר אף לו ויראה שאין חלוק בכל מעשה שבת. אבל בעל התרומות כתב דוקא במבשל בשוגג בשבת מותר אפי' לו דמעיקרא חזי לכוס. אבל השוחט או שאר מלאכות דמעיקרא לא חזי כלל וכגון הדליק נר אפי' בשוגג אור לו באותו שבת לה"ט:

פרק תעה

פירש"י טעמא דצריך להמתין בכדי שיעשו במוצאי שבת וי"ט כדי שלא יהנה ממלאכ' י"ט ולא נראה לר"י אלא טעמא משום דגזרה שמא יאמר לעובדי כוכבי' לך והבא לי כלומר לך ולקוט לי או צוד לי בי"ט ראשון והבא בי"ט שני. וא"כ לפי זה הטעם יש לאסור גם בי"ט שני בכדי שיעשו דאי שרית לי אתי למימר לעובד כוכבי' בי"ט ראשון לך והבא בשביל י"ט שני. מרדכי פ"ג דערובין:

פרק תעו

כתב בעל התרומות אי ליכא טנוף על הבגד אין נתינ' מים בבגד קרוי כבוס ואינו אסור אלא שמא יסחוט דהוי לבון ובמקום מצוה לא גזרו רבנן. ובעל היראים כתב אפי' אם אין טנוף בבגד אסור ליתן עליו מים. וכ"כ בשם רב יהודאי גאון הילכך צריך אדם ליזהר בלא יתן מים על בגד בין לפשתן בין לצמר ואפי' אם ידיו מטופחים במים מרובין צריך שלא לנגב בבגד בעוד שמים מרובין עליהם ולענין רבוי מים לא ידעתי שעורן הלכך מנהג כשר הוא כשאדם רוחץ ידיו בשבת שיזרוק המים מידיו וינע' בכח קודם שיקנח' במפה או בבגד משבה"ל. ואני המחבר לא ראיתי מוריי נזהרים בדבר לנער קודם הנגוב מצאתי לא מצינו בכל התלמוד רחיצה בנהר שאסור בשבת שיטה בלבד הלכך מי שראה קרי בשבת ורוצה לטבול הרשות בידו אך צריך ליזהר שלא ישיט ויעקר רגליו ולא יוציא המים על בשרו חוץ לד' אמות ולא יצא לחוץ עד שינגב עצמו תחלה ולגאון אחר מצאתי אסרו רבותינו לרחוץ בשבת בלי נגוב אפי' בתוך הנהר עצמו משום אסור ד' אמות בכרמלי' וכ"ש אלו שרוחצין בשבת בנהר שלנו ויוצאין לאלתר בלי נגוב ומטלטלין המים ד' אמות בכרמלית וזה אין לי ראיה להתיר וכל מה שתמצא בדברי רז"ל ברחיצ' הוי ברשות היחיד כגון מרחצאות או מעיין שהוא ברשותו עכ"ל. ולגאון אחר מצאתי הרוחצי' במי נהר בשבת לא מצאנו בשום מקום שאסור לשפשף שאין מלאכת כבוס בבעלי חיים אלא במים שהוחמו בשבת משבה"ל. והעול' נוהגים שלא לרחוץ ולטבול בשבת כלל בנהר:

פרק תעז

כתב הר"ר אליעזר ממיץ אע"פ שאין בשול אחר בשול ואין צלי אחר צלי בדבר יבש שנאפה או נצל יש בו משום בשול אם בשל אח"כ במשקין. ואסור ליתן פת אפי' תוך כלי שני רותח שהידים סולדות בו. לה"ט. מיהו כתב ראבי"ה דלאו מלתא היא מרדכי ותימה על דברי ר"א ממי"ץ למה אסר כלי שני ואפשר דמדמי ליה למלח דקאמר בגמ' ללישנא חדא שמתבשל אפי' בכלי שני. והר"ר פרץ כתב שבאפיה אחר אפיה וצליה אחר צליה יש או' שגם זה אסור לדברי ה"ר אליעזר ממי"ץ שהוא כתב שאפי' לדבריו אין אפיה אחר אפיה ולא צליה אחר צליה לה"ט:

פרק תעח

האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין רשב"ג אומר ערוי ככלי שני וכן קיימא לן בפר' כיצד צולין דתתאה גבר ור"ת פי' דערוי ככלי ראשון. ואמר ראבי"ה קבלתי דכלי שני נהי דאינו מבשל בולע ומפלט הוי. מרדכי פ"ג דשבת. ובסמ"ג הביא מן הירושלמי דערוי ככלי ראשון וכתב ומחמיר תבא עליו ברכה:

פרק תעט

מלח הרי הוא כתבלין. כתב ראבי"ה הלכה כאיכא דאמרי דמלח אפי' בכלי ראשון נמי לא בשיל. וכן פי' ר"ח. וכ"כ הר"ר שמחה מאוש"פרוק אבל האלפסי תפס שיטתו כלישנא קמא דבכלי שני נמי בשלה ור"י פירש כפירוש ר"ח. והר"ר דן אמר לי דבמלח שלנו שמתקנין אותו ע"י בשול אין לחוש ומ"מ המחמיר תבא עליו ברכה שלא ליתן המלח אפי' בכלי שני כל זמן שהיד סולדת בו הואיל ואיכא איסור דאורייתא בבשו' מרדכי פ"ג דשבת:

פרק תפ

כתב בספר הרוקח דקדרה שאצל האש אין הישראל רשאי להגיס בכף בשבת דהוי בשול ע"כ:

פרק תפא

אסור ליתן הפשטי"דה שקורין טרט"א אצל האש אפי' ברחוק מקום מפני שהשומן שבו נקרש וחוזר ונמוח והוה ליה נולד ואסור וכן במרדכי אסר. ור' יחיאל מפרי"ז הביא ראיה להתיר ובספר המצות התירו כיון שאינו עושה בידים. והרא"ש אסר:

פרק תפב

מכאן יש לאסור לתת פת בכלי ראשון בעודו רותח. ומיהו בדבר לח וצלול לדברי הכל יש בשול אחר בשול כגון לאחר שיצטנן וחוזר והרתיחו. ועתה יש ג' מיני חלוקים בדבר

לח וצלול לדברי הכל יש בשול אחר בשול בדבר יבש אם ראשון ושני הכל דרך אפיה וצליה לכאורה לדברי הכל אין אפיה אחר אפיה ואין צליה אחר צליה. אבל כשהראשון הוא דרך צליה ובשני בבשול תוך המים או יין בזה א"ר אליעזר דיש בשול אחר צליה ואפיה ומותר להניח צלי או בשר מבושל סמוך לאש כדי לחמם אעפ"י שמחממו כל כך שהיד סולדת בו. ויש ר"ל דגם בזה אוסר רא"ם ואין נראה ע"כ הגה"ה סמ"ק:

פרק תפג

המסנן יין בסודרים צריך להזהר שלא יעשה בו גומא וכן מותר לסננו בכפיפה ובלבד שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח משום אהל. והרמב"ם ז"ל אסר אפי' בכפיפה וסודר אלא יין שאין בו שמרים ומים צלולים אבל לסנן במשמרת וסוד' אפי' צלולין או בכפיפ' מים עכורים. ויין שיש בו שמרים אסור ואין נרא' כן מדברי הרא"ש אלא כדפירש"י:

פרק תפד

הא דאמר רב סוחט אדם אשכול של ענבים בתוך הקדרה פי' שיש בו אוכל והוה ליה משקה הבא לאוכל ולא לתוך הקער' פי' שאין בה אוכל והוה משקה הבא למשקה ואסור. וכן הא דאמר רב חסדא חולב אדם עז לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה. פי' ר"ח אין הלכה כן. וכן הסוחט כבשים ושלקות מפני שצריך למימיהם כתב שחייב חטאת אפילו לתוך הקדרה. אבל רב אלפס פסק שסוחטין אשכול וכבשים ושלקות לתוך הקדרה לכתחילה אפילו למימיהם אבל לתוך הקערה ושלקים וכבשים פטור אבל אסור. ולגופן שא"צ למימיהן ואינו מכוון אלא לתקן לאכילה אפילו לתוך הקערה מותר וחולב אדם עז לתוך הקדרה בי"ט קאמר ולכך מותר וכן התיר הר"ר יוסף לסחוט בוסר בתוך המאכל והרא"ש כתב בתשובה שאלה על סחיטת בוסר לתוך הקערה שיש בה אוכל מי יכניס ראשו בין ההרים הגדולים והמחמיר תבא עליו ברכה. והתיר לסחוט לימו"ני ורמונים אפילו לצורך חולי שאין בו סכנה. ור"ת פי' ודאי בוסר אסור דלא שרו אלא באשכול של ענבים שראוין לאכילה אבל בוסר שאינו ראוי לאכילה דאפילו האוכלו בטל דעתו אצל כל אדם והוי כבורר אוכל מתוך פסולת לה"ט. כתב בעל היראים ראוי לבר ישראל שאוכל תותים או שאר פירות הצובעים שיזהר שלא יגע בידים צבועות במפה דהוה ליה תולדה דצובע וכן אם יצא דם מהמכ' אסור לתת עליה בגד בין מצמר בין מפשתן אבל אם צובע פתו במשקה הפירות לית לן בה דאין דרך לצבוע באוכלין. שבה"ל. ונראה דלא מבעי' לדעת בעל הערוך שפסק דפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר דהכא מותר דלא

ניחא ליה בהאי צביעה אבל אפילו למ"ד אסור נראה דהוי האי דרך לכלוך דאין דרך לצבוע באלו הדברים:

פרק תפה

מהר"ם התיר להשתין בשלג שדמה אותו לדריסת רגלים שדורס בו ברגליו ואינו חושש והרא"ש נזהר בדבר שאינו דומה לדריסת רגלים כי ע"י השתן ודאי נמוח. והאבי עזרי התיר לשבר הקרח כדי ליטול הידים מתחתיו:

פרק תפו

כתב בעל התרומות שאסור לשפשף הידים במלח בשבת מפני שהוא נמוח והוה ליה נולד:

פרק תפז

הערוך התיר פסיק רישיה דלא ניחא ליה ור"י היה אוסר:

פרק תפח

אמר רבה הני פלפלי מידק חדא חד' בקתא דסכינא שרי תרתי תרתי אסור. רבא אמר כיון דמשני אפילו טובא נמי איכא דמוקי לה בשבת ואיכא דמוקי לה בי"ט ור"י פסק כמאן דמוקי לה בשבת משבה"ל ויש מי שמתיר לדוך מלח בשבת בקתא דסכינא או בשולי הקערה והוא הדין לפלפלין וכן מצאתי להר"ר ישעיה משבה"ל:

פרק תפט

כתב בעל התרומה כל מה שהתירו לערב עם חרדל דוקא שנתנו מבעוד יום אבל בשבת אסור ליתן משקין בחרדל או בשום שכתשו מבעוד יום והרא"ש התיר:

פרק תצ

לא ימדוד אדם שעורים ויתנם לפני בהמתו אבל נוקב הוא הפרי בעצמו וממלא הכלי שלא כדרך מדידה לפירש"י. ולרב אלפס דוקא משער לפי אומד דעתו אבל לא ימדוד כלל:

פרק תצא

בעל התרומות אסר ליתן מים בסובין בשבת ולא שרי אלא להוליך המקל פעם אחת שתי ופעם אחת ערב אחר שנתן מים בתוכו מערב שבת. והרא"ש התיר אפילו לתת בשבת המים לה"ט:

פרק תצב

פת של עובד כוכבי' הנאפה בשבת ר"ת אוסרו דשמא נטחן ביום השבת ונמצא שהוא מוקצה דבין השמשות לא היה ראוי ל"הט. וכן הרוקח. וה"ג וה"ר ישעיה מתירין וכן

בשם גאון אחר ונראה להחמיר משבה"ל. ופת שנאפה בשביל עובד כוכבים יש אוסרין בו ביום ומיהו שמעתי שגדולים התירוהו לצורך ברית מילה בשבת. ונר' דהוא הדין לצורך ברכת המוציא ואף אם נטחן בשבת עצמו. הגה"ה סמ"ק:

פרק תצג

עובד כוכבים שצד דגים ולקט פירות או אפה פת או בשל לעצמו כתב בספר המצות יש מתירין כמו שאר מלאכות שעושה בביתו לעצמו ויש אוסרין כמי' פירו' הנושרין שאסורין אפילו נפלו מאליהן דבדבר מאכל החמירו טפי והכי מסתבר לאסור דלא גרע מאם נשרו מאליהם. ואפי' אם ספק אם לקטן וצדן היום אסורים בו ביום אבל לערב מותרים מיד. מרדכי פ"ק דשבת:

פרק תצד

ר"ת ור' אליהו מפריי"ז התירו עובד כוכבים שמלא מים והביאן אפי' דרך רשות הרבים ואפי' הביאן לצורך ישראל כיון שהישראל יכול להיות מטפס ויורד מטפס ועולה וריב"א אסר וכתב בסמ"ג דאף לדברי המחמירים מ"מ אם בא בשביל ישראל זה שאינו מחמיר מותר לישראל אחר המחמיר מרדכי פי"ו דשבת:

פרק תצה

פסק בסמ"ג דמלאכה הנעשית בשביל ישראל ועובד כוכבים אסור במ"ש בכדי שיעשו דהכי אמרי' גבי מרחץ מרדכי פי"ו דשבת. ר"ת אסר ליהנות במדורה שהרבה האינו יהודי לצורך ישראל אע"פ שהיה אש מתחלה ובעל התרומות התיר. וכן התיר נר שדלוק והדליק האינו יהודי יותר בשביל ישראל והא דאמרי גבי עוב' כוכבים שהדליק את הנר או מלא מים או עשה כבש בשביל ישראל שאסור פי' הר"ר יצחק בר לוי ז"ל דאסור דוקא לאותו שנעשה בשבילו אבל לישראל אחר מותר ולא מסתברא לבעל הדברו' וגם לרבינו ישעיה דדוקא דאסור דרבנן כמו חוץ לתחום אמרינן מותר לישראל אחר אבל מדאורייי אסור לכל ישראל. וכ"כ רש"י בפ' אין צדין וכ"כ ריב"א ורבי ישעיה כתב דאפי' הובא דבר חוץ לתחום ממקום רחוק א"צ להמתין במוצאי שבת מכדי שיעשו ר"ל כדי שיובאו מאותו מקום אלא כדי הבאת מיל אחד והרוקח אסר תבשיל או פת הבא בשבת דרך רשות הרבים וגם ריב"א פסק כן ונסתפקתי אם מותר אפי' לטלטל ומצאתי כי אין להסתפק כי ודאי מותר לטלטל מאחר שאין לחוש מדין מחובר ולענין מים שהובאו לצורך ישראל התיר הר"ר אביגדור כהן לשתותו אפילו לאותו ישראל שהובא ור"ת התיר אם הבור ברשות היחיד לפי שהישראל יכול לילך שם משבה"ל:

פרק תצו

הר"ר י"ט כתב מנעורי הייתי משתומם על האוסרי' להתחמ' כנגד מדורות העובדי כוכבים הנעשי' בשבת בשביל ישראל כי ראיתי אבא מורי ורבי' משולם שהיו פרושים ואפ"ה היו מתחממין וכן הרבה גדולי עולם וטעמא כדאמרי' בעלמא הכל חולים אצל המילה וכן הכל חולים אצל האור עוד פסק בספר התרומה דמותר ישראל להניח לעבדו ולשפחתו לעשות מלאכה שלהן ולא של ישראל ולא עבד משום למען ינוח עבדך אלא בעבד כנעני שישנו במצות כדאמרי' בפרק מחוסר כשרה עבד ואמה עושין מלאכה לעצמן וגם משמע התם דדוקא לעצמו אבל לצורך אדוניו אסור וכן כתב בספר התרומה אף על גב דקצץ כיון שגוף הישראל נהנה מגוף האיסור עכ"ל המרדכי א"ר שמחה מעשה באשכנז שאפי' השפח' עובדת כוכבים לתפור בחלוקה היתה נזהרת בשבת משבה"ל:

פרק תצז

ואם נר דלוק בשבת וגם העובד כוכבים הדליק בשבת עוד הרבה נרות או שנתן שמן בנר או הרבה לתת לאש עצים בשבת מותר לישראל ליהנות מהם כיון שבתחלה היה יכול ליהנות מהם קצת מן הנר או מן האש ואף לדברי האוסרין אם העובד כוכבים עושה אש בשביל התינוק או בשביל חולה שאין בו סכנה מותר אף לבריא מרדכי פ"ק דשבת:

פרק תצח

אם ספק אם הובא חוץ לתחום אם לא מותר לערב לאלתר אפילו למי שהובא בשבילו לר"י ולרב אלפס גם בזה צריך להמתין בכדי שיעשו:

פרק תצט

ר"ת היה אומר דהא דאסרינ' בממלא מים לצורך ישראל דוקא לבהמתו אבל הוא עצמו מותר בהן אפילו נתמלא בשבילו כיון שאם היה רוצה היה יורד לבור ושותה ורבינו יצחק אסר:

פרק תק

אם העובד כוכבים הביא חלילין בשביל ישראל לספודו בהן לדעת רש"י לא יספוד בהן עולמות ולר"י מותרין לו לערב בכדי שיעשו ולאחרים מותרין מיד ודוקא בידוע שהביאם מחוץ לתחום אבל סתמא שאינו יודע אם הביאם בשבת אם לא שרי לרש"י ורב אלפס כתב לאסור אלא א"כ בידוע שהיה תוך התחום וכ"כ נמי הרמב"ם ז"ל דבסתמא נמי אסור והרא"ש הסכים לפירש"י:

פרק תקא

בספר המצות לא התיר בחמי טבריא לרחוץ כל גופו אם הם בקרקע אבל לא בכלי והרא"ש התירו בכל ענין בחולי שאין בו סכנת אבר נסתפק הרא"ש אם מותר לחלל עליו את השבת בשבות דאית בי' מעשה דשמא לא התירו אלא אמירה לעובד כוכבים אבל לא דאית ביה מעשה אלא בסכנת אבר אבל הרמב"ם כתב:

פרק תקב

דחולי שאין בו סכנה עושין לו כל צרכיו ע"י עובד כוכבים ואם היו צריכים לדברים שאין בהם מלאכה עושין אותו אפי' ע"י ישראל לפיכך מעלין אזנים ומעלין אונקל"י בשבת ומחזיקי' השבר וכל כיוצ' בזה והרמב"ן חלק בדבר דבחולה שאין בו סכנה אפי' סכנת אבר אעפ"י שהתירו אפי' שבות דאית ביה מעשה צריך שיעשנו בשנוי אבל בלי שנוי אסור אבל אם יש בו סכנת אבר מותר אפי' שבות דאית ביה מעשה בלי שנוי לה"ט:

פרק תקג

המבשל לחולה בשבת אם מותר לחולה אחר שאין בו סכנה כיון שאפשר לו ע"י אינו יהודי אסר הרשב"א בתשובות סימן תתי"ד:

פרק תקד

נשאל גדול הדור מהר"י מולן על מאכל התינוקות שעושין מלחם וקמח שקורין פפ"א שרגילות העובדות כוכבים לעשות ליהודים בשבת נראה שמותר לו' לעובד כוכבי' דהוי קצת דומה לחולה שאין בו סכנה והטלטול נמי מותר לדברי הרא"ש עכ"ל

פרק תקה

טיט שעל גבי בגדו מפספסו מבפנים אבל לא מבחוץ פי' בתוספות ה"ר יהודה בטיט לח דאי ביבש הוי טוחן ואע"ג דאינה צריכה לגופה מ"מ אסור לכתחלה הגה"ה סמ"ק

פרק תקו

ת"ר כתב המהלך תחת הצורה אסור לקרות בשבת גזיר' שמא יקרא בשטרי הדיוטות פי' ר"ת שאסור לקרות בשבת בשטרי הלוא' או בשטרי מקח וממכר וה"נ אסור לקרות באגרות ששולחין ממקום למקום לידע מה שולח לחברו ויש מתירין הדבור בלא קריאה ויש אוסרין אפי' להרהר דאי אפשר שלא ישא ויתן בדברי עניני האגרות ונכון הוא והעיקר בתשובת הגאונים משבה"ל והרמב"ם התיר לקרות באגרת שלומים ודעת נוטה לאסור כרש"י מ"מ אין בידינו למחות במתירים:

פרק תקז
הרשב"א התיר להביט בשבת באיצטרו"לב וג"כ לטלטלו ולהפכו תשובת הרשב"א סימן תשע"ב:

פרק תקח
הרשב"א התיר לקרא בשבת בספרי רפואות מפני שחכמה היא ולא דמי לשטרי הדיוטות וכן הורה הרמב"ן בתשובות:

פרק תקט
הרשב"א התיר למי שאבד איזה דבר להכריז בשב' בבה"כ שיודיענו מי שיודע מזה דהוי חפצי שמים להשיב אבידה בתשובות סי' תשמ"ז:

פרק תקי
צפורן שפי' רובו וכן ציצין שפירשו רובן שקרובים לינתק פירשו כלפי מעלה שמצערות אותו ביד מותר להסירן בכלי פטור אבל אסור. ומדברי הרמב"ם נראה שהם ב' דברים שכתב בפירושו כלפי מעלה ומצערות אותו מותר ואם אינן מצערות אותו אסור ופי' כלפי מעלה שפירשו כלפי הגוף ויש מפרשים כלפי ראש האצבע וצ' לחוש לשני הפירושים לה"ט וכן פי' המרדכי:

פרק תקיא
נקראה אשה יולדת לחלל עליה את השבת משעה שתשב על המשבר והדם שותת ויורד אבל הרמב"ם פסק דאיזה מהם שקדם אפי' יושבת על המשבר קודם או הדם שותת קודם מיד מחללין עליה את השבת:

פרק תקיב
הרא"ש פסק שאין מחתכין הטבור לתינוק בשבת אא"כ הם תאומים וטבורם דבוקים זה בזה והרמב"ם התיר לחתוך אפילו באחד

פרק תקיג
בעל התרומות אסר להעמיד בהמה במים כדי שתצנן. והר"ש התיר:

פרק תקיד
כתב בעל התרומות דאפי' מעות ודברים המוקצים יכול להציל מדליקה בשב' דבמקום פסידא אין לחוש לאיסור מוקצה כי היכי דשרו למי שהחשיך לו בדרך לטלטל כיסו פחות מד' ד' אמות. ונראה לי לאסור שלא התירו למי שהחשיך לטלטל פחות מד' אמות אלא כדי שלא יבא לידי אסור דאורייתא לטלטלו בהדיא:

פרק תקטו

כתב בעל התרומות דכל הצלה דהכא מיירי לחצר ומבוי הסמוכים לרשות הרבים וגם אינן מקורים ודמו לרשות הרבים הלכך לא התירו להציל אלא מזון ג' סעודות וכלים הצריכים לו אבל בבית אחר שערב עמו יכול להציל כל מה שירצה ואין נראה לי כיון דטעמא הוא משום דשמא יהא טרוד ויכבה אם כן מה לי בחצר מה לי בבית:

פרק תקטז

א"ר אמי בדליקה התירו לו' כל המכבה לא יפסיד. אבל כבה ואל תכבה לא ודוקא בדליקה אבל בשאר אסורי שבת לא. ובעל ה"ג שרי אפי' בשאר אסורי:

פרק תקיז

בעל ה"ג מתיר לכבד הבית בכל מקום לה"ט וכן ר"ת התיר. וראבי"ה כתב בשם רשב"ם ובשם אביו רבי יואל לאסור וכן פי' רש"י ורי"בא לאסור. אבל לשפוך מים על הארץ להרביץ העפר שרי כר"ש. מרדכי פ"א דשבת. והרמב"ם התיר במקום המרוצף ואסר בשאינו מרוצף ור"י אסר הכיבוד בכל מקום. והרא"ש כתב בתשובה על כיבוד הבית נוהגים בו איסור באשכנז. ובארץ הזאת סומכין דברי רב אלפס ולא מלאני לבי לאסור כי היו שומעין לה"ט. ואני המחבר ראיתי אבי ז"ל נוהג לאסור הכבוד אמנם התיר לכבד בבגד או במטלית:

פרק תקיח

ר"ח אסר השמעת קול אפילו אינו מכוון לשיר. ולפי זה להכות על הדלת אפי' באגרוף. ורב אלפס התיר כשאינו מכוון לשיר. וכן התיר ר"ת להקיש על הדלת כיון שאינו לשיר וכ"כ אבי העזרי. ובתשובת מהרר"י מולן ז"ל אסר להכות בשבת על הדלת בכלי המיוחד לשם להשמיע קול עכ"ל ובענין אלודי קלא דסוף ערובין ר"ח פסק כעולא דאסור לדפוק על הפתחים אבל ה"ג ורב אלפס ור"י ברזילי פסקו להתיר. וכן ר"ת התיר למלאות מים בגלגל וכן נוהגים בכל מקום לדפוק על הפתחים לקרא לבה"כ כמו שכתב במרדכי ובאגודה ויש דופקים בכלי עץ. ויש מתירין דוקא ביד אבל בכלי הכל מחמירים עכ"ל אבי מהרר"י לנדא ז"ל:

פרק תקיט

נשאל מורי אבי מהרר"י לנדא על זוג המקשקש לשעות עשוי ע"י משקולות אם מותר להכינו ולהעריכו כדי שילך ויקשקש כל השבת כי שמא יש לדמות לטוחן חטים לרחים והשיב נראה לי עיקר טעמא דאוושא מלתא כמו שפירשו תוספות שנ"ץ. וספר התרומה וסמ"ג שפירשו על אוושא מלתא שיאמרו רחים של פלוני טוחני' בשבת דסבירי בשבת

נתן בהם חטין וא"כ טעמא זה לא שייכא כלל גבי זוג המקשקש שהכל יודעים שרגילים לתקנן בכל יום על יום של אחריו ובאותו היום שהוא מקשקש אין מתקנין אותו כלל. וכן יש לפסוק הלכה למעשה וכן עמא דבר עכ"ל:

פרק תקכ

אין שוחקין באגוזים בשבת וכיוצא בהן לר"ח משום השמעת קול. ולרב אלפס משום משוי גומות לה"ט:

פרק תקכא

מצאתי בשם ה"ר אליעזר מטול ז"ל דאסור לשחק בשבת בתם וחסר ועוד מצאתי דאין לצחוק באגוזים בשבת. וי"מ משום אלודי קלא. ויש מתירין דבערובי' מוכיח בסופו דאין אסור לצחוק אלא משום משוי גומות שמעינן מינה היכא דליכא למיחש משום משוי גומות מותר. כתב מורי יעל' ז"ל דאסור לצחוק בשבת וי"ט באותה הכדורים כי אינם ראוים לצור על פי צלוחות דממאסי שמתטנפים ע"י טיט ועפר. וכן כדור של עץ אסור לטלטלו ולצחוק בו. משבה"ל.

פרק תקכב

נשאל גדול הדור מהר"י מולן ז"ל אם מותר להוציא מעות התפורין במלבושיו והשיב כי יותר נראה לו להתיר מלאסור אם הוא נושאם. כדי שלא יגזלוהו או איזו פסידא כי הוי כלאחר יד כי ההיא דמי שהחשיך והרבה דברים התירו משום פסידא וגם בזמן הזה דאין לנו רשות הרבים דאורייתא. ואחרי זאת נזכרתי ההיא דפרק במה אשה פורפת על אבן אבל לא על המטבע דמוכח משום דאסור להוציא ועיין שם עכ"ל:

פרק תקכג

אין דולין מים בשבת בגלגל ברזל אותה שדולה בהם להשקות השדות אפי' הוא בחצרו ורמב"ם התיר בחצרו שאין שם גנה:

פרק תקכד

הלבנים שהם לו סדורים על הגג לבנין אע"פ שהם מוקצי' יכול לכסותן אפילו בשבת לר"י. אבל לרש"י אף לכסותן בשבת אסור אבל לכ"ע יכול ליתן כלי תחת הדלף אפי' בשבת ואם נתמלא שופכו ומחזירו למקומו. וכתב הרמב"ם והוא שיהיה הדלף ראוי ולא נהירא. כתב הרמב"ם קטן העובר על שבות דרבנן כמו התולש מעציץ שאינו נקוב או מטלטל בכרמלית אין בית דין מצווין להפרישו ואינו יודע למה כתב העובר על שבות דרבנן. הא אפילו באיסור דאורייתא נמי אין ב"ד מצווין להפרישו וכ"פ בסמ"ג ובעל התרומות טורים:

פרק תקכה
כופין את הסל לפני האפרוחים פי' בצריך למקומו משמע דאפרוחים מוקצין הם וטעמא משום דבעלי חיים מוקצי' הם כגרוגרת וצמוקין ור' שמשון פי' דהיינו דוקא בנולדו בו ביום משום דלא חזי לשחק בהן את התנוקות ודבריו אינם עיקר מרדכי פ"ג דשבת:

פרק תקכו
של בית רבן גמליאל לא היו מקפלין כלים לבנים שלהם מפני שהיה להם להחליף יש מוכיחים מכאן שאסור לקפל הטליתות שבת כיון שאין בדעתו להתעטף בו ביום. ואע"פ שמצות ציצית כל היום כיון שלא נהגו בכך ואין בדעתו להתעטף הוי כמו שיש לו להחליף שבולי הלקט:

הלכות עירובין

פרק תקכז
ארבע אמות שנותנין לאדם ברשות הרבים מוסיפין עליהן אלכסונן שיהיו ה' אמות וג' חומשין ומיהו פרש"י שאין לו אלכסון אלא לאלכסון העולם אבל לרבוע העולם אין לו אלא ד' אמות ור"ת פי' שלכל צד יש לו ה' אמות וג' חומשין. והרמב"ם חלק שבתוך ד"א מותר לטלטל מד' עד ה' אמות וג' חומשין פטור אבל אסור. אבל מכאן ואילך חייב חטאת. ואינו יודע למה אמר בשיעור אלכסון פטור אבל אסור כיון שנותנים לו אלכסון מותר בו לכתחלה:

פרק תקכח
היה קורא בספר על האסקופה ונתגלגל ראש האחד מהספר מידו ונשאר ראש השני בידו גוללו אצלו אפי' נתגלגל חוץ לד"א אפי' בר"ה ואפי' באסקופת רשות היחיד. והרמב"ם כתב דוקא בתוך ד"א אבל נתגלגל חוץ לד' אמות לא והרא"ש לא כתב כן.

פרק תקכט
הרמב"ם כתב כחכמים אפי' היה בית ארוך מאה אמה וגג ארוך ק' אמה לא ישפוך על פי הגג ועל פי הבית אלא שופך על הגג והם יורדין לבית והרא"ש לא כ"כ. לה"ט:

פרק תקל
נכון להחמיר ולהזהר מאותן בתי כסאות שהן על המים. אם לא עשה להם מחיצה לשם מים ושתכנס מן המחיצה לפחות טפח במים אך אותן בתי כסאות שהם בחפירה בקרקע ושל שני שותפין היה נראה דאסור עד שערבו וה"ר יעקב היה מתירם דיש למצא היתר

משום דצואה מקום פטור הוא ודעת הרב נוטה שכך שמע מפי רבו הריב"א מרדכי פ"ט דשבת:

פרק תקלא

פרוץ כעומד מותר ובלבד שלא יהיה במקום אחד פרוץ יותר מי' אבל עומד י' מותר מפני שהוא כפתח ואם עשה הפתח אפי' בשירצה יותר מי' מותר וכתב הרמב"ם ובלבד שיהא העומד מרובה על הפרוץ ר"י פי' אפי' לא נעץ אלא ד' קונדסין בד' רוחות ועשה צורת הפתח על גביהן שרי:

פרק תקלב

מעמידי הקורה אינן צריכות להיות חזקות אלא כדי לקבלה ולא כדי לקבל אותה וחצי לבנה והרא"ש לא כ"כ:

פרק תקלג

כתב הרמב"ם מבוי שאין ברחבו ג' טפחים א"צ תקון לחי וקורה שהוא כסתום. והר"מ מרוטנב"ורק כתב שאם אין ברחבו ז' טפחים א"צ שום תקון וכ"כ הראב"ד ולזה הסכים הרא"ש לה"ט. מבוי שאינו רחב ד' טפחים א"צ כלום והמיימוני כתב מבוי פחות מג' א"צ כלום. דפחות משלשה כלבוד דמי מכלל דפחות מארבעה צריך. ושמא מספקא ליה אי הלכתא כאביי אי לא מיהו נראה לי כמו שכתבתי לשון הר"ם מרדכי פ"ק דערובין:

פרק תקלד

לחי הבולט מדופנו שלמבוי פחות מד' אמות נדון משום לחי פירש"י ואף ע"ג דלאו לשם לחי הוקבע משום דקיימא לן כאביי דלחי העומד מאליו כשר אבל ר"ת פסק דלית הלכתא בהא כוותיה ולמ"ד דיע"ל קג"ם היא לידה דפליגי אביי ורבא בימי לידתה שאינה רואה בהם בפרק בנות כותים ותניא התם כוותיה דאביי ואין מביאי' ראיה שלא להכשיר' לחי העומד מאליו דהא רב הונא ודאי כאביי סבירא ליה לקמן בשמעתין בלחי העומד מאליו דהוה לחי. מרדכי פ"ק דערובין:

פרק תקלה

פסק מהר"ם דמותר לעשות הלחיים מסיד וכן צורת הפתח. ועוד פסק דהלכתא רחבה אע"פ שאינה בריאה דהלכה כדברי המיקל בערובין ודלא כדברי האלפסי מרדכי פ"ק דערובין. וכן התיר מהר"י מולן בתשובותיו אף ע"ג דתימ' היה בעיניו:

פרק תקלו

פעם אחת נשברה הקורה בשבת והתרתי לטלטל בתוכה באותה שבת דעיירות שלנו כחצרות עכ"ל מהר"י ווייל ומהרר"י מולן אסר:

פרק תקלז

רשות הרבים עצמו דהיינו רוחב שש עשר אמות ומפולש משער לשער ששים רובא עוברין בו אינו ניתר אלא בדלתות. והר"ש פי' דא"צ לנעול בלילה אבל צריך שיהיו ראוין לנעול היו משקעית בעפר מפנה אותן ומתקנן לנעול ואין נראה כן מסוגית הגמ'. ור"י כתב מבוי שרחב י"ג ושליש ושני ראשיה מפולשין לרשות הרבים הרחבה י"ו אמה דינו כרשות הרבים וצריך דלתות לה"ט:

פרק תקלח

כתב הרשב"א שיש רשות הרבים אע"פ שאינו רחב י"ו אמת ואין עוברים בו ששים ריבוא כגון סרטיא ופלטיא כדאיתא בשבת ודרך שהולך ביושר ופוגע ברשות הרבים כדמוכח בפ"ק דערובין תשובות הרשב"א סי' קפ"ה:

פרק תקלט

פסק ר"י על הבחורים המלמדי' הדרים בחדרים לבדם לא מבעיא אם אין להם אלא פתח אחד לרשות הרבים אלא אפי' יש להם יותר אין צריכין לערב כיון שאפותן ובשולן א'. ועוד שאי בעל הבית משאיל להם רשותן כדי שיאסרו עליו והשר מקוצי היה מצריך תפיסת יד כדאמרינן בפ' כיצד משתתפין וכו' ואם לאו אוסרין עכ"ל סמ"ק:

פרק תקמ

כתב הרא"ש שני ישראלי' הדרי' בב' חצרו' ועובדי כוכבים דר בחצר בין אלו שני חצרות ויש פתח מחצר של עובד כוכבים לחצר ישראל יכולי' להוציא ולטלטל מחצרו של עובד כוכבים לחצרו של ישראל כיון שיש לעובד כוכבים דריסת הרגל על ישראל ומזה הטעם התרתי לטלטל החמין מתוך ביתו של דוד צענ"ר לתוך חצר העירונים ומחצר העירונים לבית ישראל גנ"ז נאם יעקב ווייל:

פרק תקמא

מותר להשתמש תחת הקורה וכנגד הלחי והני מילי בפתוחה לרשות הרבים אבל בפתוחה לכרמלית אסור בין תחת הקורה בין כנגד הלחי מפני שמצטרף לכרמלית שאצלו. והראב"ד התיר תחת הקורה אף בפתוח לכרמלית ולזה נטה דעת הרא"ש אבל מזכ' על יד בנו ובתו שאין סמוכין על שלחנו אפי' אם הם קטני' וע"י עבדו ושפחתו העברי' וע"י אשתו שאינו מעל' לה מזונו' אפי אין לה בית בחצ'. לה"ט. והרמב"ם פסק כשמואל דאמר גדולי' גדולים ממש קטנים קטנים ממש שאין יכול לזכותו ע"י קטן אפי' אינו מעלה לו מזונות והרא"ש לא כ"כ וטוב להחמיר כדברי שניהם שלא לזכות על יד בנו הקטן אפי' סמוך על שלחנו ולא על יד בנו ובתו הגדולים הסמוכים על שלחנו לה"ט:

פרק תקמב
כתבו רב אלפס וה"ג דלא מהניא זכיה דיד האשה כיד בעלה וכן כתב הר"ר פרץ. וה"ר ישעיה כתב דיכול לזכות על יד אשתו דהלכה כרבנן. משבה"ל:

פרק תקמג
וקטן פירש"י דלמ"ד משום קנין אין קטן זוכה את הערוב דלאו בר אקנויי הוא. ור"ת הקשה עליו ונראה כפירוש ר"ת שפי' וקטן אם הבית של קטן דלמ"ד משום קנין לא מהני דאין יכול להקנות להם דלא גרע משכירו ולקיטו דלקמן פ' הדר מרדכי:

פרק תקמד
כתב רש"י שצריך לשכור כל ערב שבת רשותו מן הא"י בחצר כדי להטריח הישראל שלא ידור עמו וילמד ממעשיו וגאונים אחרים כתבו שאין צריך ודי לו בפעם אחת בשנה. משבה"ל:

פרק תקמה
עובד כוכבים שאפשר לו לחזור בשבת אם הלך חוץ לביתו מבעוד יום אינו אוסר. ומהר"ם כ' כיון שיכול לבא עובד כוכבים בשבת אוסר:

פרק תקמו
בור שבין שתי חצרות ולא ערבו אין ממלאין ממנו בשבת אלא א"כ עשו מחיצה י' למעלה מן המים ויהיה טפח ממנו משוקע במים וא"צ ליגע בקרקע הבור או יעשה קורה רחבה ד' טפחים בפי הבור ולרש"י שרי אפי' המחיצה למעלה בפי הבור ובלבד שתהא עשייה לכך להתיר:

פרק תקמז
המבטל רשותו והוציא אחר כך מביתו לחצר בשוגג אין אוסר במזיד אוסר שהרי חוזר מהבטול שבטל. החזיקו בו כבר שהוציאו מבתיהם לחצר ל"ש מבעוד יום ול"ש משחשכה אינו יכול לחזור מבטולו. ורש"י פי' שאין חזקה מועלת אא"כ החזיקו משתחשך

פרק תקמח
חצר שישראל ועובדי כוכבים דרים בו ובית אחד של ישראל אצל ביתו של זה ואין פתוח לחצר וחלון ביניהם אינו יכול לערב עמו דרך החלון שביניהם כדי להוציא עליו לחצר דרך בית שהוא הפתוח לחצר אבל אם פתח פתוח ביניהם מותר לרש"י. ולר"י אפי' פתח פתוח ביניהם אסור:

פרק תקמט

אם לא ערבו החצרות יחד וג"כ לא שתפו במבוי כתב הרמב"ם שאם ערבו בחצרות כל אחת לעצמה אז אין מטלטלין במבוי אלא בד"א ואם לא ערבה כל אחת לעצמה אז מותר לטלטל בכולו ובה"ג כתב בסתם אסור לטלטל במבוי בלי ערוב ולא חלק בין ערובו חצרו' לעצמן או לא. וזהו ודאי אי אפשר דאפי' רב דאסר לטלטל במבוי בלי ערוב מודה שאם לא ערבו חצרות עם הבתים דשרי' והתוספות פסקו שאין הלכה כרב ושרי לטלטל בכל המבוי אפי' אם ערבו חצרו' עם הבתים וכן יראה דעת רב אלפס שלא כדברי רבלה"ט:

פרק תקנ

בני חצר שגבו קמח לערוב ונאפה מבעו"י ולא הספיקו לברך עליו עד שחשיכה או ששכחו לברך עליו בתשובות הגאונים מתירין לטלטלו הואיל וגבו ואפו אותו לשם ערוב והר"ר אביגדור כהן כ' אם הקנהו לו בין השמשות לא מהני דתחלת ערוב הוי בין השמשות שבה"ל:

פרק תקנא

בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומלח לא כפרש"י שפי' ערובי תחומין וערובי חצרות אלא ערובי תחומי' דוקא בפת כדמוכח לקמן פ' הדר מרדכי:

פרק תקנב

בתשובות הגאונים בה"כ שאין בו דיורי' א"צ לערב עם שאר בני חצר ואע"ג דאכלו ושתי ביה האכסנאין. ורבי ישעיה כתב דוקא אם לא שבתו שם אורחים אבל אם אוכלים וישנים שם אורחים צריכים לערב שבה"ל:

פרק תקנג

ההוא ינוקא דאשתפיך חמימי יש רוצים להתיר לומר לעובד כוכבים בשבת להביא ספר דרך ר"ה כדי ללמוד בו כי היכי דשרינן הכא לומר לעובד כוכבים לצורך מצות מילה להבי' המים דרך רשות הרבים ולא נראה לר"י דדוק' לצורך מילה דהיא גופה דחי שבת התירו אמירה לעוב' כוכבי' אבל לצורך מצוה אחרת אפי' בכרמלית דרבנן א"א לעובדי כוכבים עשה וכ"פ רשב"א בתשובותיו סי' קפ"ה וכן נהגו כששכחו להבי' החומ' לבה"כ שהולכין עשר' ומפטירין באותו בית שהחומש שם. ובספר אבי"ה כתב ר' יואל להתיר לומר לאינו יהודי להביא האתרוג אפי' מרחוק בי"ט היכא דאיכא אונס שלא היה להם אתרוג משום דתחומין דרבנן. ורבינו שמשון השיב ישראל שהביא לו אינו יהודי לולב ואתרוג בי"ט מחוץ לתחום לאו מוקצה הוא דהא חזי לישראל אחר וכיון דשרי לטלטל

אפי' לאותו ישראל שרי לצאת בו דמצות לא ליהנות נתנו ואפי' למ"ד דמצות ליהנות נתנו שרי. קצרתי ממרדכי פ"ק דערובין:

פרק תקנד

ישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחריו לקרפף ושכח ולא ערב אם הקרפף יותר מסאתים אוסר לפי שאינו ראוי לו ואין מסתלק מן המבוי. ואם אינו אלא סאתי' אינו אוסר דכיון שראוי לו מסתלק מן המבוי. ופירש"י ואם הוקף לדירה אפי' הוא יתר על סאתי' אינו אוסר כיון שראוי לו. ור"י פי' אם הוקף לדירה אפי' בית סאתים אסור שכיון שהוקף לדירה אין בו אויר ואינו חפץ בו להסתלק בשבילו מן המבוי:

פרק תקנה

מבוי שצידו אחד אינו יהודי וצידו השני ישראל ובית אחר של ישראל פתוח לרשות הרבים ולא למבוי וחלון בינו ובין ישראל הדר במבוי אינו יכול לערב דרך החלון שביניהם להוציא כליו למבוי דרך בית ישראל שכנו הפתוח למבוי. אבל אם פתח ביניהם מותר לרש"י ולר"י אף אם פתח ביניהם אסור לה"ט:

פרק תקנו

נשאל גדול בדורו מהרר"י מולן אם סתם אחד פתח שבין שני חצרות שערבו דרך אותו הפתח ואח"כ נמלך לפותחו אם חזר הערוב להיתירו הראשון לשבת הבאה או נאמר דוקא כי נסתם הפתח מעצמו לא גלה דעתו לבטל הערוב תשובה אין בידי לחלק בין שוגג למזיד כיון דחזר הערוב למקומו והביא ראיה עכ"ל:

פרק תקנז

מעשה בא לפני רש"י בחופה ששכחו ולא ערבו והוצרכו להוציא מבית לבית והתיר להם ע"י שיבטלו רשות לאחד ור"ח חלק על זקנו דלא אשכחן בטיל רשות מבית לבית אלא מחצר לחצר אמנם אם הדרים בבית יכולין לבטל כל הבית בלי חדר אחד שיהיה עכשיו אסור להוציא מן החדר לבית ומן הבית לחדר כמו מן הבית לחצר ואז לא שייך כאן א"כ בטלה תורת ערוב מרדכי פ"ו דערובין:

פרק תקנח

עיר של יחיד פי' שאין בה ס' רבוא והרמב"ם כתב שהוא קנין של יחיד יכולין לערב כל מבוי ומבוי בפני עצמה שחשובה כולה כחצר אחת ויאסרו זה על זה אם לא ערבו יחד:

פרק תקנט

אחד ערובי חצרות ואחד שתופי מבואות מערבין ומשתתפין אותו בין השמשות ואפי' קבלו עליהן תוספת שבת כתב ה"ר שמריה שיכול לערב ויש אוסרין קבל עליו תוספת

שבת לה"ט וכן פי' ר"ח וכן איתא בירושלמי בהדיא דמערבין בספק חשכה והוא הדין ערוב תבשילין. וכתב הר"ר יחיאל דהוא הדין לאחר תפלת ערבית אם הוא יום וכן מצאתי בשם ר' שמעי' שהורה כמו הר"ר יחיאל ומקצת תלמידיו אסרו ואמרו שיש חלוק בין קבל עליו שבת ללא קבל מרדכי פ"ב דשבת:

פרק תקס

האסקופה שהיא על פתח הבי' מקום גבוה מרשות הרבים כדי שבני רשות הרבים נמנעי' מלדחוק פתוח הבית שמותר להכניס ולהוציא עליה מן הבית כ"כ ר"ת ובשם הר"ר אביגדור מצאתי על אסקופותינו שאינן גבוהין מן הקרקע י' טפחים ואינן ד' טפחים מותר להצניע המפתח בין הדלת והאסקופה דמקום פטור הוא אך לא להצניע לפנים מן הדלת שבה"ל:

פרק תקסא

מי שיצא חוץ לתחום נותנים לו ד' אמות דכתיב שבו איש תחתיו. ופסק רב אלפס שאין לו אלא ד' אמות והוא באמצעיתן והר"ר זרחיה הלוי פסק שיש לו ד"א לכל רוח שהם שמונה על שמונה:

פרק תקסב

כשמודדין תחום העיר בחבל של פשתן אם יש נהר לפניו לסוף ע' אמה פליגי בה בירושלמי יש למ"ד אחר שמדד נ' אמה חוזר לאחוריו כ"ה אמה הנותרים בחבל של ד' אמות ומסתברא כמ"ד שחוזר לאחוריו. ר"ת פי' שמדת התחום כנגד העיר אלפים ואלכסון שהוא אלפים ותתכ"ו ולא נהירא. לה"ט:

פרק תקסג

לא שנו אלא בהר המתלקט עשרה האלפסי נקט לישנא בתרא דרבא לקולא ור"מ כתב הלכתא כלישנא קמא דרבא דאמר לא שנו אלא בהר המתלקט עשר מתוך חמש מודדו מדידה יפה אף ע"ג דהלכה כדברי המיקל בערוב כיון דלישנא קמא סתמא דתלמוד' משני לה ואידך לישנא דרב הונא בריה דר' יהושע מתני לה הלכתא כלישנא קמא. מרדכי פ"ה דערובין. ת"ר עיר של יחיד ונעשית של רבים וכולי ואין אותה מערבין לחצאין וכל שכן עיר של יחיד אין אותה מערבים לחצאין. ונראה למהר"ם דמותר לחלק אפי' מבוי אחד ולערבו לחצאין ובלבד שיתקן לו שתי לחיים או צורת הפתח מרדכי פ"ה דערובין:

פרק תקסד

הניח ערובו בעיר חרבה אין לו ולמקו' ערובו אלא אלפים אמה בפסקי המיימוני פסק כר' אליעזר דפליג ואו' אחד שוב' ואחד מניח מהלך כולה וחוצה לה אלפים אמה והר"מ מהסס בדבר. מרדכי פ"ב דערובין:

פרק תקסה

כתב ר"י אותם היהודים הדרים בכרכים המוקפים חומה שיש בהם מחיצות גמורות ודלתותיהן נעולות בלילה דאין צריכין לשמור ואפי' הרבה ישראלים דרים בבית אחד שרי לטלטל בכל העיר כיון דליכא שני ישראלים בשני בתים שאוסרים זה על זה. ומיהו מה שכתב ר"י ודלתותיהן נעולות בלילה לא נראה לרבינו מאיר אפי' אינן נעולות בלילה נמי. מרדכי פ"ח דערובין:

פרק תקסו

הנהו דכרי דאתו למברכתא כו'. הדר אמר רבא כו'. ר"י ור' יואל התירו ספינה הבאה מחוץ לתחום בשבת לעיר שהוקפה לדירה דכל העיר להם כד' אמות. וכן פירש"י הבא לעיר שיש לה מחיצות כדיר וסהר ורבינו אפרים בר' יצחק אסר והאריך ואני קצרתי. ורבינו שמשון משנץ הורה על אלים שבאו בשוק בעיר המוקפת חומה שמותר לילך ולקנותן ולהביאן בביתו הואיל ולא באו בשבילו ובעיר שאינה מוקפת חומה הורה לאסור דהואיל והובאו לכאן מחוץ לתחום אין להם אלא ד' אמות ואסור להוציאן ממקום' אף אם הוליכן האינו יהודי בביתו של ישר' דבשביל ישראל באו מחוץ לתחום. וכן הורה רבינו יהודה מפרי"ש דאם בא לבשלן ולאוכלן במקומן תוך ד' אמות רשאי ואינו חושש לאסור הואיל ולא הובאו שם במקומן לצרכו ואע"פ שיש פנים להתיר גם כשהביאם האינו יהודי לביתו מטעם שהיה יכול לילך ולשתות שם מרדכי פ"ד דערובין:

פרק תקסז

מי שאין לו אלא ארבע אמות והוצרך לנקביו יכול לצאת מהן עד שימצא מקום צנוע לפנות והך צרכיו פי' ר"ח. דאפי' לקטנים קאמר. והרא"ש כתב דוקא לגדולים וכן הר"ר יהודה הברצילוני:

פרק תקסח

בחזרו ממקום שהניח הערוב בסוף אלף והעיר תוך אלף אז העיר כולם כד' אמות לענין שישלימו עליה את השאר שהולך כולה לפי שלן בה. אבל הרמב"ם כתב שאפי' בעיר עצמה אין לה אלא ד' אמות ולא נהירא שאם כן מי שדר בעיר גדול' ונתן ערובו חוצ' לה אינו יכול לחזור לביתו ל' הטורי':

פרק תקסט

מי שהחשיך לו בדרך כו' רב אמר לא אמר כלום כל עיקר אע"ג דהלכתא כותיה דרב באסורי בהא הלכה כשמואל וכן הלכה למכיר אילן או גדר דיכול לומר שביתתי תחת אותו אילן או אותו גדר ואע"ג דעדיין לא מטי בבין השמשות תחת האילן מ"מ קני שבית' ובלבד שיגיע לאלפים אמה מן האילן בין השמשות אבל יותר מאלפים אמה אין באמירתו כלום. מרדכי פ"ד דערובין:

פרק תקע

המעביר ארבע אמות ברשות הרבים אינו חייב אלא עד שיעבור הן ואלכסונן דכתיב וזה יהיה לכם מגרשי הערים כזה יהיה כל שובתי שבת. פירש"י דלגבי העברה ליכא למיתב פאות אלא בזה האופן שנותנין להם שעור אלכסונן דהא ליכא רבוע ועגול. ורשב"ם פירש שמערבין ד' אמות על ארבע אמות ברשות הרבים ברבוע של עולם כדפירש בתו' מרדכי:

פרק תקעא

נראה דאע"ג דסלק' שמעתתא דלוקין על ערובי תחומי' אפי' הכי קיימא לן תחומין דרבנן אמנם מדרבנן מלקין מרדכי פ"ק דערובין:

פרק תקעב

אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו. אין ללמוד מכאן שהיא תוכל לזכות לבני מבוי ולבני חצר וליתן פת עבור בעלה בשביל כולה דנהי דיכולה ליתן פת בשביל עצמה שלא מדעת בעלה מ"מ לזכות לכול' אינה יכולה. ויש מפרשים דג' חלוקי' יש רגיל ואוסר נוטלים שתופו לגמרי בעל כרחו ודעת אשתו נמי לא בעי אוסר ולא רגיל לערב התם דעת אשתו מיהא בעי לא רגיל ולא אוסר בעי דעתו. מרדכי פ' י"ב דערובין:

פרק תקעג

אם יש שם תפיס' יד של בע"ה מקום דירתו של זה שנותן שם כליו להצניע אין אוסר דכל רשות דחצר דידיה הוה וכאלו דר עמו בבית. ל' רש"י ופירש ר"י ב"ר אברהם דתפיסת יד של בעל הבית אינו אוסר הדר בבית התבן על בעל הבית קאמר ומותר בעל הבית להכניס ולהוציא מביתו לחצר ולפי' ר"י ב"ר אברהם גם בע"ה אסור להכניס ולהוציא מבית שדר בבית התבן לחצר. אבל לפירש"י גם הדר בבית התבן מותר להכניס ולהוציא בבית בעל הבית דהוי כמו אורח לגבי' והדברים נראין להר' יעקב מקינון מיהו נראה לי דלא חשיב תפיסת יד אלא בעל הבית ששוכר את ביתו ומעכב לעצמו אחת מפנות הבית להניח שם את כליו מרדכי סוף פ"ק דערובין:

פרק תקעד
אין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה כ' הרמב"ם ערוב לדבר הרשות הוי עירוב. ובעל הג' כתב שאינו ערוב ואין מערבין אותו בין השמשות וגם בזה כתב הרמב"ם דהוי ערוב:

הלכות ראש חדש

פרק תקעה
על צדוק הדין אם יש לאומרו בראש חדש חנוכה ופורים. נחלקו בו חכמי גרמיי"זא אומרים אותו דרך הלוך. וחכמי מגנצא אין אומרים אותה אלא על אדם גדול. וכן השיב רבי' משולם ב"ר משה בודאי אדם גדול מספידין אותו בראש חדש ובחול המועד שיאמר עליו צדוק הדין. ורי"ץ גיאת כתב נהגו מימי קדם זקנים הראשונים שלא לומר צדוק הדין אחרי המת בר"ח חנוכה ופורים דלא עדיף צדוק הדין דהדיוט מדמשה רבינו דמסלקין לי' בשבת דחו"ה ובר"ח חנוכה שחל להיות בשבת דהללו ימי שמח' ננהו דכתיב וביום שמחתכם. ותלמידי רש"י כתבו משמו שאומרים צדוק הדין אפי' בחול המועד לה"ט. ובתשובת הגאונים אם הכל עוני' כאחד צדוק הדין מותר ודוקא לפני המת אבל לאחר קבורת המת אין אומרין. שבה"ל. כ' רבינו חננאל היושב בתענית חלום בר"ח ישב תענית לתעניתו. כמו בשבת מרדכי פ"ק דשבת:

פרק תקעו
באשכנז נוהגין לומר פרשת ובראשי חדשיכם בשחרית בשבת אחרי פרשת התמיד ובספרד אין נוהגין לאומרה:

פרק תקעז
אם לא הזכיר ר"ח עד שהתחיל מודים אי קאי בשים שלום חוזר לראש ואסיקנא שלעול' חוזר אלא א"כ לא עקר רגליו וגם אם רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו אז חוזר לרצה אבל אם עקר רגליו אע"ג דרגיל לומר אחר תפלתו תחנונים או אם אינו רגיל לומר תחנונים אע"פ שלא עקר רגליו חוזר לראש. ורב עמרם תלה אותו בעקר רגליו שכתב לא עקר אע"פ שאינו רגיל לומר תחנונים חוזר לעבודה. עקר רגליו אע"פ שרגיל לומר תחנונים חוזר לראש. ואדוני אבי לא כתב כן:

פרק תקעח
תניא טעה ולא הזכיר של ראש חדש שחרית אין מחזירין אותו לפי שתפלת המוספין לפניו ואמר ר' יוחנן בצבור שאני פי' רב אלפס מפני טורח צבור הקילו כן לסמוך על

תפלת מוסף כיון שהוא אומר אחר זאת. ור"ת פי' בצבור שאני אפי' יחיד אין צריך לחזור מפני ששומע אותו משליח צבור ואין הלשון משמע כן:

פרק תקעט

כתב ר"י מי ששכח ולא התפלל יעלה ויבא במנחה שאין לו להתפלל בר"ח ערבית שתים כיון שאין לו להזכיר ר"ח למה יתפלל ערבית כיון שכבר התפלל י"ח במנחה ולא דמי הא דאמרן טעה ולא התפלל של מנחה בשבת מתפלל במוצאי שבת של חול שתים דשאני התם דאף בשבת היה ראוי להתפלל י"ח אלא שסלקו מפני טורח שבת. הלכך כשלא התפלל במנחה יוצא בי"ח שמתפלל במוצאי שבת דאינון נמי שייכי לשבת. וחכמי פרווינצ' כתבו כיון שלא יצא ידי חובתו במה שהתפלל הוי כאלו לא התפלל וצריך להתפלל ערבית שתים אע"פ שאינו מזכיר בה של ר"ח. והרא"ש כתב הדבר מוכרע. ולכן היה אומר הר"ר יונה שהנכון לצאת ידי ספק ויתפלל אותה לערב בתורת נדבה ואין צריך לחדש בה דבר כיון שהתפלל אותה מספק אין לך חדוש גדול מזה לשה"ט:

פרק תקפ

מצאתי בשם רבינו שמחה ז"ל דהוה רגיל לומר כל היכא שאמרו שאם לא אמר אין מחזירין אותו כגון יעלה ויבא בתפלה בליל ר"ח וכגון ענינו ועל הנסים כדמוכח מתוספתא דברכות לאו דוקא אם גמר תפלתו אלא אפי' אם נזכר בתוך תפלתו אין חוזר. ואפי' לא התחיל בברכה של אחרים אלא סיים ברכת עבודה ולא אמר יעלה ויבא או סיים הודאה ולא פתח בשים שלום ולא אמר על הנסי' אינו חוזר דכיון דאין מחזירין אותו סברא הוא שהיה לבטלה שב"ה:

פרק תקפא

וקורין הלל בר"ח ורבו בו הדעות י"א שיחיד אינו אומר אותו כלל בר"ח אבל בצבור אומרין אותו ומברכין לפניו ולאחריו. וי"א שאין חלוק בין צבור ליחיד ושניהם אומרין אותו בלא ברכה. לה"ט. וכן כתב הר"ר ישעיה דאין מברכין ביחיד והעולם שנהגו לברך ביחיד איני יודע על מה סמכו וכן כתב רש"י משבולי הלקט. ור"ת כתב שלא שנא צבור ויחיד שמברכין עליו ולזה הסכים הרא"ש ל"ה:

פרק תקפב

שמע דקא מדלגי אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם. יש מדקדקין מהא דאין מברכין על הלל דר"ח ואפי' בצבור דאמנהג לא מברכינן ור"ת כתב דאמנהגא דרבנן מברכין ודוקא אמנהג נביאים לא מברכינן. וראיה מי"ט שני דאינו אלא מנהג ומברכין

וכן נשים על מצות עשה שהזמן גרמא פסק שמברכין מרדכי פ"ק דשבת. ורב אלפס כתב תניא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר הלכך קרי ליה בלא ברכה:

פרק תקפג

ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל פירש בהלכות גדולות כל היכא דליכא כנופיא כגון בשחיטת הפסח מקרי יחיד וכן משמע פ"ב דערובין:

פרק תקפד

גומר יש מפרשין גומר קור' כמו הותיקין היו גומרין עם הנץ החמה. ופסק רבי' אבי"ה המברך בר"ח לגמור לא משתבש דלגמור תרתי משמע ורבינו מאי' היה נוהג בכ"א ימים שהיחיד גומר בו הלל לברך לקרות ולא לגמור שמא ידלג אות אחת בקריא' הלל וכן נוהגין באשכנז:

פרק תקפה

יחיד לא יתחיל פי' ראבי"ה דיחיד קורא לבדו הלל היכא דלא אפשר אבל מצוה לחזור שיענו אחריו ראשי' פרקי'. מרדכי פ"ב דשבת וכן ראיתי אני המחבר נוהגים רבותי:

פרק תקפו

בשוחר טוב כתב אין אומרים הלל אלא בשלשה והטעם דלמי אומר הודו רק לשנים. והכי איתא בהגדת תילים ויש תמהין על זה דמאי שנא:

פרק תקפז

אין מזכירין של ר"ח בהפטרה של שבת. וה"ר יונה כתב שצריך להזכיר של ר"ח ולומ' את יום המנוח הזה ואת יום ר"ח הזה אלא שאין חותמין בשל ר"ח ולא נהגו כן לה"ט. תשובת שאלה יש במרדכי שאין מזכירין של שבת ביעלה ויבא בר"ח שחל להיות בשבת וכן איתא בתשובות הגאונים וכן המנהג בב' ישיבות ור"ח שחל להיות בשבת מוציאין ב' ס"ת וקורין שבעה בפרשה ומפטיר בר"ח וכן בשבת וחנוכה וכן בד' פרשיות אמנם ר' ישעיה כתב שקורין ו' בפרש' של שבת והז' בר"ח וכן בשבת וחנוכה. וכן בד' פרשיות משבולי הלקט ובאשכנז וצרפת אין נוהגין כן. אבל במוסף יש הזכרת שבת בלי ר"ח לכן מזכיר בר"ח של שבת. וכן פסקו שבחנוכה מזכירים על הנסים במוסף של שבת או של ר"ח שאירע בו חנוכה. וכן י"ט שחל להיות בשבת המפטיר בשבת מזכיר של י"ט מהאי טעמא דיום הוא שנתחייב בד' תפלות:

פרק תקפח

גם פסק רבינו יואל המפטיר במנחה ביום הכפורים שחל להיות בשבת מזכיר של שבת ואומר על התורה דיום הוא שנתחייב בשני הפטרות מכאן משמע שנראה לומר ביום

הכפורים המפטיר במנחה גם ברכה אחרונה. דהיינו על התורה ועל העבודה. עכ"ל מרדכי פ"ב דשבת:

פרק תקפט

פועל אמת שפעולתו אמת פירוש שהקב"ה שפעולתו אמת בדין מיעט את הירח ויש גורסין פועל אמת ופעלתן אמת וחוזר על צבא השמים שפעלתן אמת ואין משנין סדרן:

פרק תקצ

יש אומרים ומסיימין מקדש החדשים ויש אומרים מחדש החדשים. לשון הטורים וכן נוהגין לומר מחדש החדשים.

פרק תקצא

יש אומרים שאין לקדש החדש אלא בלילה ומסתברא דשרגא בטיהר' למאי אהני. ובמסכת סופרים אין מקדשין החדש אלא במוצאי שבת כשהוא מבוסם ובכלים נאים שבולי הלקט:

הלכות יום טוב

פרק תקצב

יש דברים שהחמירו בי"ט יותר מבשבת כגון איסור מוקצה לרב אלפס דאע"ג דקיימא לן כרבי שמעון בי"ט פסק כר' יהודה לפי שהוא קל והחמירו בו כדי שלא יבא לזלזל בו. וכן כ' בשאלתות. וכן פסק הרמב"ם אבל הלכו' גדולו' ורש"י ור"ת ור"י פוסקי' בין בי"ט בין בשבת כר' שמעון אלא שר"ת היה מחלק לומר שאין הלכ' כר' שמעון אלא במוקצ' אבל בנולד הלכ' כר' יהודה וכן פסק רבינו חננאל כר' שמעון אף בי"ט במוקצ' מחמת איסור ובנולד פסק כר' יהודה בי"ט. להה"ט. ובשאלתות פסק בפרשת שלח לך בין בשבת בין בי"ט כר' שמעון. וכן פסק בה"ג ורשב"ט וראבי"ה מרדכי. ולי המחבר קשה כי בעל הטורים כ' בשם השאלתות דסברי כר' שמעון וצריך לעיין בדבר ומיהו במוקצה דנולד פסק בספר המצות דאסור וכן במוקצ' מחמת אסור דדחייה בידים כגון נר הדלוק באותו שבת וא"כ נר שהדליק בשבת אסור לטלטל ויש רוצים להתיר משום דהוי כגרף של רעי ואין זה נכון כו' והמחמיר לא הפסיד מיהו מודה ר' שמעון במוקצה מחמת מחובר וכן גבי גרוגרות וצמוקי' וכן במוקצה מחמת חסרון כיס וכן במוקצה דאבנים ובספר המצו' כתב דמוד' ר' שמעון בבעלי חיים שמתו מרדכי פ"ק דביצה:

פרק תקצג

איתמר אפרוח הנולד בי"ט רב אמר אסור ושמואל ואיתימא ר' יוחנן אמר מותר. כתב בעל המאור כיון דאיכא רב כהנא ורב אסי דסברי כשמואל נקיטינן לקולא ובעל הדברות פסק כרב דמוקצה דאורייתא והלך אחר המחמיר וכן פסק בעל הלכות גדולות וכ"כ ישעיה שב"הל:

פרק תקצד

מצאתי בשם הר"ר אליעזר מו"ירונא שאין לברך על ליל שני של י"ט של גליות. וכבר נהגו לברך בשתיהן וכן פסקו רוב הגאונים וכן הר"ר אביגדור וכן בתשובות הגאונים. שב"הל וכן נוהגים העולם:

פרק תקצה

השוחט בהמה בי"ט בענין טלטול הבשר טרפה לרב אלפס שפסק ביום טוב במוקצה כרבי יהודה אסור ולר"ת שפסק כר' שמעון מותר. ובענין מכירת' לעובד כוכבים נראה שמותר כדרך שהתירו המכיר' לישראל רק שלא ישקול ושלא יזכיר לו שום סכום ואם אינו מאמינו יקח ממנו משכון דאם לא כן לא ישחוט ואתי לאמנועי משמחת יום טוב:

פרק תקצו

אין שוחטין המדבריות ולא משקין אותן השקה שלצורך שחיטה שדרך להשקות הבהמה קודם שחיטה כדי להפריד בין הבשר והעור אבל שאר השקאה שרי להשקותם. ומדבריות היינו שרועות חוץ לתחום ואין באין ללון תוך התחום ודוקא לר' יהודה אבל מאן דפסק במוקצה אף ביום טוב כר' שמעון שרי אם הובאו תוך התחום שלא לצורך ומיהו בעל העטור כתב שאף לרש"י אסור כיון דבחד לישנא קאמר בגמרא דר' שמעון מודה דכגרוגרות וצמוקים דמו ואזלינן לחומרא. אבל בהלכות גדולות כתב מוקצה דרבנן הוא וכיון דאיכא תרי לישני אזלינן ביה לקולא ושרי לר' שמעון ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תקצז

עגל שנולד בי"ט מותר לשוחטו אם האם עומדת לאכילה אבל אם עומדת לגדל ולדות אסור לר' יהודה. והא דשרי דוקא דקים ליה בגויה שכלו חדשיו דאי לאו הכי אסור עד ליל ח' וכגון שהפריס על גבי קרקע שיצא מכלל ריסוק אברים. ואם נולד בשבת כתב רבינו אפרים שאסור בי"ט של אחריו משו' הכנה ובעל העטור כתב שמותר וכן כתב הרא"ש דאין שייך הכנה בלידת העגל.

פרק תקצח

כתב הרמב"ם השוחט בהמה בי"ט מותר לתלוש הצמר מעל הצואר לעשות מקום לסכין ובלבד שלא יזיזנו ממקומו אלא ישאר צמר מסובך שם בשאר צמר הצואר אבל בעוף לא ימרוט הנוצה. והרמב"ן התיר למרוט אף הנוצה ור"י פסק כדברי הרמב"ם אלא שהוסיף להחמיר אף בתלישת הצמר לאוסרו אא"כ אינו מתכוין לתולשו אבל במתכוין לתולשו אסור ולזה הסכים הרא"ש מלשון הטורים:

פרק תקצט

מצאתי לגאונים ז"ל דאסור למרוט הנוצה כשרוצים לשחוט והעולם נהגו בו אסור כ"כ רא"ם ור' ישעיה מתיר דקיימא לן כר' שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה מותר. משב"הל:

פרק תר

תנן התם השוחט בהמה וחי' בי"ט ב"ש אומר יחפור בדקר ויכסה. וב"ה אומר לא ישחוט אא"כ היה לו אפר מוכן. כתב בעל הדברות הא מתני' גרסינן לה בבחירתא ב"ש לקולא וב"ה לחומרא והלכתא כב"ה וההיא דמסלקין את התריסין בי"ט. ב"ש אוסרין וב"ה מתירין אמרי' מוחלפת השטה. ר"ח וכל הני מפרשים קבעו הלכ' כב"ה לחומרא בהשוחט ובתריסין לקולא. וכתב רב אלפס הכי פסקו רברבת' קמאי והכי סבירי להו אבל ר"ת פי' מוחלפת השיטה ממתני' דהשוחט וכ"כ בעל המאור שבה"ל:

פרק תרא

מותר לשחוט לכתחלה בי"ט חיה ועוף לר"ת אם יש לו דקר נעוץ והעפר תיחוח בענין שאינו צ' לא לחפור ולא לכתוש וכ"ש אם הזמין עפר מאתמול. אבל לרב אלפס לא ישחוט לכתחלה אא"כ יש לו עפר מוכן מאתמול ל"הט:

פרק תרב

ומודה שאם שחט שיחפור בדקר נעוץ. וכ"ש שיכול לכסות בעפר שאינו מוכן אם אין לו מוכן. ור"ת פסק כר' יוחנן ומתירין ב"ה לחפור בדקר לכתחלה. וספר התרומה וראבי"ה לא פסקו הלכה למעשה כן מרדכי פ"ק דביצה:

פרק תרג

שחט בהמה וחיה ונתערבו דמן זה בזה אם יכול לכסותו בדקירה אחת שא"צ להרבות בשביל דם הבהמה יכסנו ואם לאו אל יכסנו ואפי' בדקירה אחת אסור והרמב"ם כתב אם יש לו עפר מוכן או אפר כורה יכסנו בדקירה אחת:

פרק תרד

אין מולחין החלבים ואין מהפכין להם אפילו לשוטחן ע"ג יתדות אף על פי שנשחט בי"ט ואם רצה למלוח הבשר עליהם באויר בתוך ידו בענין שאין נוגע בהן יש מתירין כיון שאין הוכחה דעושה בשביל החלבים שיש לתלות שבשביל הבשר עושה ויש אוסרין מדלא שרי אלא למלוח על גבי העור משום דבמליחה מועטת סגי להו אפי' כמליחה דצלי והכי מסתברא ל"הט. ושוין שמולחין בשר לצלי רב פפא מערים ומלח ליה גרמא גרמא. איתא מרברבתא דאמרי דלא שרינן הערמה בשום אסור אלא לצורבא מרבנן שאינו פורץ גדר מרדכי:

פרק תרה

ר"ת פסק בשר חי בין מלוח בין תפל מותר לטלטלו אבל דג תפל אסור לטלטלו ומלוח מותר שהרי נאכל מחמת מלחו כמו בשר מליח שב"הל :

פרק תרו

איכא דמוקי לה בי"ט היינו רש"י ור"ח והשאלתות אבל בספר המצות פי' דבשבת מיירי אבל בי"ט נדוכין כדרכן. וכן פי' ר"י בפ"ק דביצה ומיהו על ידי שנוי מותר. אפי' בשבת כמו במדוך של עץ אפי' במדוכה של אבן מרדכי פרק י"ז דשבת:

פרק תרז

עלי שהוא דף רחב וכבד וכלי הוא אלא שמלאכתו לאסור לכתוש בו הרופות מותר לטלטלו לצורך גופו לקצב עליו בשר ולאחר שקצב עליו בשר אסור לטלטלו דוקא מחמה לצל אבל לצורך גופו ולצורך מקומו מותר ולר"י אפי' לצורך גופו ולצורך מקומו נמי אסור ולזה הסכים הרא"ש. בקורדום אפי' בצד הקצר אסור לחתוך עצי' בי"ט וכן לא במקל ולא במגירה. ובספר המצות אסר גם בקופיץ לפי שאין אנו בקיאין מהו קופיץ ולא התיר אלא בסכין ובעצים של הסקה לצורך גדולים קצת וראוי' להסקה בלי בקוע לא יבקעם כלל כיון שאפשר בהסקה בלי בקוע אבל לשברם ביד מפי' רש"י נראה שהוא מותר אבל מלשון הרא"ש יראה דאסור אפי' לשברם ביד וטוב להחמיר:

פרק תרח

אין נופחין במפוח מפני שדומה למלאכת האומן אלא בשפופרת. וכתב הרא"ש במפוח קטן של בעל הבית שרי. ומיהו אין להקל כיון דלא אשכחן התירא אלא בשפופרת מכלל דבכל מפוח אסור ל"הט:

פרק תרט
משום פפוס בן יהודה ומשום ר"י בן בתירא אמרו שונין וכתב ראבי"ה מותר לשנות אחרי שרקד מערב י"ט. ובה"ג ובפי' ר"ח כתב שצריך שנוי קצת ומדבריהם משמע בשאלתות מרדכי פ"ג דביצה:

פרק תרי
כתב רבינו בשם רבינו שמשון קרי"א ז"ל הא דאמרינן מולגין את הראש ואת הרגלים דוקא ראש ורגל אבל גדי כולו לא דאפשר לאשלוחי משכי' ובעל הדברות כתב דלאו דוקא ורב כהן צדק מתיר כל הגדי משבולי הלקט:

פרק תריא
רש"י פי' כל הני דאמרן כגון דרב יודא מדורה מלמעל' למטה שרי מלמטה למעלה אסור. וכן פוריא וכן יותר הדברים כל זה דלא כהלכתא דקיימא לן כר' שמעון דדבר שאינו מתכוין מותר אבל ר"י פי' דחשיב שפיר מתכוין שהרי מכוין למה שהוא עושה:

פרק תריב
תבלין או פלפלין נדוכין כדרכן לרב אלפס אפי' במדוך של אבן חוץ מן המלח שצ' שנוי שיטה קצת ומיהו אסור לטחון הפלפלין ברחים קטנים שלהם. וכ"כ הרמב"ם אבל לדעת התוס' גם פלפלין ותבלין צריכין הטיה אם יודע מעי"ט איזו קדירה רוצה לבשל אבל אם אינו יודע שרי:

פרק תריג
קדרה שיש בה אוכלין מותר לחלוב הבהמה לתוך הקדרה לרב אלפס אף ע"פ שאסור לינק מן הבהמה בי"ט אלא א"כ היה מצטער אם לא היה יונק אפ"ה מותר לחלוב לתוך הקדרה אבל אם אין בה אוכל אסור ור"ת אוסר אף כשיש בה אוכל. לה"ט:

פרק תריד
סכין שנפגמה בי"ט מותר לחדדה במשחזת של עץ או על גבי חברתה ומורין לעשות כן. אבל במשחזת של אבן אף ע"פ שמותר לחדד בה אין מורין כן. אבל להעביר שמנוניתו אף בשל אבן מורין לעשות כן. אין משחיזין את הסכין אבל משיאה ע"ג חברתה. אמר רב הונא לא שנו אלא במשחזת של אבן אבל של עץ מותר. וכתב בעל הדברות דהכי הלכתא. ובעל המאור כתב דלרב יהודה אפילו במשחזת של אבן מותר אלא שלא רצה רב אלפס לפרסם הדבר משום דאסקינן הלכה ואין מורין כן ולפיכך פסק בסכין שעמדה שמותר לחדדה ודוקא אפומא דריחיא ואפומא דדקלא אבל במשחזת לא ופירש"י הני מילי דפסק אגב דוחקא דאי לא תימא הכי טירחא יתירא היא ואסור. ובתשובת הגאונים

מצאתי דמותר להשחיז הסכין אפילו בשל אבן ואפי' לחדדה. וכ"כ רבינו ישעיה שאם נפגם בי"ט מותר לחדדה כר' יהודה במשחזת. ומצאתי בשם רבינו אפרים שאם נפגמה הסכין או השפוד שנרצם מערב י"ט דברי הכל דאסור נפגם בי"ט או מעי"ט והיה טרוד מחלוקת ר' יהודה ורבנן. שבה"ל. ואם נפגמה מעי"ט אסור. ומהר"ם כתב אפי' על גבי של עץ הלכה ואין מורין כן. ועל משחזת של אבן אין משחיזין כלל. והרא"ש כתב כסברא ראשונה:

פרק תרטו

אם לא נפגמה מעי"ט אלא עמדה פי' התחיל' קצת להתקלקל ואינה חותכת יפה אם אינו יכול לחתוך בו ע"י הדחק יכול להשחיזו בי"ט. ופי' רב אלפס על גב ריחים או דיקלא אבל לא במשחזת. ובעל המאור כתב אפי' במשחזת והכי מסתברא אבל אם אינו יכול לחתוך בו אפי' ע"י הדחק אסור להשחיזה דהוה ליה מתקן מנא:

פרק תרטז

לרחוץ כל גופו בי"ט במים שהוחמו מעי"ט כתב רב אלפס בשם גאון שהוא מותר ולר"י אסור ולזה הסכים הרא"ש לה"ט. וכ"כ הרשב"א שנהגו לאסור ולא רצה להתיר. תשובות הרשב"א מצאתי לגאון מים שהוחמו מעי"ט מותר לרחוץ כל גופו בי"ט וכן מצאתי מוכיחים מפירוש רש"י ובעל היראים כתב דרחיצת כל גופו בחמין אסור מטעם שאין שוה לכל נפש והנכון שלא לאסור אלא כשהוחמו בי"ט משב"הל:

פרק תריז

כן הדינין במוקצה דבר הבא ממילא או גם כשנעשה בידים רק שהעובד כוכבים הביאו בשביל עצמו או בשביל עובד כוכבים אחר יש בו שני דינין דאם יש בו חשש אסור דאורייתא כגון דמחובר כגון פירות שיש במינן במחובר או דגים שיש בהם חששא שנצודו היום אם אינו יודע בודאי שנצודו מאתמול אז ודאי בראשון אסור דמוקצה הוא באותו היו' אפילו מספק כדאמרינן בביצה כו'. אבל בשני מותר מיד אפי' בלי כדי שיעשו. אבל אם אין בו חששא דמחובר רק שהם חוץ לתחום אז גם בראשון מותר מיד ועד כה דברנו כאשר העובד כוכבים הביאם בשבילו. אבל דבר הנעשה בשביל ישראל יש בו שני דינין אחרים דאם יש בו חששא דאסור דאורייתא כגון מחובר וצידה גם בשני אסור בכדי שיעשו במוצאי י"ט דאי שרינן ליה בשני אתי ישראל למימר בראשון לאינו יהודי לך והבא לי בי"ט שהרי הביאה בשבילו וגם לישראל אחר שלא הביאם בשבילו מ"מ אסורין לו גם כן אבל בדבר שאין בו ממש חשש איסו' דאורייתא כגון צידה ומחובר אלא אסור חוץ לתחום בכ"מ אם הביאם עובד כוכבים לצורך ישראל ודאי אסור

לאותו ישראל שהובאו בשבילו עד כדי שיעשו במוצאי י"ט והוא הדין דאסורין לכל בני הבית כשהובאו בשביל בעל הבית אבל לישראל אחר שלא הובאו בשבילו מותרין לו אפי' בי"ט ראשון מיד. אבל הר"ר יהודה מפריז"ז היה אומר דבכל מידי דאכילה אסור גם כשנעשה בשביל עובד כוכבים גזרה שמא יעשה הישראל עצמו המלאכה מרדכי פ"ג דערובין

פרק תריח

כתב הרמב"ם אם בא האינו יהודי מאליו אוכל עמו מה שכבר הכינהו. ואין נראה דאע"פ שכבר הכינוהו איכא למיחש שמא ירבה בשבילו אם הוא חשוב וראוי לכך אלא צריך שיאמר לו אם יספיק לך במה שהכננו לעצמו בא ואכול:

פרק תריט

אנשי המלך שמוטל על אנשי העיר לאפות להם אסור לאפות להם בי"ט אפי' אם אין מקפידין אם יאכל ישראל ממה שהוא אופה ובה"ג התיר אם אינן מקפידין שהישראל אוכל ממנו וכ"כ הרמב"ם בני חיל שנתנו קמח שלהן לישראל לאפות להם אם אינן מקפידין שהישראל אוכל ממנו מותר לאפות להם ואינו כן לפי גרסת הגמ' שלנו:

פרק תרכ

אבי העזרי כתב שמותר לבשל לצורך כלבו ולא נהירא אל הרא"ש:

פרק תרכא

עיסה שנילושה בעי"ט בארץ ישראל אסור להפריש ממנה חלה בי"ט אבל בח"ל דקיימא לן שאוכל והולך עד שישייר ממנ' מעט יותר מן החלה פסק ר"ח שיכול להפריש ורב אלפס ורש"י פסקו שאין להפריש. ורבי' שמחה כתב בשם רש"י דאפי' מה שאוכל ומשייר החלה הוא בכלל מפריש תרומו' ומעשרות בי"ט וכיון דאיכא פלוגתא דרברבתא טוב שלא יפריש אלא אוכל ומשייר

פרק תרכב

מהר"ם מרוטנב"ורק התיר לאופה בי"ט לשרות במים המכבדת שמכבדין בו התנור אע"פ שמכבה. ואפר מותר לרש"י לגבלו ולטוח בו פי התנור. ור"י אסר אא"כ נתן עליו מים מאתמול. ור"ת פירש דאפר נמי אסור לגבלו ופי' ר"ת הא דאפר מותר היינו להניחו על גבי התנור כדי שישמור חומו אבל עפר אסור להניח עליו:

פרק תרכג
כתב ראבי"ה אסור התבשיל שנעשה מספק ביצה שנולדה בי"ט. וכתב מהר"ם ולפי מה שפירשנו דאמרי' דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל דוקא כשהוא בעין אבל טעמו בטל בששים.

פרק תרכד
אפרוח שנולד בי"ט יש מתירי' והגאונים אוסרין וכן אלפס אוסר:

פרק תרכה
כתב הרא"ש בתשובה שמותר להדליק נר של בה"כ בי"ט ראשון בערב לצורך ליל ב' או אפי' בי"ט שני בערב ואין זה מכין מי"ט לחול שמיד בהדלקתו יש מצוה באותה שעה שכל שעה אפי' ביום יש מצוה בהדלקת נרות בה"כ לה"ט. והרשב"א אוסר אחר המנחה עד תפלת ערבית:

פרק תרכו
מותר להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק ואפי' בכלי אע"פ שנופל לארץ וכב' והרמב"ם אסר בכלי ולא נהירא להרא"ש. לה"ט:

פרק תרכז
הנוטל שמן מן הנר בי"ט חייב משום מכבה וטעמא דהכא היינו כשנוטל השמן מכחיש מאור הנר ודבר זה לא שייך כי אם בשמן אבל אם יש חתיכות של חלב והסיר חתיכה אחת מן הנר. או פתילה של שעוה וחתכה כיון שאין כאן אלא גרם כבוי אין כאן איסור. וכן אם לוקח אור מן המדור' להאיר בלילה לא דמי למסתפק מן הנר. ומיהו העולם רגילין להזהר ונכון הוא מרדכי:

פרק תרכח
כי קא מבעיא ליה משום איבוד ממון. יש מרבותינו שאמרו דהא דמשמע הכא דבשבת אסור לכבות משום אבוד ממון וכן בפ' כל כתבי היינו אליבא דר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה אבל אנן דקיימא לן כר"ש דפוטר וכל כבוי מלאכה שאינה צריכה לגופה היא חוץ מכבוי לעשות פחמים הלכך שרי אפילו בשבת משום אבוד ממון והוי כמו מפיס מורסא דלר"ש שרי משום צערא ולאו מילתא היא דמפיס מורסא צערא דגופא היא וכן הוכיח רבינו יואל לאסור. מרדכי פ"ב דביצה:

פרק תרכט
ר' חננאל וראבי"ה פסקו הלכה כר"ש נגד ר' יוסי דגרם כבוי מותר. ומיהו קרובי כבוי אסור כדפי' סוף פ' כירה. וה"ר קלונימוס בשם ה"ר י"ט התיר לתת סכין או כלי או דבר

אחר הניטל על נר של שעוה שלא במקום הדלקתה שאינו אלא גרם כבוי אבל רבינו יחיאל אומר דאפי' בי"ט לא שרינן גרם כבוי לכתחלה אלא במקום הזיקא דוקא מרדכי פ"ק דשבת:

פרק תרל

בעל הדברות כתב כי רבני צרפת מחמירין בשירי פתילה שירי מדורה שירי שמן והר"ר יצחק בר משה השיב על דברי התרומה וכתב דטעמא דרב שאסר שירי פתילה משבת לי"ט לאו משום הכנה כמו שאומר בעל התרומות אלא טעמא דרב משום קדושה אחת היא כו'. וכ"כ הר"ר אליעזר בר שמואל מווינא דאסור להדליק שירי פתילה שירי מדורה שהדליקו בע"ש ודלקו בשבת וכבו אותן בשבת אסור להדליק בי"ט וטעמא משום דדמי להכנה וכמו כן בשירי מדורה. שבה"ל. ועוד נראה לי דאסור לטלטל כמו ביצה. וכ"כ רשב"ט וספר התרומה בהלכות שבת. ור"י פי' דתלמוד שלנו אינו מחשיב זה להכנה ועל זה נראה כי סמכו העולם להזכר מלהדליק בשבת אחר י"ט או בי"ט אחר שבת. מרדכי פ"ק דביצה. ואני המחבר ראיתי מורי אבי ז"ל שתקן הפתילות מעי"ט ושבת בעד ג' ימים כשחל י"ט ראשון באחד בשבת. ותמיד הדליק פתילות חדשות וכן נוהגים בעלי נפש מאשכנז:

פרק תרלא

הרשב"א אסר בי"ט נר של אבטלה:

פרק תרלב

ומעשה היה בקוצוני"יא שאפו פשטי"דה לכתחילה מי"ט לחבירו והתירו בני קלונייא בדיעבד באכילה כר' יהודה דאמר המבשל בשבת בשוגג יאכל במוצאי שבת בין לו ובין לאחרים אפי' בשבת דחמירא כל שכן בי"ט דקיל. ורבינו יואל אסר דעד כאן לא שרי אלא לגבי שבת דחמיר' ולא אתי לזלזולי כדאמרינן פ"ק דשבת וכן אמר הר"ר אביגדור הכהן כי ראה שבא מעשה לפניו בטבח אחד שתקן ואפה קרפ"לוין מי"ט לחברו וצוה להשליכה לאבוד ואפילו ליתנם לשפחתו אסר לו. מרדכי פ"ב דביצה:

פרק תרלג

אם י"ט חל אחר השבת פת שנאפה בשבת אסור ביום טוב משום הכנה ומהר"י מולן הודה לדברי נאם יעקב ווייל:

פרק תרלד

אינו יהודי שהביא דורון לישראל בי"ט אם יש במינו במחובר או שמחוסר צידה אסור לכל. בו ביום אפילו לטלטלו. לה"ט. וכן רב אלפס אסר לטלטלו וכן בעל הדברות

שבה"ל. ומיהו גם אם הובאו ביום שני צריך להמתין במוצאי י"ט בכדי שיעשו. אבל בשני יו"ט של ראש השנה או בי"ט שלאחר השבת או לפניו צריך להמתין במוצאי שבת וי"ט בכדי שיעשו ופירש כדי שיעשו כדי התלישה או הצידה לבד. וא"צ להמתין בכדי שהובאו לכאן. ודוקא כדי שיעשו אסורין לכל אף למי שלא הובאו בשבילו ואפילו ספק אם נלקטו היום אם לאו אסורין. אבל אם ניכר בהן שלא נתלשו ונלקטו היום מותרין מיד ואם היו בתוך התחום ולר"ת אפי' בשני י"ט של גליות אסור עד מוצאי י"ט בכדי שיעשו כדי שיכול להביא ממין זה ממקום הקרוב הנמצא ממנו סמוך לעיר. ודוקא לזה שהובאו בשבילו אבל לאחרים מותרין מיד בלילה ואפי' אותו שהובאו בשבילו אם אינו יהודי תלשו לצרכו ושוב הביא לו מותרין מיד בלילה וכן דבר הנצוד מאיליו או פירות שנשרו מאליהן אסורין בו ביום ובלילה מותרין מיד. ונהגו להתיר באשכנז כרש"י כשהובאו מאליהן אבל מורי אבי ז"ל החמיר לעצמו טורים. ואם חל י"ט ביום חמישי וששי והובאו ביום ראשון בי"ט בעל העטור כתב שאוסרין עד מוצאי שבת בכדי שיעשו וכ"כ בהג"ה. והר"ר יחיאל מפריז"ז התיר בליל שבת בכדי שיעשו ולזה הסכים הרא"ש. ודבר שאינו במינו במחובר ואינו מחוסר צידה אם בא מתוך התחום מותר לכל ואם בא מחוץ לתחום אסור לאוכלו למי שהובא בשבילו אבל מותר לטלטלו ואחרים מותרין לאוכלו ולערב צריך להמתין מי שהובא בשבילו כדי שיעשו לרב אלפס. וכ"כ בעל התרומה ולרבינו יצחק בר' שמואל א"צ ולזה הסכים הרא"ש לה"ט. ואם הוא ספק אם בא מחוץ לתחום אם לארש"י מתיר ולדברי הגאונים אסור. וכתב הרשב"א דאף לדברי הגאונים אין לאסור אלא באינו יהודי שאינו שרוי עמו בחצר דאיכ' למיחש שמא חוץ לתחום הביאן לה"ט:

פרק תרלה

הרשב"א בתשובותיו סי' כ"ג התיר בני יונים קטנים שהובאו לישראל משובכי' שבעיר למי שלא הובאו בשבילו ע"כ:

פרק תרלו

נשאל הרשב"א אם בני ביתו נקראים בשביל ישראל אחד והשיב דאסור מאחר שהם מאוכלי שלחנו גם בזה יש לגזור שמא יאמר לו לך והבא כך שמעתי תשובת הרשב"א סי' רצ"ח:

פרק תרלז

כתב רבינו ישעיה מותר לכבות את הבקעת כדי שלא יתעשן הבית והקדרה. ומותר לכבו' את הדלקה משום הפסד ממון ורב אלפס כתב אסור לכבות את הבקעת בין לחוס עליה בין שלא יתעשן הבית בין שלא תתעשן הקדרה הכל אסור ומדברי רבי ישעיה נראה

דהכי איתא בירושלמי אין מכבין את הבקעת ואם בשביל שלא תתעשן הבית והקדרה מותר. שבה"ל:

פרק תרלח

מותר לשלוח ביום טוב דורון בין מנות של תבשיל הראוין לאכילה כו'. ורב אלפס מתיר אף בתבואה והראב"ד אוסר וכן הרא"ש. ר' חייא ור"ש היו שוקלין מנה כנגד מנה בי"ט. כתב רב אלפס לא קיימא לן כוותייהו אלא כרבנן דאמרי אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר. וכ"כ בעל הדברות אבל רבינו ישעיה פסק הלכה כר"ש וכ"פ גאון אחר. שבה"ל:

פרק תרלט

משמע מתוך דברי ה"ג דכשאין לחוש למחובר ולמוקצ' שרי ליקח אפי' מן עובד כוכבים הרגיל אצלו ולכאור' משמע כן וראב"ן כתב לאסור ויש תשובות שכתבו להתיר ויש שכתבו לאסור שמא ירבה בשבילו להביא כיון שרגיל אצלו מרדכי פ"ג דביצה:

פרק תרמ

רשב"א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח. סכום מקח פירש"י בדינר או בשני'. ואין נראה אלא כדפי' ר"ח וה"ג כגון שיאמר לו תן לי עשרה אגוזים וכבר נתת שלשים וא"כ אני חייב לך מנה ור' שמעון אומר ובלבד שלא יזכור לו סכום מקח שלא יאמר תן לי אגוזים בג' פשוטים וכבר נתת לי כך ואני חייב לך מהכל י"ב פשיטים אבל סכום מנין שרי ויש להזהר שלא להזכיר אפי' סכום מנין לפי שדומה למקח וממכר תוספות פ"ג דביצה:

פרק תרמא

כתב ראבי"ה דמנהג כשר למדוד מערב פסח לצורך ליל ב' של פסח כשאופין מצות ואע"ג דקיימא לן כרב באסורי בהא קיימא לן הלכה למעשה כשמואל וראב"ן פסק ורב מרדכי פ"ג דביצה:

פרק תרמב

לשון אבי העזרי כתב בספר א"ז מעשה היה שבא עובד כוכבים לקחת משכון מיד ישראל בי"ט וכבר היה פדוי מעי"ט. ואני המחבר אסרתי כי שעטנז אסור לטלטל בי"ט הואיל ואינו ראוי ללבוש והוי כלאים. וחלקו עלי רבותי והשיבני מורי רבינו שמה' ערבי' עלי דברי דודים מותר לשלוח לעובד כוכבים על יד עובד כוכבים בי"ט אם ישלח לשלוח לו אבל לא ע"י ישראל ומשכונ' שאנו אוסרין להחזיר בשבת וי"ט משום דמחזי כמשא ומתן אם לא מפני הדחק לעובד כוכבים אלה אנו מתירין ע"י עובד כוכבים ושעטנז אינו אסור לטלטל דתורת כליו עליו. מרדכי פ"ק דביצה:

פרק תרמג
כתב בספר המצות יש רוצים לאסור לבשל בקדרה חדשה בי"ט בתחלה וצריך לתת האש מעי"ט ויש לחלק בין קדרות שלנו לכיר' אמנם ראבי"ה כתב דאפי' לשפות קדירה חדשה אצל האש בלי מים אסור מרדכי פ"ד דביצה:

פרק תרמד
מפתח שסוגר בו האוכלין שירא להניח בבית יכול להוציאו עמו. וכתב רבינו שמואל דדוקא להוליכו בידו אבל ברצועות כדרך חול לא. ואין נראה לחלק:

פרק תרמה
חותמות שבכלים כגון שידה תיבה ומגדל שהכסוי קשור בהו בחבל יכול להתירו ולחתכו בסכין או להתיר קליעתו. וכתב הרא"ש דוקא בנין קשירת חבל וכיוצא בו אבל פותחת של עץ ושל מתכת אסור להפקיע ולשבר דבכלי נמי שייך בנין וסתירה ובסמ"ק כתב ובשבירת פותחת הכלים נחלקו בו ה"ר אליעזר ממיץ אוסרו וה"ר שמשון מתיר ומיהו ע"י עובד כוכבים יש להקל. לה"ט. אמר שמואל חותמות שבקרקע כו'. כתב ראבי"ה דהלכה כשמואל דאמר אין בנין וסתירה בכלים ומטעם זה מותר לחתוך ולהפקיע קשרי השפוד שקושרין בו הטלה ולפעמים מהדקין אותו בחוט וקרוב הדבר שאף בשבת מותר מורי ה"ר מרדכי ראה בבית מהר"ם שהיו נוהגים לחתוך לפניו בשבת הקשרי' שהיו בשפוד מרדכי פ"ד דביצה. וכ"פ ה"ר שניאור בר יהודה. וכן מותר לחתוך אגד גדיים ועופות מקולסין וחוטי תפורים משבה"ל:

פרק תרמו
רבן גמליאל אומר מותר לכבד בי"ט בין המטות במקום שאכלו משום פירורין אבל בשאר הבית אסור. ובשבת אפילו בין השמשות אסור. ורבנן פליגי עליה ואוסרין הכל והלכתא כוותייהו ומיהו ר"ח ורא"ם פסקו דאפי' בשבת מותר לכבד בכל מקום כיון שמותר לרבץ והתוספות אוסרין לכבד ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תרמז
מותר לכסות פירות או כדי יין או לבנים מפני הדלף שלא ירד עליהן לרש"י דוקא ביום טוב ולר"י אפי' בשבת:

פרק תרמח
אין דנין ביום טוב. לרש"י אסור בכל עניין וכ"כ הרא"ש. ולא מקדשין לר"ת דוקא כשיש לו אשה ובנים ולרש"י בכל ענין ולזה הסכים הרא"ש וכן בירושלמי משמע דאסור לקדש בכל ענין בשבת:

פרק תרמט

הרשב"א התיר להתיר חרמים שגזרו הקהל אפי' בשבת אעפ"י שאינן לצורך שבת כיון שהוא זמן כנופיא ולא מתקבצין הקהל אלא ביום השבת מתשובות הרשב"א סימן ע"ה:

פרק תרנ

הלואת י"ט פליגי רבה ורב יוסף רבה אמר ניתנה ליתבע ורב יוסף אמר לא ניתנה ליתבע. יש פוסקים כרב יוסף. ורב אלפס פסק כרבה וכן דעת התוס':

פרק תרנא

מת המוטל לקוברו בי"ט ראשון יתעסקו בו עממים אפי' מת בו ביום ואפי' שלא יסריח עד למחר ורש"י פי' דלא שרי אלא דאשתהי כגון מת בשבת וכ"כ בה"ג. והרא"ש כתב כסברא ראשונה. כתב הר"ר ישראל הלוי דישראל יכולין להוליכו דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכ"כ הרא"ש והרמב"ן אוסר ונראה לי שהכיפה שעושין על הקבר שאין לבנותה בי"ט דכיון שנקבר למה יחללו בי"ט שלא לצורך אלא יכסו הקבר בנסרי' ועפר עד לאחר המועד וטוב למעט באיסור דאורייתא בכל מה שיוכלו וכן נוהגים באשכנז שהעובד כוכבים עושה הארון והתכריכין ואפי' הקבר וכל מה שהוא אסור דאורייתא אבל טלטול המת להוציאו עושי' ע"י ישראל. ור"ת היה מחמיר שלא לעשות האידנא ע"י ישראל וכ"כ ר"ח. ורב אלפס לא כתב כן. ולזה הסכים הרא"ש וכתב ר"י שלא יעשו הדבר אלא בצנעא. להה"ט. כתב ר"ת דמת שמת בי"ט ראשון או שמת בי"ט שני לא יעסקו בו לא יהודים ולא עובדי כוכבים מיהו היכא שמת בעי"ט יקבר ביום א' ע"י עממין או אם מת בי"ט ראשון יקבר ע"י עממין בי"ט שני אבל ע"י ישראל כלל לא היכא דאיכא עממין. וגם אסור לישראל לעשות לו. ארון ותכריכין אלא הכל ע"י עוב' כוכבים אבל ישראל ילבישוהו ויוליכוהו ויכניסוהו בקבר אפי' בי"ט ראשון כך פי' ראב"ן וכן פי' רבינו שב"ט וכן המנהג אצל חכמי ישראל מרדכי פ"ק דשבת:

פרק תרנב

מת מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו פי' הר' אביגדור כהן דמה שצריך ככר או תינוק למת היינו דוקא למת ערום אבל למת בכסותו מטלטלין אותו אגב כסותו ראבי"ה כתב אם חוששין שמא יתקשה ולא יהיה עוד ראוי לפשוט והוא בזיון מניח עליו ככר או תינוק עד שיפשטו והביא ראיה. וכן היה מעשה לפני ה"ר אליעזר ממיץ והתיר להוציא המת מן הספינה מפני בזוי המת ולהביאו ע"י א"י בבית קרוביו ביום השבת מפני כבודו ורבינו ברוך הקשה עליו:

פרק תרנג

גם מעשה בא על א' שהורה לומר לא"י שילך חוץ לתחום בשבת אחרי קרובי המת שיבאו לקבורתו ומהר"ם אמר שטעה אבל חולה דתקיף ליה עלמא ואומר שישלחו אחרי קרוביו הא ודאי שרי וזה התיר בבית שמריה אפי' בשבת שמא תטרף דעתו מרדכי פ"ג דשבת:

פרק תרנד

כתב בה"ג מותר ללות המת בי"ט ראשון בתוך התחום ובי"ט שני אפי' חוץ לתחום. והרמב"ם היה מסתפק אם מותר לחזור למקומו או אם נאמר שאין לו אלפים אמה ממקומו. אם אותן אלפים מובלעים בתוך התחום יחזור למקומו:

פרק תרנה

מעשה היה שמת תינוק בי"ט שני ואמרו כיון שלא היה ודאי שכלו לו חדשיו דינו כשאר מתים לחלל עליו י"ט שני וה"ר יעקב בן יצחק אומר כיון דרוב נשים יולדות ולד של קיימא דינו כשאר מתים לה"ט:

פרק תרנו

קיטמו להריח בו אחד קשין וא' רכין מכאן קשה לדברי האומר דאין מברכין על הבשמים בי"ט שחל להיות במוצאי שבת משום שמא יקטום מן המחובר דהא שרינן הכא להריח. ורבינו גרשום ורבינו משולם פסקו לברך על ההדס במוצאי שבת שחל להיות בי"ט וכן נהגו במגנצא. והא דאמרינן יין קידוש נר הבדלה זמן ולא הזכירו בשמים מפני שאין נר בלא בשמים ורש"י ורב עמרם יקנה"ז ולא הדס ופי' ר"י הטעם משום דהוה תענוג י"ט ושמחתו משיב נפש שאבדה מרדכי פ"ד דביצה והמנהג שאין מברכין על הבשמים

פרק תרנז

עירובי תבשילין פר"ת שצריך לעשותו מפת וממיני תבשיל פת לאפות עליו ותבשיל לבשל עליו כ"כ בה"ג ור"י כתב דסגי בתבשיל לבד והר"י הזקן כתב כמו ר"ת. וכן נהגו משבה"ל. ואני המחבר אומר כי נוהגי' באשכנז ובצרפת ליקח שניהם לחם ותבשיל:

פרק תרנח

לא שנו אלא תבשיל אחד אבל פת לא. פסק בה"ג דבעינן פת ותבשיל וכן פסק ר"ת ורבינו שמשון מפליז"א וריב"א ור"י בר יהודה פירשו דהא דאמר אביי לא שנו אלא תבשיל אבל פת לא הני מילי לבשל אבל לאפות בעי פת מרדכי פ"ב דביצה:

פרק תרנט

העם נהגו לומר לאפויי ולבשולי ולאטמוני לאדלוקי שרגא וכן משמע לקמן בפרקין. וי"מ דערוב מתיר הדלקת הנר. אמנם בירושלמי אינה מזכיר רק לאפויי ולבשולי והכי גרסינן

בירושלמי ערובי תבשילין כך היא בביצה ותבשיל כזית ואומר בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות ערוב ומתנה ואומר בדין יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי מי"ט לחברו ומי"ט לשבת ולמי שסומך על ערוב זה עד מוצאי יום טוב האחרון אכלו או שנאבד צריך לערב בי"ט האחרון עכ"ל הירושלמי והשתא שמעינן מל' הירושלמי די"ט דסוכות מועיל גם לימים טובים האחרונות ובלבד שיאמר בפי' עד מוצאי י"ט האחרון. והא דקאמר בירושלמי פת כזית פליג אתלמודא דידן דמשמע שיעור כזית ולא מפליג בין פת לתבשיל והא דקאמר בירושלמי מי"ט לחברו פי' ראבי"ה כגון אם חל י"ט בע"ש אז צ"ל מיום טוב לחברו דהיינו נמי מי"ט לשבת מרדכי פ"ב דביצה ורבי' יצחק בר יהודה השיב דפת בלי תבשיל לא סגי אבל תבשיל בלי פת סגי אבל מורי נוהג בפת ותבשיל וכן הוא בה"ג וכן ר"ת ורבי' ישעיה לא הצריכו אלא תבשיל אבל בפת לבד אינו מועיל אלא לפת והביא ראיה מן הירושלמי וכ"כ בעל הדברות דבתבשיל סגי אפי' לאפות פת וכן איתא בתוספת' וכ"כ רב אלפס והר"ר זרחי' בעל המאור כתב הא דתנן ב"ש אומרין שני תבשילין וב"ה אומרים תבשיל אחד בין לצלי בין לחמין בין לקדירה ושלוק הכל בכלל תבשיל. אבל לאפות דברי הכל אין אופין אלא על האפוי וכל א' מביא ראיה על סברתו ונסתבכו על אלו הדברים מאד והנכון בעיני והמצות מובחרת לערב בפת ותבשיל וכן נהגו ועדיין אני אומר דסגי בתבשיל לחוד שבה"ל:

פרק תרס

כתב בעל הדברות מסתברא מי שלא הניח עירובי תבשילין הרי זה אופ' ומבשל למי שהניחו ששלוחו של אדם כמותו. ומצאתי סותרין דבריו דבהדיא אמרינן מי שלא הניח עירובי תבשילין הרי זה לא יבשל ולא יאפה ולא יחמין לא לו ולא לאחרים שבה"ל:

פרק תרסא

נשאל גדול הדור מהר"ר יעקב מולן על מה שיש מנהג בקצת קהלות מאשכנז שעושין ערובי חצירות בפת ותולין הפת עשוי כמין מצה ביה"כ ומניחין אותו שם כל השנה איך יוצאין בו הא לא הוי מקום פתא ולא מקום לינה והשיב כי הרבה גדולים ערערו על זה ובסוף מצא בתשובת מהר"ם שישב המנהג אבל לא נודע להרב הנז' הטעם עכ"ל:

פרק תרסב

אשתו של אדם פסק רב אלפס ור"י שמזכה לאחרים העירוב על ידה. והרא"ש כתב שאינו מזכה. וכ"כ בעל העטור:

פרק תרסג
אע"ג שהניח העירוב לא יכול לבשל מיום ראשון לשבת כ"כ הרא"ש ובעטור לה"ט. וכן כתב בעל הדברות וכן הרשב"א בתשובותיו סימן קצ"ט:

פרק תרסד
כתב הרמב"ם דוקא בזמן שב"ד מקדשי' על פי הראיה והני גליות עושין מספק אבל האידנא שבני א"י סומכין ע"פ החשבון ואין אנו עושין שני ימים מספק אלא משום דשלחו מתם הזהרו בי"ט שני שמנהג אבותיכם בידיכם אע"ג דבקיאי בקביעא דירחא לפיכך אין מערבין עתה לא ערובי חצרות וערובי תבשילין ולא שתופי מבואות ע"י תנאי והרא"ש לא כתב כן:

פרק תרסה
כתב ה"ר ישעיה שאסור להתענות במוצאי חג שבועות אפי' בזמן הזה וזהו אסרו חג אמרה תורה עשו איסור לחג. ובירושלמי קורא לאסרו חג בריה דמועדא פי' בן המועד ואסור לומר צדוק הדין כ"א ביחיד משבה"ל:

פרק תרסו
יש אומרים שצריך לעשות שלש סעודות בי"ט וכ"כ הרמב"ם והרא"ש לא כתב כן:

הלכות חול המועד

פרק תרסז
אומר ר"ת דכל הני קראי שאוסרין במלאכה בחול המועד אינן אלא אסמכתא בעלמא דאי הוי מדאורייתא לא היו חכמים מחלקין בין דבר האבד לשאינו דבר האבד. וה"ר אליעזר ממיץ בספר יראים כתב דחול המועד דאורייתא. מרדכי פ"ק דמועד קטן:

פרק תרסח
בפירושי רבותי במועד קטן מצאתי דח"ה דאורייתא. ויש מביאין ראיה מן הירושלמי שהוא מדרבנן. שבה"ל:

פרק תרסט
מי שבא חוץ למדינתו לפני הרגל אם הלך לטייל לא יגלח במוע' דלא אנוס מקרי והראב"ד דפי' דאפי' לטייל נמי הא דאמרי' לא יגלח דוקא בהולך מא"י לח"ל אבל אם הכל בא"י או בח"ל אפי' הולך לטייל יגלח מה שאצל השפ' מכאן ומכאן אם מעכב עליו יגלח ואם לאו אל יגלח והראב"ד כ' שאפי' מה שעל השפה לא יגלח אא"כ מעכב עליו. ולא נהירא להרא"ש:

פרק תרע

מותר ליטול הצפרנים לא שנא של יד ולא שנא של רגל פי' הר"י א"ז דוקא בסכין אבל לא במספרים. וה"ר ברוך הוסיף לאסר בסכין ורב אלפס התיר אפי' במספרים וכ"כ הרא"ש לה"ט. וכ"כ מורי יעלה וכן ה"ר אברהם בר יוסף ממשפחת בני סרכין. ורבינו ישעיה אסר בגנוסטרי. ובעל התרומות אסר לאשה בימי טבילתה לחתוך צפרניה דסגי לנקר היטב הטיט והבאה להחמי' תחתוך צפרניה בשני' או דרך שנוי או שפחה עובד' כוכבים תחתוך לה וכן ראוי לעשות. וכן מצאתי בשם ריב"א וכ"כ ה"ר זרחיה בעל המאור דלא ס"ל דמותר בגנוסטרי במועד שבה"ל:

פרק תרעא

מטפחת הספוגות שמסתפגי' בהן כשיוצאין מבית המרחץ ובגדי קטנים וכל כלי פשתן מותר לכבסן במועד. וכתב הרא"ש דלא נהגו כן ואין להתירו:

פרק תרעב

מי שאין לו אלא חלוק אחד אפי' אינו של פשתן מותר לכבסו. ובספר המצות אסר אא"כ אזורו מוכיח עליו. והר"ר פרץ הוסיף לאסור בכל חלוקי' שלנו שאין לנו אזור מוכיח עליו וכ"ש מי שאין אלא מפה אחת או סדין אחד שאין לו לכבס דליכא הוכח' לה"ט:

פרק תרעג

שלח רב יצחק בר יעקב כו' כל כלי פשתן אסור לכבסן במועד ופסק רב אלפס דהכי הלכתא והכי השיב גאון אחר. וגאון אחר פסק שאסור לכבס שבה"ל. כתב רבינו יצחק בר אשר מהכא משמע דאדם אסור לתקן מנעליו אם נקרעו במועד ודוקא לעולי רגלים התירו. ע"כ מתשובת הרשב"א:

פרק תרעד

יש להזהר שלא לצוות לא"י אומן לתקן מלבושיו או מנעליו במוע' אף כי יש פתחון פה לומר אם לא יתקנ' יתקרעו ויתקלקלו והוה ליה דבר האבד כדפי' ר"ח מ"מ אין להקל דאלו דבר האבד פי' ר"ת כי האי גונא לא מיקרי דבר האבד אלא דבר שנפסד הרבה ומתקלקל ביותר. וראב"ן ורבינו יואל בנו ראבי"ה פסקו להתיר היכא שנתקרע במועד. וריב"א מסופק בדבר. מרדכי פ"א דמועד קטן:

פרק תרעה

לסרק סוס פירש"י קדור וקרצוף. וקשה דהא בי"ט נמי שרינן ליה פ"ב דביצה. לכן נראה דהיינו כעין שטריג"ל שלנו פי' מסרק דודאי אסור בי"ט דהוה פסיק רישיה דיעשה הסרת נימין מרדכי פ"ק דמועד קטן:

פרק תרעו
לדברי רב אלפס שמלאכת חולו של מועד דאורייתא אסור לחזור תרנגולת על ביצותיה אם לא ישבה עליהן ג' ימים או אפי' לא ישבה עליהם ג' ימים אם הוא תוך ארבע לבריחת' מחזירין אותה:

פרק תרעז
מותר לזפת בחול המועד בין חבית גדולות בין כלים קטנים שהם לשתיה. ויש אוסרין בקטנים ומתירין בגדולים והרא"ש כתב סתם להתיר ולא חלק. לה"ט:

פרק תרעח
פרקמטיא כדבר האבד דמי ושרי כתב רבי' תם על פרקמטיא המזדמנת במועד ולבתר המועד לא משכח לה אפ"ה אסור וכ"כ ריב"א. מרדכי פ"ק דמ"ק. וספר יראים מתיר. וכן שבה"ל. והמנהג שאין למחות ביד העושים. והמחמיר תבא עליו ברכה:

פרק תרעט
לקנות היין במועד שלא לצורך המועד מנין לנו להתיר אי משום שיתייקר לאחר המועד ועכשיו יקנה בזול אין זה דבר האבד אבל דבר שלא בא לידו על כן אין ביד ר"ת להתיר והרשב"א היה שותק מלומר לא איסור ולא היתר דמוטב שיהיו שוגגי' ואל יהיו מזידים אך המשכיל יזהר. מרדכי פ"ק דמ"ק:

פרק תרפ
רבינו שלמה בן היתום כתב בפירושו על דריכת היין בח"ה אם אין צריך לשתות ממנו במועד נהגו ה' להקל ואיני יודע מהיכן ראיה להתיר ודאי אם הוא דבר האבד כגון אם יש לאדם פרדס או איזה נר שיהיה הוא מותר ואפי' אם תאמר דמותר לקנות מ"מ יש לעשות בצנעה אבל במקום דליכא חששא דפסיד' אין להקל ואין ר' אומר לא אסור ולא היתר. שבה"ל פי' רבינו גרשום ז"ל אם היה לו הפסד אם לא יעשה אותה הסחורה מותר לעשות. ורבי נתן השיב מי שבא סחורה לידו לישא וליתן בתוך ביתו בצנעה בח"ה מותר שאפי' בשבת אסור קל הוא הלכך בצנעא מותר. וכ"כ בעל היראי' דוקא בשוק דאיכא טורח אבל בבית נראה דמותר מרדכי:

פרק תרפא
מצאתי בשם ר"י בר יהודה מותר למסמר ברזל של כפי הסוס לתקנו לצורך ע"י אומן א"י ומפרש אחד פי' דיש להחמיר:

פרק תרפב

בענין הלואה להעוב' כוכבים ברבית י"א שדומ' לסחור' ור"ת התיר ורוב בני אדם נוהגין היתר ואין בידי לאסור והמחמיר תע"ב. ואני רגיל לומר להלוים בריבית בח"ה שיקחו מיד א"י הרבית של שבוע ראשון ויוציאוהו לצורך המועד לשמח' י"ט ומהר"ם כתב שמותר להלות למכיריו ובלבד שילוה להם שבוע ראשון בחנם והרא"ש התיר למכיריו אף אם יקח רבית משבוע ראשון וז"ל בתשובות באשכנז הירא דבר ה' נוהגים אסור בהלואה רבית לעובד כוכבים בח"ה ואני התרתי בביתי להלוות לעובדי כוכבים שרגילין תמיד לבא וללות בביתי שאם לא ילוו להם ילכו ללות במקום אחר וירגילים לבא אצלם ואיכא פסידא עכ"ל:

פרק תרפג

מותר לבנות ספסל קטן או אצטבא של אבנים בח"ה לצורך המועד וכתב הר"ר פרץ יש מפרשין אצטבא בנין שעושין מאבנים או מטיט ולא נהירא דזה הוי בנין גמור אבל נראה לי אצטבא כמין ספסל שלנו ממסר שמחברין לו רגלים והרא"ש כתב סתם ונראה שדעתו להתיר אפי' של בנין:

פרק תרפד

אסור לכתוב תפילין או מזוזות בח"ה לאחרים בשכר אבל לעצמו או לאחרים בחנם או אפי' בשכר כדי שיהא הוצאתיו יותר ברויח לשמחת י"ט מותר אפי' יש לו מה יאכל דאם אין לו מה יאכל כל מלאכה נמי שריא ודוקא תפילין או מזוזות משום דמצוה שאף בח"ה צריך להניח תפילין ולברך עליהם וכן היה נוהג הרא"ש אבל שאר ספרים אסור:

פרק תרפה

אגרת שלומים שאדם שולח לחבירו יש אוסרין ומפרשין אגרת רשות שטרי ממשלה וכ"כ בה"ג אגרת של רשות מפרשי רבנן פסקי דרשוות' אבל דייטקי לא. ורא"ש כתב כסברא ראשונה לה"ט ואגרת של רשות יש מפרשים זו שאלת שלום דכיון שאינו כותב צרכיו ליכא טרחא וכ"כ בירושלמי וכ"כ רב אלפס ר"ח ובתשובות מצאתי וודאי מי שרוצה לכתוב למדינה שאין שיירות מצויות רק בפעמי' בשנה מותר לכתו' אבל ודאי כשאין לו צורך כלום ושלו' בעולם אסור ואף רבינו מרדכי ז"ל התיר ורבינו אביגדור כתב על דברי אגרת אם כותב על עסק פרקמטיא שאינה נמכרת או שאר משא ומתן אין היתר במה שעושין דרך שנוי בעגול וכן כתבו תלמידי רבינו ברוך בר אשר בתוספתא דמועד קטן וכן ראיתי בכתב ששאל הר"ר טוביה את ה"ר שלמה שפיר' ז"ל שבה"ל:

פרק תרפו

יש מתירין לכתב ע"י שינוי כגון בעגול או בעקום וריב"א היה אוסר וכן המרדכי כיון שאות אחת אסור להגיה כ"ש זה שהוא כתב גמור ואפי' מה שכותבין בהפוך שמצד השני נראה ובאות' הצד אינו נראה היה אוסר ולא היה מתיר אלא באותיות חתוכות והיוד שכולה גון אחד יעשה נקודה אחת ויש שעושין אותה כמו עגול קטן והרא"ש היה כותב תשובות על שאלו' בחולו של המועד והתיר לי להעתיקה דחשיב דבר האבד:

פרק תרפז

הקרובים של מת קורעין אפי' ביום השמועה אם שמע מתוך שלשים יום ומברין האבל ומיהו אין מברין אלא על מטות זקופות שאין אבלות נוהג בח"ה שיצטרך לכפות המטו' להברות עליה ובסמ"ק כ' שאין קורעי' ואין מברין בח"ה והרא"ש כ' כסברא ראשונה:

פרק תרפח

אין חופרין כוכין לקברים בח"ה ופי' הראב"ד אפי' נקבו' בהן במוע' אבל אם היה ארוך מקצרו או מאריכו או מרחיבו ורש"י פי' אין חופרין כוכין וקברים לקבור בהן אחר המועד אבל לקבור בהן במועד חופרין אותן ולזה הסכי' הרא"ש:

פרק תרפט

כתב בה"ג מי שמת לו מת באחד מימי הרגל או בח"ה חוץ מביו' האחרון אין אבילות נוהג ברגל עד שיצא כל הרגל ומיהו יום אחרון עולה לו למנין אע"פ שאין אבלות נוהג בו ומשלי' עליו ו' ימי' ואם מת ביום אחרון נוהג בו אבלות וכ"כ רב אלפס ור"ת כ' שאף אם מת לו מת ביום אחרון אינו נוהג בו אבלות שאין אבלות נוהג במועד אלא אנינות שאם מת לו מת בח"ה אסור בכל הדברי' שהאונן אסור בהם ואם מת בי"ט אם אינו רוצה לקוברו בו ביום אין עליו דין אנינות:

פרק תרצ

אם חל יום שביעי שלו בערב הרגל מותר לכבס ולספר ואסור לרחוץ עד הלילה וגם אסור ללבוש מה שכבס עד הלילה וריב"א פי' כמו שאסור ללבוש כך אסור לכבס כל היום ומיהו שניהם מותרין קודם סמוך לחשיכה וא"צ להמתין עד הלילה והרא"ש כתב כסברא ראשונ' ובאביו ואמו שאסור לספר עד שיגערו בו חבריו אפי' פגע בו הרגל אין מבטלו כתב בסמ"ק דוקא שפגע בו הרגל בתוך שלשים אבל עברו שלשים ופגע בו הרגל או אפי' חל יום שלשים ערב הרגל מפסיק ומותר לגלח

פרק תרצא

שמע שמועה קרובה בשבת כתב בסמ"ק דשבת עולה לו ליום אחד ולמחר קורא והוה ליה יום ששי שביעי לאבלות וה"ר יחיאל כתב דשבת אין עולה למנין בתחל' המנין אלא יתחיל למנות מיום ראשון והוה ליה שבת יום ז' וינהוג דברי' שבצנעה במקצת היום לה"ט:

פרק תרצב

על צדוק הדין כתב ר"י שנראה לו שראוי לאומרו על המת בבית הקברות אפי' בי"ט כי צדוק הדין אינו משום הפסד שלא יהא ראוי לומר בי"ט וכ"ש בר"ה שהוא יום הדין ובמת שנקבר בח"ה ראיתי במחזור ויטר"י שסדר זקני ה"ר שמחה שהיה תלמידו של רש"י שפעם אחת אירע שהיו שם בני אדם מוחים בדבר מלומר צדוק הדין ועמד רש"י על רגליו ואמר עליו צדוק הדין וקדיש שלם יצחק בר שמואל מרדכי פ"ק דמ"ק:

הלכות חמץ ומצה

פרק תרצג

כתב הר"ר יונה שאם התחיל ללמוד מבעוד יום בי"ג לחדש שאין צריך להפסיק ונראה לי כיון שהטעם הוא שלא יטרד בתלמודו וישכח מלבדוק אין חלוק ואפי' אם התחיל כבר פוסק:

פרק תרצד

כ' בעל העטור איכא מאן דמברך שהחיינו כאשר מברך על ביעור חמץ דהא מזמן לזמן אתי ואיכא מאן דלא בריך דהא לא קביעא ליה זמנא ומסתברא דרשות הוא וכל מאן דבעי מברך והרא"ש כתב שא"צ לברך לפי שהבדיקה הוא לצורך הרגל וסמכינן אזמן דרגל לה"ט ובעל הדברות כתב איכא מאן דמברך ואיכא מאן דלא מברך דהא לא קבע ליה זמן ומנהג' דידן לברך שבה"ל והעולם נוהג שלא לברך:

פרק תרצה

כתב רש"י בככר הראשון שמוציא מברך על ביעור חמץ ובתשובות מצאתי כשמברך אדם על ביעור חמץ אינו חושש אם אינו מוצא דבר והנכון כדברי רש"י שבה"ל והעולם נוהג לברך מיד:

פרק תרצו

כתב הרא"ש י"א שאין לבודק לדבר עד שיגמור כל הבדיק' ויש מוסיפים עוד לומר שאם שח בדברי' בעלמא שלא מעין הבדיקה שצריך לחזור ולברך כל זה איננו שוה לי אלא

שיש להזהר שלא ידבר בין הברכה לתחלת בדיק' אבל משהתחיל לא הוי השיח' הפסק וטוב להזהר שלא ישחה בשיחה בטלה לה"ט ובתשובות הגאונים שאם הפסיק צריך לחזור ולברך וכן אמר אדונינו הגאון מרדכי פ"ק וכ"כ רב סעדי' גאון ורב האי גאון כתב ירושה היא לנו מאבותינו שלא ישיח עד שיגמור ומי שלא עשה כן לא יצא י"ח וכן עמא דבר ובעל הדברות כתב איכא דמדמי ליה לתפילין שאם שח בין תפלה לתפלה חוזר ומברך ומסתברא דלא דמי לתפילין דהת' תרתי מצות ננהו אבל הכא חדא היא. וכן מצאתי למפרש אחד שמיד שהתחיל לבדוק יוצא ידי הברכה ויש לו לשיח כרצונו ואם אחרי שברך קודם שהתחיל לבדוק שח מעניני הבדיקה א"צ לחזור ולברך משבה"ל. והעולם נוהג שלא לשיח בדברים בטלים ואם שח אין חוזר ומברך:

פרק תרצז

מקומות הגבוהים שאין היד מגעת שם והנמוכים פחות מג' טפחים אין צריכה בדיקה ובירושלמי חשיב גבוהים שהם למעלה מי' טפחים ואין נראה שעור תשמיש האדם הוא למעלה מי' כדפירש"י:

פרק תרצח

כתב ה"ר פרץ בבטול הלילה יאמר כל חמיר' דאיכא ברשותיה דלא חמיתיה ודלא בערתיה ובבטול היום מוסיף דחמיתיה ודלא חמיתיה דבערתי' ודלא בערתיה:

פרק תרצט

המפרש בים והיוצא בשיירא ואין דעתו לחזור תוך שלשים יום לפני הפסח הולך חייב לבער ולענין הברכה כתב בעל העטור המנהג אם יודע שיש לו חמץ יברך ואם לאו לא יברך ונראה אפי' יודע שיש לו א"צ לברך כיון שעקר הבטול בלב לה"ט כ' בספר א"ז דמי שלא בטל קודם שהתחיל שעה ששית שוב אינו יכול לבטל שכבר נאסר בהנאה ואינו ברשותו ע"כ:

פרק תש

אם נכנס עכבר וככר בפיו ועכבר יצא וככר בפיו או עכבר לבן נכנס וככר בפיו ועכבר שחור יוצא וככר בפיו או עכבר נכנס וככר בפיו וחולדה יוצאה וככר בפיה או שהחולדה יוצאה וגם העכבר וככר בפי החולדה איבע' בכולהו אם צריך לבדוק אם לאו ורבו הדעות בהן והמחמיר שבכולן אם לא בטל צריך לחזור ולבדוק דהוי ספיקא דאוריי' ואם בטל הוי ספיקא דרבנן וא"צ לבדוק. ותו מיבעיא ככר למעלה אצל הקורה אם הוא צריך להורידו ואם הוא בבור אם הוא צריך סולם להעלותו ואם הוא בפי נחש אם צריך חבר להוציאו ולא אפשיטא וגם באלו רבו הדעות ודינא דהנך כדינא דקמיית' שאם לא בטל צריך ואם

בטל א"צ אבל הראב"ד כתב דהנך בעיי' לאו לכתחילה בעיי' אם צריך להוציאו אם לאו דודאי צריך דאל"כ הוי כמטמין בבורות אלא מדבר שבדק ובטל ולאחר אסורו מצאו ומיבעי' אם צריך להוציאו אם לאו ואין דבריו נראם שאינו דומה להטמנה כיון שבטלו ואינו שלו וכ"כ הרמב"ם על ההיא דככר שבבור שמבטלו ודיו וכתב הראב"ד שטעה ונראה שלא טעה:

פרק תשא

א"י שהפקיד חמצו אצל ישראל אם הוא חייב באחריותו. ולא שנא אם הוא בביתו או בכל מקום ברשותו חייב לבערו וכתב בה"ג דוקא שחייב בגניבה ואבידה והרמב"ם כתב אפי' היה שומר חנם ואינו חייב אלא בפשיע' אפי' הכי חייב לבער ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תשב

ישראל שהפקיד חמצו אצל ישראל חברו או אצל אינו יהודי וקבל עליו הנפקד אחריות יש גאון שכתב שכיון שקבל עליו הנפקד אחריות אין המפקיד עובר עליו וה"ר יונה פי' שהמפקיד עובר עליו אם אינו מבער ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תשג

עובד כוכבים שהלוה ישראל על חמצו ומשכונו בידו ואמר לו הישראל שעכשיו יהיה שלך אם לא אפרעך לזמן שקבעתי לך והגיע הזמן ולא פרעו נקנ' לו למפרע והוה ליה חמצו של עובד כוכבים אבל אם חסר א' מאלו כגון שלא משכנה א' שלא אמר לו מעכשיו או פורעו בזמנו אסור אבל כשיש בו שלשתן אע"פ שלא הגיע הזמן שקבע לו עד אחר פסח מותר. אבל הר"ר אפרים כ' דוקא כשהגיע הזמן קודם פסח וכ"כ הרמב"ם והראב"ד השיג עליו וכ' אם הגיע הזמן קודם הפסח ולא פרע' אפי' לא אמר לו מעכשיו מותר ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תשד

לשון מורי אבי מהר"ר יהודה לנדא ז"ל כתב המרדכי פר' כל שעה בשם ראבי"ה שמותר לישראל להשכיר בהמתו לא"י בפסח להוליך עליו חמץ אפי' ממקום למקום ובא"ח הביאו מן התוספתא שמתיר בהדיא אך מצאתי כתוב בתוס' הר"ר משה שמצא בתשובות הגאונים שאסרו ודמו הדבר ליין נסך דשוים הם גם הביא ראיה לאסור מן הירושלמי וכמו כן להשכיר ביתו לשים בו חמץ בפסח אסר הירושלמי ופשיטא דרוצה לומר דוקא להשכירו תוך הפסח או בע"פ דלא מסתברא לאסור להשכיר ביתו לאינו יהודי שלשים יום קודם הפסח אפי' שידע שישי' האינו יהודי בו חמץ בפסח ובפסח נמי אין נר' לאסור

אלא כשמפרש ששכרו לשים בתוכו חמץ דומיא דשכירות בהמה אבל שכרה לדור בה אע"פ שבודאי יכניס בה חמץ אין לאסור בשביל זה עכ"ל:

פרק תשה

נשאל מורי אבי ז"ל על חטים שהיו שטוחים בעליה תחת הגג ועברו המים דרך הגג וזלפו על הדגן בקצת מקומות עד שהיה בהם כל כך מים שהיה טופח ע"מ להטפיח והשיב כי ר"א ממי"ץ וריב"א החמירו ואמרו גבי חטין אם יש שם רבוי מים אפי' לא נתבקעו אסורין דבחטין א"צ בקוע דאגב דשירירן אין מתבקעין מכל מקום נסמוך על ההתר שכתב ראבי"ה והביאו המרדכי האריך שהקל לאכול מקצתם קודם פסח או למכור לעובדי כוכבים מעט מעט והנשאר נשתרי מכח ספק ספיקא שמא לא ירדו עליהם מים ואם תמצא לומר ירדו עליהם מים שמא לא נתבקעו אבל החטים התחתונים שהם אצל הקרקע אצל העליה קרוב לודאי שהמי' ירדו שם עד עובי אצבע או חצי אצבע ואותם תזרוק והשאר מותר להשהותן אבל לא לאכול מהן בפסח דאע"ג דלענין בל יראה יתבטלו הספקות ברוב לגבי אכילה דהוי במשהו לא מקלינן עכ"ל:

פרק תשו

כל דבר שאינו חמץ גמור אלא תערובת חמץ כגון כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי ודומיהן או חמץ בלי תערובת אלא שאינו חמץ גמור והוא שחכמי' קראו אותו חמץ נוקש' כדין זומן של צבעים ודומיהן כל אלו לר' אליעזר הם בלאו ואין בהם כרת ולדבריו אסור להשהותו בפסח אע"ג דקי"ל כר' שמעון דלא קניס בחמץ ע"י תערובת ה"מ כשנתערב אחר הפסח אבל היכא שאיסורו בעין כמו שהי' מעקרו חמור טפי ולרבנן אפי' לאו אין בהן אלא אסורא בעלמא ולדבריו מותר לשהותן ופסק הרמב"ם כר' אליעזר שסובר תערובת חמץ עוברין עליו בבל יראה כמו שכר והמורייס וכל דבר כיוצא באלו אבל דבר שיש בו תערוב' חמץ ואין ראוי לאכול מותר לקיימו בפסח וכ"כ הרי"ץ גיאת ובעל העטור כתב תערובת חמץ בלאו ודוקא הנך שהן בעין ולא נעשה בהן מלאכה אבל אם עשה בהן מלאכה כמו אספלנית וקילור אין חייבין (בהן) לבער וכן יראה דעת רב נטרונאי שהשיב על ששאלוהו על העושה יין מצמוקי' ושורין אותן במים ולפעמים נמצאים בהם שנים או שלשה גרגירי חטה אם מותר לשתותו אם נעשה קודם הפסח והשיבן ודאי אסור לשתותו בפסח אבל לבערו אם ידוע שנסחט מן החטין חמץ לתוך מי הצמוקין צריכין לבער ואם אינו ידוע א"צ לבער ע"כ ואני תמה למה אסרו היכא שנתערב קודם הפסח שהרי כבר נתבטל בששים ורב אלפס פסק כחכמים שאין לאו לא בתערובת

חמץ ולא בחמץ נוקש' אלא אסור דרבנן ולפי זה מותר לערבו לכתחלה לפני פסח ולשהו' עד אחר פסח ולזה הסכים הרא"ש לה"ט:

פרק תשז

כתב מהר"י מולן שנכון למי שמשתמש מבאר בפסח שאין נזהרין מהן כל השנה ובפרט בארות של עובדי כוכבים שיש לחוש שמא יש חמץ בבור שיש לסנן המים בבגד נקי בכל פעם ששואב עכ"ל ועוד צוה לתקן ברזות חדשות בכל החביות ע"כ:

פרק תשח

מעשה בא' שהעמיד גבינות בחלא דשיכרא ואסר ראב"ן להשהותו בפסח דכיון דמעמיד החלב חשיב כאן אסור בעין:

פרק תשט

חמץ שנתעפש קודם זמן אסורו או ששרפו באור ונחרך עד שאינו ראוי לכלב או שיחדו לישיבה וטח אותו בטיט בטל ומותר לקיימו בפסח וי"א שמותר אפי' באכילה והר"ר יוסף אלברצי"לוני כתב שאסור באכילה ומותר בהנאה ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תשי

בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקו' אחד חייב לבער פחות מכאן בטל במיעוטא ואיכא תרי לישני ללישנא קמא הא דכזית חייב לבער דוקא במקום שאינו עשוי לחזק אבל במקום שעשוי לחזק אפי' בכזית אינו חייב לבערו וללישנא בתרא אפי' בפחות מכזית במקום שאין עשוי לחזק חייב לבערו ופסק רב אלפס לחומר' כלישנא בתרא ור"ח פסק כאביי דמתרץ תרי לישני אהדדי והוי מסקנא דפיסקא לאביי לפירש"י בשולי עריבה אפי' כזית א"צ לבער ובשפה העליונה אפילו פחות מכזית צריך לבער ובדפנותיה כזית במקום אחד חייב לבער פחות מכזית א"צ לבער ולפי' ר"י אין חלוק בין אם הוא בשוליה או במקום אחר והרא"ש כתב לא הארכתי לבאר הא במקום לישה הא שלא במקום לישה ולכתוב פרש"י ור"י דבמקום העשוי לחזק לפי שישראל קדושים הם וגוררין כל החמץ הנמצא אפי' כל שהוא אפי' הדבק בכותלי הבית וראבי"ה כתב על זה מיירי בעריבה שאין לשין בה בפסח אבל אם לשין בה בפסח צריך לגוררה ולהגעילה וה"ר יחיאל מפרי"ז כ' ערבות שלשין בהן כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצי' אותן בחמין ומנקרין החמץ מהן כי אי אפשר לנקרן שלא ישאר בהם בין הכל כזית והכלי מצרפן:

פרק תשיא

חמץ משש שעות ולמעלה ביום י"ד אסור מן התורה ולוקין עליו אף ע"פ שבעל העטור כתב שאינו אלא מדרבנן והרמב"ם כתב שלוקין עליו מו' שעות ולמעלה ולזה הסכים הרא"ש

פרק תשיב

טוב לעשות הסעודה השלישית כשחל ע"פ בשבת בפירות ור"ת היה רגיל לעשות במצה עשירה שנלושה במי פירות וכן הורה רש"י לבער הכל מלפני השבת לה"ט:

פרק תשיג

ר' יהודא אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה רש"י פסק כוותיה. והגאונים כתבו ופסקו כחכמים דאמרו מפרר וזורה לרוח או מטיל לים ולא ישליכנו לשם שלם וכ"פ הרמב"ם ובעל העטור וה"ר יונה ואף ר' יהודא לא קאמר בשרפה אלא שלא בשעת הבעור והוא שעה ששית ואז הוא דוקא בשרפה ובשעת ביעורו מכאן ואילך ור"ת פ' איפכא בשעת בעורו היינו שעה ששית ואז השבתתו בכל דבר משם ואילך דוקא בשרפה ולפי זה אפילו לר' יהודא א"צ לשורפו שרוב העולם מבער' קודם סוף שעה ששית:

פרק תשיד

כתב הרא"ש דאפי' לפירש"י השבתתו בכל דבר בשעה חמישי' כיון שמותר בהנאה ואין נראה כן מפירשו ובשורפו בשעת בעורו לכ"ע אסר בהנאה לכך אסור וטוב לעשות מדורה בפני עצמה אבל ליהנות באפרו אחר שריפתו זה תלוי בפלוגת' דר' יהודא ורבנן דלר' יהודא שהוא בשריפה מותר דקיימא לן כל הנשרפי' אפרן מותר ולרבנן אסור דכל הנקב' אפרן אסור ואם בישל בו תבשיל או אפה בו פת לר' יהודא שאפרן מותר אין התבשיל והפת אסורין אא"כ נאפה הפת והתבשיל בעוד גוף החמץ קיים או הגחלי' לוחשות אבל אם כבו מותרין ולרבנן אפרן אסור בכל ענין והרמב"ם כתב סתם אם אפה בו פת או בשל בו תבשיל אסור והוא הולך לשיטתו שפוסק כחכמים:

פרק תשטו

חמץ בפסח הסכימו רוב המפרשים שאסור תערובתו בין במינו בין שלא במינו במשהו חוץ משאלתו' שפסקו בנותן טעם וכ"כ ה"ר ישעיה בספר המכריע וכן הרב רבינו זרחיה בספר המאור וכן נמצא כתיבת יד מר רבי יוסף ממדינת גיאון שהעיד על רבו רב אלפס שחזר בסוף ימיו ממה שכתב בסוף מסכת עבודת כוכבים דפסק כרב ושמואל וכן דעתינו נוטה וכן דעת חכמי צרפ"ת וחכמי נרבונ"ה אלא שאין אנו מורין בחמץ בפסח כן מפני שנהגו בו אסור וכן מצאתי בשם הר"ר אביגדור כהן דהא דאמרי' בפרק כל שעה אמר

רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו כרב האי במשהו כרב אינו מן הגמרא שסדר רב אשי אלא פי' גאונים שהוסיפו וסברו כן ואע"פ שר"ת התיר לא רצה לעשות מעשה לסור מדברי הגאונים ועוד שכבר פשט אסורו בכל ישראל אלא שבא לפרש ההלכה אמתותה שבה"ל וכתב הראב"ד דבמשהו אינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה ורב אלפס פסק שאסור אף בהנאה ולזה הסכים הרא"ש ועד היום העולם נוהג לאסור במשהו חמץ בפסח אפי' בהנאה:

פרק תשטז

מליחת בשר שנעשה לפני הפסח. ולא נזהרו במליחתו בטל הוא וכמה ימים נהג בו אדונינו אסור והמחמיר תע"ב:

פרק תשיז

הרי"ץ גיאת כתב אמרי רברבתא חלב שחלבו עובד כוכבים קודם פסח וגבינה הנקפ' קוד' פסח ושמרה מחמוץ מותרת ואם לאו אסורה והרא"ש התיר בתשוב' וכתב עוד הרא"ש אסור לאכול דגים מלוחים השרויים במים בפסח והיבשים. במקום שנוהגים לאכול אוכלין ובמקו' דאין נוהגין לאכול אין אוכלין עכ"ל הטורים:

פרק תשיח

ודגים שקורין הירי"נג או בשר מלוח בחורף שלא נבדק המלח מן החמץ מותרין בפסח מזה הטעם וכן בשם רב פלטוי' גאון אבל שומן מהותך קודם הפסח אסור לטגן ממנו בפסח משום הכלי מחבת שהתיכו בתוכה את השומן שהיה בלוע מחמץ שמבשלין בה חמץ וגם פעמים נשאר אחר הטגון שומן במחבת ומחזירין אותו שומן בקדרה:

פרק תשיט

והדין בחביות פעמים נותנין עיסה לתוך הנסרין מותר לשתות היין בפסח אע"פ שטעם חמץ ביין כיון שכבר נתבטל קודם פסח ובתוך הפסח אינו נותן טעם יין שכבר נתקש' החמץ אבל סמוך לפסח שני חדשים אם נתן עיסה בשולים אסור לשתות היין בפסח מאותו חבית לפי שעדיין העיסה רכה וגם תוך הפסח נותן טעם ביין מרדכי פ"ב דפסחים:

פרק תשכ

הר"ר יחיאל כתב מלח ששמו במדוכה של חמץ יכול למלוח בו לצורך פסח כי כן התיר ר"י אפי' מלח ששכח ישראל בכליו של עובד כוכבים למלוח בו בשר של היתר וכן בספר התרומה מרדכי פ"ב:

פרק תשכא

וזתים שכובשן בשאר ימות השנה ולא נזהרו בהם לדעת בעל התרומה שאוסר צנון ובצל שחתכוהו בסכין אסור וכן יראה מתשובת הרא"ש ומיהו הר"ר מאיר מרוטנ"בורק כתב על ההוא דספר התרומה לבי נוטה להתיר אף ע"פ שאני מורה בספר התרומה אין נראה למחות ביד המורים היתר ע"כ:

פרק תשכב

וחמץ שנתערב בשנים במצה ביבש כתב רש"י שמשליך אחד והשאר מותר בהנאה והרא"ש התיר אפי' באכילה:

פרק תשכג

ונותן טעם לפגם בפסח בפסקי רשב"ם אוסרו וכן הר"ר אליעזר ממי"ץ ומהר"ם כתב אני אוסר לעצמי הואיל ונפק מפומיה דרשב"ם ומתיר לאחרים כי ר"ח ור"י מורים היתר ואעפ"י אבי רגיל לומר לשואלים פלוגתא דרברבתא היא ורבים נמנעים מאליה' ע"כ ורש"י פסק להתיר ולזה הסכי' הרא"ש לה"ט וכן עמא דבר:

פרק תשכד

מעשה היה שחטה אחת נמצאת במצה בתוך הפסח ואסר ר"י כל המצות שנעשו מאותה עיסה ולא אמרי' דדי בנטילת מקום או בקליפה משום דחמץ מפעפע וכבר פשט החמץ בכל העיסה ורבינו שמשון משנץ התיר מיהו רב"י לא רצה לעשות מעשה כדבריו. והר"ר יחיאל מפרי"ז התיר כל המצות ע"י קליפה או נטיל' מקום בעומק ובתשובת רבי מנחם המכירי אסר אותה המצה ולא האחרות ולזה דעתי נוטה וזה לא הוי כדברי ר"י ולא כדברי ר' שמשון ורבינו יחיאל מפרי"ז מפרש דמר אסר כולן ומר התיר כולן מרדכי ולאחר הפסח בין במינו ובין שלא במינו בטל בששים ואפי' שהיה בעיניה ונתערב אחר הפסח בטל מיהו דוקא שנתערב שוגג אבל נתערב מזיד לא וה"ר יונה כתב אפי' נתערב מזיד ולא נראה לרא"ש וכתב עוד אם בטלו בשוגג קודם פסח אי נמי בפסח כגון שלא היה יודע שהוא חמץ מותר ואם בטלו במזיד אדעתא דלשהייה אחר הפסח אסור ושאור כיון שהוא דבר המעמיד אפי' בטלו בשוגג אסור כיון דלטעמא עביד ולא בטיל ואינו מבין תוכן דבריו שאם היה דבר שעוברים על תערובתו מאי נפקא מיניה בבטולו הרי עובר עליו וראוי לקונסו ואם הוא דבר שאין עוברין עליו אפי' ערבו אדעת' דלשהיי' שרי אלא כללא דמלתא כל דבר שאין עוברין על תערובתו יכול לערבו לכתחלה לשהותו ודבר שעוברין עליו אפי' נתערב ממילא קודם הפסח צ' לבערו ואם לא בערו אסור:

פרק תשכה
חמץ של עובד כוכבים שעבר עליו הפסח מותר באכיל' וכ"כ רב אלפס והכי איתא בשאלות וכן פסקו הגאונים ובעל העטור כתב שאסור באכילה. והאריך בענין וסוף דבריו ומן הדין עלי להחמיר:

פרק תשכו
חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אוסר בירושלמי אע"פ שבטלו דחיישי' שמא יערים לומר שבטלו אע"פ שלא בטלו ובעל העטור אסרו באכילה והתירו בהנאה ואין הטעם נכון לחלק בין אכילה להנאה:

פרק תשכז
חנות של ישראל והסחורה הנמכרת בו היא שלו והפועלי' שמשתדלי' בו עובדי כוכבים חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר אפי' באכילה שאנו תולין בפועלים אינם יהודים ואם החנות והסחור' של עובדי כוכבים והפועלים ישראלים אסור שאנו תולין בפועלים ישראלים כן הוא גרסת ר"ח ורב האי גורס איפכא שהולכין אחר בעל החנות וכן הוא מסקנת רש"י:

פרק תשכח
שאלו לרש"י ישראל ואינו יהודי שיש להם תנור בשותפות מהו לומר לא"י טול אתה של פסח ואני נוטל אח"כ והשיב שיתנ' קודם הפסח ויטול הדמים מאותו השבוע. וה"ר שמעון בר אברהם כתב מעשה בא לידי בישראל שהיה לו תנור ואפה בו אינו יהודי חמץ בפסח ובא האופה שהיה עבד ישראל והביא לו ככרות הפסח משבח התנור ואסרתי לו לקבלם ולא מיבעיא חמץ אלא אפי' מעות אסור לקבל בשכרו ומיהו אם קבל המעו' מותר ליהנות מהם:

הלכות הגעלה

פרק תשכט
אם החזיר כלי חרס לכבשן ונתלבנו כתב ראבי"ה יש אומרים שגם זה אינו מועיל דחיישינן שמא חייס עלייהו וכ"כ זקני הראב"ן ושגגה היא בידם דלא אמרינן דלא חייס עלייהו אלא כשצריך ליתן עליהם גחלים אבל כשמחזירן לכבשן מתלבנין בפנים ומבחוץ ולא פקעי וכן כתב בשאלתות וכתב הרא"ש דוקא שנתנן בכבשן אבל לא בתנורים שלנו:

פרק תשל

אין חלוק בין כלי עץ ואבן או כלי מתכות כלם דינן שוה להתירן בהגעלה וה"ר יצחק מסימ"פינטו כתב דכלי גללי' וכלי אבנים די להם בשטיפה. ובתשוב' לרב נהילאי דכלי אבנים וכלי גללים שנשתמש בהם ברותחין אין להם תקנה בהגעלה דדמו לכלי חרס וצריכין להסיקן בתנור עד שיתלבן באש ורב אלפס השוה כולם וכן עקר לה"ט:

פרק תשלא

מסקינן שאין הגעלה מועלת לבית שאור ורבינו שמריה הראה הלכה למעשה ואין חלוק בין אנני דלישה דמחוזא לשאר אנני דעלמא מרדכי:

פרק תשלב

מדוכות של עץ ואבן שדכו בהן כל השנה כולה לפעמים דכין בה פירורי לחם עם שומן ופלפלין כתב רש"י וכן ר"ת דלא מהניא להו הגעל' וכן ברחיים קטנים של פלפלין ומדמי להו לבית שאור ולבית חרוס' ור"י התיר כולם בהגעלה וכן ה"ר יהודה מפרי"ז והרי"ט וכן הסכים הרא"ש וז"ל הרא"ש בתשובה ר"י תמה על ר"ת איך עלה בלבו לאסור כלי שאור בהגעל' אבל הכא מותר בהגעלה וכ"כ אבי העזרי ובעל העטור וה"ר יונה וכן המנהג ובלבד שיהיו חלקים שאין בהם בקעים לה"ט:

פרק תשלג

כתב בעל הדברות המדוכות ובורמי דגללי וכלי אבנים וכלי גללים דינם כשל מתכות וסגי להו בפליטה ולא דמו לכלי חרס. וכן הלכתא ומפי ר' יהודה שמעתי שאין צריכה הגעלה והביא ראיה מן התוס' וכן מצאתי לגאונים ז"ל ובה"ג וכן בשם ר"י דצריך לעשות הגעלה. וכתב ה"ר ישעיה אין נראה לי דסגי בהגעלה וסוף דבריו ודברי ה"ג ודברי ר"י דחוין לגמרי שאין פנים לעשותן ככלי מתכת אלא ככלי אבנים או ככלי חרס לאוסרן לגמרי והנכון בעיני לאוסרה לגמרי ככלי חרס כרב שלום גאון וכר"י מסיפו"נט עכ"ל שבה"ל. וה"ר יצחק הורה שמשתמשין באלפסין הנעשין מאבנים שהם מותרים בפסח ואין צריכין אלא הדחה וכן יסד הפייט בקרובץ של פסח וכ"כ גם רבינו שלמה בספר הפרדס וגאונים אחרים כתבו דאפי' על ידי הגעלה אינו מועיל וכ"כ הרשב"י בסדר שלו ור' אומר אפי' הגעלה אינן צריכין:

פרק תשלד

מצאתי בדברי הגאונים מרחשת או מחבת של מתכ' בפסח עושין לה הגעלה ברותחי וכן אמר לי ר"י שכך היה נוהג אביו רבי' יצחק משבה"ל:

פרק תשלה

פסק בא"ז דכלי עצם אין צריכן הגעלה דלא בלעי וכן פי' ה"ר יחיאל מפריי"ז ואני עושה מעשה כאשר כתבתי אמנם לבי נוקף דמשמע מכלי מדין ההפך מרדכי:

פרק תשלו

כתב הרשב"א בתשובותיו דכלי זכוכית אינן בולעין דחלקין הן עכ"ל. ואני המחבר ראיתי נוהגים חכמי צרפת ואשכנז שלא להשתמש בהן כל ימי פסח כי חושבים אותם לכלי חרס:

פרק תשלז

רבי' יחיאל מפריז הוי חושב לומר דהני כוסות של זכוכית ששתו בהן שאר ימות השנה אסור לשתות בהן בפסח ואפי' ע"י ערוי ואף ע"ג דכל תשמישן בצונן מ"מ שורין בהן פתיתין של לחם חם ביין והוי כבוש וכבוש כמבושל וראבי"ה כתב דכלי זכוכית שיעין פירש חלקין ולא בלעי כדאמרינן גבי לב והביא ראביה מרדכי:

פרק תשלח

אחר שהגעיל הכלים ביורה ממלא היורה הגדולה מלאה מים ומגיעל' כמשפט הראשון ושוטפה בצונן וכ"כ רב האי גאון ורש"י כתב שהיורה שמגעילין בה א"צ לחזור ולהגעיל ובלבד שישליך ממנה המים כשהם רותחין קודם שישקטו המים מרתיחתן שלא תצטנן בתוכם ותחזור ותבלע וידיחנה מיד בצונן ור"ת כתב שאין להגעיל אלא בקדירה שאינה בת יומא דאין להגעיל אלא במי היתר ובעל התרומה כתב אומר מ"ו רבינו ז"ל שמותר להגעיל אפי' כלי בן יומו שנשתמש בו ע"י רותח חמץ באותו היום משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם של היתר קודם שיגיע האסור דטעם חמץ נכנס בקער' ומן הקער' במים ומיהו צריך להזהר שלא יגעיל ערב פסח אחר ד' שעות כי אם כלים שאינן בני יומן וה"ר ישעיה כתב י"א שצריך להגעיל היורה תחילה וי"א שלאחר שהגעיל בתוכה הכלי' צריכה הגעלה יש שמתירין משום נותן טעם בר נותן טעם וטורח עלי לכתוב דבריהם והנכון בעיני שאע"פ שהיורה אסור מותר להגעיל לתוכה כלים ואם הוגעלה היורה תחלה אינה צריכה הגעל' פעם שנית ונהגו להגעיל הקערות וכן הכפית בכלי ראשון ולא כדברי בעל הדברות וכן הורה מ"ו יעלה ז"ל:

פרק תשלט

רש"י הורה להגעיל כל הסכיני' בין גדולים ובין קטנים ברותחין ור"ת כתב הגדולים בעי לבון כדאיתא בירושלמי וכן רבינו ישעי' שב"ל:

פרק תשמ

הא דתנן בשלהי עבוד' כוכבים הסכין שיפה היא טהורה פירש"י שיפה לוטשה באבן של נפחים ויש מפרשים שיפה משפשפן בבגד צמר שאינו חלק ואין נראה לי כן אלא כמו שפי' המורה רש"י שבה"ל:

פרק תשמא

כתב ראבי"ה ראיתי כתוב בתשובות הגאונים כשמגעילין צריך להשהות בו עד שתפלוט יפה וכמו זה כתב האלפסי ואנו רגילין למהר להוציאם מרדכי:

פרק תשמב

אמר המחבר אכתוב סדר הגעלה בקיצור כפי אשר נהגו חכמי אשכנז בתחל' קודם שיגעיל הכלים מנקה היטב כל הכלים בפנים ובחוץ מן החלודה. וידקדק היטב אם יש טלאי בכלי שנדבק בו מאז שנשתמש בכלי אין להגעילו אך בהשרת הטלאי ואם יש שם כלי שיש לו נקבים דקים ולשם יש חלודה שא"א להסירה להגעילו וקודם ערב פסח נהגו להגעיל ומכינים יורה גדול מנוקה היטב מן החלודה בפנים וא"צ להגעילה מתחילה אם לא שהיה מגעיל אחר זמן איסור חמץ וימתין עד שירתחו המים היטב ושיעלו אבעבוע' ואחר כך יתחיל להגעיל ויתחיל כסדר הזה בתחלה יגעיל כלים שמשתמשין בהן על הרוב בצונן כצלוחיית וכוסות של מתכת ודומיהן ואח"כ יגעיל כלי' שמשתמשין בהן בחמים בכלי שני כגון קערות וכפות ודומיהן ואחר כך יגעול הכלים שמשתמשין בהם בכלי ראשון כגון קדירות ויורות ודודים ודומיהן ויזהר שלא יניחו המים מרתיחתם ואם הניחו ימתין תמיד עד שיעלו אבעבועות כשמכניס הכלי בצבת ירחיב הצבת כדי שיסבבו המים כל הכלי וכשמוציא הכלי המוגעל מן המים הרותחין ישפוך של הכלי בפנים ובחוץ מים קרים ואח"כ אם יש לו כלים גדולים שאינ' נכנסים ביורה ירתיח לבינה או אבן באש עד שתהיה חם מאד ויתן האבן על הכלי או בצבת ומחזיקו למעלה מן הכלי ושופך עליו מים ממי הרותחין שביורה ויעביר האבן על הכלי עד שהמים יעברו על הכלי וזה חשוב כמו הגעלה. וכן נוהגים להכשיר בזה האופן כל כלי עץ הגדולים והשלחנות ודומיהן ואח"כ לוקח אוד שורף מן האש ומכניסו ביורה גדולה שבה המים הרותחים עד שיעלו המים על גבותיה ושופך אח"כ המי' והוא ג"כ נגעלת ודיני הכלים הראוים להגעיל ואיך יגעילם אכתוב בקיצור. הסכינים קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא וכן מחמירין בעלי נפש מאשכנז אבל הלכתא אידי ואידי ברותחי' ובכלי ראשון אך צריך לנקות הנציב היטב מחמץ שבחוריו ובסדקיו. המדוכות של נחשת או ברזל נוהגים להגעיל ואם חוששין שלא יתקלקלו ראיתי המחבר את מורי חמי מה"ר אברהם זכ"ש ז"ל נוהג ליתן בתוכו

גחלים בוערות ולסבב המדוכה בחוט סביב בחוץ קשור ולשהות הגחלים בתוכו בוערות עד שהחוט בחוץ ישרף ודיו ומדוכות של אבנים ראיתי שגוררין המדוכה בפנים בברזל מכל וכל ואח"כ מגעילן ודיו וכן עושין לכלי האבנים שקורין לאביד"זה ודי להם האגני דלישה שהן של עץ שנותנן בו השאור בשעת לישה אין נוהגין להכשירם ומנהג לנקותם היטב וליתנם לאינו יהודי עד אחר הפסח עכ"ל המחבר:

פרק תשמג

כתב רב אלפס משהי למאני בגו יורה עד דפלטי וכתב ראבי"ה מי יודע לשער שעור הפליט' אולי ישהה בתוכם וחוזר ובלעו לכן ירא שמים הרוצה להגעיל הרבה כלים ביחד ישהה לכליו מעת לעת לתשמישן דכיון דטעם שלהם פגום אין אוסרין רק שיגעיל בזמן ההיתר קודם שעה חמישי דלאחר אסורו אין פגימתו מותרת והרא"ש כתב דקודם זמן אסורו יכול להגעיל אפי' כלי בן יומו אפי' אין במים לבטלו:

פרק תשמד

כתב רשב"ם שצריך להגעיל תחלה היורה שמגעילין בה שאר הכלים וכ"פ רש"י וכן הורה ריב"א וכן יש בתשובות הגאונים והרא"ש כתב דדין היורה כדין שאר הכלים שאם אינה בת יומא או אפי' שהיא בת יומא והוא קודם שעה ששית א"צ להגעילה תחלה:

פרק תשמה

מאורז ומדוחן ושאר מינין שאינן מחמשה מיני דגן מותר לעשות מהן תבשיל וכן בכל מיני קטניות ויש איסרין לפי שמיני חטין מתערבין בהם ולא נהגו כן ואני המחבר ראיתי חסידי אשכנז וכל חכמי' נזהרין מלאכול כל מיני קטניות בפסח:

פרק תשמו

כתב ה"ר יצחק מקורבי"ל בסמ"ק וז"ל נראה לי לקיים המנהג ולאסור כל קטניות בפסח. ולא מחמת חמץ עצמן אלא כיון דקטניות מעשה קדירה הן ודגן נמי מעשה קדרה כדייסא אי הוי שרינן קטניות דלמא אתי לאחלופי וגם חרדל נכון לאסור משום דהוי מין מדגן ואפי' ליתנם במים רותחין נכון לאסור דלמא אתי לאחלופי ולתנם במים קרים עכ"ל סמ"ק ורבינו ברוך וה"ר שמואל מאיב"רא לא היו אוכלין קטניות בפסח והר"ר יחיאל מפרי"ז נהג לאכול בפסח פול הלבן מרדכי:

פרק תשמז

כתב בסמ"ק שאסור לאכול דבש בפסח לפי שרגילין לערב בו קמח ואפילו דבש הבא מן הכוור' כדי שלא לחלק ומהאי טעמא נראה לאסור התאנים לפי שרגילין לערב בו סלת כשמתקנין אותם מרדכי:

פרק תשמח
כתב ה"ר פרץ יש נוהגים לברר החטין מאכילת העכברים וי"א דא"צ דהוי כמו מי פירות דאין מחמיצים. וכתב הוא שאינו דומה למי פירות שהרוק מחמיץ כדתנן לא ילעוס אדם חמץ כו' ואין להקל ע"כ ולי נראה שאין לחוש על זה כלל דע"י רוק מועט לא תתחמץ החטה קשה ועוד אפילו יש בהן נשוכין אחת מני אלף מתבטל שאינו טוחן כדי לבטלן טורים:

פרק תשמט
כתב רב אלפס שצריך לשמור החטים שיצא בהן ידי מצות מצה משעת קציר שלא יבאו עליהן מים והרא"ש כתב שא"צ אלא משעת טחינה וז"ל נוהגין באשכנז וצרפת לשומרו משעת טחינה לפי שמאז מקרבין אותו למים שנותנים ברחיים של מים וכ"כ בשאלתות:

פרק תשנ
תשובה לגאון ליקח קמח מן השוק בשעת הדחק יוצאין בה דלא מחזקינן אסור אבל לכתחלה בעינן שמור לה"ט:

פרק תשנא
יש רוצין להוכיח מן הירושלמי שצריך לטחון החטה יום או יומים לפני הלישה ואם טחנו בערב פסח הא אסור ללוש מצה בו ביום לפי שהקמח בשעת הטחינה רותח הוא ומחמם המים והעסה נוחה להחמיץ וקרוב הדבר לבא לידי אסור שבה"ל:

פרק תשנב
ירושלמי פרק אלו עוברין בר פפא אזיל לגבי טחוניא כו' ומשמע התם שהאמוראין בעצמן היו הולכין לבית הריחי' מרדכי:

פרק תשנג
כתב גדול בדורו מה"ר יעקב מולין נוהגין לנקר הרחים משום דזמנין כבר טחנו בהן תבואה לתותה לסלת והוי חמץ גמור:

פרק תשנד
עושין מצה הדראה פירש"י כולה סובין משומר' אבל לאכילה שרי וכ"כ בעל הדברות והרמב"ם אסר כולה סובין וכן דעת רב אלפס:

פרק א שטו
בתשובה לרב האי גאון. כלי אבנים דינם ככלי חרס ולא שרו בהגעלה ורב אלפס נתן בהם דין כלי שטף וכן עקר טורים. כתב הרשב"א דוקא מגעילן ואחר כך מטבילין אבל אם הטביל תחלה הוי כטובל ושרץ בידו. אבל ר"י כתב דיכול להטבילו ולהשתמש בו בצונן

וכשירצה להשתמש בו בחמין יגעילו ויספיק לו טבילה שהטבילו כבר טורים. יורות וקדרות מגעילן בכלי ראשון ונקרא כלי ראשון בעודו רותח ואפי' אינו על גבי האש. ויש אומרים שאם ישתמש בו בעודו על גבי האש צריך שתהיה ההגעלה דוקא בכלי שהאש מהלך תחתיו והכי מסתבר אם בא לערות עליו מכלי ראשון להגעיל כתב ר"ת דחשוב ככלי ראשון והרא"ש ז"ל כתב דהכא ודאי לא מהני ערוי דאפי' שחשבנוהו ככלי ראשון היינו דוקא להפליט ממנו מעט כדי קליפה ומיהו אין לו כח להפליט ממנו כל אסורו הבלוע בו. ומיהו כלי שלא נשתמש בו אלא ע"י ערוי די לו ג"כ בהכשרו ע"י ערוי וכל כלי שלא נשתמש בו אלא בכלי שני מגעילו בכלי שני ודיו טורים:

פרק א שטז

כתב רב אלפס צריך שישהא הכלי במים עד שיפלוט כל האסור שבו ולא נהגו כן כי מי יודע לשער מתי יפלוט הכל שאם באנו לומר כדרך שנשתמש בו לא הוי מהני בהו הגעלה שהרי נשתמש אסור זה כמה פעמים. והיא תפליט הכל בבת אחת אלא ודאי קים להו דבהגעלה אחת פולטת הכל ואין חלוק בין אם ישהנו בתוכו או יוציאנו מיד וכן נוהגין:

פרק א שיז

וכתב רש"י שצריך שישטפנו מיד במים קרים אחר ההגעלה בעוד החמים עליו כדי שלא יחזור ויבלע. וכ"פ רב האי גאון וסמ"ג וראבי"ה תמהו בדבר. ור"י כתב שאפי' לא שטפו מיד אינו נאסר כי אינו חוזר ובולע ומ"מ נהגו לשוטפו מיד וכן ראוי לעשות טורים:

פרק א שיח

איזהו כלי שהוא בן יומו. ר"ת פי' כל שלא עבר עליו לילה א' בלא תבשיל אפי' בשלו בו אתמול בערב מיד לבקר אינו בן יומו ור"י פי' שצריך שישה' מעת לעת וכן עקר טורים. בצרפת נוהגים נותן טעם לפגם מעת לעת. ומיהו אנן נוהגי' בזה המלכות נותן טעם לפגם לילה אחת כר"ת. שערים מדור"א. ודוקא שעור כל הלילה אז יש להתיר ולא בענין אחר כיון דאין ידוע לנו מי גורם הפגם או תחלת הלילה או סוף הלילה אבל אם עמד כל הלילה מותר ולא בעינן מעת לעת ועל דא אנא סמיך והמחמיר תע"ב. ספר המצות. והמנהג הוא כרש"י מעת לעת:

פרק א שיט

כתב בעל העטור אי לא דמסתפינא מרבוותא אמינא דאפי' כלי חרס בקדרה דלאו בת יומא כיון דאסורה דרבנן מגעילה ג' פעמים ודיו והביא ראיה מן הירושלמי וכ"כ הרשב"א וסיום דבריו ואפשר שלא התירו אלא באסור של דבריהם שאין לו עקר מן התורה

כתרומה וחלת חו"ל וכן בשולי עובד כוכבים אבל שאר אסורי' של דבריהם החמירו בהם כשל תורה וראוי לחוש שלא להקל בהם. טורים.

פרק א שכ

ערוי ככלי ראשון ר"ת פסק שהוא ככלי ראשון ורשב"ם פירש שהוא ככלי שני וכתב רבינו ברוך דערוי אינו ככלי ראשון לגמרי ולא ככלי שני לגמרי אבל מבליע ומפליט כדי קליפה ולא יותר מרדכי פרק השוכר. ובהלכות שבת הביא סמ"ג הירושלמי שהוא ככלי ראשון לענין שמבשל כדי קליפה אמנם לדעת הרא"ש דוקא לענין בשול כדי קליפה אבל לא להפליט כאשר מבואר למעלה:

פרק א שכא

כתב רשב"א כלי מתכות שחם כלו חם מקצתו דוקא לחומרא. אבל לענין הכשרו לא יעל' לו הכשר אא"כ יגעילנו כלו בין לענין הגעלה בין לענין לבון. ע"כ. ולי נראה דדוקא שנשתמש בכלו אבל אם ידוע שלא נשתמש אלא במקצתו נכשר נמי במקצתו דכבולעו כך פולטו. טורים:

פרק א שכב

מחבת שמטגנין בו כתב אבי העזרי בשם אביו ז"ל שצריכה לבון. והוא כתב שדי בהגעלה. ולזה הסכים הרא"ש. רש"י כתב סכינים גדולים צריכים שיפה ונעיצה בקרקע. ולא נהירא טורים. פירש ר"י דבסכינים גדולים שדרך לצלות בהם בשר ולהפך הבשר מעל הגחלים צריך לבון ולא בקטנים ורבינו משה ורבינו יעקב פירשו דבסכינים קטנים שאין דרך להיות בהן גומות די בנעיצה עשר פעמים בקרקע קשה ואף בקטנים דוקא לחתוך צונן די בנעיצה לחתוך רותח צריך לבון. ספר המצות. סכין שיש בה גומות אסור להשתמש בה עד שילבנו היטב י"א אם יש בה גומות והוא קטן צריך לבון. ובסכין גדול אפי' אין בה גומא צריך לבון שלפעמים מהפך בה העובדי כוכבים בשר ומתקן בה נר של חלב בעוד שהוא דולק. וכתב הרא"ש ומיהו אפילו לא לבן אלא חודו כדרך שנשתמש בו עובד כוכבים ע"י האש שפיר דמי. טורים:

פרק א שכג

נשאל גדול הדור מהר"ר ווייל ז"ל על הכרוב שנחתך בסכין של עובדי כוכבים מה דינו והשיב דבפרק כל הבשר אמרינן צנון שחתכו בסכין של עובדי כוכבים. ופרש"י בלשון אחד משום שמנוני' שהוא בעין על הסכין ולזה הלשון היה אסור והעובדי כוכבים אינם נאמני' לומר שיש להם סכינים מיוחדים לכך ובמקומות שנוהגים לאכול כרוב שנחתך

בסכין של עובדי כוכבים מכל מקום צריך גרירה או חתוך במקום החתך. ובנירנבו"רק נוהגין בו אסור. עכ"ל:

פרק א שכד

טעם דחשבינן סתם כלי עובדי כוכבי' אינם בני יומן. כתב הרא"ש משום דהוי ספק ספקא ספק אם נשתמשו בו ביום ואפי' נשתמשו שמא נשתמשו בו בדבר הפגום וכיון דספק ספקא הוא תלינן להקל. טורי':

פרק א שכה

אמר המחבר אחרי נשלם דיני אסור והיתר טרם אתחיל בדיני נסך אביא הלכה אחת מן המרדכי בענין נאמנות בדיני אסור והיתר וז"ל בפ' האשה רבה ביבמות. י"ד חלוקין יש בענין נאמנות באיסורין: א בכל דבר שהוא ספק ולא אתחזק לא אסור ולא היתר עד אחד נאמן שהוא מותר: ב היכא דאתחזק היתרא ואמר עד אחד אסור הוא אין נאמן אם אינו בידו הא אם בידו הוא נאמן: ג היכא דאתחזק אסור' ואמר עד אחד התר הוא אינו נאמן כיון שאין בידו הא אם יש בידו נאמן: ד כל אדם נאמן על שלו: ה עמי הארץ וחשודים אין נאמנים על שלהם כדאיתא בכתובות חמרין שנכנסין לעיר ואמר אחד מהן שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן אינו נאמן משום דחיישינן לגומלים שמע מינה הוא בעצמו אינו נאמן אעפ"י שחברו מסייעו: ו האומר לחבירו טבל שלך מתוקן ואמרו לו היאך והשיבו שאמרתי לפלוני לתקנו והוא אמר לי תקנתיו נאמן: ז אשה נאמנת לומר אשת איש הייתי וגרושה אני כיון דלא אתחזק אסורא דהפה שאסר הוא הפה שהתיר: ח אשת איש שאמרה מת בעלי בעד אחד נאמנת: ט חבר שמת והניח מגורה מלאה פירות כל פירותיו מתוקנים דחזקת חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן: י אינו נאמן לומר כהן אני להאכילו תרומה ואפילו שעתיד לגלות: יא כל דבר שהוא בידו של אדם אפילו אתחזק היתרא נאמן עד אחד לטמא לא שנא עד אחר מכחישו ל"ש אין מכחישו או אומר איני יודע או שותק כיון שהוא עוד בידו: יב דבר שאין בידו עתה ואתחזק היתרא ואומר נטמאו אין נאמן ואפילו שתק אז ולאחר זמן אמר לו איני מאמינך שפיר דמי ומלמדין אותו לומר כך: יג אפי' דבר שאין בידו עתה אם אמר לו כאשר מצאו הוי כאלו היה עדיין ברשותו מאחר שלא מצאו מקודם לכן לומר לו: יד עד אחד אומר אכלת חלב והלה שותק נאמן וכן נטמאו טהרותיך בפניך והלה שותק דההיא שתיקה כהודאה' דמיא שהיה לו להכחישו ואפילו אומר אחר כך איני מאמינך או אינו יודע ע"כ:

פרק א שכו

המתארח אצל בעל הבית בכל מקום ובכל זמן והביא לו יין בשר וגבינה וחתיכת דג הרי זה מותר וא"צ לשאול עליו אף על פי שאינו מכירו אלא שיודע שהוא יהודי ואם הוחזק שאינו כשר ואין מדקדק בדברים האלו אסור להתארח אצלו ואם עבר ונתארח אצלו אינו אוכל בשר ואינו שותה יין על פיו עד שיעיד לו אדם כשר עליהם מרדכי פ' ר' ישמעאל:

פרק א שכז

כתב בסמ"ג אם עובד כוכבים משמש בבית ישראל ונתן הבשר בקדרה ואין ידוע אם הדיחו אם לאו נאמן במסיח לפי תומו ואם ידע שדרך ישראל להדיחו והיה שם אפי' נער שיודע בטיב הדחה או אפילו נכנס ויוצא מותר דמרתת העובד כוכבים ויש אוסרין בזה. טורי':

הלכות לישת מצה

פרק תשנה

בצק של עבודת כוכבים שנכר בה שלא החמיצ' שאין בה סידוק ולא הכסיפו פניה מותר לאכלה ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ויש אוסרין לאכלה אלא א"כ לשה העובד כוכבים בפנינו ולא נהירא להרא"ש טורים:

פרק תשנו

אין לשין אלא במים שלנו לפירש"י לאו דוקא שלנו אלא שעבר עליהן י"ב שעות משנשאבו ולפי ה"ר אליעזר צריך שלא יהיו מחוברין כשנכנס הלילה מפני שבלילה המעינות רותחין והשאובין בערב עם שקיעת החמה מותרין מיד והרא"ש כתב וכן עמא דבר לשאוב בבין השמשות ומתוך לשון רש"י משמע דמים שלא לנו אין להקפיד אלא בבורות ומעינות אבל בנהרות אין לחוש מ"מ אין להקל ואין ללוש ממי נהרות אלא א"כ לנו וכן נראה מלשון ה"ג שאין לחלק אם לשו במים פושרין ואפי' במים שלא לנו אסור. וכ"כ בה"ג וכן ה"ר יונה גיאת ולרש"י דוקא בחמי' ובחמי חמה אבל במים שלא לנו בדיעבד מותר ואפי' לכתחילה שרי למילש בהו אי לית ליה מיא אחריני ולזה הסכים הראש לה"ט:

פרק תשנז

כתב רש"י חשו חכמים לכמה עיירות שאין להם רק מי מעיינות ואמר שילינו כל הלילה כדי שיצטננו עד יום מחרת וכתב ראבי"ה דמנהג כשר הוא שנהגו רבותינו לשאוב אחר

שקיעת החמה ולדברי ה"ר אליעזר ממי"ץ אין תקנה אלא שלא יהיו המים מחוברת בלילה דבלילה מעינות רותחין וכתב ראבי"ה לפי טעם זה אסור לשאוב אחר תחלת הלילה ומצאתי תשובת ר"י שכתב אם נשפכו כל המים בשביל המת אין בידי להתיר מים שלא לנו אפי' ע"י הדחק ובא מעשה לידי ואמרתי שלא לשפוך המים בשביל המת בליל פסח דליל פסח שמורי' היא וכן בשאר לילות דפסח דשומר פתאים ה' וחלילה שיארע תקלה ע"י מצות השם וכן הורה ה"ר יהודה חסיד שלא לשפוך המים מן התקופה בשביל זה מרדכי:

פרק תשנח

ולא במים הגרופין פי' ר"י מים שנשאבו בו ביום ורש"י פי' מים הגרופין מן המולייר דוד נחשת גדול תלוי על האש וכן פירש בעל הדברות ולא שנתחמם באש דאם כן היינו חמין אלא חום הנחשת שדרכו להתחמם דוד מחמימותו שבה"ל:

פרק תשנט

הא דאסרו בעברה ולשה פיר' ראבי"ה דוקא במזיד אבל בשוגג שרי ורש"י אוסר אפילו בשוגג ואסורין אפי' באכילה משום חשש חמץ דגרע מבצקת של עובדי כוכבים ורי"ץ גיאת ובעל העטור כתבו דוקא למצה והרא"ש הסכים לפירש"י לאוסרו אפי' בשוגג ואפי' באכילה לה"ט:

פרק תשס

הא דאמר רבא יומא דעיבא כוליה שמשא ואפילו בדוכתא דלא נפיל שמשא אסור למילש פי' תחת האויר וכתב בעל הדברות דליתא ור"י פסק דהלכתא היא וסמכינן עליה שבה"ל:

פרק תשסא

כתב ה"ר משלם בשם רבי' אליעזר הגדול שיש להזהר כשאופין המצות שלא יתנם בכלי שיש בו קמח שאם ידבק הקמח במצה ואחר כן ישהה במרק המצה והקמח שעליה יבא לידי חמוץ ואסור גדול הוא עכ"ל מרדכי:

פרק תשסב

הרבה נוהגין שלא ליתן מלח במצה בפסח וכן נוהגין באשכנז ואין טעם בדבר לאוסרו ומשום אל תטוש תורת אמך אין לשנות וי"א שבליל ראשון אין ליתן בה מלח משום דהוי מצה עשירה וגם זה אינו ובספר רוקח בשם התוס' שאין ליתן פלפלין במצה לפי שהם חדין ומחמיצי' העסה והמרדכי כתב שאין ליתן מלח במצ' ובתשוב' גאוני לות"יר כתב כל האוכל מצה מליחה בפסח כאלו אוכל חמץ ולא כרשב"ט שהתיר למלוח מצה מיום

ראשון ואילך וכן רשב"א בתשובותיו התיר גם התיר ר"י לתת תבלין במצה מיום ראשון ואילך וכן התיר הרמב"ם מרדכי ואין מנהג אשכנז ליתן מלח במצה כל ימי הפסח:

פרק תשסג

אף הרודה ונותן בסל והוא הדין ע"ג טבלה שיש לה לבזבזין גבוהי' מכל המצות ורא"ם פסק בספר יראים דכי קאמר ר' אלי' דמהני צרוף סל להחמיר דוקא לחייב עיסה שלא כשיעור חלה אבל אם היה שעור עיסה אין צרוף סל פוטר זה את זה וספר המצות וראבי"ה חולקין וסוברין דאפילו לקולא מהני צרוף מרדכי פ"ג לשון מ"ו אבי מהר"ר יהודה לנדא בתשובה ועל ענין החלה בלילה פסחים ודאי מנהגא דידן ודרבנן קשישי שהיו בדורינו כדפסק ר' כר"א פרק אלו עוברין וכן נהגו רבינו יעקב בר יקר ורש"י וכן דעת הרמב"ם ואינני מחליק בין חלת ח"ל לחלת א"י ור"י שחלק לעצמה חלק וגם מהר"ם כתב שאותו המנהג טוב ונכון הוא כדי להסתלק מכל הספיקות:

פרק תשסד

אמר רבא קבא מלוגנאה לפסח' כתב ה"ר יהודה בר יצחק דוקא דראשונים שהיו תנוריהם קטנים ואיכא למיחש בעיסה גדולה לחמץ אבל תנורי' שלנו שהם גדולי' עדיף שיליש עיסה גדולה ויהיו עוסקי' בעיסה תמיד כדי שלא תתחמץ ולא הודו לו חבריו וכתב ה"ר יונה היכא שלש יותר מזה השיעור חכמי צרפת אוסרין אותו ולי נראה להתיר ומיהו לדעת הגאונים שכתבו שלכתחיל' אין להניח העס' אפי' רגע א' בלא עסק א"כ לכתחלה אין ללוש יותר מזה השעור ולזה הסכי' הרא"ש לה"ט:

פרק תשסה

בהלכות פסח של רש"י כתוב אין לשין שתי מדות בפסח כדי שלא תבא העסה לידי חמץ ובשם ר"י בר יהודה מצאתי שאין לחוש בתנורי' גדולים ובביתו היו לשון שני שעורים יחד או יותר אבל מכ"מ אין להקל כיון שנתנו חכמים שיעור כי האי וכן פסקו רוב הגאונים וכ"כ רוב כהן צדק ובדברי הגאונים מצאתי ר' התיר ללוש ולקטף בעמילת עץ לפי שממהר להשלי' את מלאכתו והני מילי בתנורים שלהן שפהן למעלה והיו קטנים אבל בתנורים שלנו יותר טוב ללוש הרבה יחד שאם היינו לשום קפיזא קפיזא יכולין להתחמץ הראשונים קודם שלשין ומקטפי האחרונות שב"הל ואני המחבר ראיתי נוהגי' בעלי נפש מאשכנז ללוש כדי שיעור חלה לבד אפי' בתנורים גדולים:

פרק תשסו

יש מנהגים שכתבו שאפי' חלת האור יכול לקרות לה שם ולאפותה אפי' במקום שאין כהן דחזי ליה אי איתיה דאמרי' הואיל והלכה כרבה דאמר הואיל ומוטב שלא לקרות לה שם אא"כ יש כהן בעיר להוצא נפשיה מפלוגתא לה"ט:

פרק תשסז

כתב רש"י בהלכות פסח שלו הרוצה להפריש חלה מן העסה יברך להפריש תרומה ולא יאמר חלה כי פירוש חלה היא עוגה וחרר' ותרימו תרומה כתיב ותרום' שמה ושורפה ואינו מאכילה לכהן טמא ואח"כ אם יש שם כהן מפריש כדי מתנה ההוגנת לו בלי ברכה שהרי נפטרה העסה בתרומה ראשונה שבה"ל בשם ה"ר יעקב כתב המפרי' חלה בי"ט האיך יעשה יפריש עוגה קטנה ויאפה אותה עם שאר עוגות ואחר אפיתן יצרף הכל בסל העוגה והתרומה ונראין כאלו הן מחוברין יחד והכלי מצרפין לחלה ומברך עליה ומצניעה עד חול המועד כמו שהיא אפיי' וישרפנה בח"ה וכ"כ ה"ר שמואל מפלייזא אבל לקרא לה שם קודם שתאפה לא לפי שמשקרא לה שם אסור לאפותה שאין שורפין קדשים בי"ט וריב"ש כתב דוקא בחלת הארץ דאסורה מדאורייתא אבל חלת ח"ל מותר לקרא לה שם תחלה אם יש בעיר כהן קטן שלא ראה קרי מימיו ובה"ג בשם רב כהן צדק כתב דאי ליכא כהן קטן מותר לכהן בעל קרי ע"י בטול ברוב כמו תרומת ח"ל וגם החלה מותר אם טבל לקריו ומטעם זה אין להתיר לאפותה דשמא צריך הערב שמש ולא יוכל לאוכלה עד הלילה שהוא חול וא"כ יעשה אפיה שלא לצורך יום טוב וכ"כ ר"י אלפס ז"ל דחלת ח"ל קורא לה שם ואופאה מיד לכתחילה ואכיל לה כהן קטן ואי ליכא כהן קטן עבדינן כר"א ולא יקרא לה שם עד שתאפ' ולכי נפיק י"ט שרפינן לה וכן הלכתא שבה"ל ובעל התרומה כתב הלש הרבה מצות אם הם קטנים שאין בהן שעור חלה יתנם בתיבה כדאמר ר"א והכלי מצרפן לחלה וכן יצטרך נגיע' עם צירוף כלי קודם הפרשה והבא לצרף את הפת לאחר אפיה כשלשו שלא כשיעור ומצרפו עם הכלי כדי להפריש חלה על זה כתב ה"ר אביגדור שצריך שלא יהא הפת יוצא מלמעלה מאוגני הכלי שמה שעולה ויוצא למעלה מאוגני הכלי אין מצטרף והר"מ כתב דוקא בדיעבד טוב לעשות כן לצרפו בכלי כשאר ימות השנה אבל לכתחלה לא דראשי' עריסותכם אמר רחמנא בעודה עסה אבל בפסח ובכל י"ט שמשקרא עליה שם אסור לטלטלו וגם שאין שורפין קדשים בי"ט הואיל ולא אפשר בענין אחר מותר שבה"ל:

פרק תשסח

אין מתחילין להתעסק בבצק של מצה ביום י"ד אלא אחר שש שעות ואיתא בתשובות מעשה באחד שאפה מצה קודם ד' שעות וכבר ביער חמצו ואסרו רבותינו המצות דאיתקשו לפסח וכיון דפסח אינו אלא מו' שעות ולמעלה אף מצה כן. וכ"כ רש"י דהוי אסור דאורייתא דהא הוקשו מצות לפסח ובתשובות הגאוני' מצאתי דבדיעבד כשרה ובשם רב מתתיה גאון כתב שיאפה הכל מע"ש משום טורח י"ט שבה"ל אבל רבינו שמואל הכהן התירה אך לכתחלה יש להזהיר משום דחביבה מצוה בשעתה. וראבי"ה הביא ראיה מן התוס' יוצאים במצה ישנה ובלבד שיעשנה לשם פסח ונראה דבירושלמי פליג אתוס' ואסר אפי' עשאה לשם פסח וכיון דבירושלמי אסר ראוי להחמיר שלא לעשות קודם חצות ובשעת הדחק שלא ימצא לאפות ליל פסח משום איד של עובדי כוכבים ראוי לסמוך על התוספתא להתיר ומ"מ יעשה שלשה מצות בליל פסח משום חביבה מצוה בשעתה וכ"כ רב מתתיה ז"ל והשיב ה"ר יהודה הכהן שטוב לעשות המצות בליל שני משום חביבה מצוה בשעתה ורב האי גאון כתב מנהג אבותינו לבער חמץ מע"ש לאפות מצה לאכלה וגדר גדרו קדמונינו שלא יבא לידי אסור ובמוצאי שבת אופין מצה כתקנה ואנו אין לנו אלא מנהג אבותינו לאפיה מע"ש ולא לטרוח באפי' בי"ט עכ"ל. והרא"ש היה אופה מצות מע"ש. ואני ראיתי בברצי"לונה שהמדקדקין היו אופין כל מה שהיו צריכין במועד מקודם המועד שאם תתערב עם המצות משהו חמץ יתבטל קודם זמן אסורו לה"ט. ובשם רב מתתיה שיאפה למוצאי שבת ובשם רב האי גאון מצאתי שכתב ולכן אין לנו אלא מנהג אבותינו לאפות מע"ש ולא לטרוח באפי' בי"ט וכ"כ בעל הדברות ז"ל וכ"כ רא"ם וכן ה"ר מאיר ז"ל וכ"כ מורי יעלה ז"ל משבה"ל. רבינו שמשון משנץ אסר לאפות המצות ביום ששי כשחל ערב פסח בשבת וכן משמע משם רב יהודאי גאון וכן מצאתי בשם ר"ת דאסור משום שמא יאמרו פסח הוא משבת שעבר ויש ראיה להתיר גם מן מהירושלמי מרדכי. ואני המחבר שמעתי ממורי אבי זצ"ל שאמר בשם מהרר"י יעקב מולן שנהג להתחיל בעשיית המצות בערב פסח אחר חצות ולא מקודם וכן נהג אחריו אבי זצ"ל וכשחל ע"פ בשבת הנהיג לאפות הכל מע"ש אפי' הג' מצות המשומרות ורוב העולם נוהג לאפות הכל אפי' קודם ערב פסח:

פרק תשסט

אין לשין את המצוה ע"י חרש שוטה וקטן וכן איתא בשאלתות לשה עובדת כוכבים העסה או חרש שוטה וקטן דלאו בני שמור ננהו אע"ג דאפאה ישראל בר דעת ועבד זה שמור משעת אפיה לא נפיק בה י"ח וכ"כ רב כהן צדק ורב האי גאון כתב מצה

שאפאה עובדי כוכבים בפני ישראל ע"י שמור כתקנה מותר לאכלה ובעלי מעשים וחסידי' מחמירי' על עצמם כגאונים המחמירי' ולשין בעצמן אופין לה"ט ובה"ג כתבו עבד ושפחה דלא טבלי אסרי למילש מצה ביום ראשון אבל שאר יומי שרי והכי חזינן לרב כהן צדק ז"ל כן איתא בתשובת הגאונים שבה"ל:

פרק תשע

כתב רב אלפס לא אסרו סריקי' המצוירין אלא לבעלי בתים שאינן בקיאין בציורין ויבא להשהות עליהן אפי' אם יש להם דפוס שממהרי' לעשותם וכ"כ הרמב"ם והרא"ש היה נוטה לאסור אפי' לנחתומין:

פרק תשעא

פסק גדול בדורו מה"ר יעקב מולין כשחל ע"פ בשבת יתענו הבכורות ביום חמישי לפניו אכן מורי אבי ז"ל לא הנהיג כן אלא שלא להתענות כל עיקר הואיל ונדחה נדחה מאחר שאינו אלא מנהג:

פרק תשעב

מצה שנאפת עם חמץ בתנור כתב ר"ת דמותרת דריחא כהאי לא מצינו שיאסר כל הפת ויש אוסרין אם נגעו זה בזה דדמי לפת חמה וחבית פתוח' ולדעת הרא"ש דשרי אפי' מצה שנמצאת בה חטה בקועה נראה דה"נ שרי לה"ט:

פרק תשעג

נשאל גדול הדור מהר"י מולין ז"ל אם מצטרפין שהיות בבצק לשעור מיל אם לא והשיב דאין מצטרפין והביא ראיה מטיף טיף אפי' כל היום כולו אי אפשר להחמיץ לאו דוקא כל היום כולו אלא אפי' שנים או שלשה ימים ואמאי לא מצטרפי ההפסקות עכ"ל:

פרק תשעד

מי פירות אין מחמיצים ורבו בו הדעות לרש"י אין מחייבין על חמוצו כרת אבל חמץ נוקשה הו' אפי' במי פירות לבד אסור ללוש ולרב אלפס אפי' במי פירות עם מים מותר ללוש מליל ראשון ואילך ויש אוסרין ללוש במי פירות עם מים אף מליל ראשון ואילך אבל קטוף שמקטפין בהן את העיסה בשעת העריכה מתירין מליל ראשון ואילך אבל בליל ראשון ושני אין יוצאין בהן ידי חובתן דהוה ליה מצה עשירה:

פרק תשעה

ובימי ביצים היה מסתפק רש"י אם מחמיצין ור"ת היה מתיר ולזה הסכים הרא"ש ומי פירות עם מים הוי חמץ נוקשה ואין בו כרת אע"פ שממהר להחמיץ יותר משאר עסה הלכך אין ללוש בהם ואם לש בהן פסק בה"ג דישרף מיד והרי"ן גיאת פסק כחכמים

שאמרו שיאפה מיד ולזה הסכים הרא"ש. וכל משקין הם בכלל מי פירות הלכך חטה שנמצאת בדבש או ביין וחומץ מותר ובלבד שלא נתערב בהן מים לה"ט:

פרק תשעו

איכא מרבוותא דאסרי אפילו בשאר יומי לקטף המצות במי פירות ואיכא רבוותא אחריני דשרי משבה"ל:

פרק תשעז

בהלכות פסח שלרש"י שאלו את רבי אם מותר ללוש בביצים בפסח העסה אם יש בהם משום חמוץ אם לאו ולא אמר רבי לא אסור ולא היתר אבל נהגו אסור בכל ערי ריינ"וס שבה"ל:

פרק תשעח

מצאתי שאם נמצא בקמח מלחלוחי' מלח מחמיץ כי המלח תולדתו מן המים ואינו בכלל מי פירות ואין נ"ל דהא שרי ותיקא במשחא מלחא אלמא דמלח הוי בכלל מי פירות:

הלכות חמץ

פרק תשעט

כתב בעל העטור כתב הרב הבבלי מותר ללוש לתרנגולים מורסן או קמח ומאכילין מיד או ישהה רק שלא ישהה שעור מהלך מיל וכל זמן שמהפכין או מנקרין בו אינו בא לידי חמוץ ואין לסמוך על זה שא"כ נשהה כשיעור מיל ע"כ:

פרק תשפ

כתב הרא"ש על מה שהתיר לרקד הקמח כשנפ' עליו מים קולא גדולה היא לעשות כן בתוך הפסח שהחמץ במשהו כי שמא יעבור עם הקמח חמץ כל שהו בנפה וראיתי מורין הלכה למעשה שיאחוז בידו כל המקום המלוחלח בשק והכי עדיף טפי עכ"להט:

פרק תשפא

האידנא דשדרו רבנן ממתיבתא דאין אנו בקיאין בחליטה בכל ענין אסור ואין לשין מורסן לעופות בפסח כלל והרמב"ם התיר ללוש לתרנגולים מורסן או קמח ומאכילן מיד ועומד עליהן עד שלא ישהא כדי הלוך מיל שבה"ל:

פרק תשפב

חטין או שעורין נתבקעו אסורין לא נתבקעו מותרין וקאמר מר עוקבא הא דקתני נתבקעו אסורות לא נתבקעו ממש אלא קרובות להתבקע שאם מניחן על פי החביות של יין והם מתבקעות מכח היין ואית דגרסי על פי הביב ושמואל אמר אין אסורין אלא אם

נתבקעו ממש וכתב רב אלפס יש פוסקין כשמואל דוקא נתבקעו ממש ויש פוסקין כמר עוקבא לחומרא:

פרק תשפג

אם נמצאת חטה בעסה או נמצאת במצה אפויה כתב הרא"ש שמותר אפי' שהיא בקועה וראיתי קצת גדולים שאסרו המצות ההיא ויש אחרים שאסרו כל המצות ונראה לי שאפי' אם תמצא לומר שהיתה חמץ החטה למה תאסר כל המצה דהא דאמרינן חמץ במשהו היינו ע"י בשול שמתפשט החמץ בכל הקדרה אבל אם כזית חלב נפל על חררה אחת דבר ידוע שאין אסור החלב מפעפע בכל החררה דאפיה לא הוי כבשול להתפשט טעמו בכל החררה אלא אוסר כדי קליפה או כדי נטילה וכ"ש חטה אחת שאין כח בפליטת' להתפשט בכל החררה. וכ"כ הר"ר אליעזר ממי"ץ שאם נמצא חטה על בשר מלוח או צלי או על מצה רותחת חותך מקום פעפועו לפי אומד הדעת ודיו. ואם הוא בי"ט אחרון של פסח מותר להשהות עד אחר פסח כיון שהוא ספק י"ט ספק חול לה"ט ובספר המצות כתב דגם בצלי אסור בטעם משהו לפי שטעם החטה הולך בכל העוף כשהופך השפוד בשעת צליה וכן בספר רוקח אוסר הצלי בהנאה שנמצא בו חמץ אבל אם נמצאה חטה על בשר מלוח אין אוסר אלא כדי קליפה וכ"כ הר"ר שמואל מפלי"יזא בשם רבו הקדוש שקבל מר"יצבא מרדכי מעשה שנמצא חטה בקועה בכלי של מים ובשלו בתוך המים התבשיל והתיר ולא אמרינן שנאסרו המים ויאסרו התבשיל וכן התיר ראבי"ה חטין שנפלו לבור. ונ"ל הטעם שאין החטים נותנין טעם במים צוננים ואפילו חמץ גמור שנפל לבור מותר מהאי טעמא וכתב עוד חטה שנמצאת בתרנגולת מלוחה ומלחו עמה אחרות שאותה שנמצא בה אסורה דנתרככה החטה וחמ' בפסח במשהו והשאר מותרות. והוא הדין אם צלו התרנגול בשפוד ונמצאת החטה על אחת מהן אותה אסורה והשאר מותרת. וכתב הרא"ש אין דבריו נראין במה שאסר כל התרנגולת במליחה שנמצאת בה חטה אלא כאשר כתב ר"א ממי"ץ שנוטל מקום פעפוע אבל תרנגולת צלויה שנמצא' בה חטה בזה נראים דבריו שכל התרנגולת אסורה לפי שמהפכי' השפוד ומתפשט הטעם בכל התרנגולת ואם היה בא לידי המעשה הייתי אוסר כל התרנגול' שבשפוד שנוגעות זו לזו דע"י הפוך מתפשט מזו לזו וכי היכי דבשאר אסורין אם היה בו ליתן טעם בכולן כולן אסורין הוא הדין בחמץ שהוא במשהו ע"כ. ורש"י פסק ג"כ דבצלי כל התרנגולת אסורה וגם רבי אומר שהיא אסורה וכן מצאתי בתשובה אחת ומצאתי מפרשים דוקא ע"י צלי או בשול אבל על ידי מליחה אם נמלח עוף או בשר ונמצא שם גרגיר חטה סגי בקליפה לבד מעט מהבשר מן המקום שנמצא שם החטה ודי. לגאונים ז"ל מעשה

היה והתיר מורי תרנגולת שנמלגה בחמים בפסח והיה הזפק עמה עדין ובה היו חטין והתיר מטעם דקרום וזפק מפסיק בינו לבין הבשר. ועוד מצאתי בבאר שמצאו בו לחם בפסח ואסרו לשתות ממי הבאר. שבה"ל. יש מתירין חטה שנמצאת בזפק של תרנגולת דחשיבה כמעוכלת ואין עליה תורת אוכל. וי"א שאין ללמוד אסור מטומא' ולזה הסכים הרא"ש רשב"ם ורבינו יצחק מפרגא ורבינו יהודה מפרי"ז ורבינו יחיאל מפרי"ז סבירי להו דנותן טעם לפגם בפסח מותר. וכן ה"ר יצחק א"ר והר"א ממי"ץ אמר דנותן טעם לפגם אסור וכן ריב"א ובאשכנז נהגו היתר:

פרק תשפד

מעשה שהגעילו יורה מחומצת ונשפכו המים מחומצי' וירדו לבאר ואסרו המים לשתות בפסח שחמץ בפסח במשהו וראבי"ה פסק דמותר למ"ד נותן טעם לפגם בפסח מותר ור"י א"ז כתב ככר לחם שנפל לבור ואין בו כדי ליתן טעם במי הבור בזה יש להסתפק אם מותרין מי הבור או אסורין דשמא יש להחמיר בו טפי מחטה משום דהככר כבר נתחמץ ומ"מ כל כי האי גוונא נסמוך על שאלתו' דרב אחאי שהתירו חמץ בפסח בששים מרדכי:

פרק תשפה

אם התחיל במלאכה מאתמול לערב פסח והוא לצורך המועד יכול לגומרה בערב המועד ופי' הר"ר יונה אפי' אחר חצות והרא"ש כתב דוקא עד חצות ואם אינו לצורך המועד אפי' אם התחיל בה מאתמול לא יגמור בה

פרק תשפו

החייטין וספרים והכובסין עושין מלאכתן עד חצות אפי' במקום שנהגו שלא לעשות והרמב"ם כתב דאפי' אלו השלשה לא יתחיל אלא במקום שנהגו לעשות ובשאר אומניות שאנו אומרים אם התחילו מאתמול גומרים עד חצות דוקא מקום שנהגו לעשות והרא"ש כתב כסברא ראשונה. לה"ט:

פרק תשפז

הבכורות נהגו להתענות והר"ר יחיאל היה אומר לאכול מיני תרגימ'. מרדכי פרק ערבי פסחים

פרק תשפח

אם התחיל לאכול בע"פ קודם שעה עשירית ומשכה סעודתו עד הלילה פסק רשב"ם אע"ג דבשאר שבתות פורס מפה ומקדש בפסח צריך להפסיק בסעודתו בעקירת השלחן. וי"א שא"צ אלא פורס מפה ומקדש על הכוס ואין מברכין עליו בפה"ג ומברך ברכת

המוציא וגומר סעודתו. וי"א שגם ברכת המוציא אין צריך לברך. אבל רב אלפס כתב שצריך לברך ברכת המוציא וכ"כ בה"ג ולזה הסכים הרא"ש לה"ט:

הלכות ליל פסח

פרק תשפט

ערבי פסחים לא יאכל עד שתחשך וא"ת למה נקט הכא טפי משתחשך יותר מבשבת וי"ט. ותיר' הר"ר יעקב מקורביל דנקט עד שתחשך דאע"ג דבכל השבתות והימים טובים מוסיפין מן החול על הקדש. בפסח אינו יכול לאכול עד שתחשך. ולא נראה אלא לאו דוקא נקט עד שתחשך והוא תקון הלשון ורבינו יואל הסכים עם הר"רי אורלי"נש דאתקש מצה לפסח שאינו נאכל אלא בלילה. מרדכי פ' ע"פ:

פרק תשצ

כתב גדול בדורו מהר"י מולין אם נשברה אחת מן השלשה מצות שעושין לשמורים או נאבדה נכון לאפות אחרת משום אסמכתא דג' עשרונים. ועוד דזמנין אין שמור גמור לשאר מצות. אבל מכ"מ אם נשברה אחת דנתי לפני מורי ולקח אות' במקום השנית כיון דבלאו הכי בוצעין אחת ואפילו היתה השלישית הנשברה דמשום הקדמה למצוה לא יאפה אחרת:

פרק תשצא

כתב אבי העזרי דבזמן הזה א"צ לעשות הסיבה מ"מ נהגו העם להסב וכשהוא מסב לא יסב על גבו ולא פניו ולא על ימינו אלא על שמאלו. ופי' רשב"ם מפני שצריך לאכול בימינו ולפיכך אטר יד ימינו יסב על יד ימינו ורש"י פירש הטעם שמא יקדים קנה לושט ולפ"ז אין חלוק בין אטר לאחר ואשה אינה צריכה הסיב'. ופי' רשב"ם מפני שאימ' בעלה עליה ולפ"ז אלמנה או גרושה בעי הסיבה. ובה"ג כתב משום דלאו אורח ארעא דאשה למזגא ולפי זה כל אשה אינה צריכה הסיבה:

פרק תשצב

בירושלמי מצוה להחזיר אחר יין אדום ויראה לי שאם הלבן יותר טוב ממנו שהוא קודם. ויין מבושל כתב רב האי גאון שאין יוצאין בו וכן הוא בה"ג וכן הסכים מהרר"י מולן. ובירושלמי יש שיוצאין במבושל ובקונדיטון כן פסק המרדכי:

פרק תשצג

דוקא ביין שלהם שהיה חזק צריך למזוג אבל היין שלנו אינו חזק כל כך טוב לשתותו חי מרדכי:

פרק תשצד

כ' גדול מהר"י מולן כשיש לאדם יין חזק בליל פסח בד' כוסות אם דרכו של אותו האיש למזגו ימזגנו בליל פסח ואם לאו לא ימזגנו ע"כ:

פרק תשצה

אחר ששתה כוס ראשון אפי' אם ירצה לשתות כמה פעמים הרשות בידו. וכתב אבי העזרי רק שיכוין אל לבו שלא יצטרך לברך פעם שנית שלא יהא כמוסיף על הכוסות. וכ"כ מהר"ם ששאלוהו אם יכולים לברך על שנוי היין הטוב והמטיב בלילי פסח והשיב שיכולין לברך שאינו נראה כמוסיף אא"כ יברך בפה"ג כמו שמברך על ארבע כוסות. והן הולכין לשיטתן שמצריכי' לברך בפה"ג על כל כוס הלכך מסתברא להו למימר שאם יברך שנראה כמוסיף. ולדעת הרא"ש שא"צ לברך בפה"ג על כל כוס וכוס אין חלוק אם יברך אם לאו שאם אנו חושבין אותו כמוסיף אפי' בלא ברכה נמי. לה"ט:

פרק תשצו

כתב גדול בדורו מהר"י מולן דמצוה לקחת שני תבשילין ביצה וזרוע או בשר וכן העיד בעל האגוד' וטעמו מפורש ביעתא דבעי רחמנא עלן ופרוקינן ע"כ. באורחות חיים כתוב בעא רחמנא דמפרק יתנא בדרע' מרוממ':

פרק תשצז

י"א כשפסח חל להיות במ"ש שאין ליקח אלא תבשיל אחד זכר לפסח אבל לא השני שכנגד החגיגה לפי שאז לא היתה חגיגה באה עם הפסח שאיננה דוחה את השבת והר"ר פרץ כתב שאין לחוש כיון שהוא לזכר בעלמא ואדרבה המדקדק בזה נראה שעושה אותו כמו קדשים ממש וכ"כ בעל העטור וכן המרדכי:

פרק תשצח

כתב גדול בדורו מהר"י מולן י"ל כשמתחיל הא לחמא מגביה הקערה וגם אוחז המצה בידו ועם הגבהתן מסלקן השלחן לגמרי עד שמגיע לעבדים היינו לפרעה כדברי בעל סמ"ק שעונין עליו דברים. ולכן תהיה מגולה קצת בשעת ההגד' דאי הוי מכוסה הוי כמאן דליתיה דמי כדאשכחן בפריסת מפה בשבת לטעם שלא יראה הפת בושתו אך כשנוטל הכוס בידו כשמגיע ללפיכך נכון לכסותו מהאי טעמא שלא יראה הפת בושתו וכן מנהג נקיי הדעת ע"כ:

פרק תשצט

מהר"ם כ' שבזמן הזה א"צ נטילה לדבר שטבולו במשקה וע"כ לא היה מברך על נטילת ידים על טבול הא' וכתב בעל העטור ולא נהירא וכן בתשובת הגאונים שצריך לברך

וכ"כ הר"ר שמעיה בשם רש"י והרוצה לצאת ידי ספק יביא עצמו לידי חייב נטילה מצד אחר כגון שיסך רגליו וישפשף וכ"כ בשבה"ל:

פרק תת

כתב רב עמרם שטבול ירקות הוא בחרוס' וכ"כ הרמב"ן ז"ל. ור"ת פי' שמטבל בחומץ ולא בחרוסת וכן נוהג הרא"ש לה"ט. וכ"פ גדול הדור מהר"י מולן בשם כל רבותיו ובעל האגודה נהג ליתן מעט חרוסת בחומץ בטבול ראשון. ואני המחבר ראיתי נוהגים חכמי אשכנז שלא לטבל בחרוסת בטבול ראשון:

פרק תתא

מהר"ר מולן ז"ל הורה לחזר אחר כרפס לטבול ראשון שקורין בלעז אפי"א כי אינו בכלל מרור ויש סמך ברוקח כרפס אותיות ס' פרך ששעבדו מצרים ס' רבוא בפרך אבל בפיטרו"זיל וקרביי"ל בלשון אשכנז היה מסופק שמא עולשין שהוא מין מרור בתמיהה וכשאין לו כרפס יקח כרתי פור"י בלעז עכ"ל:

פרק תתב

לר"י יברך אחר טיבול ראשון דירקות בנ"ר ולרשב"ם א"צ לברך אחריו וכן הסכים הרא"ש לה"ט:

פרק תתג

פסק מהר"י מולין מי שאין לו חזרת יקח מרור שהוא לענה ובעל ספר אגודה כתב שיקח תמכא שנקרא בלשון לעז ראפ"נו הקלח והעלין ולא השרש ע"כ:

פרק תתד

כתב מהר"ר יעקב מולן ז"ל הכריכה שעושים זכר למקדש כהלל יש לטבל החזרת בחרוסת ולאכול עם החרוסת אבל באכילת מרור יטבול החזרת בחרוסת וינענע החזרת מן החרוסת שלא יבטל טעמו וכן פסק הרא"ש וגדולי איברי"א ע"כ:

פרק תתה

בענין ברכת הלל בליל פסח איכא פלוגתא דרבוותא. ריצב"א היה מברך עליו שני פעמים אחד קודם אכילה ואחד לאחר אכילה וכן היה נוהג הר"ם מרוטנ"בורק וכ"כ רב האי ורב עמרם. אבל הרי"ץ גיא"ת וראבי"ה כתבו שאין לברך עליו כלל לפי שחולקין אותו לשני' לפני הסעודה ולאחר הסעודה וא"כ היאך יברכו כיון שפוסקין באמצע וכן היה נוהג הרא"ש. וכן ראוי לעשות בכל דבר שיש בו ספק בברכתו דברכות אינן מעכבות. לה"ט. ומנהג שאין מברכין על הלל תחלה והטעם מפורש בתשובות הגאונים לפי שחולקין אותו לשנים. ובמסכת סופרים פרק י"ט משמע שהיו קורין הלל בבה"כ לאחר תפלת

ערבית ואז היו מברכין עליו וכ"כ רב צמח גאון ובשם הר"ר אביגדור כהן מצאתי אמרו עליו על ריב"א שהיה מברך ב' ברכות לקרא קודם סעוד' ולגמור על כוס רביעי והביא ראיה לדבריו מירושלמי פ"ק דברכות שבה"ל:

פרק תתו

ושותה כוס שני וכתב רב אלפס שיברך עליו בפה"ג וכ"כ ר' עמרם והרמב"ם וראבי"ה ול"נ להרא"ש שאין לברך אלא על כוס ראשון בפה"ג שהוא של קידוש ועל שלישי שהוא ברכת המזון ועל הרביעי א"צ לברך לה"ט. וכ"כ בעל הדברות. והדין סברא לרב כהן צדק ורב יוסף בר רב עמרם גאון קמא והכי מסתברא. שבה"ל. ורב האי כתב וכן רב שרירא גאון שצריך לברך על כל א' וא' מהן רק אחר השני ואחר הרביעי א"צ לברך ברכה אחרונה. וכ"כ רב כהן צדק

פרק תתז

ולענין ברכה אחרונה כתב רב אלפס שיש לברך אחר הראשון ואחר שלישי ורביעי ורב נהילאי כתב כוס של קידוש ושלפני בה"מ כיון שיש לו כוס לברך ברכת המזון א"צ לברך אחריו על הגפן אבל כוסות האחרונות כל אחד ואחד יש לו לברך עליהן אבל רב שרירא ורב האי כתבו שאין לברך על כל א' וא'. אבל ברכה אחרונה אין לברך אלא על האחרון. וכ"כ הר"ר יהודה החסיד לה"ט. ורב אלפס כתב איכא מ"ד דלא מברכין על הגפן אלא לבסוף ואיכא מ"ד דמברכין אתרי כסי דמקמי סעודתא ובתר תרי כסי דבתר סעודתא וה"ט דבתראה טעמא דסברא הוא ומסתברא למעבד הכי. ורש"י פי' בהלכות פסח שלו שצריך לברך על הגפן על כל כוס וכוס וכן כתב רבינו ישעיה. ולפי דברי רבינו שמואל ויתר מפרשים סברי דכולם צריכין על הגפן חוץ מכוס שני שבה"ל:

פרק תתח

יש לברך על השלמה המוציא ויבצע ולא יאכל עד שיברך על הפרוסה על אכילת מצה. מפני שיש מי שמברך על הפרוסה המוציא ועל אכילת מצה. לכן הרוצה לצאת ידי שניהם יאחוז שתיהן בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה מיד. ואחר כן יבצע משתיהן ביחד לה"ט. והיה אומר הר"ר י"ט דמברך גם כן על הפרוסה המוציא והשלמות אינן באות אלא בשביל הכירא דבעינן לחם משנה ולא נראה חדא דלמה יגרע משאר י"ט שמברכין ברכת המוציא על השלמה דברכת המוציא לא איתקן לעני כדפרשי' לעיל ועוד במסכת ברכות אמרינן הכל מודים בפסח שמניח הפרוסה בתוך השלמה משמע דהשלמה עיקר שמברכין עליה ברכת המוציא. לכן נראה דהסדר הוא הוא כך. עושין שלש מצות ובוצעין האחת מניחין חציה כו'. ומברך ברכת המוציא על השלמה ועל

אכילת מצה על הפרוסה וכן נוהגין העולם אבל אין מברכין ברכת המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה ועל השלמה ביחד לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות. ולי נראה דלא שייך מצות חבילות כיון שמברכין המוציא בשביל ברכת הנהנין וראיה בברכת הגפן וקידוש ולכן היה מנהג ר"י ליטול בידו הפרוסה והשלמה ולברך ברכת המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה ועל השלמה ובוצע משניהם יחד ופעמים שלא רצה לשנות המנהג והרמב"ם והר"ר מנחם מיוני והר"ר י"ט כתבו דסגי בב' מצות מרדכי פרק ערבי פסחים וכתב רב אלפס שא"צ רק שתי מצות ואחת פרוסה לשתים ומברך על חציה המוצי' ועל אכיל' מצה וחצי השנית לאפיקומן והשנית לכרכה. וכ"כ הגאונים ובחלוף מנהגים כתבו אנשי בבל כשחל פסח בשבת מניח הפרוסה בתוך השלמות וכשחל פסח בחול מביא פרוסה ושלמה ומברך עליהן ב' ברכות ואנשי בני א"י בין בחול בין בשבת מניחין פרוסה על השלמה ומברך עליהן ב' ברכות. וכן חלק בעל ה"ג שכתב והיכא דמיקלע פסחא בליל שבת בוצע על שתיהן ופרוסה. והתוספות כתבו שצריך לעשות ג' מצות כדפי' וכ"כ רב עמרם ולזה הסכים הרא"ש לה"ט. רש"י פירש מניח הפרוסה בתוך השלמה על שם לחם משנ' ובוצע על השלמה המוציא לפי שברכת המוציא תדירה מברכין על השלמה וכן פירש רבינו גרשום ורבי' שמואל ז"ל ובוצע ואינו אוכל עד שיבצע מן הפרוסה שתחתי' ומברך על אכילת מצה ואוכל משתיהן יחד. וזהו לשון בעל הדברות מסתברא דהא דאמר רבא הכל מודים בפסח שמניח הפרוסה בתוך השלמה ובוצע תוך דוקא ומניח פרוסה בתוך שתי השלמות ומנהגא דידן בב' שלמות בי"ט ומנהג בבלי כו' ע"כ. ונהגו לברך על השלמה המוציא ועל הפרוסה אכילת מצה ומסתברא המוציא ואכילת מצה מברך בשתיהן ובוצע אחת מן שתיהן כדאמרי' חזינן ליה לרב כהנא דנקט תרתי ובוצע חדא וכו'. ור"ח ורבי' ישעיה פירשו שמברכין המוציא על הפרוסה ועל אכילת מצה על השלמה ואנן נהגינן כך ובעל המאור כתב שמברכין על הפרוסה שתי ברכות המוציא ועל אכילת מצה וכן יסד הפייט בקרובץ. אלא מתוך שנהגו לעשות שלש מצות של שמורים רוצים לקיים מצוה בכל אחת ואחת. בא' מברכין המוציא ובשניה על אכילת מצה ובשלישי' כורכין מצה בחזרת וחרוסת זכר לפסח. שבה"ל. ואני המחבר אכתוב מנהג של מורי אבי זצ"ל שהיה לוקח ג' המצות כלומר הפרוס' באמצע ומברך על שלשתן המוציא כדי לקיים לחם משנה בשני שלמות וגם לקיים מה דרכו של עני בפרוסה ואח"כ הניחה שלישית והחזיק בידו הראשונה והשנייה הפורסה ומברך על שתיהן יחד על אכילת מצה ובוצע משניהן יחד כזית מכל אחת ובזה יוצא כל הדעות והספקות ע"כ:

פרק תתט

כתב רב עמרם מברך המוציא ויטבול בחרוסת ויאכל וכן פי' הרמב"ם ואיני יודע האי טבול בחרוסת למה וכן הקשה בעל העטור לדבריהם:

פרק תתי

כתב ראבי"ה שאין לטבל הכריכה בחרוסת ורבינו שמעיה כתב בשם רש"י שצריך לטבול כן כתב הרא"ש:

פרק תתיא

כתב אחי הר"ר יחיאל מספקא לי בכריכה אי בעי הסיבה. ובעל המאור כתב דבעי הסיבה. וכתב עוד הרוצה לקיים מצוה מן המובחר לא ישיח עד שיעשה הכריכה כהלל כדי שתעלה לו ברכת מצה ומרור בכריכת הלל דהא היכא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן לחומרא כתרווייהו אבל לענין ברכה צריכין למיעבד שיעלה לשניהן. ובשיחת חולין צריך להזהר אבל טול ברוך לא הוי הפסק. בעל ה"ג כתב שמצות צריכות כוונה וכן הראש:

פרק תתיב

כתב ראבי"ה ראיתי בני אדם שאוכלין בשר צלי בליל פסח ואין חלוק כדאיתא בירושלמי. ומנהג כשר במקום שאין נוהגין לאכול צלי ובאשכנז מקום שאין נוהגין הוא:

פרק תתיג

י"א שהאפיקומן שאוכלין אחר הסעודה צריך לכורכו במרור ולטובלו בחרוסת ולאכול אחריו כזית מצה. והרא"ש כתב שא"צ אלא כזית בלבד:

פרק תתיד

ואם שכח ולא אכל אפיקומן עד שנטל ידיו לברך או שאמר הב לן ונבריך אפי' ברך כבר ונזכר קודם שברך בפה"ג כתב ראבי"ה שיטול ידיו ויברך המוציא ויאכלנו. ואם לא נזכר עד אחר שברך בפה"ג לא יאכל פעם אחרת מפני שצריך לברך בפה"ג על הכוס אחר שיברך בה"מ שנית ונמצא מרבה בכוסות וכה"ג כדי הם המצות שלנו לסמוך עליהן כי כולן שמורות משעת לישה ובעל העטור כתב שא"צ לחזור כלל ויוצא בכזית שאכל בראשונ' אע"פ שאכל דבר אחריו והרא"ש הסכים לסברא ראשונה. והר"ר פרץ כתב אע"ג דאמר הב לן ונבריך יכול לאכו' בלא ברכה אע"ג דבעלמא חשוב סלוק שאני הכא דאפיקומן מצוה דרמי רחמנא איכא למימר אתכא דרחמנא קא סמיך ולא נהירא להרא"ש:

פרק תתטו

ומצוה לחזור אחר זמון דהכי איתא במדרש תילים הקוראין הלל צריכין שיהיו שלשה א' מהם אומר לשנים הודו. ולא נהגינן כן דסגי באשתו ובניו שהגיעו לחנוך. ואני המחבר ראיתי בעלי נפש מאשכנז מהדרים להשיג ג' על הסעודה בשני לילות ושיהיו בניי"ג שנה:

פרק תתטז

והקורין את ההגדה צריך שיהיו ג' לפי שאומרין במדרש שוחר טוב כדי שיאמר האחד לחבריו הודו וכו'. והר"ר אביגדור כהן השיב דלא סמכינן אשוחר טוב היכא דלא אפשר משבה"ל:

פרק תתיז

ענין ברכת השיר פליגי בברכת השיר רב יהודה אומר יהללוך וחותם מלך מהולל בתשבחות. ורבי יוחנן אומר נשמת כל חי וכתב רב אלפס דמנהג כרב יהודה. ורשב"ם כתב כיון דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן כתרווייהו וחותמין במלך מהולל בתשבחות. והר"ר חיים כהן לא היה חותם ביהללוך בא"י מלך מהולל בתשבחות. אלא היה אומר עד מעולם ועד עולם אתה אל. והיה אומר הלל הגדול ונשמת וחותם בא"י מלך מהולל כי למה יחתום שני פעמים בענין אחד. וכן היה נוהג הרא"ש וכן נוהגים באשכנז. והמרדכי כ' שיכול לחתום:

פרק תתיח

כוס חמישי אינו מוזכר לפירש רשב"ם ואין לעשותו לכן פי' שיאמר הלל הגדול על הרביעי. וכן יראה מדברי רב האי ז"ל. ורב סעדיה כ' דמנהג יפה לעשות כוס חמישי אבל אנחנו לא נהגנו כן כל עיקר והעולם נוהג לעשותו רשות ורבי יוסף טוב עלם כתב שאם הוא תאב לשתות יעשה כוס חמישי. כתב רב שלום גאון כוס חמישי רשות אם רוצה לשתותו ישתה ויאמר עליו יהללוך וכן שדר רב כהן צדק ורב משה וכ"כ רב עמרם ומי שרוצה לעשותו לא יחתום אחרי הלל ויאמר הלל הגדול ונשמת ויחתום וכ"כ הרי"ץ גיאת:

פרק תתיט

כתב הרא"ש יראה מדברי רבינו יוסף טוב עלם שאסר לשתות אחר ד' כוסות. וכ"כ רב אלפס בתר דאכלי כל מגדני ופירי אוכל בסוף כזית מצה דמינטר' ולא טעמי בתר הכא כלום בר מכסא דברכת המזון וכסא דהלול מאן דנחי לית ליה רשותא מישתי חמרא אלא מיא וכן כתבו כל הגאונים להי"ט והמרדכי הסכי' להתי' אפילו יין. וה"ר שמואל מאיב"רא היה מחמיר על עצמו ולא היה שותה אפי' מים. מרדכי ורבינו שמואל כתב

שלא לשתות יין ומורי יעלה כתב אפי' יין מותר וכן הוא בירושלמי וכ"כ בעל הדברות. ובתשובות הגאונים מצאתי וכן נוהגין כל בני הישיבה והמהדרין שבישראל נוהגין בליל שני כליל ראשון לכל דבר זכר לפסח אבל מי שרוצה לאכול ולשתות ליל שני אחר גמר הלל אוכל ושותה ואין עליו כלום. אבל נמצא מוציא עצמו מכלל המהדרים ועובר על דברי חכמים שאמרו לעולם לא יוציא את עצמו מן הכלל. שבה"ל:

פרק תתכ

כתב רב אלפס מאן דלית ליה אלא כזית מצה דמנטרא אכיל בריש' דלא מינטרא מברך עליה המוציא ואח"כ מברך על כזית דמינטר' לאכול מצה והדר כריך מצה ומרור ואכול בלי ברכה ותמה עליו הרא"ש לפי סברתו שאוכל דמינט' ויאכל שאינו שמור אחריו ויבטל טעם מצה שבפיו ויותר מסתבר לפי סברתו להניח הכריכה שאינה אלא זכר למקדש ממה שיבטל טעם מצה וכ"כ ה"ר יונה שיאכל כזית מצה באחרונה ויברך עליו על אכיל' מצה ולא יאכל אחריו כלום. והרא"ש כתב שיאכל מיד כזית דמינטר ויברך עליו המוציא ועל אכילת מצה ואינו חושש אם יאכל לבסוף דלא מינטרא:

פרק תתכא

כתב רב אלפס מאן דלית ליה חמרא בליל פסח מקדש אריפתא והיכי עביד שרי המוציא ובוצע אריפתא ומניח ידיה עליה עד דגמיר קדוש' ומברך לאכול מצה ואכיל והדר אכיל לשאר ירקו' ועוקר לפתור'. ואומר מה נשתנה כו' עד גאל ישראל. ומברך אמרור והדר כריך מצה ומרור בלי ברכה והרי"ץ גיאת אומר שאין מברכין בשעת קידוש אלא המוציא וגומר הקידוש ואוכל וכיון שאוכל מצה אוכל מרור מיד שאין להפסיק בין אכילת מצה לאכילת מרור ע"כ. ואי לא דמסתפינא הייתי אומר שיטבול בירקות בלי קידוש ואחר כן יסדר ההגדה והלל עד למעינו מים. ויקדש ויברך המוציא ורב יוסף בר רב האי כתבו מי שאין לו יין מקדש על הפת בלילי שבתות וימים טובים חוץ מלילי פסח שאמרו ולא יפחות לו מד' כוסות:

פרק תתכב

כתב בעל העטור מי שמקדש ומסדר ההגדה לאחרים בליל פסח מסתברא דלא מצי מברך להו ב"פ האדמה אשאר ירקות כיון שאינו טועם טעם שלא אמרו אלא בברכת הלחם של מצה וצריך למיעבד כרב חסדא דמברך בחזר' ב"פ האדמה ועל אכילת מרור ואכיל וכי מטי למרור אכיל בלי ברכה. ולא נהירא להרא"ש כיון דתקנת חכמים היא משום הכרת תינוקות הוי כברכת מצה ויכול להוציא אע"פ שאינו טועם ומה שאמר רב אלפס ומברכי אנהו ברכת המזון. הרי תקנה ליודעי' ברכת המזון ואם אינם יודעים

כתב רב עמרם שאין תקנה להם להוציא שאם מברך להם בה"מ אז לא מצי למשתי בביתו בבה"מ. וכ"כ רב כהן צדק שאם אינם יודעי' בה"מ אסור לקדש כי אם בבית אחד. ואם קדש בשני בתים הוי מוציא שם שמים לבטלה וליכא למימר אע"פ שברך ברכת המוציא יאכל עדיין כזית מצה בבית אחר ויברך בה"מ דאטו איניש דבעי למיכל תרין זמנין בליליא מצי אכיל כזית מצה באחרונה והרא"ש כתב אפי' אם אינן יודעין בה"מ יש תקנה להקרותן מלה במלה כקטן שמקרא את ההלל שעונין אחריו מה שהוא אומר כיון שאינו אומר להתול אין כאן מוציא שם שמים לבטלה וכ"כ הרי"ן גיאת. ואפשר לומר שגם בה"מ יכול לברך כדי להוציאם כי היכי דברכת לחם של מצה מוציאם כיון שהוא חובה הכא נמי בבה"מ כיון שתקנו ארבעה כוסות ותקנו אחד מהם על בה"מ הוי חובה כמו שכתבתי על טבילת שאר ירקות לה"ט:

פרק תתכג

העושה קידוש בבית אחר אינו טועם לא בתחלה ולא בסוף וכ"כ בה"ג וכן נמצא בדברי הגאונים ז"ל. ומצאתי לבעל הדברות שכתב מסתברא אע"ג דבריך בה"מ בביתו אכיל בהדייהו זמנא אחרינא ומברך לה ברכת מזוני דמסתברא אטו איניש דבעי למיכל פרי בלילא לא מצי אכיל ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ודבריו נכוחי' וישרי' למבין מאד. משבה"ל:

פרק תתכד

כתב בעל המנהיג על סדר רבינו נסים שכשחל פסח בשבת אין אומרי' ברכה מעין שבע שנתקנ' בשביל המאחרי' בבה"כ שלא יזיקום מזיקים והאידנא אין צריך דליל שמורים הוא:

הלכות ספירת העומר

פרק תתכה

בליל שני מתחיל לספור העומר מעומד ומברך תחלה על ספיר' העומר היום יום אחד עד שמגיע לשבעה ימים ואז יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד. וביום שמנה יאמר היום שמנה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד עד שיגיע לי"ד יאמר היום י"ד ימים שהם שני שבועות וכן לעולם. וכתב ראבי"ה יש מרבותינו אומרים שא"צ למנות הימים רק כשיגיע לשבוע כגון היום יום א' עד שיגיע לז' אז יאמר היום יום שביעי שהם שבוע אחד אבל מכאן ואילך א"צ למנות ימים של שבוע' שעבר עד שבוע הבא אלא אומר ביום שמנה היום שבוע אחד ויום אחד. ואין צ"ל היום שמנה ימים שכבר מנה הימים משבוע

שעבר וכן יאמר ביום תשעה עד שמגיע לי"ד ויאמר היום י"ד שהם שני שבועות וביום ט"ו יאמר היום שני שבועות ויום אחד וכן כלם וי"א שאין להזכיר שבוע אלא בסוף שבעה כמו ביום ז' יאמר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד וביום שמנה אינו אומר אלא היום שמנה ימים עד שיגיע לי"ד יום וכן לעולם. אמנם העיקר כמו שכתבתי וכן נוהגין לזכור תמיד הימים והשבועות:

פרק תתכו

כתב בה"ג שאם שכח לברך כל הלילה שיספור ביום ואין נראה לר"י. וכתב הרא"ש שיספור בלי ברכה. וכתב עוד בה"ג שאם שכח לברך יברך באחד מן הימים שלאחריו חו' מליל הראשון שאם שכח ולא ברך בו שלא יברך עוד ורב האי פירש בין בלילה ראשונה בין בשאר הלילות אם שכח ולא ברך בו יברך בשאר הלילות וכ"כ הר"י. לה"ט. כבר שאלו לרבינו יעקב בר יקר מי ששכח ולא ברך בלילה מהו שיברך ביום והשיב שכר ספירה יהבינן ליה אבל שכר ספירה בזמנה לא יהבינן ליה ואין הדבר ידוע אם השי' להם לברך למחר לספור אבל לספור בלא ברכה וראבי"ה פי' דודאי כי שכח ולא ברך בלילה לא יברך ביום משום ברכה לבטלה אבל סופר למחר בלי ברכה ולולי שקשה בעיני לחלוק על ה"ג הייתי אומר לברך ביום עכ"ל מרדכי:

פרק תתכז

השיב רב האי גאון שאין מזכירין בחול המועד מקרא קדש וביום טוב אומר אותו במוסף ולא בעבודה. ויש מדקדקין ואומרין גם במוסף מקרא קדש ואין זה דקדוק ע"כ ואיני יודע מה חילוק יש בין יעלה ויבא שבעבודה ובין מוסף ובאשכנז אין אומרים מקרא קודש לא ביוצר ולא במוסף לא בי"ט ולא בח"ה והכי מסתברא דמאי שנא להזכיר מקרא קדש טפי מאסור מלאכה ושאר הלכותיו:

הלכות תשעה באב

פרק תתכח

השיב רבינו קלונימוס איש רומי לר' יעקב ב"ר יקר צריך אדם למנוע מלרחוץ קודם ט' באב מראש חדש עצמו שנאמר חגה חדשה ושבתה שבה"ל:

פרק תתכט

גיהוץ שלנו ככיבוס שלהם. י"א גיהוץ שלנו כלא כבוס ואין נראה: ונהגו רבותינו איסור בכיבוס שלנו בשבת שחל ט' באב בתוכו ורשב"ט פסק דה"ה כלים חדשים דאסור ללבוש ואסור לתקן ולהניח. ובירושל' גרסי' הני נשי דנהיגי דלא למשתיא מן דעיל אב מנהגא

הוא ויש גורסים דלא למשתיא חמרא אבל ר' נסים ז"ל לא גריס חמרא ופירש משתיא מלשון או בשתי או בערב וכיון שהשתי אסור מכל שכן תקון בגדים וראוי להחמיר בזה אפילו מראש חדש. מרדכי:

פרק תתל

מכל הראיות שהבאתי משמע דמותר לאכול בשר עוף בסעודה המפסק' כן פסק הרשב"א. ובספר המצות קטן כתב שרוב מאכל בשר שלנו הוא לאחר שעברו שני ימים לכן נראה שאסור בסעודה המפסקת פסק ראבי"ה ורשב"ט דמותר לאכול בשר עוף בסעוד' המפסקת וראיה מפ"ק דחגיגה דקאמר יצאו עופת שאין בהם שמחה. ונראה לי דלדידן נהגינן איסור מר"ח אפילו בבשר מלוח ויין תוסס ובשר עוף מרדכי:

פרק תתלא

ואסור לאכול ב' תבשילין כתב רב האי גאון כגון אורז ודוחן ועדשים שהן ב' מינין והרי"ן גיאת כתב כל שני תבשילין הוי דרך כבוד ואסרו חכמים אפי' מין א' של קטניות או של ירק ואצ"ל שני מינין וכ"כ הרמב"ן ונוהגין בצרפת ליתן כמה מינין בקדרה אחת וכיון שמתבשל יחד נקרא הכל תבשיל אח'. ובאשכנז מחמירין ונראה דאפי' לדברי המחמירין דבר שדרכו בכך כל השנ' כמו אופנים שנותנים בהם בצלים ובצים שרי. וכתב הרא"ש יש אומרים דוקא שני תבשילין מדבר שאינו נאכל כמו שהוא חי אבל חלב וגבינה ודג מליח ויבש לא מקרי תבשיל. והראב"ד כתב דאפי' תבשיל של גבינה נקרא תבשיל והכי מסתבר ע"כ. כתב ראבי"ה ראוי להחמיר כיון שלא כתוב בתלמוד מהו ב' תבשילין וכתב בספר המצות ריב"א היה אוסר לאכול תפוחים מבושלי' אחר תבשיל אחר בסעודה המפסקת מדאמרי' בירושלמי דנדרים יוצאים בתפוחים מבושלין משום ערובי תבשולין מרדכי:

פרק תתלב

כשחל ט' באב באחד בשבת או שנדחה כתב רב שר שלום גאון מותר לאכול בשר ולשתות יין בסעודה המפסקת אבל אנו אין רגילים וכן פי' ראבי"ה שיש נוהגין שלא לאכול בשר בסעודה המפסקת בשבת ע"כ ונ"ל כיון שהוא משום אבלות אסור לעשות בשבת. והרא"ש נהג לאכול בשר ולשתות יין בשבת בסעוד' המפסקת. לה"ט:

פרק תתלג

הגדול רבינו יצחק בר יהודה ורבינו משלם ז"ל לא הזמינו בשבת בליל ט' באב אלא כל אחד יושב ומברך לעצמו וה"ר יקר ז"ל כתב שראה מנהג בשבת שחל ט' באב להיות בו או ערב תשעה באב בסעודה המפסקת אינן אוכלין בשר כל עיקר כי אם פירות או בצים

ויושבים על השלחן משום כבוד שבת אבל בשאר ימות השבת אפי' ביצים אינם אוכלים הפרושים כי אם לחם צר ומים חם ויושבים בין תנור לכירי' שבה"ל:

פרק תתלד

כתב הרמב"ם מי שהתחיל לאכול סעודה המפסקת משש שעות ולמעל' אסור לרחוץ ולסוך כמו בתשעה באב עצמו. אבל נעילת סנדל ושאר דברים אינם נוהגים עד שתחשך. וכתב הרא"ש ודבר תימה הוא שיהא מותר לאכול ולשתות ויהיה אסור לסוך ולרחוץ:

פרק תתלה

כתב הראב"ד כיון שהפסיק בסעודה המפסקת חל התענית ואסור לאכול אפי' לרחוץ אסור והפוסקים פירשו דאפי' אחר שהפסיק יכול לחזור ולאכול. וכ"כ רב אלפס משום גאון לענין תענית צבור שפוסק מבעוד יום אע"פ שפסק חוזר ואוכל עד שיבא השמש והני מילי שלא קבל התענית אבל קבל התענית איתסר למיכל ולמשתי וכ"פ בשבה"ל. וכתב הרמב"ן דלא שייך למימר קבלה אלא ביום הכפורים שצריך להוסיף עליו מבעוד יום אבל בשאר תענית אפי' בט' באב שבין השמשות שלו אסור אם הפסיק ונמלך דבר פשוט הוא שחוזר ואוכל ע"כ. ונראה שאין לחלק דודאי קבלה אוסר בכל התעניות שצריך להפסיק מבעוד יום לה"ט:

פרק תתלו

בתשובות הגאונים מי שנדר להתענות שני וחמישי כל השנה ואירע תשעה באב להיות בשלישי בשבת כיצד יעשה יסעוד פעם אחת ביום סמוך לשקיעת חמה דקיימא לן כמ"ד מתענין לשעות. שבה"ל:

פרק תתלז

כשחל ט' באב להיות באחד בשבת נוהגי' לומר צדקתך צדק במנח' והיה פליאה בעיני אבל אין להרהר אחריהם כי כלם מחמירים. ובמגנצ"א אין אומרים צדקתך צדק במנחה. וכשבאין לב"ה הרוצה להחמיר יכנס יחף לבית הכנסת וקצת רבנים משום כבוד השבת נכנסין במנעליה' וש"צ לעול' ירד יחף קודם ברכו משום טרוף תפלה וחכמי רומ"י נהגו לאכול בשר ולשתות יין בסעוד' המפסקת אבל אני יקר מצאתי בפי' בה"ג שחייב להפסיק לסעודת שבת מי"ח שעות ולמעלה שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין וה"ר אביגדור כהן כתב שמותר לאכול בשר ולשתות יין:

פרק תתלח

ועוד כתב ליל ט' באב שחל להיות בשבת מותר בתשמי' המטה דאבלות ישנה היא ובש' ה"ר יצחק בר משה מווינא מצאתי שאסור בתשמיש המטה וכ"כ מורי יעלה ז"ל שבה"ל:

פרק תתלט

אם חל ט' באב להיות באחד בשבת מברך על המאור אבל לא על הבשמי' דהוי תענוג אבל בליל שני מבדיל על היין וכשחל ברית מילה או חופה בט' באב או בי"כ או בעשרה בטבת או בשבעה עשר בתמוז יהיב לינוקא ושתי דליכא למיחש שמא אתי למסרך כיון דאין זה קביעות שיארע לעולם ט' באב בשבת. ויש לפרש כיון דעיקר התענית בא בשביל יום קבוע גזרינן דלמא אתי למיסרך. מרדכי פ' ערבי פסחים:

פרק תתמ

באשכנז נהגו לומר אחר סיו' התפלה קרבו גוים בישעיה. וכתב הר"ם מרוטנבו"רק איני יודע מהיכן נהגו שקורין כמה פסוקי' של נחמה בירמיה וגם קורין פרשת קרבו גוי' שכולה נחמה. וכתב שיש פרושי' נמנעו מלקרות' ומדלגין כל פסוקי דנחמ'. ואני המחבר ראיתי נוהגים חכמי אשכנז ואבי מהר"י לנדא מכלל' לקרות קרבו גוי' אחר התפלה של שחרית:

פרק תתמא

כתב הרמב"ם נהגו קצת העם שלא לקרות פ' קרבנות ומשנת איזהו מקומן של זבחים ומדרש ר' ישמעאל בבה"כ לפי שאסור לקרות בתורה ואין נראה שאין לנו אסור בסדר היום שהרי קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה וכן קורין בתורה ובנביא. ופרשת איזהו מקומן כנגד תמידי' תקנום ולכן אומר כדרכו ואינו חושש:

פרק תתמב

אם היה לו לפלוף בעיניו ודרכו לרחוץ במים רוחץ ומעביר ואינו חושש דהוי ליה לכלוך כטיט וצואה שרוחץ כדרכו ואינו חושש. וכ"כ הר"ר יונה גיאת ירושלמי בט' באב מרחיץ ידיו ומעביר על גבי עיניו ודלא כהרמב"ם שכתב בט' באב וי"הכ שאין בהם רחיצה אין מברכין על נ"י אלא מעביר חבלי שינה. לה"ט:

פרק תתמג

גרסינן בפרק בתרא דיומא מטפחת היתה לו לר' יהושע בן לוי ערב יום הכפורי' וכן ערב ט' באב כו'. כתב ראבי"ה אבל מטינוף שרי לרחוץ גם ביה"כ גם בט' באב ומטפחת דר' יהושע היה מעבירה על גבי עיניו משום תענוג להקר. וצריך עיון בפ"ק דברכות מרדכי:

פרק תתמד

הר"י א"ז כתב שבת שחל ט' באב להיות בו ונדחה למחר מ"מ דברי' שבצנעה נוהג ואסור בתשמיש המטה. ומהר"ם חלק עליו וכתב ומיהו נכון להחמיר ולחוש לדברי מורי שאפי' הוא מקיל ואני מחמיר היה לי לעשות כדבריו מכ"ש שהוא מחמיר ואני מקיל והרא"ש

הסכים להתיר וכן עמא דבר וכ"כ הרמב"ם ואני המחבר שמעתי שהמנהג בקהיל' מדינת ריי"וס שהשמש מכריז בבה"כ בשבת דברים שבצנעא נוהג. וכן הנהיג מורי אבי מהר"י לנדא ז"ל:

פרק תתמה

כתב הרא"ש מסתברא דחייב בתפילין בט' באב דלא חמיר ט' באב משאר ימי אבלות וכן כתב הרמב"ן מהר"ם כתב נראה בט' באב אין להניח תפילין כמו ביום א' של אבל. וכתב הרא"ש אפשר שמצא טעם למנהג אשכנז בדוחק אבל לכאורה נראה כמו שכתבתי:

פרק תתמו

עוד כתב מהר"ם דציצית נהגו קדמונינו בכל אשכנז שלא להתעטף בט' באב ואסמכוה אקרא בצע אמרתו ואיתא במדרש איכה תרגום של זה בזה פורפריהון דיליה. ויש שאינם רוצים לשנות מהמנהג וגם אינ' רוצים להיות בלתי ציצית ומתעטפין בטלית קטן תחת בגדיה' וכ"כ רב שינני' גאון דחייבין בתפלה וכן הלכה למעשה בשתי ישיבות וכן מצא בתשובות רב האי גאון וכן השיב ריב"ש. ורש"י כתב שמעטף בציצית שחרית ורבו היה מתעטף וגם גאוני דורו ג"כ וכן בדברי הגאוני' וכן ראיתי בשפיר"א שבה"ל. ומנהג אשכנז שלא להתעטף בציצית בשחרית ולא להניח תפילין עד מנחה אבל היחידים לובשי' טלית קטן הנהוגים תחת בגדיהם בלי ברכה:

פרק תתמז

כתב מהר"י מולן ללמוד בט' באב ע"י הרהור רוב רבותינו פוסקים דהרהור לאו כדבור דמי לענין ק"ש ובה"מ אפי' למ"ד אין צריך להשמיע לאזניו מ"מ להוציאו בשפתיו צריך אבל בהרהור כלל לא. אמנם נלע"ד דהכא בט' באב הוא הטע' שאסור ללמוד משום שמחה. דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב א"כ עיקר השמחה הוי בהרהור שאם ילמוד ולא יבין מה שמחה יש ודמי להא דאז"ל תלמידי חכמים אסור להם להשהות במקום הטנופת שאי אפשר להם בלא הרהור תורה לכן נראה לאסור:

פרק תתמח

בעל הדברות כתב שיש לברך שעשית לי כל צרכי אעפ"י שאסור במנעל מ"מ הואיל והוא ראוי ע"י סכנת עקרב מברך. ויש גאונים שאומרים שאין מברכין ברכת התורה שהרי אסורין בדברי תורה. שבה"ל:

פרק תתמט

א"א שירת ויושע לפי שנ' ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גוה שבה"ל ומ"מ מנהג לאומרו:

פרק תתנ

כתב בה"ג שיש להבדיל במ"ש שחל בו ט' באב ואין מבדיל על הכוס ואין מברך על האור. והרמב"ן כתב שאין לו להבדיל כלל והרא"ש הסכי' עם ה"ג וכ"כ רב נטרונאי ומנהג מחכמי אשכנז שהחזן קודם שיתחיל איכה מברך בורא מאורי האש ומסתכל בצפרניו. אבל אין מבדיל עד מוצאי ט' באב:

פרק תתנא

כתב הרא"ש כל ימי הייתי תמה מדוע א"א נחם אלא במנחה כיון דקאמ' יחיד בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע מסתמא בכל התפלות קאמר כמו ערבית שחרית ומנחה דחנוכה ור"ח ופורים. וה"ר יהודה מברצלו"ני כתב ומדכרינן מעין המאורע ערבית שחרית ומנחה והאי מלתא תליא במנהגא ע"כ. ומנהג אשכנז שלא לאומרו אלא במנחה:

פרק תתנב

יש גאונים שכתבו שאין לומר ויהי נועם וגם סדר קדושה אין לומר ורב צמח גאון כתב א"א ויהי נועם אבל אומר ובא לציון וכל הסדרא אבל ואני זאת בריתי א"א ורבינו נסים כתב א"א ויהי נועם. אבל מנהגא לומר ערבית שחרית ואני זאת בריתי:

פרק תתנג

כתב רב עמרם אם חל ט' באב בשני או בחמישי בשבת אומרים אל ארך אפים וא"א והוא רחום. ובספרד א"א אל ארך אפים ומנהג אשכנז להתחיל בליל ט' באב ואתה קדוש יושב תהלות וא"א ויהי נועם. ובשחרית אחר סיום הקינות מתחיל החזן ובא לציון ומדלג ואני זאת בריתי:

פרק תתנד

מילה שחל בתשעה באב מלין התינוק אחר סיום הקינות ויש ממתינין עד אחר חצות וכן נוהגין בגרמיז"א. וי"א שאין לברך על הכוס אלא יברך בלי כוס ודעת התוס' שיברך על הכוס ויתן לתינוק לשתות ולא חיישינן דלמא אתי למסרך כיון שאינו דבר קבוע: אבל ט' באב שחל להיות במ"ש לא אמרי' שיבדיל ויתן לתינוק משום דחיישינן דלמא אתי למסרך דחשיב שפיר דבר קבוע כיון שלפי קביעות השני' בא לפעמים ביום השבת לסוף ג' או ד' שנים פעם אחת:

פרק תתנה

מנהג פשוט בידינו לומר ובא לציון כשאר הימים בליל ט' באב שחל במ"ש וכן המנהג במגנצא וא"א ואני זאת בריתי לא ביום ולא בלילה. וכן נמצא במנהגי שפיר"א. אבל

רבינו אליקי' חולק על זה ואומר שצ"ל ובא לציון וכן מנהגינו לומר ובא לציון וכן הורה הר"ר שלמה בר שמשון שבה"ל:

פרק תתנו

בספר התרומה כתב רבינו ברוך ממגנצא בשם ר' אליעזר ממיץ ראיתי מנהגי'לא ישרו בעיני ואומר אני חדשים מקרוב באו לא שערום אבותיהם רבותינו הראשונים אשר מימיהם אנו שותים. ואזכיר מקצתן נוהגין בט' באב שחל להיות בשבת שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בסעודה המפסקת ונהגו סימני אבלות. ושנו חכמים אוכל בשר ושותה יין ומעלה על שלחנו כו'. ועוד ראיתי אוסרים להתעטף בציצית בט' באב. ומבטלין הקדמת זריזין שלא למול עד אמרם קינות וירמיה חציו ואיוב וקרוב השעה לחצי היום:

פרק תתנז

בט' באב מותר להניח תפילין אמנם מהר"ם לא היה מניח תפילין ולא ציצית רק ציצית בטלית קטן עד הערב שהניח תפילין ונתעטף בציצית מרדכי:

פרק תתנח

מנהג ראבי"ה בליל ט' באב אומרים כל הקדיש וגם תתקבל קודם איכ'. ובספר רוקח אומר חצי קדיש ואם חל מילה בט' באב מלין אותו אחר קינות. ויש נוהגין למול אחר חצות משום דקודם חל האבלות ומילה עושין אותה בשמחה דכתיב שש אנכי על אמרתיך וכן העידו רבותינו הזקנים שבמגנ"צא. ובעלי ברית לובשים אז כלים אחרים ולא לבנים ממש. ואחר איכה אין אומרים ובא לציון אלא מתחיל ואתה קדוש אבל בסדר רב עמרם כתוב שאומר גם בלילה ובא לציון בדלוג כמו למחרת ובשחרית אחר סיום התפלה אומר קדיש בלא תתקבל. ויש נוהגים לומר תתקבל ור"י הלוי נהג שלא לומר עלינו בתפלה ואין נראה לי מרדכי

פרק תתנט

אין אומרים תתקבל שחרית אשרי ובא לציון ויש רבנים שנוהגים לומר אותו ובמנהגי מגנצ"א מצאתי שאומרים אותו שחרי':

פרק תתס

כתב רבינו יוסף טוב עלם סימן שד"ש. היינו שוש אשיש ודרשו ושובה וכן פירש ר"ת. וכן סדר בפסיקתא ופירושו דשובה י"ל בשבת שבין י"כ לסוכות שהוא מדבר בשאל' מטר קודם לחג דמפטירין ביואל וה' נתן קולו לפני חילו וכו' ויפה צעקה לאדם קודם גזר הדין. ודרשו יש לאומרו בין ר"ה ליו"כ דקאמרינן דרשו כו' אלו עשרה ימים שבין

ר"ה ליום כפור אומרים אותו גם כן בצום גדליה וכשחולקין אתם נצבים מוילך אומרים אותה גם כן בשבת מרדכי:

הלכות תענית

פרק תתסא

אותם שמקדימין הפטר' שובה ישראל לפני יום הכפורים ושוש אשיש קודם לכן. ודרשו די שקורין אותו בצום גדליה. ואם יארע שבת בין חג ליה"כ מפטירין וידבר דוד לה' את דברי השירה וכן עושין במגנצ"א. ויש מקומות שמפטירין שוש אשיש מרדכי:

פרק תתסב

כתב הרמב"ן אין אנו בונין בנין מסיד כמו בנין מלכים אלא טח אותו בסיד ובטרכסיד ומשיירין בו אמה על אמה ואינו משמע כן בגמ' דע"י שיור אמה על אמה מותר בכל מיני סיד:

פרק תתסג

אסרו עטרות לחתנים ודוקא לחתנים שלא אסרו אלא משום רבוי שמחה אבל שאר אדם מותר. וקאמר רב לא שנו אלא של מלח וגפרית אבל של ורד והדס מותר ושמואל אמר אף של ורד והדס אסור אבל עושה של קנים וחילת. ופסק הרמב"ם כשמואל ואיני יודע למה דהא קיימא לן כרב באיסורא ופירשו התוס' שלא בעטרות של ראש מיירי אלא כעין כיפה שעושין לחתן שיושב בה:

פרק תתסד

אסרו כל מיני שיר בין בכלי בין בפה ופירש רש"י כגון לשורר בבית המשתאות והתוס' פירשו דאפי' בלי משתה נמי. ודוקא מי שרגיל בכך. ומל' הרשב"ם משמע דבכלי אסור בכל ענין ובפה דוקא על היין. אבל הוא ברור בתשובת שאלה דאפי' בפה אסור אף בלי משתה:

פרק תתסה

הא דקיי"ל מתענין לשעות ומתפלל ענינו צריך להיות שקבלו מאתמול וגם שקעה עליו חמה והיכי משכחת לה כגון שקבל עליו מאתמול להתענות חצי היום וכשהגיע חצי היום נמלך וגמרו או שקבל עליו מאתמול להתענות למחר מחצי יום ואילך ולמחר נמלך ולא אכל גם חצי היום הראשון אבל אם קבל התענית עד חצי היום ואחר כן אכל או שאכל עד חצי היום וקבל עליו תענית משם ואילך אינו נקרא תענית להתפלל ענינו. ומיהו נקרא תענית לענין שצריך להשלים נדרו ולא נהירא להרא"ש:

פרק תתסו
אם קבל במנחה להתענות הרבה תעניות רצופות זו אחר זו מספקא לי אי הוי קבלה לכולן או לא:

פרק תתסז
הרמב"ם כתב שיאמר ענינו בתפל' המנחה וזהו קבלה תענית וגומר בלבו להתענות למחר. וכ"כ בעל ה"ג ולא נהיר'. רב אלפס פסק כשמואל דאמר מקבל בשעת תפלת המנחה והראב"ד פסק כרב שאמר כשיגיע זמן תפלת המנחה יאמר הריני בתענית למחר וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפסיק בתפלה ור"ת אומר דאפי' מקבלו בהרהור מועיל מידי דהוי אנדר:

פרק תתסח
הרשב"א כתב בתשובותיו הסכים עם הראב"ד דלוה אדם תעניתו ופורע מיירי אפי' בנודר יום זה:

פרק תתסט
בתשובות הגאונים אפי' קבל התענית אחר מנחה מבעוד יום אפי' בהרהור מועיל להתפלל ענינו ולר"ח אפי' משהחשיך. ורב האי וגאונים אחרים כתבו שצריך לקבל עליו מאתמול. ויש להוכיח אם יש פרנסים ממונים על הצבור וגזרו תענית אע"פ שלא הודיע לכל הצבור מבעוד יום הוי תענית שבה"ל:

פרק תתע
אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר כתב הראב"ד דדוקא שלא גמר סעודתו אלא היה יושב ואוכל אבל גמר סעודתו או אפי' לא גמר אלא ישן בסעודתו תו לא יכול למיכל. ורב אלפס פסק אפי' גמר לאכול כל זמן שלא ישן מותר. וכן אם ישן בתוך סעודתו מותר עד שיגמור וישן אחרי כן ודוקא שינת קבע אבל מתנמנ' שרי ולזה הסכים הרא"ש לה"ט:

פרק תתעא
מלשון הגאוני' אין אנו רגילין לומר ערבית ואפי' שחרית ענינו שמא יארע לו אונס או חולי או שגגה ויטעו' דבר ונמצא שקרן ור"ת כתב שאין לחוש לאונס או לשגגה ויכול לומר ענינו שחרית וערבית דכיון שלוה אדם תעניתו על מנת לפרוע לא מקרי שקרן. ובשם רבינו ניסים שצריך לומר ערבית ושחרית ומנחה ענינו. והכי איתא בירושלמי. שבה"ל:

פרק תתעב

ואם נזכר לומר ענינו קודם שעקר רגליו אומר אותו בלי חתימה. וי"א כיון שסיי' כבר שמנה עשרה ברכות יכול לאומרה בחתימה ואין כאן משום אין אדם קובע ברכה לעצמו ולא נהירא. ויש גאונים אומרים שאין לומר ענינו אלא במנחה שמא יאחזנו בולמוס. וכן נוהגין באשכנז ובספרד נוהגי' לאומרו שחרית ערבית ומנחה וכן נהג הרא"ש. כתב רב נתן שאין נוהגים לאומרו המתענה לומר י"ג מדות ואיני יודע מה חשש יש בדבר שאינו אלא כקורא בתורה ואינו נקרא דבר שבקדושה שאין לומר בעשרה אלא קדיש וברכו וקדוש'. ואני המחבר הארכתי למעלה בהלכות תפלה בדין זה:

פרק תתעג

כתב ראבי"ה ששמע מאביו רבי' יואל שהיו תמוהין על מה סמכו הראשוני' שמתפלל ש"צ ענינו בין גואל לרופא במתפללין על גזרה או שלא תבא צרה עליהן וכן למה קורין ויחל דכיחידים דמו כדחזינן אפי' באנשי ננוה לענין שאלת מטר אבל שני וחמישי ושני שאחר הפסח. ואחר החג נהגו בהן בכל תפוצת ישראל ולא הוי תענית יחיד ולא יאמר ש"צ בהם ענינו בין גואל לרופא. ולא יקראו בהן ויחל. והרא"ש כתב באשכנז עשאוהו קבע והכל מתענין בהם וסמכו על מעשה דאיוב ונראה לי דנהי דכיחידים דמו לענין שאלה היינו טעמא כדפרשינן בירושלמי שאין לשנו' מטבע הברכות דשמנה עשרה ברכות תקון נביאים הם ואין לשנות:

פרק תתעד

אבל קהל שמקבלים עליה' תענית ודאי רבי' הם ויכולין לקבוע ברכה ע"כ ומיהו נראה לי שצריך שיהיו עשרה שיתענו ואפי' לר"ח שכתב שאם יש ו' או ז' שלא שמעו קדושה או ברכו יכולים לומר קדיש וברכו אף ע"פ שהשאר שמעו הכא מודה דבעי עשרה:

פרק תתעה

יש מקומות שנהגו לומר סליחות אחר שמנה עשרה ברכות בתענית וכתב רב עמרם שיכול לומר סליחות בסלח לנו והכי אמר רב נטרונאי וכ"כ רב שר שלו' גאון לה"ט:

פרק תתעו

השיב הרשב"א בתשובותיו עשרה שקבלו תעני' ומקצתן אינן בבה"כ שאין ש"צ אומר ענינו בברכה רביעית בפני עצמה דכיחידים דמו עד שיהיו כלם שם עכ"ל:

פרק תתעז

השרוי בתענית יכול לטעום התבשיל אם צריך מלח או תבלין ועד כמה כי הא דרב אמי ורב אסי טעמו עד רביעית פירש"י רביעית הלוג ורבינו יהודה ברבי נתן פי' רביעית ביצה מרדכי:

פרק תתעח

כתב רב נתן ש"צ שאינו מתענה אינו יכול להתפלל ענינו ואיני יודע למה שהרי אינו אומר ביום התעני' אלא ביום תענית זה ויום התענית הוא לאחרים לכן אם אי אפשר שימצא חזן אחר שהתענה שיתפלל יכול הוא להתפלל:

פרק תתעט

י"א שכל תעני' שאירע בשני או בחמישי שקורין שחרי' פרשת היום ובמנחה ויחל דתדיר קודם או יקראו שנים בפרשת היום והשלישי ויחל. ורב עמרם כתב שבתענית הכתובים בפסוק דוקא קורין ויחל חוץ מתשעה באב ורב שר שלום גאון כתב שבתענית צבור וכל תענית שגוזרין על הגשמים ועל כל דבר הצריך להם ויחל בשחרית ובמנחה בין בשני ובחמישי בין בשאר הימים לה"ט:

פרק תתפ

בג' צומות הללו כגון י"ז בתמוז וצום גדליה ועשרה בטבת קורין שחרית וערבית ויחל. יתרין שלש צומות הללו על שאר תענית ששאר תעניות מתפללין במנחה כשאר הימים ואין קורין בתורה וא"א ובא לציון. יש מקומות שנוהגין בי"ז בתמוז לקרא הפרשה על הסדר ויחל משה וכל הענין בלי דלוג כלל לפי שבו בפרק נעש' העגל ונשתברו הלוחות והוא מעין המאורע על כן נהגו שלא לדלג בקריאת ויחל ומורי יעלה כתב שאין קורין בספר במנחה בערב שבת כשחל מארבע צומות הללו בע"ש שבה"ל:

פרק תתפא

כתב רבינו קלונימוס שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת שאין אנו בקיאין בפתרון חלומות לידע אי זה טוב ואיזה רע ואין מתענין מספק וכ"כ ראבי"ה ונהגו העולם להתענות תענית חלום אפי' בשבת שזהו עונג לו. וראיה מר' עקיב' שמצאוהו תלמידיו בוכה בשבת אמרו לו תלמידיו למדתנו רבינו וקראת לשבת עונג אמר להן זה העונג שלי ולמעלה בהלכות שבת הבאתי מעשה זה מספר שבה"ל:

פרק תתפב

והמתענה בשבת י"א שאומר ענינו ברכה רביעית בפני עצמה ונראה שיותר טוב לכללו באלהי נצור בלי חתימה כמו שפירש לעיל בסוף ברכות:

פרק תתפג
ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין מתענה עמהם פי' ריב"א אפי' דעתו לחזור. ומיהו כיון שלא קבל עליו תענית אם יצא מן העיר חוץ לתחום מותר לאכול וי"א דאפילו בעיר מותר לאכול שלא בפניהם

פרק תתפד
מצאתי בשם ר' שמואל בר דוד המתענה בשבת או בי"ט תענית חלום יאמר אחר תפלתו אלהי בזמן שבזמן שב"ה היה קיים ואינו אומר ענינו וכן קבל מרבותיו שבה"ל:

הלכות ראש השנה

פרק תתפה
מסקינן מאי הוי עלה רב יוסף אמר האל הקדוש מלך אוהב צדקה ומשפט רבה אמר המלך הקדוש המלך המשפט ובדיעבד פליגי הלכך צריך לחזור. ור"א בר יואל הלוי ז"ל אומר דלא פליגי אלא לכתחלה אבל בדיעבד אינו חוזר וכ"כ הראב"ד וכ"כ הר"ר ישעיה הראשון וכ"כ בעל המאור ז"ל כן הביא שבה"ל. ורב אלפס והרמב"ם כתבו שחוזר ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תתפו
מורינו הר"ם היה אומר זכרנו לחיים בשו"א ולא בפת"ח לחיים דלא לישתמע לא חיים כמו בנדרים לחולין כמו לא חולין ותחלה אומר זכרנו לחיים. ובהודאה אומר וכתוב לחיים טובים כי המבקש צריך לבקש מתחלה מעט ואחר כך הרבה יש מקומות שאין אומרים בשבת אבינו מלכנו ומנהגנו לאמרו שבה"ל:

פרק תתפז
יש מן הגאונים שאמרו שאין לומר וכתוב לחיים טובים כי קיימ' לן לא ישאל אדם צרכיו לא בשלשה ראשונות ולא בשלשה אחרונות וכ"כ בעל העטור וכתב ומהכא לא שבקי רבנן למימר אפי' זכרנו במגן וזכור רחמיך במודים אבל חיים אומרים בשים שלום דסליקו להו שמנה עשרה ברכות והוה להו כתחנונים ורב גאון כתב שיש לאומרו דצרכי רבים שאני וכן יש במסכת סופרים:

פרק תתפח
וא"א זכרנו וכתוב אלא בשני ימים של ראש השנה ובקושי התירו וכבר נהגו לומר כל עשרת ימי תשובה ואדרבה תמהתי לעולם למה לא נהגו לומר גם כן ובכן תן פחדך בכל עשרת ימי תשובה ושמעתי שיש מקומות שנוהגין לאומרו:

פרק תתפט

כתב ר"י שאם לא אמר זכרנו ומי כמוך וכתוב לחיים שמחזירין אותו כמו המלך הקדוש ואם הוא מסופק אם אמר אם לאו חוזר וכתב הרא"ש אני תמה למה מחזירין כיון שאינו מוזכר בתלמוד דבהמלך הקדוש ובהמלך המשפט יש פלוגתא ופסק תלמודא דלא יצא אבל זכרנו ומי כמוך אם תקנת הגאונים היא לאומרו דנ"ל דמחזירין אותו אין זה משנה מטבע שטבעו חכמי' בברכות כיון שאינו מוזכר בתלמוד ע"כ וכ"כ הרמב"ן בשם הגאונים שאין מחזירין אותו בין ביחיד בין בש"צ:

פרק תתצ

א"א ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון לא בר"ה ולא ביה"כ אבל רב שר שלום גאון כתב אומרים בשתי ישיבות בר"ה ויה"כ בין בתפלה בין בקידוש מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום הזכרון הזה וכן בישיבת רב פלטוי גאון וכן כתב רב שמואל בר חפני מנהג בשתי ישיבת לאומרו ורב האי אומר שאין מנהג לומר מועדים לשמחה כו' וכן פשט המנהג ונוהגים בספרד לומר בי"ט מקרא קדש יום חג פלוני הזה ובר"ה מקרא קודש הזה וביום תקוע בשופר גדול הזכרון הזה ובאשכנז אין נוהגין לאומרו והכי מסתבר:

פרק תתצא

והשיאנו הנהיג הר"ר יצחק הלוי מגרמיזא שלא לאמרו דלא שייך אלא בשלשה רגלי' וכ"כ רב שאלתיא' אבל ר"י בר יהודה במגנצא הנהיג לאומרו בר"ה ויה"כ בשם ר"א הגדול וכן רבינו משולם שאל את פי ראש ישיבה בירושלים והשיבו שאומרים אותו וכן כתב רב יהודה ריש מתיבתא ובאשכנז וצרפת א"א אותו ובשאר ארצו' אומרים אותו:

פרק תתצב

הרמב"ם כתב כל השופרות פסולין חוץ משל כבשים והכל תפשו עליו בזה לה"ט:

פרק תתצג

א"ל רבי זירא לשמעיה איכוון ותקע לי אלמא קסבר משמיע נמי בעי כונה. כלומר אף על פי שמתכוין השומע לצאת ידי חובתו אינו יוצא ידי חובתו עד שיתכוין המשמיע שהוא התוקע להוציאו ידי חובתו ופסק רב אלפס דהלכה כר' זירא וכן פסק רבי' ישעיהו דהלכתא כר' זירא אלמא מצו' צריכו' כונה וכן פסק בעל היראים ובעל המאור דחה לדרבי זירא ופסק כרבה דלצאת לא בעי כוונה ובעל הדברות כתב דהלכה כרבא דאין מצות צריכות כוונה שבולי הלקט

פרק תתצד

סתמו במינו אם אינו מעכב את התקיעה ונשתייר רובו כשר אע"פ שהיה מעכב קודם הסתימה ואם מעכב את התקיעה פסול אפי' נשתייר בו רוב כך היא דעת הגאונים וכ"כ הרמב"ם. ולדעת ר' יצחק אם סתמו במינו ונשתייר בו רוב אע"פ שמעכב את התקיע' שלא חזר קולו לכמו שהיה קודם כשר סתמו שלא במינו אם מעכב את התקיעה שלא חזר קולו לכמו שהיה פסול אפי' אם נשתייר רובו וכן אם חזר קולו כמו שהיה קודם סתימה פסול כיון שנשתנה קולו מכמו שהיה כשהיה שלם אבל אם לא היה מעכב את התקיעה כשר אע"פ שסתמו שלא במינו כיון שנשתייר בו רובו וכל זמן שלא סתמו כשר שסתמו אע"פ שנשתנה קולו כשר שכל הקולות כשרין בשופר ולזה הסכים הרא"ש לה"ט נקב וסתמו אם מעכב את התקיע' פסול. מסקנא דשמעתין והלכה למעשה דשופר שנקב וסתמו במינו וחזר קולו לכמו שהיה מתחלה קודם שנקב לית דין ולית דיין דכשר אפי' היה הנקב מעכב את התקיעה קודם שנסתם ואם לאחר שנסתם מעכב את התקיעה פסול. ואם לא סתמו כלל כשר אפי' מעכב את התקיעה דכל הקולות כשרים בשופר כך פי' ר"י מיהו צריך עיון די"ל דהלכה כר' נתן שאומר במינו אפי' מעכב את התקיעה כשר מרדכי:

פרק תתצה

כתב הרמב"ם דסתימת דבק חשוב שלא במינו אא"כ חממו באור עד שנפשר וחבר קצותיו אחד אל א'. אבל הרא"ש כתב דסתימת דבק חשוב במינו ולא חשב שלא במינו אלא כשסותם הנקב בחתיכה אחרת אבל כשמחברו בדבק חוזר לכמו שהיה:

פרק תתצו

אין מוציאין השופר חוץ לתחום ולא עולין בשבילו לאילן ולא רוכבי' על גבי בהמה ולא שטין על פני המים להביאו וכתב ה"ר יונה דוקא ישראל אסור לעשותו אבל מותר לומר לעובד כוכבי' שיעשה כיון שאין בו אלא משום שבות ואמירה לאינו יהודי שבות ושבות במקום מצוה שרי והתוס' לא כתבו כן במסכת שבת:

פרק תתצז

רב אלפס היה תוקע בבית דינו בשבת וסמך על הא דתנן משחרב ב"ה התקין רבי יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד של שלשה ולא נהגו כן בשום מקום שכל המפרשים פירשו ב"ד של כ"ג שהם סנהדרי קטנה כתב בעל העטור לאחר שיצא כבר בתקיע' השפר יכול לתקוע לנשים להוציאן ונוהגים באשכנז לתקוע לנשים היולדת קוד'

שיתקעו בבה"כ כדי שיוציא התוקע את עצמו וראבי"ה כתב שאפי' אחר שיצא יכול לתקוע ולהוציא השופר בשבילו אפי' דרך רשות הרבים ולזה הסכים הרא"ש לה"ט:

פרק תתצח

האלפסי וכל הגאונים פסקו דאסור להשיח מתחלת הברכה עד סוף התקיעות שמיושב. אמנם ראבי"ה כתב שבענין התקיעות שרי להשיח דדמי לטול ברוך טול ברוך וה"ה דלכתחל' מצי למימר כי ה"ג וכ"כ רבי' יואל. ועוד כתב שראה מעשה שאחד בירך ותקע מקצת התקיעות שמיושב ושלח השופר לאחר וסיים התקיעות בלי ברכה מרדכי:

פרק תתצט

התוקע לשיר ואינו מתכוין לתקיעה של מצוה לא יצא דק"ל מצות צריכות כוונה וכ"פ בה"ג. והר"ר יונה פסק כרבא דמצות אין צריכות כוונה וכ"פ ר"ח. ורב שרירא גאון שדר ממתיבתא דהלכתא כרבא ולכתחלה צריך לכוון ובדיעבד יצא והרא"ש פסק דמצות צריכות כוונה לה"ט:

פרק תתק

כתב רב אלפס שמנהג לתקוע מעומד תשר"ת פעם אחת ותש"ת פעם אחת ותר"ת פעם אחת. וכן המנהג בכל העולם ובשתי ישיבות עכ"ל. וכן מצאתיו בהרמב"ם. וכ"כ בעל הדברות. ור"ת הנהיג לתקוע תשר"ת למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות. ורבינו ישעיה כתב כי ראוי שיעשה תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות וכן לכולן ויוצאין ידי חובתן בתקיעות דמיושב וכן פי' ר"ח אך מדברי רז"ל נראה דתקנת רבי אבהו הם על התקיעות דמעומד עיקר וכן מצאתי לרבי' גרשום ז"ל. וכן מצאתי מפרשים דתקיעות דמעומד עיקר הלכך מן הדין לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות וכן לכלם שב"הל:

פרק תתקא

שנו חכמים העובר לפני התיבה בראש השנה השני מתקיע ולא אמרו תוקע ש"מ שצריך להיות התוקע אחר ולא הש"ץ ומסתברא אי ליכא אחר שיהא בקי לתקוע הרשו' בידו ולא יחוש שמא יטעה בתפלתו. שב"הל:

פרק תתקב

צריך להאריך בתקיעות של תשר"ת יותר משל תש"ת ובשל תש"ת יותר משל תר"ת. ובעל העטור כתב מסתברא שברים בשלשה קולות קטנים מופסקים וג' יבבות בשעור שלשה שברים אלא שאין הפסק ביניהם ולא פליגי בשעור אלא שזה עושה שברים קטנים כגון גנח וזה עושה בלי הפסק והוא יליל והכל שוה. וכ"כ הרמב"ם. לפ"ז א"צ להאריך בתקיעות של שתש"ת משל תר"ת וסברא ראשונה הוא סברת התוס' וכ"כ הרא"ש ל"הט:

פרק תתקג

צריך להזהר בשברים שלא יאריך על כל אחד בפני עצמו כשלשה יבבות דא"כ הויא ליה תקיעה שלשה יבבות הן שלשה כחות כל שהן נמצא התרועה ט' כחות ושיעור תקיעה כך היא ולפי זה אין לחוש אם האריך קצת בשברים. וצריך למשוך בתקיעה של קשר"ק כשיעור שלשה שברי' ותשעה כחות. ומי שלא משך בתקיעות כשיעור זה ומשך קצת בשברים לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר שב"הל:

פרק תתקד

כתב ר"ת דשלשה שברים צריך לעשותן בנשימה אחת שהם במקום תרועה אבל שלשה שברים ותרועה דתשר"ת לא עבדינן בנשימה אחת דגניחה ויללה בנשימה אחת לא עבדי אינשי. וכן כתבו רוב המפרשים שחשבו שלשים קולות בתקיעות. אבל הרי"ן גיאת כתב שצריך לעשותן בנשימה אחת. ועל כן לא כתב שהן אלא כ"ז קולות וכ"כ הרא"ש ואני המחבר ראיתי נוהג קצת תוקעים לעשות שברים ותרוע' בנשימה אחת כדעת הרא"ש. והרבה פעמים תקעתי ועשיתים בנשימה אחת:

פרק תתקה

אם תקע תשר"ת בנשימה אחת לכאורה נראה שלא יצא שאין כאן לא ראש ולא סוף ומיהו בירושלמי לא משמע כן:

פרק תתקו

האריך בתקיעה אחרונה של תשר"ת כשיעור ב' תקיעות כדי שתעל' לו בשביל תקיעה ראשונה של תש"ת קאמר בירושלמי שאינו עולה לו כלל. אבל בגמ' דידן מוכח שעולה בשביל אחת ולא בשביל שתים:

פרק תתקז

מעשה שטעה בשברים שלתשר"ת שלישי ועשה ב' שברים והתחיל לתקוע ומקצת הקהל החזירוהו לראש לתקוע שלשה פעמים תש"רת. ורבינו יואל וחתנו ראב"ן נחלקו עליהם מרדכי ולפי דעת הר"ר נתן בר אליעזר צריך שיתחיל בתקיעה שלישית אבל השתי תשר"ת הראשונות לא הפסיד. והרא"ש כתב שאפי' התקיעה הראשונה שבתשר"ת שלישית לפני השברי' לא הפסיד וחוזר ועושה שברים ותרועה והרמב"ן כתב שהפסיד התקיעה ראשונ' בשביל התרוע' שהפסיק באמצע אם תקע תש"רת או תש"ת או תר"ת כהוגן וטעה באחרונ' י"א שצריך לחזור כל הסי' מראש ג' פעמים והרמב"ן כתב שא"צ לחזור אלא לאחרון שטעה בו:

פרק תתקח

מתוך רב אלפס משמע וכן פי' ראבי"ה דדוקא בברכות של ר"ה ויה"כ מוציא אפי' מי שבקי אבל בברכות של כל השנה לא קיימא לן כוותי' אבל כל יחיד ויחיד חייב לקרותם אם הוא בקי מרדכי. מסקינן דהלכה כר"ג שאומר דש"צ מוציא אפי' מי שבקי בר"ה ויה"כ. ובעל העטור כתב שש"ץ איננו פוטר הבקי ואפי' אם הוא בב"הכ לה"ט:

פרק תתקט

מצאתי בשם רב סעדיה ורב עמרם גאון לאחר תפלת מוסף מנהג בשתי ישיבות להריע תרועה אחת גדול' כדי לערבב את השטן. ורב האי ז"ל כתב אין אנו עושין כן ולא שמענו מאבותינו שנוהגין כן אלא שהיחידים מתעסקים כל א' וא' כרצונו שב"הל:

פרק תתקי

שנו חכמים אין מעכבין את התינוקות מלתקוע ומתעסקין בהם עד שילמדו כתב בעל הדברות וה"מ בתינוק שהגיע לחנוך ורי"ן גיאת כתב להפך הגיע לחנוך מעכבין שמא אתי לאפוקי לרשות הרבים לא הגיע לחנוך אין מעכבין וכן מצאתי לר"י ז"ל. וכתב הרי"ן גיאת דנשים מברכות על השופר וכ"כ בעל המאור וכתב בעל הדברות דנשים תוקעות לעצמן דוקא אבל אחריני להו לא וכ"כ גם בעל היראים. ורבי' ישעיה כתב דוקא בלא ברכה שרי להו לנשים לתקוע לעצמן אבל אם ברכו גלוי בדעתן שלשם חובה הן עושות ואיכא תרתי לאסורא חדא דעוברות על בל תוסיף ועוד דאיכא ברכה לבטלה שב"הל:

פרק תתקיא

כתב הרי"ן גיאת שנהגו בשתי ישיבות ובכל בבל שאין הצבור מתפללין במוסף בר"ה אלא שבעה וש"ץ מתפלל תשעה והשיב תשובות הרבה לגאון לרב נטרונאי ולרב עמרם שמעולם לא התפללו בצבור בר"ה אלא ז' והוא כתב קבלנו מחכמים גדולים ובעלי הוראה ואנשי מעשה שקבלו גם הם מחכמים גדולים שלפניהם כמו רב שמואל הלוי שקבל מרב חנוך וזקני' שבדור הלכה למעשה שמתפללין תשע. והרמב"ם דחק להעמיד דברי הגאונים ואמר שכך היה המנהג ברוב ישראל עד שבא הרי"ן גיאת והחזיר מקצת המערב למנהג שלנו על כן דחק לישב מנהג הראשון. ולא נראה להרא"ש וכתב אדרבה מי שמתפלל שבע' הוו ברכה לבטלה כיון שמחסר הברכות ומנהג אבותינו תורה היא וא"צ שנוי וכמוהו נוהג העולם:

פרק תתקיב

כתב ר"ת שצריך להזכיר קרבנות המוספין בכל תפלות המוסף ואין יוצאים במה שאמר ככתוב בתורתך על ידי משה עבדך אבל של ר"ח א"צ להזכיר כלל בר"ה שדי לו במה

שאומר מלבד עולת החדש ומנחתה שבזה נכלל כל מוספי ר"ח העולות וכדי להזכיר גם השעיר שהיא חטאת אומר ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתן ושאר המפרשים לא פירשו כך אלא שיוצאין ידי המוספי' במה שאומר ככתוב בתורתך וכו' כי היכי שיוצא בו ידי מלכיות זכרונות ושופרות וכן נוהגין בספרד שא"א פסוקי קרבנות אלא בשבת ור"ח דרגילי בהו ולא אתי למטעי אבל בשאר המועדים לא רגילי בהו ואתי למטעי אין מזכירין אותו ובעל העטר כתב כיון שאמר את יום הזכרון א"צ ר"ח שבכלל יום הזכרון הוא ורב עמרם כתב שא"א רק עולת החדש ומנחתה ושני תמידין כהלכתן. וגדולי מגנצא הנהיגו שאין להזכיר ר"ח כלל ואפילו מלבד עולת החודש ומנחתה אין לומר וכן פי' הערוך איזהו חג שהחדש מתכסה בו שא"א ובראשי חדשיכ' לא בתפלה ולא במוסף ולא בבקר כשקורין פ' הקרבנות שיש מקומות שקורין בר"ח בבקר לאחר שקראו פרשה תמיד וכ"כ קצת הגאונים שאין לומר ובראשי חדשיכם שחרי' בר"ה כי היכי דלא לזלזלו במועדים שאם יאמרו אותו ביום שני יאמר שני עקר כמו בשאר חדשי השנ' אבל ריב"א כתב שיש לאומרו ביום שני והר"א היה נוהג בפסוקי הקרבנות כר"ת ל"הט. וכתב ה"ר אברהם בר יצחק מה שנוהגים שלא להזכיר של ר"ח מפני שכך משמע מן הירושלמי והגאון ר"י הלוי כתב יש מדקדקין לפרט המקראות של כל מוספי היום וכל גאוני לותי"ר מורין לומר ובראשי חדשיכם ונשתלחו הדברים לפני רש"י והכריע כדברי האומר צריך להזכיר פסוקים של כל מוסף ומוסף ואין להקפיד שמא יאמרו אלול מעובר הוא. אמנם ר"ח הביא מן הירושלמי שאצ"ל. ואני ראיתי הרבה מפרשים הא דאיתא בירושלמי א"צ להזכיר של ר"ח כגון ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום הזכרון הזה ואת יום ר"ח הזה וכן נמי א"צ לחתום מקדש ישראל ויום הזכרון וראשי חדשים ולא אתפלת מוסף לבד קאי אלא אכל תפלות קאי אערבית ושחרית ומוסף ומנחה אבל הפסוקים של מוסף ר"ח צריך להזכיר. ובכל הדברות היה רגיל לומר ושעיר לכפר ועולת החדש ומנחתה ושני תמידין כהלכתן. שבה"ל. ר"י בר יהודה הנהיג לומר והשיאנו בר"ה ויה"כ בשם ר"א הגדול וגם ר' משלם שאל פי ראש ישיבה שבירושלים והשיבו שיש לאומרו משום שאינו יכול לומר ברכת מועדיך. ובתשו' רב שר שלום גאון כתב ביה"כ אומרים בב' ישיבו' בין בתפל' בין בקידו' מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון מרדכי. ובכל ארץ אשכנז נוהגים שלא לאומרו:

פרק תתקיג

ואומר והשיאנו בר"ה ויה"כ רובם אומרים אותו ור"י בר יהודה בשם רבו ר"א אמרו כל ימיו. ורשב"ם שאל פי אריות שבירושלים והשיבו שאומרים והשיאנו ומביאין ראיה מן

הירושלמי דברכות פ' הרואה והגאון ר"י הלבן בטלו בגרמייזא ומנהג פשוט הוא לאומרו בר"ה אבל לא ביה"כ שה"ל:

פרק תתקיד

אר"ח אמר רב כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב א"צ אחד יחיד וא' ציבור וכתב ר"י אלפס דאפי' בהנך קראי דמלכיו' זכרונות ושופרות וכן נמצא לגאון א' ור' שלמה פירש להא דרב בקראי מוספין דכיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אצ"ל פסוקים של מוספין. ורבותינו מפרשים להא דרב בקראי דמוספין קאמר אבל לא במלכיות זכרונות ושופרות דהא תנן אין פוחתין מעשר מלכיות שבה"ל:

פרק תתקטו

במסכת סופרים אם חל ר"ה להיות בשבת אומרים זכרון תרועה מקרא קדש שבה"ל:

פרק תתקטז

אומרים עלינו לשבח. ורב עמרם כתב שאין ליחיד לאומרו במקום שיש ש"ץ וכבר נהגו לאומרו. וכ"כ רב משה גאון יחיד דמצלי בר"ה בלחישה אי גמיר עלינו לשבח לימא ואי לא לימא מלוך ואוחילה. ונראה מתוכן שאין ליחיד לאומרו שהוא רשות לש"ץ:

פרק תתקיז

בטולטילא נוהגין לומר יע"ו בזכרונות ומנהג טוב הוא ובאשכנז אין נוהגין:

פרק תתקיח

איתא בערוך שתוקע כל כך בעמידה כמו שתקע בישיבה. ור"ת הנהיג לתקוע תשר"ת למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות. וכתב רב אלפס תשר"ת תש"ת תר"ת על סדר הברכות פעם אחת שלא להטריח על הצבור וכן המנהג בכל העולם ובשתי ישיבות לה"ט:

פרק תתקיט

בספר יראים כתב לברך על תקיעת שופר ורב עמרם כתב אם ברך לתקוע טעות הוא ונהגו לברך לשמוע מרדכי וכן עמא דבר כתב רב עמרם לאחר התפל' מריעי' תרוע' גדולה בלא תקיעה כדי לערבב השטן. ורב האי גאון כתב לא מטעם מנהג עושין כן אלא משמע מתוך הגמ' שהיחידי' היו רגילין לתקוע אחר התפלה ואם אין עושין כן אין עיכוב בדבר שכבר יצאו ידי חובה:

פרק תתקכ

אין להתענות בר"ה כלל. וכן השיב רב נחשון גאון וכן רש"י ז"ל שפירושו בפ' אמור מדברי תורה ומדברי קבלה ומן הברייתא דירושלמי ומן התלמוד והאריך הרבה במרדכי.

ורב נטרונאי כתב ודאי ביום ראשון של ר"ה אי אפשר לישב בו בתענית משום דמדאורייתא הוא אבל בי"ט שני ובשבת אין בהם קושיא משום דעשרה יומי אלו משונין משאר כל ימות השנה לפיכך נהגו רבותי לישב בהן בתענית בין בחול בין בשבת. וכתב הרא"ש ודבריו תמוהין שאסר להתענות ביום ראשון של ר"ה והתיר להתענות בשבת בשני ימים של ר"ה ואנו רואין שיפה הוא שלא להתענות וכן בשבת תשובה לא ראינו שהתענה בו אדם וכ"כ הרי"ן גיאת שאין להתענות וכן נראה מן המדרש שהבאתי למעלה כי מי גוי גדול עד ואוכלים ושמחים בר"ה והכי איתא בירושלמי בהדיא מתריעין ולא מתענין ובתשובות הגאונים כתוב שיש להתענות בשני ימים של ר"ה וסומכין על האגדה דפסיקתא דסוכה שיש ספרים שכתוב בהם באין גדולי הדור מתענין בר"ה ומצאתי כתוב שיש מקומות שקבלה בידיהם שכל מי שרגיל להתענות בר"ה ומשנה רגילותו שהרגיל ואינו מתענה אינו משלי' שנתו ומנהג בני אשפי"רא לא נהגו להתענות ולעמוד קודם היום. ובשם רב יהודאי גאון שאסור להתענות בשני ימים של ר"ה וכ"כ רב סעדי' גאון וכן שבה"ל. בתשובת הגאונים נמצא שיש להתענות בר"ה מרדכי. והעולם נוהג שלא להתענות כלל ואני המחבר ראיתי בספר אגודה שקבלה שכל מי שמתענה פעם אחת תענית חלום בר"ה צריך שיתענה כל ימיו ואם לאו יסתכן מאחר שהראוהו פעם אחת הוא סימן רע:

פרק תתקכא

ולענין זמן בליל י"ט שני על הקדוש וביום על השופר כתב רש"י בתשובה רבותי' אומרים שאין אומרים זמן אלא בליל ראשון דקדושה אחת היא וכחד יומא אריכתא הוא. אבל אני אומר שצ"ל זמן וכן נוהגים במקומינו ובכל מקום שעברתי ואין חלוק בין י"ט שני של ר"ה ושאר י"ט גליות אלא לענין ביצה ומחובר לאסור של זה בזה וכן הלכה וכ"כ רשב"ם בשם זקנו רש"י. וכן דעת בעל העטור והגאונים כתבו שאין לומר זמן בשני אלא בקדוש לא בשופר. וכתב הרא"ש וטוב שיקח אדם פרי חדש ויתננו לפניו ויברך שהחיינו ויהיה דעתו גם על הפרי ויוצא ידי ספק. וכן היה נוהג מהר"ם. ונ"ל שאם חל יום ראשון בשבת שיש לומר זמן ביום שני על שופר מאחר שלא תקעו ביום ראשון לה"ט. וכ"פ בעל שבה"ל ובתשובות הגאונים שצ"ל זמן בליל י"ט שני בקדוש ובשופר וכן השיב ה"ר משלם בר קלונימוס וכן כתב בעל הדברות והר"ר אביגדור כהן לא היה מברך אלא ביום ראשון וכן הר"ר יצחק בר יהודה הצרפתי וכן נמצא לגאונים ז"ל. שבה"ל. ואני המחבר כותב מנהג בעלי נ"ש מאשכנז שאומרים זמן בליל שני בקדוש ומהדרים להשיג פרי חדש או יין חדש ונותנים עיניהם בו בשעת הברכה של שהחיינו כמו דכתוב לעיל. אבל

אם אין משיג פרי חדש אעפ"כ מברך זמן. ובשופר ביום שני אין מברכין זמן אלא א"כ חל י"ט ראשון בשבת אז מברכין זמן בלחש:

פרק תתקכב

נוהגין בספרד לומר בשבת תשובה הרבה סליחות ותחנונים ותמה אני על המנהג שהרי אין מריעין בשבת. ובאשכנז אין נוהגין כן:

פרק תתקכג

ירושלמי ר' חייא מפקד ליה לרב אי אתה יכול למיכל כולי שתא בטהרה אכול ואי לא אכול שבעה יומין בשתא. וכתב ראבי"ה אלו שבע' ימים הם ז' ימים שבין ר"ה ליה"כ וקורא אותם שבעה ימים לפי שבר"ה לא היה צריך להזהירו לאכול בטהרה דפשיטא שאוכל בטהרה שחייב אדם לטהר עצמו ברגל. ולא נשאר עדיין אלא ז' ימי החול שהוצרך להזהר עליהם. ועל כן נהגו באשכנז שאף מי שאינו נזהר מפת של עובדי כוכבים כל השנה יהיה נזהר בעשרת ימי תשובה:

הלכות יום הכפורים

פרק תתקכד

נהגו העם לטבול ערב יוה"כ ואמר רב עמרם טובל האדם בשעה שביעית ומתפלל מנחה. ואומר רב סעדיה גאון בעלייתו לטבול מברך על הטבילה. וכתב הרא"ש ואין דבריו נראין בזה שלא מצינו בכל התלמוד רמז לטבילה זו ואינה לא יסוד נביאים ולא מנהג נביאים ולא עדיפא מערבה דאמרי' חביט חביט ולא בריך מפני שאינו אלא מנהג נביאים לה"ט. וכתב הר"ר שמחה כל הטובל בערב ר"ה ויה"כ לשם תשובה מברך ברכת טבילה עד שלא נכנס לנהר או לים שכל השבין חייבין בטבילה. שבה"ל. והעולם נוהג שלא לברך על הטבילה כדעת הרא"ש:

פרק תתקכה

מקום שנהגו להדליק ידליק על הדלקת נר של שבת מברכין אבל על נר של יה"כ אין מברכין מרדכי פ"ד דפסחים. יש מביאין ראיה לשחוט הכפרות ולהשליכה על הגג ואין כל כך ראיה. מרדכי:

פרק תתקכו

באשכנז נוהגין לומר על חטא על סדר האלפא ביתא. ומפרטין החטאי' וכ"כ רב עמרם וכן הרמב"ן וה"ר יונה שצריך לפרוט החטא. ובספרד אין נוהגין לאומרו וכן נראה שאין לפרוט החטא שרבי עקיבא אומר שאין צריך לפרוט החטא והלכה כדבריו. לה"ט:

פרק תתקכז

יש נוהגין לברך בליל יה"כ על מצות היתר נדרים וטעות הוא משבה"ל. ר"י פירש פ"ב דשבת גבי הדלקת נר בשבת חובה. נר של יה"כ אם יארע בשבת צריך לברך אבל אם יארע בחול א"צ לברך. ובספר המצות כתב יה"כ שחל להיות בשבת מדליקין בלא ברכה הואיל ואינו בא לצורך אכילה מרדכי:

פרק תתקכח

עונות שהתוד' ביה"כ שעבר ולא שינה בהם כתב ה"ר יונה שא"צ להתודות עליהן אא"כ גנב או גזל והתודה עליהן בשנה שעברה ואומר במקום גזלתי גנבתי געלתי בדרכי שהוא דרך כלל. והרא"ש כתב שיכול להתודות עליהן אף ע"פ שלא שינה בהם:

פרק תתקכט

בחתימת הוידוי כתב רב עמרם האומר בא"י הסלחן טועה. יכול לחתו' ובכל סדורי אשכנז יש בהם חתימה ובספרד אין חותמין ומוטב שלא לחתום כיון שיש פלוגתא דרבוותא:

פרק תתקל

ולענין חזרת הש"ץ הוידוי במנחה כתב ראבי"ה שאין לנו להחזירו כיון שאינו יכול לאומרו באמצע התפלה כמו בשאר התפלות וכן דעת הרי"ן גיאת וכן נוהגין באשכנז וכתב רב האי אין מנהג שיתודה ש"צ במנחה:

פרק תתקלא

וכתב בתשובה אחרת יפה אמרו הראשונים שלא לומר ש"צ וידוי בסלח לנו שלא שמענו בבבל שמזכי' ש"צ בוידוי של ערב יה"כ אבל רב עמרם כתב שש"צ צ"ל וידוי במנח' להוציא מי שאינו בקי וכן נוהגים בספרד:

פרק תתקלב

ולענין הטמנות חמין ביה"כ כתב רב עמרם שאין להטמין מפני שאין מטמינין החמין אלא לכבוד השבת וזה שאוכלו בחול במוצאי יה"כ אין לו להטמין לכבוד החול וכ"כ ראב"ן וכבר הפליגו אנשי אספמיא ועשו הסכמה שלא להטמין אבל נטרונאי גאון כתב להטמין ערב יום הכפורים לצורך מוצאי יום הכפורים למה הוצרך ימתין עד למוצאי יום הכפורי' ויעשה כל צרכיו אבל אין אסור בדבר ואין מוחין ביד העושין. ורב שרירא גאון כתב ושפיר דמי שמטמין מחול גם אני לא ידעתי מה חשש אסור יש בדבר שהצריכו גאוני עולם לדבר בו ואדרב' נראה יותר טוב שיטמין כדי שימצא סעודתו מוכנת למוצאי יום הכפורים דגדול' מזו התירו קניב' ירק מן המנח' ולמעלה ביום הכפורים עצמו כדי

למהר סעודתו כ"ש הטמנת חמין שמותר כתב ראבי"ה דדבר שאין ראוי לאכילה אפי' אסור ליכא לאוכלו ביה"כ:

פרק תתקלג

כל המשקין מצטרפין לכשיעור ושיעורן כדי שתית רביעית והראב"ד כתב שעור צירוף שתיה היא כדי אכיל' פרס כמו צירו' אכילה:

פרק תתקלד

כתב בעל העטור איכא מ"ד שאין מברכין ביה"כ על נטילת ידים ושעשית לי כל צרכי כיון שאסור בסנדל ובנטילה ומסתבר' כיון דבידו וברשותו הוא להנעיל משום סכנת עקרב יכול לברך כמו בשאר הדברי' לה"ט:

פרק תתקלה

כתב ה"ר אליקו' אמר לי מורי צדק דכשהוא עומד ממטתו שחרית הוי כמלוכלך ויכול ליטול ידיו ועיניו נמי מותר לרחוץ. וכ"כ בעל הדברות ופניו אסור שבה"ל:

פרק תתקלו

אמר רב הונא בן ח' ובן ט' מחנכין אותו לשעות בן י' ובן י"א משלימין מדרבנן. בן י"ב משלימין מדאורייתא בתינוקות. רב נחמן אמר בן י' ובן י"א מחנכין אותו לשעו' בן י"א וי"ב משלימין מדרבנן בן י"ג משלים מן התורה. ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ור' יוחנן אמר אשלמה מדבריהם ליכא ובת י"א מחנכין ובת י"ב משלימין מדאורייתא ותינוק בן י"א וי"ב מחנכין ובן י"ג משלים מדאורייתא. ופסק ה"ר ישעיה דלית הלכתא כר' יוחנן דהא אתותב וכ"כ בעל הדברות ועבדינן כרב נחמן בתינוק וכרב הונא בתינוקו' והרי"ן גיאת פסק כר' יוחנן משבה"ל:

פרק תתקלז

המלך והכלה רוחצין פניהן וחכמים אוסרין ונקראת כלה כל שלשים יום הרי"ן גיאת פסק כחכמים ורב אלפס פסק כר"א ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תתקלח

ולענין טבילת בעל קרי כתב הר"ר יהודה ברצלוני שטובל כדרכו וכן בה"ג. והרמב"ם כתב כיון דקי"ל בעל קרי א' טבילה לתפלה ולא לד"ת אף בשאר ימות השנה אזלינן לחומרא ולא ירחוץ אלא ירחוץ אותו מקו' לבד. וכ"פ ר"ת וכן פסק בעל הדברות ושאר חייבי טבילות כתב בה"ג שטובלין כדרכן ביה"כ ור"ת כתב דהא דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן היינו דוקא למ"ד טבילה בזמנה מצוה אבל אנן קיימא לן דלא הוי מצוה הלכך ימתין עד למחר:

פרק תתקלט

כתב בה"ג מי שצריך לילך ללמוד בצבור והוא ירא ללכת בלי מנעלים משום חשש עקרב יכרוך דבר ברגליו ויצא ולא נהירא דמשום נשיכת עקרב מותר אפי' לנעול מנעל ממש וכן לצורך מצוה נמי:

פרק תתקמ

איכא מ"ד מדקאמר מאכילין אותו ע"פ בקיאין ש"מ יחיד מומחה ומוחזק ורופאים אחרים שאינם מומחין וחכמים כל כך הולכין אחר הבקי ואין נראה להרמב"ן אלא כיון שכולם רופאים במלאכה אין דבריו של אחד במקום שנים ומכ"מ המופלג בהן בחכמים חוששין לדבריו אם הוא אומר שצריך ומדברי הרמב"ם יראה שהולכים אחר רוב הדעות ואחר בקיאי הרופאין ולא נראה אלא כדפרישית:

פרק תתקמא

נוסח דכל נדרי מי"כ שעבר עד יום כפורים זה וכן הסכים רבינו ישעיה והקשה ר"ת מה מועיל להתיר על מה שעבר כבר והנהיג לומר מיום כפורים זה עד יום כפורים הבא. וכן הנהיג לומר דאדרנא ודאשתבענא והרא"ש כתב ומיהו נראה דמנהג קדמונים דכל לשון כל נדרי מוכח דנתקן על הנדרים שעברו בשנה שעברה ומתירין אותם כדי להנצל מן העונש לה"ט:

פרק תתקמב

יש מן הגאונים שאמרו שאין כל הדברים האלו נוהגים אלא בנדרים בלבד ולא בשבועות ואי אפשר לו להתיר בלי חרטה דמעיקרא ובלי יחיד מומחה ובלי ג' הדיוטות ועוד דהלכה כרב פפא דאמר שצריך לפרוט הנדר ע"כ:

פרק תתקמג

ועוד כתב ר"ת דוקא מושבע מפי עצמו ולא מושבע מפי אחרים וכן הדין לחרמי הקהל. תשובת הרשב"א. ורוב הגאונים מיחו לומר כל נדרי לפי שאין בו שום תקנה רק רע זולתי הנוסחא מרב האי גאון. והכי איתא בסדורי כל נדרי ואסרי מיום צום כפור שעבר עד יום צום כפור הזה. ועברנו עלייהו בשלו או באונס נבעי רחמי מן קדם מרי שמיא דלישרי לן. שבה"ל. ומנהג אשכנז לומר כר"ת:

פרק תתקמד

כתב בעל העטור שחרית מתודה שלשה פעמים וכן במוסף ובמנחה אבל בנעילה פעם אחת והם עשרה ודויין כנגד עשר פעמים שמזכיר כהן גדול השם ביה"כ ובלילה אינו מתודה. ויש מקומות שאינו מתודה רק לכל תפלה ודוי אחד והצבור פעם אחת הרי ח'.

ושני פעמים בערב אחד במנחה ואחד בערבית. ותניא כיצד מתודה אומר עויתי פשעתי. ופסק רב סעדיה כר"מ וכ"פ הרי"ן גיאת. ובעל העטור ורב אלפס פסקו כרבנן וכ"פ בה"ג ורב פלטוי ור"ח והכי נהוג רבנן:

פרק תתקמה

יש גרסות במקצת ספרים בודוי בשני אנא בשם ואיתא בירושלמי אמר ר' חגי בראשונה היה אומר אנא השם ובשניה היה אומר אנא בשם. וכן בסדר אתה כוננת כתוב בשניה אנא בשם. וכתב ראבי"ה כיון שפי' רבי חגי דבראשונה היה אומר אנא השם ובשניה אנא בשם הכי עבדינן רב האי כתב ולא בלשון הזה היה אומר כהן גדול אנא השם אלא השם של מ"ב אותיות ועדיין מצוי הוא בישיבה בבבל וידוע לחכמים. וגם כשהיה אומר לפני ה' תטהרו היה אומר שם המפורש וכתב הרא"ש ולא נראין לי דבריו כתב רב סעדיה גאון שראוי לומר לפני ה' תטהרו כמו באומר אנא השם והרי"ן גיאת כתב אם אומר לפני ה' תטהרו אין בכך כלום דקרא היא דקרינן. ואין אנו הוגים השם באותיותיו וכ"כ ראבי"ה לה"ט:

פרק תתקמו

בעיר קולוני"יאה ערבית שחרית ומנחה נוהגין לומר אתה מבין ובמגנ"צא אין אומרים אותו אלא בערבית. וכן א"א אבינו מלכנו במוסף ואשכחן בתשובות הגאונים ובמנהג של ישיבה בשחרית אומר ז' פעמים ויעבור ובמוסף ז' ובמנחה ששה ובנעילה ג' וראבי"ה קבל שבתפלת יוצר י"ל י"ג פעמים ויעבור כנגד י"ג מדות מרדכי:

פרק תתקמז

כתב רב עמרם בתפלת המנחה א"א לא סליחות ולא רחמים אלא אחר סיום תפלתו אומר אבינו מלכנו אבל רב נטרונאי כתב לומר סליחות במנחה הרשות בידו שיום סליחה הוא ובכל תפלה ותפלה ראוי לומר. וכן מנהג בשתי ישיבות וכן מנהג עתה לומר סליחות בכל ארבע תפלות. ואם חל בשבת אומרים צדקתך:

פרק תתקמח

כתב רב עמרם שאין נשיאות כפים במנחה אבל בה"ג כתבו שיש בהן נשיאות כפים. לה"ט. וכ"כ רבינו גרשום דגרי' בגמרא מאי טעמא פרשי כהניא ידייהו במנחתא ולא גריס במנחת' דתענית' וכן גורס ר"י אלפס ורב האי ובעל הדברות. שבה"ל:

פרק תתקמט

רב עמרם כתב לומר בנעילה במקום זכרנו לחיים חתמנו לחיים. ולא נהגינן כן וגם אין לומר במי כמוך חותם יצוריו לחיים ברחמים. ומ"מ נוהג העולם לומר בנעילה בתפלה

וחתמנו בספר החיים ובסוף בהודאה וחתום לחיים טובים וגם בשלום נזכר ונחתם לפניך כו':

פרק תתקנ

כשמגיע בנעילה לאתה ידע רזי עולם אומר אתה נותן יד לפושעים וכו' עד כי אתה סלחן. ובסדר רב עמרם אינו חותם כמו שאינו חותם בשאר תפלות. ונראה דאפי' למי שפוסק דאין לחתום בשאר התפלות מ"מ בתפל' נעילה חותמין בברוך. וכ"כ ה"ר זרחיה הלוי. מ"מ כיון דאיכא פלוגתא טוב שלא לחתום. לה"ט:

פרק תתקנא

במרדכי יש שא"א אבינו מלכנו בנעילה. ובאשכנז כשיש שהות אומרים. דין נעילה להתפלל אותה ביום וכן פי' ה"ר יהודה מפריז"ז וכ"פ מהר"ם ופירש דמה שהנהיגו העם להתפלל אותה בליל' ודאי לא הנהיגו רבותינו כך אלא מפני שהזקנים מושכין עד הלילה סוברין שבדין עושין. ותוקעין תקיעה אחת זכר ליובל. ובתשובת רב פלטוי גאון תוקעין בשופר תקיעה ושברים תרועה תקיעה וכן מנהג בשני ישיבות מרדכי. ומנהג אשכנז בתקיעה אחת לבד ובצרפת ואיטלי"ה קשר"ק:

פרק תתקנב

כד מקלע מילה ביה"כ השיב רבי יעקב בר שמעון שא"א ברכת המילה על הכוס דלמא אתי למיסרך. ודוקא ביה"כ שיש בו כרת אבל בשאר תעניות לא. אבל ר"ת חולק בדבר ולא מיבעיא דבלא כוס עבדינן ליה דלא עדיפא מבה"מ דבעינן כוס ועבדינן נמי בלא כוס אלא אפי' בכוס נמי עבדינן:

פרק תתקנג

אחר שגמר תפלת המוסף פותח באשרי כדי להפסיק בין תפלת מוסף לתפלת מנחהוכ"כ בסדר רב עמרם אבל אנו נוהגין לפתוח באשרי אחר גמר תפלת המנחה וכן קבלתי. וכן המנהג המרדכי:

פרק תתקנד

בהפטרה במנחה חותם ג"כ על התורה וחותם מקדש ישראל ויום הכפורים ואם חל בשבת מזכיר נמי של שבת בהפטרה של יוצר ומנחה עם יום הכפורים בחתימה. וכ"כ רב עמרם וריב"א ורשב"ט וכן נוהג נמי רבינו יואל. ובאשכנז אין חותמין בעל התורה:

פרק תתקנה
מה שהורגלו לנדור צדקה בעבור המתים ביום הכפורים יש להביא ראיה מפרשת עגלה ערופה דתניא כפר לעמך ישראל אלו החיים. אחר פדית אלו המתים מלמד שהמתים צריכין כפרה מרדכי:

פרק תתקנו
דרש רבא עוברות ומניקות מתענות ביה"כ אבל חיה אסורה להתענות עד שלשים יום וכן הלכתא. ובעל הדברות כתב וחיה לא אתמר בגמרא ואי משום דקתני והחיה תנעל את הסנדל וסתם חיה שלשים יום התם משום צנה אבל באכילה אסורה. דאם לא כן הוי ליה למתנייה גבי אכילה ומסתברא דדינה כמעוברת אם היתה צריכה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה שבה"ל

פרק תתקנז
החסידים ואנשי מעשה באשכנז רגילים לעשות שני ימים יום הכפורים והיו מתפללין בעשרה ככל סדר של יה"כ והרא"ש היה מוחה בידם ויש אומרים מי שעושה פעם אחת שני ימים יום הכפורים שוב אינו יכול לחזור לעולם כיון שקבלו עליו הרי הוא עליו באסור כרת. והרא"ש היה מתיר לשאול עליו:

הלכות סוכה

פרק תתקנח
אין יוצאין לא בסוכה שתחת האילן ואם האילן צלתה מרובה מחמתו אז רואים אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלי אילן כשרה אפי' לא השפיל הענפים למטה לערב' עם הסכך של הסוכה אם אין הסוכה צלתה מרובה מחמתה אין האילן אז צריך שישפיל הענפים ויערב' עם הסכך בענין שלא יהיו נכרים ויהיה הסכך רבה עליהן ומבטלן זהו לדעת ר"י. אבל ראבי"ה כתב אפי' אם הסוכה צלתה מרובה מחמתה בלי האילן ואילן חמתו מרובה מצלתו אם ענפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר פסולה שהרי הצל מן האילן ולא מן הסכה ל"ש אם האילן קודם ל"ש אם הסכה קודמת פסול כיון שענפי האילן מכוונין כנגד הסכך הכשר. אבל אם הענפים כנגד האויר שבין סכך הכשר כשרה הואיל וצל הכשר מרובה מן החמה שאפי' אם ינטל האילן יש שעור כשר להכשירו. וכ"כ הרמב"ן ומפני זה יש מחמירין שלא לעשות סוכה בבית למטה מן הגג אע"פ שהסירו הרעפי' כיון שנשארו עדיין העצים הדקים שהרעפים מונחים עליהם אע"פ שיש אויר גדול בין העצים יותר מכדי העצים והר"ר יחיאל היה נוהג כשהיה עושה סכה תחת הגג

היה מסיר הרעפים שהיה זוקף קנים מהסכך עד הגג כדי לערב שתי סככים יחד להיות הכל סכך אחד. ונ"ל שהוא מותר. ובעל העטור התירו מטעם אחר לה"ט:

פרק תתקנט

תבן ובטלו הוי מעוטא. כתב ראבי"ה דכל הני בטולים צריכים שיבטלו בפיו עד עולם וכן פירש ר"ח ורש"י פי' לשבעת ימי החג צריך בטול ודי מרדכי לפי דברי השר מקוצי יש להחמיר להסיר כל הלאטי"ש שעל הסכה אפי' שחמת' מרוב' מצלת' לפי שהן פוסלין כנגדן ומורי הר"א פרץ היה מצוה לשום ערבה עליהן. אי נמי לזקוף הערבה על הלטי"ש דליהוי כמו חבטן. ולמדנו מכאן העושה סוכתו בתוך ביתו א"צ להסיר רק הנסרי' ולא הלטי"ש וכן מצא ראבי"ה בתשובת ר"י שכשירה. וגם לא משום תעשה ולא מן העשוי כיון שנוטל הנסרים מעל הלטי"ש וכן השיב ר"י מרדכי:

פרק תתקס

הישן תחת המט' או תחת הכילה אם הוא גבוה יותר מעשרה טפחים ויש לה גג טפח חשוב כאהל ולא יצא. אבל אם אין לה גג רחב טפח או שיש לה גג ואינו גבוה י' טפחים שרי. והרי"ן גיאת תלה הכל בגג שאם יש לה גג טפח אפי' אינו גבוה י' טפחים אסור לישן תחתיה ואם אין לה גג שרי ואפי' גבוה עשרה ולא נהירא להרא"ש:

פרק תתקסא

הרי"ן גיאת כתב סדין הפרוס תחת הסכה אם הוא לנוי לא פסל אא"כ היה מופלג מן הסכך עשרה טפחים ולא נהירא אל הרא"ש:

פרק תתקסב

בעל העטור כתב סכך תחת הסכה אפי' אין ביניהם אלא ארבעה טפחים פסולים וכ"כ ראבי"ה והר"ר זרחיה הלוי לוא נהירא אלהרא"ש:

פרק תתקסג

חבילה שהעלה ליבש ונמלך עליה לסככה פסולה. וכתב הר"ר יצחק קורקוז"ה שאין נתרת בהתרה אלא צריכה נענוע ויש אומרים שאף זו נתרת בהתרה

פרק תתקסד

נעץ ארבע קונדיסין באמצע על הגג וסכך על גגה פסולה ולא חשיב לה כמחיצות ואם נעצו בשפת הגג וסכך עליהן כתב הרמב"ם דכשרה שרואין למחיצות הבית כאלו עולות למעלה וכ"כ שרירא גאון והרי"ן גיאת. אבל רב אלפס וראבי"ה והר"ר ישעיה פוסלין ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תתקסה
צריך שלא יכסה כסוי עב מאד עד שלא יהו נראים הכוכבים ונצוצי השמש מתוכה. אבל בדיעבד אפילו עבה כבית כשרה. וכ"כ בעל היראים דאפי' לכתחלה יכול לעשות וכ"כ רבינו אפרים ובעל הדברות מכשיר בדיעבד ור"ת פסק שאם עשאה עבה מאד שאין המטר יכול לירד בה פסולה. והרא"ש לא הביא דבריו בפסקיו:

פרק תתקסו
בית המקורה בנסרים שאין עליה מעזיבה ובא להכשירה לשם סכה די במה שיפקפק פי' שיסיר כל המסמרים לשם עשיית סכה או שיטול מכל ב' נסרים אחד ויתן סכך כשר במקומה וכלה כשרה ואפי' תחת הנסרים והרמב"ם כתב ובלבד שלא יהא בהן ד' ולא נהירא להרא"ש לה"ט:

פרק תתקסז
א"ר הונא אמר שמואל סכך פסול פוסל באמצע בד' טפחים ומן הצד בד' אמות ורב אמר בין מן הצדדים בין באמצע ד' אמות. ופסק ר"י ז"ל כשמואל רבינו ישעיה ובעל הדברות פסק כרב וכ"פ בה"ג והירושלמי מסייעו שבה"ל

פרק תתקסח
היה גבוה מעשרים אמה ובנה בה אצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כול' ובו שעור הכשר סכה כשרה ופירש"י כשרה כל הסכה אפי' מן האיצטבא והלאה ופירש ה"ר ישעיה שאינו כשרה אלא על האיצטבא. והרא"ש הסכים לדעת רש"י:

פרק תתקסט
אם היא עגולה ויש בה כדי לרבע' שבעה על שבעה כשרה ואם היא עגולה ויושב סמוך לפתחא ואין בתוכה אלא ראשו ורובו ושלחנו חוצה לה. פסק רב אלפס וה"ג שלא יצא אבל הרי"ן גיאת והר"ר ישעיה והר"ר זרחיה הלוי פסקו שיצא. ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תתקע
גזל עצים וסכך בהם אין לו עליו אלא דמי עצים אפי' לא שינה בהם ויוצא בה בדיעבד ובעל העטור כתב אם גזל עצים וסכך בהן ואינו רוצה ליתן דמיהן הרי זו גזולה לה"ט:

פרק תתקעא
פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר. פירש"י מפני הנשר שלא יהיו עליו נושרים על שלחנו ור"ת והגאונים פירשו מפני הנשר שלא ינשרו עליו והוי חמתה מרובה מצלתה וכיון דעל דעת כן עושה א"כ בדעתו שאם ינשרו עליו והסדין מחזיק

רוצה הוא להכשיר בסדין והיא פסולה מאחר שהדבר המקבל טומאה מחזיק העלין התלושין. והנכון כפירש"י שבה"ל:

פרק תתקעב

אמר רבא ואינה נתרת אלא בצורת פתח פירש"י דאשתי' כהלכתה ושלישית אפי' טפח קאי והכי קאמר רבא הטפח ששנינו שמתיר בדופן שלישי אינה מתיר אא"כ עשאו לאותו צורת הפתח על פני כל הדופן כולו. ורבינו ישעיה ורבינו יהודה בר נתן פירשו באופן אחר שבה"ל:

פרק תתקעג

המשלשל דפנות מלמעלה למטה אם גבוהים מן הארץ ב' טפחים פסולה. פי' דפחות מג' אמרי' לבוד מלמטה ולמעלה אם גבוהים מן הארץ י' טפחים כשרה. ר' יוסי אומר כשם שמלמט' לה למעלה י' טפחים כך מלמעלה למטה י' טפחים. ר"ח ובעל הדברות פסקו כר' יוסי. ובעל ה"ג ור' נטרונאי גאון ורבי ישעיה והרי"ן גיאת פסקו כרבנן וכ"פ בעל יראים:

פרק תתקעד

אתמר נוי סוכה המופלגים ממנה ד' אמות פי' כמו קרמים וסדינים הפרוסין תחת הסכה לנוי רב נחמן אמר כשרה דבטלינהו לגביה ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי פסולה משום אהל מפסק' ואשתכח דלא גני בסכה והרי"ן גיאת ורבי' ישראל כהן פסקו כרב נחמן שבה"ל ר"ת כתב שבדפנות של סכה אין בהם משום אסור. אבל הרמב"ם כתב שגם עצי הדפנות אסורים וכן נראה לבעל היראים ולא נהירא אל הרא"ש:

פרק תתקעה

בעצי סכה לא מהני תנאה שעל כרחו בודל מהן כל בין השמשות משום סתירת אהל נוי סכה מתני' עליהם ואומר איני בודל מהם כל בין השמשות ודוקא שמתנה בזה הלשון אבל באומר אני מתנה עליהן לאוכלן כשיפלו אינו כלום אבל אם אמר מתנה אני עליהן אימתי שארצה מהני תנאה שגם בין השמשות בכלל. ולפי התירו' האחר של התוס' לא מהני תנאה אפי' בנויי' אלא לאחר שיפלו וכן יראה מה"ג שכתבו עטורי סכה שנפלו בשבת אסורין באכילה ואסורין לטלטלן במקומן נפלו בי"ט אסורין באכילה ומותרים להחזירן למקומן אבל אם התנה עליהם בשעה שתלה אותן ואמר כשארצה אוכל מהן מותר ע"כ. הרי שלא כתב היתר בתנאי אלא לאחר שנפלו ואיני מבין מה יש לחלק לענין טילטול במקומו בין י"ט לשבת והרא"ש כתב בתשובה דמהני בהן תנאה אפי' בעודן קיימין אבל בלא תנאה אסורין אפי' אחר שנפלו:

פרק תתקעו

מהר"ם היה מחמיר אפי' בפירות שלא לאוכל' חוץ לסכה וה"ר פרץ היה אומר דפירות לא צריכי סכה אבל שאר דברים כגון בשר וגבינה וכיוצא בהן צריך והרמב"ם כתב מותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסכה והמחמיר שלא לשתות אפי' מים חוץ לסכה תע"ב:

פרק תתקעז

והרא"ש כתב אפי' את"ל דפירי ובשר וגבינה בעי סכה היינו דוקא מי שיקבע סעודתו עלייהו אבל מי שאכלן עראי ודאי א"צ סכה ושתיית מים נמי עראי הוא ומיהו כיון שאין דרך לקבוע עליהן אפי' הקובע סעודתו עליהן לא חשיב קבע דלא עדיף מאכילת עראי שא"צ סכה אבל תבשיל העשוי מה' מינין הקובע עליו חשוב קבוע וצריך סכה טורים:

פרק תתקעח

ת"ר אוכל אדם אכילת עראי חוץ לסכה כמה אכילת עראי כדטעים בר בי רב ועיין לכלה פי' שהוא קרוב לביצה ופירות אין טעונין סוכה וכל שתיה קרויה עראי וכתב הר"ר אביגדור כהן דאכילת עראי דשבת וי"ט ואפילו שתיה חשיב' קבע הואיל ואדם קובע סעודתו על היין שבה"ל

פרק תתקעט

מצאתי מאני משתי' במטללתא מאני מיכלא בר ממטללתא כתב בספר המצותי"מ משום מיאוס כגון קערות שנמאסות לאחר אכילה וי"מ כגון קדרה ואגני דלישה דטעמא דכעין תדורו בעינן והני אין רגילין להיות בבית דיר' אלא בית יש להם לבדם ולאו מטעמא דמיאוסא וכ"כ ר"א בר יואל הלוי דקערות לאחר שאכל ושרו לאטמינהו בסכה. ובה"ג מפרש מאני מיכלא כגון קערות ושפודים מרדכי:

פרק תתקפ

מברכין על הסכה בכל פעם שנכנס בה ואפי' הנכנס בסכת חבירו לבקר צריך לברך בכל פעם ופעם כך כתבו הגאונים ואע"פ שברך עליה ביום ראשון חוזרים ומברכים עליה. ור"ת כתב כיון שעיקר הקביעות שאדם קובע בתוך הסכה היא האכילה מברך על האכילה ופוטר כל שאר הדברים אפי' השינה שהיא חמורה מאכילה שהרי אוכלים עראי חוץ לסכה ואין ישנין עראי חוץ לסכה אפ"ה כיון שהאכילה עיקר פוטר השאר:

פרק תתקפא

בספר המצות כתב משירדו הגשמים טפות טפות בתוך הסכה שאם ירדו תוך המקפה היתה מתקלקלת ר"ל שירדו שעור כדי שיתקלקלו אפי' שאין לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת. ואינו משמע כן מדלא קאמר בגמרא כדי שתסרח המקפה משמע שתסרח ממש:

פרק תתקפב

חתן כתב הרמב"ם שפטור מן הסכה הוא וכל השושבינ' וכל בני החופה. והרא"ש כתב דשושבינין לא חשיבי עוסקין במצוה וחייבין בכל המצות חוץ מתפלה ותפילין. וחתן אע"פ שהוא פטור מכל המצות חייב בסוכה שאפשר לו לשמוח בסכה:

פרק תתקפג

והרמב"ם כתב שצריך לקדש מעומד כדי שיברך לישב בסכה קודם עשיית המצוה וכתב הרא"ש א"כ לדבריו היה לו לקדש קודם שנכנס בה שמיד בכניסתו בה עושה המצוה. אבל כיון שמצות סכה היא האכילה והטיול אף אם הוא מברך לאחר שישב מקרי שפיר קודם לעשייתו שהמצוה נמשכת כל זמן האכילה וכן זמן ששוהה בתוכה ופירוש בסכות תשבו תתעכבו כמו ותשבו בקדש. וכ"כ רב צמח גאון ומהר"ם היה מברך על הסכה קודם ברכת המוציא אף בחול והרא"ש כתב והעולם לא נהגו כן כי רגילין כל העם שאין מברכין על הסכה אם נכנס לטייל ולישיב' אלא בעת האכילה לפיכך ראוי לברך תחלה ברכת המוציא ואח"כ יברך על הסכה לה"ט:

פרק תתקפד

דעת חיצוני הוא המקדש מעומד ומשום ברכת הסכה אין לשנות המנהג. כתב בה"ג ומיבעי לברוכי אפי' יוצא ונכנס עשרה פעמים ורב יהודאי גאון כתב כשנכנס לישב בה בכל סעודה וסעודה צריך לברך בין בערב בין ביום ובעל הדברות כתב כל שעה שנכנס בה לאכול ולשתות ותלמוד תורה ועמידת קבע צריך לברך ור"ת כתב כל מצות סכה שקיים מסעוד' אחת לסעודה אחרת כגון שינה וטיול ולמ"ד ברכת לישב בסכה שמברך בסעודה פוטרתן מלברך עליהם ורב האי גאון כתב הנכנס לסכת חברו לבקרו מנהג ידוע שמברך שם בין סעד בין לא סעד. והנראה בעיני כבעל הדברות משבה"ל. והעולם נוהג שלא לברך אלא מסעודה לסעודה:

הלכות לולב

פרק תתקפה

אם נפרצו עליו פסול פירש"י שנתלשו מעיקרן מן השדרה והתוס' מפרשי' אותו על כפולת העלין שכל א' כפול גבו אחד ופניו שנים ואם נפרץ שנחלק גבו תוך אורך כל עלה ברוב עליו שבלולב פסול:

פרק תתקפו
לולב שיבש שדרתו או רוב עליו פסול. והראב"ד הכשיר ביבש רוב עליו ובלבד שתהא התיומ' העליונה לחה. ולא נהירא אל הרא"ש:

פרק תתקפז
עור היבשות פירשו התוספות שיהא נפרך בצפורן והראב"ד פירש משיכלה של מראה ירקות שבו וילבינו פניו. וכן עיקר לה"ט

פרק תתקפח
להוציא את השאול ואת הגזול פי' רשב"ם הני מילי בי"ט ראשון אבל בי"ט שני מתוך שיוצא בשאול יוצא נמי בגזול וראבי"ה פי' דגם בי"ט שני פסול גזול משום דהוי מצוה הבאה בעבירה. מרדכי:

פרק תתקפט
פסק רב פלטוי גאון דהלכה כר' יוחנן דגזול ויבש פסולין אפי' בי"ט שני וכ"פ גם בעל ה"ג ורבי' ישעיה פסק כרב אמי דהוא בתראה דמוקי כמתניתין בי"ט ראשון אבלבי"ט שני אפילו גזול כשר וכ"כ בעל המאור ובעל הדברות שבה"ל:

פרק תתקצ
נקטם ראשו פסול פי' הראב"ד שנקטם מעלין שבראשו עד שיחסר מעט מן השדרה. ובעל העטור כתב לא שנקטמו קצת מן העלין העליונים אלא שנקטמו שני העלין העליונים פי' עד השדרה ולא השדרה והרא"ש פי' דברוב קטימת העלין העליונים נפסל:

פרק תתקצא
נסדק ראשו כשר ואי עביד כהמנק פי' כלי שיש לו שני ראשים פסול. ופי' רש"י שתחלת ברייתן היה כך שיש שדראות מחצית עליו לכאן ומחצית עליו לכאן. ולשון נסדק אינו משמע כן דאם כן היה לו לומר לולב שגדל סדוק אלא מיירי שנסדק באמצעיתו עד שנפתח:

פרק תתקצב
נחלקה התיומ' פסול פרש"י שני עלין העליונים ששם השדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלין שלמט' מהן והגאונים פי' שני העלין העליונים שדרכן להיות מחוברין נפרדו זה מזה ברוב עד שנראין כשנים וכן פי' רבינו גרשום ז"ל ורב אלפס פי' על כל העלין שבלולב שהן כפולין וגבן אחד ואם נפרצו שניהם זה מזה ועדיין הם מחוברין מגבן כשר אבל אם נחלקו בגבן רוב כל עלה ועלה ברוב העלין שבלולב פסול וכ"כ הרמב"ם וכן ר"ח ורבי' ישעיה והראב"ד פי' אם יש לו כמין קוצי' בשדרתו או שנכווץ

ונצמת או שנעק' אמציעתו לפניו או לצדדיו פסול אבל עקו' לאחוריו כשר ואם הוא כפוף בראשו פסול:

הלכות הדס וערבה

פרק תתקצג

כתבו הגאונים צריך שיהיה כל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול ובעל העטור כתב אפי' אין בו אלא פעם אחת שלשה בחד קינא כשר. וכ"כ הרמב"ם והרא"ש הכריח כדבריו והראב"ד כתב דלמצוה בעינן כל שיעור עבות ולעכובא ברובא ואפי' אין עבות בראשו:

פרק תתקצד

יבשו עליו פסול ושעור היבשות לר"י עד שיהא נפרך בצפורן. והראב"ד פי' אפי' אם נפרכים בצפורן אם עדיין ירוקים הם כשר שאם ישרו אותם במים יחזרו לכמו' שהיה במשושן ובמראיתן. ואם יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדים לחים בראשו כשר וי"מ שבשלשה בדים לחים של העבות ישאר לכל א' בראשו ג' עלין בחד קינא יבשו שנים ולא נשאר מהן רק א' לח כשר והוא שישאר בראש הבד. פירש עלין של קן אחד מכאן ואחד מכאן והשלישי מורכב על שניה' והוא הנקרא ראשו ובו תלוי ההדור לכן צריך שישאר לח. והראב"ד כתב אם יבש כולו ונשאר בו ג' בדים כמושים פסול שאין מציל מידי יבש אלא הלח ההדור. ולא נהירא אל הרא"ש דכיון דכמוש כשר אפי' לא עלתה בו תמרה הלכך יבש ראשו כשר דלא גרע מנקטם. לה"ט:

פרק תתקצה

כתב בעל יראים אע"ג דפסלנו יבש בלולב בהדס ובערבה מכשירין משום דלא אפשר לנו והוא לנו כשעת הדחק אבל לא לשאר מינין וכן כתב הרמב"ם שבה"ל:

פרק תתקצו

ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומין פי' בדי של הדס כשרין וכן א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון ואין הלכה כעולא בר חיננא דאמר נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר משמע הא אם לא עלתה בו פסול וכ"פ הר"ר ישעיה. וכן מורי יעלה וכ"כ רבינו יצחק ז"ל וכן מצאתי בתשובת ה"ר יעקב מווירצבורק. וכ"כ בעל המאור שבה"ל:

פרק תתקצז

כתב בעל העטור אפי' לא נשתייר אלא עלה אח' בקלח של ערבי נחל כשר ומל' הרא"ש יראה שצריך שישאר הרוב:

פרק תתקצח
רוב המפרשי' פירשו שלכתחלה צריך לחזור אחר ערבה הגדלה על מים אלא שבדיעבד יוצא בהגדלים בהרים והרא"ש כתב שלכתחלה יצא בשל הרים. וכן יראה מדברי הרמב"ם לה"ט:

פרק תתקצט
לולב מצוה לאגדו לא אגדו כשר. וצריך שיאגדו שני קשרים זה על גב זה. וראבי"ה כתב אנו נהגינן בלולב וגם בקשר של ציצית לקשור רק פעם אחת ושוב מתעגל וכורכי' סביב ומתוך כך מהודק יפה כאלו קשרו משני ראשי האגד מרדכי:

הלכות אתרוג

פרק תתר
אם נקב האתרוג נקב מפולש או אפי' אינו מפולש והוא כאיס' פסול אע"פ שאינו חסר. ואם נקב עד הגרעין שהזרע בתוכו חשוב מפולש ופסול אפי' פחות מכאיסר ור"ח פי' דאפי' נקב שיש בו חסרון אינו פסול אלא כאיסר מפולש. וכן פי' ה"ר ישעיה. והרא"ש כתב כסברא ראשונה לה"ט נקב שאינו מפולש כאיסר. פירש"י ז"ל דאנקיב ולא חסר כל שהוא קאי דמכשיר תנא דמתני' ואתא האי למימר דאם מפולש הוא מצדו לצדו פסול בנקב כל שהוא ואפי' של מחט

פרק תתרא
ונקב שאינו מפולש כאיסר אם רחב כאיסר פסול ואע"ג שלא חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה ורוב הגאוני' פירשו דאנקיב וחסר כל שהוא קאי ואם ניקב נקב מפולש וחסר כל שהוא פסול נקב שאינה מפולש חסר כאיסר פסול לא חסר כאיסר כשר. ונקב מפולש כמחט ולא חסר כל שהוא כשר וכ"כ בעל היראי' ובתשובות הגאונים אתרוג דאגליד כאהינא סומקא דהוי ברייתיה מתחל' כשר אבל מחמת לקותא לא שבה"ל:

פרק תתרב
אתרוג שנמוח כל בשרו מבפנים וקליפתו החיצוני' קיימא וחורי הזרע קיימין מבפנים אבעיא ולא אפשיטא ודעת רב אלפס להקל. ויש מחמירין והכי מסתברא:

פרק תתרג
נקלף ממנו קליפה דקה בענין שלא חסר מבשרו כלום. מחולק בין כולו למקצתו ופירש"י בכולו כשר במקצתו פסול. ולפ"ז הוא פסול החוזר להכשירו שאם נקלף מקצתו יקלף השאר ויכשר. והר"ר חננאל פירש אפכא כולו פסול אפי' לא נשתנה מראו ומקצתו כשר

ואפי' אם לא נשתנה בו אלא כסלע. מיהו פי' הראב"ד שמקום הקלוף הוא ממראה גוף האתרוג אבל אם הוא משונה ממראה גוף האתרוג אם הוא במקום א' נפסל ברובו ואם הוא בשנים או בשלשה מקומות פסול ואפי' במועט. ואם הוא בחוטמו ואפי' בכל שהוא פסול בחזזית לה"ט:

פרק תתרד

אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין. פירש"י בוסר קטן כפול הלבן. והר"ר ישעיה פי' ירוק ככרתי דפליגי בה ר"מ ור"י ואין נראה לי כלל כפירש"י ולא כפי' רבינו ישעיה. ונראה לפרש בוסר כל זמן שלא נתבשל כל צרכו. וכן הוא בפי' רבינו גרשום ז"ל שבה"ל:

פרק תתרה

תני רבי יצחק בן אלעזר נטלה בוכנתו והיינו ראש האתרוג ועשוי כמין בוכנא זהו לשון מורי הזקן רבינו יעקב ז"ל. אבל ר"י הלוי פי' פיטמתו ועוקצו שניהם בזנב שנטל העץ מה שחוץ לגומא שבאתרוג כשר. ופיטמתו שניטל העוקץ מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול. ולשון רבינו יעקב נ"ל שלא מצינו בשום מקום פיטמא לשון עוקץ עכ"ל רש"י. וכ"כ בעל היראים כר' יעקב. וכן ר' גרשום וכן הערוך וכן רבינו ישעיה ובירושלמי גרסינן נטלה פטמתו תמן אמרי שושנתו יצחק בן חקולא אומר פיקס פירש בעל הדברות י"א היינו בוכנתו וי"א חוטמו של אתרוג וכן נ"ל פיקס שהוא חוטם. כדתנן התם הקשואין והדלועין משיפקסו. ורב אלפס פי' כר"י הלוי וכן בעל הדברות ור"ח. וכן הרמב"ן ז"ל ולא אסתברא ליה להר"ר אברהם בר שלמה ז"ל שבה"ל. כללו של דבר לפי' ר"י בר יקר פטמתו ובוכנתו שניהם א' הוא והוא הראש. ולפי הערוך פטמתו הראש ובוכנתו הזנב ולפי ר"י פטמתו היינו בוכנתו והוא הזנב שבתוך הגומא אבל עוקצו שהוא חוץ לגומא לכל הפירושים אם ניטל כשר מרדכי. נטלה פטמתו והוא הפרח שבראשו לפי' הר"י בר יקר אבל אם ניטלה עוקצתו כשר בכל ענין. ולפי' הר"ז הלוי נטלה פטמתו כשר בכל ענין ונטלה עוקצו אם נטל מה שחוץ לגומא כשר ואם נטלה מעקרו וניכר מקומו שהוא חסר פסול ור"ח פוסל בשניהם וכ"כ רב אלפס והרמב"ם והרא"ש וכן נהגינן לפסול בשניהם ודוקא כשהיתה לו פטמה ונפלה. אבל יש אתרוגים שלא היה להם פטמה מעולם לא נפסלו בכך:

פרק תתרו

עלתה בו חזזית והוא כמו אבעבועות ויש בהן ממש שמקומם ניכר במשוש שהוא גבוה מן האתרוג אם הוא במקום א' אין פוסל אלא ברובו ואם הוא בשנים או בג' מקומות אפי' במיעוטו פוסל וכתב הר"ר יונה שאפי' השנים או הג' מקומות מצד א' של אתרוג

פסול אבל הראב"ד כתב דוקא שנתפזר הנימור ברובו אע"פ שבשטח האבעבועות היא מיעוט' אבל במיעוטו כיון שכולו מצד אחד של אתרוג כשר ולזה הסכים הרא"ש לה"ט נקב מפולש במשהו פירש"י דאאנקיב ולא אחסר קאי ולר"א ממיץ אאנקיב וחסר כל שהו' קאי וקאמר האי תנא הא דפסלינן בחסר כל שהוא היינו בנקב מפולש אבל בשאינו מפולש עד שיחסר בכאיסר מרדכי:

פרק תתרז

נקב האתרוג או שאכלוהו העכברים כשר מיום ראשון ואילך אם נשאר בו כשיעור ובה"ג פסל אם נקבוהו העכברים כל ז' ימים משום דמאיס אע"ג דנקב בדיעבד כשר וכ"כ רב נטרונאי והרא"ש לא חלק בזה. ואפי' לכתחלה מותר ולדידן חשוב יום שני כיום ראשון אבל כל שאר הפסולין פסולין כל ז' הימים וה"ר יונה כתב כל הפסולין אינם פסולים אלא ליום ראשון אבל משם ואילך ל"ש גזול ול"ש שאר פסולין כלם כשרים וכ"כ בעל העטור. והר"ר ישעיה והרא"ש כתבו כסברא ראשונה. וכל הפסולים מחמת מום אם הוא בשעת הדחק כשר נמצא כשרים ויכול לברך עליהם והראב"ד כתב שלא יברך עליהן אלא אוחזו' בידו שלא תשתכח תורת לולב ולא נהירא להרא"ש והרמב"ם מכשיר לולב יבש בשעת הדחק ולא שאר מינין ולא נהירא דמאי שנא זה מזה. לה"ט. ובאשכנז נוהגין לכתחל' להכשיר ביבשים אפי' בדאיכ' לחים ודוקא בלולב אבל לא בהדס וערבה בדאיכא לחים:

פרק תתרח

ומנין שמעכבין זה את זה כו' מצאתי בספר א"ז השיב ר"י מאורליינש במי שאין לו אתרוג שיטול שאר מינין ויברך בי"ט שני דארבעה מינין אינן מעכבין זה את זה אלא ביום ראשון לבד מידי דהוי אאתרוג חסר ואין נראה לראבי"ה ואני המחבר נראה בעיני הלכה למעשה כדבריו שאין מעכבין רק ביום ראשון וכן הלכה מרדכי. ואני המחבר לא ראיתי נוהג כך רק לברך על ד' מינין:

פרק תתרט

לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון. כתב רא"ם בעל היראים אע"פ שפסלנו יבשים בלולב הדס וערבה אנן בלולב הדס וערבה מברכינן ביבשים משום דלא אפשר והוא שעת הדחק וראבי"ה פי' דהוא הדין אתרוג כמוש וחסר מרדכי. ד' מינין שבלולב מעכבין זה את זה דבעינן לקיחה תמה והני מילי בזמן שאין לו כל המינין הללו ארבעתם אבל יש לו אינן מעכבין ואעפ"י שנטלן זה אחר זה שבה"ל:

פרק תתרי

כפת תמרים כתבראבי"ה הכפת חסר ו' כתיב משום דו' ימים קשור הלולב ונראה כף אחת וביום הז' מתירין אותו מרדכי:

פרק תתריא

רש"י פי' הא דלולב א"צ אגד היינו דוקא בדיעבד אבל לכתחלה צריך לאגדו משום זה אלי ואנוהו:

פרק תתריב

כתב גדול בדורו מהר"י מולן ז"ל מי שאין לו אתרוג בעירו יש לו לעשות אגודה מן הג' מינין וליטלו בידו בשעת הלל והושענות וינענע כדרכו והכל בלא ברכה ואע"ג דהר"י מאורלי"נש השיב דהא דאמרינן ד' מינין מעכבין זה את זה היינו דוקא ביום ראשון וכן הסכים ר"י א"ז הלכה למעשה. מ"מ לא מלאני לבי להורות לברך משו' דהרא"ש סתר ראייתו. ואפי' בי"ט שני אומר אני שיטול הג' מינין עכ"ל:

פרק תתריג

ויברך על הלולב קודם שיטול האתרוג בידו כדי שיברך קודם לעשייתו שאלו יטול ארבעתם קודם שיברך נמצא שכבר יצא קודם לעשייתם שכיון שהגביהן יצא. או יהפוך הלולב והאתרוג עד שיברך ונמצא שלא יצא כיון שנטלו שלא כדרך גדילתו. אי נמי יכוין שלא לצאת עד שיברך והרמב"ם כתב שלא יברך עד שיטלנו בידו ואין נראה לר"י וי"א כיון שלא נענעו ועדיין יש לתפשו בידו אעפ"י שאינו מעכב קרינן ביה שפיר קודם לעשייתו וטוב לעשות כאחד מן הדרכים שכתבתי לה"ט ועל הלולב יש מהפכין אותו שלא כדרך גדולו עד לאחר הברכה. ויש שמתכוונין שלא לצאת עדיין וא"כ הוי עובר לעשייתן אי נמי דאין המצוה נגמרת עד לאחר הנענוע מרדכי פ"ק דפסחים:

פרק תתריד

בהדס שוטה נחלקו בו הגאונים אם הוא מין הדס ויכול להוסיף בו אם לאו ובה"ג כתב בהדס שוטה אפי' בהדי הדס אחרינא פסול. ורב נטרונאי כתב אם יכול לעשות כולו עבות מצוה מן המובחר ואם אינו מוצא אלא ג' הדסי' ממלא אותו בהדס שוטה ושפיר דמי. וכ"כ הרא"ש לה"ט. וד' מינין הללו אין מוסיפין לא על הלולב ולא על האתרוג אלא בהדס וערבה דכתיב לשון רבים יכול להוסיף כרצונו וכן בתשובות הגאונים וכן משמע מן הירושלמי ומצאתי לרב יהודאי גאון ז"ל שכתב ב' ערבות בלולב מותרים ויוצא בהן ידי חובתן פחות מיכן אסור והדסים שנים א' עבות וא' שוטה למדנו מדבריו שמותר להרבות בהדס וכ"כ בעל הדברות והרמב"ם אבל בה"ג כתב הדס שוטה אפי' בהדי הדס

אחריני פסול ואין נראה לנו כיון דמין הדס הוא כשר להוסיף וליכא משום בל תוסיף ורב פלטוי ורב נטרונאי וה"ר יונה אית להו האי סברא דיכול להוסיף בהדס וערבה וכן פסק הרשב"א בתשובותיו וכן המנהג והבבלי כתב אם רוצה להוסיף שאר מינין אינו מוסיף ואינו גורע. וכ"כ רב עמרם ורב האי כתב שהעבות שבלולב צריכין להיות ג' עבות כראוי והשאר הדס שוטה ומנין כלם ס"ט דהכי מנין הדס והאי סברא דגאון ליכא גבן חובה ובשם רבינו מצאתי שצריך מנין ס' כנגד ברכת כהנים שיש בה ס' אותיות שבה"ל. ואנו נוהגים ליטול ערבה כמנין לולב וג' קשרים שהוא סך הכל כמנין סנהדרין וג' קשרים לג' אבות מרדכי:

פרק תתרטו

היכן מנענע בהודו לה' תחלה וסוף ובאנא ה' כדברי ב"ה וכן הלכתא. וי"מ בהודו ראשון ובהודו אחרון וכן הורה רבי' שלמה ז"ל. אבל הר"ר מרדכי כתבש"ק מנענע תחלה בהודו ובסוף בחסדו בין בהודו ראשון בין בהודו אחרון. ולבעל הדברות עיקר נענוע בהלל הוא ולא בברכה. ורב שר שלום גאון הביא ראיה שבשע' ברכה צריך ג"כ לנענע וכן מנהג אשכנז שבה"ל. ת"ר כיצד מנענע מוליך ומביא מעלה מוריד כתב בעל הדברות ז"ל וכן המנהג שמוליך ומביא ומעלה ומוריד בלבד והמוליך לצפון ולדרום דעת חצוני הוא. ומנהג פשוט מרבותינו בידינו לעשות הולכה והובאה לד' רוחות ובשאלה לרב האי גאון מצאתי לכמה גאונים כי אין הנענוע אלא מוליך ומביא וז"ל הרמב"ם מצוה שיגביה אגודה של ג' מינין לולב בימין ואתרוג בשמאל ומוליך ומביא מעלה ומוריד וינענע הלולב ג' פעמים ומביא ומנענע ראש הלולב ג' פעמים וכן בעליה ובירידה. כתב בעל העטור מנהג אבותינו מוליך ומביא מעל' ומוריד למי שהרוחות שלו והמושל בשתים הוא המושל בארבע והמוליך ומביא לצפון ולדרום דעת חיצוני הוא והרא"ש לא כתב כן ולא נהגו העולם כן אלא מוליכים ומביאים לד' רוחות. כתב בעל העטור הולכה והובאה היא הנענוע ואין הנענוע שדרה ועלין וכ"כ רב האי גאון שא"צ נענוע שדרה ועלין. לה"ט או דלמא ההולכה וההובאה שניהם יחד. פר"א וראבי"ה כיון דלא אפשיט' אזלינן לחומרא אלמא נענוע זה הוא המולך והמביא וכו' וכן פי' הערוך. וכתב ראבי"ה נראה בעיני שכל אלו הנענועים הם בשעת הברכה אבל ההוא נענוע דמתני' דהודו ואנא הוא נענוע בעלמא. אמנם באלפסי ובערוך לא משמע כן ומיהו גם בשעת הברכה מצוה לנענע. וה"ג בירושלמי למה מנענע כדי לנענע כחו של קטיגור. רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומנענע כד מברך עליה מרדכי בהודו תחלה וסוף כמו שפירש"י כך נראה לר"מ ולראבי"ה עיקר וז"ל. הודו שבתחלת הפרק והודו שבסוף הפרק בסוף הלל מן הודו לסוף

הלל חדא פרשה היא למנין פרשיות של תילים. וי"מ תחלת הודו וסוף כי לעולם חסדו ולית' מן הירושלמי מרדכי:

פרק תתרטז

המריח באתרוג של מצוה כתב הר"ר שמחה שאין לו לברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות שעיקרו לאו לריח עומד. וראבי"ה כתב שיש לו לברך:

פרק תתריז

אינו יהודי שהביא לולב לישראל בי"ט מחוץ לתחום. כתב הרשב"א שמותר ליטלו שלא אסרו חכמים אלא לאותו שהובא ואפ' הוא מותר לטלטלו. ולא אסרוהו אלא באכילה ובהנאה ומצות לאו ליהנות נתנו:

פרק תתריח

מה שנוהגים במקום שאין אתרוג מצוי שם שכל הקהל קונים אתרוג בשותפות ויוצאים בו כתב הרשב"ם כיון שקנאוהו לצאת בו מסתמא כאלו פירשו שכל הקהל נותנים חלקם לכל מי שיטלוהו לצאת בו על מנת שיחזירהו להם כיון דבעינן אחר אין יכולין לצאת בו. ורב שרירא גאון השיב על זה שמיום ראשון ואילך יוצאים בו בזה האופן אבל ביום ראשון צריך כל אחד ואחד לולב בפני עצמו וכן ראוי שתעשו להיו' קונין הלולב לא' מן הצבור או שיקנהו מממונו או שיתנו הדמים לחזן בה"כ במתנה והוא יקנהו לעצמו וביו"ט ראשון יתנהו במתנה לא' מן הזקני' וכל א' יקנהו לחברו במתנה עד שיבא ליד כולם. ובאשכנז ובצרפת נהגו כרשב"ם. לה"ט:

פרק תתריט

מצאתי לבעל הדברות מסתברא כיון שהמקבל יודע שהנותן אינו נותנו במתנ' גמורה שהרי יצטרך לו עדיין לצאת בו שאין לולב אחר ואתרוג אחר א"צ לפרש לו על מנת להחזיר לו אלא נותן לו סתם והמקבלו מקבלו סתם ומחזיר סתם וא"צ תנאי דהא רבן גמליאל נתן לר' יהושע במתנה ולא אמר לו על מנת להחזיר שבה"ל מצאתי בני העיר שאין להם אלא לולב ואתרוג אחד צריך שיהא כולם דעתם שוה ליתנו לכל אחד ואחד בשעה שמברך בו או כולם יפקירוהו לאותו שיקחנו לצאת בו ויהיה זוכה מן ההפקר ולאחר שברך בו צריך שגם הוא יפקירהו או יתנהו במתנה לחברו לצאת בו אחריו וכן כולם מרדכי. לא החזירו לא יצא פירש רשב"ם דלא בעינן תנאי כפול אלא בגיטין וקדושין לרווחא דמילתא אבל לגבי דינא לא בעינן תנאי כפול. וכן פי' רבינו שמואל בן חפני וכן עמא דבר. ובספר המצות כתב דכל התנאים שבעולם צריכין להיות בתנא' ארבעה דברים תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעש' ותנאי שאפשר לקיימו בסופו א"כ

הכא נמי צריך שיאמר על מנת שתחזירהו לי הוי שלך במתנה ואם לא לא יהא שלך ובכמה מקומות בתלמוד אינו חש להאריך בדבר הזה. וכן פי' בשאלתות ובה"ג ובמיימון פרק ששי דאישות משום דתנאי בני גד ובני ראובן בדיני ממונות הוה וכתב דעל זה ראוי לסמוך. מרדכי: סדר התפלות מסוכות

פרק תתרכ

מחזיר שליח צבור התפלה ואומר קדיש ואח"כ אומר הושענא ויש אומרים הושענא קודם קדיש ורב סעדיה כתב שמקיפין אחר קריאת התורה בעוד הספר על התיב' ומנהג טוב הוא כדי שלא להוציא הספ' שלא לצורך כיון שאין קורין בו אלא שאין נוהגין כן:

פרק תתרכא

כתב רב שרירא גאון שאין לומר הושענא בשבת מאחר שאין מקיפין וכ"כ בעל הדברות שמצא בתשובות הגאונים ומנהג קדמון בידינו לומר הושענא בשבת וכ"כ בעל העטור. וכן נוהג העולם:

פרק תתרכב

בקידוש ליל שני אומר קידוש וזמן אחריו ואח"כ סוכה דזמן קאי אקידו' ולא אסוכה דאף אם יום ראשון חול יצא בזמן דסוכה. לכן צריך שלא להפסיק בכוונה בין קידוש לזמן. וראבי"ה כתב שגם בליל שני יש לומר זמן באחרונה כמו יקנה"ז אע"פ שהזמן אינו שייך להבדלה. והרא"ש הסכים לסברא הראשונה:

פרק תתרכג

לענין לברך זמן על הלולב בי"ט שני נחלקו בו רבנים רבי' שלמה בר' שמשון כתב שאין לאומרו וכ"כ רש"י וי"א שצריך לאומרו וכ"כ ר"י. והרא"ש הסכים לסברא ראשונה וכן נוהגים באשכנז ומיהו אפי' לפי זה אם חל יום ראשון בשבת צריך לאומרו בשני לה"ט:

פרק תתרכד

שמעתי על רבינו מנחם כשהיה מקדש בליל ראשון של סוכות היה מאחר שהחיינו עד לאחר הקידו' ועד לאחר ברכת סוכה כדי שיפטור בזמן אחד אקידוש ורגל ואזמן דסוכה וראבי"ה כתב שיש לברך בליל שני כמו בליל ראשון מרדכי:

פרק תתרכה

דין הקריאה כתב רב אלפס בשם גאון דמנהג בשתי ישיבות ביום השלישי של חג שהוא יום ראשון של חול המועד כהן קורא וביום הב' לוי קורא וביום הג' ישראל שלישי חוזר וקורא ביום הג' והרביעי קורא ביום השני וביום השלישי. ועל פי הסדר הזה קורין בכל יום עד יום ז'. וכ"כ רבינו ישעיה ורש"י פי' יום ג' של חג כהן קורא וביום הב' לוי וביום

השלישי ישראל שלישי קורא וביום הרביעי וישראל הרביעי הנוסף בשביל המועד חוזר וקורא ספיקא דיומא וביום השני וביום השלישי וכן בכל יום עד יום שביעי שהוא יום ערבה וביום השביעי אי אפשר שהשלישי יקרא וביום השמיני לפי שאינו מימות החג לפיכך ראשון מתחיל וביום החמישי לוי קורא ביום הששי שלישי ישראל קורא ביום השביעי רביעי קורא ביום ששי ושביעי שהוא ספיקא דיומא. וכן היו נוהגין רבותינו וכ"כ בעל הדברות ויש נוהגים ביום השביעי שכהן קורא וביום הששי לוי ביום השביעי ושלישי חוזר וקורא ביום הששי ורביעי חוזר וקורא וביום השביעי ואינו ישר כי האחד יש לו לקרות שני ספקי היום כש"ץ במוספין. וכן נוהגים רבותינו ואותם שקורין וביום השמיני אינו ישר שלא לעשות מחול קודש ואנו נהגינן כרש"י וחבריו שבה"ל. וכן נוהגים באשכנז ובצרפת:

פרק תתרכו

פסק רב אלפס שאין מברכין על הערבה ביום הושענא רבה כמו ר' אליעזר בר' צדוק שמנהג נביאים הוא ואמנהגא לא מברכינן. ובעל העטור כתב דוקא ביחיד אבל בצבור מברכין ורב שמואל בר חפני פסק כר' יוחנן דמברכין. והרא"ש כתב דנהגו כרב אלפס:

פרק תתרכז

כתב גאון שיעור חביט ב' פעמים בתפלת מוסף של יום שביעי לפי שבתפלת התמיד אנו נוטלין הלולב ובתפל' מוסף של היום ההוא אנו נוטלין הערבה בפני עצמה ורש"י פי' חביט ולא בריך. חביט בלא נענוע. והרמב"ם כתב חביט בה על גבי הקרקע או על הכלי שני פעמים או שלשה וכ"כ הרי"ץ גיאת:

פרק תתרכח

רב נחמן אומר יצא אדם י"ח בערבה שבלולב אם הגביה אותה ב' פעמים. ופסק הרמב"ם שאינו יוצא בה וראבי"ה פסק שיוצא בה ולזה הסכים הרא"ש לה"ט. ערבה לאחר שיצא בה יש אוסרין ליהנות בה לשורפה או לעשות ממנה שפודין לצלות בהם בשר שהרי לכולי יומא אתקצי ודמי לאתרוג דאסרינן מהאי טעמא שבה"ל:

פרק תתרכט

כתב הר"ר פרץ שאם חל י"ט האחרון של חג בשבת שאסור האתרוג אף בתשיעי אע"ג דקיימא לן שמותר בתשיעי היינו בשאר הימים. אבל הכא אסור משום הכנה דכיון ששבת לפניו אין שבת מכין לי"ט ולא נהירא להרא"ש דלא הוי הכנה וכן נוהגים בו היתר יש נוהגים שלא לישב ליל שמיני בסוכה וביום שמיני יושבין ואינו מנהג לה"ט:

פרק תתרל
שמיני עצרת קורין בפרשת ראה ולפי פירש"י מתחילין בעשר תעשר בין בחול בין בשבת ורבותי' הלוים חולקין עליו שמעולם לא נהגו בפני הר"ר יעקב הלוי אביהם כן. אלא מתחילין מכל הבכור ומנהגנו כרבותינו הלוים. שבה"ל. ומנהג אשכנז להתחיל ביום השבת דוקא עשר תעשר:

פרק תתרלא
במוסף בחג השמיני מזכירין גבורות גשמים ובמנהגים אשפיר"א שמכריז החזן קודם תפלת מוסף בפני הקהל משיב הרוח ומוריד הגשם והציבור עונין לברכה כדרך שנוהגים בהזכרת ראש חדש וכיון שמתחיל להזכיר שוב אינו פוסק: ויש שנוהגין שלא להזכיר משיב הרוח במוסף בלחש ואז אומר החזן שאתה הוא ה' אלהינו משיב הרוח ומוריד הגשם לברכה ברוך מחיה המתים שבה"ל:

הלכות חנוכה

פרק תתרלב
מלא קערה שמן והקיפה פתילות אם כפה עליה כלי כל א' עולה בשביל נר אחד. לא כפה עליה כלי אפי' לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדורה וכתב בעל העטור מסתברא שאם הרחיקם זה מזה עד כאצבע שאינו נראה כמדורה יצא. ונראה לי דאפי' הרחיקם אין להתיר בלי כפיית כלי:

פרק תתרלג
כתב הר"ר יואל הלוי דווקא כשמניח בחוץ אבל כשמניחה בבית אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה ואין נראה. ומהר"ם היה מדקדק להניח נר חנוכה למעלה משלשה טפחי'. ולמטה מעשרה:

פרק תתרלד
בדיעבד זמנה כל הלילה. ודלא כהרמב"ם שכתב שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק עד שתכלה רגל מן השוק עבר זה הזמן אין מדליק. והתוס' כתבו לדידן לא צריך לדקדק בזמן שנתנו חכמי' שלא נתנו אלא להם שהיו מדליקי' מבחוץ ולאחר זמן אין עוברים ושבים אבל אנו שמדליקין בבית דאין היכר אלא לבני הבית אין להקפיד על הזמן. וכתב בספר המצות מ"מ נכון להדליק בעוד בני הבית נעורים ונ"ל שאף לדידן צריך לדקדק שאע"פ שמדליק מבפנים כיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש הכירא

לעוברים ושבים. בעל העטור כתב דוקא תשמיש של חול אבל תשמיש של קדוש' שרי ולא נהירא להרא"ש:

פרק תתרלה

מדליקין מנר לנר ודוקא בנר עצמו שיכול להדליק א' מחבריו אבל אסור להדליק של חול אפי' להדליק בו נר של חנוכה. והספר התרומה התיר מנר לנר ע"י חול. והשיב שנר של שבת ושל בה"כ כלם של מצו' הם ויכול להדליק מזה לזה. והרא"ש כתב כסברא ראשונה. לה"ט:

פרק תתרלו

כתב גדול בדורו מהר"ר יעקב מולין ז"ל שמנהג הוא שאע"ג שיש לאדם אשה שמדלקת בביתו כשהוא לומד חוץ לעירו וכן אורחים מדליקין עכ"ל:

פרק תתרלז

כתב בה"ג נר של שבת ושל חנוכה ידליק נר חנוכ' ברישא דאי מדליק של שבת ברישא אסור ליה לאדלוקי של חנוכה דהא קביל עליה שבתא. והתוס' כתבו שאין הקבלה תלויה בהדלק' ויכול להדליק של שבת תחלה ואח"כ של חנוכה כל זמן שלא קבלו שבת:

פרק תתרלח

כתב מהר"ם שהייתי בצרפת ראיתי מורי הר"ר שמואל שהיה קובע נר חנוכה בדלת קודם שבת כיון דקביעא היא חשיבא כמחובר לקרקע ואין לומר משום שמכב' שהרי נר שעל הטבל' מנער הטבלא והוא נופל. ולפי מה שפי' הר"י נר' שאחורי הדלת אסור לנעול ולפתוח הוי אסור וההיא דנר שעל הטבל' מעמיד כשאין בו שמן דחשיב ליה פסיק רישי' אם יש בו שמן:

פרק תתרלט

ר"ת היה חוזר מי ששכח על הניסים אם זוכרו קודם שעקר רגליו ואינו נראה וכן דעת הרא"ש. ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר השם אפי' בין ברוך אתה לשם חוזר. לה"ט:

פרק תתרמ

כתב מהר"י מולין כשחל חנוכה במוצאי שבת מנהג להדליק נר חנוכה קודם שיבדיל. וטעמא כדאמרינן בערבי פסחים במלתא אחריתי משום דמאחרין להבדלה כל מה שיכולים בעלילה קטנה משום דלא ליתחזי עליה שבת כמשוי עכ"ל:

פרק תתרמא

יש שאין מסיימין בעל הנסים כשם שעשית להם וכו'. לפי שאין אומרי' תפלה בהודאה. וי"א כיון שצורך רבים הוא יכול לאומרו כמו יעלה ויבא שאומרי' בעבודה אע"פ שלא ישאל אדם צרכיו בג' אחרונו' ובסדר רב עמרם יש כן. והרא"ש לא הי' אומרו:

הלכות פורים

פרק תתרמב

כרך שהוא ספק אם הוקף מימות יהושע בן נון אם לאו קורא בי"ד ובט"ו. ולענין הברכה כתב אחי הר"ר יחזקאל שיקראו בלא ברכה בשני ימים דספק הוא וברכות אינן מעכבות. והרמב"ם כתב שמברכין בארבעה עשר:

פרק תתרמג

נשים חייבות נמי במקרא מגילה. וכתב רש"י שמוציאין הזכרי' ידי חובה ובעל הלכות גדולות כתב אף ע"פ שחייבים במקרא מגילה אינם מוציאין הזכרים. להי"ט וכ"כ ראבי"ה ומסופק ראבי"ה אם קטן יכול להוציא הנשים מרדכי פרק קמא דמגלה

פרק תתרמד

רבי יהודה מכשיר בקטן להוציא אחר הואיל והגיע לחנוך. ובעל העטור כתב כמוהו ומן דברי הרא"ש משמע שפסק כת"ק. וכ"פ בה"ג:

פרק תתרמה

הקורא את המגילה עומד ויושב משמע אבל לכתחל' לא יקרא מיושב ובירושלמי קאמר אפי' לכתחלה נמי והרמב"ם כתב אבל לא יקרא לכתחל' יושב בצבור מפני כבוד הצבור. בלשון הקדש הכל יוצאי' אע"ג שאינם מבינים אותו. ורב עמרם כתב שלשון יוני גם כן כשר לכל וכ"כ הרמב"ם ובעל העטור. ואין דעת רב אלפס כן. וכן הרא"ש לשון הטורים

פרק תתרמו

הקורא את המגלה הכתובה הכתובים לא יצא והני בצבור אבל ביחיד יצא ידי חובתו. ובספר צפנת פענח נמצא שמה שהתירו בכתוב' בין הכתוב היינו בימיהם שהיו כתובים בגליון כמו מגילה שלנו אבל עתה שאינו כן אפילו ביחיד לא יצא מרדכי פ"ב דמגילה:

פרק תתרמז

אמר רב מגילה בזמנה קוראין אותו אפי' ביחיד. ר"ח ור"ת פסק כרב וראיה מפרק שני דלקמן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים וכו'. ומיהו מצו' בעשר וכן פי' רבינו מריה

כרב אבל רב עמרם פסק כרב אשי. ורבינו גרשום ז"ל פי' וז"ל יחיד הקורא את המגילה לא יברך לא לפניה לאחריה עכ"ל המרדכי:

פרק תתרמח

הקורא את המגילה פושטה כאגרת וכשיגמור חוזר וכורכה כולה ומברך. אבל בתשובת הגאונים נמצא כורכה כקורא בתורה ואין פושטה כאגרת. וכן נמצא בשתי ישיבות ונהגו בכל מקום שקורא וכורך בספר תורה מרדכי. ובאשכנז נהגו לפתוח אותה מכל וכל ואחרי כן מתחיל לקרות:

פרק תתרמט

כתב רב האי לכרוך המגילה כספר תורה לא חזינן בשעת הקריאה. ורב נטרונאי כתב הוו יודעים שבשתי ישיבו' ובבית רבינו שבבבל ובכל מקומות ישראל קורין וכורכין כספר תורה והגאונים באשכנז ובצרפת נהגו כרב האי לשון הטורים:

פרק תתרנ

מגילה בזמנה שהוא בי"ד וט"ו שהוא עיקר זמנה קוראין אותה ביחיד לרב אלפס ור"ת כתב אפי' לחזור אחר אחרים אינו צריך אלא לכתחלה קורין אותה ביחיד. בה"ג פסק דוקא בעשרה ורב עמרם כתב צריך לחזור אחר עשרה ואם אי אפשר קורין אותה ביחיד. ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תתרנא

כתב ר"ת כיון שנקרא ספר נותנין לה כל דין ס"ת חוץ ממה שמפרש בהדי' דהיינו שאם הטיל בה ג' חוטין כשירה אבל לכל שאר הדברים הוא כס"ת לענין עבוד לשמה והקף גויל וחטוטרת ותליית ההין וקופין וכל גופי האותיו' בציורן ובציונן וכל שעטנ"ז ג"ץ וחסרות ויתרות. וצריכה עמוד בראש' וסופה חלק כדי להקיף כולה כס"ת:

פרק תתרנב

והרמב"ם כתב שאינה צריכה עבוד לשמה ובעל העטור כתב שאינה צריכה תגין לה"ט:

פרק תתרנג

חוץ משיר' זו שאריח על גבי אריח. רש"י פי' אריח הוא הכתב והלבינה הוא החלק שהוא גדול יותר כפלים מן הכתב. ור"ת פי' שיטה ארוכ' קרוי' לבינה והקצרה אריח מרדכי:

פרק תתרנד

ובלבד שיהיו משולשים פירש"י שיהא מראש הדף עד מקום תפירת הגידין כשיעור שממנו עד הגיד השני ומגיד השני לשלישי כמשלישי עד סוף הדף וכן נראה לר"י וי"מ דקאמר משולשים שיהיו הגידי' בראש הדף ובסופה ובאמצעיתה דכי האי גוונא קרי

משולשים ושני הפירושים יכולים להיות אמת. ויש להחמיר ולעשות כשניהם. מרדכי פ"ב דמגילה:

פרק תתרנה

ואם היא מחוברת עם כתובי' וקרא בה ביחיד יצא כתב בעל העטור הא דקאמר בצבור לא יצא בה פי' בב"ה שהוא מקום צבור ובעי פרסומי ניסא אבל שלא בבה"כ אפי' בעשר' יצא. ואין נראה דכל עשרה מקרי צבור לכל דברי' כתב ר"ת שאף ביום צריך לברך שהחיינו. והרמב"ם כתב שאין מברכין וכ"כ הרשב"ם. ורבינו מאיר היה רגיל לומר זמן ביום בלחש בתוך כך שהיו הקהל עונים אמן כדי להוציא נפשי' מפלוגתא. מרדכי. והרא"ש הסכים עם ר"ת ואין נוהגים כן. ובצרפת נוהגים כר"ת. ובאשכנז אין מברכין שהחיינו ביום וכן רוב העולם:

פרק תתרנו

כתב בעל העיטור מסתברא כיון דברכה אחרונה תליא במנהגא אין לגעור למי שסח בקריאתה דלאו הפסקה היא. אלא בקריאה תליא מילתא ואין נראה:

פרק תתרנז

כתב רב עמרם בליל פורים אחרי קריאת המגילה אומרים ובא לציון גואל וכל סדרא. וי"א שא"א ובא לציון לפי שאין עיקר גאולה בלילה:

פרק תתרנח

כתב רב עמרם מנהג בשתי ישיבות ליפול על פניהם כיון שהוא יום נס וגאולה צריכין אנו לבקש רחמי' שנגאל באחרונה ובתשובה לגאונים מצאתי שאין נופלי' על פניהם וכן המנהג אם התחיל בסעודה ביום ומשכה עד הלילה כתב הרא"ש שא"א בה על הנסים:

פרק תתרנט

כתב בשאלתות שאם מת לו מת בפורים אסור להספיד ולא לנהוג אבלות ואם מת קודם פורים בתוך שבעה מבטל ממנו גזרת שבעה ומהר"ם כתב שאין מבטלין את האבילות ומ"מ אין אבילות נוהג בהן לא בי"ד ולא בט"ו אלא דברים שבצינעה:

פרק תתרס

ולאחר שהתפללו בבית האבל, בליל פורים ילך לבה"כ לשמוע מקרא מגילה וחייב לשלוח מנות ואע"פ שאין מתאבלין בהן עולין לו ומשלים אבלותו אחרי כן וי"א שלא ילך האבל לבית הכנסת אלא יקרא בבית. והרא"ש כתב כדברי מהר"ם:

פרק תתרסא

יום י"ד וט"ו שבאדר הראשון מותרין בהספד ותענית וכן יראה מדברי מהר"ם ורבינו פרץ לא כ"כ: סליק סדר מועד

הלכות שחיטה

פרק תתרסב

ויהי כאשר התעו אותי סעיפי מחשבותי. ועשתנותי לחצוני. לא יתנוני תשב רוחי עד אוציא לפועל מזימות לבי. ויד ה' היתה עלי חזקה. לגמור המלאכה כפי חקה. והשלמתי עבודת היום וכל דיני מועדי ואמרתי אעלה בתמר. אוחזה בסנסני דיני איסור והיתר. מפני שראיתי הרבה מתנהגים מצפצפים ומהגים. ודתיהם שונות משתנות מדעת חז"ל והולכי' לקולא. ומקל"ם יגיד להם. אף יש פורצים ורצים אחרי מנהיגיהם הרעים אשר נהגו ולא שתו לבם לדברי רז"ל גם במה שכלם, אסרו. על כן נתעוררתי ונתאזרתי חיל לכתוב בקוצר כל המחלוקת הנמצאו' בדיני איסור והיתר. והפסק איך יתנהג בהם. והמנהגים אשר נהגו הפרושים. גם חדושים מספקות נחקקות תשובותיהן מגדולי דורינו שהיו לפנינו כאשר עשיתי בתחלה. ובחלק הזה ארשום דיני שחיטה ובדיקה וטרפות ודיני כל שאר אסור והיתר עם דיני יין נסך וגעולי ובשולי אינ' יהודי'. גם דיני נדה באורך ומקוואו'. למען אגדור פרץ ולחזק בדק המצות. ומפני כי חלוק דיני אסור והיתר רבי' עמוקי' והם כהררים תלוים בסערה. הסכמתי להוציא לאור תעלומה ואחלקה על דרך כלל כפי אשר תשפוט החלוק'. וזאת חקה לחלקם כדרך התפשטות משורש אחד. והנני נוט' עץ החיים בתוך הגן. עץ חיים הוא למחזיקים בו ולכל בשרה מרפא. והשולח ידו ולקח מפרים ואכל וחי לעולם. ואלו השמות הנכללי' בזה האילן:

הראשון שורש אשר ממנו יתפשטו כל הקוים ואליו ישובו. והשם השני הוא ראש. והחלקים אשר יצאו מן הראש יקראו ענפים ומן הענפים אמירים ומן האמירים גרגרים. וכל הקרוב אל השורש יותר כולל עד הפרט והוא הגרגר שאין מתפשט עוד. ועתה אתחיל בהתפשטות. השורש הוא אסור מאכלו' ומשם יפרד והיה לשלשה ראשים: הראש האחד אסור מאכל ודאי. השני אסור מאכל מספק השלישי אסור מאכל על ידי תערובת:

הראש האחד והוא אסור מאכל ודאי. יחלק לשני ענפים האחד אסור מאכל מן התור'. השני אסור מאכל מדברי סופרים:

הענף האחד מן הראש האחד והוא אסור מאכל מדברי תורה יתחלק לשני אמירי' ולארבעה גרגרים האמיר הראשון מצד השעור השני מצד העונש. הארבעה גרגרים א' מצד המקום הב' מצד הזמן הג' מצד המקום והזמן הד' לא מצד המקום ולא מצד הזמן האמיר הא' מן הענף האחד מן הראש האחד והוא מצד השעור יתחלק לז' גרגרים א' שעור כזית ב' שעור כמלא לוגמא במשקה. ג' חצי שעור ד' ככותבת הגסה. ה' שעורו כביצה ו' שעורו בכל שהוא. ז' היתר מצטרף לאיסור נאסור כשיעור. האמיר השני מן הענף האחד מן הראש האחד והוא מצד העונש יתחלק לארבע' גרגרים. הא' אסור מאכל שענשו כרת. ב' אסור מאכל שעונשו לאו ומלקות. ג' שעונשו מיתה בידי שמים. ד' שאסרו מן התורה ואין בו לא כרת ולא לאו ולא מיתה בידי שמים אלא אסור בעלמא. הענף השני מן הראש הא' והוא אסור מאכל מדברי סופרים. יתחלק לשני גרגרים א' אסור דרבנן שתקנו וגזרו במנין והגרגור השני שתקנו משום מנהג ופרישות:

הראש השני אסור מאכל מספק יתחלק לאמיר אחד. ולגרגיר א' מצד התחל' הספק. האמיר הראשון ספק הנולד במקום קבוע הגרגר הראשון ספק נולד שלא במקום קבוע. האמור האחד הנולד במקום קבוע יתחלק לשני גרגרים א' מקום קבוע שאסור מן התור' ב' מקום קבוע שאסור מדרבנן עוד יתחלק הראש השני והוא אסור מאכל מספק לגרגיר א' ולאמיר א' הגרגיר הא' וספק ראשון האמיר הא' ספק שני והוא ספק ספיקא האמיר האחד והוא ספק ספיקא יתחלק לארבע' גרגרים הא' ספק הראשון מן התורה השני שספק הראשון מדרבנן הג' ספק ספיק' שאתה יכול להפכו ד' ספק ספיקא שאי אתה יכול להפכו. עוד יתחלק הראש השני והוא אסור מאכל מספק לשני אמירים א' ספק אסור שיש לו חזקת היתר ב' ספק איסור שיש לו חזקת אסור. האמיר הא' מן הראש הב' והוא שיש לו חזקת היתר יתחלק לה' גרגרים ולאמיר אחד. הגרגיר האחד חזקה שיש לה שעה מבוררת. ב' חזקה שאין לה שעה מבוררת. ג' חזקת היתר שיש כנגדה רוב. ד' חזקת היתר שאין כנגדה רוב. ה' חזקת היתר דלא אתרע חזקת'. האמיר האחד חזקת היתר דאתרע חזקתה והאמיר הזה יתחלק גרגרים הא' היכא דאיכא חדא לריעותא הב' היכא תרתי לריעותא:

הראש השלישי והוא אסור מאכל על ידי תערובת. יתחלק לגרגיר א' ולענף א'. גרגיר א' הוא תערובת במזיד ענף א' תערובת בשוגג. תערובת בשוגג יתחלק לג' אמירים ולעשרה גרגרים האמיר א' תערובת אסור בעצמו. ב' תערובת ע"י טעם ג' תערוב' ברוב גרגיר א' תערובות במינו ב' תערובת שלא במינו. ג' תערוב' במשהו. ד' תערובת בלח. ה' תערובת ביבש ו' תערובת דבר שבמנין ז' תערובת דבר שיש לו מתירין. ח' תערובת חתיכה הראוי'

להתכבד ט'בריה י' בעלי חיים. האמיר הא' מן ענף א' מן ראש הג' והוא תערובת אסור בעצמו יתחלק לארבעה גרגרים. אחד תערובת מן האסור עצמו. ב' תערובת מחתיכה שנעשה נבלה מחמת האסור שבלעה. הג' תערובת אסור בכזית בכדי אכילת פרס. ד' תערובת אסור שאין כזית בכדי אכילת פרס האמיר הב' תערובת ע"י טעם יתחלק לאמיר א'. ולגרגרי' ב'. אמיר א' נותן טעם ראשון. גרגיר א' נותן טעם בר נותן טעם. גרגיר ב' נותן טעם לפגם. אמיר א' נותן ראשון יתחלק לד' גרגרים. א' נותן טעם ע"י בשול. ב' ע"י צלי' ג' ע"י מליח. ד' ע"י שרי'. האמיר השלישי והוא תערובת ברוב יתחלק לב' גרגרים א' תערובת ודאי ברוב. והשני תערובת שתולין האסור ברובא. ואחר שחלקנו הדינין כפי אשר תשפוט החלוקה אתחיל בביאור כל חלק וחלק אשר יצטרך בביאור ומחלק אשר הוא פשוט מעצמו אעבור עליו. הגרגיר הא' מן האמיר האחד מן הראש האחד והוא שיעור כזית. הוא שיעור לכל אסורי מאכלו' שבתורה חוץ מהמפורשים לפנינו כמו שאמר ר' יוחנן כל השעורין שבתורה בכזית חוץ מטומאת אוכלין. הגרגיר השני הוא שיעור כמלא לוגמ'. זהו לענין יום הכפורים דאמרי התם פ' יום הכפורים כמה מלא לוגמא כדי שיסלקנו מצד א' ויהיה נראה כמלא לוגמא ושיעור זה פחות מרביעית באדם בינוני. הגרגיר הג' והוא חצי שיעור. תניא שעורין של עונשין הלכה למשה מסיני. ובחצי שיעור נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש והלכה כר' יוחנן שאומר שחצי שיעור אסור מן התורה הואיל וחזי לאצטרופי. ורב אשי סובר נמי כר' יוחנן בפרק גיד הנשה והאוכל חצי שיעור מכין אותו מכת מרדות. הגרגיר הד' שעור ככותבת הגסה זהו גם כן שעור אכילה ביה"כ לחיוב כרת כדאיתא בפרק יה"כ ומסקינן התם כמוה וכגרעינתה ולפי הירושלמי צריך למעט חללה שאין משערין אלא בה וכגרעיניתה. ושעור זה פחות מכביצה כמו שכתב בעל סמ"ג. הגרגיר ה' שעור כביצה זהו לענין טומאת אוכלין כמו שאמר ר' יוחנן כל השעורין שבתורה בכזית חוץ מטומאת אוכלין ששנה הכתוב כמשמעו ושנה בשיעורו דכתיב מכל האוכל אשר יאכל. ושערו חכמים שאין בית הבליעה מחזקת יותר מביצה תרנגולת: הגרגיר הו' שעור בכל שהוא זהו כמו חמץ בפסח וטבל ויין נסך ומין במינו לדעת רב. ויש פוסקין בחמץ כר' יוחנן וריש לקיש שסוברי' בפסחים כל אסורין שבתורה בששי' חוץ מטבל ויין נסך. וכן סובר רבא בפרק גיד הנשה והמנהג בחמץ במשהו. עוד יש שעור בכל שהוא והוא בריה כדאמרינן במכות ובפסחים אוכל נמלה לוקה חמש:

הגרגיר השביעי היתר מצטרף לאסור לאסור כשיעור מוכן הוא: האמיר השני מן ענף אחד מן ראש אחד והוא מצד העונש יתחלק לד' גרגרים האחד אסור מאכל שעונשו כרת זהו מפורסם כמו דם וחלב ודומיהן. מה שעונשו לאו ומלקות זהו כל אסורי לאוין

שבתורה. מה שעונשו מיתה בידי שמים כגון זר שאכל תרומה וכהן טמא שאכל תרומה כדתנן בפרק אלו הנשרפין. מה שאסור מן התורה ואין בו לא כרת ולא מלקות ולא מיתה בידי שמים האחד הוא כמו טעמו ולא ממשו של אסור כדאמר ר' יוחנן פ' אחרון דעבודת כוכבים טעמו וממשו של אסור ולוקין עליו וזהו דוקא שיש כזית בכדי אכילת פרס דמצטרף אבל אין בו כזית בכדי אכילת פרס עד ששים אסור מן התורה ואין לוקין עליו וזהו לדעת ה"ג ור"ת הסוברים דטעם כעיקר דאורייתא וכן הלכה ולפי הסמ"ג הוא מחלוקת של אמוראים אם טעם כעיקר דאורייתא או דרבנן. עוד תמצא אסור מאכל דאורייתא לבד כגון בשר של מהלכי שתים ר"ל האדם שהרי מנה הכתוב שבעה מיני חיות טהורות ואמר זאת החי' אשר תאכלו הא למדת מה שחוץ מאלו לא תאכלו ולאו הבא מכלל עשה עשה כדאיתא בסמ"ג סי' קכ"ז: הענף השני מן הראש הא' והוא אסור מאכל דרבנן יתחלק לשני גרגרים א' אסור דרבנן שתקנו וגזרו במנין. והם כל התקנות שתקנו וגזרו הדבר במנין. הב' אסור דרבנן שהוא מצד מנהג ובפרישות וזהו שומנו של גיד הנשה כדאמרינן פרק גיד הנשה ישראל קדושים הם ונהגו בו איסור. כן איתא בבראשית רבה הני פקוקולתא דגיד הנשה שריין וישראל קדושים הם ונהגו בו אסור פי' פקוקולתא הן קנוקנות של גיד הנשה:

הארבעה גרגרים מהענף השני מהראש הא' מצד המקום וכו' זהו כל המצות התלויות בארץ כמו ששנינו בפ' קמא דקדושין ל מצוה שאינה תלויה בארץ נוהגת בארץ ובח"ל וכל שתלויה בארץ אינה נוהג' אלא בארץ חוץ מן הערלה וכלאי הכרם ור"א אומר אף החדש. ושנינו סתם משנה במסכת ערלה החדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים אבל ספק ערלה בח"ל מותרת והב' שהן מצד הזמן לא מצד המקום הן כמו חמץ בפסח ואכילה ביום הכפורים הג' התלוי במקום ובזמן כגון תרומה בזמן הזה שהי' מדרבנן אפי' בארץ לרבנן דר"י כמו שהביאה סמ"ג מן הירושלמי בהל' תרומות סימן קל"ו הד' מצות התלויות לא במקום ולא בו הן הן שאר מצות שאינן חובת קרקע ואינן תלויות בארץ:

נשלם הראש הראשון

גרגיר הא' מן האמיר הראשון מן הראש השני והוא ספק הנולד במקום קבוע שאסור מן התורה זהו מה שיש בפסחים בפרק קמא תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכר' בשר נבלה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח אסור דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. וזהו אסור מן התורה כמו שהוכיח סמ"ג ובקבוע מד"ת אמרינן בנמצא שפירש ממקומו ושם נולד הספק כל דפריש מרובא פריש. גרגיר שני מקום קבוע שאסור

מדרבנן כגון בעלי חיים דחשיבי וחשובים כקבוע כדאיתא בפרק התערובת הדמיון שור הנסקל שנתערב מחיים בין שאר שוורים שמן התורה בטל ברוב ואמרו חכמים בזבחים פ' התערובות שבעלי חיים חשובים ואינן בטלים וקראוהו לשם קבוע. האמיר הראשון מן הראש הב' והוא ספק ספיקא הוא מתחלק לד' גרגרי' הראשון ספק הראשון מן התורה. הדמיון כזית ספק שומן ספק חלב שנתערב עם שאר חתיכות בשר שאין בהם ששים לבטלו אין להתיר משום ספק ספיקא כיון שהספק הראשון אסור מן התורה וחייבין עליו אשם תלוי נחשב כודאי אסור כן סובר ר' יצחק בעל התוס' וכן הוא בתו' אע"ג דאמר שמואל בפרק התערובות דספק ספיקא אסור בעבודת כוכבים בלבד ולא בשאר אסורין ואף בעבודת כוכבים בלבד אין הלכה כמותו מ"מ צריך שהספק הראשון יהיה בטל ברוב מן התורה. אבל לדעת ר"ת אינו כן:

הגרגיר השני ספק ספקא שהספק הראשון הוא מדרבנן הדמיון כזית ספק שומן ספק חלב שנתערב בין שני שעורי כזית של היתר ואינו נכר ואח"כ נפל אחד מאלו לתוך קדרה של בשר ואין בקדרה שעור לבטל הכזית שנפל התבשיל מותר מטעם ספק ספקא שמא הכזית הראשון שנתערב בין שני הכזית היה שומן ואם תמצא לומר היה חלב שמא לא זו שנפלה בקדרה וזהו ספק הראשון מדרבנן דמדאוריית' חד בתרי בטיל בכל דבר:

הגרגיר הג' והוא ספק ספקא שאתה יכול להפכו זהו כמו שאמרנו עתה. ותוכל להפוך הספק ספקא ותאמר שמא לא זו שנפלה בקדרה ואת"ל נפל שמא היה שומן ולא חלב.

הגרגיר הד' ספק ספקא שלא תוכל להפכו. הדמיון שחט ונמצא הסכין פגום דאיכא ספק ספקא שמא במפרקת נפגם. ואת"ל שלא נפגם במפרקת שמא במיעוט בתרא דסי' נפגם. וזה הספק ספקא לא תוכל להפוך ולומר שמא מיעוט בתרא נפגם. ואת"ל שלא נפגם במעוט בתרא אלא במעוט קמא א"כ ודאי נבלה ולא תוכל לומר כך שמא במעוט בתרא נפגם ואם תמצא לומר שלא נפגם במעוט בתרא אומר בעצם נפגם דתרווייהו אין חשש אסור והכל אחד הוא א"ת בעצם נפגם או א"ת במעוט בתרא נפגם ולכן לא תוכל לומר כך כי לא יקרא ספק ספקא. ולכן לא תוכל להפוך אותו. והתוס' מפרשים בהדיא כל ספק ספקא שאי אתה יכול להפכו אין לו דין ספק ספקא אבל שכחתי המקום שפירשו כך התוס'. האמיר הראשון מן הראש השני והוא ספק אסור שיש לו חזקת היתר הדמיון בהמה שנשחטה כראוי ויש לה מאז חזקת היתר בחזקתה עומדת עד שיודע לך במה נטרפה וכל ספק שנולד בה העמידנה בחזקת התר. האמיר השני מן הראש השני והוא ספק אסור שיש לו חזקת אסור הדמיון שחט ונמצא הסימן שמוט ואינו יודע אם לפני שחיטה נשמט או לאחריה זה היה מעשה ואמרו כל ספק בשחיטה פסול והוא דין דרב

הונא דאמרן בפ"ק דחולין בהמה בחזקת איסור עומדת פי' בחזקת איסור אבר מן החי עד שיודע לך במה נשחטה נשחטה בחזק' התר עומדת עד שיודע לך במה נטרפה. הגרגיר הראשון מן אמיר הראשון מן ראש השני והוא חזקה שיש לה שעה מבורר'. הדמיון כמו בהמה שנשחט' ומאז נולד לה חזקת היתר והזמן מבורר. הגרגיר השני מן אמיר ראשון מן ראש שני והוא חזקה שאין לה שעה מבורר הדמיון אם עשו גבינות מחלב בהמה ואח"כ מצאוה טרפה אין להתיר הגבינות מטעם אוקי בהמה בחזקת התר ונמצא שלא נטרפה עד קודם שחיטה כיון דמעולם לא היתה אותה שעה שהיתה כשרה מבוררת. הגרגיר הג' מן האמיר הראשון מן הראש השני והוא חזקת התר שיש כנגדה רוב. והד' חזקת התר שאין כנגדה רוב הדמיון בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ורוב מצויין אצל שחיטה מומחין הם אזלינן בתר רובא כנגד חזקת האיסור ולא אמרי' סמוך מעוטא אצל חזקה ואתרע ליה רובא אלא אמרינן מיעוטא כמאן דליתא דמי והויא ליה רובא וחזקה ורובא עדיף כדאמרי' ביבמות ובפ' כל היד וחזקת התר דלידה רוב כנגדה כגון אשה שרואה דם למפרע מעת לעת איכא חזקת טהרה וליכא רובא כנגדה. הגרגיר הראשון מן האמיר הראשון מן הראש הב'. והוא היכא דאיכא חדא לריעותא והשני היכי דאיכא תרתי לריעותא הדמיון מקוה שנמצא חסר וטבל בו קודם שנמצא חסר ולא ידענו אם היה חסר בשעה שהטמא טבל בו. אם לא דאיכא חזק' טהרה למקוה שבו נמצא הריעותא שהרי מקוה חסר לפניך והתם איכא תרתי לריעותא אחד דהעמד טמא על חזקתו ואימא לא טבל בהכשר והרי חסר לפניך היינו תרתי לריעותא אבל גבי אשה שרואה דם דליכא חזקת אסור רק חזקת היתר והעמד אשה על חזקתה ונימא השתא ולא תטמא למפרע איכא חדא לריעותא שהרי דם לפנינו כדאמרינן בפ"ק דנדה ראש השלישי והוא אסור מאכל ע"י תערובת יתחלק לגרגיר א' ולענף א'. גרגיר א' תערובת במזיד. תערובת במזיד אין מבטלין איסור לכתחלה ואפי' באיסור ודאי דרבנן כדמשמע בפרק ביצה וכן כתב המרדכי קטן. האמיר הג' והוא תערובת ברוב יתחלק לשני גרגרי' א' תערובת ודאי ברוב והשני תערובת שתולין האיסור ברוב' כדאמרי' בפרק השוכר את הפועל גבי טבעו' של עבודת כוכבים לפחו' לשני בני אדם אבל אדם א' שאוכל בודאי האיסור יש להחמיר וכ"כ הסמ"ג. הגרגיר הששי מן הענף הראשון מן הראש הג' והוא דבר שבמנין הוא כמו שאמר ר' יוחנן בפרק הערל ובפרק התערובת את שדרכו למנות שנינו ואינו בטל אפי' באלף דבר שיש לו מתירין כגון ביצה שנולדה בי"ט שאמרו חכמים אפי' באלף לא בטיל. וכן טבל מעשר שני והקדש וחדש תניא בפרק הנודר לא נתנו חכמים בהם שיעור וכן הוא בירושלמי דשבועות חתיכה הראויה להתכבד כדאמרינן בפרק גיד הנשה בריה

לא בטלה אין שייך בריה דלא בטלה אלא בבריה שאיסורה מחמת עצמה ולא מחמת בליעת אסור. וכ"כ בעל סמ"ג בלאו דשרצים. הגרגיר הראשון מן הענף הראשון מן הראש הג' והוא תערובת איסור בעצמו. והגרגיר השני תערובת איסור מחתיכ' שנאסר' מחמת בליעה לדברי ר"ת ור"י דאית להו אפשר לסוחטו אסור הדמיון חתיכה שנאסרה מחמת טפת חלב או דבר אחר ונעשית נבלה ואח"כ נתן אותה חתיכה בתוך הקדירה שיש בה הרבה חתיכות והאיסור נסחט ממנה ואסר החתיכות שבקדירה עד ששים ואם יש ששים בקדירה לבטל החתיכה הכל מותר אבל החתיכה עצמה אסור דאפשר לסוחטו אסור האמיר הראשון מן האמיר השני מן הענף הא' מן הראש הג'. א' נותן טעם ראשון ב' נותן טעם בר נותן טעם הדמיון דגים שעלו בקער' מותר לאכלם בכותח שיש בו חלב לפי שהוא נותן טעם בר נותן טעם. הבשר נותן טעם בקערה והקערה בדגים ועדיין שני טעמי' אלו של התיר האמיר הראשון מן הענף השני והוא נותן טעם עצמו יתחלק לארבעה גרגרים. א' נותן טעם ע"י בשול. ב' צליה ג' מליחה ד' שרייה. והנה מצינו חלוק בניהם בצליה יש הפרש בין עילאה לתתאה דקיימא לן בפרק כיצד צולין כרב דאמר תתאה גבר. ולענין מליחה אוסר הכל בנגיעה שנוגעת שתי חתיכות זו לזו כשתיהן מלוחות או טמא מליח וטהור תפל ואין די בקליפה ולענין שרייה שריית יום אחד שלם מבלעת ומפלטת כמו שאמרו במסכת פסחי' גבי בשר בחלב חדוש הוא דאי תרו ליה כולי יומא שרי:

הנה סדרתי חלוקי רוב דיני אסור והיתר והרבה ענפים הנחתי לפרש אשר דיניהם פשוטים ואם קצר מצע שכלי מהשתרע לפרש כל חילוקי הדינים כפי קיצור שכלי וכפי טרדת זמני די הוא לעת כזאת עד יערה עלי רוח ממרום:

מילתא דפשיטא היא דאשה כשרה לשחוט אפילו לכתחילה ואפילו קדשים כשרה בנשים. וכתב רבינו ברוך ראיתי בהלכות שחיטה שהביא ר' אלדד הדני הבא מעשרת השבטים וז"ל אמר יהושע מפי משה מפי הגבורה כל הזובח לה' ואין יודע הלכו' שחיטה אסור לאכול משחיטתו עוד אמר יהושע כל השוחט שחיטה שאינה הגונה בין בבהמה בין בחיה בין בעוף פגול הוא. ואם שחוט ערום פגול הוא. ואם שכור פגול הוא. ואם שחט ולא ברך ולא היה עליו סודר פגול. ואם לא הורחץ משכבת זרע ושכח ושחט פגול אבל אסור לשחוט בימי אבלו ואסורה השחיט' מיד האשה מיד הסריס מיד זקן שעברו עליו שמנים שנה ומנער עד שימלא י"ח שנה עכ"ל וחומרות בעלמא הן ולא נהגינן כוותי' מרדכי: ואני המחבר חושב בלבי אפשר כי כוונתו היא בקדשים. כי הם חומרות שהנהיגו בקדשים. וראיה מלשונו שכתב כל הזובח לה' וגו'. על דרך הכתוב זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו. ובסמ"ק כתב נשים שוחטות לעצמן אם יודעות הלכו' שחיט' ע"כ אף

כי התוס' כתבו בביאור שנשים שוחטות אפילו לכתחלה מנהג בכל גלות ישראל שלא ישחטו ומעולם לא ראיתי נוהג לשחוט ולכן אין להניחם לשחוט כי המנהג מבטל הלכה ומנהג אבותינו תורה היא:

פרק תתרסג

בעל העטור כתב אי ידעינן ביה דגמור אפילו לא אתחזק מותר לשחוט לכתחלה ואי לא ידעינן ביה אי גמיר אי לא לכתחלה לא ישחוט ואם שחט שחיטתו כשרה ואין צריך לבודקו ואפילו הוא לפנינו והרמב"ם חלק בין מומחה ומוחזק לענין לשואלו שכתב היודע הלכות שחיטה הרי זה לא ישחוט בינו לבין עצמו בתחלה עד שישחוט בפני חכם פעמים רבות עד שיהי' רגיל וזריז ואם שחט בינו לבין עצמו שחיטתו כשירה ולא כתב שצריך לשואלו אם הוא מוחזק ומי שאין אנו יודעים אם יודע הלכות שחיטה כתב שאם שחט בינו לבין עצמו שואלין אותו אם יודע הלכות שחיטה כשרה וא"א הרא"ש לא חלק אלא אם הוא לפנינו סומכים על החזקה בשניהם וכן הוא סבר' רב אלפס טורים. בא"ז פסק רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן דוקא בדיעבד אבל לכתחלה אין לסמוך על הרוב היכא דאפשר לברר. וכן משמע מלשון השאלתו' פ' בהעלותך מרדכי. מכאן נהגו באשכנז שלא לסמוך על שחיטת אדם אא"כ יש לו רשות לשחוט מחכם שבדקו וחקרו בדיני שחיטות ושחט לפניו ג' עופות:

פרק תתרסד

וכיון שרוב המצויין אצל שחיט' מומחין הן המוצא בהמה שחוטה כראוי במקום שרוב ישראל מצויין כשרה ואפילו נגנבה הימנו ומצאה שחוטה שאע"פ שהוא חשוד על הגנבה אינו חשוד על השחיטה וכתב הרמב"ם דוקא שמצאה בבית אבל מצאה בשוק או באשפ' שבבי' אסורה וכ"כ בעל העטור והרשב"א התיר אא"כ מצאה באשפה שבשוק. וכן א"א ז"ל התיר אפילו באשפה שבבית ולא אסר אלא באשפה שבשוק. טורים:

פרק תתרסה

משומד לעבודת כוכבים אוכל נבל' להכעיס. כתב הרשב"א שאין מוסרין לו לכתחלה לשחוט אבל אם ישראל עומד על גבו ושחט בדיעבד כשר. וע"י בדיקת הסכין תחלה או סוף וא"א ז"ל כתב שדינו כעובד כוכבים. טורים. משומד לעבודת כוכבים או מחלל שבת במזיד פעם אחת ואינו מפקיר עצמו לעשות בפרהסיא נראה דההוא לא מקרי משומד לאסור שחיטתו בדיעבד רבי' ברוך. מרדכי:

פרק תתרסו
לכתחלה אין להניח קטן לשחיטה אפילו אחרים עומדים על גבו ר"ת מרדכי. וכן נוהגים באשכנז אמנם בשאר מקומות ראיתי מקילין בזה ותמהתי:

פרק תתרסז
השוחט לשם הרים וגבעות לשם חמה ולבנה כוכבים ומזלות אין לו דין תקרובת עבודת כוכבים לאוסרה בהנאה אבל שחיטתו פסולה ופירש ר"י אפילו אין מכוין לעובדם. וכתב הרמב"ם אם מכוין לעובדם הוי תקרובת עבודת כוכבי' אינו מכוין לעובדם אלא לרפואה וכיוצא בזה בדברי הבאי שחיטתו פסולה ומותרת בהנאה טורים שחט לשם שר של הר או לשם שר אחד משאר הדברי' בין ששחט לשם מיכאל שר הגדול בין לשם שלשול קטן שבים הרי זה זבחי מתים ואסור בהנאה לר"י דווקא בנתכוון לעבדו. ולהרמב"ם אפילו לא נתכוון לעובדו טורים:

פרק תתרסח
אם שחט בסכין של משמשי עבודת כוכבים. בהמה שהוא מתקן בשחיטתו כתב הרב ר' שמשון יוליך הנאה לים המלח. וכמה הנאה כדי שכר סכין לשחוט בה. וא"א ז"ל כתב שא"צ דבהנאה מועטת כזו שרי בדיעבד טורים:

פרק תתרסט
שחט בסכין של אינו יהודי כתב הרשב"א אפילו יודע שאינו בן יומו צריך לקלוף מקום בית השחיטה דשומן הנדבק בדופן הסכין אין נפגם ונבלע בדופני בית השחיטה וכ"כ המרדכי. וא"א ז"ל כתב אפילו בסתם שאינו יודע אם הוא בן יומו אם לאו א"צ לא קליפה ולא הדחה ואם יודע שהוא בן יומו קולף מקום בית השחיטה אבל לא יכול לשחוט על דעת שיקלוף בית השחיטה דשמא ישכח ולא יקלוף טורים. וריב"ם היה מצריך קליפה לכל הבשר שחותך בסכין של אינו יהודי ולא נראה לר"י דדוקא בבית השחיטה מחמת דוחק הסכין מרדכי:

פרק תתרע
כתב הרמב"ם שחט לתוך הגומא אסור לאכול משחיטתו עד שיבדוק אחריו חיישינן שמא מין הוא. והרשב"א כתב אע"פ שאסור לעשותו אין שחיטתו פסולה שאין מוציאין האדם מחזקת כשרות עד שיבדוק ונמצא חשוד. טורים:

פרק תתרעא
אפרוח לאחר שיצא לאויר העולם מותר מיד. ור"א אוסר עד שיתפתחו עיניו ופסק רב אלפס כת"ק דשרי. וא"א ז"ל פסק כר"א טורים:

פרק תתרעב

אם עבר ושחט אותו ואת בנו ביום אחד. כתב הרמב"ם שמותר לאוכלן ובה"ג אסור לאוכלן בו ביום. טורים. כתב הרמב"ם תיש הבא על הצביה וילדה תיש אסור לשחוט הצביה ובנה ביום אחד. אבל אין לוקין עליהן. ע"כ ונראה שמותר לכתחלה. טורים:

פרק תתרעג

יש מן הגאונים שכתבו שלא התירו מסוכנת ע"י סימנין אלא בבהמת ישראל משום הפסד ממונו ובתשובה אחרת לגאון אם היא מסוכנת והיא של אינו יהודי מותר לישראל לשוחטה וליקח ממנה בשר ומותר לישראל לקנות' מן העובד כוכבים וכ"כ בעל העטור טורים:

פרק תתרעד

כתב הרמב"ם אפילו בפגימה קטנה ביותר מטרפת ולא הזכיר חגירת צפורן. וכ"כ הרשב"א שיעור פגימה כל שהוא ובלבד שתחגור בה כל שהוא אפילו כחוט השערה ואאז"ל פסק כדי שתחגור בה צפורן. טורים ומנהג לבדוק בצפורן ובבשר ולא בדבר אחר:

פרק תתרעה

אם המסוכסכת עומ' אצל הקתא צריך שיביא ולא יוליך אבל אם היא באמצע הסכין פסולה בכל ענין ורב אלפס פסק אפילו באמצע הסכין אם העוקץ כלפי ראש הסכין כשר אם הוליך ולא הביא שאין עוקץ הפגימה קורע אלא בפגעו ולא כשיורד ממנ' ואם העוקץ כלפי הזנב אז כשר אם הביא ולא הוליך וכ"כ הרמב"ם ורש"י כתב כסברא ראשונה ולזה הסכים א"א ז"ל טורים. אמר המחוקק מצאתי בשם המחבר שכתב כי מה דפסק רב אלפס אפילו באמצע הסכין אם העוקץ כלפי הראש הסכין כשר אם הוליך ולא הביא לשון זה צריך להבינהו באופן זה אם העוקץ אינו רוצה לומר חוד העוקץ שנהפך כלפי הראש אלא רוצה לומר מקום שבו העוקץ הוא כלפי הראש: אבל החוד מן העוקץ נהפך כלפי הקתא אבל אם מקום העוקץ הוא לצד הקתא וחוד העוקץ נהפך כלפי ראש הסכין הוא ההפך ואסור:

פרק תתרעו

אפי' אמר ברי לי שלא עשיתי אלא הולכ' בפגימה מסוכסכת אין נאמן דמלתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה אא"כ ידע בתחלה שיש בסכין פגימה. ע"כ נראה לפסול כל פגימה ואפילו מסוכסכת שנמצאה אחר שחיטה. ועוד שאין רגיל שתמצא ברישא דסכינ' מיסודו של הר"ר פרץ. וכ"כ סמ"ק מרדכי. וכן מנהג באשכנז:

פרק תתרעז
באשכנז נוהגים שלא לשחוט בסכין דומה לסאסאה מפני שאין אנו בקיאין בדבר:

פרק תתרעח
בספר המצות כ' יש נוהגין לקשור מטלית על הפגימה ולשחוט בו ואין לגזור שמא ישחוט בלי מטלית כיון שיש שם היכר גדול. עכ"ל ולא ראיתי נוהג כן באשכנז ובמרדכי מתיר ע"י קשירה דוקא סכין שנפגם בי"ט:

פרק תתרעט
אבשרא ואטופרא ואתלת' רוחתא י"א שעל הרוחות לא היה צריך מפני דבית השחיטה מרווח רווח ומיהו נהגו העולם לפסול כשנמצא פגימה מן הצדדין וגם אסמכוה רבנן אקראי ושחטתם בזה זה בגימ' י"ב בדיקו' וכן תופש עיקר רבינו יחיאל מפרי"ז מרדכי:

פרק תתרפ
שמעתי שר' ייקר הי' רגיל להכות הסכין בעץ קודם שהיה מצניעו ולא זכיתי לשאול את פי עצמו איך היה המעשה מרדכי:

פרק תתרפא
סכין שיש בו פגימות הרבה נדון כמגירה ואפילו בדיעבד פסולה ופירש"י אפילו כולה מסוכסכת. ובעל העטור כתב אם הם מסוכסכת כשרה בדיעבד אם שחט בענין שלא פגע העוקץ הפגימה אלא בדבר שהם אוגרות וא"א ז"ל הסכי' לפירש"י טורי':

פרק תתרפב
יש אומרים אם נגע הסכין במפרקת ראשונה ושחט בה אחרי כן אחרות ולאבד הסכין בלי בדיקת הסכין כל ששחט בה אחרי כן אסורי' שמא נכנס במפרק' הראשונ' וא"א ז"ל מכשיר בזה. טורים וכן רבינו יהודה בר קלונימוס וכן רבינו שמריה. מרדכי. אבל אם לא בדקו קודם השחיטה ונאבד אחרי כן שחיטתו פסולה ומיהו כתב א"א ז"ל טבח שיש לו סכין מיוחד לשחיטה ומקום מיוחד שמצניעו שם תמיד בחזקת בדוק הוא ואם שחט בו בלא בדיקה ונאבד שחיטתו כשרה טורים כ' בעל העטור אם נמצא עצם המפרקת שבור והסכין פגום על ידי היה מעשה ונשאלתי והשבתי כיון שדרך שחיטה נפגם לא דמי למשבר בה עצמות ופסולה. ורבותי נחלקו עלי ושאלתי פי ה"ר יעקב והשיב כדברי. טורים:

פרק תתרפג
כתב בעל העטור אם אחר שחיט' העוף הביא בהמה לשחוט או ששחט בהמה ראשונה ואחר כך הביא ממין אחר כגון חיה או עוף צריך לברך פעם אחרת אבל אם הוא ממין

הראשון א"צ לברך וא"א ז"ל לא חלק שבכלם צריך לברך פעם שנית טורים. ואם מתחלה כשברך היו לפניו אחרות כתב בס"ה אם כשמביאין לפניו האחרות יש עוד לפניו מאותן שהיו לפניו כשברך א"צ לברך על אותן שמביאין לפניו אך אם גמר לשחוט כל אשר לפניו צריך לברך על האחרות ואין נראה לחלק אלא כל מה שלא היו לפניו כשברך צריך לברך עליו אא"כ היה דעתו על כל מה שיבאו לו טורים

פרק תתרפד

כדי תפיס' רוצה לומר השיעור בושט למעלה אצל הראש ופירש"י כדי תפיסה ד' אצבעות ובה"ג פי' כדי שיאחוז בב' אצבעו' והוא רוחב אצבע ושיעור זה בשור הגדול טורים:

פרק תתרפה

בעוף לדעת רב אלפס אפילו לכתחלה די בסימן א' וכן רבינו ברוך והרמב"ם כתבו שצריך לכתחלה גם בעוף שני סימנין ולזה הסכי' א"א ז"ל טורים וכ"כ בספר המצו' ללשון אחר וכן המרדכי אותם ב"א שבודקין הסימנים לאחר שחיטה בנוצא ותוחבין בסימנין דרך הפה לראה דטעות הוא זה כי אין זה בדיקה דשמא לא נשחט הרוב ואנן רוב הנרא' לעינים בעינן מרדכי:

פרק תתרפו

בהמה אע"פ שרוצה לבשלה אף ע"פ שמנתח' צריך לחתוך הווורידין וכ"כ בה"ג הנך מוזרקי דבהמה צריך לחתכינהו בהדי סימנין אע"ג דאמר רב חסדא לא אמר רב יהודה אלא בעוף הואיל וצולהו כולהו כאחד זמנין דבהמה נמי צולהו כולו כאחד ולא נראה לא"א ז"ל טורים וכן לא נהירא לספר המצות מיהו תימא דמעשי' בכל יום שאנו מבשלי' וצולין עופות בלי נתוח ואע"פ שנשחט ולא נקבו הווורידין אלא נראה דדוקא אותן שצולין כאחד עם הראש אבל אנן שחותכין הראש א"צ:

פרק תתרפז

רש"י פסק כרב לחומר' עוף לעוף ור"ח פוסק כשמואל לקול' מבהמ' לעוף מרדכי. שיעור שהיה דמשערינן י"א ברביצה ועומדת לשחוט שאין משערין אלא בכדי חתיכת הסימנין לבד. וי"א שמשערין בכדי שיגביהנה וירביצנה וישחטנה וכן עיקר. ומיהו אין משערין בכדי שחיטת כל הסימנים אלא בכדי שישחט הרוב שהוא הכשר שחיטה וכ"כ הרמב"ם אלא שחלק בעוף שכתב כדי הגבהה והרבצה ושחיטה דקה ובגסה כדי הגבהה והרבצה ולזה הסכים הרא"ש אלא שכתב אע"ג דמשערינן כדי שחיטה גסה והגבהתה והרבצתה היינו דוקא לבהמה אבל לעוף לא משערינן אלא כדי שחיטת בהמה לחודה דלא מסתברא להקל כולי האי לשער בהגבהה והרבצת בהמה לעוף טורים. ואני המחבר

אומר כי באשכנז נוהגין שלא לשער ברבוצה. ולכן נוהגים להטריף בעוף שהייה כל שהיא דבשיעור מיעוט ישחוט רוב סימן אחד. וקיימא להו שיעור שהייה גסה לגסה דקה לדקה עוף לעוף וכן הוא בהל' שחיטה שלהן וכן פסקו ה"ג הלכה למעשה. וכן הוא במרדכי וז"ל שיעור שהייה כדי שחיטה אחרת דקה לדקה גסה לגסה ועוף לעוף ולא קיימא לן כר' יוסי בר' חנינא דאמר עד שיגבהנה וכו'. ויש להזהר כשאדם מתחיל לשחוט בעוף וחתך מעט עד שהדם יצא והגביה סכינו מן הצואר לא יגמור שחיטתו שמא חתך משהו מן הושט קודם שהגביה סכינו ושהייה פסולה במיעוט קמא דושט לדברי הכל ואפילו לא הגביה סכינו אלא מעט יש לחוש לפי דשהיית עוף מועטת היא מאד דשחיטת רוב סימן א' בעוף נעשת מהרה ואפילו אמר השוחט ברי לי שלא חתכתי רק מן העור אין סומכין עליו כיון שיצא דם ואף על גב דקנה סמוך לעור הוא ובקנה אין לחוש למעוט קמא. מ"מ לפעמים גם הושט סמוך לעור ע"י אחיזת סימנין שתופש בהן כשבא לשחוט ואם בא לשאול אחר שיגביה סכינו כיצד יעשה אומרי' לו שחוט את רוב הקנה ואחר השחיטה יהפוך הושט ויבדקהו דושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפני' ואם אין בקי בבדיק' לא יגמו' שחיטתו כלל אלא ימכרנ' לעוב' כוכבי' רק שימית העוב' כוכבי' העוף בפניו מרדכי וכ"כ הר"ר פרץ בהגהת סמ"ק:

פרק תתרפח

שהה במעוט סימנין בין בתחלה בין בסוף אסור והר"מ פי' במעוט קמא דוקא אבל אם שחט רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה אפי' שהה הרבה כשרה ולכן כתב שבעוף אין שייך שהייה בקנה שאם שחט רובו ושהה כבר נגמרה השחיטה וכשרה ואם שחט מיעוטו חוזר ושוחטו כל זמן שירצה וא"א כתב ובאשכנז ובצרפת נוהגין להחמיר כרש"י טורים לפי דעת ה"ג היכא דשהה במיעוט סימנין אפי' במיעוט בתרא עבדינן לחומרא וכן בשאר הלכות ולפי דעת ספר המצות כשר ובאשכנז נוהגין כמו ה"ג וטורפין הכל בין בקנה בין בושט בין בתחלה בין בסוף:

פרק תתרפט

לפי ר' אושעי' הלוי אסור לשחוט בסכין רעה בבהמה פי' מאחר ששחט רוב סימן הראשון שהה במעוט סימן הראשון קודם שיתחיל לשחוט השני כדי שיעור שהייה ונשארה בעיא זו בתיקו. אם שוחט באמצע הסכין אין לחוש אם ראשו מתכסה בעור כיון שהסכין במקו' ששוחט בו כנגד הסימנים אינו מכוסה. וכ"כ בספר המצות. והר"א ממיץ היה מחמיר גם בזה. טורים

פרק תתרצ

החליד במעוט סימנין מיבעיא ולא איפשיטא ליה ולחומרא. וגם בזה פירש"י במיעוט בתרא דלאחר ששחט רוב הסימן החליד תחת המיעוט ושחטו ממטה למעל' ואח"כ גמר השחיט' כדרכה וכן אם שחט רוב אחד בבהמה והחליד הסכין תחת מיעוט הנשאר ושחט סימן שני אבל במיעוט בתרא כשר. ואאז"ל כתב כרש"י טורים. החליד במיעוט סימנין מהו. רש"י ור"ת ורבינו אושעיא הלוי פי' מה שפירש ולפי שלא נתברר דבר זה ונחלקו בו הקדמונים בפי' בעיא זו יש לאסור כל שהייה וכל חלדה במעוט קמא ובתרא בקנה ובושט וגם יש להזהר בסכין רעה שלא לשהות ולהאריך במיעוט בתרא מרדכי:

פרק תתרצא

בתוספ' תניא היה שוחט וחתך הראש בבת אחת אם נתכוון שחיטתו פסולה ואם לאו כשרה. ואמר רבינו מאיר שמעשה היה ודקדק ראבי"ה ואסר על פי רש"י ולא נראה למהר"ם מרדכי ובאשכנז נוהגין להטריף אם שחט רוב המפרקת אפי' בהולכה והובאה ויש להחמיר כשתי לשונות דגיסטרא דלשון אחד פירוש רש"י גיסי תרי אפילו על ידי הולכה והובאה. אבל רוב הפוסקי' מתירים:

פרק תתרצב

הגרמה כיצד כגון ששחט שלא במקו' שחיטה וכבר כתיבנא לעיל דבמקום שחיטה בקנה משפוי כובע ולמטה ואם שחט למעלה ממקום שחיטה או שהתחיל לשחוט במקו' שחיטה ושחט מיעוט והטה הסכין חוץ למקום שחיטה וגמר שם שחיטתו פסולה אבל אם שחט הרוב במקומה והטה כלפי מעלה וגמר שם כשרה אפי' למי שפוסל שהייה וחלדה במעוט בתרא ודוקא ששחט רוב חלל הקנה אבל ברוב הטבעת לא סגי לפי שאינן מקיפות כל הקנה ואע"פ ששחט רובא עדיין לא שחט רוב הקנה חוץ מטבעת העליונ' שהיא מקפת כל הקנה ורש"י פוסל גם בזה שכתב בין שחט שליש והגרים שליש ושחט שליש בין הגרים שליש ושחט שליש ואפי' שחט ב' שלישים והגרים שליש הכל פסול ואאז"ל לא פסק כמותו במה שפוסל כששחט ב' שלישים והגרים שליש ובענין שחט שליש והגרים שליש ושחט שליש או אפכא אוסרי' הכל ואפי' הגרים שליש ושחט ב' שלישי' והרמב"ם הכשיר הכל חוץ מהגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש אבל שחט שליש והגרים שליש ושחט שליש או הגרים שליש ושחט ב' שלישים כשרה ולזה היה נוטה דעת אאז"ל וכל זה דוקא בקנה אבל בושט אפי' אם שחט בו כל שהוא חוץ למקום שחיטה קודם לגמר הכשר שחיטה פסולה אע"פ שגמר כל השחיט' במקומ' לפי שנקיבתו במשהו בשחיטות אשכנזיות כתו' שנוהגי' להטריף הגרמה אם לא שייר כמלא

חוט בטבעת הגדול' לצד הראש על פני כולה כרבנן דרבי יוסי בר' יהודה וכן ראיתי נוהג מורי אבי מהר"ר יהודא לנדא ז"ל וזה לשון המרדכ"י ובהלכות שחיטה שסדר ר' יחיאל ז"ל ראיתי שכתב ראוי לשחוט שיתרחק מטבעת הגדולה ולשחוט למטה דקיי"ל כל הצואר כשר לשחיטה כדי להסתלק מן הספק עכ"ל ר' ברוך. מרדכי:

פרק תתרצג

ומקום שחיטה בושט שיניח לצד הראש כדי תפיסת יד ועיין בהלכות גדולות כמו שיאחז בשתי אצבעותיו ורבינו שלמה פירש ארבע. ופירש הר"ר יצחק בר' מאיר ארבע אצבעות בשוורים גדולי' מכאן ואילך כל א' לפי קטנו ספר המצוה. ובקנה למטה עד בין אגפים. יש להסתפק אם למטה ממקום חבורין לגוף קאמר או למטה במקו' ששוכבת על העוף דהיינו למטה בסו' עצם על כנף המחובר לגוף מרדכי:

פרק תתרצד

נשאל מהר"ר יעקב מולן גדול הדור על אחד ששחט עוף כדרכו בהכשר ואמר גמר שחיטה מצא טבעת מהגרגר' שלם על הסכין והשיב דכשר דע"י גלגול הגרגרת נעשה זה. ע"כ:

פרק תתרצה

עיקור פירש"י ששחט בסכין פגום ונעקרו הסימנין. וה"ג ור"י כתבו שנעקר ממקומו הסי' נשמט ממקומו ואפי' בעו' אם נשמט סי' א' ושמט השני פסול. טורים:

פרק תתרצו

ואם נמצא הסימן השמוט שחוט כתב הרמב"ם אם לא תפש בסימנין כשרה שאי אפשר לשמוטה שתעשה שחיטה ובודאי אחרי השחיטה נשמט ואם תפש בסימנין הרי זו ספק נבלה ולא הזכיר שום בדיקה ויש מפרשים שאפי' תפש בסימנים מותר ע"י בדיקה שיבדוק אם נעשה קוד' שחיטה אם לאו. כיצד יביא בהמה אחרת וישחוט הסי' ואח"כ יעקרנו ממקומו אם שתי מקו' השחיטה שוות כשרה שכשם שזו נשחטה קוד' גם הראשונה נשחטה קוד' ואם השניה מאודמת יותר פסולה שזהו סימן שהראשונ' נשמטת קוד' שחיטה ואאז"ל כתב דלא מהני בדיק' אלא כשלא תפס אבל תפס לא מהני בדיקה ופסולה. טורי'. והלכ' שפוסלין הכל מאחר שאנו תופסי' בסימני':

פרק תתרצז

השוחט בשני' או בשלשה מקומות כשרה. פי' רש"י במקו' אחד בקנה רוב הסימן. ובמקו' אחר בקנה מיעוט הסימן ובשאלתות מפרש כגון שכל אותן המקומות בטבעת אחת וכיוצא בהן בושט ששחט בהקיפו של סימן כאן מעט וכאן מעט וכשתצטרף

החתכים תמצא בהן רוב. וכן מפורש בכתב רבי אלדד הדני עכ"ל ספר המצות ועוד פירש בשאלתות שאפי' חתך מעט בקנה למעלה לצד העור וחזר וחתך מעט לצד אחר זה שלא כנגד זה כשרה דמצטרפין עכ"ל:

פרק תתרצח

ניקבה הריאה אחר שחיטת הקנה קוד' ששחט הושט או נקבו המעים אחר שחיטת הושט קוד' שנשחט הקנה יש מכשירין ואין דעת אאז"ל כן כתב בה"ג השוחט יכסה ואח"כ יברך אע"ג דבכל המצות מברך עלייהו עובר לעשייתן הני מילי בתחילת המצוה אבל זו סיום מצוה היא. ובאמצע מצוה אין ראוי לברך הילכך מברך על השחיטה קוד' התחלת המצוה. ועל הכסוי אחר גמר המצוה. וכתב אדוני אבי ז"ל ולא נהגו כן טורים:

פרק תתרצט

השוחט בהמות או חיות או עופו' וסח בינתי' בדבר שאינו מענין השחיט' כתב בספר התרומה שספק הוא אם צריך לחזור ולברך על השחיט' כמו מי שסח בין תפילין או שמא כמו מי שסח באמצע אכילתו שאין צריך לחזור לברך המוציא ומאחר שספק הוא אסור להסיח בנתיים ובה"ג פסק שאם סח בין עוף לעוף מכסה אותו ששחט ואח"כ יברך וישחוט האחר ואין לנטות מקבלתם כל זמן שאין ראיה ברורה לסתור דבריהם ספר המצות. וראבי"ה מצא בתשובות הגאונים שצריך לברך על כל שחיטה ושחיטה שמא שכח וידבר בינתים דבר שאינו מענין השחיט'. ואין טעם זה נראה לי דאטו משום שמא ישכח יברך ברכה שאינה צריכה. וכן כתב רבינו שמואל בן חפני ור' קלונימוס מרומ"י לברך על כל שחיטה ושחיטה. וכתב באור זרוע נראה לי לקיים דברים בשני מינים כגון חיה ועוף שאז צריך לברך על כל שחיטה ושחיטה. מיהו נראה בעיני לפי האמת דאפי' בהמה וחיה עוף ברכה אחת לכולן הואיל וברכותיהן שוות מרדכי. וכן המנהג עוד מצא ראבי"ה בתשובות הגאוני' מי ששחט והזיד ולא ברך על כסוי הדם אסור לו לאכול ממנו אבל לאחרים מותר והוא חייב מלקות מרדכי. פירש רבינו חננאל שור הבר שקורין בופיל"ו רבותינו הגאונים נמנו עליו שמכסין את דמו. ולא אפשיטא אי חיה היא אי בהמה וחלבו אסור מספק וכן הלכה. מרדכ"י. אני המחוקק מצאתי בשם המחבר וז"ל. אמת הוא כי הערוך פירש כן בערך שור. אבל רבינו ישעיה האחרון כתב שהבופל"ו הוא מריא בלשון הקדש. ולפי פירושו אין לספקו בחיה. וכן מנהג שאין לכסות דם שחיטתו:

פרק תתש
כוי שהוא ספק חיה וכלאי' הבא מבהמה וחיה צריך לכסות דמו. אבל אין לברך עליהן מפני שהוא ספק. ובעל העטור כתב דמברכין עליהן ולא נהירא להרא"ש. כתב בעל העטור צריך להזמין העפר למטה לשם כסוי ואאז"ל כתב שאין צריך שיתננו לשם כסוי וכן המנהג:

הלכות טריפות

פרק תתשא
נפחתה הגלגולת ונחסר ממנה כסלע כתב רש"י שהוא טרפה. וכן כתב הרמב"ם שאם חסר כסלע טרפה ואם נקבה נקבים שיש בהם חסרון אם יש בכולן כסלע טרפה. ולפי זה צריך לומר מתניתין דקתני ואלו כשרות וקא חשיב נפתחה הגלגולת מיירי כשאין בו כסלע ובעל העטור כתב שהיא כשרה. וכן יראה מדברי אדוני אבי ז"ל שהביא משנת ואלו כשרות גלגולת שנחבסה כפשוטה ולא חלק:

פרק תתשב
המוח יש לו שני קרומין זה על זה ואם נקב זה בלא זה בהא איכא פלוגתא ורבינו תם אוסר בנקב העליון לבד ומתיר בנקב התחתון לבד ורב אלפס אוסר בנקב התחתון ומתיר בעליון. ורבינו אליעזר כתב שמותר עד שינקבו שניהם. וכן יראה מדברי הרמב"ם וכן מסקנת אדוני אבי ז"ל טורים:

פרק תתשג
נפסקה חוט השדרה כנגד עובי הפיצול של פרשה שלישית פי' הרשב"א יראה שהיא טרפה ויש מתירין ובעוף טרפות החוט עד בין האגפים התחלת המקום שהם מחוברין בו בגוף והרשב"א כתב עד כלות מקום חבורן בגוף ולא נהירא:

פרק תתשד
כתב הרמב"ם נטל לחי העליון טרפה אבל התחתון כגון שנגמם עד הסימן ולא נעקרו הרי זה מותר. ואני כתבתי למעלה שאפי' נעקרו רובן מהלחי אם המיעוט נשאר מחובר במקום אחד כשר עד שיעקרו כולן או שלא נשאר המיעוט במקום אחד וגם אני תמה על מה שאסור לחי העליון כיון שאינו מפורסם וכי יש להוסיף על הטרפות ואין לדקדק מדהכשיר בתחתון מכלל דבעליון טרפה דלגופיה אצטריך לאשמועינן אע"ג דסימנין מחוברין בו כשרה וכ"ש בעליון טורים:

פרק תתשה

אם שני העורות מן הושט אדומים או שניהם לבנים כתב בעל העטור שא' מהן לקה וחברו מגין עליו והוה ליה כנקב זה בלא זה ואיכא מ"ד שהוא טרפה. וכתב א"א ז"ל וכן נראה לי דלא דמי לנקב קטן דחברו מגין עליו אבל הכא שכולו לקוי אין מתקיים ע"י השני. כיצד יעשה אם עוף הוא בודק הקנה מבחוץ ושוחטו ואח"כ מהפך הושט ובודק' בפני'. ובעל העטור כתב וגם אם בהמה היא שוחט' ובודקה בפנים אם יש בה קורט דם פסולה ואם לאו כשרה ולא חיישינן שמא במקום דם שחט דמנכרא מלתא ע"כ. ודבר קשה הוא להתיר בבהמ' שמתלכלך בדם שחיטה ואין קורט של דם האדום ניכר בו. ופירש"י דהוא הדין נמי לענין אין לו בדיקה מבחוץ וא"א ז"ל כתב שנקב ניכר בו מבחוץ אע"פ שהוא אדום ויש מחלקין כשהנקב במקו' ידוע יכול לבודקו אבל כשאינו במקום ידוע אינו יכול לבודקו ואם היא בהמה אין לו תקנה שאי אפשר לשוחט ולהופכו ואח"כ לבודקו דשמא שחט במקום נקב טורים:

פרק תתשו

עוף הבא לפנינו וצוארו מלוכלך בדם פירש"י שאין חוששין לספק דרוס' לבדוק מקום המלוכלך. וריב"א פי' שא"צ בדיקה כלל דלא חיישינן לנקובה אלא צריך בדיקה משום ספק דרוסה:

פרק תתשז

אמר עולא ישב לו קוץ בושט אין חוששין שמא הבריא. ורוב המפרשים פסקו דלא כוותיה אלא חוששין שמא הבריא ופירש"י הבריא נקב מלשון וברא אתהן בחרבותם וצריך בדיקה למאן דאמר ושט יש לו בדיקה בנקב. וי"מ הבריא מלשון בריא שמא נקב ונתרפא ואמרי' קרום שעלה מחמת מכה בושט אינו קרום וכן כתב הרמב"ם שהיא ספק נבלה שמא נקב הושט ועלה הקרום במקום הנקב. וכתב הרשב"א במה דברי' אמורי' כשנמצא קורט דם בושט או סביב הקוץ אבל לא נמצא עליו קורט דם בידוע שהוא לאחר שחיטה וכשרה. ומקצת המורים אסרו בין כך ובין כך ולזה דעתי נוטה והר"ר אליעזר בר נתן פסק כעולא דאין חוששין אפי' בקוץ התחוב ובכל ענין כשר. ולזה הסכים הרא"ש ואפילו לדבריו אם יש עליו קורט דם מבחוץ ודאי טרפה דודאי נקב כולו:

פרק תתשח

ר' אומר אפ' נטל כל הזפק כשר ובעל העטור כתב קיימא לן כר' אבל בתשובת הגאונים כתבו מדקאמר וגגו של זפק נדון כוושט ש"מ לא קיימא לן כר' דאמר אפי' נטל דהא איכא מקום דאפי' בנקב לבד טרפה טורים. נפחתה הגרגרת פרש"י נפחתה כמין דלת שלא

נטל הפחת אלא תלוי ועומד זקוף שם כדלת על פי הארובה אם הפחת גדול כדי שיכנס ויצא בו איסר וזהו יותר מאיסר טרפה ואם לאו שאינו אלא כאיסר מצומצם כשרה כיון שהדלת סותם הנקב והרמב"ם כתב נפחתה נקב מפולש משני צדדים כדי שיכנס ויצא בו איסר טרפה. וכ"כ רב אלפס שכיון שנקבה משני צדדים נטרף בשיעור קטן. טורים:

פרק תתשט

הקנה בסופו משנכנס תחת החזה מתפצל ומשם יפרד לשלשה ראשי' האחד נוטה לצד הלב והאחד לכבד. והאחד לריאה ופירש רש"י דשל לב ושל ריאה נקיבתן במשהו ושל כבד דינו ככבד ור"ח פסק בשלשתן נקיבתן במשהו טורי':

הלכות טרפות הריאה

פרק תתשי

אם חסרה הענוניתא דורדא. פי' רש"י דכשרה ואם יש לה שנים טרפ' ור' אפרים אוסר כשהיא חסרה ומכשיר בשנים. וכן רבינו יצחק בר' אברהם מכשיר בשנים. כי על אחת לא היה מסתפק רק על שנים. ולפי דבריו אם אין לה אפי' אחת טרפה. וכן סובר רבינו יקר ובסמ"ג מטריף כשאין לה שנים. והגאונים מכשירין בין אם אין לה כלל בין אם יש לה שנים. טורים:

פרק תתשיא

נשאל אדוני אבי מהר"ר יהודה לנדא ז"ל על עינוניתא דורדא שנמצאת חדודה בראשה ולא עגולה כמנהג' אם נקראה שנוי וטרפה או לא והשיב וז"ל הנני כותב לך לשון הבדיקות שלי אם אין לה חריץ כתואר עינוניתא דורדא טרפה. ואם היא גדולה יותר מדאי כאונא הסמוכה לאומה. אז שינתה תוארה שיש לכל ורדא או שפחותה מעלה הדם בנפיחה הרי היא כאונא וטרפה עכ"ל הבדיקות. לשון תואר רוצה לומר צורתה הרגילה בה וא"כ זו שהיא משוכה כאונא ולא עגולה יש להטריפה והא דקא אמרינן למאן דאמר אם נמצאו שתים שהאחת עולה למנין אונא שחסרה לא קשיא דודאי באונא אין קפידא אם אינה משוכה דדוקא בענוניתא אמרינן שינתה תוארה טרפה ולא באונות דדיני הטרפות תלויות בדרכי גדול הריאה וקים להו לרבנן דאונא פעמים עגולה ופעמים חדודה אבל עינוניתא דינה עגולה עכ"ל

פרק תתשיב

כל יתר כנטול דמי מעשה בא לפני רבותי בתרנגולת שהיה לה במקום צומת הגידין למעלה בירך אצבע אחד יתיר והיה בו עצם וצפורן ונחלקו בדבר. יש אוסרין מטעם כל

יתר כנטול דמי ויש מתירין ואומרין דוקא רגל הוא יתר וטרפה. אבל אצבע לא הוי יתיר וכשרה. וזה אשר השיב הר"ר יהודה משפירא דעתי נוטה דלא שייך לומר יתר כנטול דמי אלא ביתרת שיש כיוצא בו ועומד. כגון בת חמש רגלים דוקא רגלים אבל דבר אחר לא. כגון שעלתה שם יבלת ובה עצם אינה אסורה. וכמו שני מעים היוצאים ותרי סניא דיבי שהן כיוצא בהן וכ"כ המרדכי בשם ראב"ן. וכן כתב מוהר"ר יצחק בר משה וראב"ן כתב בספרו אירע מעשה לפני רב קלונימוס בר' יהודה ובימי ר' יצחק חמי בעיר מגנצ"א ואני אליעזר בר נתן בכבש שהיה מעי יוצא כאורך אצבע מן המעים והיה סתום אותו מעי בסופו והרעי בא מן המעים לתוכו ומתוכו יוצא אל המעים. וישבנו לדון בהלכה והסכמנו כלנו להתיר. כי בעוף יוצאין מן הקורקבן שני מעי' אחד אל הזפק והשני הוא אל המעי' אבל הכא מעי היוצא אין זה כנגדו בעוף ואין להוסיף בטרפות שמנו חכמים. עכ"ל הראב"ן:

פרק תתשיג

יתרת בדרי דאוני דכשר כתב בעל העטור דלא מכשרינן אלא כשעומדת ממש בסדר שאר האונות אבל אם היא ביני וביני רוצה לומר תחת האונות לצד פנים כמו הוורדא טרפה בין בימין בין בשמאל. אבל הרמב"ם כתב כל מקום שהוא כלפי פנים הריאה אין התוס' אסור אלא א"כ יהיה בגובה. ואאז"ל הסכים לסברת בעל העטור. וכתב אם נמצאת הוורדא בצד שמאל טרפה. וכן פסקו ר"ת ורבינו יצחק. ורבינו ברוך כתב בשם רבינו יהודה בר' קלונימוס ומשם ר"י מביה"ם דמותר. היתה חסרה מאונות הימין כתב הרמב"ם שהורדא משלמת אותה. ורש"י כתב שאינה משלמת טוב להחמיר טורים ובסמ"ג מטריף:

פרק תתשיד

כתב הרמב"ם נמצאו שתי אונות באונה אחת ואין נראות כשתים דבוקות אם היה ביניהם כמין עלה הדס בין בעיקרן בין באמצעיתן בין בסופן כדי שיוכר בהן שהן שתים דבוקות מותרות ואם לאו טרפה. ויש שכתב אי סריכין מעקרן עד סופן מייתינן סכינא ומפרקינן לה אי מפקא זיקא בינייהו חדא היא וטרפה ואי לאו כשרה ולישנא דתלמודא משמע כפי' רש"י דאי איכא הכירא כל שהיא כשרה וכן עיקר. עכ"ל הרא"ש. נקבה הריאה ואין מקום לתלות והדבר ספק אם נקב מחיים אי לאו עושין נקב אחר אצלו אם הן דומין כשרה ומדמין מגסה לגסה ומדקה לדקה אבל מגסה לדקה ומדק' לגסה לא ופירש רב אלפס שמדמין מריאה לריאה אחרת רק שתהי' הבהמה אם גסה גסה אם דקה דקה ורש"י פירש שאין מדמין מבהמה לבהמה אחרת ואפי' באותה בהמה דוקא מאונא לאונא ומאומא לאומא אבל לא מאונא לאומא. ולא מאומא לאונא וכן היא מסקנת א"א ז"ל.

טורים. לשון הרמב"ם אחד מסמפוני הריאה שנקב אפילו לחברו טרפה ויראה מלשונו דכל שכן אם נקב לבשר. ולא נהירא טורים:

פרק תתשטו

נימוח בשר הריאה כמים בפנים כשרה ובלבד שיהיו כל סמפונותי' קיימין ופי' רב אלפס דוקא שיהא מחוי המים זך אבל אם הם עכורין או סרוחין טרפה. וכ"כ הרמב"ם. והרא"ש הכשיר אף בעכורים או סרוחים:

פרק תתשטז

כתב הרמב"ם חסר מגוף הריאה אע"פ שלא נקבה הרי היא כמו שחסר שאר האונות. ובעל העטור כתב שהיא כשרה כיון שהעור קיים אע"פ שנפגמה והכי מסתבר. טורים:

פרק תתשיז

ריאה שיש בה אבעבועות אפי' הן גדולות הרבה ומלאות מים כשרה. ומיהו לרב אלפס צריך שלא יהיו עכורין ולא סרוחין. וכ"כ הרמב"ם ריאה שיש בה אבעבועות אם הם מלאות רוח או מים זכים או לחם הנמשכת או ליחה יבשה וקשה אפי' בנפיחה מותרת ואם יש בה ליחה סרוחה או עכורה טרפה. וכתב עוד כשמוצי' הליחה ובודק אותה צריך לבדוק הסמפון שתחתיה אם נמצא נקוב טרפה. והרא"ש מתיר אפי' בעכורין וסרוחין. וגם לא הזכיר בדיקת הסמפון. טורים:

פרק תתשיח

מסיק רבינא שאין חלוק בין ריאה שהאדימה מקצתה לריאה שהאדימה כולה. ופירש"י האדימה כעין דם רע הנקבץ שקורין שנטרור"א בלע"ז וכשרה כדאמרינן שם אדומה כשרה מדר' נתן. ור"ח פי' שאין חלוק וטרפה אפילו במקצתה. וכן בפסקי הלכות שנכתבו בה"ג של רבינו יעקב שמה שאמרו אדומה כשרה מדר' נתן זהו כשהוא מתלבנת כמו שרגילה להיות כשנופחי' אותה. עכ"ל ספר המצות וכן במרדכי:

פרק תתשיט

אוכמי אוכמי כשר פירש רש"י שיש בה מיני מראות שחורות. והא דאמרי' כדיותא טרפה היינו ברובא: ומעשה בא לפני ר"ת והכשיר מעשה זה אבל תימא הוא עכ"ל. ע"כ נראה כפי' האלפסי דאוכמי דהכא היינו כי כוחלא דאמרינן לקמן דכשרה וכן פ' בעל ה"ג:

פרק תתשכ

י"א סרכא כסדרן צריך בדיקה לראות אם עולה בנפיחה. אבל רב האי גאון כתב דאפי' בדיקה אינה צריכה. ולזה הסכים הרא"ש טורים. פירש"י דלא מקרי שלא כסדרן אלא

שנסרכו שתים החצונות ממעל לאמצעית או מתחתיה אבל כל שנסרכה לאונא שאצלה בין מחתוך לגב ואפי' מגב לגב כשרה. אבל שאר כל הפוסקים פסקו דלא מיקרי כסדרן אלא בשתים זו אצל זו מחתוך של זו לחתוך של זו אבל מגבה של זו ואפילו מחתוך לגב או מחודו של זו לחודה של זו שאצלה אסורה. ור"ח כתב דאפי' מחתוך לחתוך אין מתירין אלא אם נסרכת כלה מראשה לסופה שכל שיש פלוש ביניהם בראשן או באמצעיתן או בסופן מתנועעת זו מזו. ולא הורו כן הגאונים אלא כל שהוא מחתוך לחתוך שאצלה אפי' נסרכת באלכסון מראשה של זו לסופה של זו כשר וכן נוהגים בכל המקומות טורים. לדעת רש"י אין סירכה בלי נקב לפיכך אף כסדרן צריך בדיקה בנפיחה לדעת אם נסתם כל הנקב. וכ"פ בהלכות טרפות של רבינו גרשום. וכ"כ בתשובת הגאונים כתב יד רבינו יוסף טוב עלם. ולפי פי' זה פסק רבינו שמשון מא"י בשם ר"י שבכ"מ שצריך בדיק' אין אנו בקיאין בדבר לפיכך אף כסדרן לא נכשיר ורש"י חולק על פסק זה ואומר שאנו בקיאין בבדיקה בזמן הזה ונוכל לעמוד על הבדיקה. ולדעת ר"י יש סירכא בלא נקב אלא שסופה להתפרק ולהנקב ולפ"ז כסדרן מותר בלי בדיקה. וכן העידו לפני ריב"א כי ר"ת היה מתיר כסדרן בלי בדיקה מפני שהדבר יצא מפי הגדולים. אמנם במקום שהיה רואה שהקרום שקורין טיל"א יש בין אונא לאונא מעיקרה עד אמצע אומה כי אין לחוש שאינו סירכא שרגיל כן למצוא בהרבה בהמות עכ"ל סמ"ג. ואשכנז מטריפין כסדרן כשאין קרום דק ואין בודקין בנפיחה ובאיטלי"א מכשירין ובעל הערוך מטריף סרכה כמין חלון והגאוני' מתירין וכן ר' יהודה התי' הלכה למעש' וכ"פ הרמב"ם וכ"כ ר"י בכתב ידו וכן רבינו גרשון וה"ג והאלפסי. ובתשובות הגאוני' לא מצינו חילוק זה. וכן נוהגים ברוב גליות אדום ובארץ ישמעאל. עכ"ל ספר המצות. ובאשכנז נוהגי' להטריף חלון בקצת מקומות. ובסמ"ק כתב אם סריכי תרי אוני כסדרן צריכה בדיקה בנפיחה ואנן דלא בקיאינן בנפיחה טריפה. י"א שהיא טרפה אפילו ע"י בדיקה בשם ר' נתנאל עכ"ל. ובהגהת סמ"ק לדידן דלא בקיאינן בבדיק' כל סרכה טרפה. ומיהו כי ליכא סרכה כי אם קרום ההולך מאונא לאונא כסדרן רגילין להכשיר היכא דליכ' חלון והוא דאית ליה חתוכא דאוני ואני המחבר אומר כי שמעתי בשם חכמי הדור שמה שכתב בעל סמ"ג שהקרום שקורין טיל"א בלעז יש בין אונא לאונא זהו קרום דק אבל כשהוא עב נחשב לסירכא:

פרק תתשכא

אונא הנסרכת באומא שאצלה מחתוך לחתוך היה ר"ת אוסר וכן סמ"ק. והרא"ש ז"ל כתב ונהגו העם להתיר וכ"כ הר"ר יהודה אלבצרלוני בשם הגאונים טורים. ואונא הסרוכ'

באומא במגנצא ובקלונייא נוהגי להתיר כרש"י וכן הרמב"ם פי"א וכן רבינו גרשום ור"א ור' נחשון ור"י בר יהודה ורשב"ם כלהו מכשירין. ור"א הגדול ור"ת ורב יוסף גאון אוסרי וכן נוהגי בגרמייז"א ור"ת כתב כל המאכיל אונא באומא כאלו מאכיל טרפות לישראל. מרדכי. ואונא באומא רבינו יעקב בר יקר התיר ויש אוסרין וכן ר"ח וכן רבינו משה גאון. ובתשובת הגאונים רבו המתירים. וכן רש"י התיר בתשובה וכן רבי' מנה כתב שמנהג פשוט בישראל להתיר. ובכל צרפת נוהגי' אסור על פי ר"ת עכ"ל ספר המצות. ובאיטלייא נוהגים היתר ע"פ ר' משה. ובאשכנז נוהגים אסור:

פרק תתשכב

והוא דסביך בבשרא פרש"י היינו דוקא שנסבכ' ונאחזה הריא' בבשר שבין הצלעו' אבל לצלעות עצמן לא. והרמב"ם התיר אי סביך בעצם ובשר. וכתב רבי' יצחק וכן בעל ספר התרומה וז"ל ועתה נוהגים להטריף כל הסרכות ואין בודקין לא בפושרי ולא בנפיחה. ומעשה בא לפני ר' יהודה מפרי"ז בריאה הסבוכה בבשרא ומשמש בה ידא דטבחה והכשירה ושאלו הטבחים אם גם הם יעשו כמותו ואסר להם לפי שלא היו בקיאין כמותו לדעת מהו סביך וכתב רבי' ברוך והטיל חרם על כל קהל פרי"ז שלא לאכול ממנה. מרדכי:

פרק תתשכג

הא דאמר רב נחמן ריאה שנקבה ודופן סותמתם כשרה ומעמידה כשסרוכ' במקום חתוך האונות במצר החזה שאותו קרום מתקיים. ופסק בה"ג שסרכא זו כשרה בין באונה עצמה בין בגובהה בין בגגה. וכן נמצא בתשובת רבינו גרשם ז"ל. ופירש"י דוקא שנסרכה בבשר שבין הצלעות אבל בצלעות עצמן סופה להתפרק. ורבינו גרשם כתב שאין חלוק בזה אלא שצריך לגוררה עם הבשר שבין הצלעות ולבודקה בנפיחה אם אינה מבצבצת כשרה וכן בדסביך בבשר מצריכין הגאונים בדיקה בנפיחה. וא"כ לדברי רבינו שמשון נאסר הכל מפני שאין אנו בקיאין בנפיחה. וכ"ש אם יש סרכה מן הריאה לשומן הלב או לטרפשא הכל נאסר. ומורי רבי' יהודה הורה הלכה למעשה להתיר כל סרכה הדבוקה בדופן במקום חתוך האונות בלי שום בדיקה ואני רגיל לומר כי במקום שכלה מראות הצלעות והוא החזה הניתן לכהן אין מועיל שום סתימה עכ"ל ספר המצות. כתב בעל העטור אם נקב באונא וסרכא מן האונה לדופן שכנגד האומא כשרה. אבל הרא"ש כתב אם הסרכא יוצאה מבין חתוך שבין אונא לאונא ונסרכת לדופן או מגב האונות ונסרכת לדופן חוץ למיצר החזה טרפה שאין דופן סותמתה. לה"ט. וכתב ראבי"ה מעשה בא לידינו באומא הסרוכה לדופן בצד ימין ולא היתה ריעותא בדופן ולא הי' לריאה כי אם

שתי אומות והבנתי בענין כי מקום הסרכא היה ראוי להיות אונא ולא אומא ולא היתה שיעא כאופתא אותו המקום של האונות וקצת חתיכ' ופירוד היה ניכר מעט מלמעלה של מקום הסרכא לאומא והכשרתי ע"פ רבותי. מרדכי. הא דדופן סותם דוקא כנגד הבשר שבין הצלעות והוא מסובך ונאחז היטב לבשר אבל אם הוא כנגד הצלעות אינו סותם. ואם הוא כנגד הבשר וגם כנגד הצלעות בזה כתב הרמב"ם אבא מורי מן האוסרי' ואני מן המתירי'. והרא"ש כתב ואני רואה דברי האוסרי' כיון דבעצמות לבד לא הוי סתימה הוא הדין נמי בעצם ובשר. ורב שר שלום גאון התיר אפי' אינו מסובך הרבה בבשר אלא סריך בו מעט וכ"כ רבינו גרשם והוסיף להתיר פי' סריך בצלעות אלא שהצריך בדיקה ולא משום ריעותא דצלעות שאף בסריך בבשר היה מצריך בדיק' ולא היה מחלק בין בעצם בין בבשר בשניהם היה מתיר בסריך וע"י בדיקה. והעיקר כמו שכתבתי דלעצם אפי' בדיקה לא מהני ובבשר שרי אפי' בלי בדיקה ובדסביך. טורים. ומנהג באשכנז להטריף כל סרכא הדבוקה לדופן אפי' בבהמת ישראל מאחר שפסקו כן שני שרי צבאות ר"י בעל התוס' ובעל ספר התרומה. אמנם האטילייני נוהגים להתיר כפי דעת הרמב"ם כי ברוב המנהגים נוהגי' אחריו והמחמיר תע"ב לשון המרדכי. ועתה מחמירין ואוסרין כל מקום שנסרכו האומו' וסימניך אומה הרשע':

פרק תתשכד

ריאה הנקוב' במקום שאין דופן סותמתה דהיינו אם האומ' חוץ ממקום חתוכי דאוני כתב הרמב"ם דמפרקינן לא אם נמצאו מכה בדופן אפי' יש ריעותא בריאה כגון שהעלתה צמחין כשרה אפי' בלי בדיקה. ולדעת רב אלפס אם יש מכה בדופן אפי' אין ריעותא בריאה ג"כ אסורה ואפי' בדיקה לא מהני. וי"א דכשרה בלא בדיקה ומתירין כשיש מכה בדופן ואין ריעותא בריאה אפי' בלא בדיקה. ולדעת רש"י ור"י לעולם אינה ניתרת אפילו בבדיקה אא"כ יש מכה בדופן ואין ריעותא בריאה. אלא אם שניהם שווים בין יש ריעות' בשניה' או אין ריעותא בשניהם לא מהניא בדיקה. וכ"ש אם יש ריעותא בריאה ולא בדופן וכתב הרא"ש בתשוב' דלא שרי ע"י מכה ממש שבדופן אבל אם יש בו בהרות שחורות אינו סימן מכה כי אפשר שבאו מחמת המכות שהכו הבהמה על גבה שכן דרך מקום המכה להשחיר. אבל נשבר הצלע אע"פ שחזר ונקשר קרינן ביה שפיר מכה. הני תרתי בועי דסמיכי להדדי לית להו בדיקה לאכשורי. בה"ג כתב בועא בשפולי ריאה טרפ' והיינו שהיא נראי' משני צדדין ודומה לשתי בועות ובתשובות הגאוני' בועי דמתחזי בשני צדי הריאה טרפה אע"פ שאינה עומדת בשפולי הריאה וזהו דוקא כשעומד כנגד דרי דאוני וחיישינן שמא נימוח מבפנים ואיכא חסרון מן הסמפונות וטרפה בכל שהוא

וכבר נחלקו חכמי הדור על בועא בשפולי ריאה ר"י בר יהודה ורבינו יצחק הלוי מכשירין ובמגנצ"א אוסרים. והעם נהגו עתה להכשיר בין שפכי להדדי בין לא שפכי להדדי בבועא הנכרת בעבר שני דלא חשיב כתרתי דסמיכן להדדי. וכתב ראבי"ה שתי בועות שיש בהן מוגלא אם הן רחוקות כשרה שמקיפות בשר לכל אחת. וכ"כ זקני ראב"ן. ואם לגמרי סמוכות זו לזו טרפה אפי' עולות בנפיחה והא דמכשיר צמחים וטנרי הם כמו סלעים כשאינו סמוכות זו לזו. והיכא דתרי בועי סמיכי ויש בהן מים זכים רפיא בידי ויותר נ"ל להתיר מלאסור. אבל מצאתי בשם רשב"ט בועי פירוש כמו פורח אבעבועות שקורין קוייטורי"ש בלעז אבל צמחי דשכיחין שקורין בועות לאו בועות נינהו אלא צמחין ואין לחוש אי סמיכי להדדי כן נראה לרבינו יעב"ץ עכ"ל. המרדכי:

פרק תתשכה

בועא בשפולי אומא או בשפולי אונא ואין לו היקף בשר בה"ג פסק דחסרה היא. וכ"פ ר"י אבל רבינו שמואל בר חפני הכהן מכשיר בשפולי אונא אפי' בלי היקף מפני שהוא במצר החזה ע"כ ומנהג באשכנז להצריך חוט בשר מקיף:

פרק תתשכו

יש אומרים כל היכא דתלינן בדופן אין חילוק בין אם סמוכה כלה לדופן או סרוכה לו והרא"ש כתב דוקא סמוכה כלה לדופן אבל סרוכה לא תלינן ריעותא בדופן אלא בריאה. ואם כל הריאה דבוקה לדופן בלי שום פילוש ובלא שום פירוד יש מתירין ע"י שמפרידין אותה מן הדופן בנחת ואם עולה בנפיחה כשרה ויש אוסרין וכן עיקר. וכל בדיקה דהכא היינו שמנפחין לה במיא דפושרא אי מבצבצא טרפה. וכתב א"א ז"ל ובאשכנז וצרפת נוהגים להטריף הכל. לה"ט:

פרק תתשכז

כתב בעל העטור שאם האונא והאומא נסרכו יחד בסרכא אחת אל הדופן אם רוב הסרכא מן האומא ומיעוטא מן האונא תלינן דעיקר הנקב היא באונא וסרוכי סרוך באומא וכשרה. ואם רובא מן האונה טרפה וכן ריאה הסרוכ' לחזה ולדופן אזלינן בתר רובא. וכן נמי אם יש מכה בדופן והסרכא במקום המכה וחוצה לה בכולהו אזלינן בתר רובא: מאי נפקא מינה ברוב שכנגד הדופן שחשוב כסתום אכתי איכא מיעוטא שלא כנגדו שאינו סתום. והרא"ש הסכים לסבר' בעל העטור. טורים:

פרק תתשכח

ריאה שנסרכת לאחד מן המקומות שהנקב אין פוסל בהן כמו לחזה ולגרגרת ולשמנונית ולטרפשא בזה כתב הראב"ד ז"ל שדינא כסרוכה לדופן שאם יש בה מכה תלינן להקל

כמו שתולין בדופן. והרמב"ן כתב שאין תולין אלא במכה שבדופן ולא במקום אחר. וכ"כ הרא"ש דוקא בדופן שהוא רחב ולחותו מרובה נחטת הריאה אליו אבל לא לשאר אברים. טורים:

פרק תתשכט

מר יעקב גאון הורה לאחוז בקנה ולנענע הריאה ג' או ד' פעמים יפה יפה וכל סרכא שתנתק ע"י נענוע זה כשרה. ועל זה נוהגי' במקצת מקומות להכשיר כל סרכא שתנתק כשהטבח מכניס ידו בנחת לבדוק ואומרים שאינה סרכא אלא ריר בעלמא שנתפשט מלחו' הריאה שהסרכא אפי' אם יפרוק אותה כל היום באצבעותיו הולכת ומתחזקת. והרשב"א כתב כל סרכא שאמר אין הפרש בין שתהיה עבה וחזקה ובין שתהי' דקה מן הדקות ולא כהללו שממעכים ביד ואם נתמעכ' תולין להקל וכל הנוהגי' בזה מאכילין טרפות לישראל שזה לא שמענו לחכמים בשום מקום. טורים:

פרק תתשל

אבל מגבה אפי' כטרפא דאסא טרפה. שמעתי מא"א שכל מה שהטריפו מגבה לא שנא באומות ולא שנא באונות מלבד האונ' של ימין הסמוכה לגרגרת במיצר החזה אצל הצואר ממש התחתונה שהיא העליונה דאפי' אם יש על גבה כטרפא דאסא נמי כשר מפני שדרכ' להתפצל כן וכן הורה רבינו זקני הלכה למעשה אבל בכל שאר האונות טרפה. ורבינו ברוך כתב בשם רבי' יצחק בר יהודה דאם הוא בציר מטרפא דאסא וע"י נפיחה הוי כטרפא דאסא עבדינן לחומרא מרדכי. כתב ראבי"ה האונות העליונות הסמוכות לגרגרת ודרכן להפרד מן הגרגרת אם נסרכו לגרגרת טרפה. וכ"כ בה"ג לפי שהגרגרת קשה ואינה סותמת אך אם דבוקות לגרגרת ומהודקין מלמעלה ולמטה כשר כן פסק בה"ג ואני שמעתי שאם אינו יכול להכניס אצבעו ביניהם ולפרד למעלה מעט מן הגרגרת שנכר בחתוך כשר שכן גדולן ואם יכול להכניס אצבע ביניהם זהו ענין סרכא וטרפה כך שמעתי מא"א מרדכי:

פרק תתשלא

ראבי"ה כתב דאם האונות או האומות סרוכין בשומן היורד בין שתי הערוגות ויכול להכניס ביניהם אצבע קטנה טריפה. וכ"פ רב נחשון גאון ואם דבוקה בלי הפרד בשר שכן גדולה. ומעשה בא לידינו באומה שאצל שומן הלב שהיתה מקצתה דבוקה מלמטה קל שומן הלב דכך גדולה ולא היה יכול להכניס אפי' מחט ומ"מ היתה דבוקה יותר מכדרכה הכשרנוה מזה הטעם וכ"כ רבי ברוך בשם ר"ח מרדכי:

פרק תתשלב

אם קרה שהוציאו הריאה בלא בדיק' טרפה ולא סמכינן ארובא כמו שפרש"י ומעשה היה בקלוני"א ואסרו כל חכמי הדור וכן פי' בה"ג. ורבי' ברוך פי' היכא דלא שייכו טרפות כגון בגדיים וטליים הסומך על רש"י לא הפסיד. מרדכי. מצאתי בשם רבינו שמואל בן חפני ומשם ר"ח ורבינו נסים דטרפשא דכבדא שנקבה נקב מפולש הוא חצר הכבד טרפה. אבל אם נסרכה בסרכא בצלעות לא הוי מטריפין וכן היה נוהג רבינו שמחה וראבי"ה מרדכי:

פרק תתשלג

קנה הלב דינו כלב לאסר במשהו והוא החלב על דופני הערוגה והרמב"ם פי' קנה הלב והוא המזרק הגדול היוצא ממנו לריאה. כתב הרמב"ם קנה הלב והם המזרקים שבהם הדם מתבשל אם נקב אפילו אחד מהם אפי' במשהו טרפה ולא נהירא. דהא מכשרינן אפי' בנטל כולו חוץ מכזית במקום מרה וכזית במקום חיותא

פרק תתשלד

אם נמצאו שני כבדים בבהמה או בעוף טרפה דכל יתר כנטול דמי והוי ליה נטל הכבד. וי"א דלא אמרינן כאלו נטל כלו אלא כאלו נטל עם המקום שהוא דבק שם הלכך אם הם דבוקים בכזית של מקום מרה או בכזית של מקום חיותא טרפה ואי לאו כשרה. והרא"ש הסכים לסברא ראשונה. רב אלפס מתיר כשאין לה מרה או שיש לה ב' מרות ויש מחמירין כשיש ב' מרות נוקבין האחת אם שופכין זה לזה כשרה ואם לאו טרפה. אמנם לא נהגינן כן. שערים מדור"א. כתב ראבי"ה נטלה המרה כשרה ופעם אחת בא לידי שנטלה המרה ואמרתי לקורעה ולטועמה כמו שכתוב בה"ג שאם יטעם בלשונו טעם מרה הרי נבלעה וכשרה ולא טעמתי בה טעם מרה ואמרתי שוב לצלותה על גבי גחלים והיתה מרה עד מאד והכשרתיה. ולולי כי קשה להכניס ראשי בין הרים גדולי' היה נ"ל שאפי' אין טעמי' שום מרירות כשרה. וכי משתכח שתי מרות כשרה וכ"ה בספר רוקח אבל מן המיימוני משמע דטרפה אם אין לה מרה או כשיש לה שתים. מרדכי:

פרק תתשלה

נחתכה הטחול במקו' עוביה יש מי שמתיר ויראה לי שהוא אסור מספק. טורים:

פרק תתשלו

לקתה בכוליא אחת טרפה רש"י פי' כגון ע"י מוגלא והמדקדק בשערים משמע דמפרש לה במכת חרב בלי מוגלא אבל ע"י מולגא משמע אפי' לא מטא הלקותא למקום חריץ טריפה. ולפרש"י דה"ה ע"י מכת חרב דינו כמוגלא ובמים זכים ראיתי בתשובות שבאו

לפני רבותינו שבמגנצא והכשירו אפי' הגיעה למקום חריץ. ובהמה שיש לה ג' או ד' כליות כשרה מרדכי:

פרק תתשלז

כתב הרשב"א יש מגדולי המורים שהורו שאין טרפות בכוליא של עוף אע"פ שיש לדון ולאסור כבר הורה זקן. פסק גדול בדורו מהרר"י מולין לקתה בכולי' אחת דטרפה אין שייך בעוף כמו שכתוב יורה דעה בשם הרשב"א כי בעוף הם סגורי' בעצם ואין מגיעים לשם בני מעים ואין שום טרפות נוהג בהם ולכן אין להחמי' בו יותר מאלו נטל ונחתך וכ"כ הרמב"ם דאין טרפות דכולי' וטחול בעוף עכ"ל:

פרק תתשלח

בריאה אין חלוק במחט שנמצ' בתוכה בין קופא לגב או קופא לבר דבכל ענין כשר משום דסמפוני הריאה רחבים יותר מן הכבד. ומיהו התוס' מחלקים גם בריאה בין לגב בין לבר במחט שיש לה ראש מצד אחד כמו מסמר ואני מה שקבלתי כתבתי שערים מדור"א:

פרק תתשלט

נטלה השלפוחית שמימי רגליה נקוין בתוכה ר"ת מטריף ור' אליעזר בר' נתן מכשיר ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תתשמ

הדקין של הבהמה שיוצא מהן מעי קטן כענף היוצא מן הבד. אם בראש הקיבה במקום שהדקים יוצאים משם יש שלם כרוחב אצבע קודם שיתחיל זה המעי ליפרד וגם למטה לאחר שנתחבר עם שאר הדקין יש כרחוב אצבע שלם כשר. ואם לאו שאין כרוחב אצבע שלם למעלה ולמט' טרפה. וי"א שאינו כשר אח"כ יש באורך הפצול פחות מכרוחב אצבע וראשון עקר. ובעוף כיוצא בזה כשר. טורים:

פרק תתשמא

איזהו כרס הפנימי שטריפותו בנקב במשהו. י"א היכ' דפרעי טבחי פי' כל מה שנרא' מהכרס כשהטבח פורע ופותח מהירכים ועד החזה. ומה שמהצד מזה ומזה הנתון תחת הצלעות הוא כרס החיצונה ואינה נאסרת בנקובת משהו. וי"א דכל הכרס הוא כרס הפנימי ליאסר בנקובת משהו וכן עקר וכרס החיצונה הוא בשר החופה רוב הכרס. פי' קרום עב העובר על כל החלל והוא הולך מחזה עד הירכים והכרס שקורין פנצ"א נחבא בצלעות החזה ורובו תחת אותו הקרום ולכך אומר החופה את רוב הכרס וזה דינו אם נקרע בו קרע כאורך טפח או נטל טרפה. טורים. וכ"פ רש"י ור"ח ורב אלפס שאם נקב

בכל שהו כל הכרס טרפה. וגם במעי הנקר' סניא דיבי וגם המקום שאין בו מילת וגם היכ' דפרעי טבחי מרדכי:

פרק תתשמב

רש"י אסר ההמסס שנקב אפי' אין הנקב מפולש ולא נהירא. טורים. וכ"כ ר"ת שאם נקב מצד אחד כשרה:

פרק תתשמג

כתב ר"י שאין מדמין מנקב לנקב אלא בכרס ודקי' אבל לא בלב וכבד וקורקבן וטחול ובעל העטור כת' שמדמין וא"א ז"ל כת' כסברת ר"י טורי':

פרק תתשמד

כל דבר שאמרו בו חכמים אם נטל טרפה כתב הרמב"ם שאם חסר אותו אבר מתחל' כשרה והרשב"א כתב שגם זה טרפה. טורים. ומסקנת העולם לאסור הכל:

פרק תתשמה

כתב בה"ג דנקיבת קוץ ומחט יש לו היתר ע"י בדיקה שיבדוק כל המקומו' ואם אינו מוציא נקב כשרה. ורש"י פירש שאין היתר בבדיקה לפי שהמקומות רפין והנקב דק ואי אפשר לעמוד בו ע"י בדיקה ודוקא קוץ ומחט שהן דקין אבל נקב בקנה וכיוצ' בו יש לו בדיקה:

פרק תתשמו

כתב הרמב"ם הלעיטה חלתית תוך ג' ימים ספק נקב ספק לא נקב תבדק. ולא נהיר' מדקאמר שמואל טרפה אלמא אין לה בדיקה:

פרק תתשמז

כתב הרשב"א הוא הדין נמי אם הוריק הכבד כנגד מרה או כנגד מקום חיותא שהיא אסורה דכל מקום ירקותא נחשב כאלו נשרף ונטל וקאמר בגמ' דבריאה אין לחוש לנפילת האור מפני שהצלעות מגינות עליה. ופי' הרשב"א דלא קאמר אלא לענין שא"צ לבדוק אחריה אפי' נפלה לאור לפנינו אבל אם רואים אנו שהאדימה טרפה שהרי לא הגינו עליה וא"א ז"ל כתב אפי' רואין אותה אדומה כשרה דכיון דצלעותי' מגינות עליה אנו תולין השינוי בדב' אחר ולא בנפילת האור אפי' אם נפלה לאור בפנינו טורים:

פרק תתשמח

הרשב"א כתב דלא מכשרינן אלא בירוקין שהאדימו ושלקן וחזרו והוריקו אבל לא באדומין שהוריקו וחזרו ע"י שלוק והרא"ש הכשיר בשניהם. טורי':

פרק תתשמט

והרא"ש כתב דכל מה שאנו מטריפין בשנוי מראה היינו דוקא בידוע שנפלה לאור אבל אי לא ידענן וחזינן שנשתנו בני מעיה לא תלינן בנפילת האור דמלת' דלא שכיח' היא אלא תלינן בשינוי הטבעים דלפעמים מחמת רוב שומן או כחישות משתנין. וכתב עוד הרא"ש י"א דטרפות דנפלה לאור לא שייך בבהמה לפי שעורה קשה וגם עובי הצלעות מגינין עליה וגם בני מעי' קשין להחמר כי בטרם יחמרו מנפילת האש ישרף עורה ובשרה וכ"כ הרמב"ם. ובעל העטור כתב דרך פשרה שהעוף מכיון שנפל לאור צריך לבדוק לפי שאין לו עור וקרוב הדבר שנחמרו מעיו אבל בבהמה אין חוששין אבל ודאי אם נחמרו גם נטרפת בכך. ואין אלו אלא דברי נביאות אלא ודאי לא שייך בבהמה כלל. עכ"ל:

פרק תתשנ

עוף שנחתכו או נשתברו אגפיו כשר. אבל אם נשמט אחד מהם מעיקרו חוששין שמא נקבה הריאה וצריך לנפח ולבודקה אם היא שלמה כשרה ואם לאו טרפה. ובעל העטור כתב שהיא טרפה ולא מהניא בדיקה וכ"כ בעל התרומ' בדאיעכול ניביה. והרא"ש כתב כסבר' ראשונה. וי"א אם נשבר עצם שלישי המחובר לגוף חוששין שמא נקבה הריאה וצריכה בדיקה ולא נהירא. לה"ט

פרק תתשנא

ואם הפרק השלישי הסמוך לגוף נשבר או נחתך אם רחוק מעט מחבורו בדופן שהוא כבוכנא באסיתא אין לחוש לריאה. וכן משמע מתשובת רש"י וראב"ן כתב שצריך לעיין בצלעות אם נצרר הדם אז יש לחוש לנקיבת הריאה וצריך לבודקה. וכן אפי' לא נשבר רק נשמט דהיינו שמוטת גף בעוף צריך לבדוק הריאה. ויש גאונים שאמרו אפי' נשבר קרוב לגוף א"צ לבדקה. ונראה לי שיש לחוש ולבדוק אפילו כשנשבר סמוך לגוף. וכיצד יבדקנה ינתחנה ויניח הריאה דבוקה בין הצלעות כתולדתה ויקח שפופרת ויכניסנה בקנה ונותן על הריאה נוצה או תבן אם עולה בנפיחה כשרה ואי לאו טרפה. מרדכי. ואני המחבר ראיתי נוהג מורי אבי זצ"ל להטריף כשנשבר הגף סמוך לגוף בקרוב פחות מרוחב אגודל כמו שכתב בעל ספר אגודה ולא בדק בריאה כי אנן לא בקיאין בבדיקה:

פרק תתשנב

שלשה פרקים יש ברגל התחתון. האחד הוא מה שחותכין עם הפרסו' כשמפשיטי' הבהמה ונקראת ארכובה הנמכרת עם הראש. ולמעלה ממנו פרק שני והוא הנקרא שוק וצומות הגידים בתחתיתו סמוך לארכובה הנמכרת עם הראש ולמעלה ממנו פרק ג' והוא הנקר' קולית ומחובר לגוף ופרק התחתון בכל מקום שנחתך בו כשרה. למעלה ממנו

בכל מקום שיחתוך בו טרפה ואפי' בתוך הפרק שבינו לשוק לדעת רבינו שלמה יצחקי ועצם הקולית אפי' לא נחתך אלא נתק ממקומו במקו' חבורו בגוף טרפה בין בבהמה בין בעוף. בד"א שנפסקו הגידין שמחובר בו לגוף או נתעכלו. אבל לא נפסקו ולא נתעכלו כשרה וכן הוא ביסודי של ה"ר פרץ ז"ל והרא"ש לא חלק בזה טורים:

פרק תתשנג

וכתב הרשב"א ראשו התחתון של עצם זה המחובר עם השוק שנשר ממקומו יש אוסרין אע"פ שלא נפסקו ולא נתעכלו גידיו ויש מתירין אפי' נפסקו ולזה דעתי נוטה ע"כ ורב אלפס מכשיר בנחתך בעצם האמצעי ובלבד שלא יהיה במקום צומת הגידין וכ"כ הרמב"ם. והרא"ש כתב כי בספר התרומ' כתב כרש"י וכן נוהגין באשכנז וצרפת לה"ט. ובמקום שאינו נטרף אם נחתך כמו בעצם התחתון לדברי הרמב"ם ובאמצעי שלא כנגד צומת הגידים לרב אלפס אם אין עור ובשר חופין את רובו הבהמה מותרת והאבר אסור מדרבנן טורים:

פרק תתשנד

נשאל מורי אבי מהר"ר יהודה לנדא זצ"ל הטעם למה המנהג להחמיר ולהטריף עוף שנשבר. העצם למעלה מן הארכובה אפי' שלא יצא העצם לחוץ ואפי' רחוק מצומת הגידים ברחוק אגודל. הוא בשביל שמצאתי בהגהות מיימונית שכתב דאין אנן בקיאין במסמוס הבשר שהרופא גורר ולא מכשרינן ברוב בשר חופהו. והשיב דאמר הוא שהמנהג הוא להטריף ודע לך כי אינו מתעסק בספק זה להתירו שהרי הרמב"ם כתב שיעור אורך צומת הגידין בשור י"ו אצבעו למעלה מן הארכובה ולפי ערך זה אולי יגיע בעוף ד' אצבעות. וזהו כמעט כל שעור אורך עצם האמצעי של עוף ולכך אין להקל בזה. עכ"ל שנינו נחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה טרפה מן הארכוב' ולמטה כשרה וכן שנטלו צומו' הגידי' מחלוקת בגמ' פ' בהמה המקשה באיזו ארכובה אמרו רב יהודה אמר בארכובה התחתונה ששם סמוך לה למעלה מן הפרק הן צומות הגידין שזו היא הארכובה הנמכרת עם הראש ולמטה מן הפרק אם נחתך לגמרי כשרה. וכ"כ בשערים מדור"א דלא כדעת הרמב"ם שמפרש שמדבר בעצם התחתון ולמעלה מן הפרק בין במקום צומות הגידין בין למעלה מצומות הגידין ואם נחתך העצם לגמרי טרפה. וכן שנטלו צומות הגידין כלום' נחתכו צומו' הגידין אפי' בלי עצם טרפה ופסק רש"י כל' זה המחמיר אבל רב אלפס פסק להקל וכ"פ מורי וכן העיד רבינו יצחק בר אשר על רבינו יצחק בר' יהודה שהורה כן הלכה למעש' ע"כ. ספר המצוות ובשערי' מדור"א כתב כי למעלה מן הארכוב' עד רוחב אגודל הוי דין ארכובה שאם נפסק העצם חיישינן שמא

נפסקו הגידין וצריך לבדוק ובשור הגדול עד ארבע אצבעות וז"ל המרדכי ודין צומות הגידין דטרפינן אם נפסקו אפי' יציאת עצם לחוץ היינו בראש העצם שקורין גילייר"א ששם עקר צומות הגידים וטוב להחמיר מאותו מקום ולמעלה כל אותו עצם חומרא זו דהפסקת צומות הגידים עכ"ל:

פרק תתשנה

וז"ל הטורים צומות הגידין הם בבהמה בעצם האמצעי כלפי חוץ שהזנב נופל עליו ולאפוקי מהראב"ד שכתב שהם כלפי פנים ולצד חלל הבהמה. צומות הגידין במקום שאינן לבנים כל כך אלא לבני' מעט ומזהירין כעין זכוכי' לרש"י הוו צומות הגידין. ולרב אלפס לא הוו צומות הגידין. וכן היא מסקנת הרא"ש. ומנין גידין אלו הן בבהמ' שלשה. אחד עב ושני' דקים וכתב הרמב"ם נפסק הגדול כלו ושני הקטנים קיימים או שנפסקו השני' והגדול קיים כשרה. וכן אם נפסק קצת מכל אחד ואחד כשרה עד שיפסיק רוב כל אחד ואח' ורש"י אסר אפי' נפסק רובו של אחד מהן והרא"ש כתב אפי' לא נשאר רובו של כל אחד מהן כשרה שאינה אסורא אא"כ נפסק כל הגדול ורובו של כל אחד מן הקטנים או שנפסקו כל השני הקטני' ורובו של גדול אבל נפסקו ונשאר רוב מכל אחד מהקטנים או שנפסקו שני הקטנים ונשאר רובו של גדול כשר. עכ"ל הטורים:

פרק תתשנו

כתב הרשב"א אם נפסק קצתו של אחד מגידי העוף שהן שש עשרה יש מתירים עד שיפסוק רוב כל אחד ואחד כמו בבהמה ויש מי שאוסרין אפי' בנפסק רוב א' מהן ואם נשבר העצם במקום צומת הגידין ונתקשר ונתרפא יש אוסרי' בלי בדיקה כיון שאילו הובא לפנינו קודם שנתרפא היה צריך בדיק' והר' שמואל מאיברא כתב בשם רבו הריצב"א שאם לא נשתנה מרא' בשר שעל השבר אז ודאי נתרפא יפה אבל אם נשתנה אז ודאי יש לחוש ורבי' שמשון כתב שאם יארע הדבר בערב שבת בין השמשות בענין שאי אפשר להכין אחרת היה מתירו אבל לא בענין אחר. וכתב הרא"ש כיון שהדבר מפוקפק בעיני הגדולים יש להחמיר בדבר לה"ט:

פרק תתשנז

הרמב"ם מכשיר בנטלו צומות הגידין וחתך אח"כ הרגל למעלה מהן מפני שהוא פוסק בנחתכו רגליה כרב אלפס ובעיקר הפסק שמכשיר בנחתכו רגליה למעלה מצומות הגידים ובמ"ש לחתוך הרגל למעלה מצומות הגידין להכשיר' כתב הרא"ש ודעת רחוקה היא זאת:

פרק תתשנח

כל שאר החיות חוץ מאותן שנזכרין במשנה שדורסין. כתב הרא"ש שאין להן דין דריסה. אע"פ שהדוב שכול והנמר עז אין דורסין והרשב"א כתב כל חיה טמאה שאינה יותר גסה מן הזאב אין לה דריסה אלא בדקה אבל לא בבהמ' גסה אפי' היא גדול' כארי. היתה גסה יותר מהארי יש לה דריס' בכל. וכן יראה מדברי הרמב"ן:

פרק תתשנט

וכל אלו שיש להן דריסה אין חלוק בין אם באים להציל הנדרס ממנו ובין אם באים להצילו אבל בספר התרומות כתב דחתול אין לה דריסה אפי' בעופות אא"כ יש לו מצילין וכ"כ ר' יצחק בעל התוס' והביאו בסמ"ג וע"כ אומרין להתיר בחתול הנכנס בלול של תרנגולי' ומסקנת הרא"ש כסברא ראשונה ורב אלפס אסר בכל ענין וטוב להחמירוהרשב"ם כתב אפשר דחתולים שלנו בני תרבות הן עם התרנגולים וכל שלא ראינו שרדף אחריהם והכם אין חוששין לה ע"כ:

פרק תתשס

הא דחוששין לדרוסה היינו שלא להתירה בלי בדיקה אבל אם בודקה ואינו מוצא בה רושם כשרה ומיהו כתב ריב"ם דוק' ספק דרוסה נתרת בבדיקה אבל אם ודאי נדרסת אין להם היתר בבדיקה וכ"כ בעל העטור דלא שרינן בבדיק' אלא היכ' דקא חוששין לה אבל ודאי דרוסה אין לה תקנה בבדיקה והרא"ש כתב דאפי' ודאי דרוסה יש לה היתר בבדיקה:

פרק תתשסא

כתב הרשב"א בדק ולא האדים הבשר בחוץ אם סמוך לדריסתו בדק כשרה ואם לא בדק סמוך לדריסה יראה לומר דחוששין לה שהרי חוששין לספק דרוסה וחוששין שמא שינה מראות מבחוץ והבריא ויורד למטה ע"כ. ולא ידעתי למה יש לנו לחוש לדבר שלא מצינו שחששו לו חכמים:

פרק תתשסב

כתב בעל ה"ג בכ"מ שהוזכר שם בדיקה כגון בדרוסה או נפולה או שבורה במה ד"א בדורות הראשוני' דרבנן קמאי הוו חכימי ובקיאי בבדיקה אבל השתא ליכא למיקם אבדיקה שפיר ואמרו רבנן לזכר כל י"ב חדש ולנקבה כל שאינה יולדת הלכך משהינן הזכר י"ב חדש והנקבה עד שתתעבר ותלד ויש גאוני' ורש"י מכללם שכתבו שאנן סומכין על בדיקתנו שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות וצריך בדיק' יפה שבצפרים קטנים וגם ביונים האדמימות נמצא בהן ובדיקתן קשה:

פרק תתשסג

אם ספק לו אם דרסה ביד או ברגל ונתערבה עם הרבה בהמות שמא יש להתיר כל אחת מטעם ספק ספק' שמא אין זו הבהמה שנגע בה הזאב ואפי' אם היא זו שמא לא דרסה ביד אפס רבינו יצחק פי' דבריה או דבר שבמנין שיש בה ספיקא דאוריית' אין להתירו בתערובתו ע"י ספק ספק' ספר המצות:

פרק תתשסד

כתב בספר המצות דספק דרוסה שנתערבה באחרות יש בה צד להתיר דהוי ספק ספק' כל אחד וא' שמא לא זו היא ומ"מ גמגם לאסור כיון דבריה הוא אינו נתר בספק ספק' כיון שקודם שנתערבה היה הספק אסור מן התורה וכ"כ רבינו יצחק בר' שמואל ונרא' שיש תקנה אפי' לודאי דרוס' שנתערבה באחרו' דנכבשינהו דניידי וכל דפריש מרובא קא פריש וכולן מותרות חוץ משתי' אחרונות:

פרק תתשסה

גלודה אסורה והוא שנפשט כל עורה בידי אדם או ע"י חולי ואם נשתייר בו כסלע כשרה ופסק רב אלפס דצריך שישאר כרוחב סלע על כל אורך השדרה והרמב"ם פסק דבעינן כסלע על פני השדרה וכרוחב סלע על כל פרק ופרק מפסקיה וכרוחב סלע על מקום טבורה אם נוטל מקום כל השדרה או מקום כל פרק ופ' ממנה או מקום טבורה והנשאר כולו קיים מיבע' אי מהני ולא אפשיט' ולחומר' והרא"ש פסק דבכ"מ שנשאר ממנה כסלע כשרה טורים:

פרק תתשסו

בשר שנתעלם מן העין אסור אפי' הבהמה שלמה ואפי' מונח בביתו לדעת רב אלפס וכ"כ הרמב"ם חכמים אסרו כל בשר הנמצ' בין בשוק בין ביד אינו יהודי אפי' שרוב הטבחי' והמוכרי' ישראל ולא עוד אלא אפי' המניח הבשר בביתו אסור אם נעלם מן העין אא"כ יש בו סימן או טביעות עין ורשב"ם כתב ודאי אם נטלו עוף והחזירו אסור דחיישינן שמא החליפו וכן אם אבדו ומצאו אח"כ אסור אם אין בו סימן או טביעות עין אבל אם מצאו במקום שהניחו מותר ורשב"ם כתב דאפי' הניח י' ומצא ט' אסור חיישינן שהעשרה נוטלו ואלו הן אחרים ויש מחלקין שאם הניחו במקו' שהשרצי' והעופות יכולין ליטלו משם ולהביא אחר במקומו חיישינן אבל אם תלאן במסמר לא חיישינן. ומסקנת הרא"ש כדברי שניהם טורים:

פרק תתשסז

אמר רב בשר כיון שנתעלם מן העין אסור. הרמב"ם ורב האי גאון פסק כרב ורבינו תם פירש דלית הלכת' כרב הלכך אם הניח חתיכת בשר בבית והלך לשוק וחזר ומצאה במקום שהניחה אין חוששין לחליפת עורב אפי' אינו מכירה אבל אם מצאה במקו' אחר חיישינן עד שיהיה לו בה סימן או יכירנה בטביעת עין וכן שלחה ביד עוב' כוכבי' הדין כן ומעש' בא לידי ועשיתי הלכה למעש' בתרנגול שחוט שנשלח' ביד עוב' כוכבי' בלי שומר והתרתיה כיון שבעל התרנגולת מכירה כדברי ר"ת דפסק דלית הלכת' כרב דאמר בשר כיון שנתעלם מן העין אסור מרדכ"י:

הלכות חלב

פרק תתשסח

חלב בן פקוע שלא הפריס על גבי קרקע חלבו מותר אבל אם הפריס על גבי קרקע חלבו אסור והרמב"ם אסרו אפילו לא הפריס על גבי קרקע ולא נהיר' טורים:

פרק תתשסט

חלב הכסלי' וקרום שעלי' אסור ופי' הרמב"ם שהוא חלב שבעקרי הירכים. ורש"י פירש עצם קטן הוא המונח על עצם הנקר' הנק"א ומחוב' תחת האליה מלמעל' ועליו יש חלב תחת ראש המותין שקורין לונבי"ל:

פרק תתשע

חלב שתח' המתנים אסור ופי' רש"י שהוא תחת הכלי' ונרא' בגובה הכסלי'. ואח"כ נבלע תחת בשר אדום ודק ומתפשט תחת אותו בשר בכל הכסל וכל שהבשר חופהו מותר וכשכלה למטה מאותו בשר יוצא ממנו קרום לבן ועב חוץ הדק המתפשט בכל הכסלים שאסור משום חלב. ותחת אותו קרום יש לובן חלב לפי שאותו קרום העב אין חשיב להם חפוי בשר אבל באשכנז נוהגים בו היתר גם בעיני נראה שחפוי בשר גמור היא. ורב אלפס כתב שהוא תחת הבשר בראש הכסלים וקרום מפסיק בין זה החלב ובין שומן שתחתיו העליון אסור והתחתון מותר. טורים:

פרק תתשעא

ה"ר אליעזר ממיץ אומר השומן שעל יותרת הכבד אסור אף לאחר שנטל הקרום מעליו וכן כ' דיותר' הוא הנקר' אייבל"ש והוא הבשר המחלק וחוצץ בין ריא' לכבד. וכן פירש רש"י בפירוש החומש יותר' אייבל"ש ויש אוכלין השומן המדובק בבשר היותר' שתחת הקרום מטעם חלב שהבשר חופה אותו. ואומר ה"ר אליעזר ממיץ דשבוש הוא בידם

שבשר החופה אינו מתיר אלא בכסלים ובכליות שנאמר בהם על למעוטי תוך. אבל ביותרת דלא כתוב על לא שרינן תוך דידיה ואסור. וכן רבינו תם אסר והבי' ראיה. ור"י דחה ראיתו ובערוך פירש יותרת אצבע פוצי"ש והיא חתיכת כבד קטנה נכפלת על הבשר. ובספר התרומ' כתב דצריך לקלוף היותרת מבחוץ הכל לפי שהחלב הגדול המכסה את הקרב שוכב ונוגע שם. אבל היותרת לצד פנים מצד הריאה אין צריך להסיר הקרום שבאותו צד אין שם חלב. מרדכ"י:

פרק תתשעב

בקיבה יש שני מיני חלבים אחד עשוי כקשת ואחד עשוי כיתר. רב אלפס התיר שעל היתר ואסר שעל הקשת וכן כתב הרמב"ם. ורש"י אסר שניהם ולזה הסכים הרא"ש טורים. הקרב יש עליו שני מיני חלבי' האחד נקר' חלב המכסה ונקר' חלב הפרישה והוא תותב קרום ונקלף ר"ל שיש חלב הפרישה על הקרום ותחת אותו קרום יש חלב הנדבק בכרס ובאותו חלב חולקי' רבינו יקר ורבינו יואל רבינו יקר אוסר ורבינו יואל מתיר. ונלאתי להאריך בראיותיה' ותמצאם במרדכ"י בחולין פרק גיד הנשה סוף דבר רבי' יקר כתב דבצרפת ולומרדיא"ה וברומ"י ובמלכותנו עונשין עליו כרת ויש מקומות במדינו' ריינו"ס שאוכלין אותו:

פרק תתשעג

חוטין שבעוקץ אסורין. עוקץ זנב כדתנן נטל עוקצו הלכך צריך להסיר חוטין שבזנב ובחזה שהן אסורין משום שהם סמוכין ויונקים מחלב הכליות. מרדכ"י:

פרק תתשעד

יש גאונים שאמרו ראש המעי' שצריך לגוררו הוא המעי שיוצא בו הרעי' שהוא סוף המעים. טורים:

פרק תתשעה

אמר המחבר מפני ששמתי מגמת מחשבתי לחלוקי דיני חלב אשר נחלקו בהן חכמינו ז"ל. מצאתי דבשבעה מקומות בבהמה נפל בהן המחלוקת. האחד בחלב הכסלים לפי פירוש הרמב"ם הוא חלב שבעקרי הירכים. ורש"י פירש הוא עצם קטן על עצם אחר המחובר תחת האליה ועליו יש חלב תחת ראש המותן שקורין לונבי"ל. השני הקרום עב ולבן המתפשט בכל הכסלים ותחת אותו קרום יש לובן חלב ורבו האוסרין ובאשכנז מתירין כמו שכתב בעל הטורים. השלישי לדעת רב אלפס חלב שתחת הכסלים הוא בראש הכסלים וקרום מפסיק בין החלב ההוא ובין השומן שתחתיו. העליון אסור והתחתון מותר. הרביעי החלב המדובק בבשר היותרת שתחת הקרום יש מתירין. וה"ר

אליעזר ממיץ כתב ששבוש בידם. החמישי לדברי בעל ספ' התרומה צריך לקלוף כל היותרת מבחוץ לפי שהחלב הגדול המכסה את הקרב שוכב ונוגע שם. הששי בקיבה יש חלב שעל היתר שרב אלפס מתירו. ורש"י והרא"ש אסרוהו. השביעי החלב השני אשר על הקרב והוא תחת הקרום אשר הקרום ההוא תחת חלב הפרישה ונחלקו בו רבי' יקר ורבינו יואל. רבינו יקר אוסר ועונשין עליו כרת. ורבינו יואל מתירו. וכל אלו הדעות מפורשין למעלה באורך. ואני המחוקק מצאתי בשם המחבר שדלג עוד חלוק אחר שהוא ריש מעיא באמתא שיש אומרים שהוא המעי' שיוצ' בו הרעי. עד כאן. ואתה בני חכם לבך וישמח לבי גם אני אל תלך בדרך המקילים כי לא תדע איזה יכשר ואל תכניס עצמך בספק אסור כרת כי ספק עבוד נפש הוא. ומצאנו שרבותינו זכרונם לברכה החמירו אפילו בספק אסור דרבנן ואפילו בספק ספק' לפעמים כמו בספק אחות חליצה תמצ' זה במרדכי בפרק החולץ. ושם עיין. וכן בכמה מקומות משום חומר' דאשת איש החמירו לחוש למיעוט כמו גבי מים שאין להם סוף בסוף יבמות וכן במסכת בכורות סוף פרק אלו מומין באשת טומטום חולצת ולא מתיבמת ואע"ג דהוי ספק ספק' ספק זכר ספק נקבה ואם תמצ' לומר זכר הוא שמא אינו סריס ובן יבום הוא. וכן בפרק בהמה המקשה גבי המפל' מין בהמה חיה ועוף ואין שליא עמה קשורה הריני מטיל עליה חומר שני וולדו' אע"ג דאיכ' לשם ספק ספק' כו' עיין שם. וכן בפרק עשרה יוחסין במסכת קדושין גבי זכ' שתוקי ואמרינן התם דאיכ' ספק ספק' כו' עיין שם. וכן בפרק אלו טרפות גבי ספק בכורות ואפי' בספק' דרבנן אמרי' דתלינן לחומר' בפרק שני דביצה גבי כלי שנטמ' בערב יום טוב אין מטבילין אותו בין השמשות כו' וכן ביתר מקומ' אשר נלאתי להאריך וקל וחומר בן בנו של קל וחומר בספק אסור חלב שענשו כרת שאל תכנס בספקו שטה מעליו דרכיך פרעהו אל תעבור בו ועוד אומר כי זה אין נקר' ספק חלב מאחר שדברים אלו תלוים בחכמה ובקבלה כמו שפסקו המחברים במקום שלא תוכל לשער האסור מחמת חסרון דעת אין נקר' ספק תמצ' זה במרדכי בפרק גיד הנשה אצל החמשה דינין. וכן תמצ' בסמ"ג וכן הוא החלוקים בחלב הנזכרים נפלו מצד חסרון הקבלה מן הקדמונים כי נעשתה תורה כשתי תורות בעונות ואתה בני אשר נתן לך השם יתברך לב לדעת ועיני השכל לראות מנע רגליך מנתיבות ספק אסור חלב ותאסור עליך בכל מקום שנחלקו בו רז"ל וטוב לך. וכן אני הצעיר נוהג שלא לאכול מנקורי הירכים אלא ממנקר תלמיד חכם ההולך לחומר' בכל המקומות הנזכרים. ואתה אחי ראה גם ראה בין בדבר והבן במראה:

פרק תתשעו

גדי שצלאו בחלבו אסור לאכל אפי' מראש אזנו לפי שהחלב מפעפע למעל' וכל שכן ממעל' למטה. ופי' ר"ת דבכחוש אין מפעפע ואם מפעפע הוא מעט ובטל בששי'. וא"כ אם הקרום שעל הכסלי' שהוא חלב כחוש נמלח עם בשר יחד אינו מפעפע ואם מפעפע בטל בס' הלכך בין אותה חתיכ' שהקרום עלי' בין אותה חתיכה הנוגעת בה אם יש ס' הכל מותר וי"א שאותה חתיכה שהקרום עליה מותרת ממ"נ אפי' אין בהם ס' לפי שהקרום אינו אוסר אלא משום החלב שעליו מבחוץ ואינו מפעפע. ויש לדון שהחלב שנמלח על החתיכה שאין בה ס' אותה חתיכ' אסור' לגמרי וגבי שאר נחשב הציר כגדי כחוש. עכ"ל שערים מדור"א. וראבי"ה פסק שאם נמלח חלב ובשר יחד שצריך הבשר קליפה במקום שידוע שנגע בחלב וצריך להעמיק בקליפה שהחלב נבלע טפי. ואפי' חלב הרבה במליחה הוי כחלב מועט בצליה דאינו מפעפע כולי האי דמליח' וצליה אינם שוים בכל מקום וכל זה אמר שקבל מאביו רבי יואל ומרבי אליעזר ממיץ וגבי מליח' וצליה אין שייך ששים רק כדי קליפה. אבל בבשול צריך ששי' שהמים מוליכין הטעם בכל. ואם אין ידוע מקומו בצליה או במליח' יקלוף כל הבשר ודלא כרשב"ט שאמר הא דאסר רב הונא דחלב מפעפע מדבר כשאין שם ששים. אבל אם היה שם ששים מותר הכל בין במליחה בין בצליה ומיהו ר' יצחק הלבן סובר חלב במליחה בששים. ואני ראיתי רבותי שסוברים שבטל בששים וכן סובר הרמב"ן ע"כ שערים מדור"א. וכן פסק באור זרוע הלכה למעשה וכן פסק ר"י וכן רבינו ברוך. אבל מהר"ם פסק כי אין די בששים כי החלב מפעפע וכל חתיכה הנוגעת בחלב צריך ששים כנגד החלב ואין כולן מצטרפות לבטל כי החלב מפעפע מחתיכה לחתיכה שאצלה. עיין במרדכי. וגדול בדורו מהר"י מולין ז"ל פסק שחלב במליחה בששים בין להקל בין להחמיר. ופסק עוד הטחול שנצלה בלי נקור צריך ס' כנגד מה שעל הדד שחייבין עליו כרת וצריך נמי כדי נטילה דדילמא אינו מפעפע:

פרק תתשעז

נשאל גדול בדורו הרבי ישראל המכונה רבי אסרלייי"ן ז"ל על החלב שנתערב בשומן וספק אם יש בשומן ס' לבטלו ואחרי כן הושם מהשומן בקדרה איך ראוי לעשות והשיב כי לפי דעת הרשב"א ורבינו אפרים והרא"ש דאין אומרים חתיכה עצמה נעשית נבלה ואפשר לסוחטו אסור אלא בבשר בחלב ודאי אין אסור השומן אלא לפי חשבון חלב שבו. אבל אנן קיימינן כשיטת התוס' והשערים מדור"א דפסקו בכל מקו' אפשר לסוחטו אסור. אמנם בהגהות מרבי' אשר בשם האור זרוע סוף פרק גיד הנשה מחלק

בין חתיכה שנבלע בה האסור ובין דבר לח המעורב בהיתר דלא שייך חתיכה עצמה נעשית נבלה כיון שאין האסור נבלע בהיתר אלא מעורב בו וא"כ בנדון דידן שרי שאע"ג דמוכח שם דהרא"ש לית ליה האי סברא לחלק בין לח המתערב לדבר הנבלע מכל מקום אין להחמיר בשביל זה דלכולי עלמא הך סברא דחתיכ' עצמה נעשית נבלה אינו אלא מדרבנן ונדון דידן בין למר בין למר שרי לדעת אור זרוע משום דדבר לח הוא. ולהרא"ש מטעם שאין אומרים חתיכה נעשית נבלה אלא בבשר בחלב עכ"ל:

פרק תתשעח

יש חוטין שהם אסורים משום דם שבהם כגון חוטין שביד ושבכתף ושבלחי ושבלשון ובצואר ומליחה לא מהניא בהו אם לא שיחתכם תחלה ואח"כ ימלחם ואח"כ מותרים לבשלם אף בקדרה. וי"א דאף לצלי אסורים בלי חתיכה ואפילו אם מלחן וצלאן אסורים דכל זמן שלא חתכן אין האור שואב הדם שבהם. ומיהו אם חתכן מותר לצלותן אפי' בלי מליחה והגאונים כתבו שמותרים לצלותם אפי' בלי חתיכה ומליחה. וכן הוא מסקנת הרא"ש ז"ל. ואפי' למי שמצריך חתיכה גם לצלי אם צלאן בלי חתיכה הן אסורין והבשר מותר. טורים. וכתב גאון יש בבהמ' גידין וכמה חוטין שמלאין דם וצריך לחתוך כל המקומות כדי שיצא הדם במליחה ע"כ. וחומר' היא שהחמיר ולא מדינא דגמרא דמדינא אין צריך לחתוך אלא הגידין שהזכרתי. טורים. נשאל מהר"ר יעקב מולין זצ"ל עוף שנמלח בלי חתך ורידין ולא נקבו בשעת שחיטה ועדיין הראש מחובר בעוף והשיב שיטלם ויקלוף הבשר סביב ובצלי בעי נטילה כעובי אצבע ואם נתבשלה בהן צריך ששים כנגד הורידין והקליפ' שאסרה במליחה ע"כ:

פרק תתשעט

יש אוסרין גיד הנשה בהנאה. והרמב"ם התירו וכן הרא"ש. שדר רב עמרם גאון אין חלוק בין גיד הנשה לשומנו וישראל קדושים הם ועשאוהו כגיד הנשה. וזה החכם החמיר. והמחמיר תע"ב. טורים. רש"י סובר אעפ"י שגיד הנשה בעצמו אין בו בנותן טעם שומנו אוסר בששים ור"י סובר שאין חסור בשומנו של גיד אלא מחמ' הגיד וכל מקום שאין הגיד אוסר אין השומן אוסר:

פרק תתשפ

אם נמצא דם על החלמון וחלבון שלא על הקשר או אפי' על קשר החלבון ולא נתפשט חוצה לו הדם אסור והביצה מותרת. ור"י היה מתיר גם הדם אם נמצא על החלבון וחלמון שלא על הקשר ולדעת הגאונים אין חילוק בין קשר לחוצה לו אלא בין חלבון לחלמון שבכ"מ שימצ' בחלמון הכל אסור. ובכל מקום שימצא בחלבון זורק הדם ואוכל השאר.

וכתב הרא"ש וטוב להחמיר לאסור כלה בנתפשט חוץ לקשר וגם בכל החלמון ולפי זה אין היתר לביצה אלא בנמצא על הקשר של חלבון ולא נתפשט חוצה לו או בשאר מקום בחלבון טורים רש"י פי' והוא שנמצא דם על הקשר שלה אבל אם נתפשט הדם חוץ לקשר החלבון אף הביצה אסורה וזהו מפני שהדם על הקשר ונתפשט חוץ לקשר אבל אם אין דם כלל על הקשר מודה שהכל מותר כאשר ביארנו ויש שאינם רוצי' לסמוך על זה וקולפי' מקום הדם אף כשנמצא במקו' אחר כביצה. עכ"ל ספר המצות:

הלכות מליחה

פרק תתשפא

כתב הרמב"ם הרוצה לאכול בשר חי מולחו יפה יפה. ומדיחו יפה יפה ולא נהירא טורים. השובר מפרקתה של בהמה אסור לאכול מבשר חי אלא א"כ מולחו יפה יפה לפי שהדם מתעורר לצאת בשעת שחיטה וכששובר מפרקתה אינה יכול' לזנק להוצי' וחוזר הדם באברי' אבל ע"י מליח' מותר אפי' לקדרה ובעל העטור כתב דאפי' במליחה אסור שאין המלח מפליטו ונשאר בו מדם הנפש ואסור וא"א ז"ל לא כ"כ טורים

פרק תתשפב

הרמב"ם התיר לשפוך ולערות מכלי ראשון על התרנגולת למולגה. ור"ת אוסר דחשיב ליה ככלי ראשון. והרשב"א כתב שאפי' נחשב ערוי ככלי שני אסור אע"פ שאינו מבשל מפליט שהרי אסרו להניח כסלי' על הבשר אחר שחיט' מיד שמא יזוב החלב ויבלע ולפיכך אסור למלוג אלא אחר נקור ומליחה:

פרק תתשפג

אם מלח בשר ולא הדיחו בתחלה י"א שאין לה תקנה עוד אף אם ידיחנו וימליחנו פעם אחרת ויש מתירין ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תתשפד

מולח במלח גס ובמלח דק והרמב"ם כתב שאין מולחין אלא במלח גס שהמלח שהוא דק כקמח נבלע בבשר ואינו פולט וכ"כ בה"ג. והרא"ש כתב דלא מסתבר דיותר מה שהמלח דק מתפזר על הבשר ופועל להוצי' הדם כי הוא נדבק בו אבל הגס נושר מן החתיכ' כשהופכ' למולח' על הצד השני:

פרק תתשפה

ובעיקר המליח' כתב הרשב"א שא"צ לתת מלח על הבשר עד שיכסנו אלא מולחו יפה יפה עד שלא יהא ראוי לאכול עם אותו המלח וא"צ למלוח החתיכה מב' צדדיה אבל

הרא"ש כתב שצריך לפזר עליו מלח הרבה עד שלא יהא ראוי לאכול עם אותו מלח ולא ישאר בו מקום בלי מלח טורים:

פרק תתשפו

וכתב הרמב"ם שאחר המליחה והדחת הבשר ישליך מיד הבשר לתוך המים רותחין אבל לא לפושרין כדי שילבין מיד ולא יצא הדם ולא נהגו העולם כן:

פרק תתשפז

שעור שהיית הבשר במלח כתב הרמב"ם שעור הלוך מיל. והרא"ש כתב כדי שעור צליה טורים:

פרק תתשפח

באינו נאכל מחמת מלחו יש שלש דעות. לדעת רש"י נקר' אינו נאכל כעין שאנו מולחין בשר להצניע ולדעת רבי' יעקב כגון שמולחו להוליכו לדרך רחוקה אבל להצניע אינו נקר' אינו נאכל מחמת מלחו. ולדעת ר"ת כל מליחות שאנו מולחין לקדרה נקראים אינן נאכלים מחמת מלחן סמ"ג והמנהג כר"ת לחומר':

פרק תתשפט

ולדעת רבינו יצחק ברבי אברהם ולגרסתו צלי צריך מליחה ולקדרה צריך לשפשף בידים שנבלע בו המלח. סמ"ג ואין נוהגים כן לשפשף ובשר לצלי אין צריך מליחה ואם צלו בשר בלי מליחה צריך להדיחו מן הדם שנדבק מבחוץ. שערים מדור"א על הברייתי' השנויה בפרק הקומץ שמסיומת כיצד עושה מבי' את האבר ונותן עליו מלח וחוזר והופכו ונותן עליו מלח ומעלהו ואמר אביי וכן לקדר' אפס בפי' ר"ח ובסדר קדשים כתב רבינו גרשו' גריס וכן לצלי ואומר ר"י שאין גרסה זו מכוונת' דאין צריך מליחה כלל לצליה אבל ריצב"א מרבה בראיות שצלי צריך מליח' סמ"ג ואני המחבר אומר אעפ"י שהלכה כאותם שאין מצריכין מליחה לצלי וכן מנהג פשוט מכל מקום נקיי הדעת נוהגים למלוח לצלי מעט:

פרק תתשצ

בשר שנתבשל בלי מליח' צריך שיהיה בקדרה ס' לבטל כל הבשר ואז מותר וי"א אפי' יש בה ס' שהתבשיל מותר והבשר אסור ויש מתירין ולזה הסכים הרא"ש:

פרק תתשצא

בשר שלא הודח כי אם פעם אחת כאלו לא הודח כלל דבעינן יפה יפה:

פרק תתשצב

בשר שנמלח ולא הדיחוהו אחר כך ושמוהו בקדרה צריך ס' כנגד הדם והלחלוחית שעליו ובספר התרומ' כתב שכל חתיכ' יש לה ס' כנגד הדם שעליו ולפי ספר התרומה אין צריך לשער רק כנגד המלח והדם אע"פ שהמלח נותן טעם אפי' באלף וכן הלכה. אבל לדעת רבי יצחק ברבי אברהם ולדעת גיסו רבינו שמשון אוסר המלח הכל כאלו הדם כלו מלח כי המלח נותן טעם אפילו באלף. סמ"ג. ומהר"ם פסק דכל מים של ציר בטל בששים. מרדכי:

פרק תתשצג

בשר ששהה במים יום א' מעת לעת ראיתי אוסרין אותו לפי שהדם חוזר ונבלע בבשר אבל פחות מעת לעת מותר ואף מעת לעת יש מתירין בצלי והתוס' התירו צונן בצונן אפי' מעת לעת:

פרק תתשצד

מעשה שנמלח תרנגולת מבחוץ ולא בפנים ונתבשלה ושאלו לאבא מרי ריב"ק ואסר להם דגבי קדשי' אמרי' נותן עליו מלח והופכו וחוזר ומולחו ומעלהו ואמר רבא וכן לקדרה עכ"ל אמרכ"ל. הגהה שערי מדור"א. נשאל מה"ר יעקב ווייל ז"ל על בשר שנמלח שנפל' במים שנתאדמו אותם המים מפני שהדיחו בם בשר. והשיב שמעתי שבזה הדין נחלקו מהר"ר שלום ז"ל ושא' גאוני מדינת אושטרייי"ך גדולי אושטרייי"ך אסרו משום דלדעת ר"ת מליחות שלנו שמולחין לקדרה נחשבות אינו נאכל מחמת מלחו והוי דומי' דההוא גוזלא דנפל לכדא דכמכא. וטעם של מהר"ר שלום שהתיר דהמי' מצננין הבשר ולא דמי לכמכא משום דהכותח עב ונדבק בגוזלא ומשום זה נבלע בו. ודעתי נוטה לאסור. עכ"ל כתב בספר רוקח שומן שנמוח ולא הודח והושם בקדרה אסור דהא כנתא גופה יש בה דם גם השומן דינו כבשר וצריך הדחה אחרונה. מרדכ"י:

פרק תתשצה

נשאל מורי אבי מהר"ר יהודה לנדא זצ"ל על בשר ששהה יותר משלשה ימים שלמים שלא נקור ולא נמלח ולא עוד אלא אחר שנמלח נאכל ממנו מבושל. ולא עוד אלא שנמלח עליו גם בשר אחר שנקור ונמלח כדת וכשורה. והשיב אעפ"י שלענין מליח אין מועיל לאחר שלשה ימים מכל מקום לענין נקור מועיל לאחר שלשה ימים כי הטעם בדם מפני שמתקשה וזה אין שייך בחלב ומה שנאכל ממנו מבושל הוא מעוות לא יוכל לתקן. ועל דבר הכלי שנשתמשו בהן בבשול הבשר נראה שנחשב כאלו בשלו בשר בלי מליח' בקדרה מאחר שאסרוהו לבשל והוי כאלו לא נמלח כלל. ואנו אוסרין על פי השערים

מדור"א בשר שנתבשל בלי מליחה אותה חתיכ' עצמה אפי' נתבטל בששי' וא"כ הקדר' אסורה. ומה שנמלח שאר הבשר על זה הבשר נראה כיון שנמלח עליו או אפי' תחתיו מותר דאפי' אם תמצא לומר דזה הבשר ששהה פולט קצת דם כבולעו כך פולטו. ואין חלוק במליח בין תתאה לעילאה. עכ"ל:

פרק תתשצו

כתב גדול בדורו מהר"רי מול"ן ז"ל מה ששופכין על הכבד מים אחר הצליה נראה לו הטעם משום מלח הנדבק בו וכשאוכלין אותו בעין אותו מלח אין אוכלין וכן בשר שנצלה בשפוד ורוצים לבשלו צריך ג"כ לשפוך עליו מים תחלה עכ"ל:

פרק תתשצז

מעשה בשפחה ישמעאלי' שמלח' טומאה בקער' ולאחר שהסיר' הטומא' מן הקער' הכניס' אותה הקער' במחבת שהיו בה מים רותחין על האש ומאותם המים נתנו בקמח ולשו עיסה. ולא היה ששים לבטל הקערה שהיתה בת יומא. ועתה אם נאמר קמא קמא מה שנתנו בעסה בטל גם לרבינו אפרי' דאמר לא אמרי' חתיכה עצמה נעשת נבלה אלא בבשר בחלב אם כן לא בעינן לא בעיסה ולא במים אלא רק כנגד מה שבלוע הטומאה בקער' ואף לפי ר"י ורבינו תם אין דומה המליח' בקער' לכבוש וסגי בששים כנגד הקליפה שבלעה הקער' דהוה לי' כרותח דצלי ולא בעי רק כדי קליפה ע"כ אשירי:

פרק תתשצח

אם מלח בשר בכלי שאינו מנוקב הכלי אסור להשתמש בו בדבר רותח וי"א דאפי' בצונן אסור להשתמש בו לכתחילה בלי הדחה. ולא נהירא להרא"ש והר"פכת' שאם הוא של עץ מנוקב מות' כיון שהוא מנוקב ואם הוא של חרס אסור אע"פ שהוא מנוקב טורי':

פרק תתשצט

הבשר שנמלח. בכלי שאינו מנוקב אסור אפי' צאוכלו בצלי דהוי כאלו נתבשל בדמו. וכתב הר"פ שכל החתיכ' אסורה אפי' מה שממנה חוץ לציר אף ע"פ שחתיכ' שמלחה ונפלה לציר של איסור אין אסור אלא מה שממנה תוך הציר ואין נראה צהרשב"א ואפי' אם ישבה שומן לא אמרי' שע"י השומן מפעפע בכלו וכתב שנאסרה מיד אפי' לא שהתה שעור מליח'. וה"ר יהוד' אלברצלוני כתב שאינה אסורה אלא א"כ שהתה בכלי שעור מניח' והרא"ש כתב שאם שהתה בו כשעור משיתנו מים על האש עד שיתחילו להרתיח חשוב ככבוש וכל שממנה בציר אסור ואם לאו אין אסור ממנה אלא כדי קליפ' טורים ורבינואשר פסק דמה שחוץ לציר מותר. והשיג על ה"ר פרץ שאמר שנאסר הכל. ומה שכתב הרב הברצלוני שצריך שיהא כשעור צלי. ובשם ר"ת אמרו דאסור מיד. אין אני

פוסק לא כמר ולאכמר אבל אני אומר מאחר שהאם הוא מחמת כבוש כמבושל ושעור כבוש כדי שיתנו על האור וירתיח אם נכבש בתוך הציר כשעור הזה נאסר כל מה שבתוך הציר ובפחו' משיעור זה לא נאסר מה שבתוך הציר אנא כדי קליפ' עכ"ל הרא"ש:

פרק א ר

הגאונים כתבו שכל בשר ששהה ג' ימים מעת לעת שלא נמלח הדם מתקשה ושוב רינו יוצ' ע"י מליח' ויוצ' ע"י בשול וא"כ הסו' לבשלו אמנ' בתלמוד לא מצינו חומר' זו. ומהר"ם התיר לצלותו דאם אינו יוצ' ע"י צליה הוי דם החברים שלא פירש ומותר שערי' מדורא. והמנהג הוא כמו שכתבו הגאוני' אמנם ראיתי גדונים מכשירין כששפכו מים עליו תוך הג' ימים. והמהדרים נותני' הבשר תוך ג' ימים במים ומניחין שם כמו שתי שעות ואז יכול להשהותו עוד עד ג' ימים אחרי' מפני שהמי' מרככין אותו ואינו מתקשה:

פרק א רא

אם מלח עופות ודגים יחד. פרש"י שהעופות מותרין והדגי' אסורי' ורשב"א פירש שגם העופות אסורי' לפי שהדגי' חוזרי' ופולטין הדם שבלעו ומבניעין אותו בעופות וכן היא מסקנת הרח"ש טורי'.. עופות שהניחן שלמי' ומנא חללן בשר או בצים וצלאן הרי אלו מותרין אעפ"י שהבשר שבתוכו חי וחפי' פיהן למעל'. ואם נתן בשר בעיסה ימלח קודם וידיחו ומה שמתיר שם טפול באווזא בני מניח' לא כמו שמפרש רש"י שהוא פשטיד"א שהרי ראינו שהתנור יבש מתחתיו ונרא' לעין שאינו פולט אלא מפרש רבינו יצחק שטפול היינו טיחה בעלמ' ספר המצות. מתוך פירש"י משמע דמוליית' שלא נמלח כלל אפי' מליח' דצלי אסור. ולא נהיר' למהר"ר ברוך אלא אפי' לא נמלח כלל מותר. עכ"ל הרוקח. ואני המחבר ראיתי נוהג בבית מורי אבי מוהר"ר יהודא לנדא זצ"ל למלוח מקודם כל מיני מוליית':

פרק א רב

כתב הרשב"א אסור למלוח בשר עם בשר שכבר נמלח ושהה הראשון במלחו עם פליטת צירו לפי שחוזר ונבלע מדם חתיכ' זו כיון שאין טרוד לפלוט אפי' ציר. וגדולה מזו שמעתי שאפי' בשר שנמלח לעצמו אסור להשהותו במלחו עם פליטת צירו לפי שחוזר ובולע מלחלוחו'. דם שעליו ושעל המלח עבר ושהה צריך קליפה ומקובלני מרבותי שעד י"ב שעות פולט ציר והרא"ש כתב שיכול להשהותו כמו שירצה לפי שהדם שעליו מועט הוא ובלוע ממלח ואינו יכול לצאת ממנו שאין המלח מפליטו ממנו אדרבא דרך המלח להפליט הדם ומושכו אחריו ונשאר בתוכו ואינוחוזר לבשר טורים. וכתב עוד הרשב"א אסור ליתן בשר שלא נמלח כצל עם בשר שנמלח קודם פליטתו לפי שבשר זה

שלא נמלח בולע ממה שחברו פולט שאין לו דבר שימנענו מלבלוע טורים. ור"ת מתיר אפי' מלחו בשר לפני שבוע למלוח עתה בשר ולתת עליו דציר לעול' פולט. והעולם נזהר לכתחג' ומתירין בדיעבד. ובספר התרומ' כתב שחוזר להיות מותר עם מליחתו שכמו שפולט דם של עצמו כך פולט דם שבלע. וכ"כ בשערי דורא ויש מתירין גם בזו ע"י מליח' ולא נהיר' טורים:

פרק א רג

כתב הרשב"א המולח הראש כיצד יעש' שהשער מפסיק בין הבשר ובין המלח. י"א שמולח על השער וחוזר ומולח ואינני רואה דבריו אלא חותך הראש לשנים ומולחו יפה יפה הראש לצד פנים וחוזר ומולחו לצד השער שאין השער מעכב על ידו להפליט דם שבבש הראש שהרי מוח שבבשר העצמות מפליט על ידי מליח' ואם העצם מעכב ק"ו לשער הראש וכן הדין בטלפים מחתך אותם מעט למט' ומולח והדם יוצא דרך החתך. טורים. מעשה היה בראש אווזא שנתבשל כשהי' שלם ולא חתכוהו והכשירו ר' קטנימוס כי אין בדמו כזית,. מרדכי:

פרק א רד

הרמב"ם כתב אין מבשלין הרחש ונא קנין אותו עד שיהבהב אותו באש תחל' וכל כה"ג שאין לאכלו אלא צלי. והרא"ש מתיר לבשלו ע"י מליח' עם המוח רק שינקוב העצם כנגד הקרום וכ"כ בעל העטור טורי' כתב מהר"י מולן יש אוסרין כל הראש כשנצלה המוח בתוכו אע"ג דלא מצינו שאסרו הגאונים. אלא המוח משום דסביר' להו כיון שנאסר המוח ולא סומכין לומר כבולעו כך פולטו אלא נחשב כמו שנתבשל בדמו א"כ נעש' המוח כמו נבלה ופולט שמנוניתו בראש ואסרו. עכ"ל:

פרק א רה

ברגלי בהמ' אמרי' נורא משאב שאיב ומותר לשים אותן על האש קודם מליחה ויש מחמירין ומולגין הרגלי' ושוהין כדי מליח' ומדיחן לפני נתינתן באש להסיר השער והטלפי' ואח"כ מולחין אותן כהוגן משום דמליח' ראשונ' היתה כנגד הטלפי' והשער ולא נכנס כל כך בבשר ע"כ. ובאשכנז חותכין מעט הטלפי' למטה קודם מליח':

פרק א רו

בשל הלב ולא קרעו כתב הרמב"ם קורעו אחרי כן ומותר. ור"ת פי' שאין להתירו אלא בקריע' שלאחר צליה ואפי' לדברי הרמב"ם אם בשלו עם בשר בלי קריעה אוסר הבשר וצריך ששים כנגד הלב דלא ידעי' כמה דמא נפיק מיניה. וי"א שאם הלב דבוק בעוף שכלו נעשה נבלה וצריך ששים כנגד כל העוף ולא נהיר'. וי"א שאף אם העוף מנותח

והלב אחד מהן שיש לחוש שמא אותה חתיכ' נשארה לבדה ברוטב ונאסר ואוסר האחרון ולא נהיר' דלמה נחוש לזה. והרא"ש כתב שהיה מקובל שאין עוף שלם שלא יהי' בו ס' כנגד דם לבו. טורים. מרגלא בפי ר"ת דכל עוף יש בו ס' כנגד לבו וא"כ בשל עוף שלם עם לבו זורק הלב וקולף מקומו וכ"כ רבינו יוסף ובשם רבי' יצחק מאיברא ותימה היא דהא מליח' כצליה ובצלי אמרי' כבולעו כך פולטו אך אם נמלח עם בשר צריך עיון אם צריך ששים עם הלב לפי שהבשר בולע הדם או נימא כבולעו כך פולטו. מפרישת הרבי פרץ. כתב הגאון לב שנמצא בתרנגול' בין בצלי בין במבושל בין בתלוש בין במחובר זורק הלב והשאר מותר ור"ת פירש מה שמתרץ הספר שאני לב דשיע דחוי הוא וכן פירש ריב"א. ולכן פירש דוק' נצלה או נמלח הלב עם דמו קורעו לאחר כן ומותר דמה שנבלע פולט ונופל לארץ אבל כשנתבשל בקדרה הלב עצמו אסור והעוף מותר שיש ששים כנגד דם הלב. ואם הלב דבוק בחתיכ' קטנה ונותנו לבשל עם שאר בשר צריך ששים כנגד אות' חתיכ'. ומה שנהגו העולם שלא לבשל הלב עם שאר בשר משום גזרה שמא יבשל בלי קריעה. ואיכא אסור. שערים מדור"א. מעשה בטלה שנמלח ונתבשל עם הלב ולא קרעוהו תחלה והשיב ר' יצחק בר שמואל אם יש ששים במים והטלה כנגד דם הלב נראה לי שהוא מותר אם היה הלב מכוסה כל שעה במים. אך לא נתיר עתה מטעם זה כי כמדומי שרש"י היה משער בכל החתיכ' אעפ"י שהכל היה מכוסה במים סמ"ג:

פרק א רז

ר"ת התיר לבשל הכבד אחר קריע' שתי וערב ואחר מליח' ואין נוהגי' כן ומיהו בדיעבד כשר לשון הטורי'. לרש"י אם בשל כבד בקדרה לאחר שנמלח' ושהה כדי שיעור מליח' והודחה במים הכבד מותר אבל אם יש בשר בקדר' עם הכבד אסור אלא א"כ יש ששים כנגד הכבד ואפי' לבשלו לכתחל' אסור. ולפי ר"ת אם אינו נמלח כן הדין אבל אם נמלח מותר לבשלו בקדירה אפילו עם שאר בשר. ויש לעשות לכתחל' כרש"י ובדיעבד עשה כרבינו תם מותר. ומיהו אליב' דכולי עלמא אם צלו בדיעבד כבד או כחל בשפוד הכל מותר אבל לכתחלה אסור לצלותן יחד והוא הדין במליח' כדפי'. שערי מדור"א. לרש"י כבד שנמלח ונתבשל מותר. ולרבינו יעקב אפי' לא נמלח ונתבשל מותר ורב אלפס כתב שמנהג בכל ישראל שלא לבשל כבד בקדר' אפי' לבדה רק אחר צליה אבל לא אחר מליח' וכתב מורי ואי אשתלי ועבד כדברי רבינ יעקב עבד סמ"ג:

פרק א רח

אם הכבד מבושל ודבק בעוף אם הכבד שלם אז כל העוף אסור דאין בשום עוף ששים כנגד הכבד שלו ונעש' כל העוף חתיכ' דאסורה וצריך ששי' מן הרוטב והבשר לבטל כל

העוף ואם אין הכבד שלם אלא חתיכ' של כבד דבק בעוף ויש בעוף עצמו ששים העוף מבטלו ולא נעשית חתיכ' דאסור' ומותר ע"כ וכן הוא דעת אבי העזרי ורש"י וכן אמרכ"ל. ולדעת רבינו פרץ הכל מסייע לבטל הכבד אפי' העוף וכן לדעת רבינו תם הגה"ה שערים מדור"א. וחתיכ' עם כבד דבק בה שנתנוה בפשטי"ד היינו מולייתא לדעת רבינו ברוך הכל אסור שהשמוני' מטפטף מעט מעט בעסה אמנ' לא נהגינן הכי אלא כרש"י דמתיר בתשובתיו בס' ואם דבק בחתיכ' צריך ששי' כנגד החתיכ' והכבד והלב בין צלאו בין בשלו בין בתלוש בין במחובר זורקו והשאר מותר דהלב שיע כן דעת רש"י. והלב שנמצא במולייתא משערינן בדם הנמצא בו בששי' ואם דבוק בחתיכ' צריך ששי' מן החתיכ' שערי' מדור"א:

פרק א רט

בספר אגודה כתב נהגו לצלות הכבד מיד אחר שנמלח ואין לשהותו במליח'. וי"א שאין הטעם משום אסור אלא מטבע הכבד שנרקב כשמשהין אותו במלח וטוב להחמי' כי לא דבר רק הוא והטעם כתב מהר"י מולן דהאור חוזר ומבליע הדם שפלט. עכ"ל:

פרק א רי

ומה שנהגו שאין למלוח כבד קודם צליה לא מצינו אסור זה בכל התלמוד שערים מדור"א:

הלכות איסור והיתר

פרק א ריא

הגאוני' כתבו שאין אנו בקיאין בחליטת הכבד לכך אין להתירו בחליט' אבל אם נעשה בדיעבד או אפי' נתבשל לבדו בקדרה שרי בדיעבד שפולטת דאינה בולעת אבל הקדרה נאסרת והרמב"ם אסרו אפי' בדיעבד אם בשלו. ולא נהירא. ולצלותו פי' ר"י שמותר אפי' בלי חתיכ' ומליח' שהאור שואב כל הדם. ובה"ג כתב שאף לצלי צריך חתיכ' משום דם שבסמפונות טורי':

פרק א ריב

כתב בעל העטור נוהגין בצרפת לנקוב הכבד בסכין קודם צליה. ומנהגנו אינו אלא לנוקבו בשפוד:

פרק א ריג

כתב הרשב"א יש גדולי' שאסרו לקדרה ההדורא דכנתא הוא השומן שסביב המעי' אפי' בחתוכ' ומליח' לפי שמלא' חוטין קטני' דקים מלאי' דם ועכשיו נהגו היתר:

פרק א ריד

י"א כיון שאין מחזיקין דם בבני מעים אין מולחין אותן עם שאר בשר כיון דלא טרידי לפלוט בלעי. טורי'. וטוב להחמי'.

פרק א רטו

כתב הרשב"א יראה לי שאם נקר הבשר אוכלו בלא מליחה חי או צלי אפי' העוף שלם כלו כאחד ויש מגדולי המורים שהחמירו שלא לאוכלו כלו שלם אע"פ שנקרו אלא אם כן חותך הווריד"ין ושחט שני הסימנין. עכ"ל טורי':

פרק א רטז

הורה אחד מן הגדולי' שאסור לשהות הצלי על השפוד לאח' שהוסר מעל האש שמא יחזור הבשר החם ויבלע ממנו אבל מות' לצלות בו ולשהות בו כל זמן שהבשר זב ופולט אינו בולע הדם שבשפוד. והרא"ם כתב שהשפוד מותר דנורא משאב שאיב ואין מניח לבלוע הדם:

פרק א ריז

קרני חיה טהורה הן מפוצלות ופירש רש"י שהרבה פצולין יוצאין מהם ורבי' תם פירש שהן זקופין וכפופין בראשיהן.

פרק א ריח

אם ידוע בבהמה קודם שחלבה טרפ' כגון יתרת או הוגלד פי המכה שידוע שהיתה שלשה ימים קודם שחיטה כל הגבינות אסורות. ואם היא בעדר בעדר עם הבהמות ונתערב חלבה באחרות כל הגבינות אסורות. ובעל שערים מדור"א כתב על זה פוק חזי מאי עמא דבר והרשב"א כתב שהולכין בזה אחר שיעור ששים כמו בשאר אסורין. ואם נטרפה על ידי סרכא כתב הרשב"א כיון שאי אפשר לומר עכשיו ודאי נטרפה א"כ יצאה כבר מחזקת הרוב ואין ידוע מאיזה זמן ומספק יש לאסור דספק' דאוריית' לחומרא והרא"ש כ' להתיר בטרפות שע"י סרכא מפני שאם היו בקיאין לברר שאפשר שהיה מותר ע"י בדיקה א"כ הויא ליה ספק ספק' ספק טרפה ספק אינה טרפה ואם תימצ' לומר טרפ' אימא אחר כך נטרפה. וכ"כ הטעם בעל השערים וכן רשב"ם ורב יהודאי גאון. והיכ' דנמצאת ודאי טרפה פסקו התוס' הלכה למעש' דאפי' נמצאת אחת מבהמות הרב' שעשו מהן גבינות שכולן אסורות. מרדכי: שאלו לרשב"ם על כבשה שנמצאת טרפה מה לעשות מהגבינות. והשיב אין בידינו להתיר כל דבר הנעש' ממנה תוך ג' ימים כ"פ בה"ג אבל קודם ג' ימים מותר ויש אוסרין כל י"ב חדש ולא קיימ' לן הכי וכ"כ רבינו ברוך להתיר. וכן המנהג:

פרק א ריט
כתב הר"ר אליעזר ממיץ דוק' חלב שהתירו הכתוב מותר משום אבר מן החי. אבל מי חלב אסור. והר"ר שמחה מתירו וכן נוהגין:

פרק א רכ
דבש הגיזין והצרעין כתב ר"ת דמותר וכן הרמב"ם ור' יצחק והרא"ש כתב לאסור טורים:

פרק א רכא
כל עוף שהוא בחזקת שאינו דורס ויש לו עוד סימן אחד מן הג' סימנים אי זה מהם שיהיה כתב הרמב"ן שהוא טהור אבל ר"ח כתב שאין להתירו בסימן אח' אלא בסי' שקורקבנו נקלף. אבל אם אינו נקלף אפי' יש לו אצבע יתירה וזפק טמא. ורש"י כתב שאין לסמוך ולאכול שום עוף אלא במסורת שמסרו לנו אבותינו. ומזקנינו הקדמוני' שכל עוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה כשל אווזא בידוע שאינו דורס. וכתב הרא"ש וכן מסתבר ויש לאוכלו אם יש לו ג' סימנין בגופו. ואין לחוש שמא דורס הוא טורים:

פרק א רכב
כל עוף הדורס טמא. בדריסה יש ג' פירושים. רש"י פי' שאוחז בצרפניו ומגביה מן הקרקע מה שאוכל. ובגמר' מפרש שמניח רגלו על המאכל שאוכל וממעכו שלא יכנס כולו בפיו ור"ת אומר דלפעמים התרנגולים שלנו עושים כן ומפרש כל עוף הדורס טמא שאוכל העוף מחיים ואין ממתין לו עד שימות ולפי דברי ר"ת כל שיש בו ג' סימני' הללו של טהרה בידוע שאינו דורס וטהור. אך לפי דברי ריב"ם שבדק בעופות אותו שאנו קורין קורבי"ל ומצא לו אצבע יתירה וזפק והוכיח ר"י דאין אדם יכול לטהר שום עוף ע"י סימנין אלו אם לא נתברר לו שאינו דורס מרדכי:

פרק א רכג
י"א שאין להתיר דג אלא שיש לו ג' קשקשי' בג' מקומות תחת לחיו ותחת זנבו ותחת סנפיריו והרא"ש מתיר אפי' באחד טורים:

פרק א רכד
עוד יש סימן אחר בדג טהור ראשו אינו חד ויש לו שדרה. ויש מהגדולים שכתבו שיש לסמוך על שני הסימנין אלו להתיר כל דג והרא"ש כתב שאין לסמוך עליהן ומיהו כתב עוב' כוכבי' שהבי' חבית מלאה מחתיכות דגי' מלוחים כל דג שמכירים בו ראשו ושדרתו מותרין ואם לאו אסורין. טורים:

פרק א רכה

כתב ר"ת שסימני עוברי דגי' הוא סימן מובהק להתיר עליו כל דג. ובירושלמי אמר שאינו סימן מובהק. וכן היא מסקנת הרא"ש ור' יצחק דחה ראיתו של ר"ת ותמצא זה בסמ"ג. ולפי ר"ת אנחנו סומכין לאכול דג שקורין ברבו"ט אע"ג שאין אנו יודעים אם משיר הקשקשים בשעה שעולה מן הים מ"מ סמכינן אסימני עובריהן. מרדכי:

פרק א רכו

הא שאין נקחין עוברי דגים ממי שאינו מומחה כשנמחו היינו דוק' בסתם. אבל אם אומר משל דג פלוני הם ואני מכירו שהוא טהור או שאומר אני מלחתי' או שאומ' אלו הדגי' וקרבים אלו באין מהן נקחין מכל אדם אבל אם אומר של דג פלוני וטהור הוא לא מהימן. והרשב"א כתב שאפי' שלמים וסימן טהרה ניכר בהן אין נקחין ממי שאינו מומחה אלא א"כ אומר של דג פלוני וטהור הוא או אלו דגים ואלו קרביהם. והרא"ש כתב כסברא ראשונ'. טורי'. כתב הרשב"א עוברי דגים והם המקובצים הנמצאי' בדגים מותר ליקח מכל אדם שודאי מדג טהור הן שדג טמא משריץ ואין מטיל בצים. ואינו יודע למה כתב כן דמאחר שיש שני תרוצי' בגמ' והתירוץ השני אומר רב זירא אידי ואידי משריץ זה משריץ מבפני' וזה משריץ מבחוץ וא"כ נקטי' לחומרא. טורי':

פרק א רכז

תרנגולא דאגמא אסורא. דתרנגולתא דאגמא שריא פי' ר"ת דשני מינין הן אחד נקרא בלשון זכר. ואחד נקרא בלשון נקבה. ולא זה וזה הנקרא פירני"ש בלעז שהם אינם גדלים באגמ' אלא ביערים אבל פירש"י לא יתכן שפי' דמין אחד הם והזכר אסור והנקב' מותרת דקיימ' לן כל היוצא מן הטמא טמא מרדכי:

פרק א רכח

שרצים הגדלים במים שבכלים ושבבורות שיחין ומערות חריצין ונעיצין שאינן נובעין מותרי' אע"פ שאין להם סנפיר וקשקשת. לפיכך שוחה ושותה מהן ואינו חושש לשרצי' שבהם והרמב"ם לא התיר אלא שבבורות ומערות שהם דומים לכלים אבל של חריצים ונעיצים המושכין אע"פ שאינן נובעין אסורי'. והרא"ש לא כ"כ טורים:

פרק א רכט

הרמב"ם אסר אפי' מת התולע בתוך הפרי ואח"כ פי' ולא נהיר' להרא"ש. הגדיל השרץ בפרי בעודו מחובר חשוב כשרץ השורץ על הארץ ואסור אע"פ שלא פי' ור"ת וריב"א התירו גם את זה. וה"ג אוסרין וכן עיקר. טורים:

פרק א רל

כתב הרשב"א אפי' אם הפרי קטן ואינו מחזיק אלא כדי התולע אסור והרא"ש מתיר. וכתב תולעים הנמצאים בפולין ובחימצי מותרין דלא קרינן בו השרץ השורץ על הארץ כל זמן שלא ריחש אבל הנמצאין בשרביטין אסורי' שיש להם מקום לרחוש ואפי' הגדלים במחוב' אם עבר עלייהו י"ב חדש משנתלשו מותרין. טורי':

פרק א רלא

אמר שמואל קישות שהתליע באיביה. כלומר בעוד שהיא מחוברת באילן אסורה התולעת. רש"י ור"ת ור"י ב"ר אשר פסקו דלאו הלכת' כשמואל ואין אסור אלא בעקרי האילנות או באילן עצמו אבל לא בפירות. ובה"ג ובשאלתות דרב אחאי פוסק כשמואל וכן בסמ"ג וכן בשערי מדור"א ע"כ. וכן המנהג לאסו' כשמואל ובכ"מ ראיתי אוסרין. ותולעים הגדלים בפולין וקטניות עצמן מותרין דאינן גדלים בתלוש מספר התרומה ורא"ם אסר גזרה שמא יצאו לחוץ וחזרו. וכ"כ ראבי"ה בשם אביו. ורשב"ט מתיר תולעים שבגבינה ושבדגי' אפי' פרשו על הגבינה ועל הדגים וכן בשר שהתליע והם על גבי הבשר דהיינו רביתייהו עכ"ל:

פרק א רלב

וכשנמצ' התולע בפרי ונתבשל הפרי עם שאר פירות ואין בפרי ששים לבטל טעם התולע צריך ששים לבטל הפרי כי נעשתה חתיכה דאסור'. שעורים מדור"א:

פרק א רלג

יש מיני עופות הגדלים באילן ותלויין באילן בחרטומיהם ר"ת וריב"א ורבי יחיאל מפריז"ז כתבו שהן אסורין משום שרץ השורץ על הארץ. טורים. עופות הגדלים באילן יש אומרים שאין טעונים שחיטה כיון שאין פרים ורבים. ורבינו יהודה שמע מרבו שרבינו תם הצריכה שחיטה. ספר אור זרוע. ויש אומרים שאסורים אפילו בשחיטה מפני שהם כמו שרצים. מרדכי:

פרק א רלד

בס' רבינו ברוך פסק דג' דיני' יש בדם ביצים אם נמצא הדם חוץ לקשר ואינו על הקשר כלל זורק הדם ואוכל השאר בין בחלבון בין בחלמון ואם נמצ' על הקשר ונתפשט חוץ לקשר אז כל הביצה אסור' בין בחלמון בין בחלבון. ואם נמצ' על הקשר ולא נתפשט חוץ לקשר בזה יש חלוק בין חלבון לחלמון דבחלמון כל הביצה אסור' ובחלבון כל הביצה מותרת לאכול חוץ מהדם. וכן נוהג העול'. סמ"ק. וכן כתב בשערי מדור"א רק שכת' שחלק כשנמצא על החלמון חוץ לקשר דאסורה כל הביצה דשדיא תכלא בכולה:

פרק א רלה

אם יש סימן טהרה בבצי' שואלין המוכר ממה הן. ואם אמר של עוף פלוני הן וטהור ואין אנו מכירי' שהוא עוף טהור אין קונין ממנו. והרמב"ם כתב דאפי' שאמר של עוף פלוני וטהור הוא מועיל לקנו' מישראל. אבל מעובדי כוכבי' אין קונין אלא א"כ מכיר אותן ויש לו בהן טביעות עין שהן ביצי עוף פלוני הטהור. ונראה שצריך לחלק בין עובדי כוכבי' לישראל חשוד. טורי':

פרק א רלו

ביצה שיש לה אפרוח או דם אוסרת המתבשל עמה אפי' אם אינה קלופה. ובספר התרומות אינו מחלק בין ביצת עוף טמא ליש בה אפרוח או דם. ומדברי הרא"ש יראה לחלק. טורי':

פרק א רלז

בצי' גמורות הנמצאי' בעופות מותרי' לאוכלן בחלב ואיזו היא גמורה כתב הרשב"א כל שיש לה חלבון וחלמון אע"פ שמעורה בגידין ורש"י פי' משנגמ' החלמון ועדיין היא מעורה ואדומ' כמו השלל של ביצי' המעורה המחובר באשכול שרי וירא' מדבריו שמתיר אפי' אין לו עדיין חלבון. טורי':

פרק א רלח

חלב הנמצ' בקיבה לדעת רב אלפס והרמב"ם אינו חלב גמו' ומותר לבשל בו בשר ואפי' בצלול שבה ורש"י אוסרו. וכתב שהוא חלב גמו' אפי' הקרוש שבה ורבינו תם כתב שהקרוש שבה אינו חלב אבל הצלול הוא חלב וכן הוא מסקנ' הרא"ש:

פרק א רלט

י"א שני בני אדם שיש להם הוצא' אחת באכיל' ואחד אוכל בשר ואחד אוכל גבינה על שלחן אחד זה אצל זה שאין להם הית' ע"י היכר שעושין ביניה'. טורי':

פרק א רמ

אכל בשר בהמה חיה ועוף לא יאכל גבינ' אחריו עד שש שעות. ואפי' אחר זה השעור אם יש בשר בין השיני' צריך להסירו. ובתוך הזמן הזה אפי' אין בשר בין השיני' לפי שהבש' מוצי' שומן ומושך טעם עד זמן ארוך ולפי זה הטע' אם לא אכלו אלא שלועס לתינוק אין צריך להמתין דכיון שלא אכלו אינו מוצי' טעם. והרמב"ם נתן טעם לשהייה משו' בשר שבין השיני' ולפי דבריו אחר שישהה שש שעות מותר אפי' נשאר בשר בין השיני'. והלועס לתינוק צריך להמתי' וטוב לאחוז בשני הטעמי':

פרק א רמא
האוכל בשר אחר גבינה אין צריך לרחוץ הידים ביום. ורב אלפס כתב שצריך לרחצן אף ביו'. טורי'. רבינו תם כתב בשם ה"ג שמות' לאכול גבינה אחר בשר מיד והרא"ש כתב ונהגו העול' שלא לאכול גבינ' אחר בשר כמו שפירש"י ואפי' אחר בשר עוף ואין לשנות המנהג. טורי':

פרק א רמב
מנהג העול' כמ"ש רבינו משה שצריך להמתין ו' שעות בין סעודה לסעוד' ואפי' אחר בשר עוף ולא נהגו כרבינו תם וה"ג ואבי העזרי:

הלכות כחל

פרק א רמג
כחל לדעת רש"י לצלי צריך קריע' שתי וערב ואם צלאו בלי קריע' מותר ולבשלו בקדר' צריך קריע' שתי וערב וטחוי בכותל ואז מותר לבשלו לבדו ואם לא קרעו או קרעו ולא טחו בכותל ובשלו אם אין ס' כנגד כל הכחל אסו' והכחל מן המנין. ואם בשלו בקדרה עם הבשר אפי'יש ס' כנגד הכחל. הכחל אסור והכחל מן המנין. ולדעת רבינו תם וריב"ן קרעו שתי וערב וטחו בכותל מותר לכתחלה לבשלו עם בשר לא קרעו כלל ובשלו עם בשר אוס' עד ס' ואם יש ס' הכחל אסור והבשר מותר. אבל בשלו בלא בשר או צלאו בדיעבד אפי' בלא קריעה כלל מותר. ואם קרעו קצתו ולא כהלכתו אסור לבשלו לכתחל' עם הבשר ואם בשלו עמו בדיעבד מותר אבל מותר לכתחל' לבשלו בלי בשר או לצלותו ע"י קריעה קצת אבל בלא קריעה כלל אפי' לצלותו אסור לכתחלה. ולרב אלפס קרעו שתי וערב וטחו בכותל מותר לבשל אותו בקדרה עם בשר לא קרעו כלל ובשלו עם בשר אוסר עד ס'. ואם יש שם ס' כחל אסור ובשר מותר ואם בשלו בלי בשר מותר. ולצלי מותר לכתחל' אף בלי קריעה. ופי' עוד הרשב"א דמחמירינן להצריכו לכתחיל' קריעה שתי וערב וטחוי בכותל ואפי' אם מבשלו בקדר' לבדו מצריך קריעה וטיחה ושיהא הקדרה מיוחדת לכך. טורים. ונהגו העול' כרש"י ולא כריב"ן. וריב"ן החרי' שלא לעשות כמו שסובר הוא ובתשובות הגאוני' כתבו ונהגו כל ישראל שלא לבשל כחל כלל שערי מדור"א:

פרק א רמד
אם מלחו כחל עם בשר ואח"כ הושמו שניהם בכלי שאינו מנוקב מהר"ם התיר מרדכי. וכתב הרשב"א והראב"ן וכן בעל שערי' מדור"א וכן ריב"ן שאם מלחו עם בשר הכחל

בלא קריע' שמותר בדיעבד והרא"ש כתב שמותר לכתחל' למולחו עם בשר בכל ענין שהמלח אינו מפליט החלב שבו. טורי' וששאלת על ירך שנמלח עם הכחל בעוד שהכחל היה מחוב' בו ולא נקרע הכחל אם הבהמו' בזמן שהוא סומך לפורי' אינן חולב' והויא לי' שאינן מניקות ושרי. ושלום שמשון בר' אברהם. ולדע' רש"י לא חלקו בין מניק' ובין שאינו מניק' משו' גזרה ובתשוב' רבינו אהרן נמצ' על חתיכות בשר המליח' עם הכחל אין בהם שום אסור דמליח אינו כמבושל אלא כרותח דצלי. וכחל שנצלה עם בשר מותר בדיעבד והאריך בספר נופת צופים עד כאן הגהה בשערי מדור"א:

פרק א רמה

הכליות אסורין לבשלן בקדרה משום אל תטוש תורת אמך ואבותינו נהגו שלא לבשלן רק לצלותן. רוקח:

פרק א רמו

חלב רותח שנפל על בשר צונן או בשר רותח לתוך חלב צונן קולף הבשר והבשר מותר וכן בחלב. וכתב ריב"א וצריך שיהא ששי' כנגד הקליפה שנאסרה ממנו. אבל ר"י כתב שא"צ. וכן יראה מדברי הרמב"ם שכתב קולף הבשר שנגע בו החלב ואוכל השאר ולא פירש מה יעשה אם ר"ל שכלו מות' שאם היה בו אסור היה מפרש מה יעשה. טורי':

פרק א רמז

הא דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח דצלי היינו דוקא כשאינו נאכל מחמת מלחו. ופירש"י היינו מליחת בשר להצניע שאינו נאכל עד שישרוהו במי' וידיחוהו טפי. וי"א דלא מיקרי אינו נאכל מחמ' מלחו אל' כעין עבוד שמולחין אותו הרב' לצורך הדרך ור"ת פי' דכל שמולחין לקדר' מקרי אינו נאכל מחמת מלחו אבל אם נאכל מחמ' מלחו לא הוי כרותח. טורי'. ולמעלה כתבתי יותר מזה:

פרק א רמח

טפת חלב שנפלה על החתיכ' שבקדרה אם יש בה ס' לבטל החלב מותר ואם לאו אסורה ואין השאר שבקדרה מצטרף עמה לבטל החלב ופיר"י דוקא שכל החתיכה חוץ לרוטב וזו מונחת עליה אבל אם מקצתה ברוטב הרתיח' מערבת הטע' בכל הקדר' והכל מצטרף לבטל החלב. ורש"י פי' אפי' מקצת' אין הכל מצטרף לבטל החלב. וכ"כ בעל העטור. וכתב הרמב"ם אבל אם ניער מתחל' ועד סוף או שכסה משעת נפילה ועד סוף הרי זו בנותן טעם. ונרא' שא"צ רק שינער או שיכסה מיד בשעת נפילה ואפי' אם פסק אח"כ מלנער מיד מתערב הטע' בכל מה שבקדר' ומצטרף כולו לבטלה. טורים:

פרק א רמט

פסק הר"ר אפרים דלא אמרי' אפשר לסוחטו אסור אלא בבשר בחלב אבל בשאר אסורים כגון כזית חלב שנבלע בחתיכ' ואין בה ס' לבטלה ונאסר' ואח"כ בשלה עם אחרות א"צ אלא ס' כדי כזית הראשון ואח"כ החתיכ' עצמה חוזרת להיות מותרת ור"ת פסק דאף בשאר אסורין אפשר לסוחטו אסור והרא"ש הסכי' לדעת ה"ר אפרי' טורים. ומנהג לפסוק כר"ת דאפשר לסוחטו אסור ככל אסורי' וכן הוא בשערי' מדור"א:

פרק א רנ

טפת חלב שנפלה על הקדרה שאצל האש מבחוץ אפי' אם יש בתבשיל שבקדרה ששים כנגדה אינו יכול לבטלה וא"כ הטפה אוסרת את הקדרה כל סביבותיה ונאסר התבשיל שבה. וכתב מהר"ם שאם יש בתבשיל ס' פעמים ס' כנגד הטפה מותר. ובספר המצות כתב שאם נפלה כנגד התבשיל א"צ אלא ס' כנגד הטפה המפעפעת לפנים והוה ליה כאלו נפלה בתבשיל. ואם נפלה במקו' ריקם והיא מפעפעת בדופן הקדרה עד סמוך לרוטב כל כך שאין ששים כנגד הטפה הרי נאסר אותו מקום של הקדרה ואם יערה התבשיל דרך מקום הקדרה שנאסר הרי יאסר התבשיל. וזה תקנתו שיניחנה ולא יגע בה עד שתצטנן. וכבר נהגו העול' לאסור כשנופלת על הדופן שלא כנגד הרוטב ור' יחיאל היה מתיר בשעת הדחק כגון בערב שבת אפי' שלא כנגד האש ע"י ששים לה"ט. טפת חלב שנפלה על הקדרה מבחוץ שבה כשר אם נפלה הטפה. כנגד הרוטב מבחוץ בטלה בששים. ואם נפלה שלא כנגד הרוטב מאי אכפת לן א"כ אין שום איסור בתבשיל דאינו מפעפע. וכ"כ רבינו שמשון מפי ר"י. אבל צריך לשפוך התבשיל מצד אחר שלא נפלה שם הטפה כי הקדרה עצמה אסורה. ויש מחמירין ואומרים כיון שאין טעם בקדרה מגופה לבטל הטעם אפי' כשנכנס בה טעם משהו מאסור נעשתה נבלה הקדרה. וצריך ס' מכל הקדרה ומן הטעם אשר בה וכ"כ ר"י וכבר אירע מעשה לפני ראב"ן והורה דאם יש ס' בקדרה בלא התבשיל לבטל חלב הנבלע בה לא נעשתה נבלה. שערים מדור"א. וכן הדין אם נפלה בחוץ למעלה שלא כנגד הרוטב שבה בשר מה שבתוך הקדרה מותר כגון שאין בו נותן טעם מן האסור אבל הקדרה עצמה אסורה. וכ"כ רבינו שמשון מפי ר"י לערות הרוטב מצד אחר שלא כנגד נפילת האסו'. אך אם נפלה כנגד האש אפי' שלא כנגד הרוטב הכל מותר שהאש שורפו ואם נפל שלא כנגד הרוטב וברוטב יש ס' הכל מותר אפי' שלא כנגד האש ואם לאו אסור להשתמש בקדרה לכתחלה שערי' מדור"א. והעולם נוהגין לאסור כשנפל עליו שלא כנגד התבשיל ודוקא שלא לצד האש כי האש שורפו ומותר. ודוקא בטפה אחת אבל בחלב הרבה לא אא"כ נפל כנגד הרוטב. ור' יחיאל

מפרי"ז בשם ר"י בר אברהם היה מתיר אף שלא כנגד הרוטב היכא דאיכא הפסד מרובה או בשבתות וי"ט מרדכי:

פרק א רנא

כתב בעל העטור אם בשל חלב בקדרה של בשר והיא בת יומא ויש בה ס' איכא מ"ד דכיון דכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם כלומר טעם הראשון אינו יוצא לעולם ואינו יכול לבשל בה ממין שבשל בה עכשיו וממין הראשון אינו יכול לבשל שהאחרון אינו בטל ואין לו תקנה אלא בשבירה וכתב הוא שיכול לבשל בה מאיזה מין שירצה. ואני תמה היאך מתיר לבשל בה חלב. וכי עדיף מהגעלה דאפי' הגעלה לא מהניא בכלי חרס שפולט מעט. והר"ר פרץ כתב אפילו אינה בת יומא ובשל בה חלב אסור אח"כ לבשל בה בתחלה לא בשר ולא חלב כפי שהיא בלועה מבשר בחלב אלא אם היא של מתכת יגעילנ' לאחר מעת לעת של בשול שני ואם היא של חרס אין לה תקנה אלא שבירה כתב הר"ר פרץ יש רוצי' להתיר בשר רותח שחתכו בסכין חולבת ע"י קליפ' כדאמרי' גבי בית השחיט' דסגי בקליפה ואינו דומה דהתם אין כל הבהמ' רותחת אלא מקום בית השחיטה לבד אבל הכא החתיכה היא כלה רותחת:

פרק א רנב

כתב ראבי"ה כיצד משערינן ששי' כנגד כל הכלי האסור מביאין כלי מלא מים וממלאין הקדרה האסורה באותו כלי גדול והמי' היוצאי' הם שעור דופני הקדרה האסורה. ואח"כ יחזי' המים המבטלים אותם בכלי קטן וישער אם יש בהם ס' אם לאו. מרדכי:

פרק א רנג

מעש' בא לפני ר"י שבשלו דבש במחבת של בשר והיתה בת יומא והריקוהו חם בקערה של חלב בת יומא והתירו אע"ג דבת יומא הוה דאשכחן דשמנונית בדבש הוי נותן טעם לפגם אפי' אם השמנונית בעין בשעה שנתערב שם כגון קדרה בת יומא. וצ"ל דסביר' ליה דגים שעלו בקערה של בשר מותר לאוכלן בכותח דוקא עלו אבל נצלו לא. מרדכי. פ' אין מעמידין:

פרק א רנד

יש להוכיח דאם נאסר בשר בחלב ע"י מליח' או ע"י כבוש דדוק' באכיל' אסור ולא בהנאה ויש דוחין הלכך המתי' בהנאה אין מוחין בידו כמה דלא אשכחן ראיה לאסור' מרדכי:

פרק א רנה

נתבשלו דגים בקדרה של בשר יש אוסרין לאכלן בחלב. ורש"י מתיר אא"כ נתבשלו עם בשר בעצמו. ובעל התרומו' מתיר בנתבשלו אבל לא נצלו שכיון שנצלו בלי מים קבלו טעם בשר מן הכלי ואסור לאוכלם עם חלב. וכ"כ סמ"ק. ולזה הסכים הרא"ש וכן הרמב"ם התירם בנתבשלו ואסור בנצלו. טורי'. אמר חזקיה דגים שעלו בקערה של בשר מותר לאכלן בכותח שיש בו חלב. ודוקא שמקונחת הקערה יפה תורת הבית. ריב"ן חתנו של רש"י פי' דוקא עלו בקערה רותחת אבל נתבשלו אסורי' דעקר הטעם נפלט מן הקערה. אבל ר"י פירש אפי' נתבשלו מותר כמו צלי דוק' דליכא מים אבל נתבשלו במים הטע' מתפשט במים והוי ג' נותני טעם של היתר ורש"י פי' עלו בקער' פי' צלי וכ"פ בתשובתו. אבל נתבשלו בלעו הרבה. אבל ראב"ן זקני פסק לא שנא צלי או מבושל. מרדכי:

פרק א רנו

גדול הדור מהר"י מולן ז"ל התיר הכלים שמשתמשין בהם הקיבה עם החלב שעליה אשר בקצת מקומות מתירין החלב ההיא שהוא תחת הקרום המונח תחת חלב הפרישה כאשר הזכרתי למעלה ורוב העולם עונשין עליו כרת מ"מ אותם הנזהרים ממנו יכולים לאכול בכלי' של אוכלי החלב ההוא. והטע' דאמרינן סתם כלי עובדי כוכבי' אינם בני יומן והוא הדין ישראל נמי כדאית' בספר אגודה עכ"ל:

פרק א רנז

קערות של בשר שרחצום ביורה חולבת והיא על האש או אפי' אינה על האש רק שהמים רותחים כל כך שהידים נכוות בהם כתב בספר התרומה אם הקערה והיורה שניהן בני יומן הכל אסו'. ואפי' היו הקערו' יפות שאין שום שומן נדבק בהן. אבל אם אין היורה בת יומא מותר. ובלבד שיהיו הקערות יפות שאין שום שומן דבק בהן והרא"ש מתיר אפילו שניהן בני יומן. אבל אין להתיר עד שיאמר ברי לי שאין שום שומן דבק בהן. טורים:

פרק א רנח

צנון או שלקות שחתכום בסכין של בשר אסור לאכול בחלב עד שיקלוף מקום החתך או עד דטעים ליה שלא יהא בו טעם בשר. והרשב"א כתב שכלו אסור והרא"ש לא כתב כן. וכתב בס' התרומות דאפילו אין הסכין בן יומו אסור וכן הדין בשומים ובצלים וכרישי' שחותכין בסכין של בשר שאין לאוכלן בחלב שגם הם חריפים כמו צנון ואם עבר ובשלן בחלב צריך ששים לבטלן ומ"מ א"צ ששים כנגד כל הצנון רק כדי הבלוע בו והיינו כנגד כל הסכין אבל אם חתכו בסכין של עוב' כוכבי' צריך ס' כנגד כל הצנון. ומהר"ם

התיר אפי' בשומים ובצלים אא"כ היה הסכין בן יומו ולא רצה להורות הלכה למעשה וכתב אע"פ שאני מורה בספר התרומה לאסור אינני מוחה ביד הנוהגים היתר טורים. ובשערים מדור"א כתב שהכל אסור אע"פ שאינן בני יומן. מה שאסר בספר התרומה צנון וכרישין ובצלים ומדמהו לקורט של חלתית שמעתי גדולים חולקים עליו וכשאין הסכין בן יומו אין דעתי נוטה לדמותו לקורט של חלתית. לשון אשירי:

פרק א רנט

הורה רבינו טוביה מפי"ינא שאם שמו פלפלין בקדרה של איסור שאינה בת יומא הכל אסור דאגב חורפיה משויא ליה לשבח. מרדכי קטן:

פרק א רס

אין לשין את העסה בחלב שמא יבא לאכלו עם בשר ואם לש כל העסה כול' אסור' אפי' לאוכלה לבדה ואי עבדי' כעין תורא מותר. פירש"י שלא לש אלא דבר מועט כמו עוגה קטנה ורב אלפס פי' כעין השור פירוש צורה כעין וכיוצא בו שמתוך כך יזכור שיש בו חלב. טורים:

פרק א רסא

כתב הרשב"א פת שאפאו בתנור עם בשר יש מרבותינו שאסרו לאכול אותו שריחו כטעמו ויש מתירין. וכן נרא' ע"כ. וכ"פ רש"י דריחא לאו מילתא הוא. ומיהו דוקא בתנור קטן כמו שלהן אבל בתנורים שלנו הגדולים מותר. וכתב בסמ"ק פירשו לי רבותי המחזיק י"ב עשרונים זהו תנור גדול. טורים:

פרק א רסב

נשאל מהרר"י מולן על פת של עובדי כוכבים שנאפה עם צלי של עובדי כוכבים בדיעבד. והשיב רוב הפוסקים פסקו דריחא לאו מלתא היא בתנורי' שלנו. ואם יש פת אחרת לקנות דעתי נוטה דחשיב כמו לכתחלה ולמה תניח ההיתר ותאכל ספק אסור אבל אם יש דוחק למצא פת אחרת יש לסמוך על רבותינו המתירים עכ"ל:

פרק א רסג

לא ראיתי ולא שמעתי נוהגים בשום מדינה שיהיו מטעימין האסור לקפילא ארמאה ר"ל רוקח עובד כוכבי' המתקן המאכל. כמו שאמר רבא בפרק גיד הנשה. אמור רבנן בטעמא. אמור רבנן בקפילא אמור רבנן בששים. והכל נוהגים לשער בששים. ולכן לא אכתוב המחלוקת שיש בנאמנות של קפילא ארמאה ואתחיל בדיני שעורי ס'. טורים:

פרק א רסד

רש"י סובר אליבא דרבא דטעם כעקר מדרבנן ור"ת סובר דטעם כעקר דאורייתא סוף דבר לפי ר"ת וה"ג מין במינו בטל ברוב מן התורה אף בקדשים וכ"ש בחולין. ומדברי סופרים אינו בטל עד שיהיה ששים ומין בשאינו מינו מן התורה טעם כעקר מקרא דמשרת וזהו כשיש כזית בכדי אכילת פרס אבל טעמו ולא ממשו שלא יוכל לאכול כל הכזית בכדי אכילת פרס אסור עד ששים ואין לוקין עליו. ובירושלמי משמע שיש מחלוקת אמוראין אם טעם כעקר מדברי תורה אי מדברי סופרים. ספר המצות. והעול' נוהג כר"ת דטעם כעקר דאורייתא. ונפקא מינה לספק טעם כעקר דאזלינן לחומרא בכל ספקא דאורייתא:

פרק א רסה

לדעת רש"י מין במינו לא בטיל כלל אפי' באלף ומין בשאינו מינו אינו אלא מדרבנן שהצריכו ששים ולדידיה כל ספק שנולד בדין תערובות מין בשאינו מינו אזלינן לקולא. ור"ת סובר כי טעם כעקר דאוריתא ולזה הסכים הרא"ש. טורים:

פרק א רסו

כתב הרשב"ם דמין במינו במשהו דקיימא לן כרב דבתר שמא אזלינן חמרא חדתי בענבי שני מינין הן ושור ועז ואיל ג' מינין הן אע"ג דכולן מין בשר. וכן מיני דגים ועופות שחלוקין בשמם בין טהורים בטמאים בין טמאים בטהורים שני מינין הן. אבל ביצי עוף זה בשל מין אחר הוי מין במינו וחלב ובשר שני מינין הן ושומן הלב ושל הדקים מקרי חלב וחלב ופרה ורחל מין אחד הוא. ושומן של צלעות ושל חזה ואליה ושומן הירך בשר שמן הוא ומקרי בשר ולא חלב. מרדכי. והילך מספר אחר כבש ורחל ואיל כולן מין במינו ושם אחד להם ושומן הדקין של עופות ושל דגים ב' מינים הם שהרי של דגים קרוי קרבי דגים ושל עוף מין חלב הוא עכ"ל. בסמ"ג פסק דמין במינו בטל בששים והביא ראיות הרבה וכן מצא בה"ג של אספמיא. וכן נהגו העולם:

פרק א רסז

מה שאנו אומרים באסור דרבנן מרבה עליו ומבטלו היינו שכבר נעשה בו ספק. אבל בלי ספק אסור לבטלו אפי' באסור דרבנן. ומעשה בא לפני הר"ר שמשון במי חלב שנפלו ליורה של בשר ולא היה ששים לבטל המים של חלב. והתיר להוסיף ולשפוך מים ביורה כדי לבטל האסו' לכתחלה דמי חלב מדרבנן כדאמרינן בפ' כל הבשר המבשל חלב פטור והא דלא מבטלינן אסור לכתחלה הני מילי בעלמא אבל הכא דליכא בזה דבר למיגזר אטו דאורייתא שרי וכן השיב לי רבינו שמואל עכ"ל הגהות מיימוניות עיין בפ"ק דביצ' דמשמע דבאסור שהוא בעין אפי' אסור דרבנן אין מבטלין. מרדכי קטן:

פרק א רסח
בשר חיה ועוף בחלב אינו אסור אלא מדרבנן הלכך לא בעי ס' אלא ברוב בעלמא בטיל. והא דטפת חלב מיירי דוקא בבשר בהמה. מרדכי:

פרק א רסט
כתוב בה"ג דשרץ אין טעמו בטל אלא באלף ואין זה אמת ספר המצות:

פרק א רע
הרב החמיר להצריך ששים כנגד כל הכף בכף של מתכת אפילו לא הכניסו כולו משום דחם מקצתו חם כולו. טורים:

פרק א רעא
רבינו שמשון כתב שאפילו עצמות האסו' מצטרפין עם ההיתר לבטל האסור שנפל לקדרה וכן הוא מסקנת הרא"ש:

פרק א רעב
אע"פ שבלעה הקדרה מן ההיתר אין מצטרפין מה שבלעה עם ההיתר לס' שגם מן האסור בלעה וכת' הרשב"א י"א שאומדין כמה בלעה מן ההיתר הקדרה ומצטרפין עם ההיתר ונ"ל דמין במינו שמן התורה בטל ברוב וחכמים הצריכו ס' תולין להקל אבל מין בשאינו מינו כזית בכדי אכילת פרס שדבר תורה אין תולין בו להקל ואין משערין אלא במה שבא לפנינו. והרא"ש לא חלק. טורים:

פרק א רעג
כתב בסמ"ג שצריך החכם לחקור אם נתן מים בקדרה אחר שבשלו בה האסור שאותה המים שנתנו בה אח"כ אין מצטרפין לבטל האסור ונראה לי שא"צ שאפי' אם הוסיף מים אח"כ אם לא כוון לבטל האסור מצטרפין דקי"ל כל האסורין שרבה עליהן שוגג מותרים במזיד אסורי' כתב הרשב"א דבר שעקר אסורו אינו אלא מדרבנן כגון גבינה של עובדי כוכבים ושומנו של גיד אין מערבין אותו בהיתר ובשוגג מותר במזיד אסור נפל מעצמו בהיתר אע"פ שאין בהיתר כדי לבטלו מותר להוסיף עליו בהיתר כדי להכשירו והרא"ש כתב דאפי' אסור דרבנן שנתער' אסור להוסיף עליו לבטלו ולא התירו אלא בעצי' שנשרו לתוך התנור משום דמקלא קלי לאסור'. טורים:

פרק א רעד
י"א דבריה בטלה בתתק"ס ולא נהירא להרא"ש טורים:

פרק א רעה
כתב הרא"ש רבו הדעות שאומרים שהתרנגולת בנוצתה וכן חתיכה כיון שאינן ראויה עתה לא חשיבא ראויה להתכבד ואפי' בהמה שלמה בטלה עד שנתבשלה וראויה ליתן לפני האורחין לכבדן ולא נהירא אבל אף כשהיא בנוצתה לא בטלה חשיבותה וגם י"א דכבש שלם או אווזא שלמה אין נקראה ראוי להתכבד שאין דרך ליתן לפני אורחים כבש ואווזא שלמה וגם אלו דברי הבאי. טורים:

פרק א רעו
כתב הרשב"א שאין נקרא דבר שיש לו מתירין אלא דבר שההיתר יבא ממילא כמו ביצה שנולדה בי"ט אבל דבר שאין בידו להתירו ואין בודאי שיבא לא הלכך ספק ביצה טרפה שאם תטעון התרנגולת או תחיה י"ב חדש יותרו כולן כיון שספק הוא לא הוי דבר שיש לו מתירין טורים:

פרק א רעז
כל קדרה שאינה בת יומא חשובה טעם לפגם ואינה אסורה. ונקראה בת יומא כל זמן שלא שהתה מעת לעת אחר שנתבשל בה האסור. ולר"ת לינה אחת פוסלת מ"מ לא רצה לעשות מעשה טורים: השיב גדול הדור מהרר"י מולן ז"ל דשעור נותן טעם לפגם הוא לינה אחת כדברי ר"ת וכן מנהג בארץ אשכנז אבל מפי מורי לא שמעתי עכ"ל. והעולם נוהגים כרש"י מעת לעת:

פרק א רעח
כתב הרשב"א דברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם כנמלים. וזבובים ויתושים שכל אדם נבדל מהם מפני מאוסם אפי' נתערבו בתבשיל ונמחה גופן בתוכו אם היתר רבה עליו מותרין. ומ"מ כל שאפשר לבדוק ולהעביר במסננת בודק ומסנן. טורים. עכברא שנפל לתוך השכר או אלא היא חומץ או לתוך שאר משקין אם מכירו ישליכנו והטעם בטל בס' אבל רשב"ם אומר שא"צ ס' משום שפוגם וכ"פ ראבי"ה. ואם נפל לתוך יין א"צ ס' דהוי נותן טעם לפגם דביין ודאי פוגם א"ז ואני המחבר לא ראיתי לנהוג הקולא הזאת רק הכל בששים:

פרק א רעט
כתב הרשב"א י"א שאין חום מפליט אלא חום של כלי ראשון שהוא מבשל אבל כלי שני וכן ערוי שהוא ככלי שני אין מפליט ולא נהירא שהרי חום בית הכסלים מפליט שהוא פחות מכלי שני אלא כל חום שע"י האש מפליט אפי' אין היד סולדת בו. עכ"ל. ונראה לי שאין הנדון דומה לראיה שאין חום בית השחיט' ובית הכסלים מפליט אלא

כדי קליפה וכן ראיתי לקצת המחברים. וזה אינו כן אלא אוסר כלו. הלכך אין אוסר כלו. א"אכ היד סולדת בו טורים:

פרק א רפ

נפל אסור בחתיכה שבקדרה שהוא חוץ לרוטב ולא ניער הקדרה ולא כסה אותה אינו אוסר אלא כדי נטילה אבל אם היא ברוטב לרש"י אפי' מקצתה ולר"י כולה כדפירש"י לעיל או אפי' כולה חוץ לרוטב וניער או כסה הקדרה הרוטב מפעפע הטעם ומערבב ונבלע בכולו. טורים:

פרק א רפא

כתב הרשב"א דוקא כשהאסור המלוח למטה וההיתר התפל למעלה אמרי' תתאה גבר אז אוסר. אבל אם האסור למעלה וההיתר למטה שההיתר שהוא למטה מצנן העליון אינו בולע אלא כדי קליפה עכ"ל. יראה שהוא סובר דכשהאסור למטה אוסר הכל אבל למעלה אינו אוסר אלא כדי קליפה והרא"ש לא כתב כן וגם מה שחלק בין האסור למטה או למעלה כתב ר"י שאין חלוק דכיון שהוא חם ע"י מליחה אין חלוק בין תתאה לעילאה אלא בכל ענין כשהאסור מליח מבליע התפל ומ"מ אינה אוסר כולו שאין כח שבמלח יכול להבליע אלא כדי קליפה וכשהאסור תפל הכל מותר ואפי' קליפה לא בעי. טורים:

פרק א רפב

מלח הבלוע מדם כגון מן מליחת הבשר ונתנו בקדרה או שנתנו בקדרה בשר מלוח בלי הדחה בעוד שהמלח עליו אם יש ששים כנגד המלח אע"פ שטעם המלח בקדרה וטעם אינו בטל אע"פ כן מותר לפי שאין במלח כח לאסור משאלו היה כלו דם ואין לנו להחמיר בנאסר יותר מבאוסר. וכן פסק רבינו יצחק מדור"א ורבינו שמשון מקוצי ור"יבא כתבו כיון שהמלח נימוח עם הדם ומתערב בכל הקדירה ומוליך עמו אסורו צריך לשער כאלו היה הדם כלו מלח. טורים:

פרק א רפג

כתב הרשב"א שכשנפל דבר האסור בקדרה שיש בה ששי' לבטל האסור הבלוע שבה אע"פ שאמרנו שבטל מ"מ אם נפלה לבסוף בקדרה אחרת שיש בה ששים כדי לבטל האסור הבלוע שבה אין החתיכה בעצמה חוזרת להתירה לפי שהאסו' שבה אין נפלט ממנה לגמרי ואינו נבלל לתוך ההיתר שבקדרה מה שאין כן בדבר הנבלל ונימוח דאם נפל דם וכיוצא בו לתוך רוטב של היתר עד שיהא בו בין כלו ס' לבטל הדם כלו מותר שהכל נבלל ונתערב בתוך ההיתר עכ"ל ואינני מבין דבריו דכיון שהכל מצטרף לבטלו על כרחך הטעם מתבלבל בכולו וכיון שנתבלבל בכל א"כ נתבטל. וכתב עוד הרשב"א

חתיכה שבה חלב שנתבטלה ויש ששי' לבטלה צריך להזהר שלא יטול שום דבר מן הקדרה בעוד שהאסור בתוכה. שמא תשאר חתיכת האסור באחרונה בשעה שאין ס' לבטל החלב ותאסור מה שבקדרה. וגם לא יוציאנה תחלה שהחלב שבה יאסור אותה מה תקנה שיניחה עד שיצטנן התבשיל וזה לפי סברתו שאף שאחר שנתבטלה לא חזר להתירו. אבל מפני שכתבתי שלאחר שנתבטל האסור שחזר להתירו אין לחוש. טורים:

פרק א רפד

כתב בספ' המצות דגים קטנים שנתבשלו ונמצא בהם דג טמא יש אוסרים אפי' מכירו וזרקו ויש ס' לבטל אותו לפי כשמערה המים החמי' לפעמי' בסוף הערוי עם מעט מים ישאר דג הטמא עם עשרי' או שלשי' דגים ונאסרו המים וחוזרי' נוגעי' לתוך הדגי' ויש מתירין מפני שאותם הנשארים בטלי' ברוב תערובתן כי לא שייך לומר בריה לא בטלה אלא בבריה שנאסרה מחמת עצמה ולא שנאסרו מחמת בליעת אסור אח' ואין חוזרין ואוסרין השאר שבמחבת אע"פ שנוגעין בה המים לפי שאסור. הנבלע ואין אסורו מחמת עצמו אינו חזר ונבלע ביבש כי אם ע"י בשול וכ"כ רבינו ברוך. אמנם בצים שנתבשלו ונמצא באחד מהן אפרוח או דם אסור הכל דאין רגילין לבשל כל כך שיהיו עשרים או שלשים בצים שנאסרו בטלי' בתערובת ברוב של היתי' לכן טוב להמתין עד שיצטננו קודם שיוצאים מן המים שאם רוצה למהר להוציאם ישים מים צוננים עמהם לצננם תחלה. אמנם א"צ להגעיל המחבת בשביל זה הספק דאמרינן אסורא ברובא איתא כן כתב רבינו שמשון סמ"ג:

פרק א רפה

י"א זבוב או נמלה שנמצאת בקדרה והוציאם בכף צריך להזהר שלא לחזור ולתחוב הכף בקדרה לפי שנאס' הכף כשהוציא בה הזבוב מהקדר' דשמא לא היה בה ס' כנגדו ואם יחזור ויתחוב אוסרה אם אין ס' כנגדו ונראה שאין לחוש כיון שידוע כמה הוא האסור הבלוע בכף דא"צ ס' כנגד כל הכף אלא כנגד הרוטב הבלוע בכף טורים:

פרק א רפו

נשאל גדול הדור מהרר"י מולן ז"ל על זבוב בכלי שני אם אוסר. והשיב פשיט' שאינו אוסר ולא כדברי רבינו חיים ושעמו. וכ"כ המרדכי בשם הרוקח עכ"ל:

פרק א רפז

כתב מהרר"י מולן דכלי שני אינו מבליע אפי' בממשו של איסור וראיה שהתירו למלוג תרנגולת בכלי שני אע"ג דבית השחיט' מלוכלכת בדם עכ"ל:

פרק א רפח

ריח של אסור שנתערב בהיתר כגון בשר נבלה שצלאו בתנור עם בשר שחוט' פליגי בה רב ולוי רב אסר ולוי ושרי. ופסק רש"י כלוי דשרי וכ"כ בה"ג ור"ת פסק כרב דאסר. וכתב הרשב"א הסכמת רוב המורי' להתירמ"מ אסור לכתחלה לצלותה בתנור צר ואם בא לבשלו בקדרה כל אחד בעצמו אפי' בתנור צר ופי הקדרה מגולה מותר אפי' לכתחל'. ומסקנת הרא"ש כר"ת. וכתב ודוק' בתנורים שלהם שהם מכוסים לכך נכנס הריח של זה בזה. אבל בתנורים גדולים שלנו ופיהם פתוח אין לחוש טורים: ויש אומרים הא דקיימא לן דריח לאו מילת' היא היינו דוקא דיעב' וכ"פ הגאונים וכן נמצ' בהגה"ה דוקא דיעבד א"כ יפה לפרוש לכתחלה ואפי' אותם שעושים לכתחלה דוק' שהפשטיד"א מכוסה למעלה דהוי כמו פת חמה וחבית סתומה ורבינו יהודה בר' מאיר הזקן רבו של רבינו גרשם רצה לאסור אפי' דיעבד אם אפו פשטיד"א של עובדי כוכבים עם ישראל אמנם לא סביר' לן הכי והגאונים נחלקו בדבר אי אמרינן ריח לאו מילתא היא. וכתב ראב"ן נקיי הדעת שבעיר מגנצ"א נהגו לתקן כסוי לפשטיד"א כשאופין אותה עם פת וכן לטורט"א. אבל בלא כסוי לא. ואפי' ע"י כסוי לכתחלה אסור מפני הנקב שלמעלה. ויש כופי' על הנקב שפופרת למעלה כדי שלא יצא הריח. וכל העולם נוהג אסור באפיי' פשטיד"א וטורט"א של חלב זה עם זה. אבל פת באחת מהן שרי. והמחמיר תע"ב. הגה"ה שערים מדור"א:

פרק א רפט

חתיכה שאינה ראויה להתכבד שנתערבה באחרות יבש ביבש בטלה אפי' חד בתרי. ולכאור' נראה שאין חלוק בין נתערבה במינה בין שלא במינה כיון שנפרדת לחתיכו' דקות שאין ניכר בין זה לזה אבל בעל התרומות כתב דוק' שנתערבה במינה. אבל מין בשאינו מינו אפי' יבש ביבש צריך ס' טורים. רש"י אסר תערובת חמץ בפסח יבש ביבש באכילה ומתירו בהנאה אלא שמצריך להשליך אחד מהן לנהר ורב אלפס אוס' הכל אפי' בהנאה והרא"ש מכשיר אפי' באכילה. ואם בשל התערובת אחר שנתבטל ברוב כתב הרשב"א שכל אחד ואחד מותר בפני עצמו והרוטב בנותן טעם שצריך ס' כנגד האסו'. והרא"ש חלק בזה וכתב שאם לא נודע תערובתו קודם שנתבשל מותר הרוטב כולו כמו חתיכות שנתערבו. ואם אחר שנתבטל ברוב נתוסף על האסו' חוזר ונאסר טורים. ורבי' משה מתיר אף בקדרה אחת לבשלם ומביא ראיה ממסכ' מקואות נטל ונתן סאה וכמה עד רובא ולא אמר מה שחזר ונתן הוי ליה מים שאובי' אלא האסור נעשה היתר. אבל אם מכיר החתיכה האסורה יסירנה שערים מדור"א:

פרק א רצ

חתיכה של נבלה שלא נמלחה ונתערבה בכשרות אע"פ שאינ' ראויה להתכבד כמו שהיא אינה בטלה דמליחה לא יקרא מחוסר מעשה ומיהו ראיתי גדולי' שגם בנבלה מתירין. ורגלי של בהמה נבלה שנתערבו בכשרין אם לא נטלו טלפיהן אינם ראוי' להתכבד ובטלין ברוב ויש נוהגין כשהאסור בטל ברוב להשליך אחד והשאר מותרין וא"צ. שערים מדור"א:

פרק א רצא

כתב מהר"ם הא דאמרי' דבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטיל היינו דוק' מין במינו אבל מין בשאינו מינו בטל בס':

פרק א רצב

הלכה כר' יוחנן שאמר את שדרכו לימנות שנינו. פי' שלעולם אין מוכרין אותו אלא במנין אבל דברים שפעמים מוכרין במנין כמו סל מלא ביצים שפעמים מוכרן אותן ביחד אין נקראין דבר שבמנין. ובעל העטור כתב שביצה אינה בטלה לעולם והרמב"ם פסק כחכמים דאפי' דבר שדרכו לימנות לעולם בטל דשבעה דברים לבד הן שאינן בטלין כגון רמוני באדן וכו'. ומיהו נראה דכל דבר שהוא חשוב אצל בני המקום מן המקומות לפי הזמן ולפי המקום שהוא שם אינו בטל ואסור בכל שהו טורי':

פרק א רצג

כתב הרשב"א הא דשרי ספק ספק' דוקא ע"י תערובת. אבל טרפה שנתערבה באחרות כולן אסורות עד שיהא בהיתר כדי לבטל האסור אם הוא מן הדברי' המתבטלים שכיון שספק ראשון היה בגופו אין להתירו מטעם ספק ספקא שע"י תערובת אין להתיר בדברי' החשובי' דכי מהניא להו חשיבותייהו דלא בטילי אפי' באלף מהניא להו שלא להתיר בהם ספק ספקא ולא נהירא דספק ספק' מותר בכל אסורי' אפי' בעבוד' כוכבים טורי'. בעל ספר התרומה פסק כמ"ד שכל דבר שמונין אותו בשום פעם אינו בטל אבל ר"י בר' אברהם פסק כר' יוחנן דאמר את שדרכו למנות דבר מיוחד למנין לעולם ובציים פעמי' מוכרי' ביחד. בשם ר"י ז"ל דנתערב עומד גם אספק שכיון שהספק הראשון אסור מן התורה ומחייב עליו אשם תלוי אם היה כרת בוודאה לכן כשנתערבה אין נחשבת אלא ספק אחד ואינה בטלה אפי' באלף:

פרק א רצד

היו ב' קדרות באחת שחוטה ובאח' נבלה והשחוטה ממין אחד והאסור ממין אחר אין תולין להקל עד שירבה ההיתר ס' על האסור מפני שאין מתבטלין מין בשאינו מינו דבר תורה בפחות מס' ואז מקילין כל זמן שאין בו כזית בכדי אכילת פרס:

הלכות בשולי עובדי כוכבים

פרק א רצה

פת של ישמעאלים כתב הרא"ש מאחר שכתוב בחלוף מנהגים שבין בני א"י ובין בני בבל בני בבל נותנים קיסם לתוך התנור ובני א"י אומרים קיסם זה מה מעלה ומה מוריד ויש מן הגאונים שהתירוהו בשבת אם אין לו מה יאכל משום עונג שבת ולדעת הרא"ש יש חילוק בין פת של בעל הבית לפת של פלטר דלא שייך חתנות אלא בשל בעל הבית הלכך אסרוהו בכל ענין חוץ מבמקום סכנה. אבל של פלטר אין כל כך קרוב דעת שבאומנותו עוסק. וכן מחלק בירושלמי שמתי' לקנות מפלטר ישמעאל. טורים:

פרק א רצו

גבינות ישמעאלי' מותרי' שאין חלב בהמה טמאה מתגבן. אבל בימי חכמי המשנה גזרו על גבינות הישמעאלים ואסרוהו ובירושלמי יש חלב שחלבו ישמעאל ואין ישראל רואהו ר' ירמיה אוסר מפני שמערבין בו חלב טמאה ריב"ל אומר מפני הגלוי. עוד אמר בספר העתי' בשם הירושלמי רפ"ק דשבת דחמאה של ישמעאלי' מי"ח דבר היא. אמנ' בירושלמי שלפנינו אין כתוב שם וחמאותיהן ורש"י פי' כר' ירמיה. ור"ת ור"י תופסין שיטתן כריב"ל ואע"פ שעכשיו אין אנו נזהרין בגלוי אין להקל בגבינות הישמעאלי' מפני שנגזר' במנין דאף ע"פ שבטל הטעם מנין אחר להתירו כדמוכח בפ"ק דביצה משובו לכם לאהליכם. ספר המצות. וכן שערים מדור"א:

פרק א רצז

פסק רבינו ברוך אם לקח מן הקיבה של עובד כוכבים והעמיד בה ישראל גבינות מותרות דחלב לאו מגופיה אתי אלא כמו שינקה מן האחרת אך לכתחלה אין לעשו' כן משום הרחק מן הכעור ומן הדומה לו. ואין מגלין הדבר אלא לצנועין. שערי דור"א. ובשם ה"ר פרץ דאין לאסור הקיבה ששהתה עם העור רק אחר מעת לעת סמ"ק וכן בשערים. וכתב בסמ"ג שיש להחמיר בדבר כששהתה יום שלם בעור הקיבה:

פרק א רצח
לא קיימא לן כאותם בשם רבי' משולם דהיכא דידעינן דליכא שום דבר טמא בעדר הישמעאל שמותר חלב שלו אע"פ שאין ישראל רואהו שערים מדור"א:

פרק א רצט
במקו' שאין פלטר ישראל מצוי כתב הרמב"ם אפי' אם יש שם פלטר ישראל אם אין הפת של פלטר ישראל כפת של פלטר ישמעאל מותר כיון שערב עליו ביותר ואין נראה כך מתוך הירושלמי שלא התיר אלא במקום שאין פלטר ישראל מצוי אבל אם הוא מצוי אלא דשל ישמעאל ערב עליו ביותר לא התיר אבל של בעל הבית אסורה לעולם אפי' קנאה פלטר ממנו ושל פלטר מותר אפי' קנאה בעל הבית ממנו. טורי':

פרק א ש
כתב הרא"ש תימה יש על הנוהגי' האידנ' להקל בהשלכת קיסם לתנור. ובהלכות שבין בני א"י ובין בני בבל. בני מזרח משליכין קיסם לתנור. ובני מערבא אמרו קיסם זה לא מעלה ולא מוריד אא"כ התענה ג' ימים מותר משום חיי נפש והנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידים. וכ"כ הרשב"א שאפי' לא זרק הישראל אלא עץ אחד לתוך התנור התיר כל הפת כולו שאין הדבר אלא משום היכר עכ"ל. ונראה שאינו מחלק בין לשל ישמעאל לשל ישראל שאפאו ישמעאל. וכאש' כתבתי כן נראה לי עקר. טורי':

פרק א שא
כתב ר"י שאם הטיל הישראל קיסם בתנור שמועיל כל ימי השבוע עד יום א' עכ"ל התוספות

פרק א שב
ובשערי מדור"א כתב שאם לא הכשיר התנור יכול להכשירו כיצד יעש' ישים אש בפי התנור כיון שהפת משביח מן האש ועוד תקנה אפי' הוצי' הפת להחזירו ע"י ישראל שנית בתנור אם הוא משביח עכ"ל:

פרק א שג
נשאל מהר"י מולין אם יועיל נפוח באש בפה בבשולי ישמעאלים והשיב כי ודאי מועיל. וראי' מחצי נזק צרורות דתרנגול דתקע בכלי חרס או זכוכית ונשבר דודאי כגופו דמי. הוא הדין נמי לענין בשולי ישמעאלי' סגי בהכי. ודאי צריך שינפח כל כך עד שידליק האש באופן שיועיל דבר מה בבשול דומי' דחתוי בגחלים דמיירי שמועיל למקצת בשול עכ"ל:

פרק א שד
שלקות שבשל הישמעאל אסורים לא שנא אם בשלו הישמעאל בביתו או בבית ישראל וה"ר אברהם היה מתירן אם בשלו הישמעאל בבית ישראל דלא שייך בהו משום חתנות ולא משום שמא יאכילנו דברי' טמאים. ור"ת חלק עליו וכן נוהגי' כר"ת:

פרק א שה
כתב הרשב"א אם בשל ישמעאל המאכל כמאכל בן דרוסאי אין לו הית' אח"כ ע"י גמר בשול ישראל ולא נהירא להרא"ש:

פרק א שו
עוד כתב הרשב"א דגים גדולי' מלוחי' אע"פ שקצת אנשי' אוכלי' אותם חיים מחמת מלחן אכילה זו אכילת הדחק היא ואינה אכילה לפיכך אם בשלן הישמעאל אסורין:

פרק א שז
כתב הרשב"א כלים שבשל בהם ישמעאל דברי' שיש בהן ממש בשולי ישמעאלים אסורים וכן צריך להזהר בשפחות ישמעאלי' המבשלין לעצמן בבית ישראל שלא יניחוהו כלל על גבי האור ואם קדמו והניחוהו צריך שיהפוך בו קודם שיגיע למאכל בן דרוסאי. ולא נהיר' והרא"ש כתב שא"צ לחוש לזה כלל שלא החמירו בבשולי ישמעאלים לאסור פליטתן. טורי':

פרק א שח
עיסה של ישמעאלים שנלושה בבצים ר"ת היה נזהר מהן משום בשולי עובדי כוכבים. ור' יצחק אומר נראה להתי' העיסה מאחר שהביצים אינם בעין והעיסה עקר. אפס מטע' זה אין להתיר אותן פשטי"ד של דגי' שהשמנונית היא בעין על העיסה וגם מתחלתן נאסרי' משום בשולי עובדי כוכבי' ואינו דומה לעיסה שנלושה בביצי' שהביצה נתבטלה מתחלתה בעודה חיה ולא נאסרת מעולם ע"כ סמ"ג. ואותם נילי"ש שהן שלקות מדלא מברכין עליהן ברכת המוצי' יש בהן משום בשולי עובדי כוכבים. ומיהו ה"ר יחיאל מתיר מפני שדרך אפיית הפת עושין להם וראיה דאי קבע סעודתו עליהם מברך ברכת המוצי' ש"מ פת נינהו. תו' פ"ב די"ט. דג מליח פי' שמלחו עובדי כוכבי' ופליגי אם לאוסרו משום בישולי עובדי כוכבי' ורשב"ם מפרש דג מליח שבשלו עובד כוכבי' אבל פשיט' דמליחה אינה אוסרת ודוק' בדג גדול פליגי חזקיה ורבי יוחנן אבל בדג קטן המלח מיבשו ונאכל כמו שהוא חי ואין בו משום בשולי עובדי כוכבים ודגים שעשנן עובדי כוכבים יש לחשוב שאין בהם משום בשולי עובדי כוכבי'. ומיהו צריך עיון דבפ' כלל גדול חשיב מעשן בכלל אפיה. מרדכי קטן. ואני המחב' לא ראיתי אוסרין דגים מעושני' וגם דגי'

מלוחי' קטנים היתר פשוט לאוכלן זתי' שלהם הכבושי' מותרי' אפי' הן רכים הרבה עד שגרעינתן נשמטת ולא חיישינן שמא זילף עליהן יין ואפי' נחתכין ובלבד שלא יהיו נחתכין בסכין שלהן לדעת בעל התרומו' שאוסר בצל שנחתך בסכין של עובדי כוכבים בשביל שהוא חריף שמדמה אותו לקורט של חלתית והר"ם ברוטנבורק כתב על דברי בעל התרומות לבו נוטה להתיר ואע"פ שאני מורה כבעל התרומות אין נראה לי למחות ביד הנוהגי' היתר טורי':

פרק א שט

כשמוליכין כלים או סכינים בבית האומן ומחזירן בו ביום צריך הגעלה כי דרך להשתמש בהן. וכן ר"ת היה מצריך שילך ישראל עם הסכינים להשחיזם ומיהו לפי שעה לא חיישינן. הגה"ה שערים מדור"א

פרק א שי

החמאה מקצת הגאוני' התירוהו שהרי לא גזרו על החמאה דחלב טמא אינו עומד. ומקצת הגאונים אסרוהו מפני צחצוחי חלב שבה ויראה לי שאם לקח חמאה מן הישמעאל ובשלה עד שהלכו לה הצחצוחי חלב שבה הרי זו מותרת שאם נתערבו עמה ונתבשל הכל בטל במעוטא אבל חמאה שבשלו אותה הישמעאלי' אסורה משום געולי ישמעאלים ע"כ. והרשב"א אסרה אף לאחר בשולה. והר"ר פרץ כתב להתיר בהדיא בלי בשול. והרא"ש אמר שלא היה יודע טעם ברור לאסו' אלא שנהגו בו אסו' לכן לא היה מוחה לאנשי המקו' שנוהגים בו היתי'. אבל אם רוב אנשי המקו' נוהגי' בו אסו' אין לו לאדם לשנות טורי'. לשון ר"ת ובמלכותינו כלנו אוכלין אותה ומי שדעתו יפה מטגין בה ביצי' ואוכל אותה. ע"כ ור"א מטוליט"א כתב דחמאה מנויה עם מה שבין בני ארץ ישראל ובין בני בבל בני ארץ ישראל אומרי' חמאה של ישמעאל אסור' מפני חלב שחלבו ישמעאל ואין ישראל רואהו ומשום בשולי ישמעאל ומשום תערובת חלב טמאה ובני בבל מתירי' מפני שחלב טמא אינו נעשה חמאה ואין נראה דברי בני ארץ ישראל ומיהו במלכיות שלנו שאין רוב בהמות כאן ומאספין מעט מעט ואין הקערות מקונחות מטומאתן אין רגילין לאכול חמאה שלהן כלל והמחמיר תע"ב הגה"ה שערי מדור"א ואני המחבר ראיתי מורי אבי נוהג בעצמו כפי מנהג המדינה כמו שכתב הרא"ש:

פרק א שיא

מי שנזדמן לו נבלה או טרפה יכול למוכרה לישמעאל או ליתנה לו במתנה ופי' ר"ת דוקא בסתם שאין מוכרה בחזקת כשרה אבל אסו' למוכרה לו בחזקת כשרה משום גנבות דעת ומשום שמא יתננה לו בפני ישראל והישראל יקחנה ממנו ויש מפרשים דבמתנה אפילו

נותנה לו בחזקת כשרה שרי דלא חיישינן משום גניבת דעת ולא משום שמא יתננה לו בפני ישראל אבל ודאי אסו' למוכרה לו בחזקת כשרה משום גנבות דעת ונראה דאפי' לפי אלו המפרשי' אין היתר אלא ליתנה לו בינו לבינו ולא חיישי' שמא יתננה לו בפני ישראל אבל ודאי אסו' למוכרם בחזקת כשרה או ליתננה לו בחזקת שחוט' בפני ישראל ומסקנת הרא"ש כר"ת טורי':

פרק א שיב

פרש"י טעמא דחתיכת דג ובשר ויין ותכלת צריך ב' חותמות משום דדמיהן יקרים טרח ומזייף ולפי פי' זה אלו דוק' אבל הרשב"א תלה הטעם מפני שאסורין מן התורה וכתב הפקיד ביד ישמעאל החשוד או שולח על ידם בשר או חתיכת דג שאין בה סנפיר וכיוצא בהן מדברי' שאם החליפו במזיד יש בו אסו' מן התורה צריך לעשות חותם בתוך חותם ואם שלח או הפקיד בידם בחותם אחד אסו'. והמפקיד או השולח להם דבר שאסורו מדבריהם כמורייס ופת וגבינה שאפילו הוחלפו אין בו אלא אסור מדבריהם אפי' בחותם אחד מותר ור"ת כתב דוקא בישראל חשוד צריך ב' חותמות אבל ביד ישמעאל שרי בחותם אחד. ויש מפרשי' שאין חלוק בין ישמעאל לישראל אלא יש חלוק בין מפקיד לשולח דמפקיד שעתיד לחזור לחותמו ולראותו די בחותם אחד כי הוא ירא אבל בשולח ע"י שאינו עתיד לראות צריך שני חותמות לפיכך אם הודיע לחברו צורת החותם וגם אמר לישמעאל שהודיע לחברו צורת החותם די בחותם אחד וכן היא מסקנת הרא"ש ז"ל. טורי'. הרוקח פסק בשר ביד ישמעאל אפי' בחותם אחד כשר ולא חיישי' דמלא טרח ומזייף דהא רב פסק כר' אליעזר דאמר די בחותם אחד:

הלכות טבילת הכלים

פרק א שיג

כתב בספר המצות כי הקונה כלים מן הישמעאלים צריכין טבילה במ' סאה מים אבל לא במעיין אע"פ שמטה' כלי טמא בכל שהוא ולא נהירא שאין להחמיר יותר בטבילה זו טפי מטבילת טומאה. טורים. כתב בספר המצות כוס כסף המחובר בכלי עץ צריך טבילה כיון שמשתמש בשל כסף אבל מבחוץ לא אע"ג דמעמיד ויש מחמירין להטבילו בלא ברכה. טורים כתב ה"ר שמואל מבובנביר"ק הני כוסות של עץ המוקפין להם סביב שפה של מתכת ועמידת רגל של כסף או שאר מתכות ומחובר באמצע אין צריכין טבילה הואיל והמקבל של עץ ומיהו אם מצופין מתכת מוכיח שם מכמה משניות שדין כלי מתכת יש להן. מרדכי. נשאל מהר"י מולן ז"ל כלי משכנתא אם צריכין טבילה והשיב

צריכין טבילה מספק כי מספקא לן אי כזבינא דמיא א"כ כשנשתקע ביד ישראל צריך טבילה שנית בלא ברכה חוץ מטבילה ראשונה בשעה שמשכנן או דלמא משכנתא לאו כזבינא דמיא וטבילה ראשונה בעודה ברשות הישמעאל אינה מועלת. פסק מהר"רי מולן דאותם כלים המחושקים בחשוקי ברזל אין צריכין טבילה כלל אם הישמעאל משכן ליהודי כלי אם נראה בדעת הישמעאל שרוצה לשקעו בידו צריך טבילה ואם אינו ידוע אם בידו לשקעו מבעיא אם צריך טבילה ולא אפשיטא וי"א לקולא שא"צ טבילה וטוב להטבילו בלא ברכה או יקנה כלי אחר ויטבילהו עמו וכ"כ רש"י ז"ל וישראל שנתן כסף לאומן ישמעאל לתקן לו כלי א"צ טבילה אפי' למ"ד אומן קונה בשבח כלי כיון שלא נקרא שם הישמעאל עליו וריב"א אומר שאפי' נותן לו כלי שבור לתקנו אם לא היה מחזיק רביעית קודם לכן ותקנו כל שמחזיק רביעית צריך טבילה דק"ל הכל הולך אחר המעמיד:

פרק א שיד

בספר א"ז פסק אם לא העביר החלודה לא עלתה טביל' ואמנם מצאתי כתוב בתשובה אחת שאם אין יכול להעביר החלודה שלא ישאר שם כי אם מעט הוי ליה מיעוט שאינו מקפיד ואינו חוצץ בטבילה. מרדכי:

הלכות הגעלה

פרק תשכט

אם החזיר כלי חרס לכבשן ונתלבנו כתב ראבי"ה יש אומרים שגם זה אינו מועיל דחיישינן שמא חייס עלייהו וכ"כ זקני הראב"ן ושגגה היא בידם דלא אמרינן דלא חייס עלייהו אלא כשצריך ליתן עליהם גחלים אבל כשמחזירן לכבשן מתלבנין בפנים ומבחוץ ולא פקעי וכן כתב בשאלתות וכתב הרא"ש דוקא שנתנן בכבשן אבל לא בתנורים שלנו:

פרק תשל

אין חלוק בין כלי עץ ואבן או כלי מתכות כלם דינן שוה להתירן בהגעלה וה"ר יצחק מסימ"פינטו כתב דכלי גללי' וכלי אבנים די להם בשטיפה. ובתשוב' לרב נהילאי דכלי אבנים וכלי גללים שנשתמש בהם ברותחין אין להם תקנה בהגעלה דדמו לכלי חרס וצריכין להסיקן בתנור עד שיתלבן באש ורב אלפס השוה כולם וכן עקר לה"ט:

פרק תשלא

מסקינן שאין הגעלה מועלת לבית שאור ורבינו שמריה הראה הלכה למעשה ואין חלוק בין אגני דלישה דמחוזא לשאר אגני דעלמא מרדכי:

פרק תשלב

מדוכות של עץ ואבן שדכו בהן כל השנה כולה לפעמים דכין בה פירורי לחם עם שומן ופלפלין כתב רש"י וכן ר"ת דלא מהניא להו הגעל' וכן ברחיים קטנים של פלפלין ומדמי להו לבית שאור ולבית חרוס' ור"י התיר כולם בהגעלה וכן ה"ר יהודה מפרי"ז והרי"ט וכן הסכים הרא"ש וז"ל הרא"ש בתשובה ר"י תמה על ר"ת איך עלה בלבו לאסור כלי שאור בהגעל' אבל הכא מותר בהגעלה וכ"כ אבי העזרי ובעל העטור וה"ר יונה וכן המנהג ובלבד שיהיו חלקים שאין בהם בקעים לה"ט:

פרק תשלג

כתב בעל הדברות המדוכות וברומי דגללי וכלי אבנים וכלי גללים דינם כשל מתכות וסגי להו בפליטה ולא דמו לכלי חרס. וכן הלכתא ומפי ר' יהודה שמעתי שאין צריכה הגעלה והביא ראיה מן התוס' וכן מצאתי לגאונים ז"ל ובה"ג וכן בשם ר"י דצריך לעשות הגעלה. וכתב ה"ר ישעיה אין נראה לי דסגי בהגעלה וסוף דבריו ודברי ה"ג ודברי ר"י דחוין לגמרי שאין פנים לעשותן ככלי מתכת אלא ככלי אבנים או ככלי חרס לאוסרן לגמרי והנכון בעיני לאוסרה לגמרי ככלי חרס כרב שלום גאון וכר"י מסיפו"נט עכ"ל שבה"ל. וה"ר יצחק הורה שמשתמשין באלפסין הנעשין מאבנים שהם מותרים בפסח ואין צריכין אלא הדחה וכן יסד הפייט בקרובץ של פסח וכ"כ גם רבינו שלמה בספר הפרדס וגאונים אחרים כתבו דאפי' על ידי הגעלה אינו מועיל וכ"כ הרשב"י בסדר שלו ור' אומר אפי' הגעלה אינן צריכין:

פרק תשלד

מצאתי בדברי הגאונים מרחשת או מחבת של מתכ' בפסח עושין לה הגעלה ברותחי וכן אמר לי ר"י שכך היה נוהג אביו רבי' יצחק משבה"ל:

פרק תשלה

פסק בא"ז דכלי עצם אין צריכן הגעלה דלא בלעי וכן פי' ה"ר יחיאל מפרי"ז ואני עושה מעשה כאשר כתבתי אמנם לבי נוקף דמשמע מכלי מדין ההפך מרדכי:

פרק תשלו

כתב הרשב"א בתשובותיו דכלי זכוכית אינן בולעין דחלקין הן עכ"ל. ואני המחבר ראיתי נוהגים חכמי צרפת ואשכנז שלא להשתמש בהן כל ימי פסח כי חושבים אותם לכלי חרס:

פרק תשלז

רבי' יחיאל מפריז הוי חושב לומר דהני כוסות של זכוכית ששתו בהן שאר ימות השנה אסור לשתות בהן בפסח ואפי' ע"י ערוי ואף ע"ג דכל תשמישן בצונן מ"מ שורין בהן פתיתין של לחם חם ביין והוי כבוש וכבוש כמבושל וראבי"ה כתב דכלי זכוכית שיעין פירש חלקין ולא בלעי כדאמרינן גבי לב והביא ראביה מרדכי:

פרק תשלח

אחר שהגעיל הכלים ביורה ממלא היורה הגדולה מלאה מים ומגיעל' כמשפט הראשון ושוטפה בצונן וכ"כ רב האי גאון ורש"י כתב שהיורה שמגעילין בה א"צ לחזור ולהגעיל ובלבד שישליך ממנה המים כשהם רותחין קודם שישקטו המים מרתיחתן שלא תצטנן בתוכם ותחזור ותבלע וידיחנה מיד בצונן ור"ת כתב שאין להגעיל אלא בקדירה שאינה בת יומא דאין להגעיל אלא במי היתר ובעל התרומה כתב אומר מ"ו רבינו ז"ל שמותר להגעיל אפי' כלי בן יומו שנשתמש בו ע"י רותח חמץ באותו היום משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם של היתר קודם שיגיע האסור דטעם חמץ נכנס בקער' ומן הקער' במים ומיהו צריך להזהר שלא יגעיל ערב פסח אחר ד' שעות כי אם כלים שאינן בני יומן וה"ר ישעיה כתב י"א שצריך להגעיל היורה תחילה וי"א שלאחר שהגעיל בתוכה הכלי' צריכה הגעלה יש שמתירין משום נותן טעם בר נותן טעם וטורח עלי לכתוב דבריהם והנכון בעיני שאע"פ שהיורה אסור מותר להגעיל לתוכה כלים ואם הוגעלה היורה תחלה אינה צריכה הגעל' פעם שנית ונהגו להגעיל הקערות וכן הכפית בכלי ראשון ולא כדברי בעל הדברות וכן הורה מ"ו יעלה ז"ל:

פרק תשלט

רש"י הורה להגעיל כל הסכיני' בין גדולים ובין קטנים ברותחין ור"ת כתב הגדולים בעי לבון כדאיתא בירושלמי וכן רבינו ישעי' שב"ל:

פרק תשמ

הא דתנן בשלהי עבוד' כוכבים הסכין שיפה היא טהורה פירש"י שיפה לוטשה באבן של נפחים ויש מפרשים שיפה משפשפן בבגד צמר שאינו חלק ואין נראה לי כן אלא כמו שפי' המורה רש"י שבה"ל:

פרק תשמא

כתב ראבי"ה ראיתי כתוב בתשובות הגאונים כשמגעילין צריך להשהות בו עד שתפלוט יפה וכמו זה כתב האלפסי ואנו רגילין למהר להוציאם מרדכי:

פרק תשמב

אמר המחבר אכתוב סדר הגעלה בקיצור כפי אשר נהגו חכמי אשכנז בתחל' קודם שיגעיל הכלים מנקה היטב כל הכלים בפנים ובחוץ מן החלודה. וידקדק היטב אם יש טלאי בכלי שנדבק בו מאז שנשתמש בכלי אין להגעילו אך בהשרת הטלאי ואם יש שם כלי שיש לו נקבים דקים ולשם יש חלודה שא"א להסירה להגעילו וקודם ערב פסח נהגו להגעיל ומכינים יורה גדול מנוקה היטב מן החלודה בפנים וא"צ להגעילה מתחילה אם לא שהיה מגעיל אחר זמן איסור חמץ וימתין עד שירתחו המים היטב ושיעלו אבעבוע' ואחר כך יתחיל להגעיל ויתחיל כסדר הזה בתחלה יגעיל כלים שמשתמשין בהן על הרוב בצונן כצלוחיית וכוסות של מתכת ודומיהן ואח"כ יגעיל כלי' שמשתמשין בהן בחמים בכלי שני כגון קערות וכפות ודומיהן ואחר כך יגעול הכלים שמשתמשין בהם בכלי ראשון כגון קדירות ויורות ודודים ודומיהן ויזהר שלא יניחו המים מרתיחתם ואם הניחו ימתין תמיד עד שיעלו אבעבועות כשמכניס הכלי בצבת ירחיב הצבת כדי שיסבבו המים כל הכלי וכשמוציא הכלי המוגעל מן המים הרותחין ישפוך של הכלי בפנים ובחוץ מים קרים ואח"כ אם יש לו כלים גדולים שאינ' נכנסים ביורה ירתיח לבינה או אבן באש עד שתהיה חם מאד ויתן האבן על הכלי או בצבת ומחזיקו למעלה מן הכלי ושופך עליו מים ממי הרותחין שביורה ויעביר האבן על הכלי עד שהמים יעברו על הכלי וזה חשוב כמו הגעלה. וכן נוהגים להכשיר בזה האופן כל כלי עץ הגדולים והשלחנות ודומיהן ואח"כ לוקח אוד שורף מן האש ומכניסו ביורה גדולה שבה המים הרותחים עד שיעלו המים על גבותיה ושופך אח"כ המי' והוא ג"כ נגעלת ודיני הכלים הראוים להגעיל ואיך יגעילם אכתוב בקיצור. הסכינים קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא וכן מחמירין בעלי נפש מאשכנז אבל הלכתא אידי ואידי ברותחי' ובכלי ראשון אך צריך לנקות הנציב היטב מחמץ שבחוריו ובסדקיו. המדוכות של נחשת או ברזל נוהגים להגעיל ואם חוששין שלא יתקלקלו ראיתי המחבר את מורי חמי מה"ר אברהם זכ"ש ז"ל נוהג ליתן בתוכו גחלים בוערות ולסבב המדוכה בחוט סביב בחוץ קשור ולשהות הגחלים בתוכו בוערות עד שהחוט בחוץ ישרף ודיו ומדוכות של אבנים ראיתי שגוררין המדוכה בפנים בברזל מכל וכל ואח"כ מגעילן ודיו וכן עושין לכלי האבנים שקורין לאביד"זה ודי להם האגני דלישה שהן של עץ שנותנן בו השאור בשעת לישה אין נוהגין להכשירם ומנהג לנקותם היטב וליתנם לאינו יהודי עד אחר הפסח עכ"ל המחבר:

פרק תשמג

כתב רב אלפס משהי למאני בגו יורה עד דפלטי וכתב ראבי"ה מי יודע לשער שעור הפליט' אולי ישהה בתוכם וחוזר ובלעו לכן ירא שמים הרוצה להגעיל הרבה כלים ביחד ישהה לכליו מעת לעת לתשמישן דכיון דטעם שלהם פגום אין אוסרין רק שיגעיל בזמן ההיתר קודם שעה חמישי דלאחר אסורו אין פגימתו מותרת והרא"ש כתב דקודם זמן אסורו יכול להגעיל אפי' כלי בן יומו אפי' אין במים לבטלו:

פרק תשמד

כתב רשב"ם שצריך להגעיל תחלה היורה שמגעילין בה שאר הכלים וכ"פ רש"י וכן הורה ריב"א וכן יש בתשובות הגאונים והרא"ש כתב דדין היורה כדין שאר הכלים שאם אינה בת יומא או אפי' שהיא בת יומא והוא קודם שעה ששית א"צ להגעילה תחלה:

פרק תשמה

מאורז ומדוחן ושאר מינין שאינן מחמשה מיני דגן מותר לעשות מהן תבשיל וכן בכל מיני קטניות ויש איסרין לפי שמיני חטין מתערבין בהם ולא נהגו כן ואני המחבר ראיתי חסידי אשכנז וכל חכמי' נזהרין מלאכול כל מיני קטניות בפסח:

פרק תשמו

כתב ה"ר יצחק מקורבי"ל בסמ"ק וז"ל נראה לי לקיים המנהג ולאסור כל קטניות בפסח. ולא מחמת חמץ עצמן אלא כיון דקטניות מעשה קדירה הן ודגן נמי מעשה קדרה כדייסא אי הוי שרינן קטניות דלמא אתי לאחלופי וגם חרדל נכון לאסור משום דהוי מין מדגן ואפי' ליתנם במים רותחין נכון לאסור דלמא אתי לאחלופי ולתנם במים קרים עכ"ל סמ"ק ורבינו ברוך וה"ר שמואל מאיב"רא לא היו אוכלין קטניות בפסח והר"ר יחיאל מפרי"ז נהג לאכול בפסח פול הלבן מרדכי:

פרק תשמז

כתב בסמ"ק שאסור לאכול דבש בפסח לפי שרגילין לערב בו קמח ואפילו דבש הבא מן הכוור' כדי שלא לחלק ומהאי טעמא נראה לאסור התאנים לפי שרגילין לערב בו סלת כשמתקנין אותם מרדכי:

פרק תשמח

כתב ה"ר פרץ יש נוהגים לברר החטין מאכילת העכברים וי"א דא"צ דהוי כמו מי פירות דאין מחמיצים. וכתב הוא שאינו דומה למי פירות שהרוק מחמיץ כדתנן לא ילעוס אדם חמץ כו' ואין להקל ע"כ ולי נראה שאין לחוש על זה כלל דע"י רוק מועט לא תתחמץ

החטה קשה ועוד אפילו יש בהן נשוכין אחת מני אלף מתבטל שאינו טוחן כדי לבטלן טורים:

פרק תשמט

כתב רב אלפס שצריך לשמור החטים שיצא בהן ידי מצות מצה משעת קציר שלא יבאו עליהן מים והרא"ש כתב שא"צ אלא משעת טחינה וז"ל נוהגין באשכנז וצרפת לשומרו משעת טחינה לפי שמאז מקרבין אותו למים שנותנים ברחיים של מים וכ"כ בשאלתות:

פרק תשנ

תשובה לגאון ליקח קמח מן השוק בשעת הדחק יוצאין בה דלא מחזקינן אסור אבל לכתחלה בעינן שמור לה"ט:

פרק תשנא

יש רוצין להוכיח מן הירושלמי שצריך לטחון החטה יום או יומים לפני הלישה ואם טחנו בערב פסח הא אסור ללוש מצה בו ביום לפי שהקמח בשעת הטחינה רותח הוא ומחמם המים והעסה נוחה להחמיץ וקרוב הדבר לבא לידי אסור שבה"ל:

פרק תשנב

ירושלמי פרק אלו עוברין בר פפא אזיל לגבי טחוניא כו' ומשמע התם שהאמוראין בעצמן היו הולכין לבית הריחי' מרדכי:

פרק תשנג

כתב גדול בדורו מה"ר יעקב מולין נוהגין לנקר הרחים משום דזמנין כבר טחנו בהן תבואה לתותה לסלת והוי חמץ גמור:

פרק תשנד

עושין מצה הדראה פירש"י כולה סובין משומר' אבל לאכילה שרי וכ"כ בעל הדברות והרמב"ם אסר כולה סובין וכן דעת רב אלפס:

פרק א שטו

בתשובה לרב האי גאון. כלי אבנים דינם ככלי חרס ולא שרו בהגעלה ורב אלפס נתן בהם דין כלי שטף וכן עקר טורים. כתב הרשב"א דוקא מגעילן ואחר כך מטבילין אבל אם הטביל תחלה הוי כטובל ושרץ בידו. אבל ר"י כתב דיכול להטבילו ולהשתמש בו בצונן וכשירצה להשתמש בו בחמין יגעילו ויספיק לו טבילה שהטבילו כבר טורים. יורות וקדרות מגעילן בכלי ראשון ונקרא כלי ראשון בעודו רותח ואפי' אינו על גבי האש. ויש אומרים שאם ישתמש בו בעודו על גבי האש צריך שתהיה ההגעלה דוקא בכלי שהאש מהלך תחתיו והכי מסתבר אם בא לערות עליו מכלי ראשון להגעיל כתב ר"ת דחשוב

ככלי ראשון והרא"ש ז"ל כתב דהכא ודאי לא מהני ערוי דאפי' שחשבנוהו ככלי ראשון היינו דוקא להפליט ממנו מעט כדי קליפה ומיהו אין לו כח להפליט ממנו כל אסורו הבלוע בו. ומיהו כלי שלא נשתמש בו אלא ע"י ערוי די לו ג"כ בהכשרו ע"י ערוי וכל כלי שלא נשתמש בו אלא בכלי שני מגעילו בכלי שני ודיו טורים:

פרק א שטז

כתב רב אלפס צריך שישהא הכלי במים עד שיפלוט כל האסור שבו ולא נהגו כן כי מי יודע לשער מתי יפלוט הכל שאם באנו לומר כדרך שנשתמש בו לא הוי מהני בהו הגעלה שהרי נשתמש אסור זה כמה פעמים. והיא תפליט הכל בבת אחת אלא ודאי קים להו דבהגעלה אחת פולטת הכל ואין חלוק בין אם ישהנו בתוכו או יוציאנו מיד וכן נוהגין:

פרק א שיז

וכתב רש"י שצריך שישטפנו מיד במים קרים אחר ההגעלה בעוד החמים עליו כדי שלא יחזור ויבלע. וכ"פ רב האי גאון וסמ"ג וראבי"ה תמהו בדבר. ור"י כתב שאפי' לא שטפו מיד אינו נאסר כי אינו חוזר ובולע ומ"מ נהגו לשוטפו מיד וכן ראוי לעשות טורים:

פרק א שיח

איזהו כלי שהוא בן יומו. ר"ת פי' כל שלא עבר עליו לילה א' בלא תבשיל אפי' בשלו בו אתמול בערב מיד לבקר אינו בן יומו ור"י פי' שצריך שישה' מעת לעת וכן עקר טורים. בצרפת נוהגים נותן טעם לפגם מעת לעת. ומיהו אנן נוהגי' בזה המלכות נותן טעם לפגם לילה אחת כר"ת. שערים מדור"א. ודוקא שעור כל הלילה אז יש להתיר ולא בענין אחר כיון דאין ידוע לנו מי גורם הפגם או תחלת הלילה או סוף הלילה אבל אם עמד כל הלילה מותר ולא בעינן מעת לעת ועל דא אנא סמיך והמחמיר תע"ב. ספר המצות. והמנהג הוא כרש"י מעת לעת:

פרק א שיט

כתב בעל העטור אי לא דמסתפינא מרבוותא אמינא דאפי' כלי חרס בקדרה דלאו בת יומא כיון דאסורה דרבנן מגעילה ג' פעמים ודיו והביא ראיה מן הירושלמי וכ"כ הרשב"א וסיום דבריו ואפשר שלא התירו אלא באסור של דבריהם שאין לו עקר מן התורה כתרומה וחלת חו"ל וכן בשולי עובד כוכבים אבל שאר אסורי' של דבריהם החמירו בהם כשל תורה וראוי לחוש שלא להקל בהם. טורים.

פרק א שכ

ערוי ככלי ראשון ר"ת פסק שהוא ככלי ראשון ורשב"ם פירש שהוא ככלי שני וכתב רבינו ברוך דערוי אינו ככלי ראשון לגמרי ולא ככלי שני לגמרי אבל מבליע ומפליט כדי קליפה ולא יותר מרדכי פרק השוכר. ובהלכות שבת הביא סמ"ג הירושלמי שהוא ככלי ראשון לענין שמבשל כדי קליפה אמנם לדעת הרא"ש דוקא לענין בשול כדי קליפה אבל לא להפליט כאשר מבואר למעלה:

פרק א שכא

כתב רשב"א כלי מתכות שחם כלו חם מקצתו דוקא לחומרא. אבל לענין הכשרו לא יעל' לו הכשר אא"כ יגעילנו כלו בין לענין הגעלה בין לענין לבון. ע"כ. ולי נראה דדוקא שנשתמש בכלו אבל אם ידוע שלא נשתמש אלא במקצתו נכשר נמי במקצתו דכבולעו כך פולטו. טורים:

פרק א שכב

מחבת שמטגנין בו כתב אבי העזרי בשם אביו ז"ל שצריכה לבון. והוא כתב שדי בהגעלה. ולזה הסכים הרא"ש. רש"י כתב סכינים גדולים צריכים שיפה ונעיצה בקרקע. ולא נהירא טורים. פירש ר"י דבסכינים גדולים שדרך לצלות בהם בשר ולהפך הבשר מעל הגחלים צריך לבון ולא בקטנים ורבינו משה ורבינו יעקב פירשו דבסכינים קטנים שאין דרך להיות בהן גומות די בנעיצה עשר פעמים בקרקע קשה ואף בקטנים דוקא לחתוך צונן די בנעיצה לחתוך רותח צריך לבון. ספר המצות. סכין שיש בה גומות אסור להשתמש בה עד שילבנו היטב י"א אם יש בה גומות והוא קטן צריך לבון. ובסכין גדול אפי' אין בה גומא צריך לבון שלפעמים מהפך בה העובדי כוכבים בשר ומתקן בה נר של חלב בעוד שהוא דולק. וכתב הרא"ש ומיהו אפילו לא לבן אלא חודו כדרך שנשתמש בו עובד כוכבים ע"י האש שפיר דמי. טורים:

פרק א שכג

נשאל גדול הדור מהר"ר וויל ז"ל על הכרוב שנחתך בסכין של עובדי כוכבים מה דינו והשיב דבפרק כל הבשר אמרינן צנון שחתכו בסכין של עובדי כוכבים. ופרש"י בלשון אחד משום שמנוני' שהוא בעין על הסכין ולזה הלשון היה אסור והעובדי כוכבים אינם נאמני' לומר שיש להם סכינים מיוחדים לכך ובמקומות שנוהגים לאכול כרוב שנחתך בסכין של עובדי כוכבים מכל מקום צריך גרירה או חתוך במקום החתך. ובנירנבו"רק נוהגין בו אסור. עכ"ל:

פרק א שכד

טעם דחשבינן סתם כלי עובדי כוכבי' אינם בני יומן. כתב הרא"ש משום דהוי ספק ספקא ספק אם נשתמשו בו ביום ואפי' נשתמשו שמא נשתמשו בו בדבר הפגום וכיון דספק ספקא הוא תלינן להקל. טורי':

פרק א שכה

אמר המחבר אחרי נשלם דיני אסור והיתר טרם אתחיל בדיני נסך אביא הלכה אחת מן המרדכי בענין נאמנות בדיני אסור והיתר וז"ל בפ' האשה רבה ביבמות. י"ד חלוקין יש בענין נאמנות באיסורין: א בכל דבר שהוא ספק ולא אתחזק לא אסור ולא היתר עד אחד נאמן שהוא מותר: ב היכא דאתחזק היתרא ואמר עד אחד אסור הוא אין נאמן אם אינו בידו הא אם בידו הוא נאמן: ג היכא דאתחזק אסור' ואמר עד אחד התר הוא אינו נאמן כיון שאין בידו הא אם יש בידו נאמן: ד כל אדם נאמן על שלו: ה עמי הארץ וחשודים אין נאמנים על שלהם כדאיתא בכתובות חמרין שנכנסין לעיר ואמר אחד מהן שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן אינו נאמן משום דחיישינן לגומלים שמע מינה הוא בעצמו אינו נאמן אעפ"י שחברו מסייעו: ו האומר לחבירו טבל שלך מתוקן ואמרו לו היאך והשיבו שאמרתי לפלוני לתקנו והוא אמר לי תקנתיו נאמן: ז אשה נאמנת לומר אשת איש הייתי וגרושה אני כיון דלא אתחזק אסורא דהפה שאסר הוא הפה שהתיר: ח אשת איש שאמרה מת בעלי בעד אחד נאמנת: ט חבר שמת והניח מגורה מלאה פירות כל פירותיו מתוקנים דחזקת חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן: י אינו נאמן לומר כהן אני להאכילו תרומה ואפילו שעתיד לגלות: יא כל דבר שהוא בידו של אדם אפילו אתחזק היתרא נאמן עד אחד לטמא לא שנא עד אחר מכחישו ל"ש אין מכחישו או אומר איני יודע או שותק כיון שהוא עוד בידו: יב דבר שאין בידו עתה ואתחזק היתרא ואומר נטמאו אין נאמן ואפילו שתק אז ולאחר זמן אמר לו איני מאמינך שפיר דמי ומלמדין אותו לומר כך: יג אפי' דבר שאין בידו עתה אם אמר לו כאשר מצאו הוי כאלו היה עדיין ברשותו מאחר שלא מצאו מקודם לכן לומר לו: יד עד אחד אומר אכלת חלב והלה שותק נאמן וכן נטמאו טהרותיך בפניך והלה שותק דההיא שתיקה כהודא' דמיא שהיה לו להכחישו ואפילו אומר אחר כך איני מאמינך או אינו יודע ע"כ:

פרק א שכו

המתארח אצל בעל הבית בכל מקום ובכל זמן והביא לו יין בשר וגבינה וחתיכת דג הרי זה מותר וא"צ לשאול עליו אף על פי שאינו מכירו אלא שיודע שהוא יהודי ואם הוחזק שאינו כשר ואין מדקדק בדברים האלו אסור להתארח אצלו ואם עבר ונתארח

אצלו אינו אוכל בשר ואינו שותה יין על פיו עד שיעיד לו אדם כשר עליהם מרדכי פ' ר' ישמעאל:

פרק א שכז

כתב בסמ"ג אם עובד כוכבים משמש בבית ישראל ונתן הבשר בקדרה ואין ידוע אם הדיחו אם לאו נאמן במסיח לפי תומו ואם ידע שדרך ישראל להדיחו והיה שם אפי' נער שיודע בטיב הדחה או אפילו נכנס ויוצא מותר דמרתת העובד כוכבים ויש אוסרין בזה. טורי':

הלכות הכשר כלים

פרק א שנב

כתבו הגאונים דכל כלי חרס דינם שוה שאם תחלת תשמישן ביד עובדי כוכבים צריכין ערוי. אבל הרא"ש כתב שאין זה הדין בכל כלי חרס אלא באותן הידועים שהן ממין אדמה שבפעם ראשונה ושניה בולעים הרבה ומין האדמה גורמת להן או שלא נשרפו בכבשן אבל סתם כלי חרס די להם בשכשוך. טורים. אומר רבינו יחיאל מפריז"ז דהני כוסות של זכוכית ששתו בהן בשאר ימות השנה אסור לשתות בהן בפסח ואפי' ע"י ערוי משום דהוו ככלי חרס ואע"ג דתשמיש' בצונן מ"מ שורי' בהן פתיתין של לחם חם ביין והוי כבוש והרי הוא כמבושל. וראבי"ה כתב דכלי זכוכית שיעא ולא בלע. מרדכי:

פרק א שנג

כל מקום שאמרו חכמים שכשוך כתב ר"ת שצריך ג"פ. ובספר התרומ' חלק שאם תחלת תשמישו ביד עובדי כוכבים צריך ג' פעמים ואם תחלת תשמישו ביד ישראל די בפעם אחת טורים:

פרק א שנד

אם בא לעשות ערוי לכלי המזופף שמכניסו לקיום כ' הראב"ד שצריך להסיר הזפת תחל' וה"ר אשר כ' שא"צ וגדולה מזו כ' בספר התרומ' דאפי' בהסר הזפת בלבד סגי והרמב"ן תפס עליו בזה ואמ' דלא סגי בזה ומ"מ א"צ להסיר הזפת קודם הערוי כדפירש' טורים:

פרק א שנה

כתב הרשב"א יש מגדולי המורים שאמרו שאפי' בדבר שמכניסו לקיום אינו בולע יותר מכדי קליפה לפיכך אם העביר עליו מלקט ורהיטני או קלפו בקרדום הוכשר. ויש מרבותי שאוסרין ונראין דברי המתירים:

פרק א שנו

כל דבר שצריך ערוי אם הכניס בו ציר או מורייס מותר ליתן בו יין אח"כ שהציר שורף ומבטל טעם היין. וכתב הרשב"א שא"צ להשהות בו הציר אלא קצת. והרא"ש ז"ל כתב שצריך להשהות בו מעת לעת וכ"כ הרמב"ם:

פרק א שנז

כתב הרשב"א הניח כליו תחת הצנור שמימיו רודפין ונשתהו שם י"ב שעות מותר שהמים הרודפים העוברים עליו מעבר לעבר מפליטין היין הבלוע בדופני הכלים והראב"ד אמר שלא אמרו כן אלא בעקלים שאין היין מתכנס בהן וכיוצא בהן אבל נודות וקנקנים ושאר כלים לא סגי להו בהכי. השולח כלים ביד ישמעאלי צריך לחותמן שכל כלי ששהה ביד ישמעאלי אפי' שעה אח' צריך הכשר כפי ההכשר שצריך אלו היה ישן ביד ישמעאלי ובא ישראל לקנותו ממנו. והרמב"ן כתב דמותר בחותם אחד ורש"י כתב שצריך חותם בתוך חותם. טורים נגוב כת' הרמ"ה שאם הכלי יבש מקנחו במים ואח"כ מדיחו יפה יפה ואם הוא לח מקנחו באפר ואח"כ מדיחו במים ואח"כ אפר ומים פעם שנית והרא"ש כ' לקולא עבדינן וסגי ביבש במי' ואפר. ובלח אפר או מים טורים:

הלכות נדה

פרק א שנח

אמר המחבר בהיות כי דיני נדה הם הענפים רבים מתפשטים ויוצאים משורש אסור כרת ורבים מעמי הארץ מתיהרי"ם כי נפל פחד עול התורה והפרישות עליהם. ולא שתו לבם גם לזאת המצוה אשר היא סגלה למין היהודים ונקראין קדושים מקדשים עצמם במותר להם מן התורה כי יש הרבה תקנות שתקנו חכמים במצוה זו וגדרו גדר וסייגים בסוגים ובפרטים כאשר תמצאם חרוטים ונחקקים בספרי התלמוד והפוסקים. אמרתי אחוה תי"ו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים והחרדי' על דברי הש"י וארשום כל הדינים והמנהגים הנוהגים במצוה זו לכל אשר נגע אלהים בלבבם והש"י יראנו נפלאות מתורתו. וכן יהי רצון אמן:

בשעת וסתה צריך לפרוש ממנה עונה אחת אם הוא ביום פורש ממנה אותו היום כלו אפילו אם הוסת בסופו ומותר מיד בלילה שאחריו. וכן אם הוא בתחלת היום פורש כל היום ומותר כל הלילה שלפניו ושל אחריו בין שקבעה הוסת בג"פ או בפעם אחת. וכתב הראב"ד אם רגילה לראות בהנץ החמה ולא קים לו שפיר או קודם הנץ החמה או לאחר הנץ החמה יש מחמירין לאוסרה כל היום וכל הלילה דההיא שעתא כולה שעת הוסת

היא. וי"א שאינה אסורה אלא ביום והכריע הוא כדברי המקילין ואם רגילה לראות ראיה מרובה קודם הנץ החמה עד הנץ החמה איכא מ"ד שאסורה כל היום וכל הלילה דההיא שעתא כולה שעת הוסת היא ואיכא מ"ד דאחר התחלת הוסת אזלינן ולא מתסר' אלא בלילה. והראב"ד כתב שאינה אסורה אלא בלילה וביום כשיעור שנמשך בו. ואם וסתה נמשכת שנים או שלשה מים ששופע או מדלף שנים או ג' ימים כתב הראב"ד שכולים חשובים כעונה אחת ואע"פ שהגיע תחלת הזבות ולא ראתה צריכה לפרוש כל ימי משך הוסת. וכ"כ הרמב"ן שחוששת לכל ימי משך הוסת שכל יום ויום וסת בפני עצמו ואפי' נעקר יום הראשון חוששת לשאר הימים עד שיעקרו כולם. והר"ז כתב שאינה צריכה לפרוש אלא עונה ראשונה של הוסת וכיון שעברה העונה ולא ראתה מותרת ולזה הסכים הרא"ש. והספר א"ז פסק שיפרוש קודם לוסתה כ"ד שעות דהיינו יום ולילה או לילה ויום וחומר' גדול' היא וששאלת באשה שאין לה וסת קבוע אם היא אשה שמשנה וסתה לאחר או להקדים שנים או ג' ימים יפרוש הימנה בזמן הגעת וסתה שני ימים או ג' קודם. ושלום יצחק ברבי אברהם:

פרק א שנט

היוצא לדרך צריך לפקוד אשתו אפילו סמוך לוסתה. וכן פי' הרבי' שמשון איש ירושלים דק"ל וסתות דרבנן וכן בשאלתות. וכן פירש ר"י אבל ר"ת פי' שאסור לפוקדה בתשמיש ולא אמרו לפוקדה אלא בדברי רצוי ולא חיישינן שמא יבא עליה:

פרק א שס

כל אשה שאינה עסוקה בטהרות פרש"י שאינה צריכה בדיקה לבעלה אפי' אין לה וסת ור"ת פסק כיון שאין לה וסת אפי' לבעלה אסורה עד שתבדק וכתב הרא"ש ז"ל נראה לי כפרש"י אלא שלא מלאני לבי להקל כי דברי ר"ת קבלה הם טורים. ופסק ר"י ורשב"ם כרש"י בין יש לה וסת בין אין לה וסת לא בעי בדיקה בין קודם תשמיש בין לאחר תשמיש ואפי' אם רוצה לבדוק לא שבקינן לה כדי שלא יהא לבו נוקפו ופורש מרדכי. ומסקנא דמלתא אשה שיש לה וסת אין לה לבדוק אלא ביום וסתה ובשעת וסתה ואז היא מחוייבת לבדוק ואם לא בדק' טמאה אפי' אם אחר הוסת בדקה ומצא' טהורה ואשה שאין לה וסת אפי' לרש"י ור"ת צריכה לבדוק שחרית וערבית לבעלה אבל רשב"ם ור"י פסקו דלא בעי בדיק' וכן בספר התרומ' וסמ"ג. מרדכי. וז"ל הרמב"ם בפ"ד דאסורי ביאה הצנועות אינן משמשות עד שיבדקו עצמן תחילה קוד' תשמיש ואשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק לפיכך היה משמש בב' עדים אחד קודם תשמיש ואחד לאחר תשמיש אבל אשה שיש לה וסת אינה צריכה לפני תשמיש אלא משום צניעות

אבל לאחר תשמיש הכל צריך שני עדים אחד לו ואחד לה אפילו זקנה וקטנה ומעוברת לא תשמש אלא בב' עדים עכ"ל ואיני יודע דעת המיימוני כמאן דהוא דלא כרב אלפס ולא כבעלי התוספות ופסק גדול הדור מהר"ר יעקב מולין ז"ל דלבעלה א"צ בדיקה והמחמיר יחמיר והמקיל לא הפסיד ובא"ז כתב שטוב להחמיר וה"מ לפני תשמיש. אבל שחרית וערבית ראוי להחמיר' דאין כאן טעם שלא יהא לבו נוקפו עכ"ל. הא דאמרי' ה"מ לטהרות אבל לבעלה אין צריכה בדיקה אדיעבד קאי אבל לכתחילה צריכה כל הני חומרות. מרדכי. והך בדיקה פי' רב אלפס שבודקין אחר תשמיש הוא והיא:

פרק א שסא

אשה שרואה דם מחמת תשמיש אם יש לה מכה באותו מקום תולין בדם מכתה ונאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שדם יוצא ממנה. וכתב הראב"ד דבזמן הזה לא סמכינן אהך בדיקה להתירה ועוד אפי' אם ידוע שהוא בא מן הצדדין הרי בנות ישראל גזרו על כל רואה טפת דם כחרדל שצריכה ז' נקיים. ולא נהירא לרא"ש אלא ודאי סמכינן. ואם ידע שבא מן הצדדין טהורה והראב"ן כ' שבזמן הזה אין תולין בדם מכתה שאם היינו תולין צריכין אנו לבדוק אם דם מכתה משונה מדם ראייתה ועכשיו אין אנו בקיאין במראות הללו לידע אם הוא משונה אם לאו. ולא נהירא להרא"ש אלא תולין בה הכתם לומר שאינו משונה עד שיודע לנו שהוא משונה ע"פ חכם שיראה שניהם וזה יוכל כל אדם לידע אם דומין זה לזה אע"פ שאין אנו בקיאין במראות דמים טמאים וטהורים. בשני דמים שהם לפניו יוכל להבחין אם הם שוים או משונים במראיתן. לה"ט:

פרק א שסב

אפי' רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליהן ז' נקיים לאו משו' דבפחות מחרדל אינו מטמא דהא תנן ומטמאה בכחרדל ובפחות מכאן אלא לכך נקט חרדל אפי' שאין עתה יכול לחלקו בג' ראיות למנותה כזבה גמורה אם ראתה בימי זיבה אפ"ה יושבת עליו ז' נקיים. הגהה בשערים מדור"א וכ"כ בעל השערים מדור"א בעצמו

פרק א שסג

כתב הראב"ד אם הפילה חתיכת דם אפילו קשה כאבן ואינו נימוח' טמאה והר"י הלוי כתב שגם חתיכה אם אינה נמוחה טהורה ולזה הסכי' הרא"ש טורים. דם הירוק חכמים מטהרין פי' ר"י דירוק הוא צבע הדומ' לחלמון ביצה או זהב ובדורות הללו אין אנו בקיאין לראות דם לישען על חכמתינו לטהר שום דם הנוטה לאדמימות אם לא שיהיה לבן או ירוק כמרא' הזהב. אשי"רי דם הירוק דמטהרינן כרבנן דעקביא בין מראה ירוק שקורין ייאלד"ו. בין מראה תכלת שקורין ביא"וו או צליס"טרו בין מראה שקורין ווירד"ו

כולן בכלל ירוק הן דכל ה' דמים הטמאים באשה נוטין לצד אדמימות כדמשמע בפ' כל היד. מרדכי:

פרק א שסד

מצאתי בשערים בועל בעילת מצוה ופורש בין בתולה בין בוגרת בין שאינה בוגרת בין ראתה בין לא ראתה וכ"כ ראבי"ה בשם רש"י וכל הגאוני' אפי' לא הגיע זמנה לראות בועל בעילת מצו' ופורש מיד שא"א לחבורה בלי דם. וכן מצאתי בקובץ של רבינו מנחם הלוי וכמדומה שמן הרוקח הועתק וכן קבל מריב"ק וכ"פ בספר החכמה פ"ק דכתובות. ומהר"ם פסק שאם ספרה ז' נקיים קודם הנשואין ואח"כ דחו הנשואין צריך לספור ז' נקיים אחרים וכ"כ רשב"ם. מרדכי:

פרק א שסה

כיצד קובעת לימי החדש בדלוג כגון שראתה בט"ו בניסן וי"ו באייר וי"ז בסיון. וקאמר רב דהכא נמי קובעת בג' ראיות וחוששת בי"ח בתמוז וי"ט באלול. ושמואל סובר שלא קבעה וסת אלא בד' ראיות שאין הראיה הראשונה מצרפת כיון שאין ההפלגות שוות ולא קבעה אלא שראתה גם בי"ח בתמוז ור"ח פסק כרב וכן הראב"ד. והרמב"ם כתב כשמואל וכן הרמב"ן וכן הוא מסקנ' הרא"ש. יש קובעת וסת ע"י מקרים שיארעו בגופה כגון שפיהקה ורואה ופירש"י כאדם שפשוט זרועותיו מחמת כובד. ור"ח פי' כאדם שמוציא קול דרך הגרון ויש מפרשי' כאד' שסותם פיו מחמת כובד. ושלשתן אמת דכל שנוי חוש הגוף הוא סימן להתעוררת הדם. וכיון שהחזיקה צריכה לחוש לו. טורים:

פרק א שסו

כתב הרשב"א מעוברת לאחר ג' חדשי' לעבורה ומניקה כל כ"ד חדש אחר לידת הולד אינה קובעת וסת אפי' מת הילד או גמלתו שדמיה מסולקין מהן כל זמן עבורה וכל כ"ד חדש וכשם שאינה קובעת וסת בימי עבורה ובימי מניקתה כן אינה חוששת לראיה שתראה באות' הזמני' וראייתה קלה מוסת שאין קבוע שמסולקת דמים לגמרי. ויש מגדולי המורי' שאמרו שחוששת לה כדרך שחוששת לוסת שאין קבוע וראוי לחוש לדבריה' והרמב"ן כתב שקובעת בהן וסת מעוברת משהוכר עוברה ומניקה כל כ"ד חדש אינן חוששות לוסתן הראשון אפי' היה לה וסת קבוע והגיע תוך הזמן הזה אינן צריכות בדיקה ומותרת לבעליהן ואפילו שופעות ורואות דם באותן עונות שהיו למודות לראות בהן אינו אלא במקרה. טורים:

הלכות כתמים

פרק א שסז

לא גזרו דין כתמי' בקטנה שלא הגיע זמנה לראות דהיינו שאין לה י"ב שנים לא שנא אם היא בתולה או בעולה ואפי' סדינה מלוכלך בדם אינה חוששת אפי' אם ראתה כבר שתי פעמי'. אבל אחר שתראה ג' פעמי' יש לה כתם. והרמב"ם כתב שאין לה כתם עד שתראה ד' פעמי' והרא"ש לא כתב כן. כתם שנמצא על בגד צבוע פליגי בה תנא קמא מטמא ור"יונתן מטהר. הרמב"ן פסק כתנא קמא. והרמב"ם פסק כר' יונתן וכתב הרא"ש בכתמי' שומעין להקל כל דם שנמצ' בגופה אין תולין להקל לומ' אם עברה בשוק של טבחי' או נתעסקה בכתמי'. וי"א אפי' אם נמצא בגופה תולין להקל והראשון עקר פסק גדול בדורו מהר"ר יעקב מולן ז"ל המוצא כתם יש להמתין שש עונות כמו רואה דדלמא השתא חזיא. ואפי' לא שמשה לא נהגינן לחלק משום סרך חברתה. ע"כ. נתעסקה בכגריס ונמצא בה כגריס ועוד או שני גריסין טמאה. אע"פ שאם נתלה בכגריס בעסק שנתעסקה לא ישאר בו כגריס ועוד שהלה שעור כתם. וכן אם נתעסקה בפחות מכגריס ונמצא עליה כגריס ועוד טמאה וא"צ לומר בנתעסקה בכגריס ונמצא עליה שני גריסין ועוד. והרשב"א ז"ל טהר בנתעסקה בפחות מכגריס ונמצא עלי' כגריס ועוד והרמב"ן טהר בפחות מכגריס ונמצ' עליה שני גריסין. והרא"ש כתב כסבר' ראשונה. כתב גדול בדורו מהר"ר יעקב מולן ז"ל שיעור כגריס כמו תשעה עדשים. וטעות סופר הוא במרדכי שכתב ט' שערות. אלא ט' עדשים על ט' עדשים שהם ל"ו שערות. ובספר שארי מהרב"ן ציון פירשו הרמב"ם וסמ"ג דהוו ט' עדשים כשהן ג' עדשים על ג' עדשים. ובהלכות נגעים בסמ"ג. והעדשה מקום ארבע שערות שהן שתים אורך ושתי' רוחב נמצאו ל"ו שערות פי' כמו שהן קבועות בראש רחוקות זו מזו. ע"כ. כתב הרמב"ן שגם כתם הנמצא על בשרה אינו מטמא עד שיהא כגריס. ורבינו שמשון כתב כמו הרמב"ם שאפי' פחו מכעין חרדל טמאה שכל הגוף בדוק הוא מדם מאכולת. הגהות מיימונית י"א שעכשיו אין תולין כתם בשו' דבר שאין תולין אלא בדומה לו ואין אנו בקיאי' במרא' הדמים. ולא נהירא. וגדולה מזו כתב הרמב"ן שאינה צריכה להקיף הכתם לדבר שהיא תולה בו אלא תולה מן הכתם עד שתדע שזה שחור וזה אדום. טורים. כתב ריב"א שבזמן הזה אין תולין בחזרי'. תוספות פרק הרואה כתם נמצא כתם על העד שהיא בודקת בו אם הוא עגול טהורה עד כגריס ועוד. ואם הוא משוך אפי' כל שהוא טמא. וכן בסמ"ג וכן במרדכי. כתב הרשב"א יש מי שהורה שאין האשה חוששת משום כתם עד שתדע בבירור שהוא דם וכיצד היא עושה תעביר עליו ז' סמנין אם עבר הרי זה דם ואם עמד הרי זה צבע

ואינה חוששת לה ואין ראוי לסמוך על זה אלא חוששת לו מן הכתם אבל אם עברה עליו ז' סמנין ולא עבר ודאי טהורה היא שאין לך דם שאינו עובר ע"י ז' סמנין והוא שהעבירן כסדרן. וכתב הרמב"ן שאין לסמוך ע"י בדיקת ז' סימנין לומר שהוא צבע להתירה לבעל' שלא הוזכרו בדיקת סמנין אלא לטהרות. אבל לבעל' אע"פ שלא עבר ע"י סמנין חיישינן שמא דם הוא ואסורה לבעלה. לה"ט.

בדקה בעד שאינו בדוק לה ולמח' מצאה עליו דם כתב הרשב' שהיא טהורה אפי' כגריס ועוד והוא משוך. ויש מי שהורה להחמיר בכגריס ועוד. וכ"כ הרא"ש ז"ל שדינו כשאר כתם לטמא בכגריס ועוד. וכתב הרשב"א יש מי שהורה מרבותי שאינו נקרא עד הבדוק אלא שבדקתו ולא הניחתו עד שבדקה בו שאני אומר כשהניחתו נכתם ולא נראה לי אלא כל שבדקתו בין היא בין חברתה ולא נודע שנכתם בו כתם מצד אחר ולא העבירתו בשוק של טבחי' ולא בצד המתעסקים בכתמי' ה"ז בחזקת בדוק ע"כ. טורים פעמים שתולה בעצמה כגון שלבשה חלוק בימי נדותה ולא בדקתו ולבשתו בימי טהרתה תולה אותה שמימי נדותה הוא. והרשב"א כתב אם נתכבס החלוק ולא בדק' אותו ולבשתו בימי טהרתה. אם נתכבס ע"י ישראלית ואינה בפנינו לשאול אותה אם בדקתו בשעת כבוס אין להקל ולומר מימי נדתה נשאר בו. לפי שחזקת בנות ישראל בודקות החלוקי' והסדינים בשעת כבוס. טורים:

פרק א שסח

פסק גדול בדורו מהר"ר יעקב מולן ז"ל על אשה שאין לה וסת קבוע אך בכל פעם שראתה ראתה בסימנין כגון מעטשת או חוששת פי כריסה ועתה נתקלקלה אותה האשה ובשעה שיושבת על הספל שעושה צרכיה מאד מצטערת ביציאת מי רגלי' ולאחר שתעמוד מצרכיה בודקת עצמה ומוצאת לרוב פעמים על העד דם ואינו אדום ממש רק דיהה כמו מוגלא וזה נמשך לה שנים רבות. והשיב לפי דעת מהר"ם החמיר בדבר כמו שהביאו המרדכי כיון שמצאה דם על העד. אבל מהר"ר שלום ז"ל כתב שאם היא רואה תמיד ע"י כאב אז תלינן שבא מחמת מכה וטהורה אבל אם רואה לפעמים בלתי כאב טמאה. ועוד בכאן יש סמך לומר שלא בא מן המקור הואיל ואינו דומה למראה דם אלא למוגלא ואף ע"פ שאין אנו בקיאים במראה דם לענין כזה מקילין. עכ"ל. האשה שהטילה מים בספל ונמצ' בו דם כתב הרמב"ם שטהורה בכל ענין בין עומדת בין יושבת בין מקלחת בין שותת. והרא"ש ז"ל כתב דיושבת טהור' בכל ענין דכיון שהמקו' רחב לא הדרי מי רגלי' למקור להבי' משם דם אבל בעומד' שהמקו' צר לה אם מזנקת לתוך הספל שהמי' יוצאין בקלוח טהורה אבל אפי' שותת על שפת הספל טמאה. טורים:

פרק א שסט

תבעוה להנשא ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיי' בין גדולה בין קטנה ואפי' בדקה עצמה בשעת תביעה ומצאה טהורה שמא מחמת חמוד ראתה טפת דם כחרדל ולא הרגישה בו ומונה שבעה ממחרת יום התביעה וכתב הרא"ש יש מגדולי המורי' שכתבו שאין צריכה לא הפסק טהרה ולא בדיקה כלל בימי הספיר' לא בהתחלתן ולא בסופן. אלא כל שהמתינה ז' ימים אחר הספירה הרי זו טובלת וטהורה. ולי נראה שצריכה בדיקה כל ז' אלא שאינה צריכה להפסיק בטהרה שאע"פ שלא בדקה ביום התביע' להפסיק בטהרה מונה מיום המחרת ז' ימים ובודקת בכל יום וכן כתב הרמב"ם. טורים:

פרק א שע

כלה שנבעלה בעילת מצוה צריך לנהוג בה כמו נדה בין לענין טבילי' בין לענין פרישות אלא שנדה אסור' לישן במטתה אפי' בשעה שאינה במטה ובכלה מותר לישן באותה מטה לאחר שעמדה מאצלו ואפילו בסדין שהדם עליו. אשיר"י

פרק א שעא

אשה ההולכת בדרך ואין לה בגדים נקיים ללבוש בימי לבונה תספור ז' נקיים רק שהחלוק נקי מדם ויש חולקין. שערי דור"א:

פרק א שעב

דרך בנות ישראל להמתין שלשה ימים לאחר התשמיש לספור שבעה נקיים מלבד יום שראתה ויום שפוסקת בו. כיצד אשה ששמשה עם בעלה במוצאי שבת ואח"כ ראתה דם אינה מתחלת לספור ז' נקיים עד יום חמישי בשבת אפי' לא ראתה אלא פעם אחת ופסקה מכל מקו' פולטות שכבת זרע וסותרות ומטמא' בראית דמים שערים מדור"א. ואם ראתה אשה שלשה ימים רצופים אחר התשמיש ופוסקת תתחיל ז' נקיים מיום חמישי מן התשמיש ואילך. שערים מדור"א. כתב הרמב"ם נדה כיון שאינה ראויה לביאה אין חופתה חופה עד שתטהר. ולא נהיר' להרא"ש טורים. נשאל גדול בדורו מהר"ר יעקב מולן ז"ל על אשה ששמשה אי בעי לאמתוני ה' ימים מתשמיש עד הלבון והשיב דודאי צריך להמתין ה' ימים וכן מורין בבי מדרשא וכן מנהג בכל אשכנז. ואף כי לא נמצא בשום ספר אלא בספר השערים מדור"א משמע כן פוק עיין בו. והטעם משום דלפעמים שמשה בין השמשת ביום ראשון בערב וסברה שיום הוא ותפלוט בתחלת ליל ה' על כן צריך להמתין עד מוצאי יום ה'. ובארץ אשכנז נוהגים להוסיף יום אחד וממתינות ו' ימים ויש ז' ימים וכן כתב מהרי"ח. אף כי הרמב"ם הרחיק מאד דעות אלו מכל מקום איכא דנהיגי הכי ויש להם קצת טעמים רחוקים אבל מנהגי' דעלמא חמשה ימים:

פרק א שעג

האידנא כל היולדות חשובות יולדות בזוב דקיימא לן אי אפשר לפתיחת הקבר בלי דם הלכך צריכ' שבעה נקיים ואם אינה רואה בתוך שבעה של ימי הנידה עולה לספירת שבעה נקיים ואפי' ילדה נקבה ולא ראתה בז' הראשונים ועלו לה לספירת זיבה וראתה בשבעת ימים השניים אינה סותרת וטובלת לאחר י"ד אפי' לא פסקה והרמב"ן כתב שסותרת וצריכה ז' נקיים משתפסיק והרא"ש ז"ל כתב סברא ראשונה:

פרק א שעד

וששאלתם אשה שילדה בקושי ולא בשופי וראתה דם אם צריכה שבעה נקיים או לא דבר זה מחלוקת הגאוני' הראשונים מר רב יהודאי גאון אמר אינה צריכה שבעה נקיים ותלמידיו אמרו כמותו ומר רב צדוק גאון וכל בני הישב' לא אמרו כמותו ואמרו זה הדבר היה מנהג בראשונים שהיתה חכמה בבנות ישראל אבל השתא אין מבחינות בין קושי לשפוי וספק כרת הוא ועבדינן לחומרא. וכן קבל ראבי"ה מרבותיו לחומרא וכן בתשובת רבינו שמשון דדם טוהר אין נוהג בזמן הזה וכן פסק רבינו יעקב בר יקר ז"ל לאסורא. וכן פסק רב אלפס. מרדכי. כתב הרמב"ן אף ע"פ שמן התורה מותר לבעול על דם טוהר. כל הרואה טפת דם אפילו בתוך ימי טוהר תשב שבעה נקיים והרי זה בכלל חומר שהחמירו בנות ישראל על עצמן אע"פ שבמקצת מקומו' נוהגים קולא בדם טוהר כבר הסכימו הגאונים ועשו סמיכה והחרימו על מי שיעשה כן. וכתב בספר המצות שאף בזמן הזה נוהגים בדם טוהר היתר על דין תורה. וכ"כ הרמב"ן ז"ל שתלוי במנהג ובאשכנז וצרפת נוהגים בו היתר. לה"ט. כתב רב אלפס ז"ל וכל דם דחזיא בימי טוהר יושבת עליו שבעה נקיים ובתר הכי טובלת במי מקוה ואשתריא לבעלה ואף ע"ג דלא נפקי ימי טוהר כיון דיתבא בהו שבעה נקיים ותו לא חזיא שריא. עכ"ל. ואני הדיוט סובר הייתי דרב אלפס בא לאסר עלינו ואמר לימהר"ם דמעולם לא עלה על דעת רב אלפס לאסור דם טוהר אלא סבירא ליה לרב אלפס דביומי וטבילה תליא רחמנא וכל זמן שלא טבלה אפי' ספרה שבעה נקיים ושוב ראתה צריך לחזור ולספור שבעה נקיים ובתר הכי טבלה אבל בתר טבילה הוי דם טוהר וכן פסק רא"ם. וראבי"ה כתב דלא היא וכן פירש ר"י שאפי' לא טבלה אחר שפסקה וספרה שבעה נקיים אין לחוש להההוא ראיה ע"כ. מרדכי. כתב בספר המצות חומרא גדולה החמירו על עצמן בבבל ובארץ ישראל ובספרד ובארץ המערב היא מלכות מרו"ק שאין נותנים דם טוהר ליולדת וכל דם שהיא רואה בתוך מלאת סופרות ז' נקיים כמו אחר מלאת אבל בלומרדיא"ה ואשכנז ואגפיה וצרפת וארץ האי בועלי' על דם טוהר כדין התלמוד שאמרו חומרא דר' זירא

אינה ביושבת על דם טוהר ע"כ. ואני המחבר לא ראיתי מעול' באשכנז וכן מכל רבותי שנהגו לבעול בדם טוהר:

פרק א שעה

לשון הרמב"ם זה שתמצא בכמה מקומות שנדה יושבת ז' ימים טמאי' בנדתה אפי' שלא ראתה אלא יום אחד ואחר תשב ז' נקיים אין זה מנהג כלל אלא טעות הוא במי שהורה להם כך ואין לפנות לדבר זה כלל אלא אם ראתה יום אחד סופרת אחריו שבעה נקיים וטובלת בליל שמיני שהוא ליל שמיני לנדתה ומותרת לבעלה וכן מה שתמצא במקצת מקומות ותמצא תשובות ממקצת גאוני' שיולדת זכר לא תשמש מטתה עד סוף ארבעים ויולדת נקבה עד סוף פ' ואע"פ שלא ראתה דם אלא בתוך שבעה אין זה מנהג אלא טעות הוא ודרך המינים והצדוקים אומרים זה ומצוה לכופן כדי להוציא מלבם המינות ולהחזיקו בדברי חכמים שאמרו תספור ז' נקיי' כמו שבארנו. עכ"ל:

פרק א שעו

ראתה הזבה יום אחד בלבד ופסקה בו ביום ובדקה עצמה ומצא' טהורה הרי זו בחזקת טהורה יש מחמירין בזה מספק הואיל ומעיינה פתוח. ומלשון הרא"ש יראה שצריכה שתפסוק בטהרה בין השמשות שכתב אחר שיפסק הדם תבדוק עצמה יפה יפה וכל שבעת ימי הספירה צריכה להיות בודקת לכתחלה פעם אחת ביום. בספר המצות כתב פעם אחת שחרית ואחת ערבית טורי'. ומנהג כשר הוא כשהאשה מפסקת בטהרה לרחוץ וללבוש לבנים. אמנם אם אינה רוחצת אלא פנים של מטה די בכך רוקח. אשה שספרה ז' נקיים ובדקה עצמה יום ראשון ויום שביעי ומצאה טהורה חשיב ספירה רק שבדקה עצמה יום שפסקה בו לערב והפסיקה בטהרה ודוקא יום שבעה אבל ליל ז' לא ומיהו לכתחלה צריך לבדוק בכל יום. תוספות פרק קמא דביצה:

פרק א שעז

נשאל מהר"ר יעקב מולן ז"ל אם אשה יכולה להפסיק בטהרה וללבוש לבנים אחר תפלת ערבית של יום שבעה ולא נאמר דאחרי תפלת ערבית נחשב לילה וכאלו פסקה בליל ח' ולא יעלה יום שמיני ליום אחר. והשיב דודאי נחשב יום אחרי תפלת ערבית לענין הפסקה ואפי' בערב שבת אחרי תפלת ערבית וקבלת שבת כי ההיא תוספת לא שייכא לענין נדה וצריך כ"ד שעות וכן איתי' פ' נערה דמסר לה בתוספת שבת וי"ט וכן יש ראיה מספירת העומר דלא חשבינן לילה אפי' בערב שבת דתוספת שבת דאורייתא וכן מאכילת פסח ומצה וסוכה עכ"ל:

פרק א שעח
אם תרצה לספור מיד מיום מחרת ראייתה אחרי ששמשה תקנח יפה באותו מקום במוך או בבגד להפליט כל הזרע או תרחוץ במים חמים והם יפליטו כל הזרע. והרמב"ן כתב והוא הדין נמי אם הלכה ברגליה פלטה כל הזרע ולא נהירא להרא"ש. והראב"ד כתב דפולטת שכבת זרע אינה סותרת אלא לטהרות ולא לבעלה. ולא נהירא להרא"ש. טורים:

פרק א שעט
אסור ליגע באשתו כל ימי נדתה ואפי' באצבע קטנה יש להזהר. ונזהרים העולם מלהושיט לה שום דבר. שערים מדור"א. אסור לאשה להתקשט בימי נדתה. ובהגהות מיימונית מתיר כדי שלא תתגנה על בעלה:

פרק א שפ
לדברי ר"ת שפוסק כאביי דאמר ימי לידתה שאינה רואה בהם דם אין עולין. א"כ היה נראה להצריך שתי טבילו' לכל היולדו' קודם שיהיו מותרות לבעליהן אחת לאחר שבעה לזכר או אחר י"ד לנקבה להשלים ימי לידה שתוכל לספור אחר כך שבעה נקיים בשביל חששא של יולדת בזוב ואחרי ספירות ז' נקיים תטבול ומותרת לבעלה דאם לא טבלה קודם הספירה א"כ לרב דאמר מעיין אחר הוא והלכה כמותו וכל הימי' קרוים ימי לידה עד שתטבול. אמנם רב סעדיה גאון ורש"י ורבינו חננאל ורשב"ם ורב אלפס וה"ג ושאלתות כולם פוסקי' כרבא דאמ' דימי לידה עולין לספירת זיבתה. מרדכי. כל שבעה נקיים שבזמן הזה אע"פ שהן ספק אם טבלה בהן כאלו לא טבלה. ואם טבלה בשביעי בדיעבד עלתה לה טבילה. אפי' שאם זבה היא הרי טבלה ואם נדה היא הרי הוא לה יום א' או יות' שלא היתה צריכ' לספור אלא שבעה בין טמאים בין טהורי' והיא ספרה שבעה טהורי' מלבד הטמאי'. הלכך ממה נפשך עלתה לה טבילה. וכן פסק רבינו שמחה וכן הרבי משה בהלכות נדה שלו ודלא כשאלתות. ומהר"ם הורה לחומרא והצריכה טבילה אחרת. ע"כ הגה"ה בשערים מדור"א:

הלכות טבילה

פרק א שפא
רבינו חננאל פסק דטבילה בזמנה מצוה. ור"ת פסק דלאו מצוה היא ובירושלמי אית' כדברי ר"ת. ורבינו שמשון היה מנהיג בתו לטבול אף בחורף בזמנה אע"פ שבעלה לא היה בעיר. וכן רבינו אליהו וכן ה"ג וכן בתשובו' הגאוני' וכן ספר התרומה וכן עמא דבר לטבול בשבת. מרדכי:

פרק א שפב
ר"ת היה אומר שא"צ להחמיר כל כך ולהמתין עד שתחשך ביום שמיני רק שתטבול סמוך לחשכה ותבא לביתה משתחשך ותו ליכ' סרך בתה. והרשב"ם היה אומ' שצריכ' להמתין עד שתחשך עכ"ל טורי'. והמנהג באשכנז לטבול סמוך לחשכ':

פרק א שפג
נשאל מורי אבי מהר"ר יהוד' לנדא ז"ל על אשה שאירע זמן טבילת' בליל ה' ונאנסה שלא טבלה אם יכולה לטבול בליל שבת. והשיב דאינ' יכולה לטבול הואיל ואדחי זמן טבילה. וכן כתב ר"י הלוי שהי'מוחה לטבול כלל בליל שבת רק בזמנה ממש עכ"ל. וכן פסק מהר"ר יעקב מולן ז"ל. וכן אין לטבול במוצאי שבת דלפי רש"י לא התירו לחוף בלילה אלא בדלא אפשר עכ"ל:

פרק א שפד
פסק מהר"ר שלמה אותן הנשי' שטובלות ביו' צריכו' להסתיר טבילתן מבעליהן שלא ישמשו עמה' ביו' ויבא לידי ספק דאוריי' הגהה בשערי'

פרק א שפה
רבינו משל' התיר במקו' שיראה ללכת לטבול בערב לחוף האשה מערב שבת שהוא שביעי ולטבול למחר בשבת שהוא שמיני. ורבינו יעקב אסר כי אמר דתרי קולי בבת אחת לא מצינו. אחד לטבול ביום דאיכא למיחש משום סרך בתה וקולא אחרית' להרחיק החפיפה מטבילה לחוף בערב שבת ולטבול למחר. מספר המצות:

פרק א שפו
עברה וטבלה ביום ז' מבעו"י. כ' הרשב"א יש מגדולי המורי' שהורו שלא עלתה לה טבילה ויש מי שהור' להקל אחר שטבילתה דבר תורה. ונראין דבריו. טורי':

פרק א שפז
כת' מהר"ם כשטובל' האש' צריכ' חברתה שתרא' טבילתה. ובת י"ב שנה ומעלה נאמנת לראות טבילתה. אבל לא בת עובד כוכבים הואיל ואיכא אסור':

פרק א שפח
בספר המקצעות כתב שאש' לא תכנס בבית הכנסת כל ימי ראייתה עד שתתלבן שנא' בכל קדש לא תגע ורש"י התיר. בשערים מדורא כתוב כי בימי נדתה אסורה להזכי' את השם וכן בימי לבונה. וכן הוא בשם רב צמח גאון. וכן מנהג בשתי ישיבות ואפי' מחוץ לכנסת ואין לי אלא בימי נדותה בימי שמירתה מנין ת"ל עד מלאת ימי טהרה ולא מבעי' דאסו' למיעל לבי כנישת' אלא כד שמעה מידי דברכתא אסו' לה לענות אמן דאמ'

רבי יהוד' אסור לברך לפני הנדה שלא תהרהר ותאמר אמן ונמצא שם שמי' מתחלל מספ' אור זרוע הגדול. וזה לשון אור זרוע קטן ויש נשים שאין מתפללות אחורי הנדה ויפה הן עושות עכ"ל ואני המחבר ראיתי במדינתי נוהגין הנשים להכנס לבית הכנסת ומתפללות ועונות כל דבר שבקדוש' רק נזהרות שלא להסתכל בספר תורה בשעה שהחזן מראהו לעם:

פרק א שפט

הא דחוטי צמר ופשתים חוצצין בטבילה דוק' בעשוין מעשה גדיל שהן מהודקין. אבל כשהן ארוגין רפויין הן ואינן חוצצין ובלבד שלא יהיו מוזהבים ולא יהיו מטונפין. והראב"ד אסר גם בארוגים ולא התיר אלא בחלולן עשוין מעשה רשת. טורי':

פרק א שצ

לופלוף שבעין אינו חוצץ ושחוץ לעין כל שהוא לח אינו חוצץ יבש עד שהתחיל להיות ירוק חוצץ והרמב"ם חלק על שבתוך העין. בין תוך ג' ימים ולאחר שלשה ימים ושחוץ לעין כתב סתם חוצץ אפי' תוך שלשה. והרא"ש כתב כסבר' ראשונ' פסק ראבי"ה אותן הנשי' שיש להן וואלרט"אש בראשיהן בשערות שנעש' להן בליל' מחמת שדים וסכנת נפשות הוא לגלחם אינם מפסיקין אע"ג דמהודקין הרבה זה בזה דקיי"ל שלשה נימות קשורות אין מפסיקין. ועוד מאחר שאין יכול לגלחן מפני הסכנה הוי רביתייהו ולא חייצי. מרדכי:

פרק א שצא

הראב"ד כתב הגליד שעל המכה אפילו אחר שלשה ימים אינו חוצץ וכן לפלוף שבעין אפי' יבש והכחול שאפי' ע"ג העין אין חוצצין. והרא"ש לא כתב כן. טורים:

פרק א שצב

כתב הראב"ד שאם עמדה על גבי כלי עץ שמקבל טומאה וטבלה לא עלתה לה טבילה. עמדה על גבי כלי חרס שאין מקבל טומאה או על גבי חתיכת עץ עלתה לה טבילה. והרא"ש לא חלק בזה

פרק א שצג

לא תטבול בנמל פירוש פורט"ו. פרש"י מפני המעלה טיט וחוצץ ברגליה ולפי זה אפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה ולא נהירא ור"ת פירש שרוב בני אדם מצויין שם והיא בושה וממהרת לטבול ואינה מדקדקת בטבילתה. ולפי' זה עלתה טבילתה בדיעבד:

פרק א שצד
תניא צואה שתחת הצפורן אפי' כנגד הבשר חוצץ פירש ר"י בתשוב' שמדבר בטיט הדומה לבצק שנדבק מאד כטיט היוצרין אבל לא בטיט אחר וצואה. ותדע שכן הוא דתניא במסכת מקוואות אלו שאין חוצצין לכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן עוד אמרר"ת דאפי' בטיט בצק אם יש ממנו כל כך מעט שאין מקפיד אינו חוצץ. ונהגו הנשים לחתוך הצפרנים. וכשאירע הטבילה בחוה"מ נכון הדבר שהשפחה ישמעאלית תחתכם לה דאמירה לישמעאלי במקום מצוה מותר. ואם אין ישמעאלית תקנח היטב הצואה שתחת הצפורן ודי. מרדכי:

פרק א שצה
נשים הצובעות עצמן בתכשיטי נשים נראה שאינו חוצץ כי נוי הוא להן ואינן מקפידות ועוד שאין בצבע ההוא ממש אלא חזותא בעלמא אשירי:

פרק א שצו
כתב הרא"ש אשה יש להזהר שלא ישאר משער ראשה צף על פני המים והראב"ד כתב אם כרכה שער ראשה בדבר שאינו חוצץ בחוטי שערה וטבלה בינה לבין עצמה עלתה לה טבילה טורי':

פרק א שצז
כתב הר"ר שמעיה בשם רש"י שצריכה לעיין כל גופה יפה ולחוף במים ולשוטפו דחפיפה שייכא בכל הגוף. ור"ת פי' שאינה צריכ' דחפיפה לא שייכא אלא בשער הראש. וכתב הרא"ש נהגו בנות ישראל לרחוץ ולחוף כל גופן והוא מנהג כשר. טורי':

פרק א שצח
החפיפה פרש"י מוטב שתהיה ביום שלפני טבילתה מבליל טבילה לפי שממהרת בלילה ולא תחוף יפה. ובשאלתות פירשו שמוטב שתהא בלילה כדי שתהא סמוך לטבילה וכתבהרא"ש ונוהגין הנשים שמתחילות לחוף מבעוד יום ועוסקות בחפיפה עד שתחשך ואז טובלות. ועוד מחמירות על עצמן שאע"פ שחפפו נושאות עמה מסרק וסורקות ראשיהן בבית הטבילה טורי':

פרק א שצט
כתב הרשב"א חפפה ועיינה עצמה בחול ביום וטבלה בערב או למחרתו שלא טבלה סמוך לחפיפה עלתה לה בדיעבד אע"פ שלא היתה סמוך לחפיפה. אבל אם לא חפפה כלל אע"פ שעיינה עצמה מיד אחר הטבילה וסרקה במסרק ולא נמצא שום נימא קשורה

אפ"ה לא עלתה לה טבילה. שאני אומר שמא בשעת טבילה הי' קשור ועכשיו נתר או נשר עם המסרק. טורי':

פרק א ת

ראיתי מהר"ם שהתיר באשה לאחר טבילתה ליכנס למרחץ להשתטף בחמין וכן רבינו ישעיה מטר"אני. וכתב ראבי"ה שמעתי שקורין תגר ומליזין על בנות ישראל הנכנסות אחר הטבילה במרחץ. וראיה מי"ח דברים. ולפי דעתי נראה דלא נפסלה הטבילה בכך דאפי' לכתחלה יכולה לרחוץ אחר הטבילה לאלתר. ע"כ מהר"ם. ולי ההדיוט נראה דבמרחצאות שלנו של זיעה בהא ליכא מאן דפליג דודאי מותר לכתחל' דאפי' לתרומה לא גזרו. מרדכי הגה"ה:

פרק א תא

ברכת הטבילה כתב בה"ג שמברכת לאחר טבילה אטו טבילת גר והרמב"ם והרא"ש כתב שתברך קודם הטבילה קודם שתפשוט בגדיה ואם לא ברכה אז תברך אחר שתכנס במים עד הצואר. ובשערי מדור"א כתוב דיש לברך אחר הטבילה. וכן פסק ראב"ן ושאר הגאונים. ע"כ:

פרק א תב

אף אם תטבול במעיין צריך מ' סאה והרמב"ם והראב"ד כתבו שדי בכל שהוא במעיין. ור"י כתב כסבר' ראשונה וכן הרא"ש והרב ר"א ממי"ץ נסתפק בדבר בספ' יראים. ורבינו שמחה כתב דמעיין מטהר הכל לפי מה שהוא אדם וכלים לפי מה שיכולים להתכסות בבת אחת אפי' בפחות מארבעים סאה וכ"כ הר"ר יצחק אור זרוע והמקוה מטהר באשבורן והטובל במקוה יזהר שלא יעלו המים מעל המקוה בשעה שהוא טובל דהוי זוחלין ואם הוא מעכב הנזילה בדבר המקבל טומא' אינו מועיל ואע"פ שהר"ם מקיל לעשות מקום אשבורן בדבר המקבל טומאה מיהו רש"י אוסר. מרדכי:

פרק א תג

וטבילה בנהרות איכא פלוגתא דרבוותא. ר"ת התיר לטבול בנהרו' כל השנה ור"י היה אוסר לטבול בהן כל החורף עד אחר זמן הפשר' השלגים וכ"כ מהר"ם שאין לטבול בהן בשעת הגשמים ולא בשעה שהן גדלים מהפשרת השלגים וכן הוא מסקנת הרא"ש. טורים. ופסק הר"ם דבנהרות הקטנות יש לחוש מרביית נוטפין הלכך צריך לתת לב שאם הנהר קטן כל כך שאם היה מקום שאין הגשמים מצויים היה הנהר מכזב פעם אחת בשבוע. חיישינן לרביית נוטפין מרדכי. מצאתי שמותר לטבול בחמי טבריא. מרדכי:

פרק א תד

לדעת רבינו יצחק דמקוה שאוב כלו אינו פסול אלא מדרבנן שמן התורה אפי' כלו שאוב כשר. הלכך כל ספק שאירע בו אפי' ספק אם שאוב כלו אם לאו כשר. ורבינו שמשון פירש שכולו שאוב פסול מן התורה עד שיהא רובו בהכשר. אבל אחר שרובו אינו שאוב אין שאיבה פוסלת הלכך כל ספק שאירע בו קודם שהיה רובו כשר אזלינן ביה לחומרא. וכן היא מסקנת הרא"ש ז"ל. טורים וכן נראה להריצב"א. ור"ת אומר דשלשת לוגין פסולין הלכה למשה מסיני. ור"י אומר דלא אשכחינן זה בשום מקום תוספות פרק הערל:

פרק א תה

תשובת רבינו שמשון לאחיו. רבי יצחק אמר לי שהייתי רוצה להתיר למלאות מקוה ממים חמים ולחברו אל הנהר בשפופרת הנוד. ודבר זה ראוי לאסור יותר מגזירת מרחצאות. ואני שמעתי שהיה כבר מקום אחד שהיו נשים מחממות יורה מים ומשליכין למקו' לחממו בימות החורף ור"ת היה מוחה בדבר ולא נאמר לי הטעם. ושמא מטעם זה אסור. מרדכי:

פרק א תו

מה שהתירו שאיבה ע"י המשכה דוקא על גבי הקרקע שראוי לבלוע בקרקע דאז נתבטלו אגב קרקע אבל אם המשיכה על גבי רצפת אבנים או נסרים הוי כמו בכלי ונפסלין וכן מצאתי בתשובת הר"ר אליעזר מברונ"א. מספר הרוקח. מרדכי. הרמב"ם התיר שאיבה שהמשיכה כולה ולא נראה לבעל סמ"ג. וכן נראה מדעת רב אלפס דבעינן רובא והמשכה וכן בשאלתות:

פרק א תז

על המגלגל המים ובגלגל קבועים כלים קטני' נקובים ככונס משקה. וכשהגלגל מתגלגל מתמלאים הכלים קטנים ושופכין במרז' שאינו עשוי לקבל ונמשכו המים לבנין המחובר לקרקע ונמשכי' המי' בסילונו' בתוך אבן גדולה וסוף דבריו של הרוקח שמותר להטביל באופן ההיא. מרדכי:

פרק א תח

אם המשיך אמת המים דרך חריץ בקרקע אל גגית גדול' מחזק' יותר ממ' סאה ולשקוע הגגית בקרקע ולטבול בגגית אני יוסף הלוי דן לאסורא. מרדכי. אמנם אם הגגית מנוקבת ככונס משקה נרא' שמותר:

פרק א תט

מקוה שנסדק ומחסר מימיו אם בא לסתום הסדק כדי שישארו ארבעי' סאה לפירוש הר"ר שמשון לא יסתמנו בידו ולא בכל דבר המקבל טומאה. והרא"ש כתב שיכול לסותמו בדבר המקבל טומאה דודאי הבאת מים למקוה צריך שיהא ע"י טהרה אבל מניעת מים שלא יצאו ממנו א"צ. טורים:

פרק א תי

נשאל מורי אבי מהר"ר יהודה לנדא ז"ל מקוה שנסדק ומחוסר מימיו עד שלפעמי' נחסר משיעורו אם יכולין לחזור ולמלאותו והשיב כי הטורי' כתב יש פוסלין אותו וכ"כ הרא"ש ולא כתב שום חילוק אם נשארו בו ארבעים סאה או לא. לפי פירוש אחר כתב הרא"ש שאין לחוש גם לפי הרמב"ם אין לאסור אבל מכל מקום דע כי אינני מקיל בו להתירו כי המרדכי הביא דעת רבינו שמשון שאסר וכן בעל הטורים פסל כשאין בו ארבעים סאה ואיך אכניס ראשי להתירו ולכן טוב שינקו כל המקוה ויראו המקום הנסדק ויתקנוהו וכשינקו המקוה ינקוהו בכלי מנוקב בשוליו. עכ"ל:

פרק א תיא

מים שאובים יכולין לטהר ע"י השקאה אבל אם המים שמשקין המקוה אינן כל כך מרובין שראויין לטבילת אדם אין מועיל השקתו להכשירו מים שאובים דקיי"ל דמעיין אינו מטהר האדם בכל שהוא ספר המצו':

פרק א תיב

על המקוה ששאבוהו בכלי מנוקב בשוליו נקב כמלא אצבע ושאבוהו עד שלא נשאר בו ארבעים סאה ואי אפשר שלא נפל מן הכלי שלשה לוגין ושוב אין כל המים שבעולם כשרים מכשירין אותו. ואי אפשר לשאובו עד שלא ישאר בו שלש' לוגין כי רב המקוה נראה דודאי המקוה כשר כיון שהדלי ששאב בו הי' מנוקב בשוליו שאין מקבל מים כל שהן אין עליו תורת כלי לפסול מקוה במים שבתוכו ושלום מאיר ברבי ברוך מרדכ"י. וכן כתב רבינו יצחק אור זרוע וכן רבינו שמחה: ברוך הנותן ליעף כח. נשלם ספר אגור: